

Co-funded by the
Tempus Programme
of the European Union

საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია
„ეკონომიკა, ბიზნესი და ტურიზმი:
აქტუალური პრობლემები, მიღწევები და ინოვაციები“

International Scientific – Practical Conference
“Economics, Business and Tourism: Challenges,
Achievements and Innovations”

2017 November 11-12 Kutaisi

საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული
კონფერენცია

„ეკონომიკა, ბიზნესი და ტურიზმი:
აქტუალური პრობლემები, მიღწევები
და ინოვაციები“

International Scientific – Practical Conference

“Economics, Business and Tourism:
Challenges,
Achievements and Innovations”

ქუთაისი, 2017 წლის 11-12 ნოემბერი

2017 November 11-12 Kutaisi

კონფერენციის საორგანიზაციო კომიტეტი:

1. **დავით თვალთვაძე** - ტექნიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის რექტორი (საორგანიზაციო კომიტეტის ხელმძღვანელი)
2. **ნინო ხაზარაძე** - ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის დირექტორი
3. **ლელა ქელბაქიანი** - ქიმიის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის საერთაშორისო პროექტებისა და სტრატეგიული განვითარების კონსულტანტი
4. **ელგუჯა დეისაძე** - ქუთაისის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი
5. **მირზა ხიდაშელი** - ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოც.პროფესორი;
6. **თინათინ მეფარიშვილი** - ქუთაისის უნივერსიტეტის სამეცნიერო-ანალიტიკური ცენტრის ოფისის მენეჯერი

კონფერენციის შრომების კრებულის სარედაქციო კოლეგია:

1. **იოსებ არჩვაძე** - ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი (სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე);
2. **ვიაჩესლავ ნიკიტინი** - Ph.D., პადერბორნის უნივერსიტეტის მარკეტინგის კათედრის მეცნიერთანამშრომელი (გერმანია)
3. **რევაზ კაკულია** - ქუთაისის უნივერსიტეტის ემერიტუსი პროფესორი (საქართველო);
4. **ლაშა ლაღიძე** - ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის სტუდენტთა სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის კოორდინატორი
5. **რომან მამულაძე** - ბათუმის საზღვაო აკადემიის პროფესორი
6. **პაატა კოდუაშვილი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო);
7. **მაია უკლება** - გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი
8. **ლია ელიავა** - ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო);
9. **როსტომ ბერიძე** - შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ტურიზმის ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი (საქართველო);
10. **ნიკოლოზ ჩიხლაძე** - ქუთაისის უნივერსიტეტის სამეცნიერო-ანალიტიკური ცენტრის ხელმძღვანელი, პროფესორი (საქართველო);
11. **აკაკი ბაკურაძე** - აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის, სამართლის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დეკანი, ასოც. პროფესორი (საქართველო);
12. **გოდერძი შანიძე** - ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოც.პროფესორი (საქართველო);
13. **ელისაბედ მაღანია** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოც.პროფესორი (საქართველო);
14. **ლევან ჩიხლაძე** - იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, რუსეთის ხალხთა მეგობრობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კონსტიტუციური და მუნიციპალური სამართლის კათედრის პროფესორი (რუსეთი);
15. **ევგენი გაიდანკა** - უჟგოროდის ეროვნული უნივერსიტეტის ასოც.პროფესორი (უკრაინა).
16. **სერგეი ლუკინი** - მინსკის სახელმწიფო ეკონომიკური უნივერსიტეტის პროფესორი (ბელორუსი)

CONFERENCE ORGANIZING COMMITTEE:

1. **David Tvaltvadze** – Rector of Kutaisi University (Organizing Committee Chair);
2. **Nino Khazaradze** – Head of Administration of Kutaisi University, Associate Professor;
3. **Lela Kelbakiani** –International Projects and Strategic Development Consultant of Kutaisi University;
4. **Elguja Deisadze** – Assistant Professor of Kutaisi University;
5. **Mirza Khidasheli** - Associate Professor of Kutaisi University;
6. **Tinatin Meparishvili** - Office Manager of the Scientific and Analytical Center of Kutaisi University

CONFERENCE PROCEEDINGS EDITORIAL BOARD:

1. **Ioseb Archvadze** - Professor of Kutaisi University (Editorial Board Chairman, Georgia);
2. **Viachaslau Nikitsin** - Ph.D., Scientific Worker of Academic Department of Marketing at Paderborn University (Germany)
3. **Revaz Kakulia** - Emeritus Professor of Kutaisi University (Georgia);
4. **Lasha Lagidze** – Coordinator of Students' Research and Research Activity of Kutaisi University (Georgia);
5. **Roman Mamuladze** - Professor of Batumi State Maritime Academy
6. **Paata Koguashvili** - Professor of Georgian Technical University (Georgia);
7. **Maia Ukleba** – Professor of Guram Tavartkiladze Teaching University (Georgia);
8. **Lia Eliava** - Professor of Kutaisi University (Georgia);
9. **Rostom Beridze** – Dean of the Faculty of Tourism at the Shota Rustaveli State University, Full Professor;
10. **Niko Chikhladze** - Professor of Kutaisi University (Georgia);
11. **Akaki Bakuradze** - Dean of the Faculty of Business, law and Social Sciences at the Akaki Tsereteli State University, Associate Professor;
12. **Goderdzi Shanidze** - Associate Professor of Kutaisi University (Georgia);
13. **Elisabed Malania** - Associate Professor of Georgian Technical University (Georgia);
14. **Levan Chikhladze** – Doctor of jurist, Professor of the Department of constitutional and municipal law at the Peoples' Friendship University of Russia (Russia);
15. **Evgeny Haidanka** – Uzhgorod National University, Associate Professor of Department of Political Science and State Administration (Ukraine)
16. **Siarhey Lukin** – Chair and Professor International Management Department, Belarus State University (Belarus)

სარჩევი

1.	არჩვადე იოსებ Archvazde Joseph - ინფლაციაზე ეგზოგენური ფაქტორების გავლენის შესახებ; About exogenous factors influence coefficient on inflation	8
2.	ასათიანი როზეტა Asatiani Rozeta - საკურორტო-ტურისტული ინდუსტრიის განვითარება - საქართველოს მსოფლიო ბაზარზე გასვლის ოპტიმალური გზა; Development of Resort Tourism Industry - an optimal path to enter the world market	12
3.	Бакулич Елена, Севастьянова Алина Bakulich Elena Sevostianova Alina – Методы управления проектами в сфере ветроэнергетики; Methods of project management in the area of wind energy	16
4.	ბალანჩივადე იაგორ Balanchivadze Iagor - მედიაციის სწავლება უნივერსიტეტში; Mediation teaching at the university	20
5.	ბარათაშვილი მერაბ Baratashvili Merab - ეკონომიკის განვითარებაში საავტომობილო გზის მნიშვნელობის გაზრდის შესაძლებლობები; Ways of Enhancing the Importance of a Motor Road in Economic Development	24
6.	ბარათაშვილი ნაზი Baratashvili Nazi - საგადასახადო სისტემის რეფორმების ზოგიერთი თავისებურება; Some characteristics of tax system reforms	27
7.	ბენიძე ნანა, ბიჭაძე ჯამბულ Benidze Nana Bitsadze Jambul - საქართველოში ჯანდაცვის სისტემის სრულყოფის გზები; Ways to improve health care system in georgia	31
8.	ბერიძე ზაირა, აროშიძე პაატა - Beridze Zaira, Aroshidze Paata - სპორტული მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსების თავისებურებები (აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მაგალითზე); Funding features of sport targeted programs (On the example of Autonomous Republic of Adjara)	39
9.	ბერიძე ლაშა Beridze Lasha - ბანკთაშორის კონკურენციის შედეგი; The result of interbank competition	44
10.	ბეშკენაძე ზვიად Beshkenadze Zviad - საქართველოს სოციალური უსაფრთხოების თანამედროვე გამოწვევები; Contemporary Challenges of Social Security of Georgia	48
11.	ბლიაძე ნანა Bliadze Nana - არაორგანული მონუმენტების ძეგლები - ტურისტული ინდუსტრიის განვითარების საფუძველი იმერეთის რეგიონში; Inorganic monuments of nature – the base for developing tourist industry in Imereti region	52
12.	გაბადაძე იზო, გოგისვანიძე ვახტანგ Gabadadze Izolda, Gogisvanidze Vakhtangi - სახელმწიფო და კონკურენტული ბაზარი State and Competitive Market	56
13.	გამსახურდია თამაზ, ფესტენიძე თეიმურაზ Gamsakhurdia Tamaz, Festvenidze Teimuraz - რესურსების გონივრული მართვა და მისი ეფექტური გამოყენება; Reasonable management of resources and its effective use	60
14.	გველესიანი ელისო Gvelesiani Eliso - ესტონეთის ეკონომიკური რეფორმები და საქართველო; Estonia's economic reforms and georgia	64
15.	გიგოლაშვილი მირიან Gigolashvili Mirian - საბანკო სისტემის სრულყოფის ზოგიერთი საკითხი; Some issues of banking system improvement	66
16.	გრიგოლაშვილი თეონა Grigolashvili Teona არატრადიციული მონეტარული პოლიტიკის გამოყენების ტენდენციები საქართველოში; Outlook of unconventional monetary policy in georgia	70
17.	გუგუშაშვილი თინათინ, კუპატაძე კახა Gugeshashvili Tinatin, Kupatadze Khakha – ფინანსური განათლების საკითხისათვის საქართველოში; For the financial education issue in georgia	74
18.	დავითულიანი ციციშვილი Davituliani Tsitsino - დაცული ტერიტორიების კატეგორიები საქართველოში და მათი როლი ქვეყნის ტურიზმის განვითარებაში Inorganic monuments of nature – the base for developing tourist industry in Imereti region	77
19.	Девадзе Анзор, Чаганова Паата, Devadze Anzor Chaganava Paata - О проблемах развития экологического туризма в Грузии; Ecotourism Development Problems in Georgia	82
20.	დეისაძე ელგუჯა Deisadze Elguja - კოოპერაციული თანამშრომლობის ფორმების განვითარების ისტორიული გამოცდილება; Historical Experience of Development of Cooperative Forms	87
21.	დეისაძე ელგუჯა Deisadze Elguja - სოფლის ტურიზმის როლი სოფლის მდგრადი განვითარებისთვის; The Role of Rural Tourism for Sustainable Development of Rural Areas	91
22.	Двалишвили Реваз, Уклеба Шура Dvalishvili Revaz, Ukleba Shura - О целесообразности разработки стратегии развития легкой промышленности Грузии; On the desirability of developing a development strategy light industry of Georgia	95
23.	დიაკონიძე მაია Diakonidze Maia - საქართველოს შრომის ბაზრის გამოწვევები და დასაქმების შესაძლებლობები ტურიზმისა და სტუმარ-მასპინძლობის ინდუსტრიაში; Georgia's labor market challenges and employment opportunities in the tourism and hospitality industry	

24.	ეხანოიძე ნოდარ Ebanoidze Nodar სახელმწიფო ძირითადი აქტივების მართვა Existing practice and international experience in management of state assets	100
25.	ვალისვილი თეა Valishvili Tea - თაობათა თეორიის გავლენა მარკეტინგულ საქმიანობაზე; The impact of Theory of Generations on Marketing Activities	104
26.	ვანიშვილი მერაბ, ვანიშვილი ნინო Vanishvili Merabi, Vanishvili Nino - სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკა ეკონომიკური პოლიტიკის სისტემაში; State regional policy in the economic policy system	108
27.	ვირსალაძე ნაირა Virsaladze Naira - ეკონომიკური ზრდისა და სოციალური კეთილდღეობის შეფასების აქტუალური საკითხები; Actual questions of evaluation of economic growth and social welfare	113
28.	ზარიძე მაყვალა Zaridze Makvala - საქართველოს ენერგეტიკული პოლიტიკა, როგორც ეკონომიკური უსაფრთხოების პრიორიტეტი; Georgian energy policy as a priority of economic security	117
29.	ზაქარაძე ეკატერინა Ekaterina Zakaradze - საქართველოს გეოპოლიტიკა - ქვეყნის უსაფრთხოების გარემო და მის წინაშე არსებული რისკები, საფრთხეები და გამოწვევები Geopolitics of georgia - the country's security, its risks, dangers and problems	120
30.	თავართქილაძე სიმონ (ამირან) Tavartkiladze Simon (Amiran) - ციფრული ეკონომიკა - მომავლის ეკონომიკა Cyber economics – economics of the future	123
31.	თოდუა ხათუნა Todua Khatuna - საქართველო გლობალური კონკურენტუნარიანობის მსოფლიო რეიტინგში; Georgia's rating in global competitiveness index	127
32.	ილურიძე ნათია Iluridze Natia - ეროვნული საინოვაციო სისტემები და მათი განვითარების სტრატეგია საქართველოში; National innovation systems and their development strategy in Georgia	129
33.	კავაძე მირანდა Kavadze Miranda - სახელმწიფო პოლიტიკის როლი ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ფორმირების პროცესში; The role of state policy in the formation of the country's competitiveness	133
34.	კაკულია რევაზ Kakulia Revaz - გლობალიზაცია და საქართველოს ეკონომიკურ ურთიერთობათა პრობლემები; Globalization and the economic relations problems of Georgia	137
35.	კამლაძე ლელა, ბაბუნაშვილი ანზორ Kamladze Lela, Babunashvili Anzori - ციფრული ბაზარი, როგორც ევროპის ერთიანი ბაზრის სექტორი Digital market as europe's unified market sector	141
36.	კეპულაძე გიორგი, არნანია-კეპულაძე თამილა Kepuladze Giorgi, Arnania-Kepuladze Tamila - განვითარებადი ქვეყნები: ვინ აგებს პასუხს სიღარიბეზე? (ალტერნატიული შეხედულება) Developing Countries: Who is Responsible for Poverty? (Alternative Opinion)	145
37.	კლდიაშვილი პანტელეიმონ (პაატა) Kldiashvili Panteleimon (Paata) - აღრიცხვისა და აუდიტის საკანონმდებლო რეგულირების სისტემის ცალკეული ასპექტების ანალიზი საქართველოში; Analysis of individual aspects of accounting and auditing legislative regulatory system in Georgia	150
38.	კონჯარია ელგუჯა Konjaria Elguja - ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის საფუძვლები; The items of financial accountmant's preparation	154
39.	კოღუაშვილი პაატა, ჩიხლაძე ნიკო Koguashvili Paata, Chikhladze Niko - უძრავი ქონების ბაზრის განვითარების საკითხისათვის; On the issue of the real estate market development	157
40.	კოჭლამაზაშვილი ლელა, ყანდაშვილი თემურ Kotchlamazashvili Lela, Kandashvili Temur - ლუდის ბაზარი საქართველოში; Beer Market in Georgia	162
41.	ლორთქიფანიძე რევაზ Lordkipanidze Revaz ქსელური მენეჯმენტი სიღატაკის დასაძლევად; Network Management to Overcome of a Poverty	165
42.	ლუხუტაშვილი ნანა Lukhutashvili Nana - მოტივაციის ძირითადი პრინციპები ინოვაციაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებში; Basic principles of motivation in the innovation-oriented organizations	169
43.	მალანია ელისაბედ Malania Elisabed - ტურისტული ბიზნესის საბაზრო შესაძლებლობის ანალიზი საქართველოში; Analysis of travels business market possibilities in georgia	173
44.	Masurashvili Ioseb - Easy doing business and future of investments in georgia;	177
45.	Moralishvili Sophio Blended learning – future of teaching business english;	181
46.	მღებრიშვილი ნინო Mgebrishvili Nino - საქართველოსა და რუსეთის თანამშრომლობა ტურიზმის სფეროში; Tourism Partnership between Georgia and Russia	185
47.	ნადირაძე თამარ Nadiradze Tamar - ეროვნული სამეწარმეო სექტორის მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციის პირობები და პერსპექტივები; Conditions and prospects of integration into the national economy of the world economy	190
48.	ნამიჭიშვილი რამაზ Namicheishvili Ramaz - ნეოლიბერალური ეკონომიკის ქართული გამოვლინებები; Georgian appearances of neoliberal economics	194
49.	ნიკოლეიშვილი დავით Nikoleishvili Davit - ელექტრონული ფული, როგორც ეკონომიკური ზრდის ფაქტორი; Electronic money, as economic growth factor	198
50.	ონიანი ივლია Oniani Ivlia - მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების როლის რაოდენობრივი შეფასების სტატისტიკური მეთოდები Statistics methods of quantitative assessment of the role of Population Age group	202

51.	პიტურიშვილი ლია Pitiurishvili Lia - ოფშორები გლობალურ ფინანსურ სისტემაში; Off-shore in global financial system	207
52.	რუსაძე ნანა Rusadze Nana - დამოუკიდებელი ექსპერტების როლი საჯარო მმართველობის ეფექტიანობის ამაღლებაში; The role of independent experts in enhancing the effectiveness of public administration	210
53.	სილაგაძე დალი Silagadze Dali - ორგანული (ბიო) მიწათმოქმედების განვითარების პერსპექტივები საქართველოში; Perspectives of development of organic (bio) agriculture development in georgia	214
54.	უგლავა დიანა, ვაშაკიძე ნათელა Uglava Diana, Vashakidze Natela - საწარმოს საპენსიო ფონდების აქტუარული მოგების და ზარალის ბუღალტრული აღრიცხვა; Accounting of actuarial gain and loss of enterprise pension funds	218
55.	უგლავა დიანა, მაღლაკელიძე დეზდემონა Uglava Diana, Maglakelidze Dezdemonna - საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვის და ანგარიშგებაში ასახვის თავისებურებები; Peculiarities of accounting and reflecting in the statement of pension programs	223
56.	უფლისაშვილი გურამ Uplisashvili Guram - მოგების გადასახადის რეფორმა საქართველოში: შესაძლებლობები, პრობლემები; Profits tax reform in georgia: opportunities and challenges	227
57.	ფოფხაძე გიორგი, Popkhadze Giorgi - ეფექტიანობის აუდიტის ძირითადი პრინციპები, ეტაპები და მახასიათებლები; Basic principles, stages and characteristics of efficiency audit	231
58.	ქათამაძე ნატო Katamadze Nato - მუნიციპალური ბიუჯეტების ფორმირება საქართველოში; Formation of municipal budgets in georgia	234
59.	ქარქაშაძე ნარგიზა, კურდღელია ნათია - Karkashadze Nargiza, Kurdgelia Natia მარკეტინგი და გაყიდვის პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე; Marketing and selling problems in the modern stage	238
60.	ქვარაია ირაკლი Kvaraia Irakli - მოსაპირკეთებელი ბუნებრივი ქვის მასალის როლი ეროვნული მრეწველობის განვითარებაში The role of natural paving stone material in national industry development	242
61.	შალამბერიძე ხათუნა Shalamberidze Khatuna - კომერციული ბანკების საქმიანობის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში; Main directions of commercial banks in Georgia	246
62.	შანიძე გოდერძი Shanidze Goderdzi - ინვესტიციების როლი ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობაში; The role of investments in promoting business development	250
63.	Shcherbakova Nadejda - Evaluation of competitiveness of placement services by the example of five-star hotels	255
64.	ჩაგელიშვილი-აგლაძე ლალი Chagelishvili-Agladze Lali - ციფრული რევოლუცია და ციფრული ეკონომიკის კონცეპტუალური საკითხები; Digital revolution and conceptual issues of digital economy	260
65.	ჩხიროძე დარეჯან, ბანძელაძე მანანა Chkhirodze Daredjan, Bandzeladze Manana - ეკოტურიზმის ზნეობრივი საფუძვლები; Moral tendencies and ecotourism	264
66.	ცაგარეიშვილი სერგო, კობახიძე მანანა Tsagareishvili Sergo, Kobakhidze Manana - რომანტიკული ტური ქუთაისში; Romantic Tour in Kutaisi	267
67.	ცაგარეიშვილი სერგო, ლეჟავა ეკა Sergo Tsagareishvili, Lezhava Eka - ტურიზმის კორიფენი იმერეთიდან; Eminent of tourism from imereti	270
68.	Tea Цкипуришвили, Малхаз Мебуршвили; Tea Tskipurishvili, Malkhaz Mebusrishvili - Модели управления логистическими объектами и транспортными процессами в транспортно логистической системе; Management model of logistics facilities and transport processes in transport and logistics system resume	276
69.	Dzotsenidze Tsitsino - Cyber-Physical Systems as fourth industrial revolution	281
70.	წერეთელი ინეზა, მუშკუდიანი ნინო Tsereteli Ineza, Mushkudiani Nino უმაღლესი განათლების დაფინანსების თავისებურებები საქართველოში The Peculiarities of Financing the Higher Education in Georgia	284
71.	ჭანია მაია, ლანჩავა ელისო Chania Maia, Lanchava Eliso - საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის პრობლემები; Problems of georgian economic competitiveness	287
72.	ჭანტურიძე ირინე Chanturidze Irine - გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის საკითხისათვის; For the economic growth of the countries of transition economies	290
73.	ჭიჭინაძე ბორის Tchitchinadze Boris - თვითმმართველობების განვითარების პრობლემები საქართველოში; Problems of development of self-governments in Georgia	293
74.	ჭუმბურიძე შორენა Chumburidze Shorena - საფრანგეთის საჯარო მართვის სისტემა პოლიტიკური და ბიუროკრატიული ელემენტების ზეგავლენის ქვეშ; France's public management system under the influence of political and bureaucratic	296
75.	ხაზარაძე ნინო Khazaradze Nino - ინფრასტრუქტურა, როგორც ტურიზმის განვითარების ფაქტორი ქუთაისში; Infrastructure as a factor for tourism development in Kutaisi	300

76.	Хачапуридзе Автандил Khachapuridze Avtandil - Профессиональная этика и этикет работников туризма; Professional etiquette and etiquette of tourism workers	304
77.	ხეცურიანი მაკა Khetsuriani Maka - ნარჩენების მართვა მუნიციპალურ დონეზე - მწვანე ეკონომიკის მნიშვნელოვანი სექტორი; Introduction of New Approaches to Waste Management on the Municipal Level – Essential Sector of Green Economy	308
78.	ხიდაშელი მირზა Mirza Khidasheli - საქართველოს საბანკო სექტორის ტენდენციები და გამოწვევები Trends and challenges of banking in georgia	311
79.	ჯულაყიძე ემზარ, ბარბაქაძე ელიზბარ Julakidze Emzar Barbakadze Elizbar – გადაწყვეტილების მიღების ინტენსიურობა და მენეჯერული აზროვნების დეფიციტი; Intensity of decision-making and deficit of managerial thinking	317
80.	ჯულაყიძე ემზარ, ჯულაყიძე შალვა Emzar Julakidze, Shalva Julakidze - მენეჯერული პრობლემების მათემატიკური მოდელირება; Mathematical modeling of managerial problems	327

ინფლაციამე ეგზობენური ფაქტორების გავლენის კოეფიციენტის შესახებ

ვარაუდი, რომ აშშ-ის ახალი პრეზიდენტის არჩევნების შემდეგ დადგებოდა „ძვირი დოლარის“ რეკონსტაქ, ჯერჯერობით არ მართლდება, მიუხედავად იმისა, რომ ტრამპის გამარჯვების შემდეგ ფედერალური სარეზერვო სისტემის განაკვეთი უკვე სამჯერ გაიზარდა¹.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს ეკონომიკა აბსოლუტურად გახსნილია დანარჩენი მსოფლიო ეკონომიკისადმი, ხოლო იმპორტის თანაფარდობა ექსპორტთან, უკვე მრავალი წელია, იშვიათად ჩამოდის 3:1-ნიშნულზე დაბლა, დოლარის კურსს, მის ნებისმიერ ცვლილებას, დიდი ყურადღებით აკვირდებიან საქართველოს ბიზნეს-წრეების წარმომადგენლები და მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი.

დოლარის კურსისადმი ქართული საზოგადოებისა და ბიზნესის განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას და ინტერესს აქვს ორგვარი საფუძველი: სუბიექტური და ობიექტური.

სუბიექტური საფუძველია შიში, მღელვარება, დაფუძნებული წარმოდგენაზე, რომლის მიხედვითაც არსებობს მხოლოდ მაღალი ხისტი კორელაციური დამოკიდებულება ეროვნული ვალუტის დევალვაციისა და ქვეყნის შიდა ბაზარზე ფასების ზრდას (ინფლაციას) შორის. - ანუ საკმარისია დაეცეს ეროვნული ვალუტის კურსი აშშ დოლართან, რომ თითქმის იმავე პროპორციით ხდება ქვეყნის შიდა ფასების მატება. ეს გარკვეულწილად, გაუთვითცნობიერებლობისა და არაკომპეტენტურობისგან მოდის (მწელია, საზოგადოების რიგით წევრს მოსთხოვო ეკონომიკური პროცესებისა და მათი გამომწვევი მიზეზების სრული სპექტრული ანალიზი, მაშინ როდესაც ეს პროფესიონალ ეკონომისტებსაც კი უჭირთ). ამგვარი შეხედულების არამართლზომიერება მრავალი მაგალითით დასტურდება. მაგალითად, 2017 წლის ივნისის წლიური ინფლაცია (7.1%), სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური ინფორმაციით, 9/10-ით ენდოგენური (ქვეყნისშიდა) ფაქტორებით, მათ შორის აქციზური გადასახადების განაკვეთების ზრდითა და ადგილობრივი პროდუქციისა და მომსახურების გაძვირებით იქნა გამოწვეული.

მეორე არგუმენტი და საბაზი ზემოხსენებული განსაკუთრებული დამოკიდებულებისა ვალუტის კურსისადმი უფრო ახლოსაა ჭეშმარიტებასთან: საქართველო მიეკუთვნება იმ სახელმწიფოთა რიგს, სადაც საკმაოდ მაღალია *იმპორტის თანაფარდობა მთლიან შიდა პროდუქტთან*. ასეთ პირობებში დიდი მნიშვნელობა აქვს აშშ დოლართან არა მარტო ლარის, არამედ ჩვენი ძირითადი სავაჭრო პარტნიორების ვალუტების კურსების თანაფარდობასაც. მაგალითად, აზერბაიჯანის წილი საქართველოს მთლიან იმპორტში 6.8 პროცენტია, თურქეთისა - 18.7 პროცენტი, მაშინ როდესაც აშშ-ის წილი მხოლოდ 3 პროცენტამდეა (2016 წლის მონაცემებით). ამიტომ, თუ ჩვენი ძირითადი სავაჭრო პარტნიორების ვალუტები უფრო მეტად, მასშტაბურად ეცემიან ამერიკულ ვალუტასთან, ვიდრე ქართული ლარი, მაშინ ამ ქვეყნებიდან იმპორტირებული საქონელი, შეიძლება არა თუ გაძვირდეს, არამედ გაიაფდეს კიდევ. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ ლარი მთელი 2015 წლის მანძილზე ეცემოდა აშშ დოლართან, მაინც მსოფლიო ბაზრებზე შეინიშნებოდა ნავთობპროდუქტებზე ფასებისა და ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების (მათ შორის აზერბაიჯანის) ეროვნული ვალუტების კურსების გაცილებით მნიშვნელოვანი ვარდნა აშშ დოლართან. ამის გამო იმპორტირებული ნავთობპროდუქტები საქართველოში კი არ გაძვირდა, არამედ გაიაფდა კიდევ, რითაც საქართველოს ეკონომიკამ - ბიზნესმა და მოსახლეობამ - ერთობლივად დაზოგა დაახლოებით 400 მილიონი აშშ დოლარი. - ნავთობპროდუქტებზე წინა წლის ფასების შენარჩუნების შემთხვევაში სწორედ ამდენით მეტის გადახდა მოუწევდათ საქართველოს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს. იგივე პროცესები განვითარდა 2016 წელსაც, როდესაც იმპორტირებული ნავთობის გაიაფებამ ქართველ იმპორტიორებს წელზე გაანგარიშებით შედარებით შესაძლებლობა მისცა დაეზოგათ წინა წელთან შედარებით, 110 მილიონ დოლარზე მეტი.² აღნიშნული გარემოებებით უნდა აიხსნას ის, რომ თუ, მაგალითად, 2014 წლის ოქტომბრიდან 2017 წლის

¹ 2016 წლის 14 დეკემბერს - 0.5-დან 0.75-მდე, 2017 წლის 15 მარტს - 0.75-დან 1.0-მდე, ხოლო 2017 წლის 14 ივნისს - 1.0-დან. 1.25-მდე. [1]. შედარებისათვის: ამჟამად საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დამტკიცებული რეფინანსირების განაკვეთი შეადგენს 7.0%-ს [2].

² აქ ჩვენ არ განვიხილავთ იმას, თუ როგორი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი არსებობს ქვეყნების საექსპორტო პროდუქციაზე ფასების ცვლილებასა და ეროვნული ვალუტის კურსის ცვლილებას შორის. - მსოფლიო ბაზარზე ასეთი პროდუქტების ფასების დაცემა იწვევს, მაგალითად ეროვნული ვალუტის კურსის დაცემას თუ პირიქით - ეროვნული ვალუტის კურსის დაცემა გამოხატულებას პოულობს მსოფლიო ბაზარზე აშშ დოლარებში საექსპორტო პროდუქციის გაიაფებაში.

იენისამდე, ლარი აშშ დოლართან დაეცა 37.5 პროცენტით (1.7543-დან 2.4116-მდე), სამომხმარებლო ფასების ზრდამ (ინფლაციამ) მხოლოდ 11.5 პროცენტი შეადგინა.

შემდეგი ასპექტი, რომლითაც დევალვაცია და მისი ალბათობა მოსახლეობის ვნებათაღელვას იწვევს, ესაა *სესხების დოლარიზაციის მაღალი დონე*. - სესხები უცხოურ ვალუტაში (როგორც წესი, აშშ დოლარებში) პირდაპირ ურტყამს ყველა მსესხებელს და არაპირდაპირ - მთელ მოსახლეობას, და მით უფრო ძლიერად, რაც უფრო მაღალია თანაფარდობა იმპორტის მოცულობისა ქვეყნის მთლიან შიგა პროდუქტთან.

იყო დრო (2000-იანი წლების დასაწყისში), როდესაც შინამეურნეობათა მიერ საკრედიტო დაწესებულებებისაგან აღებული სესხების 90 პროცენტი სამომხმარებლო დატვირთვის იყო; ამჟამად შინამეურნეობათა სესხების მხოლოდ 30 პროცენტამდეა სამომხმარებლო დატვირთვის. **შინამეურნეობათა სესხების დანარჩენი - 70 პროცენტზე მეტი - საინვესტიციო-კომერციული დატვირთვისაა.** შინამეურნეობათა სესხების ამ სეგმენტის დამოკიდებულება საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე, შესაბამისად - ვალუტის კურსზე, საკმაოდ მაღალია.

აღნიშნული მაგალითები ხაზს უსვამენ ქვეყნის შიდა დოვლათის წარმოების, მოსახლეობის კეთილდღეობისა და ფასების მაღალ დამოკიდებულებას ეროვნული ვალუტის კურსთან.

კერძოდ, თუ იმპორტის თანაფარდობა მშპ-სთან მაგალითად, 60 პროცენტია, ხოლო ეროვნული ვალუტის დევალვაცია აშშ დოლართან - 10 პროცენტი, ეს გაცილებით ნაკლებ გავლენას მოახდენს შიდა ბაზრის ფასების საერთო დონის მატებაზე, ვიდრე იმ ქვეყანაში, სადაც იმპორტის თანაფარდობა მშპ-სთან 20 პროცენტია, ხოლო დევალვაცია - ასევე 20 პროცენტი.

ასეთ პირობებში განსაკუთრებულ დატვირთვას და პრაქტიკულ გამოყენებას იძენს ინფლაციაზე მოქმედ ფაქტორებიდან ეგზოგენური (გარეგანი) ფაქტორების გამოყოფა.

უნდა ითქვას, რომ ასეთი დაყოფა გარკვეულწილად პირობითია, რადგანაც ხისტად საზღვრის გავლება შიდა და გარე ფაქტორებს შორის საკმაოდ ძნელია, რადგანაც დევალვაცია და იმპორტის მასშტაბები შეიძლება დიდწილად შიდა გარემოებებით იყვნენ გამოწვეულნი, ხოლო ერთი შეხედვით შიდა ფაქტორები (მაგალითად, მოთხოვნის დინამიკა) კი - შეიძლება გარე ფაქტორებით იყოს განპირობებული.

მუხედავად ამისა, გარკვეული პირობითობით, მაინც შესაძლებელია განვსაზღვროთ ქვეყნის იმპორტზე დამოკიდებულებისა და დევალვაციის ფაქტორის გავლენა ინფლაციაზე. - **ინფლაციის ეგზოგენურ ფაქტორებზე სენსიტიურობის (დამოკიდებულების) კოეფიციენტი** წარმოადგენს იმპორტის მშპ-სთან თანაფარდობისა და ვალუტის დევალვაციის (გაუფასურების) კოეფიციენტების ნამრავლს:

$$I_s = (K_d \times K_{im}/GDP),$$

სადაც

I_s - ინფლაციის ეგზოგენურ ფაქტორებზე დამოკიდებულების სენსიტიურობის კოეფიციენტი;

K_d - ვალუტის დევალვაციის კოეფიციენტი;

K_{im}/GDP - იმპორტის ქვეყნის მშპ-სთან თანაფარდობის კოეფიციენტი.

თვალსაზრისით, საქართველოს ერთ, მაგალითად, 2015 წელზე ვლდებულობით შემდეგ სურათს:

საშუალოწლიური ინფლაცია წინა, 2014 წელთან შედარებით - 4%;

ეროვნული ვალუტის დევალვაციის (გაუფასურების) კოეფიციენტი - 128.6% (ანუ, ლარის თანაფარდობა აშშ დოლართან: 2014 წ. = 100%; 2015 წ. - 128.6%);

იმპორტის თანაფარდობა მთლიან შიდა პროდუქტთან - 55.3%.

აღნიშნული მონაცემების გათვალისწინებით, 2015 წლის მიხედვით ინფლაციის ეგზოგენურ ფაქტორებზე დამოკიდებულების სენსიტიურობის კოეფიციენტი იქნება:

$$I_s = 128.6\% \times 55.3\% = 0.71.$$

ანალოგიური მაჩვენებელი 2014 წლისთვის შეადგენდა 0.556 პროცენტს (= 106.8% * 52.1%), ხოლო 2016 წლისთვის - 0.522 პროცენტს (= 104.3% * 50.0%).

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საქართველოში 2015 წელს ინფლაციის ყოველი თითო პროცენტიდან 0.71 ეგზოგენური ფაქტორებით იყო განპირობებული (იმპორტის სიდიდით და ვალუტის დევალვაციის კოეფიციენტით), ანუ **4-პროცენტია ინფლაციიდან 2.8 პროცენტი გარეგანი ფაქტორებით იყო განპირობებული.** - რომ არა იმპორტი და დევალვაცია, საქართველოს შიდა ფაქტორებით გვექნებოდა „მხოლოდ“ 1.16-პროცენტია ინფლაცია. შესაბამისად, 2014 წელს 3.1-პროცენტია ინფლაციიდან - 1.7 პროცენტი, ხოლო 2016 წლის 2.1-პროცენტია ინფლაციიდან - თითქმის 1.1 პროცენტი გარე ფაქტორებით - ვალუტის დევალვაციისა და იმპორტზე დამოკიდებულებით იყო განპირობებული.

ქვემოთ მოტანილია საქართველოს, მისი სახმელეთო მეზობლების, აგრეთვე ჩინეთის (როგორც გიგანტური ეკონომიკის მქონე ქვეყნის) და ისრაელის (შედარებით მცირე ზომის, მაგრამ მაღალგანვითარებული ქვეყნის) მონაცემები ზემოხსენებული ინდიკატორებისადმი ინფლაციის დამოკიდებულებაზე.

**ინფლაცია და მისი ეგზოგენურ ფაქტორებზე დამოკიდებულება
საქართველოსა და ზოგიერთ სხვა სახელმწიფოში 2014-2016 წლებში
(პროცენტი)**

	ინფლაცია			ინფლაციის ეგზოგენურ ფაქტორებზე დამოკიდებულების კოეფიციენტი		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
საქართველო	3.1	4.0	2.6	55.6	71.1	52.2
აზერბაიჯანი	1.4	4.0	10.2	12.2	33.0	40.8
სომხეთი	3.0	3.7	-0.5	37.5	30.3	25.9
თურქეთი	8.9	7.7	8.4	34.8	35.4	23.7
რუსეთი	7.8	15.5	7.2	17.5	23.2	12.1
ჩინეთი	2.0	1.4	2.1	14.4	15.2	16.5
ისრაელი	0.5	-0.6	-0.6	20.1	25.6	23.7

ინფლაციის კორელაცია ეგზოგენურ ფაქტორებთან საქართველოში 2016 წელს შეადგენს 0.522-ს, ხოლო მის სახმელეთო მეზობლებში, შესაბამისად: სომხეთში - 0.259-ს, აზერბაიჯანში - 0.408-ს, თურქეთში - 0.237-ს, ხოლო რუსეთში - 0.121-ს. გამოდის, რომ საქართველოს ინფლაციის ფორმირებაში ბოლო წლებში ეგზოგენურ ფაქტორებზე მოდის მეტი წილი, თანაც ეს წილი საქართველოში, ყველა თავის სახმელეთო მეზობელთან (ისევე, როგორც ჩინეთთან და ისრაელთან) შედარებით, ყველაზე მაღალია. ამასთან ბოლო ორი წლის მანძილზე (2016 წელს 2014 წელთან შედარებით) ინფლაციის ეგზოგენურ ფაქტორებზე დამოკიდებულება საქართველოში, ისევე როგორც რუსეთში, სომხეთსა და თურქეთში შემცირდა, ხოლო ისრაელში, ჩინეთსა და აზერბაიჯანში - გაიზარდა³.

აღნიშნული კოეფიციენტის რაოდენობრივი პარამეტრი ნათელს ხდის, თუ რატომაც ქართველი მომხმარებელი, მრავალი სხვა ქვეყნის მომხმარებელთან შედარებით, გაცილებით „სენსიტიური“ ეროვნული ვალუტის ნებისმიერი რყევისადმი, განსაკუთრებით დევალვაციისადმი. - ამას საფუძვლად არა „სამხრეთული ემოციურობა და ტემპერამენტი“ უდევს, არამედ წმინდა პრაგმატული გათვლა და შიდა ბაზრის ფასების ეგზოგენურ ფაქტორებზე შეუდარებლად უფრო მაღალი დამოკიდებულება, ვიდრე მაღალგანვითარებულ ქვეყნებსა, ან თუნდაც ახლო და არც თუ შორეულ მეზობლებში.

ინფლაციაზე ეგზოგენურ ფაქტორებზე დამოკიდებულები კოეფიციენტის შეიძლება იყოს 1-ზე (100%-ზე) მეტი. - იმ შემთხვევაში, თუ დევალვაციის ინდექსი იმდენად მაღალია, იმდენად აღემატება 1-ს (100%-ს), რომ მისი ნამრავლი იმპორტის წილზე მთლიან შიდა პროდუქტში 1-ზე (100%-ზე) მეტს იძლევა. მარტივად რომ ვთქვათ, შიდა ფაქტორებით გამოწვეული დეფლაციის აბსოლუტური მაჩვენებელი გარე ფაქტორებით გამოწვეულ ინფლაციის მაჩვენებელზე ნაკლებია.

ზემოხსენებული კოეფიციენტი მით უფრო დაბალია, რაც უფრო დაბალია, ერთი მხრივ, იმპორტის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში და, მეორეს მხრივ, ეროვნული ვალუტის აშშ დოლართან დევალვაციის ინდექსი (ან, უფრო მეტიც, რაც უფრო მასშტაბურია რევალვაციის მაჩვენებელი). ასეთ შემთხვევაში ინფლაციის მთელი „პასუხისმგებლობა“ თითქმის მთლიანად შიდა ფაქტორებზე გადადის.

თავისთავად, მოტანილი კოეფიციენტი ცალსახად პოზიტიურად ან ნეგატიურად არ უნდა იქნას მიჩნეული. - მაღალი კოეფიციენტი საშიშია იმ ქვეყნებისთვის, სადაც რეალური სექტორი სუსტადაა წარმოდგენილი და შიდა მოხმარება ძირითადად იმპორტზეა დამოკიდებული. სწორედ ასეთ ქვეყანათა რიცხვს მიეკუთვნება საქართველო. იმ ქვეყნებში კი, სადაც შედარებით მაღალი წილი უკავია რეალურ სექტორს, მაღალი კოეფიციენტი არაა საშიში ინფლაციისათვის. ამის მაგალითად გამოდგება მაგალითად, ბალტიისპირეთის ქვეყნები, რომელთა კოეფიციენტი საქართველოსას არა თუ ჩამოუვარდება, არამედ უსწრებს კიდევაც, თუმცა იქ დევალვაციის კოეფიციენტი ფაქტობრივად ნოლის ტოლია, ხოლო ინფლაცია - ერთ პროცენტზე ნაკლებია. ამასთან, აღნიშნული გარემოება სულ უფრო მეტად აქტუალურს ხდის საკითხს სამომხმარებლო ფასების ინდექსის გაანგარიშების პარალელურად ინფლაციის ცალკეული კომპონენტების გაანგარიშების აუცილებლობის თაობაზეც.⁴

³ ცნობისათვის: ამ 6 სახელმწიფოზე მოდის საქართველოს იმპორტის 45.6 პროცენტი (2016 წლის მდგომარეობით).

⁴ აკადემიკოსი ვლადიმერ პაპავა და აკადემიური დოქტორი ვახტანგ ჭარაია ინფლაციის მაჩვენებელთან ერთად მიზანშეწონილად მიიჩნევენ **იმფლაციის** (იმპორტირებული საქონლისა და მომსახურების), **აგფლაციის** (სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე) და **მანფლაციის** (მკურნალობის, კომუნალური მომსახურებისა და კვების) ფასების ცვლილების ინდიკატორების გაანგარიშებასაც. - იხ. [4]

ABOUT EXOGENOUS FACTORS INFLUENCE COEFFICIENT ON INFLATION

Resume

Georgia belongs to such countries, where import ratio to GDP is significantly high. In such situation it is important to separate from factors which influence inflation-exogenous (outside) factors.

Inflation sensitivity (dependence) coefficient on exogenous factors, represents correlation of Import to GDP and multiply of currency devaluation(depreciation) coefficient.

$$I_s = (K_d \times K_{im}/GDP),$$

Where

I_s - Inflation sensitivity coefficient on exogenous factors;

K_d - Currency devaluation coefficient;

K_{im}/GDP - Import ratio coefficient to GDP of the country.

Each percentage point of inflation in Georgia was defined in the following way by exogenous factors: in 2014 - 0.556 point, in 2015 - 0.71 point and in 2016 - 0.522 point.

Inflation in Georgia has been defined mainly by exogenous factors in recent years, their share in Georgia is the highest than in its all land neighbor countries (also with China and Israel too).

The mentioned high coefficient is dangerous for those countries, where real sector is presented weakly and domestic consumption mainly depends on import. To such countries belongs Georgia.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Решение ФРС США по процентной ставке. - <https://mfd.ru/calendar/details/?id=232>
2. საქართველოს ეროვნული ბანკის ოფიციალური ვებ-გვერდი. - <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=2>
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემები. - <http://geostat.ge/>
4. ვლ. პაპავა, ვ. ჭარაია. ინფლაციის მაჩვენებლის მოდიფიკაციები და მათი საქართველოსათვის გამოყენების მიზანშეწონილობა. - თბილისი, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, 2017.

როგორც ასათიანი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ეკონომიკის ექსპერტი

საკურორტო-ტურისტული ინდუსტრიის განვითარება - საქართველოს მსოფლიო ბაზარზე გასვლის ოპტიმალური გზა

სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის ფორმირება საქართველოში, რომელიც მომავალში განვითარებულ ქვეყნებში უკვე დამკვიდრებული, სოციალიზმის “ყლორტებად” წოდებული სოციალური საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბების გარანტია, მოითხოვს ქვეყნის ერთიანი სტრუქტურული პოლიტიკის შემუშავებას. ქვეყნის სტრუქტურულ გარდაქმნებს საფუძვლად უნდა დაედოს ეკონომიკის განვითარების გენერალური სტრატეგია, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება როგორც მსოფლიო გამოცდილება, ისე ეროვნული თავისებურებები.

საერთაშორისო გამოცდილება ორგანულად უკავშირდება მომსახურების სფეროს დივერსიფიკაციასა და სერვისული წარმოების ახალი მოდელის შექმნას.

მომსახურების სფეროს, როგორც ეკონომიკის მესამეულ სექტორს, პრიორიტეტული ადგილი უჭირავს გაეროს საერთაშორისო სტანდარტულ დარგობრივ კლასიფიკაციასა და ეროვნულ ანგარიშთა სისტემაში. იგი, როგორც მატერიალური და არამატერიალური მომსახურების დარგების ერთობლიობა, დომინირებულ როლს ასრულებს თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში და ძირითადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლებით წინ უსწრებს როგორც პირველად, აგრარულ სექტორს (სოფლის მეურნეობა, სატყეო მეურნეობა, თევზჭერა, ნადირობა), ისე მეორეულ, ინდუსტრიულ სექტორს (მომპოვებელი და გადამამუშავებელი მრეწველობა, მშენებლობა).

მომსახურების სექტორი მიზეზ-შედეგობრივ კავშირთა თვითობაშია რეალურ სექტორთან (აგრარულ და ინდუსტრიულ სექტორებთან). ეს პროცესი არ არის ახალი. მან ტემპი XX საუკუნის II ნახევრიდან აიღო, განსაკუთრებით კი გამოვლინდა 60-იანი წლებიდან, როდესაც დაიწყო ინდუსტრიული საზოგადოების გადაზრდა პოსტინდუსტრიულში, ჩამოყალიბდა **საზოგადოებრივი სექტორი, როგორც სახელმწიფო სექტორისა და “მესამე სექტორის” (სამოქალაქო საზოგადოების) ანუ არასამთავრობო და საქველმოქმედო ორგანიზაციების ერთობლიობა...** სერვისული რევოლუცია” დაემთხვა ტექნოლოგიური რევოლუციის პროცესს, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი სერვისული ბიზნესის აღზევაა.

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ამ ტენდენციამ უკვე გასული საუკუნის 90-იან წლებში კანონზომიერი ხასიათი მიიღო, დღეს კი თანამედროვე ეკონომიკა განიხილება სამივე სექტორის ურთიერთგანპირობებულ ერთიანობად.

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ეს კანონზომიერება მეტად საყურადღებოა საქართველოსთვის, რომელიც რთულად იკავავს გზას საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში და მრავალ წინააღმდეგობას აწყდება. მათი დაძლევა კი, დიდ ძალისხმევასთან ერთად, სწორად შემუშავებულ ეკონომიკურ პოლიტიკას მოითხოვს. სამწუხაროდ საქართველოს დამოუკიდებლობის (თუკი რაც არის დღეს ამას ეკონომიკური დამოუკიდებლობა ჰქვია?!) აღდგენის შემდეგ, ეკონომიკის განვითარების არცერთ ეტაპზე არ ჰქონდა შესაბამისი ეკონომიკური პოლიტიკა, მეინსტრიმი შეცვლას მოითხოვს (რის შესახებაც ბევრს ვწერდით), რაც ადგილობრივ სწავლულ ეკონომისტთა მონაწილეობით, მათი ძალისხმევით უნდა განხორციელდეს და არა საერთაშორისო ორგანიზაციების უხეში ჩარევით (ამის ნათელი მაგალითია ვაშინგტონის კონსესუსის მიერ შემუშავებული საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის “შოკური თერაპია” და მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის “მკირი ფულის” პოლიტიკა, რომლებიც თვით პოსტვაშინგტონის კონსესუსმა უარყოფითად შეაფასა).

ბუნებაში არსებული შეზღუდული რესურსების ეფექტიანად გამოყენება თანამედროვე ეკონომიკაში ნებისმიერი ქვეყნისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემაა, ამისათვის კი აუცილებელია ისეთი საქონლისა და მომსახურების წარმოება, რომლებისთვისაც მას აქვს **კონკურენტული უპირატესობა** და არა როგორც ადრე მხოლოდ აბსოლუტური ან შეფარდებითი უპირატესობა.

ამ პრობლემისადმი ასეთი მიდგომა საკმოდ აპრობირებულია დღეს მსოფლიოში და საფუძვლად უდევს ქვეყანაში ერთიანი სტრუქტურული პოლიტიკის შემუშავებას. სტრუქტურული გარდაქმნების სტრატეგია საფუძვლად უდევს საინვესტიციო პროგრამების დამუშავებას, რომელთა განხორციელების გარეშე შეუძლებელია ქვეყნის ეკონომიკის აღმავლობა. ამასთან, საინვესტიციო პოტენციალი წარმართება ისეთი

მაპროფირებელი დარგების განვითარებისაკენ, რომლებიც კონკურენტუნარიანია მსოფლიო ბაზარზე. ეს დარგები ერთგვარი კატალიზატორის როლს ასრულებენ სხვა დარგების განვითარებასა და, საბოლოო ანგარიშით, ქვეყნის ინკლუზიურ ეკონომიკურ ზრდაში.

განვითარებულ ქვეყნებში XX საუკუნის უკანასკნელ მესამედში, როდესაც ექსტენსიური ტიპის ინდუსტრიული საზოგადოება „ფაბრიკის საზოგადოება“ შეიცვალა ინტენსიური ტიპის პოსტინდუსტრიული საზოგადოებით „სერვისული რევოლუციის“ საფუძველზე განხორციელდა მომსახურების სფეროს დივერსიფიკაცია. ამ პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებლად ტურიზმი წარმოჩინდა.

დღეს მსოფლიოში ტურიზმს გამოკვეთილი ადგილი უჭირავს და შედის სამ უმსხვილეს სექტორში. ამ მხრივ, ეს სწრაფად და დინამიკურად განვითარებადი დარგი ადგილს მხოლოდ ნავთობგადამამუშავებელ და მანქანათმშენებლობის წარმოებას უთმობს. ეს მნიშვნელოვანი ტენდენციაა საერთაშორისო მასშტაბით და ყურადღებას იპყრობს არამხოლოდ ტურიზმის ეფექტიანობის, არამედ მულტიპლიკაციური ეფექტის ზრდის თვალსაზრისითაც.

რამ განაპირობა საქართველოში ტურიზმის პრიორიტეტულ, სტრატეგიულ დარგად აღიარება?

სავსებით სწორია დღეს საქართველოს ხელისუფლების მიერ ტურიზმის აღიარება ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტულ მიმართულებად, თუმცა ნაკლები ყურადღება ექცევა კურორტების განვითარებას, რომელიც ქვეყნის უნიკალური პრიორიტეტია და, აქედან გამომდინარე, ყურადსაღებია დაჩქარებული განვითარების თვალსაზრისით.

წინა ხელისფალთ რომ მიექციათ სათანადო ყურადღება ამ უაღრესად აქტუალური პრობლემისათვის, დღეს საქართველოს ეკონომიკაში სულ სხვა სურათი იქნებოდა. არ იქნებოდა ასეთი მძიმე არაორდინარული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა. ჩვენ არაერთხელ გავამახვილეთ ყურადღება საქართველოში კურორტებისა და ტურიზმის პრიორიტეტული განვითარების შესახებ საგაზეთო თუ საჟურნალო სტატიებში, ასევე, 1999 წელს კონფერენციებზე, მათ შორის საერთაშორისოზე. ჩემი მოხსენების თემა ეძღვნებოდა სწორედ კურორტებისა და ტურიზმის პრიორიტეტული განვითარების პრობლემებს საქართველოში [1].

საკურორტო-ტურისტული ინდუსტრიის განვითარება საქართველოსთვის მსოფლიო ბაზარზე გასვლის ოპტიმალური გზაა. ასეთი დასკვნის გაკეთების საშუალებას იძლევა საქართველოში არსებული მდიდარი ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსები, რომლებიც საკურორტო მკურნალობისათვის ნაჩვენები ყველა სახის დაავადების მკურნალობისა და ტურიზმის განვითარების ფართო შესაძლებლობებს იძლევა. ეს რესურსებია:

1. უმდიდრესი ჰიდრომინერალური რესურსები, საქართველოში გამოვლენილია 1300-ზე მეტი მინერალური წყარო, რომელთა სადღეღამისო დეპეტი 130 მლნ ლიტრია;

2. სამკურნალო კლიმატი. მდიდარ ჰიდრომინერალურ რესურსებთან ერთად, ზღვისა და მთის კლიმატის სამკურნალო თვისებები განაპირობებს კურორტების სიუხვესა და მრავალფეროვნებას, რომელთა უმრავლესობა ზომიერი ჰავის გამო სუსტად გამოხატული სეზონურობით ხასიათდება. საქართველოში 105 კურორტი და 340 საკურორტო ადგილია. ამასთან, იგი უნიკალური კურორტების მფლობელია. მაგ., წყალტუბოს მინერალურ წყალს ანალოგი არ მოეძებნება მსოფლიოში. ბორჯომის წყლის ანალოგი მხოლოდ ვიშია საფრანგეთში, თუმცა, სპეციალისტების აზრით, თერაპიული ეფექტით ბორჯომი უკეთესია. არხილოსკალო თირკმლების სამკურნალო თვისებებით არ ჩამოუვარდება საქვეყნოდ ცნობილ ბაირამალის, ხოლო აბასთუმანს ადარებენ შვეიცარიის დავოსს. წყალტუბოსთან ერთად საქართველოს სიამაყეა იმერეთის რეგიონის „მარგალიტი“ საირმე, რომელთანაც მდებარეობს თერმული წყლით მდიდარი ადგილი - უდაბნო. გარდა ამისა, იმერეთი ფლობს ბუნებრივ უპირატესობებს ისეთი კურორტების განვითარებისათვის, როგორიცაა ზეკარი, ამაღლება, კვერეთი, კურსები, ხრესილი, საწირე, ცხრაჯვარი, მუხური, ბუეთი და სხვ.;

3. სამკურნალო ტალახი, კონტრასტული ბუნება და თვალწარმტაცი ლანდშაფტები. საქართველო გეოგრაფიული ლანდშაფტების ვერტიკალური ზონალობის კლასიკური ქვეყანაა და აქვს მათი თითქმის სრული გამა, დაწყებული ნოტიო სუბტროპიკებით და დამთავრებული ნივალური ზონით;

4. ბუნებრივი ღირსშესანიშნაობების მრავალფეროვნება. საქართველოში 1000-მდე კარსტული მღვიმეა, რომელთა მიკროკლიმატის გამოყენება შესაძლებელია სხვადასხვა დაავადების სამკურნალოდ; კულტურის უძველეს ძეგლთა სიუხვე და ეთნოგრაფიული თავისებურებები (დაწყებული ეროვნული სტილის ნაგებობებით და დამთავრებული უნიკალური ეროვნული კულინარიით). აღნიშნულ წინამდებარეთა კომპლექსი რეკრეაციულად ვარგისიანს ხდის საქართველოს ტერიტორიის უმეტეს ნაწილს. ამასთან, თითოეული რაიონი ხასიათდება მეტ-ნაკლები მასშტაბის მქონე რეკრეაციული რესურსების ნაკრებით, მრავალმხრივი დარგობრივი სტრუქტურითა და თავისებური პროფილით.

მიუხედავად იმისა, რომ დღეს საქართველოში აღნიშნული დარგების განვითარებისათვის ხელსაყრელი პირობები არარსებობს, სამწუხაროდ, ის დისპროპორცია, რომელიც არსებობდა წინა ეკონომიკური სისტემის დროს ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების პოტენციურ შესაძლებლობებსა და მათი გამოყენების ხარისხს შორის (გამოიყენებოდა მხოლოდ 18,7%), თანამედროვე პირობებში შენარჩუნებულია. მიუხედავად ამისა, აღნიშნული პრობლემის გადაჭრა პრაქტიკულად შესაძლებელია.

საქართველოში საკურორტო-ტურისტული ინდუსტრიის განვითარება მისი აყვავების ოპტიმალური გზაა - ამ დასკვნის გაკეთების უფლებას გვაძლევს ჩვენს მიერ ჩამოთვლილ ბუნებრივ ფაქტორებთან ერთად ის ეკონომიკური შედეგები, რომლებიც ეკონომიკური ეფექტიანობის პრიზმაში აისახება.

სახელდობრ, ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების რაციონალური გამოყენება დიდი შემოსავლის წყარო და უცხოური ვალუტის მიღების საიმედო საშუალებაა. იგი ხელს შეუწყობს მცირე ბიზნესის

განვითარებას, შექმნის ახალ სამუშაო ადგილებს (რომლის დეფიციტი ძალზე აწუხებს საქართველოს, განსაკუთრებით კი რეგიონების მოსახლეობას), შეამცირებს უმუშევრობას, მიგრაციასა და ემიგრაციას, აამაღლებს მთიანი რაიონების შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების დონეს, ხელს შეუწყობს მათ ადგილზე დამაგრებას, ვინაიდან მთიანი რაიონების ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობები ნაკლებად ხელსაყრელია მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის, მაგრამ მოსახერხებელია რეკრეაციული ზონების შესაქმნელად; შექმნის მყარ საშინაო ბაზარს სამრეწველო, სამშენებლო და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის, ხელოვნების და კულტურის სფეროში წარმოებული საქონლის და მომსახურების რეალიზაციისათვის; დააჩქარებს შესაბამისი ინფრასტრუქტურის - ტრანსპორტის, კავშირგაბმულობის, სასასტუმრო მეურნეობის და ა.შ. განვითარებას; ხელს შეუწყობს საქართველოს საერთაშორისო ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობების გაფართოებას; გაზრდის მოთხოვნას და მის კვალობაზე მიწოდებასაც შესაბამისი კადრების საერთაშორისო სტანდარტების დონეზე მომზადებისა და გადამზადებისათვის; ხელსაყრელ პირობებს შექმნის ადგილობრივი მოსახლეობის მკურნალობისა და დასვენებისათვის, აამაღლებს სამედიცინო მომსახურების ხარისხს, რაც მრავალ სიკეთესთან ერთად, წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლებაში ჰპოვებს ასახვას; გააუმჯობესებს დემოგრაფიულ სიტუაციას საქართველოში; ხელს შეუწყობს საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარებას; განსაკუთრებით დადებით გავლენას მოახდენს ბანკებზე და მთლიანად ფულად-საკრედიტო სისტემაზე; პოზიტიური მიმართულებით სახეს შეუცვლის ეკოლოგიას; საბოლოო ანგარიშით, გაზრდის ქვეყნის ბიუჯეტის შემოსავლებს, დაასაქონლებს და განამტკიცებს ლარს, აამაღლებს ცხოვრების დონეს, რაც არამხოლოდ ეკონომიკური, არამედ დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობის პრობლემაცაა.

ამასთან დაკავშირებით, საინტერესოა შემდეგი ოფიციალური სტატისტიკა: 2016 წლის მონაცემებით, უცხოელი ვიზიტორების რაოდენობამ საქართველოში 2,7 მლნ-ს შეადგენდა, ხოლო საერთაშორისო ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი 2 მლრდ დოლარი იყო. 2015 წელთან შედარებით, საერთაშორისო ვიზიტორების რაოდენობა საქართველოში გაიზარდა 7,6%-ით, რამაც 450 ათასი კაცი შეადგინა, ხოლო მათგან მიღებულმა შემოსავალმა - 1,9 მლრდ დოლარი. 2016 წელს საქართველოში უცხოელ ვიზიტორთა პირველ სამეულში შედის აზერბაიჯანი - 1,523 მლნ, სომხეთი - 1,496 მლნ, თურქეთი - 1,2 მლნ, რუსეთი - 1,03 მლნ კაცი [2].

აღსანიშნავია, რომ ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციის (UNWTO) მონაცემებით, მსოფლიო ექსპორტში საერთაშორისო ტურიზმი ითვლება ყველაზე მზარდ დარგად. 2015 წლის მონაცემებით, წინა წელთან შედარებით, მთელ მსოფლიოში საერთაშორისო ტურიზმიდან შემოსავლები 3,6%-ით გაიზარდა, ხოლო ტურიზმის წილი მსოფლიო ექსპორტში 7%-ს მიაღწია, ამასთან, საერთაშორისო ტურიზმიდან ამონაგებმა - 1,4 ტრილიონ დოლარს. აღსანიშნავია ისიც, რომ მომსახურების მსოფლიო ექსპორტში ტურიზმს 30% უჭირავს [3].

საქართველოში აღნიშნული დარგის განვითარებისათვის ფართო შესაძლებლობებია შექმნილი, საჭიროა მხოლოდ იმის დანახვა, რაც ჩვენს გარშემოა „მიმოფანტული“. მიზანშეწონილია ჩამოყალიბდეს მეცნიერული მიმართლება აღნიშნული სფეროს განვითარების სხვადასხვა ასპექტის კვლევაში.

აუცილებელია საქართველოში შეიქმნას კურორტებისა და ტურიზმის განვითარების სახელმწიფო პროგრამა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **ასათიანი რ.** საქართველოს ეკონომიკური და მოუკიდებლობა და ეროვნული ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტები. მესამე საერთაშორისო კონფერენცია თემაზე: „რეგიონის განვითარების სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები“. მოხსენებები ქუთაისი. ქუთაისის სახელმწიფო ტექნიკური უნივერსიტეტი. 1999 წელი;

2. **ასათიანი რ.** საქართველოს ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების გამოყენების პერსპექტივები. რესპუბლიკური სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „ეკონომიკური რეფორმა და საქართველოს მომავალი“. მოხსენებათა თეზისები. თბილისი. საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო. 1999 წელი, 7-8 მაისი. იხილეთ: **ასათიანი რ.** პატარა ქვეყანას დიდი შეცდომების უფლება არა აქვს. თბილისი, გამომცემლობა „სიახლე“. 2005 გვ. 298-306.

3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები.

4. UNWTO: Туризм лидирует среди экспортоориентированных отраслей экономики. М, 2016.

Development of Resort Tourism Industry - an optimal path to enter the world market

Resume

The efficient use of tourist and recreational resources is an issue of primary importance in the development of national economy. Today, tourism is the most dynamic and fastest growing branch of the economy. This study tries to examine tourism-recreational potential of Georgia presenting main strengths and weaknesses of the tourism development in Georgia. Despite the fact that in Georgia tourism is recognized as one of the priority sectors of economy, less attention is paid to the fostering unique natural and resort potential. Georgia has vast resources of mineral and thermal water, various climate zones, different landscapes, therapeutic muds, carst caves, historic monuments, etc. That's why Georgia possessing these unique natural and economic conditions has the chance to become a strong touristic country. It is stated that the development of tourism and resort industry is an optimal path to enter the world market. The necessity of creating the government program for development of resorts and tourism in Georgia has been emphasized.

Бакулич Елена

кандидат технических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Севастьянова Алина

аспирант, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ В СФЕРЕ ВЕТРОЭНЕРГЕТИКИ

В последние годы все больше стран по всему миру ориентируются на развитие «зеленой» энергетики, в частности ветроэнергетики. Запасы данного вида энергетики неисчерпаемы и это даст возможность со временем постепенно отказываться от традиционного топлива. Альтернативная энергетика является наиболее экологической, так как вредные выбросы в атмосферу практически равны нулю. Развитие ветроэнергетики позволит странам стать энергетически независимыми друг от друга. По данным статистики GlobalWindEnergyConcil в 2016 году насчитывалось 486.8 ГВт установленной мощности объектов, функционирующих на основе энергии ветра [8]. Для эффективного внедрения проектов ветроэнергетики необходимо понять, как лучше эти проекты реализовывать, как ими управлять с целью экономии времени и денег, но соблюдая все стандарты качества. Для этого в данной статье постараемся определить какой метод управления проектами стоит использовать в проектах ветроэнергетики.

Анализ публикаций. Тематикой методологии управления проектами занимались множество ученых, среди которых можем выделить Ф. Тейлор, Г. Форд, А. Файель, Г. Гант, Г. Эмерсон, Р. Арчибальд, М. Ньюэлл и др. Среди украинских и русских ученых значительный взнос в развитие данной тематики сделали: А.В. Войчек, А.Е. Воронкова, Т.А. Воркут, В.М. Марченко, В.Д. Шаптро, М.И. Круглова и др.

Цель работы. Проанализировать наиболее широкоупотребляемые методы по управлению проектами, и определить какой метод может быть наиболее эффективным при управлении проектами в сфере ветроэнергетики.

Термин «проект» происходит от латинского слова «projectum». В переводе означает «закинутый вперед» [2, с.6]. В современной литературе можно встретить множество определений термина «проект». Приведем наиболее употребляемые.

Проект – отдельное предприятие с конкретными целями, которые часто содержат определенные ограничения по времени, стоимости и качеству результатов (Английская ассоциация проектных менеджеров).

Рассел Арчибальд давал такое определение: «Проект – комплекс усилий, которые осуществляются с целью получения конкретных уникальных результатов в рамках отведенного времени и утвержденного бюджета» [6, с.4].

Далее рассмотрим определение «управление проектами». Управление проектами – область деятельности в ходе которой определяются и достигаются четкие цели проекта при балансировании между объемом работ, ресурсами, временем, качеством и рисками.

Управление проектами – процесс управления командой, ресурсами проекта, с помощью специальных методов и приемов с целью успешного достижения поставленных целей [1, с.12].

В истории развития проектного управления было создано множество различных методов управления проектами. Для того чтобы определить оптимальный метод реализации конкретного проекта, необходимо прежде всего выявить ключевой фактор для данного случая. Это может быть дедлайн проекта, ограниченные ресурсы, соблюдение определенных технических процессов, либо несколько факторов сразу.

Методы управления проектами позволяют [3, с.43]:

- определить цели проекта и провести его обоснование;
- определить необходимые объемы и источники финансирования;
- подобрать исполнителей;
- определить сроки выполнения проекта, составить график его реализации, рассчитать необходимые ресурсы;

- рассчитать смету и бюджет проекта, планировать и учитывать риски;
- обеспечить контроль за ходом выполнения проекта.

Рассмотрим наиболее распространенные методы управления проектами:

1) Метод PERT – это метод оценки и анализа проектов. Был разработан в 1958 г. в США.

Данный метод позволяет определить ожидаемую длительность работ. Метод PERT дает 3 возможных сценария продолжительности каждой операции: оптимистический, ожидаемый и пессимистический. Информация представляется сетевыми диаграммами с вершинами-событиями, а работа – в виде линии между двумя событиями. Сетевой график PERT наиболее эффективен для моделирования больших проектов [4, с.292-293].

2) CPM – метод критического пути. Техника моделирования проектов, была разработана в конце 1950-х гг. Морганом Р. Уолтером [4, с.291-292].

В основе метода лежит построение модели проекта, которая содержит следующее:

- перечень всех операций проекта;
- продолжительность каждой операции;
- взаимосвязь между операциями;
- логические финальные точки.

Если меняется длительность определенной операции, меняется длительность реализации проекта. Данная методология способствует проведению ежедневного сравнения запланированных и фактических показателей.

3) Метод имитационного моделирования Монте-Карло.

Имитационное моделирование – метод исследования, основанный на том, что изучаемая система заменяется имитирующей. С имитирующей системой проводят эксперименты и в результате получают информацию об изучаемой системе. Метод позволяет имитировать, работу моделей бизнес-процессов так, как эти процессы происходили бы в действительности, с учетом графиков рабочего времени и занятости временных ресурсов и наличия необходимого количества материальных ресурсов. В результате, можно оценить реальное время выполнения как одного процесса, так и заданного их множества [5, с.27].

4) Классическое проектное управление.

Наиболее очевидный способ сделать свой проект более управляемым – это разбить процесс его исполнения на последовательные этапы. Данный подход ориентирован на проекты, в которых есть строгие ограничения по последовательности выполнения задач.

5 этапов традиционного менеджмента:

Этап 1. Инициация.

Этап 2. Планирование.

Этап 3. Разработка.

Этап 4. Реализация и тестирование.

Этап 5. Мониторинг и завершение проекта.

Сегодня довольно часто говорится о том, что классический водопадный подход устарел, но это не так. Большим плюсом данного подхода является то, что он требует от заказчика и руководства компании определить, что же они хотят получить, уже на первом этапе проекта. Основная слабая сторона классического проектного менеджмента – нетолерантность к изменениям [7, с. 14-16].

5) Agile – семейство гибких итеративно-инкрементальных методов, используемых для управления проектами и продуктами. Согласно данному подходу, проект разбивается не на последовательные фазы, а на маленькие подпроекты, которые затем «собираются» в готовый продукт. Таким образом, инициация и верхнеуровневое планирование проводятся для всего проекта, а последующие этапы: разработка, тестирование и прочие проводятся для каждого мини-проекта отдельно. Это позволяет передавать результаты этих мини-проектов быстрее, а приступая к новому подпроекту можно вносить изменения без больших затрат и влияния на остальные части проекта. Самое главное достоинство Agile – его гибкость и адаптивность. Он может подстроиться под практически любые условия и процессы организации [7, с.17-19].

6) Scrum - Гибкий фреймворк, созданный в 1986 году, считается самым структурированным из семейства Agile. Он сочетает в себе элементы классического процесса и идеи гибкого подхода к управлению проектами. Scrum разбивает проект на отдельные задачи. Затем для каждой задачи выставляется приоритет. Чем выше приоритет – тем скорее данная часть проекта пойдет в исполнение. Scrum был разработан для проектов, в которых необходимы быстрые результаты в сочетании с толерантностью к изменениям. Кроме того, этот метод подходит для ситуаций, когда не все члены команды имеют достаточный опыт в той сфере, в которой реализуется проект – постоянные коммуникации между членами команд позволяют компенсировать недостаток опыта или квалификации одних сотрудников за счёт информации и помощи от коллег [7, с.20-23].

7) Lean добавляет к принципам Agile схему потока операций для того, чтобы каждая из операций выполнялась одинаково качественно. В Lean работа разбивается на небольшие пакеты, которые реализуются отдельно и независимо. Но в Lean для разработки каждого пакета существует поток операций с этапами, которые необходимо выполнить. Как и в классическом проектном менеджменте, это могут быть этапы планирования, разработки, производства, тестирования и поставки, либо любые другие, необходимые для качественной реализации проектов, этапы [7, с. 24].

8) Kanban был создан инженером компании Toyota Тайичи Оно в 1953 г. Kanban делит проект на отдельные задачи, но разрешается оставить неоконченную задачу на одном из этапов, если её приоритет

изменился и есть другие срочные задачи. Kanban намного менее строгий, нежели Scrum – он не ограничивает время, позволяет члену команды вести несколько задач одновременно. Kanban имеет 4 столпа, на которых держится вся система [7, с. 57-60]:

- Карточки. Для каждой задачи создаётся индивидуальная карточка, в которую заносится вся необходимая информация о задаче.
- Ограничение на количество задач на этапе.
- Непрерывный поток. Задачи из беклога попадают в поток в порядке приоритета. Таким образом, работа никогда не прекращается.
- Постоянное улучшение. Концепция постоянного улучшения появилась в Японии в конце XX века. Её суть в постоянном анализе производственного процесса и поиске путей повышения производительности.

Ключевая цель – процесс, направленный на производство неспешного и постоянного потока результатов в ходе продолжительной работы с целью их визуального отображения и выявления проблемных моментов на производстве. Осознание причины простоев и потери времени позволяет быстро повысить производительность.

9) 6 сигм. Инженер компании Motorola Bill Smith создал концепцию 6 сигм в 1986 году. Это более структурированная версия Lean, в которую добавлено больше планирования для экономии ресурсов, повышения качества, снижения количества брака и проблем. Конечная цель проекта – удовлетворение заказчика качеством продукта, которого можно добиться при помощи непрерывного процесса улучшения всех аспектов проекта, основанном на тщательном анализе показателей. В концепции 6 сигма уделяется отдельное внимание устранению возникающих проблем.

Для этого было предложен процесс из 5 шагов, известных как DMEDI:

- Определение (Define);
- Измерение (Measure);
- Исследование (Explore);
- Разработка (Develop);
- Контроль (Control).

Концепция 6 сигм предоставляет чёткую схему для реализации проектов и постоянного улучшения процессов. Определяя цели, затем тщательно анализируя их и пересматривая вы получаете количественные данные для более глубокого понимания проекта и принятия более качественных решений [7, с. 29].

10) Prince2. Данная методология была создана в 1989 г. в Англии.

PRINCE2 концентрируется на управленческих сторонах проекта, выраженных в 7 принципах, 7 процессах и 7 темах проекта. 7 принципов определяют общие правила управления проектами по PRINCE2, определяют базу методологии, 7 процессов определяют шаги продвижения по проектному циклу, 7 тем – аспекты, по которым проводится контроль для достижения успеха проекта.

В PRINCE2 более чётко определённая структура команды проекта, чем у большинства подходов к проектному управлению. Это связано с тем, что PRINCE2 ориентирован на масштабные государственные проекты и крупные организации. Согласно PRINCE2 у каждого члена команды есть своя чёткая роль в каждом из 7 процессов [7, с. 32].

Проанализировав данные методы по управлению проектами, можно прийти к выводу, что для управления проектами ветроэнергетики можно использовать такие методы, как Agile, метод 6-ти сигм, Kanban и др. Но наиболее эффективным будет использование нескольких методик. Так как проекты ветроэнергетических компаний могут включать несколько подпроектов, либо частей, которые могут не зависеть в своём выполнении друг от друга и проводиться параллельно, будет уместным поделить проект на подпроекты, согласно методу Agile. Затем при реализации определенного подпроекта можно разделить его на фазы, согласно схеме классического проектного управления. Во время реализации определенной фазы, можем использовать метод критического пути для отслеживания времени выполнения проекта. Это позволит выполнить проект в кратчайшие сроки и добиться высокого качества исходного продукта.

Bakulich Elena

Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

Sevostianova Alina

National Transport University, Kyiv, Ukraine

METHODS OF PROJECT MANAGEMENT IN THE AREA OF WIND ENERGY

Resume

The main widely used methods of project management were analyzed in this article in order to identify the most effective one in the area of wind energy production. The wind energy is one of the priority directions of development in many countries all around the world. There are more and more projects in this area.

Such project management methods as PERT, critical path method (CPM), Monte Carlo simulation method, classical project management method, Agile, Scrum, Lean, Kanban, Prince2 methods and 6 sigma method were analyzed in this article. It was determined that implementing projects at the area of the wind energy production will be most effective with the help of combination of several methods of project management. One can divide the project into subprojects, according to the Agile method. Then, when implementing a specific subproject, one can divide it into phases, according to the scheme of classical project management. During the implementation of a certain phase, one can use the critical path method to track the time of the project. It will help to complete the project as soon as possible and achieve high quality of the product.

These results can be used by companies when implementing projects of different complexity.

Литература:

1. В.М. Бабаев «Управление проектами». Учебное пособие. Х.: ХНАМГ, 2006. – 244 с.
2. Л. В. Ноздрина, В. И. Ящук, О. И. Полотай «Управление проектами». Учебник. К.: Центр учебной литературы, 2010. — 432 с.
3. И.И. Мазур, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге «Управление проектами». Учебное пособие. М.: Омега-4, 2004. – 405с.
4. К.М. Лаврищева «Программная инженерия». Учебник. – К.: – 2008. – 319 с.
5. Н.Б. Кобелев «Основы имитационного моделирования сложных экономических систем». – М.: Дело, 2003. – 336с
6. Lester Albert. Project Planning and Control. Fourth Edition. — Oxford OX2 8DP: Elsevier Butterworth-Heinemann Linacre House, 2003. — 382 p.
7. Matthew Guay. Project Management 101: The Complete Guide to Agile? Kanban? Scrum and Beyond. – Zapier Inc., 2016. – 232 p.
8. Global Wind Energy Council: Global statistics, [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gwec.net/global-figures/graphs/>.

იამორ ბალანჩიშვიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

მედიაციის სწავლება უნივერსიტეტში

მედიაცია კონფლიქტების მოგვარების საკმაოდ ცნობილი მიმართულებაა დასავლეთის რიგ ქვეყნებში. იგი ფართოდ გამოიყენება კონფლიქტების მოსაგვარებლად როგორც ოჯახებში, სკოლებში, საქმიან წრეებში, ასევე საზოგადოების სხვა ფენებში, შესაბამისად მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ ეს საკითხი გვესწავლებინა სტუდენტებისათვის.

საწყის ეტაპზე სტუდენტებს გავაცანი ბალტიმორის მედიაციის ცენტრში დაგროვილი გამოცდილება თუ რა ფილოსოფიას ეყრდნობა - *კონფლიქტის მიმდინარეობისას მედიაციის საშუალებით დაპირისპირებულ მხარეებში შეიძლება გამოინახოს ის ჯანსაღი პოტენციალი და სურვილი, რომელიც ხელს შეუწყობს კონსტრუქციული დიალოგის დაწყებას და მედიატორის დახმარებით შეთანხმების მიღწევას.*

ამ შედეგამდე მისვლა კი არც თუ ისე მნელაა, რადგან საზოგადოების რომელი ფენაც უნდა იყოს კონფლიქტში ჩართული, მასში შეიძლება გამოინახოს ჯანსაღი ძალა და ქმედების უნარი, მიმართული დადებითი ცვლილებებისა და განვითარებისაკენ. საზოგადოების ყველა ფენაში შეიძლება მოიძებნოს ის ჯანსაღი ელემენტი, რომელიც კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით მოგვარებას დაეხმარება მედიატორის შუამდგომლობით.

სტუდენტებს ვაცნობ თუ რა არის მედიატორის როლი - დაპირისპირებული მხარეების მიყვანა მოლაპარაკების მაგიდასთან, მოლაპარაკების წარმართვა სპეციალური ტექნიკის გამოყენებით და მხარეების შეთანხმებამდე მიყვანა შემდეგი საწყისი აუცილებელი წესების დაცვით - კონფიდენციალურობით, მხარეების მიმართ ნეიტრალური პოზიციის გამოვლენით, არ გასამართლებითა და საკუთარი აზრის არ გამოთქმით, რჩევების არ მიცემით.

ეს ყოველივე საკმაოდ ზოგადი აღწერაა იმ რთული პროცესისა, რასაც მედიაცია ქვია. იმისათვის, რომ თვალნათლივ წარმოვიდგინოთ, თუ რა განსხვავებაა ჩვეულებრივ მოლაპარაკებასა და მედიაციის ტექნიკით გამართულ მოლაპარაკებას შორის, განვიხილოთ ჩვეულებრივი მოლაპარაკების პროცესი, რომელიც ძალიან ხშირია ჩვენს რეალობაში და, შემდეგ შევადაროთ იგი მედიაციის საშუალებით წარმართულ მოლაპარაკებას.

ჩვეულებრივი მოლაპარაკება შემდეგნაირად ვითარდება: მოლაპარაკებისას მხარეები აფიქსირებენ თავიანთ პოზიციებს, საუბრობენ მხოლოდ მათზე და ნაკლებად ეხებიან თავიანთ ინტერესებს, საჭიროებებს და იმ მთავარ პრობლემას, რომელიც მოითხოვს დაუყოვნებლივ გადაწყვეტას.

მედიაციის საშუალებით წარმართული მოლაპარაკება კი შემდეგნაირად ვითარდება - მოლაპარაკებისას მხარეები საუბრობენ თავიანთ საჭიროებებზე, ინტერესებზე და განიხილავენ პრობლემას, ეძებენ მისი მოგვარების, გადაჭრის გზებს.

სტუდენტები კარგად ამჩნევენ, რომ საკმაოდ დიდი განსხვავებაა ჩვეულებრივი გზით წარმართულ მოლაპარაკებასა და მედიაციის გამოყენებით გამართულ მოლაპარაკებას შორის და ისინი აკეთებენ დასკვას: პირველ შემთხვევაში მხარეები მხოლოდ პოზიციების დაფიქსირებას ანდომებენ დროს და არ საუბრობენ თავიანთ საჭიროებებსა და ინტერესებზე, არ მუშაობენ პრობლემის გადაჭრაზე. ეს ყოველივე კი ლოგიკურად, უშედეგო მოლაპარაკებით სრულდება, რადგან მხოლოდ პოზიციების დაფიქსირებით შეუძლებელია პრობლემის გადაწყვეტა.

მეორე შემთხვევაში კი, როდესაც საუბარია მედიაციის გამოყენებით მოლაპარაკების წარმართვაზე, ჩვენ ვხვდებით მოლაპარაკების იმ სახეობას, რომელიც მხარეებს აძლევს იმის საშუალებას, რომ ისაუბრონ თავიანთ საჭიროებებზე, ინტერესებზე და იმუშაონ პრობლემის მოგვარებაზე მედიატორის დახმარებით. ამ შემთხვევაში ნათელია, რომ მხარეების შეთანხმებამდე მისვლა უფრო ადვილია და შესაძლებელი, რადგან ისინი არა მხოლოდ პოზიციებს აფიქსირებენ, არამედ მუშაობენ პრობლემის მოგვარებაზე და ღიად საუბრობენ თავიანთ ინტერესებსა თუ საჭიროებებზე.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მედიაცია ის ტექნიკაა, რომლის გამოყენებისას კონფლიქტის მოგვარება მოლაპარაკების შედეგად სავსებით შესაძლებელია. ეს ის პროცესია, რომლის სწორად წარმართვისას ორი დაპირისპირებული მხარე იწყებს დიალოგს, გამოთქვამს თავის მოსაზრებებს, ეძებს გზებს პრობლემის გადასაჭრელად და ბოლოს, კონფლიქტის მოგვარებაზე თავად მუშაობს. შორიდან ყველაფერი ისე გამოიყურება, რომ მხარეები თვითონ ეძებენ გამოსავალს შექმნილი სიტუაციიდან, მუშაობენ კონფლიქტის მოგვარებაზე. სინამდვილეში კი მედიატორი უძღვება ამ პროცესს და სწორედ მისი დამსახურებაა, თუ ყველაფერი ასე გამოიყურება შორიდან. **მედიაცია დაპირისპირებულ მხარეებს სთავაზობს, თავად გადაწყვიტონ თავიანთი კონფლიქტი იმის მაგივრად, რომ სხვა ინსტიტუტსა თუ პიროვნებას მისცენ მისი მოგვარების საშუალება, მათ ნაცვლად გადაწყვეტილების მიღების უფლება.**

მედიაციის საშუალებით დაპირისპირებული მხარეები მიდიან მოლაპარაკების მაგიდასთან იმისათვის, რომ მოუსმინონ ერთმანეთს. ამასთანავე, ერთმანეთს გაუზიარონ ის იდეები, რომლებიც პრობლემის მოგვარებას დაეხმარება და თუ მოისურვებენ, დადონ ხელშეკრულება, რომელიც დაწვრილებით აღწერს მათ მოთხოვნებსა და საჭიროებებს.

მედიატორი არ არის მოსამართლე, რომელიც გამოავლენს დამნაშავეს და შემდეგ უფლებამოსილი, რომ გამოუტანოს განაჩენი. მედიატორმა მხარეები უნდა გაამხნევოს მოლაპარაკების პროცესში აქტიური მონაწილეობის მისაღებად და მათ გადასცეს პროცესის განვითარებისათვის ხელშემწყობი ძალაუფლება. მან უნდა აგრძნობინოს მხარეებს, რომ სწორედ ისინი არიან მთავარი მონაწილეები პრობლემის მოგვარებაში და მედიატორი კი დამხმარეა, რომელიც ხელს უწყობს ორივე მხარეს იმაში, რომ საუკეთესო გამოსავალი მოძებნონ. ეს გამოსავალი კი, საბოლოო ჯამში, ორივე მხარისათვის მისაღები და მომგებიანი უნდა იყოს.

მედიაციაში არ არსებობს წაგება-მოგება ან მართალ-მტყუანი. ეს ის პროცესია, რომელშიც ორივე მხარის საჭიროება და თვალსაზრისი გათვალისწინებული და, საბოლოო ჯამში, ორივე მხარე მოგებული რჩება მოლაპარაკების შედეგად.

მედიაციის პროცესში ექვსი საფეხურია: პროცესის გახსნა, პერსპექტივების გაზიარება, სიტუაციის ნათელყოფა და მისი გამორკვევა, იდეების განვითარება და გადაწყვეტილების მიღება, შეთანხმების დაწერა, პროცესის დახურვა. ეს საფეხურები იმის მიხედვითაც შეიძლება განიხილებოდეს, თუ კონკრეტულად რა არის მხარეების საჭიროება და თავად სიტუაცია როგორ განვითარებას მოითხოვს.

მედიატორის მუშაობა მოლაპარაკებისას შემდეგ ასპექტებზე უნდა იქნეს დამყარებული.

1. მედიატორმა უნდა შექმნას გარემო, რომელშიც მხარეები იგრძნობენ, რომ ისინი თავად არიან გადაწყვეტილების მიმღები, რომ ძალაუფლება მათ ხელშია და თავად უნდა გადაწყვიტონ, თუ რა გზებით შეიძლება მოგვარდეს მათი პრობლემა;

2. მედიატორი ეხმარება მხარეებს იმ ბარიერების დანგრევაში, რომლებიც მათ ხელს უშლის თავიანთ პრობლემაზე კონცენტრირებაში. ამის შემდეგ მხარეები უფრო ნათლად დაინახავენ და გაანალიზებენ საკუთარ პრობლემას და იფიქრებენ მის მოგვარებაზე.

3. მედიატორი ეხმარება მხარეებს, რომ მათ კარგად გაიგონ ერთმანეთის საჭიროებები, ინტერესები და პერსპექტივები. ეს კი მათ მისცემს საშუალებას, რომ ისაუბრონ პრობლემის საკუთარ ხედვაზე და ასევე მეორე მხარის ხედვასაც კარგად ჩაწვდნენ.

თუ მივადევნებთ თვალყურს მედიაციის ტექნიკით შემდგარ მოლაპარაკების პროცესს და ჩვეულებრივ მოლაპარაკებას, რომელიც ასე ხშირია ჩვენს ცხოვრებაში, ჩვენ აღმოვაჩენთ, რომ ის სტრატეგია, რაც მოლაპარაკებისა და პრობლემის გადაჭრისათვის სასარგებლოა, სრულად არის გამოყენებული მედიაციაში; ხოლო ის სტრატეგიები, რომლებიც მოლაპარაკების განვითარებისათვის დამღუპველია და პრობლემას არ ჭრის, ხელს უშლის შედეგის მიღებას, მეტ-ნაკლებად იმ მოლაპარაკებებში გამოიყენება, რომლებიც მედიაციის ტექნიკის გარეშე მიმდინარეობს.

განვიხილოთ სქემა, რომელშიც მოლაპარაკების ორი პერსპექტივაა წარმოჩენილი:

1. პრობლემის გადაჭრისათვის სასარგებლო სტრატეგია, რომელიც მედიაციაში გამოიყენება;
 2. პრობლემის გადაჭრისათვის წარუმატებელი სტრატეგია, რომელიც ხშირად დამახასიათებელია ჩვეულებრივი მოლაპარაკებებისთვის.
- ცხრილი

პრობლემის გადაჭრისათვის სასარგებლო სტრატეგია	პრობლემის გადაჭრისათვის წარუმატებელი სტრატეგია
კომუნიკაცია: 1. გახსნილობა, გულწრფელობა; 2. პირდაპირობა; 3. დამაჯერებლობა.	კომუნიკაცია: 1. ჩაკეტილობა, 2. არაპირდაპირობა; 3. იმულება.
განწყობები: 1. ნდობა; 2. მომავალზე ორიენტირება; 3. ასერტიულობა (პოზიტიური სიმტკიცე).	განწყობები: 1. უნდობლობა და ეჭვი; 2. წარსულზე ორიენტირება; 3. აგრესიულობა, თავდაცვა.
პროცესი: 1. პრობლემის “შეტევა”; 2. ინტერესებზე ფოკუსირება; 3. საერთო ვერსიების გამომუშავება.	პროცესი: 1. ერთმანეთის შეტევა; 2. პოზიციებზე ფოკუსირება; 3. მხოლოდ საკუთარი პოზიციების გამომსახველი ვერსიების გამომუშავება.
შედეგი: 1. მოგება-მოგება; 2. საჭიროებების დაკმაყოფილება; 3. ურთიერთობა.	შედეგი: 1. წაგება-მოგება; 2. კომპრომისი პოზიციებს შორის; 3. გაუცხოება.

ამ სქემიდან ჩანს, რომ მედიაში გამოყენებული სტრატეგიები წარმატებული მოლაპარაკების მეტ ალბათობას იძლევა, ვიდრე ის სტრატეგიები, რომლებიც ნაკლებად ორიენტირებულია შედეგზე.

მედიატორის დახმარებით წარმართული პროცესი საშუალებას იძლევა:

ა) მხარეებმა მხოლოდ საკუთარი პოზიციების დაფიქსირებით არ წარმართონ მოლაპარაკება;

ბ) მხარეებმა საერთო პრობლემის გადაწყვეტაზე ერთმანეთის ინტერესებისა და საჭიროებების გათვალისწინებით იმუშაონ;

გ) მხარეები თავად მივიდნენ შეთანხმებამდე.

ამ პროცესის შედეგი მოგება-მოგებაა, ე.ი. ორივე მხარე მოგებული რჩება. მედიაციის გზით წარმართული მოლაპარაკების პროცესისას გათვალისწინებულია თითოეული მხარის საჭიროება, ინტერესი. თავად პრობლემა ორივე მხარის მიერ ერთობლივად გადაწყვეტილი და არა მესამე მხარის მიერ, რომელმაც შეიძლება ვერ გაითვალისწინოს მხარეთათვის მნიშვნელოვანი დეტალები, რაც კონფლიქტის ესკალაციის მიზეზი შეიძლება გახდეს მომავალში. მხარეებს საშუალება ეძლევათ, თითოეული დეტალიც კი შეთანხმონ ერთმანეთთან და მედიატორის საშუალებით საბოლოო ხელშეკრულებაზე იმუშაონ.

ძირითადი დამახასიათებელი ნიშნები, რომლებიც მედიაციის პროცესისას უნდა იქნას შენარჩუნებული, შემდეგში მდგომარეობს: მედიატორი აბსოლუტურად ნეიტრალური უნდა იყოს მხარეების მიმართ. მან არასოდეს უნდა მისცეს თავს უფლება, რომ გაამართლოს ან გაამტყუნოს ერთი ან მეორე მხარე, გაასამართლოს ისინი. მედიატორს არა აქვს უფლება, მხარეებს რჩევა მისცეს და ამით საკუთარი აზრი დააფიქსიროს, თუნდაც თვლიდეს, რომ იცის გამოსავალი კონკრეტული სიტუაციიდან. მედიატორის ძირითადი დანიშნულებაა, ხელი შეუწყოს ორ დაპირისპირებულ მხარეს მოლაპარაკებაში და თავად მათ მოადგმინოს გამოსავალი კონკრეტული სიტუაციიდან, ამუშაოს პრობლემის გადაჭრასა და შემდეგ ხელშეკრულების დადებაზე. ამასთანავე, მედიატორმა განსაკუთრებული გარემო უნდა შექმნას ნდობის მისაღწევად. ამ პროცესში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოთხოვნაა კონფიდენციალურობა - მედიატორმა არ უნდა გაახმაუროს მხარეებს შორის მომხდარი კონფლიქტი და საერთოდ, მედიაციის პროცესის მსვლელობის ამბავი.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მედიაცია დღეს-დღეობით ყველაზე ნეიტრალური ფორმაა კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით მოგვარებისა. მედიაციის შესწავლა და დანერგვა საშუალებას იძლევა, რომ ჩვენს ცხოვრებაში მომხდარი კონფლიქტები წარმატებული მოლაპარაკებებით მოვაგვაროთ. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ მედიაცია პოლიციის, სასამართლოს, არაოფიციალური მრჩეველების-მომრიგებლების ალტერნატივაა. ეს ალტერნატივა კი მართლაც ბრწყინვალე საშუალებაა, რომ კონფლიქტი გასამართლების, გამტყუნება-გამართლებისა და რჩევების მიცემის გარეშე მოვაგვაროთ.

მოლაპარაკებებისა და კონფლიქტის მოგვარების ნეიტრალური ტექნიკა - მედიაცია, მშვიდობის მშენებლობის პროცესის განუყოფელი ნაწილია. თუ ვსაუბრობთ კონფლიქტების მშვიდობიანი გზით მოგვარებაზე, ხაზი უნდა გაესვას მედიაციის როლს, როგორც მოლაპარაკებების ყველაზე ეფექტურ ტექნიკას. მედიაციის გამოყენება ისევე მნიშვნელოვანია მშვიდობის მშენებლობისათვის, როგორც სხვა მრავალი მიმართულება, რომელთაც ნაწილობრივ ზემოთ შევეხეთ. სწორედ ყველა კომპონენტის ერთად გათვალისწინება აუცილებელი იმ მთლიანი პროცესის განვითარებისათვის, რასაც ომის შემდგომ ქვეყანაში მშვიდობის მშენებლობა ჰქვია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბალანჩივაძე ი. – სალექციო კურსი „ლიდრული უნარ-ჩვევების განვითარება“ – ქუთაისი, 2016.
2. ცვლილებებისა და კონფლიქტების მართვის ცენტრი - „კონფლიქტების მართვა და მედიაცია“ - თბილისი, 2002.
3. Леотов и др. – Конфликтология – Москва 2002.

Iagor Balanchivadze

Associated Professor of AkakiTsereteli State University

MEDIATION TEACHING AT THE UNIVERSITY

Resume

The article deals with mediation, which is a well-known way of conflict resolution and is widely used in families, schools, business circles, and other public sectors, so it is expedient to teach students. The mediation is based on the philosophy - in the conflict with the mediation, it can find a healthy potential and willingness to launch a constructive dialogue and reach an agreement with the mediator.

The article emphasizes the difference between negotiation and mediation. In the first case, the parties talk about their needs, interests and discuss the problem, seek ways to solve it, and in the second case it is just about fixing their position.

The result of the mediation process is profit-profit, it means that both sides have won. The mediated negotiation process involves the need and interest of each part. The problem itself is jointly resolved by both parts, but not by a third part which may not take into consideration the important details for the parts that can cause conflict escalation in the future. The sides will have the opportunity to work with each other and work on the final agreement with the mediator.

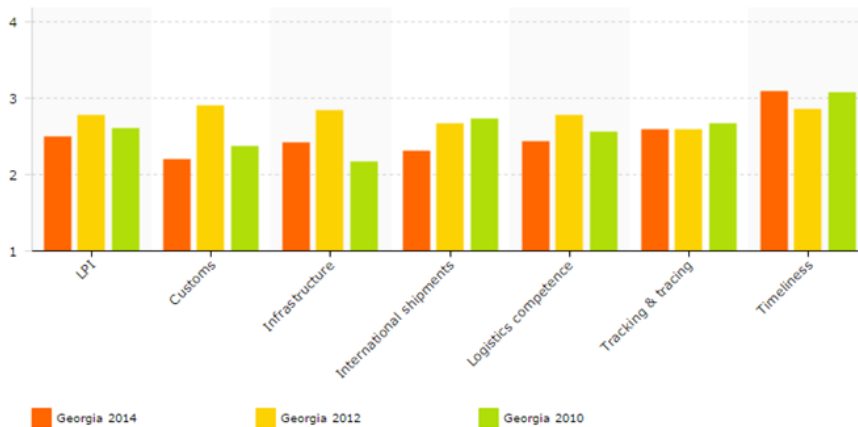
მერაბ ბარათაშვილი

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთელის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ეკონომიკის განვითარებაში საავტომობილო გზის მნიშვნელობის გაზრდის შესაძლებლობები

ქვეყნის გავლით ტრანზიტად სატვირთო გადაზიდვების ლოგისტიკის შედეგად მიღებული შემოსავლები ქვეყნის ეკონომიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია, გადაზიდვები წარმოებს სარკინიგზო და საავტომობილო გზების მეშვეობით. ამჟამად ქვეყანაში მიმდინარეობს რკინიგზის რეაბილიტაცია და ახალი ავტობანის მშენებლობა, რომელიც გადაკვეთს მთელ ქვეყანას და აღმოსავლეთის სასაზღვრო საზაფხო მომსახურების ცენტრებს დასავლეთის იგივე ცენტრებთან და პორტებთან დააკავშირებს. აგებულია ამ გზის მნიშვნელოვანი ნაწილი და იგეგმება მისი ყველაზე რთული რიკოთის გადასასვლელის და ბათუმის შემოვლით გზის მშენებლობის დაწყება. აღნიშნული გზის მშენებლობა გაზრდის საერთაშორისო გადაზიდვებს და ხელს შეუწყობს ადგილობრივი რეგიონალური და მინიციპალური ეკონომიკის განვითარებას, მნიშვნელოვან ფაქტორად ჩამოყალიბდება ადგილობრივი ბიზნესის გარკვეული კატეგორიის განვითარებისთვის. ამჟამად მსოფლიო ბანკის მიერ 2014 წელს ჩატარებული კვლევის შედეგების მიხედვით საქართველოს ლოგისტიკური სისტემის ეფექტიანობის დონე საკმაოდ დაბალია: ჩვენი ქვეყანა რეიტინგის ასეულს მიღმა იკავებს ადგილს და ჩამორჩება არა მხოლოდ განვითარებულ ქვეყნებს, არამედ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ისეთ ქვეყნებსაც, როგორიცაა ლატვია, ესტონეთი, ლიტვა, უკრაინა, ყაზახეთი, რუსეთი, სომხეთი, მოლდოვა, ბელარუსი, ტაჯიკეთი. 2007 წელს მსოფლიო ბანკის საერთაშორისო ვაჭრობის განყოფილებამ, სხვადასხვა ქვეყნებში ლოგისტიკური სისტემის განვითარების დონის შეფასებისათვის ფინეთის ქალაქ ტურკუს უნივერსიტეტთან ერთად, პირველად შეიმუშავა ლოგისტიკის ეფექტიანობის ინდექსი (Logistics Performance Index - LPI). 2014 წლის კვლევის თანახმად საუკეთესო ქვეყნების ათეული წარმოდგენილია ძირითადად მაღალი შემოსავლიანობის ქვეყნებით: გერმანია, ნიდერლანდები, ბელგია, გაერთიანებული სამეფო, სინგაპური, შვედეთი, ნორვეგია, ლუქსემბურგი, აშშ, იაპონია. მთლიანობაში გამოიკვეთა მაჩვენებლების გაუმჯობესების ტენდენცია, ამასთან დაბალი მაჩვენებლების მქონე ქვეყნებს ქულებში გამოხატული საერთო შეფასება უფრო

ნახ. 1. საქართველოში ლოგისტიკის ეფექტიანობის დინამიკა 2010-2014 წლებში

წყარო: The World Bank - Country Score Card: Georgia 2014 [5]

თუმცა ამჟამად მისი მნიშვნელობა უფრო დაბალია - 2.51. ამ კონტექსტში იზრდება ყურადღება საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული დოკუმენტის - „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია 2020“ - მიმართ; ქვეყნის სატრანზიტო პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენებისათვის აღნიშნულ დოკუმენტში დასახულია ლოგისტიკის ეფექტიანობის ინდექსის გაუმჯობესების გეგმები. 2010 წლის LPI რეიტინგში საქართველომ 155 ქვეყანას შორის 2.61 ქულით 93-ე პოზიცია დაიკავა; 2012 წლის LPI რეიტინგში საქართველო 16 პოზიციით დაწინაურდა და 2.77 ქულით 77-ე ადგილზე გადავიდა; ხოლო 2014 წლის LPI რეიტინგში საქართველომ 2.51 ქულით 116-ე პოზიცია დაიკავა, ანუ იგი 39 საფეხურით ჩამოქვეითდა.

- ქვეყნის ლოგისტიკის ეფექტიანობის ინტეგრალურ მაჩვენებელზე უარყოფითი გავლენა,
 - საბაჟო და სასაზღვრო გაფორმების ეფექტიანობა,
 - კონკურენტუნარიან ფასებში საერთაშორისო გადაზიდვების წარმოების სიმარტივე,
 - ლოგისტიკური მომსახურების კომპეტენტურობა და ხარისხი ფაქტორებთან ერთად,

სწრაფად ეზრდებათ, ვიდრე მაღალი მაჩვენებლების მქონე ქვეყნებს. ანგარიშის ავტორები ასკვნიან, რომ დაბალი, საშუალო და მაღალი შემოსავლიანობის ქვეყნებს სჭირდებათ ლოგისტიკის ეფექტიანობის ამაღლების განსხვავებული სტრატეგიები, საქართველოში ლოგისტიკური ეფექტიანობის დინამიკა ბოლოწლების მიხედვით ასეთ ხასიათს ატარებდა. ნახ.1.

2017 წელს მისი მნიშვნელობა უნდა გახდეს 3.1, ხოლო 2020 წელს - 3.3 [4]. დოკუმენტის გამოქვეყნების მომენტში აღნიშნული ინდექსი იყო 2.77,

– სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ხარისხმაც მოახდინა. ნახ.2.

ნახ. 2. საქართველოს მაჩვენებლები ლოგისტიკის ეფექტიანობის შეფასების ძირითადი კრიტერიუმების მიხედვით

	LPI	Customs	Infrastructure	International shipments	Logistics competence	Tracking & Tracing	Timeliness
2010	2.61	2.37	2.17	2.73	2.57	2.76	3.08
2012	2.77	2.90	2.85	2.68	2.78	2.59	2.86
2014	2.51	2.21	2.42	2.32	2.44	2.59	3.09
2014 (2012, 2010)	116 (77, 93)	131 (44, 81)	100 (58, 109)	138 (91, 95)	119 (70, 83)	102 (93, 89)	87 (115, 111)

წყარო: The World Bank [6]

შემოსავლებს და ეს დანაკლისი განსაკუთრებით საგრძნობია ზამთრის პერიოდში გზის გამტარუნარიანობის მკვეთრად შემცირების გამო. გადაზიდვების სიჩქარეების და მოცულობების გაზრდას ხელს არ უწყობს საკურორტო სეზონის პერიოდში დღის განმავლობაში დიდი ტვირთამწეობის მანქანების გზაზე გადაადგილებისთვის რიგში დგომა. საგზაო ინფრასტრუქტურის პროექტირებისას და მშენებლობისას მაქსიმალურად უნდა იქნას გათვალისწინებული მოსალოდნელი საგზაო რისკები, რათა მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი საგზაო პერიოდში გზის ექსპლუატაციისას მიმდინარე დანახარჯები. გზის გამართული ინფრასტრუქტურის მოწყობისთანავე მკვეთრად, გზის ხარისხის შესაბამისად იზრდება მოძრაობის ინტენსივობა, საავტომობილო გზა წარმოადგენს რელიეფზე სივრცეში განვრცობად ინფრასტრუქტურას და ის მასზე გამავალი ტრანსპორტის მეშვეობით გავლენას ახდენს გარემოზე მთელ მის სიგრძეზე. გარემოზე მავნე ზემოქმედების ხარისხი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სატრანსპორტო საშუალებების გამონაბოლქვზე, საბურავების და სამუხრუჭე ხუნდების ცვეთის პროდუქტების შემადგენლობაზე და მოცულობაზე, პროექტირების სტადიაზე შესაძლებელია ტრანსპორტით დაბინძურების რისკების შემცირების მიზნით შესაბამისი გადაწყვეტილებების დაგეგმვა, ამ მიზნით კონკრეტულად უნდა იქნას გაწერილი საგზაო ინფრასტრუქტურით გარემოზე მავნე ზემოქმედების რისკები და მათი მინიმუმამდე დაყვანის შესაძლებლობები. ამ დროს მნიშვნელოვანია;

- მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი გზის კორიდორში გახსნილი ფერდობების რაოდენობები და ფართობები,
- სწორად შეირჩეს გზის მიწის ყრილების მოსაწყობი მასალა და მიწის ყრილის მოწყობისას მოხდეს როგორც სავალი ნაწილის ქვეშ, ასევე გვერდით ზოლების და გზის ფერდზე მისი მაქსიმალური შემჭიდროება,
- ბიო მრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და გზის კონსტრუქციის მაქსიმალურა საიმედოების უზრუნველყოფის მიზნით მოკლე დროში მოხდეს, გახსნილ ფერდობებზე და მიწის ყრილების გვერდულზე მწვანე საფარის აღდგენა და მოწყობა.

ტრანსპორტის მიერ დაბინძურების ხარისხის მაქსიმალურად შემცირების მიზნით სასურველია მას რაც შეიძლება დროის მოკლე მონაკვეთში უწყვედეს გარდამავალ ისეთ რეჟიმებში მუშაობა, როცა მკვეთრად იზრდება გამონაბოლქვის მოცულობა, ხუნდებისა და საბურავების ცვეთის მაჩვენებლები.

ამ მიზნის რეალიზაციისათვის გზის გრძივი პროფილის პროექტირებისას შერჩეული უნდა იქნას ვერტიკალურ და ჰორიზონტალურ სიბრტყეში მოხვევულები ოპტიმალური, მაქსიმალურად დიდი ზომის რადიუსებით. პროექტირების სტადიაზე ან ფაქტორების გათვალისწინება უზრუნველყოფს, მაღალი კატეგორიის შესაბამისი ხარისხის გზის მშენებლობას, რომელიც ექსპლუატაციისას, მის მოვლა შენახვა მინიმუმალური დანახარჯებითაა შესაძლებელი, და უმნიშვნელოა გარემოზე მიყენებული ზიანი, შედეგად აღნიშნული შესაძლებლობის საგზაო ინფრასტრუქტურა მაქსიმალურად პასუხობს მის მიმართ წაყენებულ ტექნიკურ ეკონომიკურ პარამეტრებს, ტრასპორტი მოძრაობს უსაფრთხოდ, დამყარებულ რეჟიმებში, მაქსიმალური თანაბარი სიჩქარეებით, ეს მკვეთრად ამცირებს ლოგისტიკისას ტრანსპორტირებაზე გაწეულ ხარჯებს, ხელსუწყობს ბიზნესის განვითარებას, ტვირთების ლოგისტიკის შედეგად ამონაგები არ ხმარდება გზის მიმდინარე, კაპიტალურ რემონტს, მის აღდგენასა და რეკონსტრუქციას, ახალისებს არსებულ გადამზიდავებს გაზარდონ გადაზიდვების მოცულობები და ხელს უწყობს ჩვენ ბაზარზე ახალი გადამზიდავების გამოჩენას. ამონაგები თანხები ახალისებს ქვეყნის ეკონომიკას. ეს პროცესები განსაკუთრებით გააქტიურდება ავტობანის, სურამი-ხესტაფონის და ქობულეთიდან სარფამდე მისასვლელი გზის დასრულების შემდეგ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. «Connecting to Compete 2014: Trade Logistics in the Global Economy» - © 2014 The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank

<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Trade/LPI2014.pdf>

2.«საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - საქართველო 2020» - საქართველოს მთავრობა. <http://static.mrdi.gov.ge/551018320cf24147438b16fd.pdf>

3.The World Bank - Country Score Card: Georgia 2014
<http://lpi.worldbank.org/international/scorecard/column/254/C/GEO/2014/C/GEO/2012/C/GEO/2010/C/GEO/2007#chartarea>

4. ლოგისტიკური სისტემის ეფექტიანობა და საქართველო. დავით გოჩავა. 2016. <https://idfi.ge/ge/efficiency-of-logistics-system-georgia>

Merab Baratashvili

Ph.D., associated professor of Akaki Tsereteli State University

WAYS OF ENHANCING THE IMPORTANCE OF A MOTOR ROAD IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Resume

Opportunities to increase the importance of roads in the development of the economy the article examines the country's logistics capabilities and its assessment on demand Logistics Performance Index - LPI. The requirements that make up the requirements of the Logistics Performance Index. the role of transport infrastructure in the context of logistics capabilities of the page. event designing roads to increase its reliability, as a result of which the cargo will return from logistics, determine the importance of roads in the economy of the country. Automobile roads are not only an engineering structure but also a socio-economic project. the importance of roads in the economy is completely dependent on the fact that the project meets technical and economic requirements. in the article, the consideration of the implementation requirements of which at the design stage will ensure that the optimal variant of the separated sections of roads will be selected for the most part, will receive the maximum amount from cargo transportation

საგადასახადო სისტემის რეფორმების ზოგიერთი თავისებურება

ქვეყნის ეკონომიკის გამართული და ეფექტური ფუნქციონირება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სახელმწიფოს მიერ გატარებულ საგადასახადო პოლიტიკასა და საგადასახადო სისტემაზე. განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე საგადასახადო სისტემის წინაშე ყოველთვის იდგა კონკრეტული ამოცანები, რაც იმაში გამოიხატებოდა, რომ მას უნდა უზრუნველყო სახელმწიფოს კუთვნილი შემოსავლების მობილიზება განსაზღვრული საბიუჯეტო ხარჯების დასაფარავად. სწორედ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების შესატყვისი საგადასახადო სისტემის ფორმირების პირობებშია შესაძლებელი მდგრადი ეკონომიკური განვითარების მიღწევა, წარმოების აღმავლობა და არსებული სოციალური პრობლემების შემსუბუქება. ყველა ქვეყანაში საგადასახადო სისტემის მშენებლობის პრინციპი განისაზღვრება კონსტიტუციითა და საგადასახადო კოდექსით, გამომდინარე აქედან, სახელმწიფოს ფუნქციური ამოცანების შესრულებაც თავისთავად საჭიროებს მოქნილ საგადასახადო სისტემის აუცილებლობას.

საგადასახადო სისტემა ის კომპლექსური მექანიზმია, რომელიც შედგება სხვადასხვა სახის გადასახადებისაგან, რომლებიც ასევე, არის ეკონომიკაზე ზემოქმედების ინსტრუმენტი. გადასახადების ოდენობის, მისი სახეების განსაზღვრა ქვეყნის ეკონომიკური, სოციალურ-ყოფითი პირობების, სამართლიანობისა და ეფექტურობის გათვალისწინებით, ყველა დროის ცნობილ მოაზროვნეთა მსჯელობის საგანს წარმოადგენდა ოთხი ძირითადი პრინციპის მიმართ, ტენდენცია გრძელდება დღესაც. სამართლიანობის პრინციპი; დარწმუნების პრინციპი; ხელსაყრელობის პრინციპი და ეკონომიკის პრინციპი.

ნებისმიერ ქვეყანაში საგადასახადო სისტემა განიცდის მუდმივ ევოლუციას სახელმწიფო პოლიტიკის მიხედვით, უფრო მეტიც, სახელმწიფო აქტიურად ახორციელებს შიდა და გარე პოლიტიკურ საქმიანობას, რა თქმა უნდა, ყველა დონეზე საბიუჯეტო შემოსავლების დიდი ნაწილი იქმნება გადასახადებით.

XX საუკუნეში სიტუაცია რადიკალურად შეიცვალა. საუკუნის დასასრულს ყველა განვითარებულ ქვეყანაში განხორციელდა საგადასახადო რეფორმები. აშშ-ს ეკონომისტები და პოლიტიკოსები ხაზს უსვამენ და სამართლიანად უწოდებენ პრეზიდენტ რეიგანის საგადასახადო რეფორმებს რევოლუციას. არსებული საგადასახადო სისტემის ეფექტურობის გაზრდა მთავარ სტრატეგიულ მიზანს წარმოადგენდა. საგადასახადო რეფორმები შეადგენს ორ ძირითად მიდგომებს, ეს არის ადამ სმიტის საგადასახადო დაბეგვრის ფუნდამენტალური კლასიკური პრინციპების შენარჩუნება და საგადასახადო ტვირთის შემცირება.

პრაქტიკამ აჩვენა, რომ მაღალი გადასახადები უარყოფით გავლენას ახდენენ ეკონომიკურ ტემპზე. უმეტეს ქვეყნებში ფისკალური პოლიტიკა შეიცვალა სტიმულირების საგადასახადო პოლიტიკით, რომელიც განკუთვნილია ეროვნული ეკონომიკის ოპტიმიზაციით და მიზნად ისახავს ეროვნული ეკონომიკის სტიმულირებას მისი ზრდის ტემპის დაჩქარებას და სოციალურ - ეკონომიკურ განვითარებას. ჩვენ შევეცადეთ წარმოგვედგინა სომხეთისა და რუსეთის საგადასახადო დაბეგვრის სისტემები. საგადასახადო სისტემა ამ ქვეყნებში 1992 წლიდან არსებობენ და არის რეფორმების პროცესში. ამ ორი ქვეყნის საგადასახადო სისტემის შედარებას, ჩვენ იმ ძირითად მიზნით ვახდენთ, რომ დადგინდეს დაბეგვრის სხვადასხვა სისტემების დადებითი და უარყოფითი მხარეები და მათი გაუმჯობესების მიზნით დაგროვილი დადებითი გამოცდილების გამოყენების შესაძლებლობა.

რუსეთის ფედერაციაში საგადასახადო სისტემა სამსაფეხურიანია და მოიცავს 19 გადასახადის სახეს. გადასახადების რაოდენობა ფედერალურ დონეზე შეადგენს 14 გადასახადის სახეს, რეგიონალურ დონეზე 3 სახეს და ადგილობრივ დონეზე კი 2 გადასახადის სახეს. სომხეთის რესპუბლიკა უნიტარული სახელმწიფოა და შესაბამისად არის ორსაფეხურიანი საგადასახადო სისტემა. ამჟამად სომხეთის რესპუბლიკაში 12 გადასახადის სახეა. სახელმწიფო დონეზე 9 გადასახადის სახე და ადგილობრივზე 3 გადასახადის სახე. რაც შეეხება საგადასახადო პოლიტიკას ამ უკანასკნელში ფისკალურია, ხოლო პირველში სტიმულირების სისტემაა დანერგული. ასევე, მნიშვნელოვანია პირდაპირი და არაპირდაპირი გადასახადების ხვედრითი წილის საკითხიც. განვითარებული ეკონომიკის ქვეყნებში პირდაპირი გადასახადების მაქსიმალური ხვედრითი წილი 74%-ს უტოლდება (იაპონია), ხოლო მინიმალურ შედეგს 37,6%-ს სომხეთი, შესაბამისია პროცენტული თანაფარდობა არაპირდაპირი გადასახადის ხვედრით წილშიც.

საგადასახადო სისტემის სრულყოფისა და საგადასახადო შემოსავლების გადიდების ღონისძიებათა შემუშავებისას საჭიროა, შემოსავლების ადვილად და ეფექტურად გაზრდის შესაძლებლობათა განსაზღვრა, რის შედეგადაც, დგება საგადასახადო დაბეგვრაში რეფორმის განხორციელების აუცილებლობის საკითხი, რათა განისაზღვროს, ქვეყანაში მიმდინარე საგადასახადო რეფორმას აქვს თუ არა „ორმაგი ეფექტი“ – ერთის მხრივ, ფისკალური და მეორეს მხრივ, გადასახადის გადამხდელთათვის ბიზნეს საქმიანობისთვის უკეთესი

გარემოს შექმნის მიმართულებით. საგადასახადო სისტემაში კი მნიშვნელოვანი მიმართულებებია საგადასახადო საკონონმდებლო ბაზის სრულყოფა, საგადასახადო ადმინისტრირების სრულყოფა გამარტივების გზით, გადასახადის გადამხდელთა უფლებების გაფართოება, საგადასახადო გარემოს დეკრიმინალიზაცია, მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობა, საგადასახადო შეღავათების სისტემის მეცნიერული საფუძვლების ანალიზის შედეგად დახვეწა, გადასახადების სოციალიზაცია, პირადპირი გადასახადების ადმინისტრირების ცვლილებათა დაუბეგრავი მინიმუმის საარსებო მინიმუმთან დაკავშირების გზით, არაპირდაპირი გადასახადების განკვეთების დიფერენციაცია, საგადასახადო ფედერალიზმის პრინციპებზე საგადასახადო უფლებამოსილების გამიჯვნა ცენტრსა და რეგიონებს შორის. მნიშვნელოვანია ამ ღონისძიებების განხორციელების დაწყება სხვადასხვა დონის ეკონომიკური ინტერესების გამოვლენით და თითოეული მათგანის დაცვის ფორმებისა და მეთოდების განსაზღვრითა და გაუმჯობესებით.

საქართველოში მიმდინარე საგადასახადო რეფორმები, მოიცავს, როგორც საგადასახადო პოლიტიკის მიმართულებას, ასევე საგადასახადო ადმინისტრირების მიმართულებასაც. 2005 წლიდან ამოქმედდა ახალი საგადასახადო კოდექსი. გადასახადების რიცხვი შემცირდა 22-დან 7-მდე. დაიკლო საგადასახადო განაკვეთებმა: საშემოსავლო გადასახადი 20% პროგრესულიდან - 12% წრფივი გახდა, დღგ 20%-დან 18%-მდე, ხოლო სოციალური გადასახადი 33დან 20%-მდე შემცირდა.

2008 წლიდან საწარმოების მოგების გადასახადი 20%-დან 15%-მდე შემცირდა, ხოლო სოციალური, რომელსაც დამქირავებელი იხდიდა, და საშემოსავლო, რომელსაც დაქირავებული იხდიდა, გაერთიანდა და საშემოსავლო გადასახადი 25% გახდა. 2009 წელს საშემოსავლო გადასახადი 20%-მდე შემცირდა. განაკვეთების შემცირებასთან ერთად გადასახადების რაოდენობაც შემცირდა და დღეისათვის სულ 6 გადასახადის სახე გვქვს.

2008 წლიდან განულდა იმპორტის საბაჟო გადასახადიც, რაც საქართველო მსოფლიოს ყველაზე ლიბერალურ სავაჭრო რეჟიმის მქონე ქვეყნების მცირე ჯგუფის წევრად აქცია. საგარეო ვაჭრობის ხელშეწყობის თვალსაზრისით განხორციელდა ლიბერალური სავაჭრო პოლიტიკა. სოფლის მეურნეობის პროდუქტებსა და სამშენებლო მასალების გარდა, სხვა დანარჩენზე გაუქმდა საიმპორტო გადასახადები. აღნიშნულ პროდუქციაზე დარჩა მხოლოდ 3 განაკვეთი: 0, 5 და 12 პროცენტი.

ასევე, 2017 წელს განხორციელებული იქნა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოგების გადასახადის რეფორმა, რაც იმას ნიშნავს, რომ კომპანია/საწარმო მოგების გადასახადით, მხოლოდ მოგების განაწილების შემთხვევაში დაიბეგრება, ხოლო, ყველა სხვა შემთხვევაში განთავისუფლდება მოგების გადასახადისაგან, მათ შორის რეინვესტირების შემთხვევაშიც. მნიშვნელოვანი სიახლეებია განხორციელებული საგადასახადო ადმინისტრირების მხრივ, კერძოდ, საგადასახადო კონტროლი მოხდება, მხოლოდ საგადასახადო ორგანოს მიერ; უიმედო საგადასახადო დავალიანება ჩამოეწერებათ გადამხდელს, რომლებსაც აქტივობები არ უფიქსირდებათ - 2011 წლის 1 იანვრამდე წარმოშობილი და გადაუხდელი დავალიანების თანხა; - 2013 წლის 1 იანვრამდე წარმოშობილი სანქციების ჩამოწერა ძირითადი თანხის გადახდის პირობით. ჯამში დავალიანების საერთო მოცულობა შეადგენს 2 მილიარდ ლარს და ჩამოწერის ვალდებულება ეხება 100 ათასამდე ფიზიკურ და იურიდიულ პირს.

თუმცა აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მიუხედავად ასეთი მნიშვნელოვანი ღონისძიებებისა, რეფორმა ნაკლებად შეეხო სახელმწიფოსა და გადასახადის გადამხდელის ურთიერთობის არსს: გადასახადი, სახელმწიფოს მიერ გაწეული მომსახურების ანაზღაურების საფასურის მაგივრად, საგადასახადო კოდექსის მექანიზმების მიხედვით, კვლავ რჩება „ბიუჯეტებში სავალდებულო, უპირობო ფულად შენატანად, რომელსაც იხდის გადასახადის გადამხდელი, გადასახადის აუცილებელი, არაეკვივალენტური და უსასყიდლო ხასიათიდან გამომდინარე“. აღნიშნული ფორმულირება სახელმწიფოს მხრიდან გადასახადების გადამხდელთა წინაშე ანგარიშვალდებულების სავალდებულო ხასიათს უარყოფს და ხელისუფლებას საბიუჯეტო სახსრების უანგარიშოდ განკარგვის შესაძლებლობას აძლევს. საგადასახადო შემოსავლების გადიდების უზრუნველსაყოფად გატარებული ღონისძიებების შეფასება-ანალიზისას, ხელისუფლებას მხედველობიდან არ უნდა გამორჩეს მათი ზემოქმედება ფასებზე, სტიმულებსა და მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელთა ნაკრებზე, არადა, მიწოდება-მოთხოვნის ელასტიურობიდან გამომდინარე, გადასახადებს უნარი შესწევს ცალკეულ ბაზრებსა თუ ეკონომიკურ სექტორებზე სხვადასხვაგვარად იმოქმედოს.

საგადასახადო შემოსავლების შემცირება კი რეფორმის უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა. ამ ბალანსის აღდგენა შესაძლებელია გადასახადების ზრდის ან საბიუჯეტო ხარჯების შემცირების ხარჯზე. თუმცა ეს მოხდება მოკლევადიან პერიოდში, სანამ დადგება რეფორმის შედეგების ეფექტი, კერძოდ, ვიდრე გააქტიურდება ბიზნესი და გაიზრდება ეკონომიკა.

ცნობილია ის ფაქტი, რომ დაბალი გადასახადები ეკონომიკის ზრდას უწყობს ხელს, თუმცა ფისკალური ინსტრუმენტები სახელმწიფო პოლიტიკის სხვა დარგებზე არ არის მორგებული. ლიბერალური ეკონომიკური პროგრესიდან გამომდინარე, საგადასახადო სისტემა უნდა იქნას გამოყენებული ცალკეულ სექტორებსა და რეგიონებში ახალი სამუშაო ადგილების შესაქმნელად. სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, საქართველოში ეს სისტემა არ იქნა გამოყენებული საზოგადოებისათვის საჭირობო საკითხების მოსაგვარებლად, მაგალითად, სიღარიბის დასაძლევად, ურბანული განახლებისათვის და დეცენტრალიზაციის რეფორმების გასატარებლად.

გამომდინარე იქედან, რომ საქართველოს საგადასახადო სისტემის სრულყოფილებისათვის აუცილებელია რეფორმების კომპლექსურად განხორციელება, იმ აუცილებელი პირობის გათვალისწინებით, რომ მან საბოლოო ჯამში უნდა უზრუნველყოს: ქვეყნის ეკონომიკური დამოუკიდებლობის მიღწევა და ფინანსური უსაფრთხოების დაცვა; გადასახადების სტაბილურობა; გადასახადების დადგენისა და ამოღების წესის გამარტივება, სამართლიანობის პრინციპის დაცვა; – დაუსაბუთებელი შეღავათების გაუქმება; ქვეყნის ტერიტორიალური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონეთა გათანაბრება.

ქვეყნის რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში საგადასახადო მექანიზმები გავლენის მნიშვნელოვანი საშუალებაა. საგადასახადო სისტემაში დიდი ყურადღება ექცევა სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებას, მაგრამ ამავე დროს ჯერ კიდევ ბევრი გადაუჭრელი პრობლემაა, რომლებიც თანდათანობით მოგვარდება ეკონომიკის ლიბერალიზაციით და მისი მოდერნიზებით. უკანასკნელ წლებში ქვეყანაში მირებული იქნა სერიოზული ზომები საგადასახადო ტვირთის შემცირების შესახებ. მაგალითად, 2014 წელს ეკონომიკურ სფეროში საგადასახადო ტვირთი 20.5-დან 20.0% -მდე შემცირდა და კორპორატიული მოგების გადასახადი 9% -დან 8% -მდე შემცირდა. მიუხედავად ამგვარი ღონისძიებებისა, სახელმწიფო ბიუჯეტი მშპ-სთან შედარებით შეწონილი იყო.

საგადასახადო შეღავათების შემცირება იწვევს ახლად შექმნილი ღირებულების სახელმწიფო წილის მკვეთრი შემცირებას, ემსახურება ეკონომიკური სუბიექტების ფინანსური სტაბილურობის უზრუნველყოფას, რეგიონებში სამეწარმეო საქმიანობის მასშტაბის გაზრდას. მიუხედავად ამისა, საგადასახადო ტვირთის დონე მერყეობს რეგიონებისა და ეკონომიკის სფეროებში.

ქვეყნის ეკონომიკის მოდერნიზაციის პირობებში, რეგიონების განვითარებით, ნათელი ხდება, რომ საჭიროა რეგიონული ეკონომიკის გაუმჯობესების საგადასახადო მექანიზმის შემუშავება. ეკონომიკის შესაძლებლობების არასაკმარისი გამოყენება, უმუშევრობის გააქტიურება და რეგიონების განვითარების სხვა პრობლემები მოითხოვს ინოვაციურ მიდგომებს. რეგიონების განვითარების პირობების და შესაძლებლობების მრავალფეროვნება მოითხოვს ეკონომიკური პოლიტიკის რაციონალურ ქცევას.

რეგიონალური ეკონომიკის ეკონომიკური სისტემის ეფექტური ორგანიზაცია წინასწარ განსაზღვრავს მის სტრატეგიულ განვითარებას. წარმოების მოცულობის განლაგება და შესაძლებლობების განვითარება არის ამ პროცესის განუყოფელი ნაწილი. ამჟამად აქტუალური ამოცანა არის საბიუჯეტო ურთიერთობის კოორდინაცია და არსებული ეკონომიკური პოტენციალის გამოყენება. საგადასახადო სისტემის ეფექტიანი მექანიზმის შექმნა და მისი ეფექტიანი ოპერაციის განხორციელება მოითხოვს საგადასახადო მექანიზმის მუდმივ გაუმჯობესებას, საგადასახადო პოლიტიკასა და ცალკეულ გადასახადებს, ჩატარებული გამოკვლევები ადასტურებს, რომ დღეს ადგილობრივი გადასახადებისა და სხვა სავალდებულო გადასახადების სისტემაში არსებობს არაერთი გადაუჭრელი პრობლემა.

ადგილობრივი გადასახადებისა და მოსაკრებლების გაუმჯობესება უნდა შეიცავდეს ადგილობრივ ბიუჯეტში მათი მიღების მექანიზმს. ამჟამად ზემოთ მოყვანილი გადასახადები ადგილობრივი ბიუჯეტის შემოსავლების უმრავლესობას ქმნის. ავტორის აზრით, ეს არის არა მარტო მათი ფორმირების შესაძლებლობების ეფექტური გამოყენება, არამედ სახელმწიფო რეგულირების პრაქტიკაც.

ადგილობრივი ბიუჯეტის შემოსავლების ბაზის მდგრადობის გაძლიერების კიდევ ერთი გზაა სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტების შემოსავლის წყაროების გამოყოფის კრიტერიუმების გაუმჯობესება, რომელიც შემდგომში უნდა განისაზღვროს

1. გადაისინჯოს საგადასახადო ბაზის გადანაწილება სხვადასხვა რეგიონებში, ასევე ცენტრალიზებული გადასახადები, რომლებიც მხარს უჭერენ ეკონომიკურ სტაბილურობას.

2. თანამედროვე პერიოდში ხელისუფლებამ უნდა განავითაროს და მხარი დაუჭიროს მცირე ბიზნესის და მეწარმეობის განვითარებას.

3. ჩვენი აზრით, საშემოსავლო გადასახადი უნდა გადანაწილდეს პროპორციულად სახელმწიფო და ადგილობრივ ბიუჯეტებს შორის.

4. ადგილობრივი ბიუჯეტების შემოსავლების ბაზის გაძლიერების ერთ-ერთი გზაა ობიექტური კრიტერიუმის სისტემა, რომელიც საშუალებას მისცემს ადმინისტრაციული რეგიონების რეალური დიფერენციაციის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის მიხედვით.

საგადასახადო პოლიტიკა გადასახადების მობილიზება სახელმწიფოს ღონისძიებათა ერთობლიობას წარმოადგენს, რომელიც ტარდება ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მხარდასაჭერად, წარმოების მოცულობასა და მოსახლეობის გადახდისუნარიან მოთხოვნას შორის დისპროპორციის აღმოფხვრის მიზნით. საგადასახადო-საბიუჯეტო პოლიტიკის წარმატებით წარმართვა საგადასახადო სისტემის ისეთი მახასიათებლების გათვალისწინებას მოითხოვს, როგორიცაა: სტაბილურობა და ელასტიურობა, ეფექტურობა, სამართლიანობა, მართვის სიმარტივე, მოხერხებულობა, საგადასახადო ტვირთის გონივრული საზღვრების დადგენა.

დღისათვის ეროვნული საგადასახადო პოლიტიკა უკვე აღარ განიხილება სახელმწიფო სუვერენიტეტის ხელშეუხებელ ატრიბუტად, ის ნაწილია გლობალური პროცესებისა. შესაბამისად, საგადასახადო პოლიტიკის გატარებისას აუცილებელია არა მხოლოდ მიკროეკონომიკური განვითარების ეროვნული სპეციფიკის დაცვა, არამედ სხვა პარტნიორი ქვეყნების ინვესტირების გათვალისწინება საერთაშორისო საგადასახადო კოორდინაციის სფეროში კომპრომისული მიდგომების გზით.

მაკროეკონომიკური სტაბილურობის და შემდგომი უზრუნველყოფის მიზნით გათვალისწინებული უნდა იქნას შემდეგი ღონისძიებები: საგადასახადო სისტემის სიმარტივე, სიცხადე, უნივერსალურობა, სამართლიანობა, სრულყოფილება და განაკვეთების ოპტიმალური დონე.

საინვესტიციო გარემოს შემდგომი გაუმჯობესების და ბიზნეს საქმიანობის ხელშეწყობის მიზნით, დაიხვეწება საგადასახადო ადმინისტრირების მექანიზმები, რაც, თავის მხრივ, ბიზნესს შეუმცირებს რეგულაციებთან შესაბამისობის ტვირთს. ასევე, უზრუნველყოფილი იქნება საგადასახადო კანონმდებლობის სტაბილურობის შენარჩუნება (ხშირი ცვლილებების თავიდან არიდება) და გამჭვირვალობა.

ზემოაღნიშნული ღონისძიებების განხორციელებამ მნიშვნელოვნად უნდა გააუმჯობესოს ქვეყნის სამეწარმეო და საინვესტიციო გარემო, რაც გამოიხატება როგორც ახალი ბიზნესების დაფუძნებაში, არსებული ბიზნესების გაფართოებასა და დივერსიფიკაციაში, მცირე და საშუალო ბიზნესების განვითარებაში, უცხოური ინვესტიციების ნაკადების გაზრდაში, მწარმოებლურობის დონის ამაღლებაში, ასევე, ქვეყნის პოზიციების გაუმჯობესებაში შესაბამის საერთაშორისო რეიტინგებსა და შეფასებებში.

Nazi Baratashvili

Doctoral student of Kutaisi University

SOME CHARACTERISTICS OF TAX SYSTEM REFORMS

Resume

This article discusses the tax system and its role in development of country's economy, tax system and sustainable development – on the example of other countries experiences, tax system reform in Georgia and its results: problems and challenges, tax reform impacts on regional economic development and improvement of effectiveness of tax policy in the process of economy's sustainable development. Issues related to the tax system improvement are always a key issue of country's economic policy. Nowadays it is important to familiarize with the tax systems of the countries with strong economies in order to implement efficient directions for the existing tax system's development. While improving the tax system and developing tax revenue measures it is important to determine the possibilities to easily and efficiently increase the amount of revenue, which leads to the necessity of reforms. The result of the reforms carried out in Georgia is that tax system is restored and the tax code is simplified. As a result of reforms the regime of Georgia's tax system is considered to be one of the most liberal in the World.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მესხია ი., მურჯიკნელი მ., ეკონომიკური რეფორმა საქართველოში. თბ., 1996.
2. ჩიხლაძე ნ. გადასახადები, გამოცდილება, პრობლემები. ქუთაისი, 1998.
3. საქართველოს კანონი - საქართველოს საგადასახადო კოდექსი
4. საქართველოს საგადასახადო სისტემის მიმოხილვა. თბ., 2010.
5. ბიზნესის დამოკიდებულება საგადასახადო სისტემისადმი საქართველოში 2016 წლის მაისი
6. Богданов А. С. Формирование налоговой политики региона с целью обеспечения его экономической безопасности. М., 2009.
7. Мейлиев О.Р. Влияние налогов на развитие региональной экономики // Экономика и бизнес: теория и практика. - 2015.
8. <https://economics.studio/ekonomicheskie-voprosyi-obschiie/241-nalogi-kak-faktor-ekonomicheskoy-16886.html>

ნანა ბენიძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკ.წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც.პროფესორი

ჭამბულ ბინაძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკ.წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც.პროფესორი

საქართველოში ჯანდაცვის სისტემის სრულყოფის გზები

2013 წელს საქართველოში ამოქმედდა საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამა, რომელსაც სოციალური მომსახურების სააგენტო ახორციელებს. პროგრამის მიზანი იყო საქართველოს ყველა იმ მოქალაქის ჯანმრთელობის დაზღვევით უზრუნველყოფა, რომელიც 2013 წლის 1 ივლისის მდგომარეობით არ სარგებლობდა უკვე არსებული სახელმწიფო დაზღვევით და არ გააჩნდა კერძო დაზღვევა. 2014 წელს ყველა სხვა ჯანმრთელობის სახელმწიფო დაზღვევის პროგრამა გაუქმდა და მათი მოსარგებლე მოქალაქეებიც საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამას შეუერთდნენ. რაც შეეხება 2017 წელს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაფინანსება 253 მილიონ 800 ათასი ლარით იზრდება. 2016 წელს ამ უწყების ბიუჯეტი 3 მილიარდ 162 მილიონ ლარს შეადგენს, 2017 წელს კი, მისი ბიუჯეტი 3 მილიარდ 415 მილიონ 800 ათასი ლარით განისაზღვრება.

საყოველთაო ჯანდაცვის სისტემის მართვასთან დაკავშირებით არაერთი მოსაზრება არსებობს. ჯანდაცვის სამინისტროს ინფორმაციით, პროგრამის ამოქმედებამდე, ქვეყნის მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურების ფინანსური ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად, რამდენიმე ვარიანტი განიხილებოდა, მათ შორის სადაზღვევო კომპანიების შუამავლობა.

უწყების ცნობით, წინა წლების გამოცდილების გათვალისწინებით (სახელმწიფო სადაზღვევო პროგრამების ფარგლებში, სამედიცინო დაწესებულებების მიმართ დაგროვილი დავალიანებები, ბენეფიციარების უკმაყოფილება სამედიცინო მომსახურების მიღებასთან დაკავშირებით, ადმინისტრირება და ა.შ) მიიღეს გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვითაც, მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის უნივერსალური მოცვა, სადაზღვევო კომპანიების შუამავლობის გარეშე, სახელმწიფო პროგრამის მეშვეობით განხორციელდებოდა.

ბოლო წლების განმავლობაში გადაუდებელი ჰოსპიტალურ შემთხვევათა რაოდენობა საგრძნობლადაა გაზრდილი, რაც პირდაპირ მიუთითებს, რომ სისტემაში არსებობს ხარვეზები - საავადმყოფოები სახელმწიფოსგან მეტ დაფინანსებას იღებენ და არავენ აკონტროლებს - რეალურები არიან ეს პაციენტები თუ არა, რა ტიპის მკურნალობა ჩაუტარდათ, დანიშნულება პროტოკოლის მიხედვით იყო გაწერილი, თუ საავადმყოფო ზედმეტი ჩარევით ცდილობდა მეტი ფულის მიღებას.

eugeorgia.info-ს მიერ ჯანდაცვის სამინისტროდან გამოთხოვილი ინფორმაციის მიხედვით, საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამით, 2013 წელს გადაუდებელი სამედიცინო მომსახურება - 109 787 ადამიანმა მიიღო, (54 349 974 ლარი), 2014 წელს - 386 964 ადამიანმა (247 145 534 ლარი), ხოლო 2016 წელს კი - 635 708 ადამიანმა (497 342 866 ლარი) ანუ სახელმწიფოს მხრიდან დანახარჯების 76% მოდის ჰოსპიტალურ მომსახურებაზე. ცნობისთვის - განვითარებული ქვეყნებში კი მაჩვენებელი 40%-მდეც კი ვერ მიდის!

კიდევ ერთი საინტერესო მაჩვენებელი - საქართველოს მრავალპროფილიან სამედიცინო დაწესებულებებში პაციენტის დაყოვნების მაჩვენებელი 2016 წელს მერყეობდა 5.2-7.4 დღემდე. შედარებისთვის, აშშ-ში იგი არის 2.1, ევროპის ქვეყნების მაქსიმალური მაჩვენებელი 2,7-მდეც კი არ არის. აქ ან უხარისხო სამედიცინო მომსახურებასთან გვაქვს საქმე (გაიდლაინებთანაც!) ან ეს ციფრები (ანუ ბოლო წლების დინამიკაში საოცრად გაზრდილია მწვავე შემთხვევები?) გაბერილია, როდესაც მეტი თანხის მისაღებად პაციენტის მდგომარეობას ხელოვნურად ამწვავებენ. ასეთი ტენდენციის აღმოსაფხვრა მხოლოდ „საბაზრო დაფინანსებას“ და კონტროლის „გამართულ“ სისტემას შეუძლია.

ფაქტია, რომ საყოველთაო ჯანდაცვის ხარჯებს სახელმწიფო პირდაპირი გადახდის წესით ფარავს, ამ თანხების კონტროლის მექანიზმების კი ეტყობა, რომ ძალიან სუსტია. აქ დგება პროგრამის ხარჯვის მონიტორინგის საკითხი. რაც შეეხება საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამის ზედამხედველობას: მონიტორინგსა და პროგრამით განსაზღვრული პირობების შესრულების კონტროლს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტო ახორციელებს, ხოლო რევიზიას - სსიპ სამედიცინო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების სააგენტო.

ბიუჯეტის სიმცირის მიუხედავად, ყველაზე დიდი პრიორიტეტი სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილი თანხის მაქსიმალურად ეფექტურად ხარჯვა უნდა იყოს. მონიტორინგის კუთხით კი დღეს სერიოზული პრობლემები არსებობს. ჯანდაცვის სამინისტრო ამბობს, რომ სამედიცინო დაწესებულებების მიერ მოწოდებული ანგარიშებს გადახედვა მიმდინარებს - რათა შეამოწმონ, რამდენად დასაბუთებულადაა მოთხოვნილი თანხა, ხომ არ ხდება დიაგნოზის გაყალბება, გამწვავება და ა.შ. ვფიქრობ, რომ ამ მისიას ან არაკეთილსინდისიერად ასრულებენ ან დაბალ კვალიფიციური კადრები.

აქ ჩნდება ალტერნატივა - პროცესში ჩაერთოს ე.წ. Third Party (მესამე მხარე) ადმინისტრატორი, მენეჯერი, რომელიც შუამავალი იქნება სახელმწიფოსა და პროვაიდერებს შორის და უტილიზაციას მართავს. ასეთი პრაქტიკა არაერთ ქვეყანაში გვხვდება. სახელმწიფოს შეუძლია, თუნდაც, უცხოური კომპანია მოიწვიოს, ფიქსირებულ თანხაზე შეუთანხმდეს მას მიანდოს უტილიზაციის მართვა. ამ შემთხვევაში პროცესს მაღალანაზღაურებადი კადრები გააკონტროლებენ, რომელთა ინტერესი (სერვისების მიმწოდებელისაგან განსხვავებით) მხოლოდ და მხოლოდ უტილიზაციის მართვა იქნება და მათ გადაბირებას ვერც ფარმაცევტული და ვერც სადაზღვევო კომპანიები ვერ მოახერხებენ.

ჯანდაცვაში დანახარჯების შეკავების აუცილებლობაზე საუბრობს ექსპერტი თენგიზ ვერულავა. მისი აზრით, ჯანდაცვაზე დანახარჯების შეკავების ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური მექანიზმი ჯანდაცვის დაფინანსების კონკურენტული სისტემაა. ამ სისტემაში სახელმწიფო ჯანდაცვითი პროგრამების მართვას ახორციელებს თვითონ, მან რეალურად კერძო სადაზღვევო კომპანიები თითქმის ამოადგო თამაშიდან და დარჩა მონოპოლისტად!

საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამასთან დაკავშირებული კიდევ ერთი, ფუნდამენტური საკითხი პროგრამის საყოველთაობას უკავშირდება „კურაციის“ საერთაშორისო ფონდის დირექტორთა საბჭოს წევრის თქმით, "ბუნებრივია, რომ პროგრამები, რომლებიც საყოველთაობას გულისხმობს, ყოველთვის უფრო პოპულარულია. ამ ტიპის პროგრამების მოსახლეობის ღარიბ ფენაზე ფოკუსირება უფრო სწორია, თუმცა ის, რომ საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამის რომელიმე მონაწილეს შეღავათი წაართვა - არარეალურია". საქართველოს შემთხვევაში საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა ეს არის ბაზისი და მისი განვითარება უნივერსალურობისკენ უნდა იყოს მიმართული. უნივერსალური ჯანდაცვა ეს არის პროცესი, რომელსაც ნელ-ნელა მივალწევთ და ამ მხრივ სამი მიმართულებაა: სიღრმე, სიგანე და სიმაღლე. შესაბამისად, ჩვენ შეგვიძლია გავზარდოთ 1. მოსახლეობის მოცვა, ანუ მოსახლეობის ჯგუფების მოცვა, 2. გაზარდოთ თანაგადახდა - უფრო მაღალი პროცენტებით დააფინანსოს ის სერვისები, რომელთაც ფარავს საყოველთაო ჯანდაცვა და 3. გაზარდოთ სერვისების რაოდენობა ანუ ჯანდაცვის სერვისების სპექტრი რომელსაც ფარავს სახელმწიფო.

საყოველთაო ჯანდაცვისკენ სვლა სწორია, მაგრამ, როდესაც საყოველთაო ჯანდაცვისთვის გამოყოფილი თანხა არაეფექტურად იხარჯება და ხშირ შემთხვევაში არასაჭირო მიმართულებით იყრება, ესეც ამ კარგი ინიციატივის დისკრედიტაციის მცდელობაა.

არსებული მასალებით გამოჩნდა, რომ სისტემა აშკარად თხოულობს დახვეწას, განსაკუთრებით, ფინანსური მართვის მხრივ. კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა ორი ტიპის ინტერვიუები: ღია და სიღრმისეული ინტერვიუები, რომლებიც ბაზრის გაგებასა და მდგომარეობის უფრო ღრმა ანალიზში გვეხმარებოდა, და დახურული კითხვარის მეშვეობით ჩატარებული ინტერვიუები, რომელიც შეიცავს რამდენიმე ჰიპოთეზას სამედიცინო ბაზრის შესახებ.

როგორც კვლევის შედეგების ანალიზით ჩანს, ჯანდაცვის საკითხებზე მოსახლეობის ინფორმირებულობის დონე საგრძნობლად დაბალია - არსებული მდგომარეობა, ჯანდაცვის სამინისტრო ამბობს, რომ

➤ 2017 წ. 1 იანვრის მდგომარეობით, საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა დაახლ. 3,2 მილიონ ადამიანს ფარავდა

➤ 2017 წლის 1 აპრილისთვის საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა დაახლ. 2.86 მილიონ ადამიანს ფარავდა (გაუქმდა კერძო სადაზღვევო პაკეტის მქონეები)

მაშინ როცა:

1. გამოკითხული 100 რესპონდენტიდან 34%-მა არ იცის, რომ საყოველთაო დაზღვევით სარგებლობს. ანუ მოსარგებლეთა საერთო რაოდენობიდან მინიმუმ 30% არარეალურია.

1.1. სერვისით სარგებლობს 49%

1.2. მათგან ჰოსპიტალურით ისარგებლა 52%, ამბულატორიულით - 39%

1.3. კმაყოფილების მაჩვენებელი 44% აღწევს, უკმაყოფილოთა ნახევარზე მეტი მომსახურეობის ხარისხით დარჩა უკმაყოფილო.

2. კერძო სამედიცინო დაზღვევით (კორპორაციული და ინდივიდუალური) მოსარგებლე აღმოჩნდა 28% -, უპირატესად, ამბულატორიული სერვისებით 61%. კმაყოფილი დარჩა - 32%, მომსახურეობის ხარისხით უკმაყოფილი - 53%.

3. კერძო სამედიცინო მომსახურებისთვის მიუმართავს ბენეფიციალთა 32%-ს, ისიც ძირითადად, ამბულატორიული სერვისისთვის და კმაყოფილი დარჩა 62%. უკმაყოფილების ძირითადი მიზეზი ფასები გახლდათ - 38%.

დღევანდელი ქართული მედიცინის პრობლემები ასე გამოიყურება:

პირველი ადგილი უკავია მედიკამენტების ფასებს (34%), შემდეგ მოდის მომსახურების ფასი (27%), ექიმთა კვალიფიკაცია (25%) და დიაგნოსტიკის სირთულეები (14%).

4. არსებულმა რეფორმამ ფინანსური სარგებელი მოუტანა მხოლოდ 22%-ს, იგივე დარჩა 34%-ის ოჯახის დანახარჯები. ეს დანახარჯები საშუალოდ 50-ლარიდან (41%) 100 ლარამდე აქვს (19%). არც თუ ისე მცირეა თუ გავიხსენებთ, რომ საარსებო მინიმუმი 168 ლარი და 10 თეთრია და პენსია კი - 180 ლარი. ეს განსაკუთრებით მძიმე მოხუცებისთვის იქნება, არადა სწორედ ეს კონტიგენტი არის წამლების ყველაზე მეტი მომხმარებელი!

5. აქვე უნდა გამოვყოთ მედიკამენტების ხარისხით უკმაყოფილოთა 74% და ფასით - 36%.

6. გამოკითხულთა ნახევარს არ აქვს მოლოდინი იმაზე, რომ სახელმწიფო უზრუნველყოფს მისი ჯანმრთელობის პრობლემების მოგვარებას. თუმცა, 41% თვლის, რომ სახელმწიფომ ეს უნდა გააკეთოს!

7. გამოკითხულთა ნახევარი მზად არის სასურველი სამედიცინო მომსახურებისთვის თანხა გადაიხადოს. მაგრამ თუ შემოსავალი გაეზრდებათ, მაშინ მეტსაც გადაიხდიან! ასე ფიქრობს 70%; თუმცა, 27% მტკიცედ თხოულობს უფასო მედიცინას!

8. ხელფასები 96%-ში არის მდგარადი (ფიქსირებული). გამოკითხულთა 94% მიუთითებს იმაზე, რომ ხელფასი სიმბოლურად ასახავს მათ მიერ დახარჯულ შრომას.

ჯანდაცვის სისტემაში სახელმწიფოს, კერძო სადაზღვევო კომპანიებისა და პაციენტების მიერ გაწეული უზამაზარი ხარჯის მიუხედავად საქართველოში მედიკო-დემოგრაფიული სიტუაციისა და ანალიზის საფუძველზე გაკეთებული იქნა შემდეგი დასკვნები:

1. საქართველოში შექმნილი ნეგატიური დემოგრაფიული სიტუაცია, გარდა სხვა ფაქტორებისა, განისაზღვრება აგრეთვე მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობის ფაქტორითაც.

2. საქართველოს მოსახლეობის ავადობის დონის მაჩვენებლების მიხედვით ის წინ უსწრებს ევროპის ქვეყნებს, მიუხედავად სამედიცინო სერვისების სარგებლობის მნიშვნელოვანი მატებისა.

3. საქართველოში ერთ საწოლზე ექიმების საშუალო რაოდენობა ერთს აღემატება, რაც საშუალო ევროპულ მაჩვენებელთან შედარებით თითქმის ორჯერ მეტია (საწოლზე 0,6 ექიმი).

4. აუცილებელია ქვეყანაში ჯანდაცვის დარგში საკადრო პოლიტიკის შემუშავება.

სახელმწიფომ უნდა განსაზღვროს და დაარეგულიროს არა მარტო საზოგადოებრივი სახსრების ხარჯვის პრიორიტეტები, არამედ შექმნას ისეთი დაფინანსების სისტემა, რომელიც ახდენს მოსახლეობის კერძო დანახარჯების მნიშვნელოვანი ნაწილის მობილიზებას ორგანიზებულ ფინანსურ ნაკადებში სადაზღვევო სისტემის განვითარების გზით.

ამავე დროს სახელმწიფომ უნდა შეიმუშაოს და განავითაროს ისეთი რეგულირების მექანიზმები, რომელიც მიმართული იქნება მოსახლეობის არაფორმალური დანახარჯების ხვედრითი წილის შემცირებაზე ჯანდაცვის ეროვნულ დანახარჯებში.

კიდევ ორი სისტემური ნაკლი, რომელიც დღეს სახეზე გვაქვს: ეს არის დაუხვეწავი სისტემაში არსებული სახელფასო პოლიტიკა და მედიკამენტების „უმართავი“ ბაზარი (ფასისა და ხარისხების შეუსაბამობით!).

დღეს ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემებით საქართველოს სამედიცინო მომსახურებით მოსახლეობის მხოლოდ 31% არის კმაყოფილი მათი უკმაყოფილების ძირითადი მიზეზი არასანდოობა და ფასები გახლავთ!

ამ ეტაპზე საქართველოს სამედიცინო სისტემაში არსებულის სიტუაციის ანალიზით გამოჩნდა, რომ სისტემა აშკარად თხოულობს დახვეწას, განსაკუთრებით, ფინანსური მართვის მხრივ. აუცილებელია სახელმწიფომ და კერძო კომპანიებმა უნდა გაითვალისწინონ შემდეგი:

1. საჭიროა სახელმწიფო პროგრამების დაფინანსების სრულფასოვანი კონტროლის სისტემის ჩამოყალიბება.

2. პირველადი ჯანდაცვის რგოლის ანუ ამბულატორიული სამსახურის რეფორმის ჩატარება (ამბულატორიის ეფექტური მუშაობა განსაზღვრავს პაციენტის მომავალ ხარჯეფექტურობას.)

3. ხარისხიანი მედიცინის დამკვიდრების დაწყება

Nana Benidze

Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli State University

Jambul Bitsadze

Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli State University

WAYS TO IMPROVE HEALTH CARE SYSTEM IN GEORGIA

Resume

The universal healthcare program launched in Georgia in 2013. The program has passed four phases of changes from 2013 to 2017. The aim of the research study is to find the ways to improve the health care system and identify existing problems.

Based on the analysis of the current situation in the Georgian medical system, the system apparently needs improvement, especially distribution of finances.

However there are some positive trends too, for example increase of the grants to the health care programs, reduction of absolute indicators of mother and child mortality, number of immunization beneficiaries, tuberculosis and HIV / AIDS detection and treatment.

The State must take into account the following recommendations:

1. Establish a full control system of state funded programs.
2. Conduct a primary health care, emergency service reforms.
3. Establishment of high quality medical services.
4. Increase the level of awareness of population to increase the quality of medical services.
5. State funding should be concentrated mainly on high-risk (chronic illnesses, low income persons) beneficiaries. Accordingly, it is expedient to expand the state program to these groups of population.
6. It is necessary to develop personnel recruitment policies in health care system.
7. It is desirable to create reliable national healthcare information centers.
8. It is advisable to implement a diploma and post-graduate education reform of secondary and higher medical education.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბარათაშვილი ე. მენეჯმენტი და ადმინისტრირება. 2017.
2. ეროვნული მოხსენება საქართველოს მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. სშჯსდს. 2016.
3. ეროვნული მოხსენება საქართველოს მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. სშჯსდს. 2017

ვებ-გვერდები

1. www.economy.gov.ge
2. www.medportal.ge
3. www.reforms.ge
4. www.statistics.ge
5. www.parlament.gov.ge
6. <http://www.moh.gov.ge>

ზაირა ბერიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

პაატა პროშიძე

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოც.პროფესორი

სპორტული მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსების თავისებურებები (აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მაგალითზე)

საქართველოს საბიუჯეტო რეფორმის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს პროგრამული ბიუჯეტის შედგენა, რომელიც მიზნად ისახავს საბიუჯეტო პროცესში ჩართული ყველა მხარისათვის შეძლებისდაგვარად ნათელი წარმოდგენის შექმნას პროგრამული ბიუჯეტის შედგენისა და ანგარიშგების პროცესთან დაკავშირებულ საკითხებზე. საბიუჯეტო დაფინანსების ერთ-ერთ მიმართულებას წარმოადგენს სპორტის დაფინანსება. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტსა და ადგილობრივ ბიუჯეტებში, სპორტული მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსებისათვის ყოველწლიურად მზარდი თანხებია გათვალისწინებული, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის, იმისათვის, რომ სპორტი გახდეს პრიორიტეტი არა მხოლოდ დეკლარირებულად, არამედ ცხოვრებაში დანერგვისათვის.

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ, 1992 წლის 24 სექტემბერს მიღებულ იქნა ევროპის სპორტის ქარტია, რომლის მიხედვითაც, სპორტი ადამიანის განვითარების მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს. მისი ხელშეწყობის მიზნით ხელისუფლებამ აუცილებელი ღონისძიებები უნდა გაატაროს. ქარტით გათვალისწინებული მიზნებისა და ამოცანების განსახორციელებლად გამოიყენება საზოგადოებრივი ფონდებიდან მოზიდული რესურსები როგორც ცენტრალურ, ისე რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე. ქარტიის მიხედვით უნდა განვითარდეს შერეული საზოგადოებრივი და კერძო ფინანსური მხარდაჭერა სპორტის სფეროში, რაც ითვალისწინებს თავად სპორტის სექტორის მიერ საჭირო რესურსების მოზიდვას მისი შემდგომი განვითარებისთვის.

საქართველოს კანონით „სპორტის შესახებ“, სახელმწიფო ხელს უწყობს და ზრუნავს სპორტის განვითარებაზე და ამ მიზნით ითვალისწინებს საბიუჯეტო დაფინანსებას, სპორტის განვითარებისათვის გამოყოფილი სახსრები ცალკე მუხლით აისახება სახელმწიფო და ადგილობრივ ბიუჯეტებში, ასევე, სპორტული ორგანიზაციების წინადადების საფუძველზე სპორტის სფეროში სახელმწიფო სახსრებს ანაწილებენ ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესაბამისი ორგანოები.

სპორტისა და ფიზიკური კულტურის დაფინანსების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წყაროს საზღვარგარეთ წარმოადგენს ადგილობრივი მუნიციპალური ბიუჯეტები. სხვადასხვა ევროპული ქვეყნების მიხედვით, სპორტული მიმართულების დაფინანსების კვლევის შედეგად, შესაძლებელია დადგინდეს, რომ დაფინანსების სიდიდეზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორი. მათ შორის უმთავრესია ეროვნული სპეციფიკა, ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურა და სხვა.

მუნიციპალური ბიუჯეტიდან, სპორტის დაფინანსების ძირითად ფორმებს მიეკუთვნება პირდაპირი და ირიბი დაფინანსების წყაროების არსებობა. პირდაპირ დაფინანსებად მიიჩნევა ადგილობრივი ბიუჯეტიდან სპორტული ორგანიზაციებისათვის სახსრების გამოყოფა, რაც შეიძლება განხორციელდეს წლის დასაწყისში დაგეგმილი აქტივობების მიხედვით, ან საჭიროებებიდან გამომდინარე. ირიბი დაფინანსების ფორმები კი გულისხმობს, მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული სპორტული შენობა-ნაგებობებისა და სპორტული ინვენტარით უფასოდ სარგებლობის უფლებას, ასევე ისეთი ხარჯების დაფინანსებას, რაც უშუალოდ არაა დაკავშირებული სპორტულ აქტივობასთან, მას მიკუთვნება: კომუნალური ხარჯების დაფარვა, ხელფასებისა და კომპენსაციების (ჯილდოების, ჰონორარების) გაცემა, უფასო ან შეღავათიანი მგზავრობის, რეკლამირების, სამედიცინო მომსახურების შეთავაზება, დასაჯილდოებელი ატრიბუტიკით მომარაგება და ა.შ.

საქართველოში სპორტული ინფრასტრუქტურის განვითარების სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამა ითვალისწინებს, საქართველოში გასამართი მასშტაბური საერთაშორისო სპორტული ღონისძიებებისათვის შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოწყობას; საქართველოში სპორტის განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, ახალი სპორტული ინფრასტრუქტურის აშენებასა და არსებული ობიექტების აღდგენა-რეაბილიტაციასა და მოწყობილი და აღდგენილი ან რეაბილიტირებული ობიექტების შემდგომი ეფექტური გამოყენებას. პროგრამის დაფინანსების ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს ავტონომიური რესპუბლიკების ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრები და მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრები.

დაუშვებელია სპორტისათვის გამიზნული შენატანების გამოყენება არამიზნობრივად, ისინი უნდა მოხმარდეს მხოლოდ სპორტის განვითარებას. სახელმწიფო ხელს უწყობს სპორტის განვითარებას სპორტის

მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაფართოებით, სათანადო დაფინანსებით, გრანტებით, სპორტსმენებისა და ამ დარგის სპეციალისტების მორალური და მატერიალური წახალისებით.

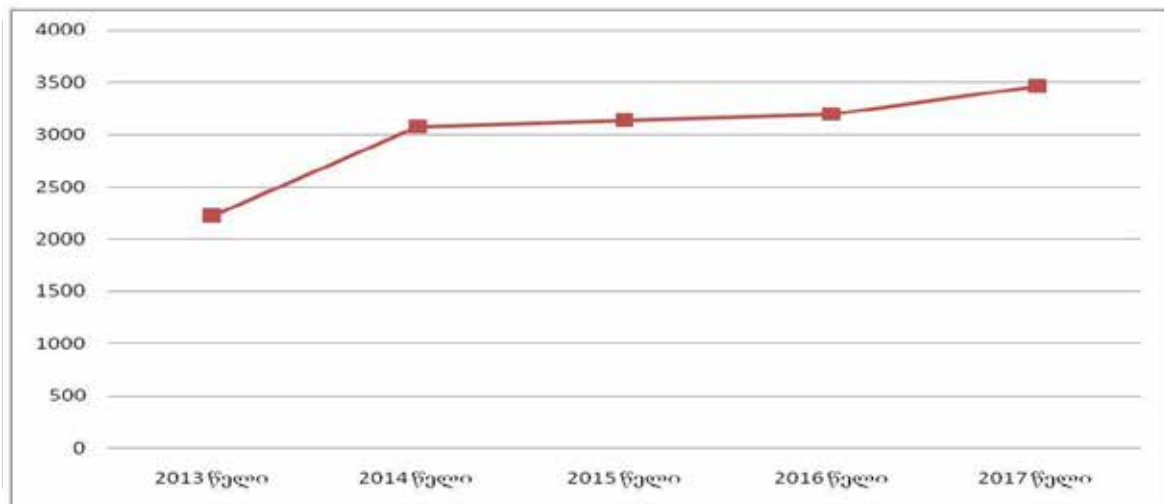
აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მოქმედი საბიუჯეტო მიზნობრივი პროგრამები ძირითადად გათვალისწინებულია 2017-2020 წლებისათვის, ანუ არსებობს მიმდინარე და მრავალწლიანი პროგრამები. პროგრამული ბიუჯეტის შედგენის მეთოდოლოგიის მიხედვით, იშვიათ შემთხვევებში შეიძლება არსებობდეს ერთწლიანი პროგრამებიც. ასეთი მიზნობრივი პროგრამები აღნიშნულ საკვლევ ობიექტში პრაქტიკულად არ გვხვდება.

განვიხილოთ ის მიზნობრივი პროგრამები, რომლებიც ძირითადად სპორტის განვითარების ხელშეწყობისკენაა მიმართული და თავისი არსით ხანგრძლივ ვადიან პროგრამებს წარმოადგენენ.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დონეზე მოქმედებს სხვადასხვა მიზნობრივი პროგრამები, რომელთა დაფინანსების წყაროსაც წარმოადგენს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისა და ადგილობრივი ბიუჯეტები. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, სპორტის განვითარების ხელშეწყობა, პოპულარიზაცია და ახალგაზრდობის საქმეთა სფეროს ხელშეწყობის პროგრამის განხორციელებისათვის 2017-2020 წლებში სულ გამოყოფილია 13 573 ათასი ლარი. ამ პროგრამის ფარგლებში ჩატარდება სპორტული ღონისძიებები, სპორტული შედეგების მიხედვით გაიცემა ჯილდოები; მოხდება სათამაშო და ინდივიდუალურ სახეობათა განვითარების ხელშეწყობა; მწვრთნელთა, მსაჯთა და სპორტსმენთა სოციალური მხარდაჭერა და წახალისება; აჭარის ნაკრები გუნდების წევრების (დიდები, ახალგაზრდები, ჭაბუკები), პირველობების გამარჯვებულებისა და პრიზიორების პირადი და მთავარი მწვრთნელები აღიჭურვებიან სპორტული ფორმებით.

ნახაზი 1

სპორტის განვითარების, პოპულარიზაციის და ახალგაზრდობის საქმეთა სფეროს ხელშეწყობისთვის გამოყოფილი თანხები (ათასი ლარი)

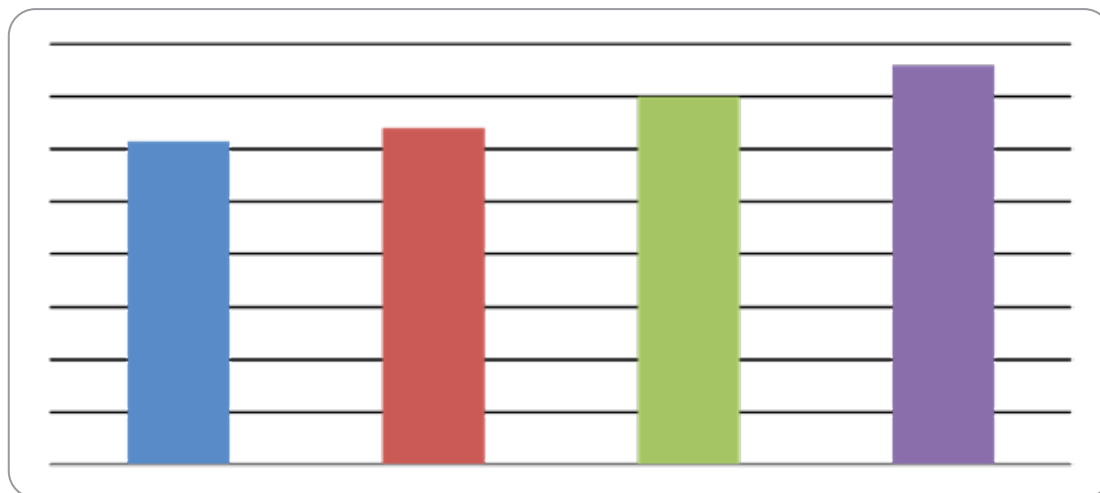

დიაგრამა შედგენილია ჩვენს მიერ, საბიუჯეტო პროგრამების მონაცემების მიხედვით.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს (იხ.ნახ.1), სპორტის განვითარების ხელშეწყობისათვის გამოყოფილი თანხები ყოველწლიურად იზრდება, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი ზრდა, არ არის საკმარისი, ეროვნული ვალუტის გაუფასურების პირობებში, როცა გაუფასურების ტემპი მაღალია დეფინანსების ტემპზე, შეიძლება ითქვას, რომ ზრდის მაჩვენებელი მხოლოდ მოჩვენებითი ხასიათისაა. ამიტომ, აუცილებელია, მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსებაში გათვალისწინებული იყოს ეროვნული ბანკის პროგნოზი ვალუტის გაუფასურების, რაც საშუალებას მისცემს დამგეგმავ სტრუქტურას რეალობასთან მიახლოებით დაეგმოს პროგრამული ბიუჯეტი. თუ ეს პროცესი არ იქნება გათვალისწინებული, აღმოჩნდება, რომ ის თანხა, რომელიც წლის დასწყისში იყო გამოყოფილი ამა თუ იმ მიზნობრივი პროგრამის დაფინანსებისთვის, არ იქნება საკმარისი, ეს გამოიწვევს ან არასრულ დაფინანსებას, ან დაფინანსების მომდევნო წელს გადატანას, რაც ასევე უარყოფითად იმოქმედებს მიმდინარე პროგრამაზე.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის 2017 წლის კანონით, რესპუბლიკური ბიუჯეტის შესახებ, სკოლისგარეშე სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებების ხელშეწყობა 1436,6 ათასი ლარით. მათ შორის, ა(ა)იპ „ქ. ბათუმის სასპორტო სკოლა“ დაფინანსებულია 1138,3 ათასი ლარით, ხოლო ა(ა)იპ „ქ. ბათუმის საჩოგბურთო კომპლექსი“ – 298,3 ათასი ლარით. ეს მაჩვენებლები წინა წლებთან შედარებით გაზრდილია. ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტში ცალკე მუხლადაა ასახული სპორტის განვითარების ხელშეწყობა, პოპულარიზაცია და ახალგაზრდობის საქმეთა სფეროს ხელშეწყობა, რომელიც მოიცავს სპორტის ხელშეწყობას, სპორტული ღონისძიებების გამართვას, სათამაშო და ინდივიდუალურ სახეობათა განვითარების ხელშეწყობასა და სპორტული სკოლების დაფინანსებას. წლების მიხედვით დაფინანსება დინამიურად მზარდია.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სპორტის ხელშეწყობის მიმართულებით დახარჯული საბიუჯეტო თანხები (ათასი ლარი)

დიაგრამა შედგენილია ჩვენს მიერ, საბიუჯეტო პროგრამების მონაცემების მიხედვით.

პროგრამული ბიუჯეტის შედგენის დროს აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას რომ პროგრამა შინაარსით ძირითადად შეიძლება იყოს: მართვის და რეგულირების, მომსახურების მიწოდების, სუბსიდირების და ინფრასტრუქტურული. სწორედ ამ ძირითადი პარამეტრების მიხედვით უნდა იქნას შეფასებული სპორტული მიმართულების მიზნობრივი პროგრამები.

ცხრილი 1

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სპორტის მიმართულების მიზნობრივი პროგრამების შინაარსობრივი შეფასება⁵

შეფასების პარამეტრი	პროგრამის დასახელება	პროგრამის ხანგრძლივობა	პროგრამის ბიუჯეტი
მართვისა და რეგულირების	სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სფეროს მართვა	2017-2020	424,600.0
	სპორტის ხელშეწყობა	2017-2020	3,072,960
მომსახურების მიწოდება	აჭარაში სტადიონებისა და ბაზების მშენებლობა	2013-2015	138 180
სუბსიდირება	2018 წლის მსოფლიო საჭადრაკო ოლიმპიადის მხარდაჭერა	2017-2018	809,500
	აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მოღვაწე სპორტსმენთა მხარდაჭერა	2013-2020	ყოველწლიურად
ინფრასტრუქტურული	აჭარაში სტადიონებისა და ბაზების მშენებლობა	2013-2015	138 180
	სპორტული ინვენტარის შეძენა	2013-2020	ყოველწლიურად

თუ მოვახდენთ აღნიშნული პროგრამების შეფასებას შინაარსის მიხედვით, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მიზნობრივი პროგრამების უმრავლესობა არის მართვისა და რეგულირებისა და სუბსიდირება-ინფრასტრუქტურის მიმართულებით, რადგან ძირითადად ორიენტირებულია ისეთ ღონისძიებებს, რომლებიც ადმინისტრაციული ხასიათისაა და ხელს უწყობს სისტემის გამართულ ფუნქციონირებას და დაკავშირებულია შესაბამის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებასთან და სხვადასხვა საკითხების რეგულირებასთან. ასევე მიზნად ისახავენ სხვადასხვა სოციალური ფენის ან ობიექტების სუბსიდირებას, სახელმწიფო მხრიდან დახმარების და თანამონაწილეობის სახით და ძირითად ემსახურება სხვადასხვა ინფრასტრუქტურის განვითარებას, მშენებლობას, რეაბილიტაციას ან აღჭურვას. მხოლოდ ერთი პროგრამა ორიენტირებულია კონკრეტულ გრძელვადიან შედეგზე და ემსახურება მუდმივ მიზანს. ასეთ პროგრამებში

⁵ ცხრილი შედგენილია ჩვენს მიერ

ერთიანდება ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც უშუალოდ მომსახურებას უწევს ბენეფიციარს და არ ახდენს მის სუბსიდირებას. მისი ქვეპროგრამებისთვის მოკლევადიანი შედეგები განისაზღვრება კონკრეტული რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლებით. ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფოს დაფინანსებით ხორციელდება ისეთი ღონისძიებები, რომლების ბენეფიციარიც პირდაპირ მოსახლეობა ან მათი მომსახურე არამომგებიანი დაწესებულებებია.

საბოლოოდ, შესაძლებელია აღინიშნოს, რომ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ყოველწლიურ ბიუჯეტში, გათვალისწინებულია სპორტის მიმართულებით მიზნობრივი პროგრამები, მათი ბიუჯეტი ყოველწლიურად მზარდია, მაგრამ მიზნობრივი პროგრამების შინაარსი, არ იცვლება, არ ხდება ახალი პროგრამების შემუშავება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა რაიმე საერთშორისო აქტივობაა დაგეგმილი. ეს პროცესი კი ართულებს სპორტის განვითარებას. მიგვაჩნია, რომ უმჯობესი იქნება თუ მიზნობრივი პროგრამები გამრავალფეროვნდება, თუნდაც არსებული დაფინანსების პირობებში. ეს საშუალებას მისცემს სახელმწიფოსა და დგილობრივ თვითმართველობას, რეალურად შეასრულოს ერთი მხრივ, ქვეყნის უმაღლესი კანონით დადგენილი ვალდებულება, ხოლო მეორეს მხრივ, ევროპის სპორტის ქარტიის დებულებები, რომლის მიხედვითაც, სპორტი ადამიანის განვითარების მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა

9. საქართველოს კანონი სპორტის შესახებ, თბ. 1996 წ.
10. საქართველოში სპორტული ინფრასტრუქტურის განვითარების სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამის დამტკიცებისა და აღნიშნული პროგრამის განხორციელების მიზნით სახელმწიფო კომისიის შექმნის შესახებ - „საკანონმდებლო მაცნე“, 2015 წ. 11.06.
11. საქართველოს ფინანსთა მინისტრის ბრძანება - პროგრამული ბიუჯეტის შედგენის მეთოდოლოგიის დამტკიცების თაობაზე, „საკანონმდებლო მაცნე“, 2011 წ. 08..76.
12. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სპორტისა და ახალგაზრდობის დეპარტამენტის მიზნობრივი პროგრამები, ბათუმი, 2016
13. THE EUROPEAN MODEL OF SPORT, CONSULTATION DOCUMENT OF DG X
14. Менеджмент физ культуры и спорта учебник, Калужский государственный университет им. К. Э. Циолковского
15. <https://studfiles.net/preview/6187436/page:26/>

Zaira Beridze

Doctoral student of Batumi Shota Rustaveli State University

Paata Aroshidze

Doctor of Economics, Associate Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

FUNDING FEATURES OF SPORT TARGETED PROGRAMS

(On the example of Autonomous Republic of Adjara)

Resume

Sports funding is one of the directions of the budget funding. In the state and local budgets of Georgia, increasing funds are envisaged for financing of sports targeted programs, but it is not enough to become a priority for the sport not only declared, but for implementation in life. Georgia joined the European Charter of Sport Development, according to which, sport is an important factor in human development. Local municipal budgets are one of the most important sources of financing of sport and physical culture. There are various targeted programs at the level of Autonomous Republic of Adjara, of which funding source represent budget of local and Autonomous Republic of Adjara. For the implementation of the program of Promotion of sports development, popularization and promotion of youth sphere, totally allocated 13 573 thousand GEL. In 2017-2020yy, In the Autonomous Republic of Adjara. In the annual budget of the Autonomous Republic of Adjara, are provided target program of the sport direction, their budget is growing annually, but the content of the targeted programs does not change, no new programs are developed, except when there are any international activities planned. This process complicates sports development. We think it would be better if target programs are diversified, even under existing financing.

ბანკთაშორისი კონკურენციის შედეგი

უახლესმა კრიზისებმა თავიდან წარმოაჩინეს საკითხი მეცნიერებსა და პოლიტიკის განმსაზღვრელებს შორის საბანკო კონკურენციასთან მიმართებაში, თუ რამდენად უნდა წახალისოს სახელმწიფომ კონკურენტული პოლიტიკა. (ისეთი პოლიტიკისა და საკანონმდებლო ნორმების არსებობა, რომელიც ზეგავლენას ახდენს ბანკების კონკურენციაზე) ზოგიერთს მიაჩნია, რომ ფინანსური კონკურენციისა და ფინანსური ინოვაციების ზრდამ, მაგალითად, როგორცაა სუბსტანდარტული დაკრედიტება ხელი შეუწყო ფინანსურ კრიზისებს. სხვები აღნიშნავენ, რომ კრიზისები და სამთავრობო მხარდაჭერა მსხვილი ბანკებისა ზრდის საბანკო კონცენტრაციას, ამცირებს კონკურენციას და ფინანსებზე წვდომას, და პოტენციურად მიყვავრთ სამომავლო არასტაბილურობამდე, როგორც შედეგი მორალური საფრთხისა და თავს იჩენს ისეთი პრობლემები, რომლებიც დაკავშირებულია „Too-big-to-fail“- ინსტიტუტებთან.

მეორე მიზეზი, რომელიც ზრდის კონკურენციის მნიშვნელობას, არის ცენტრალური ბანკის მანდატისა და ბანკების მარეგულირებელი ორგანოების ფუნქციების ცვლილება. მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადი მიზანი ცენტრალური ბანკებისა არის საბანკო სტაბილურობის უზრუნველყოფა - აღნიშნული მიდგომა პერიოდულად იცვლება. World Bank-ის საბანკო რეგულაციებისა და ზედამხედველობის კვლევის მიხედვით, 71% ბანკების მარეგულირებელი ორგანოები აცხადებენ, რომ მათი მანდატი ასევე მოიცავს ფინანსურ ხელშეწყობასა და ეკონომიკურ განვითარებას. ასევე, 65% აღნიშნავენ საბაზრო ქცევის საკითხების, ხოლო 25% კონკურენციის პოლიტიკის რეგულირების შესახებ. შესაბამისად, პირდაპირ თუ ირიბად, რადგან კონკურენცია ზეგავლენას ახდენს საბაზრო ქცევასა და ფინანსების წვდომაზე, კონკურენციის საკითხი მარეგულირებელი ორგანოებისათვის მნიშვნელოვანია.

ფრანკლინ ალენის (პენსილვანიის უნივერსიტეტი, ვორტონის სკოლა, ფინანსებისა და ეკონომიკის პროფესორი) მიხედვით - მეტი კონკურენცია უფრო მეტად ხდის ბანკების სტაბილურობას სახიფათოს. ამასთანავე, ის აღნიშნავს, რომ „კონკურენცია შეიძლება იყოს მხოლოდ ერთ-ერთი ფაქტორი სტაბილურობის ხელშეწყობისათვის“. საკითხის კვლევისათვის მეცნიერი იყენებს ქვეყნების გამოცდილებას წარსული და მიმდინარე კრიზისების ფონზე. ისტორიულად, შედარებულია კანადის საბანკო სტაბილურობა აშშ-ს საბანკო სტაბილურობასთან. მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში აშშ-ში იყო არაერთი კრიზისი, მაშინ როდესაც კანადაში ასეთ კრიზისს ადგილი არ ჰქონია. სტანდარტული ახსნა მდგომარეობს შემდეგში - კანადაში არის რამოდენიმე მსხვილი ბანკი, ხოლო აშშ-ში იყო მცირე ზომის ბევრი ბანკი. ბოლო კრიზისის დროსაც, კანადისა და ავსტრალიის საბანკო სისტემა იყო საკმაოდ სტაბილური. კანადის საფინანსო სისტემაში დომინირებს 6 ბანკი, მაშინ როდესაც ავსტრალიაში მოქმედებს 4 მსხვილი ბანკი 5 პატარა ბანკთან ერთად. ამის საპირისპიროდ, შეგვიძლია მოვიყვანოთ დიდი ბრიტანეთის მაგალითი, რომელსაც აქვს ავსტრალიის საბანკო სისტემის მსგავსი სტრუქტურა - 4 მსხვილი ბანკითა და რამოდენიმე პატარა ნაციონალური და უცხოური ბანკებით, მაგრამ ძალიან განსხვავებული გამოცდილებით. შედეგი აღნიშნული შედარების არის ის, რომ საბანკო კონკურენცია შეიძლება იყოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი ფინანსური სტაბილურობის დამატებით უნდა აღინიშნოს, რომ ინდუსტრიის კონკურენტულ ბუნებაში მნიშვნელოვანია დავადგინოთ სტრუქტურის ინსტიტუციონალური და რეგულატორული გარემო. ეს ფაქტორები კარგად არის ილუსტრირებული კანადის, ავსტრალიისა და დიდი ბრიტანეთის გამოცდილებით. კანადური და ავსტრალიური ბანკები ძირითადად ეყრდნობოდა დეპოზიტურ დაფინანსებას. აღნიშნული დაფინანსების წყარო სტაბილური იყო კრიზისის დროსაც. ამის საპირისპიროდ, ბრიტანული ბანკები მზარდად იყენებდნენ დაფინანსებას ფინანსური ბაზრებიდან. კანადას და ავსტრალიას ასევე ჰქონდა უფრო მკაცრი მარეგულირებელი გარემო ვიდრე დიდი ბრიტანეთს. მაგალითად, კანადაში კაპიტალის რეგულაციები არის უფრო მკაცრი ვიდრე ბაზელის შეთანხმებითაა მოთხოვნილი. ბანკების საგარეო და საბითუმო (wholesale) საქმიანობა შეზღუდულია. იპოთეკური ბაზარი აგრეთვე არის საკმაოდ კონსერვატიული საქონლის შეთავაზების პირობებით - არანაკლებ 3% უნდა იყოს სუბსტანდარტული და 30% ნაკლები უნდა იყოს სეკიურიტიზებული. დიდ ბრიტანეთში „მსუბუქი შეხების“ რეგულაცია იქნა შემოღებული. აღნიშნულის ილუსტრაციას წრმოადგენს capital ratios შესუსტება ბანკების ბალანსგარეშე (სატრანსპორტო) აქტივებით, რომლის გამოყენება მოხდება სეკიურიტიზირებული აქტივების შენახვისათვის.

მეორე მხრივ Thorsten Beck (ტილბურგის უნივერსიტეტის ევროპული საბანკო ცენტრის თავმჯდომარე და ეკონომიკის პროფესორი) ასაბუთებს, რომ კონკურენცია საბანკო სექტორში არ არის საფრთხის შემცველი. საკანონმდებლო-ნორმატიული რეგულირება ბანკებს აიძულებს ოპერირება მოახდინონ გარკვეულ პირობებში

და აიღონ გარკვეული სახის რისკები. შესაბამისად, ყოველივე აღნიშნულს შეუძლია გამოიწვიოს ბანკების სტაბილურობა ან შესუსტება. კონკურენცია შეიძლება იყოს ძლიერი წყარო ინოვაციებისა და ეფექტურობის გამოყენებისათვის. კონკურენციას ასევე შეუძლია გააძლიეროს სტაბილურობა ტექნოლოგიების გაუმჯობესების გზით. კონკურენციამ შეიძლება მხოლოდ მაშინ შეუქმნას საფრთხე სტაბილურობას თუ სახეზეა არასწორი რეგულირება.

რისკები და საფრთხე საბანკო სექტორში შეიძლება გაიზარდოს მაშინ, როდესაც რეგულაციური ჩარჩო არ არის მორგებული ბაზრის სტრუქტურას. მსხვილი ფინანსური ინსტიტუტებისათვის დამახასიათებელია „Too-big-to-fail“ მდგომარეობა, რადგან რეგულატორს არ აქვს შესაბამისი „დისციპლინა“, რომ გადაჭრას წარმოშობილი პრობლემები. მსგავსად ამისა, კონკურენციული შედეგები ზრდის არასტაბილურობის რისკს მაკრო-პრუდენციული ინსტრუმენტების არარსებობისას, განსაკუთრებულად მაშინ, თუ საქმე ეხება საკრედიტო ბუმსა და კოვარიაციულ კავშირს საბანკო პროფილის რისკთან. ბოლო კრიზისების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რეფორმა შეიძლება მიმართული იყოს შემდეგზე: რეზოლუციების მიღება, რომელიც განსაკუთრებულად დამახასიათებელია ფინანსური ინსტიტუტების სისტემატური მუშაობისათვის და მაკრო-პრუდენციული რეგულირება. მნიშვნელოვანია არა იმდენად ბაზრის სტრუქტურა და კონკურენცია, არამედ რეგულაციური ჩარჩო, რომელიც აწესებს არასწორ სტიმულებს. გამოწვევას წარმოადგენს ბაზრის კონკურენციის როლის განსაზღვრა რეალურ ეკონომიკაში და ამასთანავე ისეთი რეგულაციური ჩარჩოს ჩამოყალიბება, რომელიც მინიმიზებას გაუკეთებს კონკურენციის **ნეგატიურ შედეგებს**.

სხვადასხვა მიდგომებისა და ფაქტორების ილუსტრაციით, რომელიც ახალისებს კონკურენციას წარმოდგენილია რეკომენდაციები საბანკო კონკურენციის პოლიტიკის განმსაზღვრელი ორგანოებისათვის.

შეიძლება განისაზღვროს ძირითადი 4 გზავნილი, რომელსაც ემსახურება აღნიშნული რეკომენდაციები:

- საბანკო კონკურენცია აუმჯობესებს ეფექტიანობას ბანკებში და ზრდის ხელმისაწვდომობას ფინანსურ მომსახურებაზე, მაშინ როდესაც არ არის საჭირო დაკავშირება ფინანსური სისტემის სტაბილურობასთან.

- ბოლოდროინდელი მსოფლიო პოლიტიკა რომელიც მიმართული იყო კრიზისებზე არანაირად არ ზღუდავდა კონკურენციას. მართებული საჯარო პოლიტიკის არსებობისას უნდა დადგინდეს საკანონმდებლო-ნორმატიული ჩარჩო ზედამხედველობის, რომელიც დაიცავს და განასხვავებს ერთმანეთისაგან კერძო და საჯარო ინტერესს.

- სახელმწიფომ, როგორც რეგულატორმა ხელი უნდა შეუწყოს კონკურენციის განვითარებას და ამასთანავე შეინარჩუნოს საბაზრო მეგობრის როლი ინფორმაციული და ინსტიტუციონალური გარემოს შექმნაში. პოლიტიკა, რომელიც აუმჯობესებს ბაზრის მდგომარეობას - კარგად კაპიტალიზირებული ინსტიტუტებისა და გადახდისუნარო ბანკების ბაზრიდან დროულად გამორიცხვით, ასევე ადეკვატური საკრედიტო ინფორმაციის მიწოდებითა და ხელშეკრულების შესრულების უზრუნველყოფით - გაზრდის კონკურენციას ბანკებს შორის.

- სახელმწიფო ინტერვენციები კრიზისის დროს შეიძლება მოიცავდეს შესაძლებლობის გამორიცხვას, რომ არაეფექტური ან გადახდისუნარო ბანკებს მიეცეთ საშუალება, დარჩნენ ბაზარზე და მოახდინონ არასრულყოფილი კონკურენციის გენერირება. სახელმწიფოებმა ისეთი ნაბიჯები უნდა გადადგან, რომელიც შეაფასებს და გამორიცხავს რისკებს და შეზღუდავს საბანკო კონკურენციის ნეგატიურ შედეგებს.

ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც მნიშვნელოვანია კონკურენციისათვის არის ბაზარზე შესვლისა და გასვლის ბარიერები, ინფორმაციის მიღება და ინსტიტუციონალური გარემო, ასევე ფინანსურ სექტორში კონკურენციული წნეხი. სახელმწიფოს შეუძლია სამივეზე მოახდინოს პირდაპირი ზემოქმედება. სახელმწიფოს შეუძლია კონკურენციაზე ზეგავლენის მოხდენა საკუთრებაში არსებული ბანკებითაც.

განვიხილოთ კონკურენცია შემდეგი კომპონენტების მიხედვით:

1. საბანკო სექტორში შესვლისა და გასვლის პოლიტიკა;
2. ინფორმაციული და ინსტიტუციონალური გარემო;
3. კონკურენციული წნეხი საბანკო სექტორში და მის გარეთ.

შესვლის ბარიერების პირველი ჯგუფი ზომავს დოკუმენტებისა და პროცედურების მოთხოვნის განსაზღვრას ლიცენზიისათვის, უარყოფილი საბანკო ლიცენზიების პროცენტულობას და ბანკებისათვის მოთხოვნილ მინიმალურ კაპიტალს. მეორე ჯგუფი შეიცავს საქმიანობის შეზღუდვის სინთეტიკურ ინდიკატორს, რომელიც არ რთავს ნებას ბანკს განახორციელოს სხვა საქმიანობა (უსაფრთხოების სფერო, დაზღვევა, უძრავი ქონება). მაღალი დონე ამ მაჩვენებლის მიუთითებს მეტ შეზღუდვებზე.

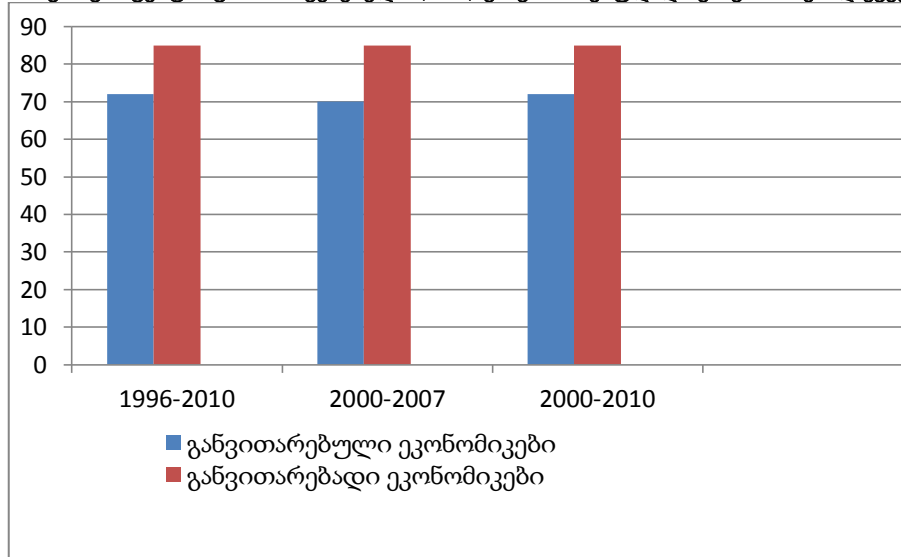
საკრედიტო ისტორიის ინფორმაციაზე წვდომის შესაძლებლობის გამოკვლევა ხდება Doing Business ჯგუფის მხრიდან. აღნიშნული ინდექსი იღებს მნიშვნელობას 0-დან 6-მდე, და რაც უფრო მაღალია ინდექსის მაჩვენებელი მით უფრო მაღალია ინფორმაციაზე წვდომა. ასევე ფასდება სამთავრობო კონტროლის ხარისხი იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად ახდენს საფინანსო ინსტიტუტები პოტენციური კლიენტებისათვის ხელშეკრულების პირობების გაცნობას და რამდენად არის ასეთი მოთხოვნების სიმკაცრე დაცული სახელმწიფოს მხრიდან. ხელშეკრულების ღიაობის ინდექსი ემსახურება მომხმარებელთა ინტერესების დაცვას. საერთო ინსტიტუციონალური ხარისხი იზომება კორუფციის კონტროლის ინდექსით (Kaufmann, Kraay, Mastruzzi 2009).

კონკურენტული ზეწოლა საბანკო სექტორში და მის გარეთ განისაზღვრება ბაზრის სტრუქტურის ინდიკატორებით, უცხოური ბანკების არსებობით, სააქციო ბაზრის ლიკვიდურობით, არასაბანკო კომპანიების

მნიშვნელობით, როგორცაა სადაზღვევო კომპანიები და საპენსიო ფონდები. საბაზრო სტრუქტურა განისაზღვრება 5 უმსხვილესი ბანკის აქტივების მიხედვით. ტრანსსასაზღვრო საბანკო სექტორისათვის მნიშვნელოვანია უცხოური ბანკების აქტივების წილის მოცულობა, რომელიც მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ბაზრის კონკურენციის ხარისხზე. სხვა მხრივ, თუ უცხოური ბანკის შესვლა ბაზარზე ასოცირდება შერწყმასთან ან შთანთქმასთან, მაშინ ეს არ გაზრდის კონკურენციას. საბოლოოდ, შეიძლება ითქვას, რომ უფრო მეტი საბანკო კონკურენცია შეიძლება მივიღოთ დაკავშირებულ სექტორებში კონკურენციის ზრდით. შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ არასაბანკო ფინანსური ინსტიტუტების განვითარებას შეუძლია ზეგავლენა მოახდინოს საბანკო სექტორის საბაზრო ძალაზე. ასეთი კავშირების მნიშვნელობები ვლინდება სავაჭრო აქციების ბაზრის წილის შედარებით მთლიან შიდა პროდუქტთან, დაზღვევისა და საპენსიო ფონდების აქტივების შედარებით მშპ-თან. კვლევები ცხადყოფს, რომ რაც უფრო თავსებადია ბაზარი (შესვლის დაბალი ბარიერები), ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა, უკეთესი ინსტიტუტები, მეტი უცხოური ბანკი და ლიკვიდური აქციების ბაზარი, მით უფრო კონკურენტულია ბაზარი (იხილეთ ნახაზი 1)

ნახაზი 1

ზუთი ბანკის კონცენტრაციის მაჩვენებელი (CR5) განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში⁶

ნახაზი 1 ასახავს 5 უმსხვილესი ბანკის წილს განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში. კვლევა აჩვენებს, რომ საბანკო სისტემა უფრო მეტად არის კონცენტრირებული განვითარებად ქვეყნებში.

კონცენტრაციის საზომები არ არის კონკურენციის შეფასების სრულყოფილი ინდიკატორები. კონცენტრაციის საზომი ინდიკატორების საპროგნოზო სიდიდე დამოკიდებულია ბაზრის თავსებადობაზე. ბაზრის თავსებადობა განისაზღვრება ბაზარზე შესვლის და გამოსვლის ბარიერებით.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 2008 წლის მსოფლიო კრიზისამდე კონკურენცია საბანკო სისტემებში იზრდებოდა და თავისთავად კონკურენციის ზრდა არ უნდა მივიჩნიოთ როგორც კრიზისის გამომწვევი მიზეზი. ბოლო დროინდელი კვლევები აჩვენებს, რომ კონკურენციის ზრდა გამოწვეული იყო საბანკო სექტორზე ზედამხედველობისა და რეგულაციების არარსებობის გამო, ამასთანავე ბანკების მენეჯერების მხრიდან არ ხდებოდა ადეკვატური რისკების აღება (Barth, Caprio, and Levine 2012, caprio, Demirgunc-Kunt and kano 2010).

მეორე მხრივ, ფინანსური კრიზისი და სათანადო საპასუხო პოლიტიკა მთავრობების მხრიდან სამომავლოდ შეიძლება იყოს შედეგი განვითარებულ ეკონომიკებში საბანკო ინსტიტუტების კონკურენტული ქმედებების ზრდის. Sun (2011) აღნიშნა, რომ განვითარებულ ეკონომიკებში საბანკო კონკურენცია მცირდებოდა, განსაკუთრებით ისეთ ქვეყნებში, რომლებსაც ჰქონდათ მაღალი დაკრედიტება და საცხოვრებელი სახლების შესყიდვის „ბუმი“ (მაგალითად: აშშ და ესპანეთი). Lerner ინდექსი და Boone ინდიკატორი განვითარებადი ქვეყნებისათვის ვითარდებოდა მსგავსი ტენდენციებით, მაგრამ Boone ინდიკატორი შედარებით იყო უფრო თანაბარი.⁷ საბანკო კონკურენციის შემცირება განვითარებად ქვეყნებში შეიძლება გამოწვეულ იქნას ფინანსური რეფორმებით - განსაკუთრებით ისეთ ქვეყნებში, რომლებსაც აქვთ სუსტი ინსტიტუციური (დაბალი ბიუროკრატია და დაბალი გამჭვირვალობა) და ეკონომიკური განვითარების

⁶ Global financial development report 2013, The role of the state in promoting Bank competition, <https://www.cbd.int/financial/doc/global-financial-development-report-2013.pdf>, 85-95

⁷ Lerner A.P. The concept of monopoly and the measurement of monopoly power // Review of Economic Studies, 1. 1934. p. 157-175.

დაბალი დონე (Delis 2012).⁸ სპარსეთის ყურეს ქვეყნებს შუა აღმოსავლეთში და ჩრდილოეთ აფრიკას გააჩნდა ნაკლებად კონკურენტული საბანკო სისტემა, ხოლო ლათინური ამერიკის საბანკო სისტემა იყო ყველაზე კონკურენტული განვითარებად რეგიონებს შორის.

ცხრილი 1

კონკურენცია შუა აღმოსავლეთსა და ჩრდილოეთ აფრიკაში				
რეგიონები	N-statistic		Lerner index	
	1994-2008	2002-2008	1994-2008	2002-2008
შუა აღმოსავლეთი და ჩრდილოეთ აფრიკა	0,520	0,482	0,320	0,373
სპარსეთის ყურეს ქვეყნები	0,497	0,470	0,360	0,435
არა-სპარსეთის ყურეს ქვეყნები	0,528	0,508	0,241	0,258
აღმოსავლეთ აზია და ოკეანეთი	0,614	0,584	0,230	0,265
აღმოსავლეთ ევროპა	0,695	0,694	0,182	0,196
ლათინური ამერიკა და კარიბი	0,743	0,765	0,215	0,234
ყოფილი საბჭოთა კავშირი	0,659	0,669	0,271	0,266
სამხრეთ აზია	0,710	0,677	0,244	0,272
სუბ-საჰარული აფრიკა	0,521	0,518	0,223	0,169

საბანკო სფეროში შესვლისა და გასვლის პოლიტიკა მნიშვნელოვანია კონკურენციისათვის, რადგან კომერციული ბანკები კონცენტრირებულნი არიან სექტორში პოზიციის შენარჩუნებისათვის. საფრთხე, ბაზარზე ახალი სუბიექტის შესვლის ან ბაზრიდან გამოდევნის აიძულებს ბანკს იზრუნოს კარგი მომსახურების მიწოდებისათვის და ზღუდავს კონკრეტული ბანკის შესაძლებლობას ზეგავლენა მოახდინოს ბაზრის საერთო პირობებზე. შესვლის ბარიერები როგორც აღინიშნა მოიცავს ლიცენზირების, დოკუმენტების მოცულობისა და პროცედურების არსებობას, ასევე მინიმალური მოთხოვნილი კაპიტალის ოდენობის შეფასებას. ბაზრიდან გასვლის პოლიტიკისათვის მნიშვნელოვანია ისეთი რეგულაციური ინდიკატორების არსებობა, რომლებიც დროულად განდევნის არამდგრად ბანკებს ბაზრიდან. სახელმწიფოს შეუძლია პირდაპირი ზეგავლენა მოახდინოს საბანკო კონკურენციაზე სექტორში ბანკების შესვლის ხელშეწყობით ან პირიქით. ასეთი ბალანსის არსებობა მნიშვნელოვანია, რადგან რეგულატორს ჰქონდეს შესაძლებლობა კონკურენციაზე ზემოქმედების (დაჩქარებული სალიცენზიო პროცესი, ეფექტური საბანკო რეზოლუციების იმპლემენტაცია).

პოტენციურ მსესხებელზე საკრედიტო ისტორიის ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა ხელს უწყობს საბანკო სექტორში კონკურენციას. Dell’Ariccia, Friedman and Marquez (1999) აჩვენებს, რომ რამდენადაც შეზღუდულია საკრედიტო ინფორმაციაზე წვდომა, იმდენად მეტად შეუძლიათ მოქმედ ბანკებს მიიღონ საბაზრო ძალაუფლება და შეზღუდონ კონკურენცია. ამავე დროს, საბანკო მომსახურების პირობებზე დიდი მოცულობით ინფორმაციის გამჟღავნება უზრუნველყოფს ბანკის კლიენტების ცნობიერების ამაღლებას და უზრუნველყოფს საბანკო კონკურენციის გაძლიერებას.

საკრედიტო ბიუროების ჩამოყალიბებით და მომხმარებელთა უფლებების დაცვით, სახელმწიფოს შეუძლია გააფართოოს საინფორმაციო გარემო და ზეგავლენა მოახდინოს საბანკო კონკურენციაზე.

სრულყოფილი საბანკო კონკურენციის შედეგი იქნება ასეთ სექტორში უცხოური ბანკების შესვლა და არასაბანკო ინსტიტუტების არსებობა. უცხოურ ბანკებს ხშირად შემოაქვთ ახალი ტექნოლოგიების და მომსახურების ახალი სახეები, რაც აძლევს სტიმულს ადგილობრივ ბანკებს კონკურენციისათვის. მსგავსად აღნიშნულისა, ლიკვიდური სააქციო ბაზრის თუ სხვა ფინანსური ინსტიტუტების არსებობა, რომელთაც შეუძლიათ ფირმების დაფინანსება, დიდი ალბათობით უზიძღვებს კონკურენციის გაზრდას საბანკო სექტორში, რადგან ბანკებს მოუწევთ კონკურენციის გაწევა სხვა ფირმებისათვის საფინანსო მომსახურების მიწოდებისათვის.

საქართველოსთვის აღნიშნული კუთხით კვლევა საბანკო კონკურენციის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია, რადგან სამომავლოდ შეგვეძლება გარკვეული პარალელების გავლება მონაცემების შედარებისას. ასევე შეგვეძლება გავიგოთ ზოგადი ტენდენცია საბანკო კონკურენციის მდგომარეობასთან დაკავშირებით.

⁸ Delis M.D. Bank competition, financial reform, and institutions: The importance of being developed // Journal of Development Economics, 97(2). 2012. p. 450-465.

Lasha Beridze

Doctoral Student of Kutaisi University

THE RESULT OF INTERBANK COMPETITION

Resume

In the high competition, banks have to reduce the profit because of low interest rate, as the competition in the banking market can not be maintained otherwise. Consequently, if commercial banks do not adequately evaluate their position on the banking market, banks can bankrupt and get crisis in the financial sector. According to the opposite view, banking competition ensures the sustainability of the banking sector and significantly strengthens the financial sector of a particular state. In the given case it is important that the market is excluded from the banking market by the "natural selection" of the financial institutions that can not cope with the competitive regime and get out of the market. Accordingly, banks are more efficient in the market, but in the given case it is important not to get a concentrated market with some large bank. The state can use different methods - to tighten or reduce barriers to entry and exit of the market, institutional environment - to influence banking competition, in terms of increasing or decreasing competition.

ფზიად ბეშქენაძე

სოციალურ მეცნიერებათა (ეკონომიკა) დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს სოციალური უსაფრთხოების თანამედროვე გამოწვევები

სოციალური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა წარმოადგენს არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ მთლიანად თანამედროვეობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას. სოციალური სფერო მნიშვნელოვნად და მრავალმხრივ არის დაკავშირებული საზოგადოების ფუნქციონირების დანარჩენ სფეროებთან. „სოციალური უსაფრთხოების“ ცნება არც თუ დიდი ხანია გამოჩნდა სამეცნიერო და პოლიტიკურ ბრუნვაში. თანამედროვე პირობებში მოცემულ ცნებასთან დაკავშირებით ჩამოყალიბებულია რამოდენიმე მიდგომა. ერთ-ერთი მიდგომა მდგომარეობს იმაში, რომ ცნებას „სოციალური უსაფრთხოება“ აიგივებენ ცნებასთან „სოციალური უზრუნველყოფა“. მოცემული მიდგომის თანახმად, სოციალური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პრობლემის გადაჭრა დაკავშირებულია მოსახლეობაზე, რომლებიც ამას საჭიროებენ, მატერიალური და სხვა დახმარების შეთავაზებასთან.

სოციალური უზრუნველყოფაში კი სხვადასხვა მიდგომის მიხედვით მოიაზრებენ: გამანაწილებელ ურთიერთობებს; სახელმწიფოს ფუნქციას მოსახლეობის შრომისუნარიანი ნაწილის უზრუნველყოფის მიმართულებით; სამართლებრივ კატეგორიას, რომელიც ნიშნავს სახელმწიფოს მხრიდან მოქალაქეებზე დახმარების მიღების სუბიექტურ უფლებას; მოქალაქეების მატერიალური უზრუნველყოფის სახელმწიფოს სისტემასა და ფორმას შრომისუნარიანობის დაკარგვის, მარჩენლის დაკარგვის, სიბერის და სხვა შემთხვევებში და სხვ.

თანამედროვე კვლევებში სოციალურ უსაფრთხოებას განიხილავენ როგორც კომპლექსურ ცნებას, რომელიც გამოიყენება ქვეყნის მოსახლეობის მთელი რიგი საფრთხეების აღსანიშნავად. მათ შორისაა: უკუშვევრობის, სიღარიბის, დანაშაულის, გარემოს დაბინძურების, ტექნოლოგიური კატასტროფების და ა.შ. საფრთხეები. სოციალური უსაფრთხოება განისაზღვრება, როგორც ქვეყნისა და ხალხის ინტერესების დაცვის ღონისძიებების ერთობლიობა სოციალურ სფეროში, საზოგადოებაში სოციალური სტრუქტურის განვითარებაში, სიცოცხლის უზრუნველყოფის და ადამიანების სოციალიზაციის სისტემებში, ცხოვრების წესში პროგრესის მოთხოვნების შესაბამისად. სოციალური უსაფრთხოება - ეს, პირველ რიგში, უფრო ფართო კატეგორიის - ეროვნული უსაფრთხოების - ნაწილია, და რომ სოციალური უსაფრთხოება - ეს ადამიანების, სოციალური ჯგუფების დაცულობის მდგომარეობაა მათი სიცოცხლისთვის მნიშვნელოვანი ინტერესების, უფლებებისა და თავისუფლების დარღვევის საფრთხეებისგან.

ფართო გაგებით ცნება „სოციალური უსაფრთხოება“ განისაზღვრება როგორც პიროვნების, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს შიდა და საგარეო კავშირების რთული სისტემა, რომელიც განსაზღვრავს ქვეყნის სოციალურ დამოუკიდებლობას; მოსახლეობის სოციალური დაცვის სტაბილურ და მდგრად სისტემას; ცხოვრების ხარისხსა და დონეს; უმუშევრობის დონეს; მინიმალური შრომის ანაზღაურების სტაბილურობასა და მის შესაბამისობას საარსებო მინიმუმთან; შრომის უსაფრთხოებასა და დაცვას; სოციალური უზრუნველყოფისა და სოციალური დაზღვევის დონეს; სოციალური სფეროს განვითარების ხარისხს და ა.შ.

მოცემული ტერმინი განიხილება ასევე სხვადასხვა საერთაშორისო (აგრეთვე ეროვნულ) ნორმატიულ-სამართლებრივ დოკუმენტებში. მათ შორის მნიშვნელოვანია საერთაშორისო სოციალური დეკლარაცია, რომელიც მიღებულ იქნა 1995 წელს სოციალური განვითარების საერთაშორისო კონფერენციის ფარგლებში. მასში ნათქვამია: „ჩვენ გთავაზობთ ისეთი საზოგადოების, სადაც უფლება კვებაზე ისევე წმინდაა, როგორც ხმის უფლება, სადაც დაწყებით განათლებაზე უფლება ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც უფლება თავისუფალ ბეჭვდაზე, და სადაც განვითარებაზე უფლება განიხილება როგორც ერთ-ერთი ფუნდამენტალური ადამიანის უფლება“ [1].

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის აზრით „სოციალური უსაფრთხოება“ არის: „პოლიტიკური, სოციალური, ბუნებისდაცვითი, ეკონომიკური, სამხედრო და კულტურული სისტემების შექმნა, რომლებიც უზრუნველყოფენ ადამიანებისთვის ძირითად ელემენტებს გადარჩენისთვის, ღირსების შენარჩუნებისთვის და არსებობისთვის“ [2].

გაეროს განვითარების პროგრამის ადამიანის განვითარების მოხსენებაში კი (2013 წელი) გამოყოფილია სოციალური უსაფრთხოების შემდეგი მაჩვენებლები: 1) უსაფრთხოების აღქმა (კითხვაზე პასუხი „გრძნობთ თუ არა თქვენ თავს უსაფრთხოდ, როდესაც სეირნობთ ქალაქში ან რაიონში, სადაც ცხოვრობთ?“); 2) ადამიანისუფალი განვითარების ინდექსი - ადამიანის განვითარების სამ ძირითად განზომილებაში საშუალო მაჩვენებლის მიღწევა - ჯანმრთელობა და სიცოცხლის ხანგრძლივობა, ცოდნა და ცხოვრების ღირსეული

პირობები (კითხვაზე პასუხი „ენდობით თუ არა თქვენ თქვენი ქვეყნის მთავრობას?“); 3) ადამიანებთან ნდობა (კითხვაზე პასუხი „თვლით თუ არა თქვენ, რომ ბევრ ადამიანზე არის შესაძლებელი ნდობა, ან თქვენ თვლით, რომ უნდა გამოიჩინოთ სიფრთხილე, როდესაც ურთიერთობები გაქვთ ადამიანებთან?“); 4) მკვლელობების კოეფიციენტი - განზრახმკვლელობების რიცხვი 100 ათას ადამიანზე გადაანგარიშებით [3]. სოციალური უსაფრთხოების ეს მაჩვენებლები საშუალებას იძლევიან გამოყოფილ იქნას სოციალური უსაფრთხოების სამიშრობები, ანუ მოვლენები და პროცესები, რომელთა აღმოცენებისა და განვითარების შედეგად ხდება ცხოვრების წესში მყისიერი და ხარისხობრივი ცვლილებები, ირღვევა პიროვნების სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი უფლებები და ინტერესები.

გაეროს ანგარიშში რეკომენდირებულია ადამიანის უსაფრთხოების სამიშრობები განხილულ იქნას შემდეგი კატეგორიების პრიზმაში (გამოყოფა სოციალური უსაფრთხოების 7 მდგენელი): ეკონომიკური უსაფრთხოება, სოციალური უსაფრთხოება (სასურსათო უსაფრთხოება, რომელიც ნიშნავს კრიზისისას სურსათით დაკმაყოფილების შესაძლებლობას. ის გულისხმობს იმპორტზე დაბალ დამოკიდებულებასაც ამ კუთხით), ეკოლოგიური უსაფრთხოება (ეკოლოგიური საფრთხისაგან მოსახლეობის დაცვა), სოციალური უსაფრთხოება თანამედროვე კრიზისისას (სახელმწიფოს მხრიდან მოსახლეობაზე დახმარება დაავადებების მზარდი რისკებისას), პირადი უსაფრთხოება (სხვადასხვა რისკებიდან და შემთხვევებიდან - კრიმინალი, ეკონომიკური დანაშაული, სოციალური მღელვარება, ფსიქოლოგიური დამაბულობა ოჯახში, სამუშაო ადგილებზე და სხვ. - გარანტირებული დაცვა), საზოგადოებრივი უსაფრთხოება (მრავალეთნიკური ჯგუფების პირობებში კულტურული და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების რისკები) და პოლიტიკური უსაფრთხოება (სახელმწიფოს პოლიტიკური ინტერესების, მოქალაქეების უფლებებისა და თავისუფლების დაცვა)[4].

თანამედროვე კვლევებში სოციალური უსაფრთხოების საკითხებში გამოყოფენ სოციალური უსაფრთხოების შეფასების სულ მცირე ოთხ ძირითად კრიტერიუმს. ამა თუ იმ ქვეყნის სოციალური უსაფრთხოების სისტემა ფასდება მისი შესაძლებლობებით: აღმოფხვრას სოციალური აფეთქების სიტუაციის წარმოქმნა; აღმოფხვრას სოციალური სტრუქტურის დეგრადაცია (როგორც მისი ნიველირება, აგრეთვე პოლარიზაციის, მარგინალიზაციის და ლუმპენიზაციის პროცესების განვითარების პროცესების); სოციალური სტრუქტურის მდგრადობის უზრუნველყოფა ნორმალური და ვერტიკალური სოციალური მობილურობის პირობებში; მხარი დაუჭიროს ფასეულობათა ორიენტაციისა და საზოგადოებრივი ქცევის კულტურის სისტემის (მათ შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური) ადეკვატურობას.

სოციალური აფეთქების სიტუაცია დგება, როდესაც დაშვებული საზღვრების ფარგლებიდან ერთდროულად გამოდის სოციალური მდგრადობის რამოდენიმე პარამეტრი.

სოციალური სტრუქტურის დეგრადაცია - უფრო რთული და დროში გაწეილი პროცესია. ის დაკავშირებულია მსხვილ რევილუციურ რყევებთან, რომელიც ანადგურებს ძველ ელიტას და ანგრევს სოციალური სტრატეფიკაციის პირამიდას. ძველი ელიტარული ფენა დამხობილია და მომხდარია მისი ექსპროპრიაცია. მეორეს მხრივ, საზოგადოების ბირთვში ეტაპობრივად ფორმირდება ახალი სოციალური სტრუქტურა და ახალი სოციალური ფენა. საფრთხეები მდგომარეობს იმაში, რომ შეიძლება დაირღვეს სოციალური მობილურობის ნორმალური პროცესი.

კიდევ უფრო მძიმე შედეგი შეიძლება ჰქონდეს სოციალურ პოლარიზაციას, როდესაც არსებობს ღრმა უფრსკული მაღალ ფენასა და მოსახლეობის ძირითად მასას შორის. წარმოიქმნება საზოგადოების ე.წ. ბიპოლარული, ბიმოდალური სტრუქტურა. მას აქვს, როგორც წესი, შემდგომი გაღრმავების, მეტისმეტი სოციალური დამაბულობის და მაღალი ალბათობით სოციალური აფეთქების ტენდენცია, რომელიც შეიძლება დასრულდეს არა მხოლოდ სავალალო სოციალურ-პოლიტიკურად, არამედ საშიში ეკონომიკური შედეგებით. ეკონომიკის სტაგნაცია განაპირობებს საინვეტიციო საქმიანობას. კაპიტალი, რომელიც გროვდება ელიტის მიერ, გადაედინება უცხოეთში, კიდევ უფრო ეცემა ადგილობრივი წარმოება, მოსახლეობის ძირითადი მასების შემოსავლები, იზრდება დიფერენციაციის ხარისხი, მცირდება სამუშაო ადგილები და საშინაო მოთხოვნა, პროცესი ღებულობს თვითკვლავწარმოებით ხასიათს. მისი საბოლოო შედეგია მარგინალიზაცია და ლუმპენიზაცია. ლუმპენები წარმოადგენენ პირებს, რომლებიც ცხოვრობენ ფიზიოლოგიური გადარჩენის ზღვარზე.

მარგინალიზაცია - დაკავშირებულია იმასთან, რომ მეტი რაოდენობის პირები გამოდევნიებიან თავიანთი სოციალური ნიშიდან უპირატესად ქვემოთ და ამასთან კარგავენ ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მდგრად სტილს. ტოტალური მარგინალიზაცია ახდენს საზოგადოების კრიმინალიზაციის გენერირებას;

ორგანიზებული დანაშაული იწყებს მართლწესრიგის შექმნას თავის ყურადღებას და კაპიტალს ამახვილებს წარმოებაზე. თვით ორგანიზებული დანაშაულის ბუნება მდგომარეობს იმაში, რომ ის ის იღებს მონოპოლიურ ზემოქმედებას სამართალდარღვევებიდან, ითვისებს სახელმწიფო ორგანოების ფუნქციებს გადასახადების ამოღების, არბიტრაჟის, ძალის გამოყენების სფეროში.

სოციალური მობილურობა თამაშობს მნიშვნელოვან როლს სოციალური სტრუქტურის მხარდაჭერაში. ვერტიკალური და ჰორიზონტალური მობილურობა უზრუნველყოფს კადრების გადადინებას საზოგადოების შემცირებადიდან განვითარებად სექტორში. სოციალური მობილურობის მდგომარეობა არსებით ზემოქმედებას ახდენს ფასეულობათა ორიენტაციისა და საზოგადოებრივი შეგნების ფორმირებაზე. თუ დაბალი ფენიდან უფრო ნიჭიერებისათვის ღიაა ლეგალური გზა უმაღლეს ფენისაკენ, მაშინ ეს ხელს უწყობს მათ ორიენტაციას სტაბილურობასა და კანონმორჩილებაზე. თუ ლეგალური გზა დახშულია - მათთვის

ერთადერთ გზად რჩება არსებული საზოგადოებრივი წყობის წინააღმდეგ ბრძოლა, ან კრიმინალურ სტრუქტურაში გადასვლა.

წარმატებულების, მდიდრების მცირერიცხოვანი კატეგორია აღმოცენდება ღარიბი უმრავლესობის ფონზე. საზოგადოების ბიპოლარული სტრუქტურა განსაზღვრავს სიღარიბის განსაკუთრებული სუბკულტურის ფორმირებას, რომელიც დაკავშირებულია იმის გაცნობიერებასთან, რომ შეუძლებელია ზემოსვლა.

ვეყრდნობით რა გაეროსა და სხვა თეორიულ მიდგომებს სოციალურ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით, ჩვენი აზრით, ამ მიმართულებით საქართველოსთვის ძირითადი საფრთხეებია:

1) მოსახლეობის ცხოვრების უკიდურესად დაბალი დონე და სოციალურ პოლარიზაციის, დიფერენციაციის ძალზე მაღალი ხარისხი. მას განაპირობებს შემდეგი ფაქტორები: საწარმოო ძალებისა და მთლიანად ეკონომიკის განვითარების დაბალი დონე, უმუშევრობა, არასამართლიანი სოციალური და საპენსიო პოლიტიკა, რეგრესული საგადასახადო სისტემა, კორუფცია და სხვ.

ცხოვრების დაბალ დონესა და მაღალ სოციალური დიფერენციაციაზე მიგვანიშნებენ შემდეგი მაჩვენებლები: საქსტატის მონაცემებით 2016 წელს - მოსახლეობის საშუალო თვიური შემოსავლები ერთ შინა მეურნეობაზე შეადგენს 1042,2 ლარს, საშუალო თვიური შემოსავალი ერთ სულზე კი 294,2 ლარია (საშუალო თვიური ხარჯები 289,7 ლარი). მაშინ, როდესაც შრომისუნარიანი მამაკაცის საარსებო მინიმუმი შეადგენს 161,6 ლარს. მედიანური მოხმარების 60% -ის ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი საკმაოდ დიდია და შეადგენს 20,6 %. მედიანური მოხმარების 40 პროცენტის ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი შეადგენს 7,1 % (სტატისტიკის დეპარტამენტი უკვე რამდენიმე წელია აღარ აქვეყნებს ინფორმაციას სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი შინამეურნეობების შესახებ. მსოფლიო ბანკის გათვლებით კი 2014 წლისთვის მოსახლეობის 32,3% (1,4 მლნ. ადამიანი) სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს). ასევე საკმაოდ მაღალია შემოსავლებს შორის უთანასწორობის მაჩვენებელი - ჯინის კოეფიციენტი მთლიანი ფულადი სახსრების მიხედვით შეადგენს 0,43, ხოლო მთლიანი ფულადი ხარჯების მიხედვით - 0,46. სიღარიბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის წილი შეადგენს 21,3%. ქვეყანაში რეგისტრირებული სიღარიბე (საარსებო შემწეობის მიმღებთა რაოდენობა) 10,1 % -ია.

2) არასამართლიანი საპენსიო სისტემა, რომელიც არ ითვალისწინებს სამუშაო სტაჟს, პიროვნების დამსახურებას და ა.შ. ის უფრო წარმოადგენს სოციალურ დახმარებას, ვიდრე პენსიას, შედეგად საპენსიო ასაკის მოსახლეობის უმრავლესობისთვის არ არის უზრუნველყოფილი ღირსეული სიბერე;

3) ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონების ცხოვრების დონეებში ძალიან დიდი განსხვავება, ქვეყნის პერიფერიულ რეგიონებში უკიდურესი სიღარიბე და დეპრესიული რეგიონების არსებობა. ის არსებითია როგორც სოფლისა და ქალაქის მოსახლეობას შორის, აგრეთვე ქვეყნის ქალაქებს შორისაც.;

4) ცენტრალიზაცია და სოციალური ხელისუფლების განაწილების პრინციპის დარღვევა;

5) ჰიპერტროფიული სახელმწიფო აპარატი და კორუფცია. ჩამოთვლილთაგან ჩვენ ამ უკანასკნელ ფაქტორზე ვამახვილებთ ყურადღებას რამდენადაც მისი სოციალურ-ეკონომიკური საზღაური საკმაოდ მაღალია.

კორუფცია - საჯარო ძალაუფლების არაკეთილსინდისიერად გამოყენება პირადი, მესამე პირის ან ჯგუფის სარგებლობის მიზნით. ან უფრო მოკლედ - ის „საჯარო ხელისუფლების არაკეთილსინდისიერი გამოყენება პირადი სარგებლობისთვის“ (ჯოზეფ სენტურია).

განვიხილავთ რა კორუფციას ფართო გაგებით, მასზე უნდა ვისაუბროთ, როგორც სისტემურ მოვლენაზე, რომელიც მოიცავს მთელ საზოგადოებას, მის პოლიტიკას, ეკონომიკას, სოციალურ, კულტურულ ურთიერთობებს, განათლების სფეროს, მორალურ-ზნეობრივ ფასეულობებს, მენტალიტეტს.

კორუფციის ტიპური სახეებია: მექრთამეობა, პროტექციონიზმი და ლობიზმი (მათ შორის კორუფციული ლობიზმი, ნომენკლატურის მიერ საკუთარი ბიზნესის მფარველობა და გადასახადებისგან თავის არიდება და სხვ.), ფავორიტიზმი, ნეპოტიზმი და ქრონიზმი, საჯარო საკუთრების არადანიშნულებისამებრ, პირადი მიზნებისთვის გამოყენება, ინტერესთა კონფლიქტი, არაკანონიერი პრივატიზაცია, სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის მიკერძოებითი გამოყენება; არაკანონიერი დახმარება და დაფინანსება (ფარული შენატანები პოლიტიკური მიზნებისათვის), არჩევნებში ადმინისტრაციული რესურსის გამოყენება და ამომრჩევლების მოსყიდვა, შეღავათიანი კრედიტების შეთავაზება, გამომძალველობა, პირადი კონტაქტების გამოყენება, თანამდებობრივი მლიქვნელობა და ა. შ.

საქართველოში კორუფციის სახეებს შორის იშვიათად აქვს ადგილი მექრთამეობას და უპირატესად მისი ყველაზე საშიში, არაპირდაპირი ფორმებია გავრცელებული, ამასთან ის უპირატესად ელიტარული კორუფციის სახითაა წარმოდგენილი (თუმცა ბოლო პერიოდში იზრდება მისი მასშტაბები და მან შეიძლება სისტემური სახეც კი მიიღოს). ასეთი კორუფციის ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური, ზნეობრივ-ფსიქოლოგიური და სხვ. საზღაური საკმაოდ მძიმეა: ეკონომიკური - უპირველესად ბაზრის მონოპოლიზაცია და ბაზრის კონკურენციის მექანიზმის შეზღუდვა; სოციალური - ქონებრივი დიფერენციაციის გაღრმავება, სახსრების ვიწრო ოლიგარქიული ჯგუფების, სასარგებლოდ გადანაწილება საზოგადოების ყველაზე დაუცველი ნაწილის ხარჯზე; პოლიტიკური და მორალურ-ფსიქოლოგიური - საყოველთაო ნიჰილიზმი, უნდობლობა და სამოქალაქო საზოგადოების ხელისუფლებიდან დაცილება, ფასეულობების დეგრადაცია და სხვ. როგორც პოლ კრუგმანი აღნიშნავს: „უთანასწორო საზოგადოებები კორუფციულ საზოგადოებებად იქცევა. როდესაც სიმდიდრის გადანაწილებაში დიდი განსხვავებაა, მდიდრებს აქვთ მოტივიც და საშუალებებიც, რომ კორუფციის მეშვეობით გარყვანან სისტემ ათავიანთი მიზნებისათვის.“

კორუფციას ხელს უწყობს სახელმწიფო მმართველობის სფეროში მიმდინარე ტენდენციები: ხელისუფლების შტოებს შორის ძალთა ბალანსის დარღვევა, სახელისუფლებო და სხვა - არასახელმწიფო ინსტიტუტების დასუსტება, სახელმწიფოს ანტიეთნოს - სამოქალაქო საზოგადოების დაკნინება. აღმასრულებელი ხელისუფლების ერთი შტოს მიერ ძალაუფლების მონოპოლიზაცია და უზურპაცია. არის საფრთხეები, რომ მოხდეს: საზოგადოების ყოვლისმომცველი იდეოლოგიზაცია და ტოტალური პოლიტიზაცია; სახელმწიფო აპარატის ჰიპერტროფიული განვითარება; სოციალური კონტროლის აპარატის გაძლიერება და გაფართოვება და მოსახლეობის მასობრივი დაშინება და ტერორი; მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებზე პარტიული კონტროლის გაძლიერება; უმაღლესი ხელისუფლებისა და მისი მატარებლების საკრალიზაცია და ბელადის კულტის შექმნა, რამაც შეგიძლება საბოლოოდ მიგვიყვანოს ტოტალიტარიზმთან. ტოტალიტარიზმი კი ცდილობს რა საკუთარი სოციალური ფენის - დასაყრდენის შექმნას, აცხადებს განსაზღვრული კლასის უპირატესობას, დიქტომიურად ყოფს ადამიანებს თავისიანებად და მტრებად. ამასთან აუცილებლად მოიძებნება შიდა ან გარე მტრები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Черникова С.А., Черданцев В.П., Вшивкова Г.А. СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 11-4. – С. 836-838;
2. <http://www.un.org/ru/humanitarian/assistance/humansecurity.shtml>
3. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире / Дир. и осн. автор Х. Малик. Издательство “Весьмир”, 2013.
4. Human Development Report 1994. Chapter 2: New dimensions of human security. С. 22–24. URL: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/chapters/> (дата обращения: 03.06.2014).

Zviad Beshkenadze

Akaki Tsereteli State University,
Doctor of Economics, Associate Professor

CONTEMPORARY CHALLENGES OF SOCIAL SECURITY OF GEORGIA

Resume

The paper looks at the phenomena of security and social security. The paper defines the indicators, security level indices and their assessment methods singled out from the security studies by the leading sociological centers and international expert organizations, including the United Nations. Urgent problems of social security and social support of people are revealed. The paper highlights the fact that construction and efficient operation of the social security system as a condition of security for an individual, a social group, common threat of violation of their vital interests, rights, and freedom are directly dependent on social policy. The regularities of interaction between quality of life and social security are identified. It is proved that the current policy of providing social security focuses on achieving a decent quality of life, gives opportunities to ensure sustainable existence and functioning of social actors, satisfaction and implementation of essential needs and interests, and to enhance the ability to effective prevention or elimination of various kinds of risks.

ნანა ბლიაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გეოგრაფიის აკადემიური დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი

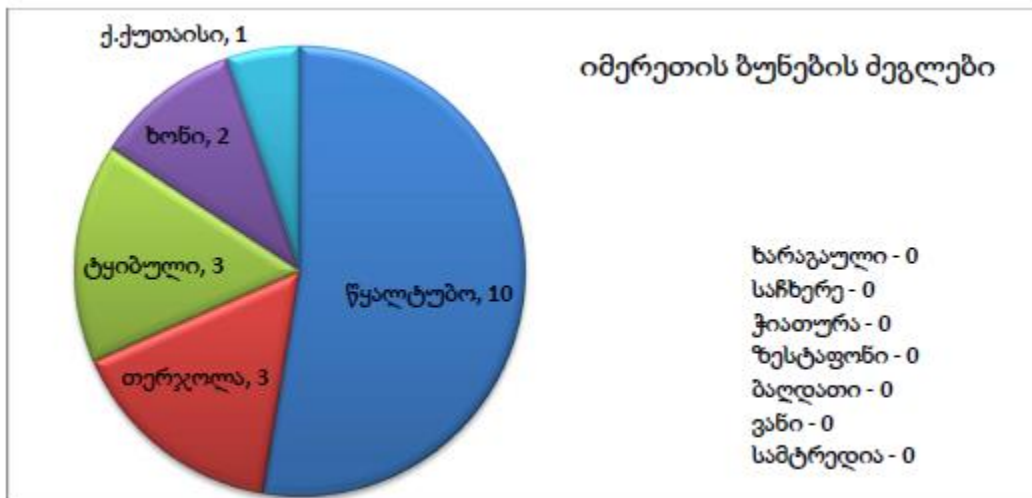
არაორგანული ბუნების ძეგლები - ტურისტული ინდუსტრიის განვითარების საფუძველი იმერეთის რეგიონში

საქართველო მდიდარია უნიკალურიორგანული და არაორგანული ბუნებრივი წარმონაქმნებით,რომლებიც ყოველთვის როდი იწოდება ბუნების ძეგლებად.ჩვენს ქვეყანაში არსებულიმრავალრიცხოვანი ბუნების საოცრებებიდან,დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მონაცემებით,მხოლოდ ბუნების42ფენომენი წარმოადგენს სახელმწიფო დაცვის ობიექტს და მინიჭებული აქვს ბუნების ძეგლის სტატუსი.ბუნების ძეგლი არის ეროვნული მნიშვნელობის მქონე შედარებით მცირეტერიტორია, სადაც წარმოდგენილია იშვიათი, უნიკალური და მაღალი ესთეტიკური მახასიათებლების მქონე კომპაქტური ეკოსისტემები, ცალკეული გეომორფოლოგიური და ჰიდროლოგიური წარმონაქმნები, მცენარეთა ცალკეული ეგზემპლარები ან ცოცხალორგანიზმთა ნამარხი ობიექტები. ბუნების ძეგლი შეიძლება იყოს მღვიმე, ხეობა, მდინარის დელტა, ტყის კორომი და სხვ.

იმერეთი ბუნების ძეგლების რაოდენობითა და მრავალფეროვნებით ერთ-ერთ თვალსაჩინო ადგილს იკავებს ქვეყნის მასშტაბით, რადგან 42 ბუნების ძეგლიდანიმერეთშირაგისტრირებულია 19.იმერეთში ვხვდებით როგორც , გეოლოგიურ-გეომორფოლოგიური და ჰიდროლოგიური, ასევე ორგანული ბუნების ძეგლებს,რომლებიც წარმოდგენილია წყალტუბოს, თერჯოლის, ტყიბულის, ხონისმუნიციპალიტეტებსა და ქ. ქუთაისში [4].

დიაგრამა 1

იმერეთის რეგიონის ბუნების ძეგლების განაწილება მუნიციპალიტეტებისმიხედვით.

ვიზიტორთა განსაკუთრებული სიმრავლით იმერეთის გეოლოგიურ-გეომორფოლოგიური ძეგლებიდან გამოირჩევა მღვიმეები. სულ რეგიონში 180 მღვიმეა, მათგან ყველაზე მეტი, 107 მღვიმე (59 %) მდებარეობს ჭიათურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე, მეორე ადგილზეა წყალტუბო - 39 მღვიმით (22 %), შემდეგ ტყიბული - 14 მღვიმით (8 %), თერჯოლა - 6 მღვიმით (3 %), ქუთაისში - 2 (2%), ხონში - 2 (2 %), ვანის, ბაღდათის და ზესტაფონის მუნიციპალიტეტებში კი თითო-თითო მღვიმეა, შესაბამისად 1%. სამტრედიაა იმერეთის ერთადერთი მუნიციპალიტეტი, სადაც არცერთი მღვიმე წარმოდგენილი (2). საკვლევი რეგიონის 180 მღვიმიდან მხოლოდ 13 მღვიმეს აქვს ბუნების ძეგლის სტატუსი მინიჭებული, რომელთა რიცხოვნობით უპირობო ლიდერობა ეკუთვნის წყალტუბოს მუნიციპალიტეტს, სადაც წარმოდგენილია ბუნების ძეგლის სტატუსის მქონე 10 (თეთრა, ხომული, პრომეთე, საწურბლია, სოლკოტა, ღლიანა, გაბზარული ტბა, დიდდელის და მელოურის) მღვიმე. მათგან მხოლოდ ორი -ყუმისთავი და სათაფლიააკეთილმოწყობილიდა გამოირჩევა ვიზიტორთა სიმრავლით. მიმდინარეობს საწურბლიას, ნავენახევის და ცუცხვათის მღვიმეების კეთილმოწყობითი სამუშაოები და უახლოეს მომავალში ისინიც იმერეთის ტურისტული მარშრუტების აქტიურ და მონახულებად ობიექტებად გადაიქცევიან.

საკვლევი რეგიონის რელიეფის იერ-სახის შექმნაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მდინარეულ ხეობებს, რომელთა ხშირი ქსელით დანაწევრებულია იმერეთის ტერიტორია. ისინი სხვადასხვა ლითოლოგიური შედგენილობისა და ტექტონიკურისტრუქტურების ფარგლებში გაედინებიან და ამიტომ გამოირჩევიან ხეობათა მორფოლოგიური სიჭრელით, თუმცა მთიანი რელიეფის სიჭარბის გამო მაინც დომინირებს ეროზიული, ვიწრო, V-სებრი და კანიონისებრი ხეობათა მორფოლოგიური ტიპები. მათი უმეტესობა ტურიზმის განვითარების საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს, შესაძლებელია მდინარეულ ხეობებში ერთდროულად რამდენიმე ტურისტული აქტივობის ჩატარება, როგორიცაა რაფტინგი, კანიონინგი, სპორტული თევზაობის ტური, საფეხმავლო, საცხენოსნო და საავტომობილო ტურების ორგანიზება. იმერეთის რეგიონში 25 გეომორფოლოგიური თვალსაზრისით, უნიკალური ხეობაა, რომელთა ტურისტული დანიშნულებით გამოყენება შეიძლება. განსაკუთრებით საყურადღებოა მდინარეების: კაცხურას, ჭიშურას, სემის, ხანისწყლის, საკრაულას, წაბლარისწყლის და სხვ. ხეობები. რაფტინგი საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სახეობაა, რომელიც გარკვეულ ფიზიკურ მომზადებასა და ცურვის ელემენტარულ ცოდნას მოითხოვს. რაფტინგით ინტერესდებიან ნებისმიერი ასაკის ადამიანები. იმერეთის მთის მდინარეები, რომლებზეც ხდება დაშვება, ერთმანეთისგან სიძნელის შკალით განსხვავდება. მდინარეების ნორმალური სირთულე 2-2,5 ბალია, ხოლო მაქსიმალური- 6.

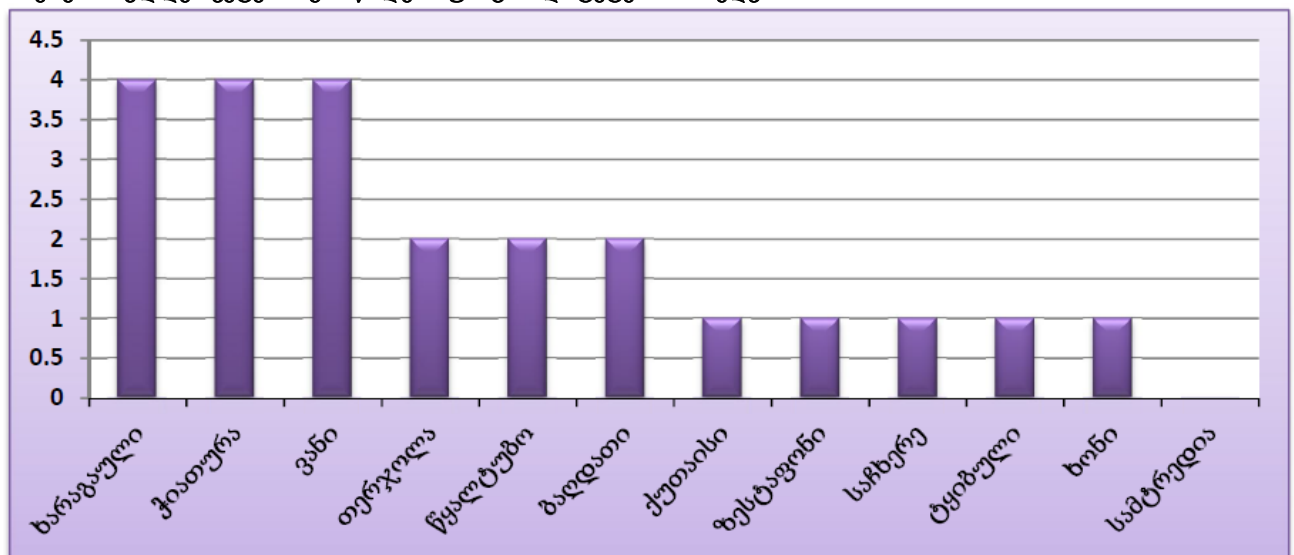
იმერეთის მნიშვნელოვანი ბუნების ძეგლებია ასევე კანიონები - მდინარის ღრმა ხეობა, ძალზე ციცაბო ფერდობებითა და ვიწრო ფსკერით. იმერეთის რეგიონში სულ 11 კანიონია, რომელთაგან მხოლოდ ორს--ოკაცესა და წყალწითელას კანიონებს აქვთ მინიჭებული ბუნების ძეგლის სტატუსი. ოკაცეს კანიონი წარმოადგენს რთულ, პალეოგრაფიულ, გეოლოგიურ და აგანსაკუთრებული გეომორფოლოგიური აგებულებით გამორჩეულ კომპლექსს, რომლის სიგანე ზოგან 3-6 მეტრი, ზოგან 15-20 მეტრია, სიღრმე 20-დან 100 მეტრამდე მერყეობს, ზოგიერთ ადგილას კანიონის კედლები თითქმის უერთდება ერთმანეთს და ბუნებრივ ქვაბიდებ სწარმოქმნის, ერთ-ერთი მათგანია „ბოგა“, საიდანაც კანიონის ფსკერის დანახვაა შესაძლებელი.

წყალწითელას ხეობის ბუნების ძეგლი წარმოადგენს ულამაზეს კოლხური ტყით დაფარულ, განსაკუთრებული სილამაზით გამორჩეულ მდ. წყალწითელას კანიონისებურ ხეობას. ხეობაში ხმელეთსა და წყალქვეშ მრავალი მინერალური წყარო მდინარეს სძენს საოცარ სამკურნალო თვისებებს. ხეობას განსაკუთრებულ ხიბლს სძენს ისტორიული კულტურის ძეგლები: გელათის სამონასტრო კომპლექსი და წმინდა მოწამეების დავითისა და კონსტანტინეს სახელობის მონასტერი.

არაორგანული ბუნების ძეგლების მეტადორიგინალურ სახეს წარმოადგენს კლდის სვეტები და კოშკები, რომლებიცწარმოქმნილია დედამიწის ზედაპირის ხანგრძლივიდენუდაციის შედეგად დათითქმის ყველა ქანშია გამომუშავებული: კირქვებსა და კონგლომერატებში, ვულკანურ ტუფებსა და ქვიშაქვებში, ტუფბრეჩიებში,ვულკანურ ქანებსა და სხვ.იმერეთის რეგიონში კლდე-სვეტების რაოდენობა23-ია.აღნიშნულ კატეგორიაში გაერთიანებულია, როგორცშთენილი ეროზიულ-დენუდაციური მოწმე, ისე კლდოვანი ქვა, გრავიტაციულიპროცესებით ჩამოგორებული ლოდი, ქვების მსგავსი ხეობები და სხვ.

დიაგრამა 2

იმერეთის კლდე-სვეტების განაწილებამუნიციპალიტეტების მიხედვით

აღნიშნული ღირსშესანიშნაობებიდანბუნების ძეგლის სტატუსი მინიჭებული აქვს მხოლოდ კაცხის სვეტს, რომელიც ბუნებრივ ხასიათთან ერთად ისტორიული მნიშვნელობისიცაა (1).

იმერეთში გეოლოგიურ-გეომორფოლოგიურბუნების ძეგლებთან ერთად ფართო გავრცელებით გამოირჩევა ჰიდროლოგიური ძეგლები. საქართველოს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ ჰიდროლოგიური ბუნების ძეგლის სტატუსი მინიჭებული აქვთ რეგიონში არსებულ ჩანჩქერებს.მათი უმეტესობატურისტულ-საექსკურსიოობიექტებია, ისინი დიდ შთაბეჭდილებას ახდენენ მნახველზე[3]. სულ

რეგიონში 12 ჩანჩქერია აღრიცხული. მათგან მხოლოდ ორი-მუხურისა და ოკაცეს (კინჩხას) ჩანჩქერები წარმოადგენენ სახელმწიფოს დაცვის ქვეშ მყოფ ბუნების ძეგლებს. მუხურის ჩანჩქერი მდებარეობს ოკრიბას ქვაბულში, სოფელ მუხურაში, ზღვის დონიდან 882 მ. სიმაღლეზე. აღნიშნული ტერიტორია აგებულია ცარცული კირქვებით. მუხურის ჩანჩქერი გადმოედინება აღმოსავლეთ ექსპოზიციის ფერდობზე მდებარე მღვიმიდან სამსაფეხურიანი ჩანჩქერის სახით და მისი სიმაღლე დაახლოებით 60-70 მ-ია. მღვიმეში ერთი პატარა და ერთი დიდი ტბა არის.

იმერეთი ტბებით არც თუ ისე მდიდარ რეგიონს წარმოადგენს, თუმცა აქ არსებული ტბებიდან მათი მიმდებარე ტერიტორიები შესაძლებელია რეკრეაციული დანიშნულებით იქნას ათვისებული და იმერეთის ტურისტული მარშრუტები კიდევ უფრო მრავალფეროვანი და მიმზიდველი გახდეს. იმერეთის რეგიონში გვაქვს 18 ტბა, ტბების სიხშირით გამოირჩევა საჩხერის მუნიციპალიტეტი, სადაც მდებარეობს 4 ტბა (დევის, პასიეთის, ყვიჩორის, ხახიეთის), ჭიათურის მუნიციპალიტეტში - 2 (შემორევას და ღურღუმელას ტბები), ხონში - 2 (დიდღვავუნას და ზემო კუხის ტბები), წყალტუბოში - 2 (თავშავას ტბა და გაბზარული ტბის ბუნების ძეგლი), ბაღდათში - 1 (ვარციხის წყალსაცავი), ვანში - 1 (ტაბაყუროს ტბა), სამტრედიისში - 1 (ნარიონალი ტბა), ხარაგაულში - 1 (ლელვანის ტბა), თერჯოლაში - 1 (გოგნის ტბა), ზესტაფონში - 1 (ბოსლევის ტბა) და სხვა.

ზემოთ ჩამოთვლილი არაორგანული ბუნების უნიკალური ქმნილებები არასრული ჩამონათვალია იმერეთში არსებული ბუნებრივი ღირსშესანიშნაობებისა, იმერეთის ბუნება მიუხედავად მკვლევართა მრავალწლიანი მოღვაწეობისა, ჯერ კიდევ მრავალ შეუსწავლელ და კვლევების მიღმა დარჩენილ გეომორფოლოგიურ თუ ჰიდროლოგიურ ობიექტებს მალავს. მაგალითად, სულ ახლახანს საქართველოს ეროვნული მუზეუმის გეოლოგებისა და პალეონტოლოგების ჯგუფის მიერ შესწავლილი იქნა მდინარე ხანისწყლის ხეობაში აღმოჩენილი უცნაური ქანები და გაირკვა, რომ საქმე ეხება განსაკუთრებულ გეოლოგიურ მოვლენას, რომელსაც სეპტარიები ეწოდება. სეპტარიები არაორგანული წარმოშობის ერთგვარი კონკრეციებია, ძალიან ხშირად განამარხებულ კუებსა და სხვა ქვეწარმავლებში ემთხვევათ, ამიტომაც ცმათ „ერუანამარხებს“ უწოდებენ (Pseudo Fossils) საჭიროა აღმოჩენის დაცვა, მართვა და მისი ბუნებრივი მდგომარეობის უცვლელად შენარჩუნება. ამ რაოდენობის სეპტარიები ერთ ტერიტორიაზე იშვიათობას წარმოადგენს და სანახაობრივად მიმზიდველია. მსგავსი კონკრეციები ნაპოვია მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში (აშშ, კანადა, უელსი, ყაზახეთი, სხვ.) დადაცულია სახელმწიფოს მიერ – ნაწილი გეოტურიზმის მარშრუტებშია ჩართული, ნაწილს კი ბუნების ძეგლის სტატუსი აქვს მინიჭებული. ბუნებრივმა კონკრეციებმა ანუ სეპტარიებმა, შესაძლოა, იმერეთს სამეცნიერო ტურიზმის განვითარების საინტერესო სტატუსი შესძინოს და გაზარდოს ბაღდათის მუნიციპალიტეტის უნიკალური ბუნებრივი ძეგლების პოპულარიზაცია და რეგიონის მდგრად განვითარებას შეუწყოს ხელი.

ბუნების ძეგლები განუმეორებელია დაზოგიერთი მათგანი ერთეული ეგზემპლარებია. შესაბამისად, მათი დაზიანებით ანგანადგურებით იკარგება ბუნების იშვიათი და უნიკალური ქმნილება, რომლის აღდგენა შეუძლებელია. ამიტომაც იშვიათობაშია შემორჩენილი კომპლექსური პროგრამამათი შენარჩუნების, დაცვისა და გამოყენების შესახებ. საჭიროა ძეგლთა აღრიცხვა და დაცვა, რათა შენარჩუნებული იქნას ბუნების ფენომენები. ბუნების უამრავი ძეგლი დაზიანდა ან საერთოდ მოიშპო ცივილიზებულ მეოცე საუკუნეში. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ მნიშვნელოვან ობიექტს ბუნების ძეგლის სტატუსიც კიარ გააჩნია, არადა ტურისტულ მარშრუტებში მათი შეტანა მნიშვნელოვნად გაზრდიდა იმერეთის ტურისტული მეურნეობის პოტენციალს და მიმზიდველს გახდიდა ადგილობრივი თუ უცხოელი ვიზიტორებისათვის.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, დგება არაორგანული ბუნების ძეგლების აღრიცხვისა და პასპორტიზაციის საკითხი, რაც სახელმწიფო სტრუქტურების, კერძოდ, კი დაცული ტერიტორიების სააგენტოს პრეროგატივაა, რამეთუ თვითმყოფადი გეოგრაფიული გარემო, ბუნების ძეგლები (მატერიალური კულტურის ძეგლებთან ერთად) არის საფუძველი ტურისტული ინდუსტრიის განვითარებისათვის. ხოლო სასტუმროთა ქსელი, ინფრასტრუქტურა და სხვა არის ის აუცილებელი კომპონენტები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ რეკრეაციული მეურნეობის განვითარებას, მხოლოდ ბუნების უნიკალური ძეგლების არსებობის შემთხვევაში.

ტურისტული ინდუსტრიის აღდგენა დღეს უკვე სასიცოცხლოდ აუცილებელია, როგორც მწირ ბიუჯეტის იმერეთის რეგიონისათვის, ასევე მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკის, მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისა და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკური იმიჯის განმტკიცებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სსრ წითელი წიგნი გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ. 1982, გვ 256
2. ტატაშიძე ზ. წიქარიშვილი კ. ჯიშკარიანი ჯ. „საქართველოს კასტული მღვიმეების კადასტრი“ (შრომათა კრებული, ახალი სერია 3 (82), თბ. 2009
3. ხარაძე კ. „საქართველოს ბუნების ძეგლები“. თბ 2014, 424 გვ. დაცული ტერიტორიების სააგენტო, <http://apa.gov.ge/ge/protectedareas/>

Nana Bliadze

Akaki Tsereteli State University,
Academic Doctor of Geography, Associate Professor

INORGANIC MONUMENTS OF NATURE – THE BASE FOR DEVELOPING TOURIST INDUSTRY IN IMERETI REGION

Imereti is one of the noticeable Regions with its number and variety of natural monuments, because there are registered 22 monuments here from 42. Though we have many research materials, Geographic area of Imereti, still conceals some geomorphology and hydrological objects. Recently, Georgian geologists and paleontologists have studied some strange rocks, which were discovered in the Valley of Khanistskali River. These are special geological phenomena, called – Separts. They are some kind of inorganic origin, sometimes considered to be turtles or other reptiles, that's why, they are called "false fossils". Separts are really attractive and it is necessary to protect them. Natural monuments are rare, so it is important to create complex programs related to their use and preservation. It should also be mentioned, that some of the natural monuments do not even have a status. They would attract visitors and increase tourism economy, if we connected them to tourist routes.

იზოლდა ბაბადაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

პახტანბ მომისპანიძე

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სახელმწიფო და კონკურენტული ბაზარი

თუ ჩავუღრმავდებით კონკურენციის ანუ მეტოქეობის ისტორიას, მისი ფესვები უძველესი დროიდან მოდის და დაკავშირებულია საწარმოო ძალების განვითარების კვალობაზე გაცვლის და ვაჭრობის გაღრმავებასთან. მას განვითარების ფართო გასაქანი კაპიტალიზმის პირობებში მიეცა. განვითარებულ ქვეყნებში ის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების საწინდარი გახდა, რომელიც უფრო ნაკლებ ფასად, ასტიმულირებს მოთხოვნის მქონე პროდუქციის ფართო ასორტიმენტის წარმოებას საჭირო რაოდენობით, უზრუნველყოფს სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის განვითარებას, რესურსების ოპტიმალურ განაწილებას და საჭირო ცვლილებებს ბაზრის სტრუქტურაში. დღევანდელ პირობებში მან გლობალური მნიშვნელობა შეიძინა. კონკურენციას დიდი მნიშვნელობა აქვს სოციალურ ცხოვრებას. იგი ამძაფრებს წინააღმდეგობებს ეკონომიკურ ინტერესებს შორის, ამასთან კონკურენტული ბაზარი გვამძღვრებს შესაძლებლობას, გავაერთიანოთ მწარმოებლის და მომხმარებლის ეკონომიკური ინტერესები და ამით ვუზრუნველყოთ მოგება ორივე მხარისათვის. თავისუფალი ბაზარი გვამძღვრებს წონასწორობის ფასის მექანიზმს დახელოს უწყობს მოთხოვნის გაუმჯობესებას. ბაზრის ნებისმიერ მონაწილეს აქვს არჩევანის თავისუფლება, რაც გამოიხატება უფლებაში აირჩიოს მისთვის საყვარელი პროდუქტია და საქმე, გააკეთოს ნებისმიერი შესყიდვები, მიიღოს გადაწყვეტილება შეზღუდვების გარეშე, დააგროვოს საჭირო ოდენობის კაპიტალი. კონკურენტული საბაზრო პროცესი აგვარებს ეკონომიკურ პრობლემებს სახელმწიფოს ჩაურევლად; მას შეუძლია შეზღუდული რესურსების უფრო ეფექტური განაწილება. ბაზარი საშუალებას აძლევს მწარმოებლებს მიაწოდოს მომხმარებლებისთვის საჭირო მოთხოვნა ამა თუ იმ საქონელზე და ამით აიძულებს მათ, იყვნენ მომგებიანი, რადგან ყველა მწარმოებელი, რომელთა ხარჯები წონასწორობის ფასზე მაღალია, იძულებულნი არიან ან ფასი შეამცირონ, ან წავიდნენ ბაზრიდან. მოგების (PI) გაზომვის საფუძვლები კონკურენტულ ბაზარზე ასეთია:

$$\begin{aligned}PI &= TR - TC \\PI &= PxQ - ACxQ \text{ ან } \\PI &= Qx(P - AC)\end{aligned}$$

$PI > 0$ როცა $TR > TC$ ან $P > AC$

$PI < 0$ როცა $TR < AC$ ან $P < AC$

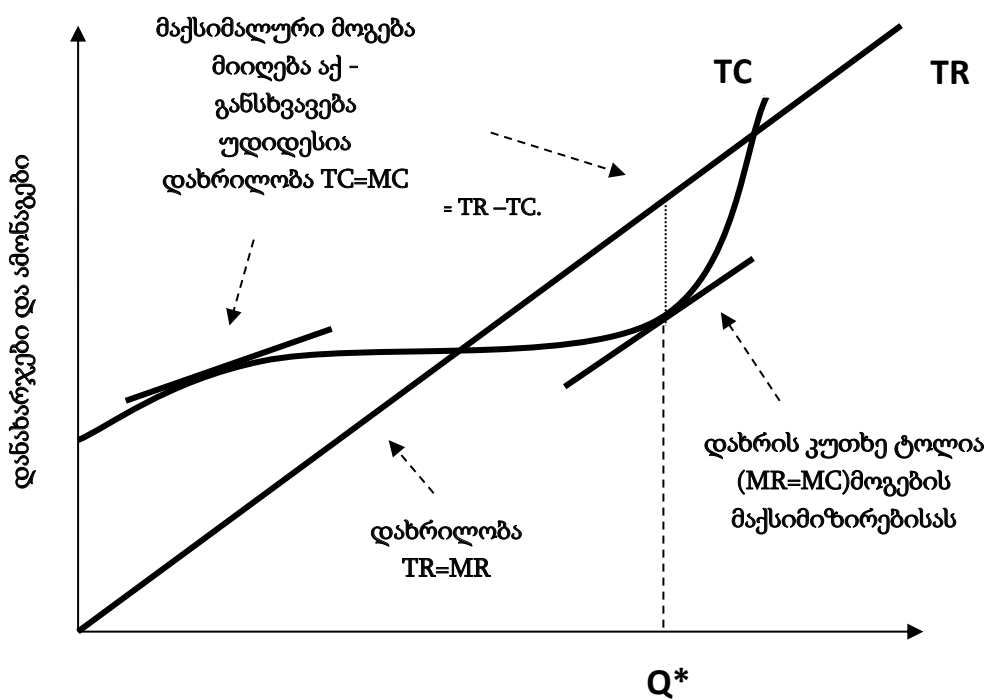
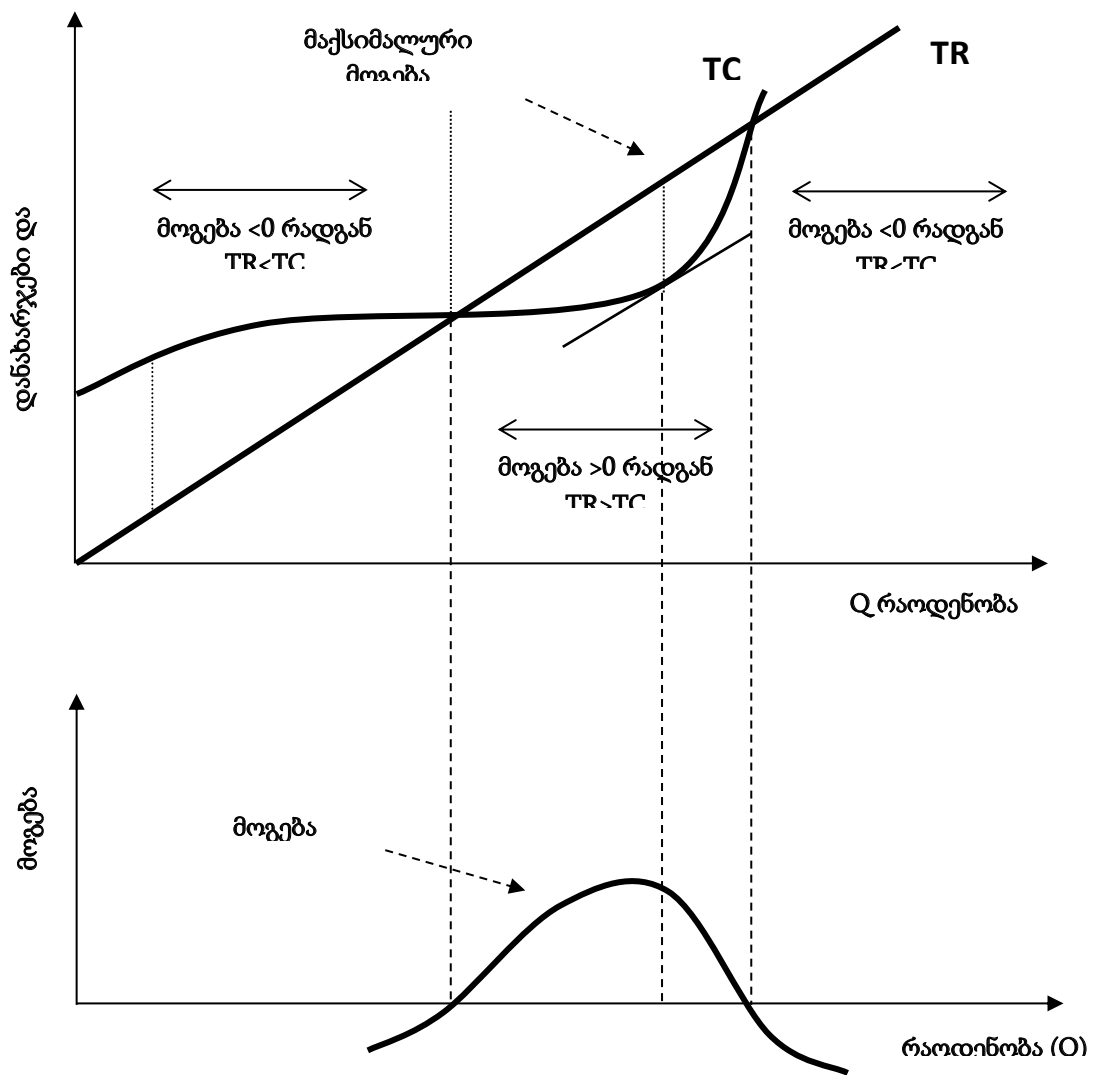
$PI = 0$ როცა $TR = TC$ ან $P = AC$

დავუშვათ რომ TC მოიცავს ყველა ტიპის ხარჯს (დია+ ფარული), მაშინ $TR - TC$ გაიზომება ეკონომიკური და არა ბუღალტრული მოგებით.

თუ $PI > 0$ მიღებული მოგება ნორმალურზე მეტია

თუ $PI < 0$ მიღებული მოგება ნორმალურზე დაბალია

თუ $PI > 0$ მიიღება ნორმალური მოგების ტოლი

ეკონომიკური მოგება ითვალისწინებს, როგორც ღია, ისე ფარულ დანახარჯებს, ამიტომ როცა ეკონომიკური მოგება=0, შეიძლება მიღებული იქნეს ნორმალური მოგება.

ფირმა მოგების მაქსიმიზებას ახდენს გამოშვების დონეზე, როცა მთლიანი შემოსავალი TR ტოლია ზღვრული დანახარჯის MC, როცა MC იზრდება. ამიტომ გამოშვების მოცემულ დონეზე ასევე ფიქსირდება წონასწორობა ზღვრულ შემოსავალსა MR და ზღვრულ დანახარჯებს შორის MC, როცა MC იზრდება.

ქუთაისის რეალობაში კონკურენტული ბაზრის ნიმუშად განხილულია სს სამკერვალო კომპანია „იმერი“, სადაც ანალიზიდან გამომდინარე 2014, 2015 და 2016 წლებში მოგებამ შესაბამისად შეადგინა 213.7 ათ.ლარი, 522.9 ათ.ლარი და 232.2 ათ.ლარი. მოგების შემცირება განაპირობა კაპიტალური ხარჯების გაზრდამ წარმოების გაფართოების მიზნით.

კონკურენტული ბაზარიეკონომიკური კეთილდღეობის მიღწევის საუკეთესო საშუალებაა. რამეთუ პროდუქციის ან მომსახურების ფასი თუ ეცემა, ეკონომიკური კეთილდღეობა იზრდება. ამიტომ მნიშვნელოვანია:

- ეკონომიკური თავისუფლების მიღწევა;
- მცირეები ზნესის და მეწარმეობის განვითარება და ზრდა;
- ინფლაციის წინააღმდეგ ბრძოლა;
- თანასწორობა და სამართლიანობა ეკონომიკურ აგენტებს შორის;
- სახელმწიფო პოლიტიკის იმ პრიორიტეტების გათვალისწინება (მაგალითად, ვაჭრობისა და ინდუსტრიული პოლიტიკის განხორციელების ხელშეწყობა), რომლებიც სრულყოფს კონკურენტულ ბაზარს;

თუმცა, საბაზრო განაწილება არასამართლიანია იმ აზრით, რომ ეკონომიკური საქმიანობის გარეშე არ აძლევს შემოსავლის გარანტიას ცალკეულ ადამიანებს. იგი განკარგავს შემოსავლებს, რომელსაც მიეცა ვერ ქონების არათანაბარ განაწილებამდე. მოსახლეობის ეკონომიკურ დიფერენციაციას, რომელსაც ვერ ეწინააღმდეგება სახელმწიფოს მთავრობა, აქვს უფრო მეტად განვითარების ტენდენცია და გარდაიქმნება სოციალურ და პოლიტიკურ დიფერენციაციად, არღვევს სოციალურ სტაბილურობას და იწვევს უმუშევრობას. სრულყოფილი კონკურენციის შედეგია “კონცენტრაცია”, რომელიც გულისხმობს ეკონომიკური აგენტების შერწყმას.

კონკურენტული ბაზარი ადამიანს არა მარტო დადებით პირად ზრახვებს უვითარებს, არამედ უარყოფითსაც, როგორცაა ეგოიზმი, დაუნდობლობა და ა.შ. ასევე არა საწარმოო ხარჯების ზრდის კვალობაზე, ხელს უწყობს მონოპოლიის წარმოქმნას.

შერეული ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფოს აქვს საბაზრო სისტემის ეფექტური ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი სამართლებრივი ნორმების შექმნისა და გაუმჯობესების ფუნქცია. კონკურენციის სახელმწიფო რეგულირება არის საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სახედამხედველო ზომების კომპლექტი, რომელსაც ახორციელებს უფლებამოსილი სახელმწიფო ინსტიტუტები. რაც შეეხება სახელმწიფო დახმარებას, ეს არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირების მიერ ეკონომიკური სუბიექტებისთვის პრივილეგიებისა და სარგებლის შერჩევა [2]. სახელმწიფო დახმარების ფორმებია: ა) გადასახადების განკათავისუფლება, მათი შემცირება ან გადავადება;

ბ) ვალის ჩამოწერა, რესტრუქტურიზაცია; გ) სესხის ხელსაყრელი პირობებით გაცემა; დ) საოპერაციო აქტივების გადაცემა; ე) ფულადი დახმარების გაწევა; ვ) მოგების მიღების გარანტია;

ზ) შეღავათები; თ) სხვა.

კონკურენციის სააგენტო ვალდებულია ერთის მხრივ მხარი დაუჭეროს და მეორეს მხრივ დაიცვას კანონი სახელმწიფო დახმარების შეზღუდვების შესახებ. თუმცა, ზოგადად მისი აკრძალვის მიუხედავად შიდა ბაზარზე გარკვეული დანაკარგების დაფარვისათვის ჩარევაც აუცილებელია (როგორც მაგალითად, სტიქიური კატაკლიზმები).

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე თუ გავავლებთ პარალელს ადგილობრივ ბაზართან მიმართებაში, სს სამკერვალო კომპანიამ „იმერი“ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის სირთულეებს თავიდანმოუკიდებლად დააღწია უცხოურ ფირმებთან თანამშრომლობის გზით. კერძოდ, 1990-1996 წლებში შვეიცარული ფირმა „ინტერპლასტიკის“ დახმარებით განახორციელა ტექნიკური გადაიარაღება და შემოტანილ ნედლეულზე განავითარა წარმოება. დღეისათვის გააფართოვა პარტნიორთა რაოდენობა და შესაბამისად წარმოება. ფონდი „აწარმოე საქართველოში“ დახმარებით აიღო 315 ათასი ევრო შეღავათიანი სესხი და შექმნა 150 დამატებითი სამუშაო ადგილი. მიუხედავად იმისა, რომ მას ადგილობრივ ბაზარზე გამოუჩნდა ქართული და თურქი კონკურენტი საწარმოები იგი მისაღებ ფასად ახორციელებს მოთხოვნის შესაბამისი ფართო მოხმარების საქონლის წარმოებას, რის შედეგადაც აღწევს მომხმარებლისა და მწარმოებლის ინტერესების ერთიანობას და პროდუქციის რეალიზაციას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. სს სამკერვალო კომპანია „იმერი“ -ს სტატისტიკური მონაცემები
2. State-Aid-and-Competition-Policy.pdf

3. Temporary Community framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crises. [2009] OJ C/16/1, 22 January 2009

4. Экономическая теория. Общие основы. Учебное пособие. Под. Ред. М. И. Ноздрина-Плотницкого. – Минск: Мисанта. 2011

Izolda Gabadadze

Doctor of Economic, Associate Professor, Akaki Tsereteli State University

Vakhtangi Gogisvanidze

Doctor of Economic, Associate Professor, Akaki Tsereteli State University

STATE AND COMPETITIVE MARKET

Resume

In the work, "State and competitive market" is explained the connection of competition with the development of industrial forces and trade extension . It has been widely spread in the conditions of capitalism. In today's conditions, it has acquired the global character. Competitive market solves economic problems without the state interference; is a guarantee of sustainable economic development; ensures the use of results of scientific-technological progress, which can provide more efficient distribution of limited resources, that allows producers to supply goods and services to consumers and be profitable. Otherwise, if the costs are higher than the equilibrium price, they will have to reduce the price, leave the market and etc. The principles of profit maximization are provided with the help of the diagram. Based on the JSC Sewing Company "Imeri" is explained the possibility of operating a competitive market in Kutaisi reality.

თამაზ ბამსახუროძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

თეიმურაზ ფესტვანიძე

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

რესურსების გონივრული მართვა და მისი ეფექტური გამოყენება

საქართველომ თავისი არსებობის მანძილზე დიდი და განსაცდელებით აღსავსე გზა გამოიარა, ამ გზაზე მას ჰქონდა, როგორც დიდი აღზევების, ასევე დაცემის პერიოდები. ამ ჭირ-ვარამში ერი იხვეწებოდა, ფიზიკურად და გონებრივად ვითარდებოდა, ქმნიდა სულიერ და მატერიალურ ფასეულობებს, ასე ნელ-ნელა ყალიბდებოდა ჩვენი ქვეყანა. სწორედ ამით შეიქმნა ისეთი ხელთუქმნელი ძეგლები, როგორიცაა ვარძია, სვეტიცხოველი, ჯვარი, გელათი, ბაგრატი და ყველა თაობისთვის „ხელიხელსაგოგმანები“ შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“. დავით აღმაშენებელმა, თამარმა და სხვა სახელოვანმა მეფეებმა საყოველთაოდ გაიტაცეს სახელი. ისინი თავიანთ ცოდნას, ტაქტიკას, სტრატეგიას ახმარდნენ ქვეყნის ძლიერებას და აღმავლობას. ყველა საუკუნეში საქართველოს დამპყრობელთა წინააღმდეგ უხდებოდა ბრძოლა. ბევრ ბრძოლაში გამარჯვების მიუხედავად, არაერთხელ აღიგავა მიწისაგანპირისა. მიუხედავად ამისა, ფენიქსივით აღდგა და დღემდის სახელოვნად მოაღწია. ჩვენი ერი ყოველთვის გამორჩეული იყო ტოლერანტობით, განათლებულობით, სულიერი და ფიზიკური სიმდიერით, ბევრს იღვწოდა მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების, კულტურის, სპორტისა და სხვა მრავალი დარგის განვითარებისათვის.

მრავალჯერ დამპყრობთა უღელში ყოფნის მიუხედავად, საქართველო, ასე თუ ისე, ინარჩუნებდა სახელმწიფოებრიობას. რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში კოლონიური ყოფის შედეგად საქართველოს სახელმწიფოებრიობის ორსაუკუნოვანმა წყევტამ ისეთი უარყოფითი გავლენა იქონია, რომ, ვერადა ვერ ჩამოვყალიბდით, როგორც დამოუკიდებელი დემოკრატიული ქვეყანა. გარდა იმ წყევტისა, ამის მიზეზად მიგვაჩნია აგრეთვე სახელმწიფო მოხელეების მართვის არაეფექტური უნარი, არასწორი ხედვა და მათი უნიათო მუშაობა. მსოფლიოში მრავლადაა ჩვენისთანა პატარა ქვეყნების მაგალითები, რომლებიც აღმავლობით ვითარდებან, მათი მთლიანი შიდა პროდუქტის ხვედრითი წილი ერთ სულ მოსახლეზე არ ჩამოუვარდება მაღალგანვითარებულ დიდ ქვეყნებსაც კი. საქართველოს იმ ქვეყნებთან შედარებით უკეთესი ბუნებრივი კლიმატური პირობები და საუკეთესო ნოყიერი მიწები გააჩნია და მაინც სოფლის მეურნეობის პროდუქტების 81% იმპორტით შემოდის. ვეკითხებით ჩვენს თავს, რა გვჭირს? საერთოდ, შეგვიძლია ამ ქვეყანის ღირსეული ბატონ-პატრონი ვიყოთ? დღევანდელი ხელისუფლება, წინა ხელისუფლებასთან შედარებით თითქოს უკეთესია, მაგრამ მან ვერ შეძლო სამართლიანობის აღდგენა და ქვეყნის აღმავლობის გზაზე დაყენება. ხელისუფლება თავიანთი მუშაობის შეფასებისათვის იშველიებს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის სამ პროცენტთან მაჩვენებელს, რაც ჩვენი აზრით ძალიან დაბალია იმისათვის, რომ ილუზია მაინც შეგვექმნეს ახლა თუ არა მომავალში მაინც დავეწევით წარმატებულ ქვეყნებს. ქართველი კაცი ბევრის ამტანია, მაგრამ მისი ბუნება ვერასოდეს შეეგუება უსამართლობას. ამას ემატება შექმნილი მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, რამაც, თავის მხრივ, ქვეყანაში შექმნა ცუდი ფონი, რაც უფრო ნათლად აისახა დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე. როგორც სტატისტიკური მონაცემებიდან ჩანს, 1926 წელს კავკასიაში ქართველები დაახლოებით 400 ათასით აღემატებოდნენ აზერბაიჯანელებს, მილიონ ნახევრით კი- სომხებს. დღეს სომხები ჩვენზე მეტნი არიან, აზერბაიჯანელთა რაოდენობა სამჯერ უფრო გაიზარდა. ვითარებას ართულებს ჩვილთა და დედათა სიკვდილიანობა. მაგ. ბელორუსიაშიათას დაბადებულზე 3,2 ბავშვი კვდება, საქართველოში ეს რიცხვი კი ოფიციალურად 12-დან 14 პროცენტამდე აღწევს. დღევანდელი მდგომარეობით მოსახლეობის ეროვნულ შემადგენლობაში ქართველების ხვედრითი წილი დაახლოებით 86% შეადგენს, მაგრამ მათ შორის ხანდაზმულთა რაოდენობა მაღალია და ესხდება არა სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდის, არამედ შობადობის შემცირებისა და სიკვდილიანობის მაჩვენებლების ზრდის ხარჯზე. დღეს-დღეობით ქალი საშუალოდ 2,02 ბავშვს შობს, ნორმა 2,1-2,15-ია, თუმცა დიდი ალბათობით მომავალში ეს სურათი კიდევ უფრო დამძიმდება და 2025 წლისთვის ქვეყანაში დეპოპულაციაცაა მოსალოდნელი. სამწუხაროდ, საქართველოში გარდაცვლილთა რაოდენობა დაბადებულთა რაოდენობას გადააჭარბებს. ასევე, თუ მიგრაცია არ შემცირდა, ქვეყანა კატასტროფის წინაშე აღმოჩნდება. ამიტომ ხელისუფლებამ უნდა შეიმუშაოს და განახორციელოს ისეთი

ეფექტური პროექტები, რომელიც მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებს გააუმჯობესებს და ადამიანს ჩაუსახავს მომავლის რწმენას. ქვეყანაში ამის რესურსი არსებობს, მაგრამ აუცილებელია ამ საშვილიშვილო საქმეს მივუდგეთ პატრიოტული სულისკვეთებით.

დემოგრაფ ავთანდილ სულაბერიძის გაანგარიშებით, ირკვევა, რომ 1990 წლიდან დღემდე დაახლოებით მილიონ შვიდასი ადამიანი გავიდა ქვეყნიდან, რომელთა შორის უმეტესობა საშუალო ასაკის ქალბატონებია, რაც ისედაც მძიმე დემოგრაფიულ სურათს უფრო ამძიმებს, ამასთან ერთად, მალე დამძიმდება ქვეყანაში სოციალური ფონიც, რადგან დაახლოებით საპენსიო ასაკის 750 ათასი დაბრუნებული გაიზრდება ქვეყნის პენსიონერთა რიცხვი.

საინფორმაციო წყაროებით ირკვევა, რუსული პოლიტიკის წყალობით აფხაზეთში სომხური დიასპორა სჭარბობს იქაურ ქართველ და აფხაზურ მოსახლეობას, სამაჩაბლოში მატულობს ჩრდილოეთიდან ჩამოსახლებულთა რაოდენობა. ამას შეიძლება საქართველოსთვის მძიმე და სავალალო შედეგი მოჰყვეს. ეს ჩვენი ერისთვის დიდი მარცხი და დარტყმა იქნება. წინა პერიოდში მმართველობაში დაშვებულმა გამოუსწორებელმა შეცდომებმა იმ მდგომარეობამდე მიგვიყვანა, რომელიც ჩვენი ქვეყნის საშინაო თუ საგარეო პოლიტიკის ეფექტიანობას აკნინებს.

ქვეყნის ხელისუფლებამ კარგად უნდა გააცნობიეროს, რომ მიწის გაყიდვა უცხოელებზე კატეგორიულად დაუშვებელია და უნდა აიკრძალოს, რადგან ჩვენი ქვეყანა მცირემიწიან ქვეყნად ითვლება. ერთ დროს საქართველო ძლიერი და დიდი სახელმწიფო იყო, მაგრამ შემდგომ მას არ ჰყავდა პატრიოტი და გონიერი ხელისუფალნი, თორემუახლესი ასწლეულის განმავლობაში არ დავკარგავდით ან არ დავუთმობდით ჩვენს ოთხივე მეზობელს, თურქეთს, რუსეთს, სომხეთს და აზერბაიჯანს ამდენ ტერიტორიებს. ამასთან, დავკარგეთ ან დავთმეთ ისეთი ტერიტორიები რომლებიც მაღალი ეკონომიკური პოტენციალის მქონე იყო მაშინაც და ახლაც ისეთად რჩება, მაგრამ არა ჩვენთვის. მაგალითად, ართვინისა და არტაანის რაიონი. ართვინში მენშევიკური მთავრობა ამუშავებდა უმდიდრეს სპილენძის საბადოებს. იქ იყო 1920 წელს დასავლეთ ევროპიდან შემოტანილი საკმაოდ ძვირადღირებული ქარხნები, სადაც პირველად ქარხნული წესით გამოადნეს ქართული სპილენძი. მურღულის საბადოები თურქეთს დღემდე უზარმაზარ მოგებას აძლევს. როგორც სტატისტიკური მონაცემებიდან ჩანს, 1922 წელს ჩვენი ტერიტორიის მთლიანი ფართობი 90 ათასი კვადრატულ კილომეტრს შეადგენდა. დღეის მდგომარეობით კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას ამჟამინდელი დეფაქტო 60 ათასი კვადრატული კილომეტრი ფართობიც. ამიტომ ჩვენი მამა-პაპის სისხლით მორწყული მიწა არ უნდა გასხვისდეს. პროფესორი პაატა კოლუაშვილი აღნიშნავს, რომ რომან გოცირიძე ამ ოცდაათი წლის წინათ გვიმტკიცებდა, მივყიდი მიწას უცხოელს, ზურგზე ხომ ვერ მოიკიდებს და წაიღებსო? ამას ის და სხვა მისთანები დღემდე ჯიუტად იმეორებენ. მართალია, უცხოელი ქართულ მიწას ბეჭზე ვერ მოიკიდებს, მაგრამ საქართველოში დასახლება ისეთი ერის მოსახლეობა, რომელთა შობადობის მაჩვენებელი ჩვენსაზე გაცილებით მეტია და სულ მალე ქართველები ჩვენსავე ქვეყანაში უმცირესობაში აღმოვჩნდებით. ღრმად უნდა გავითავისოთ, რომ მიწა არის „ამოწურვადი“ შეზღუდული რესურსი. მოსახლეობის გამრავლებასთან და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტზე მოთხოვნის ზრდასთან ერთად იზრდება სამოსახლო და სამეურნეო სავარგულებზე მოთხოვნა, ჩვენში კი, სამწუხაროდ, დაუმუშავებელი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ოდენობა იზრდება და ეს იმ დროს, როცა ქვეყანაში ახალი და თანამედროვე აგროკულტურული ტექნოლოგიები მძიმედ იკიდებს ფეხს.

მსოფლიოს თითქმის ყველა სახელმწიფოში სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწების უცხოელებზე მიყიდვის სფერო უმკაცრესი რეგულაციითა და კონტროლით გამოირჩევა. ამიტომ ქვეყნის ხელისუფლებამ მკაცრად უნდა აკონტროლოს და დაიცვას ჩვენი ერის უნიკალური სიმდიდრე, რომ უზრუნველყოფთ მეცნიერებისა და სპეციალისტების რეკომენდაციით ჯერ კიდევ აუთვისებელი და დაუმუშავებელი მიწის გონივრული და ეფექტური დამუშავება-გამოყენება. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის გადამამუშავებას. დღესდღეობით ქართულ ბაზარზე არსებული პროდუქტის 80% ფალსიფიცირებულია, დანარჩენი 20% კი კეთილსინდისიერი ადგილობრივი მეწარმის პროდუქტია, რომლებიც შემდგომ თვითონაც იძულებულნი ხდებიან ან ფალსიფიცირებული პროდუქტი აწარმოონ, ან საერთოდ არ აწარმოონ, რადგან კონკურენციას ვერ უძლებენ. ბაზარი უხარისხო პროდუქციამ წააღწია. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის რესურსების და გადამამუშავების დიდი პოტენციალი არსებობს. ქართულ მიწაზე მოყვანილი ნედლეულით შესაძლებელია არა მარტო ქვეყნის მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, არამედ დიდი რაოდენობით ახალი სახეობის პროდუქციის საგარეო ბაზარზე გატანა. ამისათვის ქვეყანაში, მიწის ეფექტურ გამოყენებასთან ერთად, საჭიროა აგრობიზნესის თანამედროვე და მომავალზე ორიენტირებული ტექნოლოგიების განვითარება-გამოყენება, რომელიც წარმოადგენს მსოფლიო სასურსათო სისტემის განუყოფელ ნაწილს. აგრობიზნესის განვითარებაუდიდეს გავლენას ახდენს ქვეყანაში რესურსების შექმნასა და მომხმარებელთა მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე. ამასთან, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, საერთოდ, ბიზნესგარემოს გაუმჯობესებას. სწორედ მცირე და საშუალო ბიზნესი არის მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების უტყუარი გარანტი. ცხადია, რომ მცირე ბიზნესის ფენომენი ეკონომიკური განვითარების მყარი ფაქტორია, ამიტომ სახელმწიფო მუდმივად ხელს უნდა უწყობდეს მცირე ბიზნესს, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის ფაქტორს, რომელიც ყველაზე ნაკლებად განიცდის რყევებსა და საერთაშორისო ოლიგარქიის ზემოქმედებას.

საქართველოში 2012 წლის მონაცემებით, 2004 წელთან შედარებით, სამეწარმეო სექტორის მიერ გამოშვებული პროდუქცია 4,8-ჯერ, ხოლო საქონელბრუნვა 5,5-ჯერ გაიზარდა. აქედან მსხვილისაწარმოები

უშვებს მთლიანი შიდა პროდუქტის 81%-ს, საშუალო - 8,6%-ს, ხოლო მცირე - 10,4%-ს. აქედანჩანს, რომ საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესი მთლიანი შიდა პროდუქტის 20%-ზე ნაკლებს აწარმოებს, რაც დაბალი მაჩვენებელია სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებთან შედარებით. ამ მიმართულებით შეზღუდული რესურსების მქონე ბევრმა მცირე ქვეყანამ მსოფლიოში არნახულ წარმატებას მიაღწია. მაგალითად: იაპონიამ, ახალმა ზელანდიამ, ისლანდიამ, ისრაელმა, შვედეთმა, ფინეთმა, დანიამ, ნორვეგიამ და სხვებმა. უმეტესობა ამ ქვეყნებისა, რომელთა წარმოების ფაქტორების მასშტაბები (ყოველ შემთხვევაში-ადამიანური რესურსები და მიწის ფართობი მაინც) დიდად არ განსხვავდება საქართველოსგან, საშუალოდ ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებითაწარმოებს ჩვენთან შედარებით 8-10-ჯერ და ზოგიერთი მათგანი კი 30-40-ჯერ მეტ პროდუქციას.

მიგვაჩნია, რომ უნდა დაჩქარდეს გონივრული საკანონმდებლო ბაზის მომზადება და მაღალეფექტური მენეჯმენტის გამოყენება, რომელიც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში მცირე და საშუალო ბიზნესის მაღალი ტემპებით განვითარებას. ჩვენს ხელთ არსებული სტატისტიკური მონაცემები მიგვანიშნებს იმაზე, რომ საქართველოში დაკერძოდ, იმერეთის მხარეში, სხვადასხვა მიმართულებით მოზიდული ინვესტიციები, ადამიანური, წიაღისეული თუ ბუნებრივი რესურსები მიზანმიმართულად და რაციონალურად როდია გამოყენებული, ამიტომ მოსახლეობა გამოხატავს ხელისუფლებისადათვითმიმართველობისადმი უკმაყოფილებას და უნდობლობას. აშშ-ში, სადაც ადგილობრივი თვითმმართველობის საუკუნოვანი ტრადიციებია, მართვის ადგილობრივი ერთეულები დღესაც წარმოგვიდგება „მინიატურულ რესპუბლიკად“ და გვევლინებიან დემოკრატიის ანკლავებად, რომლებიც საჭიროების შემთხვევაში ცენტრალური მართვის ორგანოებისაგან დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებებსაც კი იღებენ, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება კანონმდებლობას. სწორედ ასეთი მიმართულებით უნდა განვითარდეს ჩვენი ქვეყნის თვითმმართველობის მოდელი, რადგან მის კომპეტენციაში შემავალი ბუნებრივი, ადამიანური თუ კაპიტალური რესურსების ბატონ-პატრონი ის უნდა იყოს და მაღალეფექტურად მართავდეს მას, მაშინ მთელი პასუხისმგებლობა დაეკისრება ადგილობრივ თვითმმართველობას. თვითმმართველობა ძლიერი და მოქნილი რომ იყოს, ამისთვის ჩვენ მიგვაჩნია მერის, გამგებლის თუ საკრებულოს დეპუტატების კანდიდატები ცენტრიდან კი არ უნდა იყოს თავმოხვეული, არამედ თითოეული რეგიონის საკრებულოს ოლქების მიხედვით პარტიებს გამოყოფილი უნდა ჰქონდეს კვოტები და მოსახლეობაც და პარტიაც დაასახელებს თავთავიანთ კანდიდატურებს, არჩევნების დღეს კი ამომრჩევლები ხმას მისცემენ მათ შორის რჩეულს. ამ შემთხვევაში მოსახლეობა და პარტიები თანაბრად პასუხისმგებელი იქნება თავის წამოყენებულ კანდიდატურებზე და მათი წარმატებული მუშაობის შემთხვევაში კიდევ უფრო გაიზრდება საზოგადოებისა და პარტიების ავტორიტეტი. ასეთი ფორმით მერის, გამგებლისა თუ საკრებულოს დეპუტატების არჩევა უფრო დემოკრატიული, ეფექტური და ქმედითუნარიანი იქნება. საკრებულოს დეპუტატები კანონით დადგენილ ვადებში ვალდებული უნდა იყვნენ მათ მიერ მოცემულ პერიოდში გაწეული სამუშაოს ანგარიში ჩააბარონ თავიანთი ამომრჩევლებს და გააცნონ მომავლის პერსპექტივები. ვფიქრობთ, რომ ასეთი ფორმით ამომრჩეველთან შეხვედრა უფრო მეტად ნაყოფიერი იქნებოდა და ნაბიჯ-ნაბიჯ აღმოიფხვრებოდა ის პრობლემები, რომლებიც მოსახლეობის წინაშე დგას.

ამ ეტაპზე ყველაზე დიდ პრობლემად დგას დასავლეთ საქართველოს რაიონებში ე.წ. აზიური ფაროსანა ხოჭოს გავრცელება, რომელმაც აუნაზღაურებელი ზარალი მიაყენა ამ რეგიონის მოსახლეობას, მთლიანად გაუნადგურა საარსებო ჭირნახული. როგორც სპეციალისტები აღნიშნავენ, ამ ხოჭოს უნარი აქვს ხე ძირამდე შეჭამოს. ადვილი შესაძლებელია, ეს უბედურება მალე საქარველოს დანარჩენ რეგიონებშიც გავრცელდეს. ეს უკვე გლობალური პრობლემა გახდება და მასთან ბრძოლა უფრო რთული იქნება, რაც დიდ ძალისხმევასა და ფინანსებს მოითხოვს. ცალკეულ მუნიციპალიტეტებს თავიანთი მცირე ფინანსები და საშუალებები რომ ჰქონოდათ, ამ პრობლემის გაჩენისთანავე შეძლებდნენ მის ლოკალიზებას და ამით პრობლემაც ამოიწურებოდა. როცა თვითმმართველობებს თავიანთი ბიუჯეტი აქვს, მათ დამოუკიდებლად შეუძლიათ ჩაატარონ პროფილაქტიკური სამუშაოები და თავიდან აიცილონ ის პრობლემები, რომლებიც ხალხს აწუხებს. თანამედროვე ეფექტური მეთოდებით შეგვიძლია ადგილებზე რესურსები ისე რაციონალურად ვმართოთ, რომ ის გამოვიყენოთ მშრომელთა კეთილდღეობის დონის ამაღლებისთვის. როცა ქვეყანაში ამაღლდება დემოკრატიის ხარისხი, ყველა საჭიროებო საკითხი ადგილებზე გადაწყდება მოსახლეობის მონაწილეობით, მხარაჭერით და გლობალური საქვეყნო პრობლემებიც საჯაროდ იქნება განხილული, მაშინ ნაკლები იქნება ერთპიროვნული გადაწყვეტილებების მიღების ფაქტები და ამით გამოწვეული შეცდომები, რომლებიც შემდგომში ქვეყანას ძალიან ძვირად უჯდება. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიტანოთ საუკუნის მნიშვნელობის „ანაკლიის პორტის“ მშენებლობის პროექტი, რომლის საუცილებლობაში ეჭვი არავის ეპარება, მაგრამ მაინც გახდა დიდი დავის საგანი, რადგან ყველა იჩემებს პირველობას იდეისა და პროექტის შექმნაში. ამას კი ეწირება ქვეყნის ინტერესები ვიდაც ფუნქციონერისა თუ პიროვნების სასარგებლოდ. ჩვენი ხედვით, ხელისუფლების მიერ საზოგადოების, მეცნიერებისა და კომპეტენტური სპეციალისტების აზრის გათვალისწინების გარეშე გადაწყვეტილების მიღება დამანგრეველი შედეგის მომტანი იქნება. როცა სახელმწიფოში იხილება ფართომასშტაბიანი პროექტები, მასში ჩართული უნდა იყოს საზოგადოების წარმომადგენლები, მეცნიერები და ექსპერტ-სპეციალისტები. დღევანდელი ხელისუფლების მიმართველობის სტრუქტურებში ჯერ კიდევ იშვიათი ან ფორმალურია გადაწყვეტილებების მიღებასთან დაკავშირებით ისეთი ინოვაციური გამოთქმები, როგორიცაა „ეყრდნობა ჯგუფის მოსაზრებას“, „ითვალისწინებს უმრავლესობის გადაწყვეტილებებს“... აღნიშნულის გაუთვალისწინებლობამ წინა პერიოდში და ახლაც ბევრი შეცდომა,

გადაცდომა და უზუსტობა გამოიწვია და უაზრო და უყარათო ეკონომიკურმა დანახარჯებმა იჩინა თავისამეურნეო საქმიანობაში.

ქვეყნისთვის საჭირობოროტო მნიშვნელობის ამ და მრავალი სხვა შეცდომისა თუ გადახვევების გათვალისწინებით (და ახლის არდაშვების მიზნით), მიღებული უნდა იქნეს გადაწყვეტი ზომები ისეთი საკანონმდებლო ბაზის შექმნისა, რომელიც უზრუნველყოფს თვითმმართველობის გაძლიერებას და არსებული რესურსების რაციონალურად გამოყენებას, რომელიც მიზანმიმართულად აითვისებს მოზიდულ ინვესტიციებს, ნაკლებ ზიანს მიაყენებს ქვეყნის ინტერესებს და მეტ სარგებელს მოუტანს მის ეკონომიკურ განვითარებას. ამითქვეყანაში ამაღლდება დემოკრატიის ხარისხი, ეფექტურად იქნება გამოყენებული ქვეყნის ინტელექტუალური და ბუნებრივი რესურსები, დაინერგება მართვის თანამედროვე პრინციპები და მეთოდები, შეიქმნება ყველა პირობა ხალხის ცხოვრების დონისა და კეთილდღეობის ამაღლებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თ. გამსახურდია, თ. ფესტვენიდე ქვეყნის რესურსების ეფექტური გამოყენება საჭიროებს სწორ მენეჯმენტს, ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფ. გ. წერეთლის საიუბილეო 65-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო კონფერენციის მასალების კრებული, თბილისი, 2017 წ. გვ. 211-215

2. თ. გამსახურდია, თ. ფესტვენიდე, ეფექტური ინოვაციური მენეჯმენტი - ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯის გაუმჯობესება, ჟურნალი „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“, ტომი 4, გვ. 15-22, ბათუმი, 2017 წ.

Tamaz Gamsakhurdia

Ph.D., Associate Professor, Akaki Tsereteli State University

Teimuraz Festvenidze

Ph.D., Associate Professor, Akaki Tsereteli State University

REASONABLE MANAGEMENT OF RESOURCES AND ITS EFFECTIVE USE

Resume

The paper deals with the reasons that have a negative effect on the development of Georgia as an independent and democratic country. One of the reasons for this is the inefficient management of State Officials, their wrong vision and unnecessary work. Compared to many countries Georgia has better natural and climatic conditions and the best fertile land but still 81% of agricultural products are imported. Today's government is better compared to the previous one, but it could not restore justice and set the country on the path to prosperity. This is accompanied by a complex socio-economic problem, which created a hard background in the country, and it is clearly reflected on the demographic situation.

The paper also deals with the introduction of the modern self-governance model, the provision of its requirements and the issues of economic efficiency improvement management.

When the quality of democracy is increased, the intellectual and natural resources of the country are effectively used, modern principals and methods of managements are introduced all conditions will be created to increase the level of living and welfare of people.

ელისო გველესიანი

ეკონომიკის დოქტორი, აკადემიკოსი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ასოცირებული პროფესორი

ესტონეთის ეკონომიკური რეფორმები და საქართველო

სამუელ ჰანტინგტონის მიხედვით, ესტონეთი ცივილიზაციათა შეჯახების საზღვარზეა. ამის გამო ქვეყანა ისტორიკოსებისთვის ყოველთვის საინტერესო იყო, მაგრამ ხალხისთვის ცხოვრება არცთუ ისე ადვილი გახლდათ. ნაციტური გერმანიის და ორი საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ ესტონეთი 1990-იან წლებს განადგურებული შეხვდა.

1939 წლამდე ესტონეთის და ფინეთის საცხოვრებელი სტანდარტები და ერთ მოქალაქეზე შემოსავალი თითქმის თანაბარი იყო. საბჭოთა კავშირთან ბრძოლაში ფინეთმა მოსახლეობის დიდი ნაწილი და ტერიტორია დაკარგა, თუმცა დამოუკიდებლობა შეინარჩუნა. ესტონეთს კი მოსახლეობის 20%-თან ერთად დამოუკიდებლობაც წაართვეს. ორ საპირისპირო სისტემაში მცხოვრებ ქვეყნებს შორის განსხვავება ძალიან მალე გაიზარდა: 1987 წლისათვის ფინეთის ერთ მოსახლეზე შემოსავალი \$14, 370 იყო, ესტონეთში კი მხოლოდ \$2000.

1991 წელს ესტონეთმა დამოუკიდებლობა მოიპოვა. ქვეყანას განადგურებული ეკონომიკა ერგო. 1992 წელს ინდუსტრიული წარმოება 30%-ით შემცირდა, უფრო მეტად, ვიდრე დიდი დეპრესიის დროს. მოსახლეობის შემოსავალი 45%-ით შემცირდა, ინფლაცია 100%-ს გაუტოლდა, საწვავის ფასი კი 10,000%-ით გაიზარდა. ესტონეთის ვაჭრობის 92% რუსეთზე მოდიოდა (მაშინ როცა საბჭოთა ოკუპაციამდე ეს მაჩვენებელი 3% იყო). ასეთ პირობებში მთავრობაში კოალიცია ისამაალიტი (მამულის კავშირი) მოვიდა. ახალგაზრდა მთავრობამ გააანალიზა, რომ მცირე ნაბიჯები ეკონომიკის დასახმარებლად საკმარისი არ იქნებოდა. 32 წლის პრემიერ-მინისტრმა მარტ ლაარმა პოლონეთის ეკონომიკური რეფორმების მამამთავრის, ლემეკ ბალცეროვიჩის რჩევა გაითვალისწინა: მწარე წამლის ერთიანად დაღვევა უფრო მარტივია, ვიდრე მცირე დოზებით.

ესტონეთის ეკონომიკური რეფორმები ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის გამოცდილებას ჰგავდა. საწყისი ეკონომიკური რეფორმა მონეტარული იყო. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ესტონეთმა პირველმა შემოიღო საკუთარი ვალუტა, თუმცა ეს პროცესი არც ისე მარტივი აღმოჩნდა. რეფორმა სამ მიზანს ემსახურებოდა: ინფლაციის შეჩერება, ვალუტის ფასის სტაბილურობა მოთხოვნა-მიწოდების საფუძველზე და ფულის რაოდენობის განსაზღვრა. ესტონური კრონი გერმანულ მარკას მიემგზავნა და ამით მეტი სტაბილურობა და ნდობა დაიმსახურა.

რეფორმა წარმატებული გამოდგა, თუმცა მონეტარულ რეფორმაზე უფრო მნიშვნელოვანი დაბალანსებული ბიუჯეტი. მიიღეს კანონი, რომლის მიხედვითაც ესტონეთის პარლამენტს მხოლოდ დაბალანსებული ბიუჯეტი წარედგინება. ამასთანავე, მთავრობა ფულის დაბეჭდვაში შეიზღუდა. ესტონეთმა უარი თქვა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ შემოთავაზებულ დახმარებებზეც. ბიუჯეტის დაბალანსების მიზნით ხარჯვის შემცირება გადაწყდა.

რეფორმებს, რა თქმა უნდა, დიდი წინააღმდეგობა შეხვდა. მთავრობის მცდელობის მიუხედავად, ოპოზიციურ ძალებს არ სურდათ საბიუჯეტო საკითხებზე დებატებში ჩართვა და ხარჯვის შემცირების წინააღმდეგ გამოდიოდნენ როგორც პარლამენტში, ისე ქუჩაში. მთავრობაში მყოფ პარტიას ძალიან უჭირდა მნიშვნელოვანი კანონების მიღება, თუმცა მაინც ახერხებდა. ხარჯვის შემცირებასთან ერთად, მთავრობამ მოახერხა ყველა შესაძლო ობიექტის პრივატიზაცია, შეაჩერა საბჭოთა „დინოზავრი ქარხნების“ სუბსიდირება. რეფორმებმა შედეგები უკვე 1993 წელს გამოიღო. ინფლაცია 1000%-დან 89%-მდე, 1995 წელს კი 29%-მდე შემცირდა.

შემდეგი ნაბიჯი ინვესტიციების მოზიდვა და საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის შექმნა იყო. მთავრობის მიერ გატარებულმა რეფორმებმა თანაბარ პირობებში ჩააყენა როგორც ადგილობრივი ბიზნესები, ისე უცხოელი ინვესტორები. ბიზნესის წარმოება გამარტივდა, შემცირდა სავაჭრო ტარიფები და არასატარიფო ბარიერები, ექსპორტზე ყველა შეზღუდვა მოიხსნა. ამ რეფორმებსაც წინააღმდეგობა შეხვდა: ოპოზიციური ძალები ეკონომიკის სტრატეგიული ნაწილებისა და ადგილობრივი მეწარმეების დაცვას მოითხოვდნენ. მთავრობის სიმამაცემ ესტონეთს ეკონომიკური წარმატება მოუტანა.

კიდევ ერთი რადიკალური ნაბიჯი უცხოურ დახმარებაზე უარის თქმა იყო. ესტონეთმა არ მიიღო საერთაშორისო სავალუტო ფონდის და მსოფლიო ბანკის დახმარებები. ესტონეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრი აცხადებდა: არ მოგვეცეთ დახმარება, ვივაჭროთ უფრო მეტი!

აღნიშნულ რეფორმებს 1994 წელს ყველასთვის ერთნაირი, 26%-იანი გადასახადის შემოღება მოჰყვა. 2005 წლის იანვარში შემოსავლის გადასახადი 24%-მდე შემცირდა, 2006-ში – 23%-მდე, 2008 წელს კი საბოლოოდ 21% გახდა. ამგვარი ნაბიჯები მნიშვნელოვნად ამცირებდა გადასახადებს, ამარტივებდა საგადასახადო

სისტემის მართვას. შედეგად, ესტონეთში მეწარმეთა რაოდენობა 2 ათასიდან (1992) 70 ათასამდე (1994) გაიზარდა. ქვეყნის გამოცდილება ყველასთვის ერთნაირი გადასახადის დაწესებაში გაითვალისწინეს სხვა ქვეყნებმა: ლიტვამ და ლატვიამ, 2001 წელს რუსეთმა, მოგვიანებით საქართველომ და უკრაინამ, 2004 წელს კი სლოვაკეთმა და 2005 წელს რუმინეთმა.

რეფორმების შედეგად ესტონეთი პირველი პოსტსაბჭოთა ქვეყანა გახდა, რომელმაც ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსში (Heritage Foundation; The Wall Street Journal) თავისუფალის სტატუსი მიიღო. ყოველწლიურად ესტონეთის ეკონომიკა საშუალოდ 6%-ით იზრდებოდა, 2005 წელს ის 11%-ით, 2006 წლის პირველ ნახევარში კი 12%-ით გაიზარდა. გაეროს ადამიანური განვითარების ინდექსის მიხედვით, ესტონეთი არც ისე განვითარებული ქვეყნიდან, განვითარებულად იქცა. ბიზნესის წარმოების სიმარტივის მხრივ ესტონეთი 24-ე ადგილზეა და განვითარების სწრაფი ტემპის გამო, ბალტიური ვეფხვის სახელით მოიხსენიება.

რეინვესტირების შემთხვევაში მოგების გადასახადისგან გათავისუფლებამ ესტონეთის ბიზნესგარემო მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა. დღეს ბალტიის ამ ქვეყანას მსოფლიოში ყველაზე კონკურენტუნარიანი საგადასახადო სისტემა აქვს, თუმცა ეკონომიკის განვითარებისა და ბიზნესგარემოს გაუმჯობესების მიზნით ესტონეთში არაერთი თანმდევი რეფორმა გატარდა. ერთ-ერთი პირველი საჯარო სექტორში ბიუროკრატის შემცირება იყო. ბოლო წლების მონაცემებით, ესტონეთში სახელმწიფო სტრუქტურებში დასაქმებულთა რაოდენობა 29 384-ია. საქართველოში კი 2015 წელს მხოლოდ ცენტრალურ ხელისუფლებაში 116 442 ადამიანი მუშაობდა.

დამოუკიდებლობის რამდენიმე წელი ესტონეთისთვის საკმარისი აღმოჩნდა, რომ ერთ-ერთი ძლიერი ეკონომიკა შეექმნა. დღეს ესტონეთს „ბალტიის სასწაულს“ უწოდებენ. 2015 წლის მონაცემებით, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსით ესტონეთი მეორე ადგილზეა, ბიზნესის სიმარტივის კუთხით კი მე-17 ადგილს იკავებს. მსოფლიოში ყველაზე კონკურენტუნარიანი საგადასახადო სისტემა დღეს სწორედ ესტონეთს აქვს.

დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე ესტონეთში არაერთი საგადასახადო რეფორმა გატარდა, ყოველი მომდევნო ცვლილება კი ქვეყანაში საგადასახადო სისტემის კიდევ უფრო ლიბერალიზაციას ითვალისწინებდა. 2000 წელს გატარებულმა რეფორმამ ესტონეთში არსებულ ბიზნესგარემოსა და ინვესტიციების მოზიდვაზე მყისიერად იმუშავა. ბიზნესი რეინვესტირების შემთხვევაში მოგების გადასახადისგან გათავისუფლდა და მხოლოდ განაწილებული მოგება დაიბეგრა 20%-ით. ესტონური მოდელი ბევრი ქვეყნისთვის აღმოჩნდა საინტერესო.

„საგადასახადო სისტემის რეფორმირებამ ვფიქრობ, რომ ერთ-ერთი გადამწყვეტი როლი ითამაშა ძლიერი ეკონომიკის ჩამოყალიბებასა და ინვესტიციების მოზიდვის პროცესში. უნდა ყოფილიყო, რაც შეიძლება მარტივი და თანასწორი ყველასთვის. ეს, რა თქმა უნდა, უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად ძალიან მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო. პატარა ქვეყნისთვის მნიშვნელოვანია ასეთი გზავნილები, შენ უნდა შესთავაზო რაღაც უნიკალური და განსხვავებული“, - აცხადებს პრიტი ტურკი.

ესტონეთის ერთ-ერთი პირველი რეფორმა დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ სწორედ ბიუროკრატიას ეხებოდა, შემცირდა სახელმწიფო სტრუქტურებში დასაქმებული ადამიანების რაოდენობა, შესაბამისად შემცირდა საჯარო სექტორისთვის გამოყოფილი ხარჯებიც. ესტონეთში, რომლის მოსახლეობაც 1 315 819- ია, Eurostat-ის ოფიციალური ინფორმაციით, ბოლო წლებში სახელმწიფო სტრუქტურებში დასაქმებულთა რაოდენობა 29 384-ია. 23 920 მოქალაქე სახელმწიფო ადმინისტრაციულ სააგენტოებში მუშაობს, 5464 ადამიანი კი ადგილობრივი ხელისუფლების ადმინისტრაციულ სტრუქტურებშია დასაქმებული. ესტონეთის ყველა სამინისტროში ერთად მხოლოდ 2 889 ადამიანი მუშაობს. საქართველოში კი, რომლის მოსახლეობაც 3 729 500-ია, „საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველოს“ მონაცემებით, 2015 წელს მხოლოდ ცენტრალურ ხელისუფლებაში დასაქმებულია 116 442 ადამიანი, მათ შორის ანაზღაურებაზე კი ბიუჯეტიდან გასულ წელს მილიარდ 407 მილიონ 933 ათასი ლარი გამოიყო. საინტერესოა საჯარო მოხელეთა რაოდენობის ზრდის ტენდენციაც. 2014 წელს მხოლოდ ცენტრალურ ხელისუფლებაში 111 337 ადამიანი მუშაობდა, მხოლოდ 1 წელიწადში მათი რაოდენობა კი 5 000-ზე მეტით გაიზარდა.

„ბიუროკრატიული ხარჯის შემცირებასა და შემდეგ ამ თანხის დანაზოგში გადამისამართებას შეიძლება ითქვას, საზღვარი არა აქვს, რაც მეტს დაზოგავ, ცხადია, უკეთესია. თუმცა დღეს საქართველოში ამ მიმართულებით ძალიან დიდი პრობლემა არ არის. სხვა ქვეყნებს თუ შევადარებთ, საქართველოში ბიუროკრატიული ხარჯი ფარდობით მაჩვენებლებში მთლიანი შიდა პროდუქტის მიმართ, ბიუჯეტის მთლიანი ხარჯების მიმართ მაღალი არ არის, საშუალოზე დაბალია. თუმცა შეიძლება დავზოგოთ თანხები, რაც გადავა ეროვნულ დანაზოგში, შემდეგ მთავრობას შეეძლება, ბიუჯეტის დეფიციტი შეამციროს, ან ინფრასტრუქტურულ პროექტებში ჩადოს ეს ფული. სახელმწიფო სექტორში სამუშაო ადგილების შემცირება ეკონომიკურად მომგებიანი იქნება, მაგრამ პოლიტიკურად ამ ნაბიჯის გადადგმა თვითმკვლელობის ტოლფასია. ბიუროკრატიასთან მეტი პრობლემა გვაქვს სხვა მიმართულებით, ხელისუფლების სხვადასხვა შტო სწრაფად ვერ იღებს გადაწყვეტილებებს, დროში იწელება პროცესი. რთულია, მთავრობასთან მოლაპარაკება. სწრაფად ვერ შემოჰყავს ინვესტორი და სწრაფად ვერ იწყება ბიზნესის კეთების პროცესი“, - აცხადებს საქართველოს რეფორმების ასოციაციის ეკონომისტი ბესო ნამჩავაძე.

„ვფიქრობ, რომ ბიუროკრატია საჯარო სექტორში ყველა ქვეყნის გამოწვევაა. თუ გინდა, რომ მმართველი გუნდი იყოს ეფექტიანი, იქ დასაქმებულების ნაწილმა უნდა დატოვოს სამუშაო ადგილი. ეს არ არის მარტივი პროცესი. ხელისუფლებამ მოსახლეობას უნდა აუხსნას, რატომ არ სჭირდება ამდენი ხალხი საჯარო სექტორში, მაგრამ მგონია, რომ ის ადამიანები, რომლებიც მუშაობენ სამთავრობო სტრუქტურებში, არიან განათლებული

და მოაზროვნე მოქალაქეები, მათ კი შეუძლიათ, სამსახური იპოვონ კერძო სექტორში. ესტონეთის ხელისუფლების პრიორიტეტია სწორედ ის, რომ რაც შეიძლება მეტი ადამიანი იყოს დასაქმებული კერძო სექტორში. ჩვენ შევძელით, შეგვექმნა პატარა, თუმცა ეფექტიანი მთავრობა. ელექტრონული მმართველობის მეშვეობით ვახერხებთ, რომ ნაკლები ბიუროკრატია გვექნოდეს“, ამბობს ესტონეთის ელჩი საქართველოში.

ბიზნესის განვითარების მიზნით დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან მალევე ესტონეთმა პრივატიზაციის პროგრამა დაიწყო. ეს პროცესი ფაქტობრივად დასრულებულია. ძალიან ცოტა კომპანია თუ საწარმო რჩება დღემდე ესტონეთში სახელმწიფოს სრულ მფლობელობაში. ეს არის ქვეყნის მთავარი პორტი, ეროვნული ლატარეა, ფოსტა. ეკონომისტი ბესო ნამჩავაძე eugeorgia.info-სთან ინტერვიუში აცხადებს, რომ მსგავსი პროგრამა საქართველოშიც უნდა განხორციელდეს.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი ინვესტიციების მოზიდვის გზაზე მიწის აღრიცხვასთან დაკავშირებულ პრობლემებს ეხება. 2 წლის წინ ესტონური კომპანიის „პორტ არტურ გრუპის“ მიერ საქართველოში დაფუძნებულმა შპს PAG-ის დირექტორმა ვეტიკი ვილჯომ საქართველოში 30 მილიონი დოლარის ინვესტიციის განხორციელება მას შემდეგ გადაიფიქრა, რაც გაირკვა, რომ მიწას, რომელიც ესტონურმა ბიზნესჯგუფმა რუსთავეში მერიისგან აუქციონზე იყიდა, რამდენიმე კერძო მფლობელი უკვე ჰყავდა. საკადასტრო რუკის მიხედვით, ტერიტორია გარდაბნის რაიონს ეკუთვნოდა და ქონება ამ რაიონის თვითმმართველობას 2006 წელს ჰქონდა გაყიდული. სასამართლო დავა ამ საკითხზე დღემდე გრძელდება. ესტონელი ინვესტორი, რომელიც საქართველოში 100 სკანდინავიური კომპანიის შემოყვანას გეგმავდა, მიწის ნაკვეთისთვის გადახდილი 3 400 000 დოლარის უკან დაბრუნებას ითხოვს. „გადასახადის გამაზღვრელთა კავშირის“ დირექტორი გიგლა მიქაუტაძე ამბობს, რომ მიწის აღრიცხვის მოწესრიგება ინვესტიციების მოზიდვის გზაზე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია.

„მსოფლიო ბანკის ბიზნესის კეთების რეიტინგს 2015 წელს მეთოდოლოგიაში დაემატა მიწის მენეჯმენტი. ეს გულისხმობს, რამდენად კარგად მუშაობს კადასტრი. ვერ ვიტყვი, რომ საშინელი ვითარება გვაქვს, მაგრამ არც ისე კარგი სიტუაციაა, თუ გაუმჯობესდება ხარისხობრივად, ჩვენი პოზიციაც ბიზნესის კეთების რეიტინგში წინ გადაინაცვლებს. შეიძლება, მიწა დაარეგისტრირო მარტივად, მაგრამ მერე აღმოჩნდეს, რომ ეს მიწა ვიღაცის ყოფილა. თუ კადასტრი არ მოწესრიგდა, ბიზნესმენი არ არის დაცული, რომ მისი ქონება არ გახდეს შემდეგ სადავო“, – ამბობს გიგლა მიქაუტაძე.

ესტონეთში ჩატარებული არაერთი კვლევა ადასტურებს, რომ ბალტიის ქვეყანაში ბიზნესის წარმატებას უმეტესწილად ხელისუფლებასა და კერძო სექტორს შორის სწორი კომუნიკაცია განაპირობებს. ნებისმიერ მოქალაქეს ესტონეთში კომპანიის დაფუძნება ონლაინ – 5 წუთზე ნაკლებ დროში შეუძლია. ესტონეთი არ აწესებს კონტროლსა და რაიმე სახის აკრძალვას უცხოურ ინვესტიციებზე. უცხოური კაპიტალდაბანდების მოცულობა არ არის ლიმიტირებული, კომპანია შეიძლება, 100 პროცენტით სხვა ქვეყნის მოქალაქის მფლობელობაში იყოს. არაესტონური კომპანია ქვეყანაში ზუსტად იმავე უფლებებით სარგებლობს, რითიც ადგილობრივი. ლიცენზიის მოპოვების ვალდებულება აქვთ მხოლოდ რამდენიმე სფეროში. ეს ეხება ფარმაცევტულ ბაზარს, პორტს, აეროპორტს, რკინიგზას, ტელეკომუნიკაციებს და კიდევ რამდენიმე სექტორს. სასამართლო დავები ინვესტორებთან ესტონეთში ძალიან იშვიათია, სასამართლო ხელისუფლების გავლენისგან თავისუფალია. ერთადერთი პრეტენზია, რაც შეიძლება, ესტონეთის მართლმსაჯულებასთან მოქალაქეს ჰქონდეს, საქმის ნელი ტემპით განხილვაა. არაერთი საერთაშორისო კვლევა ადასტურებს, რომ უცხოელ ინვესტორებს კორუფციასთან დაკავშირებული საკითხები ესტონეთში პრობლემებს არ უქმნით. მიუხედავად ამისა, 2013 წელს ესტონეთის ხელისუფლებამ 2013-2020 წლების ანტიკორუფციული სტრატეგია შეიმუშავა, რომელიც საჯარო უწყებების გადაწყვეტილებების გამჭვირვალობის გაზრდას, კორუფციული გარიგებების გამოვლენასა და გამომიებას ითვალისწინებს. კიდევ ერთი ფაქტორი, რაც ესტონეთის ეკონომიკის წარმატებას განაპირობებს ქვეყანაში არსებული სტაბილურობაა. ესტონეთში ძალიან იშვიათად იმართება საპროტესტო აქციები, შეკრებების დროს კი თითქმის არასდროს ხდება დაპირისპირება.

კანონის უზენაესობა მნიშვნელოვანი ფაქტორია, ინვესტორებისთვის ეს იმას ნიშნავდა, რომ მათ ინვესტიციას საფრთხე არ ემუქრებოდა. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ესტონელები ყოველთვის ცდილობდნენ, არასდროს ყოფილიყვნენ ასოცირებული საბჭოთა კავშირთან, შეექმნათ ახალი იმიჯი, ახლა ესტონეთი აღარ აღიქმება საბჭოთა კავშირის ყოფილ ნაწილად, დღეს ამ ქვეყანასთან ასოცირდება ელექტრონული მმართველობა, IT ტექნოლოგიები. წარმატებას განაპირობებს ასევე ადგილმდებარეობა, ახლოს ყოფნა ისეთ ქვეყნებთან, როგორიცაა შვედეთი, ფინეთი და გერმანია.

1992 წელს დაწყებულმა რადიკალურმა რეფორმებმა 25 წელიწადში ისე შეცვალა ესტონეთი, რომ კომუნისტური რეჟიმის დროინდელ ესტონეთს სულ აღარ ჰგავს. ესტონეთი პირველი ყოფილი კომუნისტური ქვეყანაა, რომელმაც „ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის“ ყოველწლიური გამოცემის მიხედვით (გამომცემლები: Heretage Foundation, Wall Street Journal) „თავისუფალი ეკონომიკის“ სტატუსს მიაღწია. კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ მან არა მარტო „თავისუფალი ეკონომიკის“, არამედ მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე თავისუფალი ეკონომიკის სტატუსი მოიპოვა.

გამოყენებული ლიტერატურა

"Minifacts About Estonia 2017". 19 July 2017.

"PHC 2011 RESULTS". Statistics Estonia 26 January 2016.

"Estonia". International Monetary Fund.

"Gini coefficient of equivalised disposable income (source: SILC)". Eurostat Data Explorer. January 2014.

"2015 Human Development Report" (PDF). United Nations Development Programme. 2015. Retrieved 14 December 2015.

Territorial changes of the Baltic states Soviet territorial changes against Estonia after World War II

"Define Estonia". Dictionary.com. October 2013./ɛˈstoʊniə, ɛˈstoʊnjə/

Eliso Gvelesiani

Akaki Tsereteli State University, Associated Professor

ESTONIA'S ECONOMIC REFORMS AND GEORGIA

Resume

There is a lot of affinity between Estonia and Georgia, two tiny nations for centuries caught between the Russian rock and the German or Ottoman/Persian hard place. Common fate may be, indeed, the reason for Georgia's topping the list of Estonian development cooperation priorities. Georgia is the largest recipient of Estonia's bilateral aid, most of which is about sharing the Estonian experience of establishing itself as a new European democracy and a unique place to do business.

Uniqueness is a huge asset for small countries trying to carve out their niche in the global competition for talent and capital. Left with few other options to impress foreigners, Estonia has been utterly innovative and unique when it comes to economic policy. In 1992, Estonia was the only country in the entire transition universe to peg its new currency, the Kroon, to a European currency through a rigid arrangement known as the currency board.

While promising, Estonia's tax model carries considerable implementation risks in Georgia. Also, given that Georgia already has a fairly liberal tax legislation, the advantages of adopting the Estonian system would be relatively modest.

მირიან ბიბოლაშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული სპეციალისტი

საბანკო სისტემის სრულყოფის ზოგიერთი საკითხი

თანამედროვე ბიზნესის განვითარება დიდად არის დამოკიდებული საბანკო სისტემაზე, რომელიც თანაბარ კონკურენტულ გარემოში უნდა ფუნქციონირებდეს. საბანკო საქმე ყველა სხვა ბიზნესის მსგავსი საქმეა, იგი შეიძლება უფრო ადვილად კი მოგვეჩვენოს, ვიდრე სამრეწველო, სამშენებლო ან სავაჭრო საქმიანობა. სინამდვილეში ეს მხოლოდ მოჩვენებითობა იქნება, ვინაიდან ბანკი რთული სამართავი მექანიზმია. მის უშეცდომო მუშაობაზე ბევრად არის დამოკიდებული მთელი საზოგადოებრივი მეურნეობის ნორმალური ფუნქციონირება. ამავე დროს ბანკები ყველაზე ადრე, სწრაფად და ზუსტად რეაგირებს ყველა იმ ცვლილებაზე, რომელსაც შეიძლება საზოგადოებრივი პროდუქტის წარმოების, განაწილების, მიმოქცევისა და მოხმარების პროცესში მოხდეს.

საბანკო სისტემამ თავისი განვითარების უმაღლეს დონეს კაპიტალიზმის ეპოქაში მიაღწია, მაგრამ იგი ჯერ კიდევ მონათვლობელობის დროს ჩაისახა. შუალ საუკუნეებში ვაჭარ კაპიტალისტებს გამოეყო ფულით მოვაჭრე განსაკუთრებული ფენა, რომლებიც ადგილობრივ და უცხოურ ვალუტას უცვლიდნენ მოსახლეობას. კაპიტალიზმის ჩასახვასთან და განვითარებასთან ერთად, ფულით მოანხები ანაბრების ანუ მიბარებული ფულის სახით, რომელიც შემდეგ გასესხების ობიექტად გადაიქცეოდა. მე-16–17 საუკუნეებში იტალიურმა, ჰოლანდიურმა, გერმანულმა სავაჭრო გილიებმა შექმნეს ე.წ. ჟირო-ბანკები, რომლებიც თავდაპირველად ვაჭრებისაგან ღებულობდნენ ანაბრებს და მათთვის აწარმოებდნენ უნაღდო ანგარიშსწორებებს, ხოლო შემდეგ დაიწყეს საკრედიტო ოპერაციებიც.

დღეისათვის საქართველოში 20-ნდე კომერციული ბანკი ფუნქციონირებს. ტარდება ღონისძიებები საბანკო სისტემის სრულყოფისათვის და კონკურენტული გარემოს შექმნისათვის. „ფინკა ბანკის“ შემდეგ საბანკო ლიცენზია კიდევ ერთმა მიკროსაფინანსო ორგანიზაციამ „კრედომ“ მიიღო, რომელიც მიკროსაფინანსო ბაზარზე 2007 წლიდან ოპერირებს. სს „კრედო ბანკი“ ძირითადად მიკრო და მცირე ბიზნესის დაკრედიტებაზე არის ორიენტირებული. ფინანსისტები ახალი ბანკის გამოჩენებითად აფასებენ, თუმცა აქვე აღნიშნავენ, რომ საბანკო სექტორს, ფაქტობრივად ორი მსხვილი ბანკი ინაწილებს და მათ ოლიგოპოლიის ბაზარზე პატარა ბანკების საქმიანობა ვერ დაანგრევს.

კრედო მდგრადი ფინანსური სერვისით უზრუნველყოფს როგორც მიკრო და მცირე ბიზნესებს, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის დაფინანსების უპირატესობით, ასევე ფიზიკურ პირებს. მისი პორტფელი 457,6 მილიონ ლარს შეადგენს, ხოლო აქტივები –577,7 მილიონ ლარს. ამ ეტაპზე ბანკში 1860 ადამიანია დასაქმებული დაიგი 62 ფილიალის მეშვეობით ემსახურება 223 ათასზე მეტ აქტიურ მომხმარებელს საქართველოს მასშტაბით.

მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებისათვის საბანკო ლიცენზიის მიღება საოპერაციო სივრცეს აფართოებს და საბანკო სერვისის მისაღებად მომხმარებელსაც მეტ არჩევანს აძლევს. სპეციალისტები არ გამორიცხავენ, რომ ეროვნულ ბანკს საბანკო ლიცენზიის მოთხოვნით კიდევ რამდენიმე მიკროსაფინანსომ მიმართოს, ვინაიდან ბაზარზე უკვე რამდენიმე საკმაოდ მსხვილი ორგანიზაცია საქმიანობს.

აღსანიშნავია, რომ უკვე რამდენიმე წელია საქართველოს საბანკო სივრცეში ახალი უცხოური ბანკი არ გამოჩენილა, რომელიც რამდენიმე ბანკის „ერთობლივ მონოპოლიას“ დაანგრევდა და ბიზნესს კონკურენტულ საბანკო პროდუქტებს შესთავაზებდა.

ბოლო პერიოდში საბანკო სივრცეში რამდენიმე ცვლილება განხორციელდა, მსხვილი ბანკები კიდევ უფრო გამსხვილდნენ. „პროგრეს ბანკი“ და ბანკი „რესპუბლიკა“ იყიდა „თიბისი ბანკმა“, უფრო ადრე ამავე ბანკმა შეიძინა ბანკი „კონსტანტა“ და „პროკრედიტ ბანკის“ 21 მილიონიანი საკრედიტო პორტფელი. ასევე „საქართველოს ბანკმა“ იყიდა „ტაოპრივატბანკი“ და 2016 წლის დეკემბერში „პროკრედიტ ბანკის“ მიკრო და მცირე ბიზნესის 45 მილიონიანი პორტფელსაც დაეუფლა. მარტო ამ უკანასკნელი გარიგებით „საქართველოს ბანკის“ სასესხო პორტფელის წმინდა ღირებულება 120 მილიონი ლარით გაიზარდა.

ფინანსისტების ნაწილის აზრით, საქართველოს საბანკო სექტორი ოლიგოპოლიურია და ასეთ პირობებში რაიმე კონკურენტიაზე საუბარი ზედმეტია. ოლიგოპოლიური ბაზარი კი ეფექტიანი არასდროს არის. იგი თავისი საქმიანობით ვნებს სხვა სექტორებს, ვინაიდან ბუმბერაზი ბანკები სხვა კომერციულ ორგანიზაციებს განვითარების საშუალებას არ მისცემენ. სპეციალისტების განცხადებით, ამიტომაცაა, რომ საქართველოს საბანკო სექტორი ერთმანეთის მიყოლებით დატოვა ჯერ ბრიტანულმა „ეიჩესბისი ბანკმა“, შემდეგ კი ფრანგულმა „სოსიეტე ჟენერალმა“. ფინანსისტების ნაწილის აზრით, ოლიგოპოლიურ ბაზარზე წვრილი

ბანკები მსხვილი ბანკების მოსამსახურეები არიან. სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ საქართველოს ფინანსური ბაზარი ძალიან პატარაა, რომელსაც ძირითადად ორი მსხვილი ბანკი ინაწილებს და ამ შემთხვევაში სხვა ბანკისათვის ნიშა აღარ რჩება. შესაბამისად, მათ ინტერესი არ აქვთ, რომ აქ ფული დააბანდონ. უცხოური ფინანსური ორგანიზაციებისათვის არც რეგიონული ფილიალის გახსნაა საინტერესო, ვინაიდან საქართველოზე უკეთესი ვითარება არც სომხეთშია, ხოლო აზერბაიჯანული ბაზარი სპეციფიკურია, თან ნავთობის ფასები მერყეობს.

საბანკო ბაზარზე პატარა ბანკების შესწავლა კონკურენციის თვალსაზრისით მდგომარეობას დიდად ვერ შეცვლის, ვინაიდან პატარა ბანკებს მსხვილ ბანკებთან კონკურენტული ჭიდილი არ შეუძლიათ. „კრედი“ იქნება, თუ „ფინკა“, ესენი იმდენად პატარა ბანკებია, რომ კონკურენციის თვალსაზრისით ბაზარზე დიდ ამინდს ვერ შექმნიან. არათუ ყოფილ მსხვილ მიკროსაფინანსოებს, არამედ რიგით ბანკებსაც კი არ შეუძლიათ არსებული ოპლიგოპოლიის განეიტრალება. რეალურად საქართველოში მთელი ფინანსური აქტივების დაახლოებით 75% ორ ბანკზე მოდის. ამ მხრივ მათ კონკურენციის გაწევა ამ ორისათვის გაუჭირდება, ვინაიდან აღნიშნულ მსხვილ ბანკებს უკვე აქვთ წვდომა საერთაშორისო ფინანსურ ინსტიტუტებთან.

ბანკების ასოციაციის აღმასრულებელი დირექტორის გიორგი ცუცქერიძის განცხადებით საქართველოში საბანკო სექტორი რამდენიმე სეგმენტისაგან შედგება და კონკურენცია ყველგან არსებობს. თუმცა აღიარებს, რომ წვრილი ბანკები დიდ ბანკებს კონკურენციას ვერ გაუწევს.

ფინანსური სტაბილურობის უფრო მეტად გაზრდის მოტივით, საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა კომერციული ბანკებისათვის მინიმალური კაპიტალის გაზრდის მოთხოვნა მიიღო. საქართველოს ეროვნული ბანკის გადაწყვეტილებით, მინიმალური კაპიტალი, რომელიც ახლა 12 მლნ ლარია, 2018 წლის ბოლომდე, ეტაპობრივად 50 მლნ ლარამდე უნდა შეივსოს.

2017 წლის თებერვალში, წინა თვესთან შედარებით, კომერციული ბანკების მიერ ეკონომიკის დაკრედიტება 437,6 მლნ ლარით შემცირდა და 18,25 მილრდ ლარს გაუტოლდა. ეროვნული ვალუტით გაცემული სესხები 150,1 მლნ ლარით (2,3%-ით) გაიზარდა და 6,61 მილრდ ლარს გაუტოლდა. უცხოური ვალუტით გაცემული სესხების მოცულობა თებერვალში 16,0 მლნ ამერიკული დოლარი შეადგინა. ამის შესახებ ეროვნული ბანკის თებერვლის მიმოხილვაშია ნათქვამი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოვზანაძე ი. საქართველოს კომერციული ბანკების პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე და მათი გადაწყვეტის გზები. 2003 წ.
2. ცაავა გ. საბანკო საქმე. თბილისი 2005 წ.
3. გამსახურდია გ. ფინანსური ეკონომიკა თანამედროვე ეტაპზე 2009 წ
4. კაკულია რ. ხელაია გ. ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის ზოგადი თეორია, თბილისი 2003 წ.
5. კაკულია რ. გაბელაშვილი კ.-ფინანსების თეორია, თბილისი 2012 წ.
6. პერიოდული ჟურნალი „აუდიტი, აღრიცხვა, ფინანსები“ 2017 წ.

Mirian Gigolashvili

invited specialistAkaki Tsereteli State University

SOME ISSUES OF BANKING SYSTEM IMPROVEMENT

Resume

In the article "Some Issues of Improvement of Banking System" focuses on the well-being of the banking system and depends on the development of the country's economy and the promotion of business.It is important to create a competitive environment in the banking system.Changes in banking system continue.After the Finca Bank, banking license was received by another microfinance organization Credo .The financiers positively evaluate the new bank, but note that the banking sector, in fact, is divided into two large banks and they will not ruin the activity of small banks in the oligopoly market.Competition for large financial institutions have logged in to.

It is noteworthy that a new foreign bank has not appeared in Georgia's banking space for several years, which will destroy several bank's "monopolies" and offer competitive banking products to business.With increased motivation for financial stability, the National Bank of Georgia has received a request to increase the minimum capital for commercial banks.

არატრადიციული მონეტარული პოლიტიკის გამოყენების ტენდენციები საქართველოში

არატრადიციული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მეთოდების გამოყენების სიხშირე ბოლო ათწლეულის მანძილზე მნიშვნელოვნად გაიზარდა, რაც განაპირობა მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკურმა პროცესებმა და კრიზისულმა გამოვლინებებმა. არატრადიციული მონეტარული პოლიტიკა წარმოადგენს განსხვავებული ინსტრუმენტებისა და მიდგომების ერთობლიობას, რომლის საშუალებითაც ხდება ეკონომიკაში კრიზისული პროცესების მართვა და ეკონომიკური ზრდის დადებითი მაჩვენებლების შენარჩუნება. სხვადასხვა ქვეყნების გამოცდილება ცხადყოფს, რომ აღნიშნული მეთოდები ეფექტურია, თუმცა ყველა ქვეყანა ერთსა და იმავე მიდგომას მსგავსი ეფექტურობით ვერ გამოიყენებს სხვადასხვა ინდივიდუალური მახასიათებლების გამო.

საქართველოში არატრადიციული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენება შესაძლებელია, თუკი ქვეყანაში კარგად განვითარებული ფასიანი ქაღალდების და კაპიტალის ბაზარი გვექნება, სადაც მაქსიმალურად იქნება შესაძლებელი სპეკულაციური გარიგებების თავიდან აცილება.

მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მისაღწევად ქვეყანაში აუცილებელია ინფლაციის დაბალი და სტაბილური ტემპები შეინიშნებოდეს. ეს ეკონომიკური ზრდის, მაღალი დასაქმებისა და დაბალი საპროცენტო განაკვეთების უმნიშვნელოვანეს პირობად გვევლინება.

ცენტრალური ბანკების მიერ განხორციელებული მზარდი ეფექტიანი მონეტარული პოლიტიკა განაპირობებს ეროვნული ბანკის კანონმდებლობით განსაზღვრული ამოცანის – ფასების სტაბილურობის უზრუნველყოფას. ინფლაციის თარგეთირების რეჟიმი საქართველოში ეროვნული ბანკის მიერ გატარებული მონეტარული პოლიტიკის საფუძველს წარმოადგენს. გრძელვადიან პერიოდში ინფლაციის სამიზნე მაჩვენებელი 3%-ია.

ეროვნული ბანკის მონაცემების თანახმად, 2010 წლის აპრილიდან, მონეტარული პოლიტიკის გააქტიურების შემდგომ, ქვეყანაში შეინიშნება დადებითი მიმართულებები. კონკრეტულად კი გაიზარდა ფულის ბაზრის მოცულობა. ფულადი ბაზრის განვითარებამ შესაძლებელი გახადა ლიკვიდობის მართვა კომერციული ბანკებისათვის. შედეგად მათი მონაცემებით მიღებულია ლარიზაციის მაჩვენებლის შემცირება. რეფინანსირების განაკვეთისადმი ნდობა კი გაიზარდა, ხოლო ბანკებმა მომხმარებლებს სესხები ეროვნულ ვალუტაში შესთავაზეს. ამით კი გაზარდეს მონეტარული პოლიტიკის გადაცემის საკრედიტო არხი. თუმცა რეალურად სიტუაცია სხვაგვარადაა, როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, საქართველოში საყოველთაოდ აღიარებული და ერთმანეთის თანამდევნი პროცესები არ მიმდინარეობს, პირიქით ხშირად საქმე გვაქვს საპირისპირო პროცესებთანაც. ერთ-ერთი ასეთი მაგალითია რეფინანსირების განაკვეთი, რომლის ბოლოდროინდელმა ცვლილებამ შედეგი ვერ გამოიღო, რეფინანსირების განაკვეთით ინფლაციის მოთოკვა თითქმის შეუძლებელი გახდა იმდენად, რამდენადაც ეროვნული ბანკი რეფინანსირების სესხებს ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ნორმალური გატარებისათვის საჭირო გონივრული მოცულობით კი არ გასცემს, არამედ აქ საქმე გვაქვს ბუნდოვან ოლიგოპოლიურ გარიგებებთან. რასაც ეროვნული ბანკის საიტზე გამოქვეყნებულ ინფორმაციაშიც სტრიქონთა შორის იკითხება.

2009 წლიდან საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა ინფლაციის თარგეთირების რეჟიმზე გადასვლა დაიწყო, რაც ითვალისწინებს ინფლაციის სასურველი და მიზნობრივი მაჩვენებლის წინასწარ განსაზღვრას. და პოლიტიკის ისეთი პრიორიტეტების დასახვას და ამასთანავე იმ ინსტრუმენტების გამოყენებას, რითაც შესაძლებელი იქნება საშუალოვადიან პერიოდში სასურველი მიზნის მიღწევა. ინფლაციის მიზნობრივი მაჩვენებლის დასახვა შესაძლებლობას აძლევს ეროვნულ ბანკს გამჭვირვალედ დასახოს საკუთარი მიზნები და მონეტარული პოლიტიკის მიმართულებები განსაზღვროს სწორად. ეროვნული ბანკი ინფლაციის მიზნობრივ მაჩვენებელს განსაზღვრავს ყოველ წელს მომდევნო სამწლიანი პერიოდისათვის.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მონეტარული პოლიტიკის საოპერაციო ინსტრუმენტს წარმოადგენს მოკლევადიანი საპროცენტო განაკვეთი, რომელთა ცვლილებაც სამომავლოდ აისახება გრძელვადიან განაკვეთებში, რაც ეკონომიკის საბოლოო მდგომარეობაზე ახდენს გავლენას. მონეტარული პოლიტიკის დროითი ლაგი განისაზღვრება 4-6 კვარტლით. მონეტარული პოლიტიკის ინსტრუმენტების ცვლილება გავლენას ახდენს ინფლაციაზე მომავალში, რაც პირდაპირპროპორციულადაა დაკავშირებული ფასების სტაბილურობასთან ეს უკანასკნელი კი საპროგნოზო ინფლაციით რეგულირდება. თუმცა აღნიშნული პერიოდი არაეფექტიანია მონეტარული პოლიტიკის გატარების დროს.

სავალუტო ბაზრის განვითარების მიზნით ეროვნულმა ბანკმა თბილისის სავალუტო ბირჟა ჩაანაცვლა სავალუტო აუქციონებით, რაც დღეისათვის სავალუტო ბაზარზე ინტერვენციების ერთადერთ ინსტრუმენტს წარმოადგენს. აღნიშნული რეფორმის შედეგად ეროვნული ბანკის ინტერვენციების წილი სავალუტო ვაჭრობაში მნიშვნელოვნად შემცირდა. პოლიტიკის შედეგად გაიზარდა კურსის მერყეობა, რაც დამახასიათებელია სავალუტო ბაზრებისათვის (თუმცა არსებული მერყეობა ეკონომიკაზე შოკურ გავლენას

ახდენს). ამრიგად, გაცვლითი კურსის პროგნოზირება შეუძლებელია გახდეს, რითაც (დესტაბილიზაციის მიზნით) სპეკულაციური გარიგებების ალბათობა შემცირდა. ამით ლარის სტაბილურობა უნდა გაზრდილიყო (თუმცა შედეგი საპირისპიროა). ეროვნული ბანკის სავალუტო პოლიტიკის მიზანია ეროვნული ბანკის ჩარევის შემცირება სავალუტო ბაზრებზე. ძირითად მიზანს კი წარმოადგენს კაპიტალის დროებითი ჭარბი ნაკადების გამო გაცვლითი კურსის რყევების შემცირება და ამასთანავე კერძო და სახელმწიფო სექტორში საგარეო დაფინანსებებს შორის დისბალანსისა და შეუსაბამოების ნაწილობრივი კორექტირება. ეროვნული ბანკის მიზანს გრძელვადიან პერიოდში სავალუტო ინტერვენციების გაუქმება წარმოადგენს.

ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ეფექტურად გასატარებლად მნიშვნელოვანია ლარიზაციის მაჩვენებელი, რომელიც განმსაზღვრელს წარმოადგენს მონეტარული პოლიტიკის ეფექტიანობის საკითხში. ლარიზაციის ღონისძიებების გატარება ეროვნულმა ბანკმა დაიწყო 2017 წლიდან, რითაც მაქსიმალურად ცდილობს მონეტარული პოლიტიკის გავლენის ეფექტიანობის გაზრდას. დოლარიზაციის მაღალი მაჩვენებელი წარმოშობს გაცვლითი კურსის მერყეობას და ეროვნული ვალუტის გაუფასურებისას კრედიტების ნაკლებად გადახდისუნარიანობას, ვალდებულებების გაზრდას იმ პირებისათვის, რომელთა ვალდებულებებიც უცხოურ ვალუტაშია დენომინირებული, ხოლო შემოსავლებს ლარით იღებენ. ამით საფრთხე ექმნება ქვეყნის ფინანსურ სტაბილურობას.

ლარიზაციის ღონისძიებების ფარგლებში ეროვნულ ბანკს ბაზელ III-ის რეკომენდაციის თანახმად სურს შემოიღოს ლიკვიდობის გადაფარვის კოეფიციენტი სადაც უპირატესობის მინიჭება ეროვნულ ვალუტაზე მოხდება. აუცილებელი პირობაა ეროვნულ ბანკს გააჩნდეს ლიკვიდური აქტივები, რათა მოკლევადიანი დეპოზიტები გრძელვადიან სესხებად გადააქციოს ამისათვის კი იგეგმება გირაოს ბაზის გაფართოვება.

აუცილებელია კაპიტალის ბაზრის განვითარება, გრძელვადიანი ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობის განვითარებისა და კაპიტალის გაზრდისათვის. ამისათვის კი სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების განვითარებაა აუცილებელი. ეროვნული ბანკი ცდილობს მაღალლიკვიდური ფასიანი ქაღალდების გამოშვებას. სავალუტო რისკების თავიდან ასაცილებლად 2017 წლის 15 იანვრიდან ეროვნულმა ბანკმა შემოიღო ახალი რეგულაცია, რითაც მცირე მოცულობის სესხების გაცემა მოხდება მხოლოდ ეროვნულ ვალუტაში. ხოლო 2015 წლამდე აღებულ სესხებზე დაიწყო გაღარების ერთჯერადი ღონისძიება. ლარში გაცემული სესხების პოპულარიზაცია ხელს შეუწყობს სესხების ლარიზაციის მაჩვენებლის ზრდას, თუმცა საქართველოში ცვლად საპროცენტო განაკვეთში გაცემული სესხების წილი სესხების საერთო მოცულობაში ძალიან მცირეა. რაც განსხვავდება განვითარებული ქვეყნების მაჩვენებლებისაგან. მსგავსი სესხების დროს ბანკებში საპროცენტო განაკვეთების რისკი მინიმუმამდეა შემცირებული, რითაც შესაძლებელია განაკვეთების შემცირება, ამასთანავე ვალუტის შეუსაბამობით გამოწვეული საკრედიტო რისკიც მინიმუმამდეა შემცირებული. ეროვნულმა ბანკმა დაიწყო „ესქრო“ მომსახურების შეთავაზება, რომლის ფარგლებშიც ოპერაციები ყიდვა-გაყიდვის გარიგებები ლარში განხორციელდება, რითაც გარიგებების სხვადასხვა მხარეები რიკისაგან დაცულნი იქნებიან. აღნიშნული ოპერაციების განხორციელება შეზღუდული არ იყო ლარით ამასთანავე დოლარშიც ხორციელდებოდა.

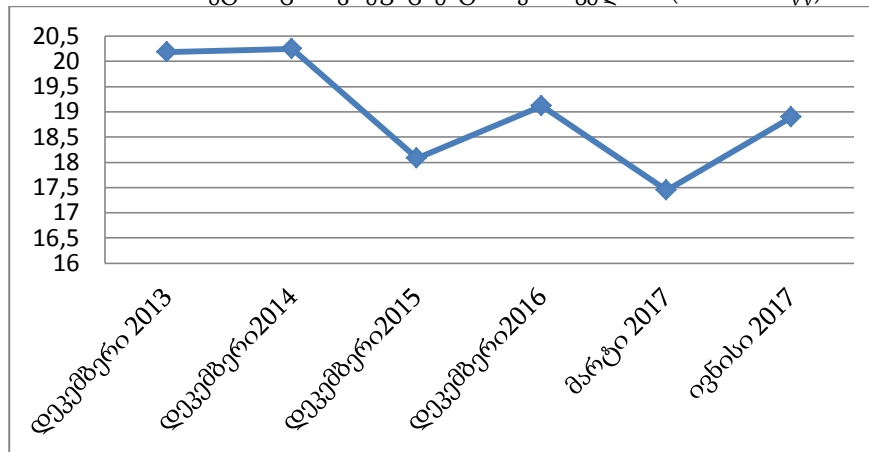
ეროვნული ბანკის გადაწყვეტილებების შესახებ საზოგადოების ინფორმირება მსოფლიოში აპრობირებული მეთოდია, რითაც გარკვეულწილად დასტურდება ამერიკაში გატარებული არატრადიციული მონეტარული პოლიტიკის ეფექტიანობა. ეროვნული ბანკი საზოგადოებისათვის საკუთარი ქმედებების შესახებ მიწოდებული ინფორმაციით იუმჯოუბესებს რეპუტაციას და ამაღლებს სანდოობას, ასევე მართავს ინფლაციურ მოლოდინებს, რაც ეკონომიკაში მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღების დროს აუცილებელია. აღნიშნული ქმედებით საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება ხდება მეორე მხრივ კი ეროვნული ბანკის მიმართ ნდობის აღდგენა.

საქართველოში უცხოური მაგალითების კალკირება შეცდომა იქნება იმდენად, რამდენადაც საქართველოს მსგავსი განვითარებადი ქვეყნებისათვის დამახასიათებელია ნაკლებ-პროგნოზირებადი პროცესები ეკონომიკაში, იმ დროს, როცა ეროვნული ბანკიც საკუთარი ფუნქციების შესასრულებლად არც თუ იშვიათად ბუნდოვან მეთოდებს იყენებს.

თუ გავითვალისწინებთ იაპონიის მაგალითს, შეგვიძლია ვივარაუდოთ რომ სახელმწიფო ობლიგაციების შეძენით ეროვნული ბანკი ეკონომიკისათვის ჭარბი ფულადი სახსრების მიწოდებას მარტივად შეძლებს განვითარებული ფასიანი ქაღალდების ბაზრის პირობებში. პირველად ბაზრებზე სახელმწიფო ობლიგაციებზე მოთხოვნა მაღალია რადგან ის მაღალი ლიკვიდურობით ხასიათდება. მეორედ ბაზრებზე კი მარტივადაა შესაძლებელი მათი რეპო ოპერაციებში გამოყენება რითაც შესაძლებელია მონეტარული პოლიტიკის ეფექტურობის გაზრდა. მიუხედავად იმისა რომ, ჭარბი რაოდენობით ფულის მიწოდება ეკონომიკაში ინფლაციური რისკების მატარებელია, აღნიშნული ქმედება საქართველოს მაგვარი ქვეყნისათვის განსაკუთრებულ რისკებს არ ატარებს, იმდენად, რამდენადაც მონეტარიზაციის კოეფიციენტი საქართველოში 20%-ზე დაბალია მაშინ, როცა აღნიშნული მაჩვენებელი იაპონიაში-241%, შვეიცარიაში 187% ხოლო ლუქსემბურგში ყველაზე მაღალი 465%-ია. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს მეზობელ ქვეყნებშიც აღნიშნული კუთხით არ არის სახარბიელო მდგომარეობა. სომხეთსა და აზერბაიჯანში ის შეადგენს 33%, თურქეთში 55%, ხოლო რუსეთში ის 51%-ია⁹. ოღო წლებში საქართველოში მონეტარიზაციის კოეფიციენტი შემდეგნაირად იცვლებოდა: (იხ ნახაზი 1)

⁹ მონეტარიზაციის დონე და მისი ეკონომიკური არსი., ჟურნალი ეკონომიკა და საბანკო საქმე https://www.nbg.gov.ge/bankjournal/index.php?m=115&blog_id=20

ნახაზი 1 მონეტარიზაციის კოეფიციენტი საქართველოში (2013-2017 წწ)

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკის სტატისტიკური მონაცემები

ამერიკის შეერთებული შტატების მაგალითი რაოდენობრივი შერბილების პოლიტიკის გატარების საქმეში ყველაზე მასშტაბური და მრავლისმომცველია, საქართველოში მისი გადმოტანა კი რთულად განსახორციელებელი. აშშ-მა იპოთეკური კრიზისის თავიდან ასაცილებლად იპოთეკით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდების მიწოდებით შესაძლებლობა მისცა ფინანსურ სექტორს შეეცნოთ მოკლევადიანი ლიკვიდობის დეფიციტი. საქართველოში არ არის განვითარებული ფასიანი ქაღალდების ბაზარი. მიუხედავად იმისა, რომ ინფლაციური მოლოდინები ეკონომიკაში მოთხოვნის მამოძრავებელია, ის ვერ ქმნის სტაბილურ გარანტს განისაზღვროს ფინანსური მდგრადობის მომავალი.

ეროვნული ვალუტის ხელოვნურად ჭარბი რაოდენობით მიწოდება ისეთ ქვეყნებში, სადაც მონეტარიზაციის კოეფიციენტი მაღალია ინფლაციური საფრთხის მატარებელია, მეცნიერთა ნაწილი თვლის, რომ საქართველოს მსგავს ქვეყნებში აუცილებელიც კია მოკლევადიანი ლიკვიდობის მიწოდება, რითაც ეროვნული ვალუტის კურსის შენარჩუნება დაბალ დონეზე იქნება შესაძლებელი. იმ დროს, როდესაც ეროვნულ ბანკს ამის კანონმდებლობით განსაზღვრული უფლებამოსილება გააჩნია. თუმცა ჭარბი მოკლევადიანი ლიკვიდობის მიწოდება ეკონომიკაში ინფლაციური საფრთხის მატარებელია ნაკლებად განვითარებული ფინანსური ბაზრების პირობებში, რადგან ძნელადაა შესაძლებელი ზედმეტი ფულადი სახსრების აბსორბირება. ინფლაციური მოლოდინის დროს ვიცით, რომ ფულადი სახსრების მქონე სუბიექტები ინვესტირების ნაცვლად ცდილობენ ის შეინახონ ან დააბანდონ ისეთ აქტივებში, როგორიცაა ოქრო. აღნიშნული პოლიტიკის გატარებით აუცილებელია ინვესტირებასა და დაგროვებას შორის დისბალანსის აღმოსაფხვრელად ეროვნულმა ბანკმა ქმედითი ნაბიჯები გადადგას, ხოლო სახელმწიფომ შექმნას სტაბილური ეკონომიკური გარემო. თუ ცენტრალური ბანკი აქტივების ფასის ზრდას ხელოვნურად გამოიწვევს, დაკრედიტების შემცირება მოხდება რეცესიის დროს, ხოლო თუ ეროვნული ბანკი ჩარევისაგან თავს შეიკავებს ეკონომიკის განვითარებას ხელი არ შეეშლება. მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ ბანკს შეუძლია აღნიშნული სურვილის საწინააღმდეგოდ რესტრიქციული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა გაატაროს ეს მაინც ვერ გადაჭრის მოკლევადიანი ლიკვიდურობის პრობლემას იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ საბანკო სფეროში კარგა ხანია ჯანსაღი კონკურენცია აღარ არის და საქმე გვაქვს საბანკო ოლიგოპოლიასთან, რასაც ბოლო დროინდელი მნიშვნელოვანი შერწყმა თიბისი ბანკისაგან ბანკი რესპუბლიკის შეძენა ადასტურებს.

აშშ-ს გამოცდილებისაგან განსხვავებით, კარგი იქნება თუ საქართველო ინგლისის ბანკის გამოცდილებას გაითვალისწინებს. საქართველოს ეროვნული ბანკი გრძელვადიანი რეპო ოპერაციების მოცულობის გაზრდით საბანკო სექტორს საიმედო ფულად სახსრებს მიაწოდებს, რაც სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდებით იქნება უზრუნველყოფილი და ამასთანავე, რეზერვების ზრდაც იქნება შესაძლებელი. ეს ინსტრუმენტი საბანკო რისკების დაზღვევის შესაძლებლობასაც მოგვცემს. ინგლისის მსგავსად კარგი იქნება თუ შემუშავდება ლიკვიდურობის დაზღვევის სისტემა, რითაც ლიკვიდურობის რისკის შემცირება მოხდება. ამ ყველაფრით კი კიდევ ერთხელ მივიღვართ ფინანსური ბაზრების განვითარების აუცილებლობისაკენ, რაც ეროვნულ ბანკს დაეხმარება საკუთარი ფუნქციების შესრულებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს ეროვნული ბანკის ვებ გვერდი www.nbg.gov.ge
2. მონეტარიზაციის დონე და მისი ეკონომიკური არსი., ჟურნალი ეკონომიკა და საბანკო საქმე https://www.nbg.gov.ge/bankjournal/index.php?m=115&blog_id=20
3. National Banks of Georgia's forecasting and policy analysis system 2016 year <https://www.nbg.gov.ge/uploads/publications/fpas/FPAS%20Documentation.pdf>
4. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=566>
5. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=538>

Teona Grigolashvili

Kutaisi University Assistant Professor

OUTLOOKS OF UNCONVENTIONAL MONETARY POLICY IN GEORGIA

Resume

Georgian financial system always deals with inconsequent processes. Changing on refinancing rate has no results, at the same time to hold inflation on desired level remains almost impossible, because NBG doesn't use them for normal conduction of monetary policy.

Perspectives of unconventional monetary policy can be characterized positively because artificial input of excess national currency in developed countries where monetization rate is high has inflation risks, but in countries like Georgia it is important to input short term liquidity, to avoid currency collapse.

High developed markets is one prerequisite to use open market operations successfully and achieve central banks goals. It is important to introduce open market operations as the main tool of monetary policy, as in developed countries. This tool can contribute on economic regulation. It is flexible and can be utilized to manage money resources in short term. Development of financial markets can influence positively on this process

თინათინ გუბაშაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული

კახა კუპატაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი აწსუ ადმინისტრაციის

ხელმძღვანელი

ფინანსური განათლების საკითხისათვის საქართველოში

საზოგადოების განვითარება პირდაპირ კავშირშია ცოდნის გავრცელებასთან და ამ ცოდნის პრაქტიკაში სწორად დანერგვასთან. ამ ცოდნიდან ჩვენი კვლევისათვის მნიშვნელოვანია ფინანსური განათლება, რომელიც არა მარტო ჩვენს ქვეყანაში არამედ საერთაშორისო მასშტაბებით სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს და აუცილებელი ხდება ქვეყნის, თითოეული მოქალაქისათვის. ქვეყნის ფინანსური სტაბილურობა განისაზღვრება თითოეული ჩვენგანის მზადყოფნით მართოს პირადი ფინანსები სწორად. საქართველოს მოსახლეობას დღეს ისე როგორც არასდროს ჭირდება ეს ცოდნა- როგორ მართოს და დაგეგმოს საკუთარი ფინანსები: შეიქმნან ზოგადი წარმოდგენა სადაზღვევო პროდუქტებზე, ანაზღაურებზე, ფინანსურ სერვისებზე, საკრედიტო ბაზარზე და ა.შ. რამდენადაც ფინანსური გადაწყვეტილების მიღება ხდება ყოველდღიურად და კორელაციურად ეს გადაწყვეტილებები ზეგავლენას ახდენენ ნებისმიერი ჩვენგანის ცხოვრებაზე, შესაბამისად ქვეყნის ფინანსურ მდგომარეობაზე.

ჩვენი წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს ავტორთა კვლევის გაგრძელებას ფინანსური განათლების სფეროში რამდენადაც ინტერესი და აქტუალობა აღნიშნული საკითხისადმი არ არის შემცირებული.

ფინანსური განათლების მიხედვით საქართველო 144 ქვეყანას შორის 96-ე ადგილზეა. ფინანსური განათლება მოიცავს როგორც საბანკო პროდუქტების შესახებ ინფორმაციის ფლობას, ასევე ეფექტური საპროცენტო განაკვეთების გამოთვლის უნარს, ბიუჯეტის დაგეგმვას, საფინანსო პროდუქტების პირობების გაცნობას, დანაზოგის გაკეთებას.

საზოგადოების ინფორმირებულობა და ფინანსური განათლების დონის ამაღლება ეს ის საკითხებია რომელთაც ჩვენი წინამდებარე ნაშრომი შეეხება. მათ შორის მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ზოგადი პრინციპები და მათი დაცვის აუცილებლობა, უფლებების დაცვასთან დაკავშირებული ინსტიტუტების და მხარეების როლი, აგრეთვე ფინანსური განათლების მნიშვნელოვანი ასპექტები: ინფორმაცია ჭარბვალიანობასთან და თავდებობასთან დაკავშირებული რისკებისა და მათი თავიდან აცილების გზები.

ზოგადად, განათლების პრობლემა აქტუალურია განვითარებად ქვეყნებში, მათ შორის გამონაკლისი არც საქართველოა. მათ შორის საუბარია ეკონომიურ, კერძოდ ფინანსურ განათლებაზე.

კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ საშუალო და დაბალშემოსავლიანმა ქვეყნის მოსახლეობამ და საქართველოს მოსახლეობის აბსოლუტური უმეტესობა ასეთს წარმოადგენს, სწორად დაგეგმოს თავისი შემოსავლები და ხარჯები.

საქართველოს სამთავრობო პროგრამა 2016-2020წწ. რომელიც ორიენტირებულია თავისუფლება სწრაფი განვითარება, კეთილდღეობაზე და რეფორმების 4 პუნქტიანი გეგმა სრულად პასუხობს თანამედროვე სახელმწიფოს მშენებლობის მთავარ გამოწვევებს და განაპირობებს ქვეყნის ეკონომიკის სწრაფ ზრდას. მთავრობა

განახორციელებს: ეკონომიურ რეფორმას, განათლების რეფორმას, სივრცით მოწყობას და საჯარო მმართველობის რეფორმას.

ამ პროგრამის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა საქართველოს რეგიონალურ ფინანსურ ცენტრად ჩამოყალიბება, ამ მიზნის მისაღწევად უნდა განხორციელდეს რიგი ღონისძიებები, კერძოდ: ხელი შეეწყოს კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბებას, საგადასახადო სისტემის ცვლილებებს უფრო მეტად ეკონომიკურ ზრდაზე ორიენტირებულს და სხვა. მათ შორის მნიშვნელოვანია ჩვენი საკვლევი თემის ფინანსური განათლების დონის ამაღლების საკითხი.

ქვეყნის მოსახლეობას რომელთაც სურთ ეფექტურად დაგეგმონ საკუთარი ფინანსური ცხოვრება, ხელფასიდან ხელფასამდე დაზოგონ თანხა, ან სურთ მეტი ინფორმაცია მიიღონ საბანკო სერვისების შესახებ უნდა ჰქონდეთ უფრო მეტი ფინანსური განათლება ვიდრე ახლა აქვთ. რამდენადაც ფინანსური განათლებისა და ხარჯების შესაძლებლობას პირდაპირი კავშირი აქვთ ერთმანეთთან. ფინანსურად განათლებული მომხმარებლები იღებენ მარტივ და სწორ გადაწყვეტილებებს, მაშინ როცა ფინანსური ცოდნის

არმქონედ შეუძლიათ დანახარჯების გადიდება. ამასთან ინფორმაციის უქონლობისას დიდია მომხმარებელთა უფლებების დარღვევის რისკი, რასაც ჩვენს ქვეყანაში ზოგადად აქვს ადგილი.

ფინანსური განათლების პრობლემები საქართველოში, კერძოდ კრედიტის აღების პრობლემა, პირადი შემოსავლების მართვის პრობლემები, აგრეთვე არაფორმალური საკრედიტო ბაზარი: კერძო ლომბარდები, მევახშეები, მომენტალური განვადება ეს ის პრობლემათა კვანძია, რომელიც გრძელვადიან პერსპექტივაში ქმნის პრობლემებს ქვეყნისათვის.

აღნიშნულ პრობლემებზე ზრუნვა ფინანსური სექტორის, ეკონომიკის და ქვეყნის ინტერესებშია მთლიანად მოქცეული. საქართველოს ეროვნული ბანკი თავის მხრის ამ მიმართულებით უკვე ატარებს შესაბამის ღონისძიებებს, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი, ამას სჭირდება სისტემური მიდგომა ყველა შესაბამისი უწყებიდან, მათ შორის სკოლებში შესაბამისად ეკონომიკისა და ფინანსების ელემენტების შესწავლა. ფინანსური განათლების ამდღეობისაკენ მიმართული ღონისძიებებთან დაკავშირებით აუცილებელია საერთაშორისო გამოცდილების გაცნობა და გაზიარება.

ამ მიზნით ეროვნულმა ბანკმა დაავალა კომერციულ ბანკებს შეემუშავებინად კლიენტებისათვის საკრედიტო ტვირთის შემსუბუქების პოლიტიკა, რაც გულისხმობდა იმას, რომ იმ მომხმარებლებს, რომელთაც შემოსავალი ლარში, ხოლო სესხი სხვა ვალუტაში აქვთ აღებული სესხი გადაუვადდებოდათ. საბოლოოდ ეს შედეგით მაინც არ არის რამდენადაც სესხის გახანგძლივებით იზრდება კრედიტის საერთო მოცულობა.

ამ პრობლემებს მიეძღვნა ქვეყანაში სამეცნიერო კონფერენციები, სამუშაო შეხვედრები რომელთა უმრავლესობაც ეროვნული ბანკის ინიციატივით და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების ხელშეწყობით ჩატარდა.

ეროვნული ბანკი ქვეყანაში ფინანსური განათლების ამდღეობის მიზნით მასშტაბურ კამპანიას იწყებს, რამეთუ ფინანსური განათლება არა მარტო თითოეული მოქალაქის არამედ მთლიანად ქვეყნის ფინანსური კეთილდღეობის საწინდარია.

“ყველა მხარე ვთანხმდებით – ჩვენი მოქალაქეების ფინანსური განათლების ე.ი. მათი კეთილდღეობისთვის სერიოზული ერთობლივი ნაბიჯებია გადასადგმელი და ეს პროცესი უნდა დავიწყოთ დაუყოვნებლივ”² – განაცხადა ეროვნული ბანკის პრეზიდენტმა კ.გვენეტაძემ ყველა კვლევა, ქვეყნის მოსახლეობას ფინანსური განათლების დონის შესახებ, ადასტურებს რომ მაღალი ხარისხის ფინანსური განათლება გამოკითხული მოსახლეობის 6% აქვს, 42% საშუალო და დანარჩენი დაბალია. თუ ამ შედეგებს მივცემთ დიფერენციალს რეგიონალურ, ასაკობრივ და შემოსავლების და ა.შ. ჯგუფების მიხედვით სურათი უფრო სავალალოა. ცალსახად რეგიონებში უფრო ნაკლებია ფინანსური საკითხების აღქმა ვიდრე დედაქალაქში. საქართველოს ეროვნული ბანკის მონაცემებით საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური განათლება საშუალო დონეზეა. (კვლევაში მონაწილეობდა 1100 რესპოდენტი) . საბანკო პროდუქტებზე მომხმარებლებს არასათანადო ცოდნა აქვთ და შესაბამისად მათ ნაკლებად იყენებს, ბევრი ფულს სახლში ინახავს და მხოლოდ მოკლევადიანი ფინანსური მიზნები აქვს, ან საერთოდ არ გააჩნია ფინანსური მიზანი. კვლევის შედეგებმა ცხადყო, რომ საქართველოს მოსახლეობას საბაზისო ფინანსური ცნებების- მაგალითად: პროცენტი, ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი, რისკები, უკუგება, ინფლაცია- დამაკმაყოფილებელი ცოდნა აქვს. რაც არ არის საკმარისი როგორც თითოეული მოქალაქის ასევე გრძელვადიან პერსპექტივაში ქვეყნის კეთილდღეობისათვის.

ამ მიზნით თიბისი ბანკმა წამოიწყო კამპანია “ფინანსური რჩევები თიბისი ბანკისაგან, ფინანსური განათლების ხელშესაწყობად”.

ჩვენ შევეცადეთ გამოგვეკვლია რომელი ძირითადი მომენტების არ ცოდნა იწვევს არასწორ გადაწყვეტილებებს ფინანსურ სფეროში, როცა ადამიანები ცდილობენ ეფექტურად დაგეგმონ საკუთარი ფინანსური ცხოვრება: ხელფასიდან ხელფასამდე დაზოგონ თანხა ან სურთ მეტი ინფორმაცია მიიღონ საბანკო სერვისების შესახებ. კვლევისას გამოიკვეთა შემდეგი სურათი: რიგითი მოქალაქეებისათვის სხვადასხვა წყაროებიდან ფინანსურ საკითხებზე, მოწოდებული ინფორმაცია არ არის სრულყოფილი, საზოგადოება ფინანსურ პროდუქტებს და პირად ბიუჯეტს ხშირად მართავს არასწორად, საზოგადოებას აქვს ნეგატიური დამოკიდებულება ბანკების მიმართ, რაც ჩვენი აზრით აისახება საბანკო პროდუქტების შესახებ არასაკმარისი ცოდნით, ხშირად ინფორმაცია მიწოდებულია რთული სპეციფიკური და ტექნიკური ტერმინებით, შესაბამისად მომხმარებელს უჭირს გაანალიზოს ინფორმაცია და მიიღოს სწორი გადაწყვეტილება.

სამიზნე ჯგუფი ვინც უნდა აამაღლოს ცოდნა ფინანსურ საკითხებში, არიან მომხმარებლები, რომლებმაც უნდა გამოიყენონ საბანკო პროდუქტები და მაქსიმალურად ეფექტურად დაგეგმოს საკუთარი ფინანსური ცხოვრება. მაგ: მომხმარებელი რომელსაც აქვს სესხი, მაგრამ არ იცნობს იმ პირობებს, რომელსაც ხელს აწერს ან ადამიანები, რომელთაც აქვს თავისუფალი ფული ანაზრისავის ან ინვესტიციისათვის არ იციან როგორ

2 <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=339&n&newsid=3053>

3 <http://www.bec.ge/ka/research/methodology/310-client-voices-georgia-country-report-.html>)

მართონ ეს აქტივი ეფექტურად ან ცხოვრობენ ხელფასიდან ხელფასამდე და სჭირდებათ ცოდნა უკეთესი ფინანსური გადაწყვეტილებებისათვის.

გადაწყვეტილებების მიმღები პირისათვის მნიშვნელოვანია მისი უფლებების დაცვა, მართალია საკრედიტო ინსტიტუტებს გააჩნიათ ბევრი რეგულაცია და წყარო მომხმარებელთა უფლებების დაცვასთან დაკავშირებით, მაგრამ საბოლოოდ გადაწყვეტილებას მაინც მომხმარებელი იღებს. აქედან გამომდინარე მომხმარებელმა უნდა იცოდეს თუ რა გადაწყვეტილებას იღებს, რაზე დაფუძნებული იგი, რა რისკები და ვალდებულებები ახლავს ამ გადაწყვეტილებებს და ა.შ.

დღევანდელ სამყაროში ნებისმიერ სრულწლოვანს სჭირდება ფინანსური განათლება. ფინანსური სტრატეგიის შემუშავება აუცილებელია მათთვის ვინც მუშაობს ან არ მუშაობს, ადამიანებს რომელთა წინაშე დგას ნებისმიერი ცხოვრებისეული გამოწვევა- უნივერსიტეტში სწავლა, ქორწინება, ბინის რემონტი, სამოგზაუროდ წასვლა და ა.შ. მათ უნდა მოახერხონ საკუთარი ბიუჯეტი განკარგონ სწორად. რათა არ აღმოჩნდნენ სავალალო მდგომარეობაში. ვალის ტვირთის სრულად გააზრება ნებისმიერი მოქალაქისათვის აუცილებელია.

მარტივად, რომ ვთქვათ მიუღებელია, როცა ადამიანს აქვს 900 ლარი ყოველ თვიური შეავალი და აქედან 200 ლარს იხდის ძვირადღირებულ ტელეფონის განვადებაში, 300 ლარს იმ სესხისთვის რათა დაესვენა, ამას ემატება ხშირ შემთხვევაში „ოვერდრაფტი“

–ასეთი გადაწყვეტილებები ფინანსური ცოდნის არასაკმარისობაზე და დაბალ პასუხისმგებლობაზე მიუთითებს და ისინი ძალიან სწრაფად დგებიან ფინანსური სიმძნელების წინაშე. ისინი ხდებიან გადახდის უუნარო, საბანკო სექტორში ასეთი ტიპის სესხებზე მოქმედებს მონიტორინგი, არაფორმალურ საბანკო სექტორში ამ მხრივ მდგომარეობა უფრო საგანგაშოა რამდენადაც ყველა „ამ სიკეთეს“ უზარმაზარი საპროცენტო განაკვეთებიც ემატება. ყოველივე ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე გვაქვს შემდეგი სურათი: როდესაც ჩვენი ქვეყნის ათიათასობით მოქალაქეს, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს, აქვთ გადაუხდეელი კრედიტები და ნეგატიური საკრედიტო ისტორია. რაც ადასტურებს პირდაპირ კორელაციურ კავშირს ფინანსური განათლების დონესა და მოსახლეობის ვალის ტვირთს შორის.

გრძელვადიან პერიოდში ფინანსური განათლების დონის ამაღლება და ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა ხელს შეუწყობს ბაზარზე კონკურენციის ზრდას და შეამცირებს მომხმარებლების მიერ რესურსების არაეფექტური გამოყენებით მიღებულ დანახარჯებს. თუმცა, როცა ქვეყანაში ფინანსური განათლების დონე დაბალია და მოკლე ვადიან პერიოდში მისი ამაღლება რთულია, საჭიროა გარკვეული რეგულაციების შემოღება, მაგ: ონლაინ სესხების გამცემი ორგანიზაციების საქმიანობის უარყოფითი შედეგების ანალიზისას უნდა გავითვალისწინოთ მომხმარებელთა რაოდენობის სწრაფი ზრდა ვადაგადაცილების მაღალი მაჩვენებლით. შესაბამისად იზრდება უარყოფითი საკრედიტო ისტორიის მქონე დაბალ და საშუალო შემოსავლიანი ადამიანების რაოდენობა. ეს კი თავისთავად აისახება მათ შრომით საქმიანობაზე, ვინაიდან მათ შეეზღუდებათ ფინანსურ რესურსებზე წვდომა. რამდენადაც საკრედიტო ინსტიტუტები ჩართული არიან “კრედიტ ინფო” საქართველოს ბაზასთან. მრავალ კლიენტს აშინებს პირად მონაცემებში ნეგატიური ინფორმაციის გაჩენა და ბუნდოვანი წარმოდგენა აქვს საკრედიტო ინფორმაციაზე. ისინი იღებენ დიდ მსხვერპლს, რომ არ ჩამორჩნენ ვალის დაფარვის შეზღუდულ გრაფიკს. ასევე სავალალოა კლიენტთა მზადყოფნა სესხი აიღონ სხვებისათვის. კრედიტების 10% მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებიდან გამოტანილია მესამე პირის სახელით. მათ ხშირ შემთხვევაში არაფერი იციან რისკებთან დაკავშირებით.

ონლაინ სესხების რეგულაციებმა არ უნდა შეაჩეროს ონლაინ სესხების გამცემი ორგანიზაციების ბიზნესსაქმიანობა, მაგრამ უნდა იქნეს გათვალისწინებული მომხმარებელთა უფლებები. ამავდროულად კლიენტს ბოლომდე არა აქვს გააზრებული სესხის ვადები და პირობები. კვლევებით დასტურდება, რომ მიკროსაფინანსო ორგანიზაციის კლიენტთა 97% მიღებული აქვს ვალის დაფარვის გრაფიკი, მომხმარებელთა 28% არ იცოდა თავისი სესხის საპროცენტო განაკვეთი, 22% ვერ იხსენებს რამდენი გადაიხადა, აქვე არა აქვთ გააზრებული რამდენად დიდ რისკს შეიცავს სესხის უცხოურ ვალუტაში აღება, კერძოდ აშშ დოლარში. თუმცა ამ რისკს, როგორც წესი, მხოლოდ მსესხებლები სწევენ. კლიენტთა 30% აქვს დაუფარავი კრედიტი აშშ დოლარში. ვალუტის კურსის ცვლილების შედეგად ლარი უფასურდება, რაც მათ სესხს აძვირებს. სესხის მქონე შინამეურნეობების რიგი შემთხვევების ყოველთვიური შენატანი შეადგენს 37%. კლიენტთა უმრავლესობა იძულებულია სხვა წყაროებიდან ისესხოს ფული, და 20% კი ამცირებს ყოველდღიური მოხმარების ხარჯებს, მათ შორის საკვებზე. კლიენტების უმრავლესობამ არ იცის როგორ მუშაობს საკრედიტო ბიურო “კრედიტინფო საქართველო”.

ყოველივე ზემოთქმულ საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ ფინანსური საკითხების ცოდნა ერთ-ერთ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან უნარს წარმოადგენს.

ამდენად აღნიშნულ კვლევას აქვს სტრატეგიული მნიშვნელობა, როგორც მოსახლეობის ფინანსური კეთილდღეობის, ისე მათი უფლებების დაცვის თვალსაზრისითაც. ქვეყნის ეროვნულმა ბანკმა მოამზადა ფინანსური განათლების ეროვნული სტრატეგია, რომელიც მიზნად ისახავს საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური განათლების დონის ამაღლებას, რაც მომხმარებლებს ფინანსური კეთილდღეობის გაუმჯობესების და

მათი უფლებების ეფექტური დაცვის წინა პირობა გახდება. (ფინანსური განათლების ეროვნული სტრატეგიის როლი და მნიშვნელობა ამ სტატიაში არ განიხილება)

ნაშრომზე მუშაობისას, მკაფიოდ გამოიკვეთა ის პრობლემები და გამოწვევები, რომლის წინაშეც დგას დღეს ჩვენი საზოგადოება, კვლევამ აჩვენა ფინანსური განათლების დონით რა მდგომარეობაა საზოგადოებაში, შესაბამისად ქვეყანაში და ავტორები შევეცადეთ კვლევიდან გამომდინარე გავაკეთოთ გარკვეული დასკვნები:

1. საკრედიტო ორგანიზაციებმა სესხების გადახდის უნარიანობა და საკრედიტო ისტორია აუცილებლად უნდა გადაამოწმონ უფრო მაღალი ხარისხით.
2. ერთ პირზე გაცემული პარალელური სესხები უნდა შეიზღუდოს შემოსავლის გათვალისწინებით.
3. ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი უნდა დასახელდეს აუცილებლად სესხის შეთავაზებისას.
4. უნდა შეიზღუდოს სესხის რამდენჯერმე გადავადება.
5. სამეწარმეო სუბიექტების ფინანსური მაჩვენებლები უნდა იყოს საჯარო და ხელმისაწვდომი.
6. გაუმჯობესდეს სესხის რესტრუქტურის პირობები
7. დაწესდეს ასაკობრივი შესაღებავი (ონლაინ და მიკრო საფინანსო ორგანიზაციებში 22-წლამდე)
8. ქვეყანაში ფინანსური განათლების ამაღლება კომპლექსური მიდგომით.
9. საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა.
10. ნდობის დამყარება მოსახლეობასა და საფინანსო ინსტიტუტებს შორის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

www.nbg.gov.ge
www.global-economic-symposium.org
www.mindtreasure.com
www.moneycrashers.com
www.operationhope.org
www.practicalmoneyskills.com
www.equityfirstfoundation.org
www.childfinanceinternational.org
<http://netgazeti.ge/news/109680/>
<http://2tv.ge/ge/videos/view/152962.html>
<https://www.marketer.ge/finansuri-chevebi-tbc-bankisgan-finansuri-ganatilebis-khelshesawyobad/>
<http://www.ghn.ge/com/news/view/152172> <http://www.telegraph.co.uk/education/2016/12/01/majority-pupils-receive-no-compulsory-financial-education-school/>
www.agoraconsulting.ge

Tinatin Gugeshashvili

Akaki Tsereteli State University Doctor of Economics, Associated professor

Kakha Kupatadze

Doctoral student at Akaki Tsereteli State University

FOR THE FINANCIAL EDUCATION ISSUE IN GEORGIA

Resume

The society development is directly related to the spread of knowledge and correctly implementing this knowledge in practice. For our research, it is important to learn from this knowledge that education is not only in our country but also on the international scale and it is necessary for every citizen of the country. According to financial education, Georgia ranks 96th among 144 countries. Financial education includes both information about banking products, as well as the ability to calculate effective interest rates, budget planning, acquaintance of financial products, and saving. In order to raise financial education, it is necessary to introduce and share international experience. Increasing the level of financial education and availability of information in the longer term will help to increase competition in the market and reduce consumption expenses by consumers ineffective. Thus, the research has strategic importance as well as the financial well-being of the population and the protection of their rights. The National Bank of Georgia has prepared a national financial strategy aimed at raising the level of financial education of the Georgian population.

სიციხო დაპითუღიანი

გეოგრაფიის დოქტორი, აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

დაცული ტერიტორიების კატეგორიები საქართველოში და მათი როლი ქვეყნის ტურიზმის განვითარებაში

გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება თანამედროვეობის ერთ-ერთი უპირველესი პრობლემაა, რომლის მართებულად გადაწყვეტასთან არის დაკავშირებული პლანეტის აწმყო და მომავალი, ეკონომიკისა და კულტურის წარმატებით განვითარება, ახლანდელი და მომავალი თაობის სიცოცხლე და კეთილდღეობა.

დაცული ტერიტორიების ძირითადი ფუნქცია ქვეყნის ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვაა. მაგრამ, როგორც წესი მათ სხვა მრავალი ფუნქციაც აკისრიათ - მოსახლეობისათვის სუფთა წყლისა და ჰაერის მიწოდება, ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, განათლება, მეცნიერების განვითარება, ქვეყნის პოპულარიზება საერთაშორისო დონეზე და სხვა. უკანასკნელ წლებში საქართველოში დაცულმა ტერიტორიებმა ამ დამატებითი ფუნქციების შესრულებაც დაიწყეს და ნელ-ნელა საზოგადოებისათვის ნათელი გახდა, რომ დაცული ტერიტორიები წარმოადგენენ არაშემოღობილ და ყველასათვის აკრძალულ ზონებს, არამედ მათი გამოყენება შესაძლებელია სხვადასხვა მიზნებისათვის, რა თქმა უნდა, სტატუსისა და კატეგორიების მიხედვით.

ნებისმიერი დაცული ტერიტორია უნდა შეესაბამებოდეს იმ სამართლებრივ ჩარჩოს, რომლის საფუძველზეცაა შეიქმნილი.

საქართველოში ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვის ისტორია საუკუნეების წინ იწყება. ჯერ კიდევ მე-XI საუკუნეში თამარ მეფემ გამოსცა ბრძანება ზოგიერთი ტერიტორიის დასაცავად. ხუთასი წლის შემდეგ კი ვახტანგ VI-ს „კანონთა კრებული“ მოიხსენიებს ყორულის ტერიტორიას, როგორც დაცვის ობიექტს. იქ აკრძალული იყო ხეების მოჭრა და სეირნობა, ტერიტორიას კი მცველები იცავდნენ. მთიან რეგიონებში არსებობდა ე. წ. „ხატის ტყეები“, სადაც ტყის ჭრა და ამ ადგილებში საძოვრების გამოყენება მკაცრ დაცვას ექვემდებარებოდა და ტიპიურ ნაკრძალს წამოადგენდა. ამას გარდა არსებობდა სამეფო კარის სანადირო ადგილები, საუფლისწულო ტყეები, სტრატეგიული დანიშნულების ტყის მასივები და სხვა, სადაც სამეურნეო საქმიანობა არ ხორციელდებოდა, რაც ხელს უწყობდა ამ ადგილების დაცვას და ხელშეუხებლად შენარჩუნებას.

პირველი ოფიციალური ნაკრძალი საქართველოში 1912 წელს შეიქმნა კახეთში და მას ლაგოდეხის ნაკრძალი ეწოდა. ასეთივე ტიპის პირველი ნაკრძალი შეიქმნა ესტონეთში ვისლანდის ნაკრძალის სახელწოდებით, ხოლო რაც შეეხება დაცულ ტერიტორიას მსოფლიოში პირველი სახელმწიფო დაცული ტერიტორია იყო - იელოუსტონის ეროვნული პარკი, რომელიც 1872 წელს აშშ-ში შეიქმნა.

1992 წელს მიღებული იქნა დაცული ტერიტორიების სისტემის ახალი პროგრამა, რომელიც მომზადდა ველური ბუნების დაცვის ფონდის მიერ, საქართველოს წამყვან მეცნიერებსა და სახელმწიფოს ორგანიზაციებთან ერთად.

1996 წელს საქართველოს პარლამენტმა გაითვალისწინა რა ჩვენი ქვეყნის თვითმყოფადი და უნიკალური ბუნებრივ-კულტურული გარემოს მნიშვნელობა, მიიღო კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“. ეს კანონი ქმნის იურიდიულ საფუძველს დაცული ტერიტორიების დასაარსებლად, რომელთა დანიშნულებაცაა დაიცვას ქვეყნის ღირსშესანიშნავი ბუნებრივი გარემო და ძვირფასი კულტურული მემკვიდრეობა. შედეგად საქართველოში დაკანონდა საერთაშორისო კრიტერიუმების შესატყვისი დაცული ტერიტორიების კატეგორიები და მათი ჩამოყალიბების პროცედურა, რომელიც კონსერვაციის მსოფლიო კავშირის (IUCN-The World Conservation Union) რეკომენდაციებს ემყარება.

არსებული დაცული ტერიტორიების შენარჩუნება და ახალის შექმნა რამდენიმე მიზეზის გამოა მნიშვნელოვანი:

- გარემოსა და მოსახლეობის დაცვა ისეთი უაროფითი მოვლენებისაგან, როგორიცაა წყალმოვარდნები, ღვარცოფები, ზეგავები.
- ნიადაგის დაცვა ეროზიისაგან, ჩარეცხვისაგან და პროდუქტიულობის დაქვეითებისაგან.
- კლიმატის სტაბილიზაციის როლი.

- რეკრეაციულ-საკურორტო დანიშნულების შესრულება.
- ბიოლოგიური რესურსების შენარჩუნების ფუნქციის შესრულება.
- ტურიზმის და შესაბამისი ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების წინაპირობა.
- სამუშაო ადგილების შექმნა.
- საგანმანათლებლო ფუნქცია.
- ადამიანის ჯანმრთელობის და სიცოცხლის გარემოს შენარჩუნების გარანტია.
- ტრადიციული ფასეულობების, მეურნეობის განვითარება.
- ბუნებრივი ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება არა მხოლოდ დაცულ ტერიტორიებზე, არამედ მათ მიმდებარე არეალში.

დღეისათვის საქართველოში დაცული ტერიტორიების ექვსი კატეგორიიდან ხუთი - ეროვნული პარკი, ნაკრძალი, აღკვეთილი, ბუნებრივი ძეგლი და დაცული ლანდშაფტის კატეგორიებია წარმოდგენილი და მათი საერთო ფართობი 482 842 ჰექტარს შეადგენს, რაც ჩვენი ქვეყნის მთელი ტერიტორიის დაახლოებით 7%-ია. 1996 წლამდე საქართველოში არსებობდა მხოლოდ ნაკრძალები და სატყეო-სამონადირეო მეურნეობები, რომლებიც ასევე შეიძლება მივაკუთვნოთ დაცულ ტერიტორიებს, რადგან აქ ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა და მათ შორის ნადირობა საკმაოდ შეზღუდულია. 1996 წელს სატყეო-სამონადირეო მეურნეობები გადაკეთდა აღკვეთილებად.

საბჭოთა წლებში საქართველოში 18 ნაკრძალი ფუნქციონირებდა, რომელთა საერთო ფართობი 170 ჰექტარი იყო და საქართველოს ტერიტორიის 2.4%-ს შეადგენდა. ნაკრძალთა საერთო ფართობის მიხედვით საქართველოს კავკასიაში პირველი ადგილი უჭირავს. დღეს საქართველოში 14 სახელმწიფო ნაკრძალია, რომელთა საერთო ფართობი 139,048 ათასი ჰექტარია.

საქართველოში პირველი ეროვნული პარკი, რომელსაც თბილისის ეროვნული პარკი ეწოდა, 1973 წელს შეიქმნა (შემდგომში გაუქმდა). 1995 წელს დაარსდა მსოფლიო ფონდის და ბუნების დაცვის ორგანიზაციის დახმარებით საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი პირველი ეროვნული პარკი კავკასიაში (ბორჯომ-ხარაგაულის). ეროვნული პარკები შედარებით დიდ ფართობს მოიცავენ, ამიტომ მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის. ამას გარდა ეროვნული პარკები დიდ როლს ასრულებენ ტურიზმის განვითარებაში. განსაკუთრებით კი საქართველოს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის საერთაშორისო დონეზე პოპულარიზებაში. 1998 წელს დაარსდა კოლხეთის, 2003 წელს თუშეთის და ვაშლივანის, ხოლო 2006 წელს მტირალას ეროვნული პარკი. 2007 წელს ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი გაერთიანდა ევროპის დაცული ტერიტორიების ქსელში PAN Park-ებში, რაც დაცული ტერიტორიების უმაღლეს დონეზე დაცვასა და მდგრადი ტურიზმის განვითარების გარანტიაა. უახლეს მომავალში იგეგმება ყაზბეგისა და ალგეთის ეროვნული პარკების გაფართოება, ასევე ცენტრალურ კავკასიონზე მცინვარების ეროვნული პარკისა და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების შექმნა. ამჟამად, საქართველოში 11 ეროვნული პარკია, რომელთა საერთო ფართობი 349327,1 ათასი ჰექტარია.

საქართველოში პირველი სამი ბუნების ძეგლი 2003 წელს შეიქმნა. მათი საერთო ფართობი 238.5 ჰექტარს შეადგენდა:

1. ალაზნისწყლისბუნების ძეგლი.
2. არწივის ხეობის ბუნების ძეგლი.
3. ტახატი-თეფას ბუნების ძეგლი.

დღეს ქვეყანაში 42 ბუნების ძეგლია მათგან 22 იმერეთშია და მათი საერთო ფართობი 2941,43 ჰექტარს შეადგენს.

საქართველოში პირველი სამონადირეო მეურნეობა 1957 წელს გარდაბნის რაიონში დაარსდა. 1996 წელს მას აღკვეთილის სტატუსი მიენიჭა. ასეთ დაცულ ტერიტორიებზე ნებადართულია ადამიანის ჩარევა ცხოველების ან მცენარეების სახეობების აღდგენის მიზნით. ამას გარდა აღკვეთილში დაშვებულია ცალკეული განახლებადი ბუნებრივი რესურსის მოხმარებაც. ამჟამად, იმ აღკვეთილებში, სადაც ადრე სატყეო-სამონადირეო მეურნეობები მოქმედებდა, სპეციალური ლიცენზიის საფუძველზე, დაარსებულია სამონადირეო მეურნეობები. ეს აღკვეთილებია - გარდაბნის, ივრის, ჭაჭუნისა და ყორულის. აღკვეთილის კატეგორიის დაცულ ტერიტორიაზე საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია ჩატარდეს სპეციალური აღდგენითი და მოვლითი ღონისძიებები. მკაცრი კონტროლის პირობებში დაშვებულია ცალკეული განახლებადი რესურსის მოხმარებაც. დღესდღეობით საქართველოში 19 აღკვეთილია და მათი საერთო ფართობი 59,857 ათას ჰა-ს შეადგენს.

საქართველოში 2 დაცული ლანდშაფტი ფუნქციონირებს - მათგან პირველი იყო თუშეთის, რომელიც 2003 წელს შეიქმნა და მეორე კინტრიშის, რომელიც 2009 წელს შეიქმნა მათი საერთო ფართობი 34, 708 ათასი ჰექტარია. იგეგმება დავით-გარეჯის დაცული ლანდშაფტის დაარსება (156.400 ჰა). დაცულ ლანდშაფტში შესაძლებელია ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მოხმარება და ტურიზმის განვითარება კონსერვაციის მიზნების ხელშესაწყობად.

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით დაშვებულია მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიის შექმნა (დაცული ტერიტორიების მეექვსე კატეგორია), თუმცა დღესდღეობით საქართველოში ასეთი კატეგორია არ გვაქვს. მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია იქმნება გარემოსდაცვის მოთხოვნების გათვალისწინებით

ორგანიზებული და განახლებადი ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაზე ორიენტირებული სამეურნეო საქმიანობისათვის. საჭიროებს ხმელეთის შედარებით დიდ ფართობს და (ან) აკვატორიას, რომელიც წარმოადგენს წყლის აკუმულაციის, ტყეებისა და საძოვრების პროდუქტიულობის, ნადირობის, თევზრეწვისა და ნადირ-ფრინველის გავრცელების, აგრეთვე, ტურიზმისათვის საჭირო ბუნებრივ საფუძვლებს. დასაშვებია, იგი იყოს ნაწილობრივ სახეცვლილი და მოიცავდეს დასახლებებსაც. ტერიტორიაზე არ უნდა მოხდეს ეროვნული მნიშვნელობის უნიკალური ბუნებრივი წარმონაქმნები.

დღეისათვის, საქართველოს დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი 600 490,04 ჰექტარს შეადგენს, რაც საქართველოს საერთო ფართობის 8,62 %-ს შეადგენს. თუ მას დავუმატებთ გეგმარებით დაცულ ტერიტორიებს: ცენტრალური კავკასიონის გეგმარებითი დაცული ტერიტორია, თრიალეთის ეროვნული პარკი და მარიამჯვრის დაცული ტერიტორიები 309398,87 ჰექტარი საერთო ფართობით, მაშინ. ჯამში ყველა კატეგორიის დაცული ტერიტორიის ფართობი ქვეყნის საერთო ფართობის 13,5%-ს შეადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. დავითულიანი ც. (2009), ქუთაისის სადამსჯიმოსაზღვრე რაიონების კულტურული ღირსშესანიშნაობები (1995-2005 წწ), აწესდებოდა, ქუთაისი გვ. 68-80
2. ინტერნეტის მართვა:
3. government.gov.ge - იმერეთის მხარე პასპორტი - საქართველოს მთავრობა <http://moe.gov.ge/>, [www. APA.GE](http://www.APA.GE), <http://georgiantourizm.blogspot.com/>

Tsitsino Davituliani

Kutaisi University, Akaki Tsereteli State University,
Doctor of Geograpic, Associated Professor

INORGANIC MONUMENTS OF NATURE – THE BASE FOR DEVELOPING TOURIST INDUSTRY IN IMERETI REGION

Imereti is one of the noticeable Regions with its number and variety of natural monuments, because there are registered 22 monuments here from 42. Though we have many research materials, Geographic area of Imereti, still conceals some geomorphology and hydrological objects. Recently, Georgian geologists and paleontologists have studied some strange rocks, which were discovered in the Valley of Khanistskali River.

These are special geological phenomena, called – Separts. They are some kind of inorganic origin, sometimes considered to be turtles or other reptiles, that's why, they are called "false fossils". Separts are really attractive and it is necessary to protect them. Natural monuments are rare, so it is important to create complex programs related to their use and preservation. It should also be mentioned, that some of the natural monuments do not even have a status. They would attract visitors and increase tourism economy, if we connected them to tourist routes.

Анзор Девадзе,

к.э.н., профессор Батумского Государственного университета им. Шота Руставели.

Руководитель департамента туризма

Паата Чаганавა,

к.э.н., асоциированный профессор Батумского Государственного университета им. Шота Руставели

О проблемах развития экологического туризма в Грузии

В настоящее время развитие туризма приобретает огромное значение во всем мире, т.к. он является не только важным источником получения доходов страны, но и предполагает не одну положительную сторону, в том числе и развитие инфраструктуры; различных сфер бизнеса по обеспечению туризма и соответственно рост занятости населения; сохранение и развитие культурно-исторических традиции и народного промысла; становление формальных и неформальных связей между представителями различных стран, что в свою очередь способствует привлечению инвестиций; улучшению имиджа страны на международной арене и т.д.

Все эти позитивы сопутствуют развитию туризма, хотя на туристских рынках наблюдается жесткая конкуренция и с целью сохранения конкурентоспособности необходимо существование хорошо продуманной, спланированной и внедренной стратегии. При этом важно, что при определении краткосрочных и долгосрочных целей, данная стратегия должна быть ориентирована не на моментальную, а на минутную прибыль, а на конечный и устойчивый успех.

В конце XX века туризм превратился в международную и интернациональную индустрию, чему способствовали два взаимосвязанных фактора: с одной стороны, предприятия туристической индустрии с целью увеличения прибыли систематически расширяют географию путешествия во всем мире, и, второе, с целью повышения рентабельности систематически производят инвестирование туристического бизнеса на международном уровне.

Туризм для Грузии, также как и для множества стран (Франция, Египет, Греция, Ливан, Израиль, США, Испания, Италия, Таиланд), становится жизненно важным. Инвестирование в этой отрасли вызывает оживление в различных сегментах экономики и создает серьезные предпосылки для создания новых рабочих мест. Индустрия туризма охватывает сервис транспортных перевозок, напр. авиацию, круизные теплоходы, такси; сервис гостеприимства – гостиницы, рестораны; а также места развлечения – парки, казино, торговые центры, театры и т.д. Все эти виды сервиса в Грузии развиваются очень быстрыми темпами и этот фактор способствует повышению конкурентоспособности туристических компаний.

За последние годы в Грузии наблюдается резкое увеличение количества иностранных туристов и доходов от международного туризма. Национальное агентство туризма Грузии 2016 год рассматривает как динамичный год в развитии туристической индустрии страны. В этом году количество международных туристов достигло 6 350 825 человек (рост по сравнению с 2015 годом составил 7.6%). Так же впервые за 2016 год доходы от международного туризма превысили 2 млрд. долларов США (таблица № 1).

По данным МВД Грузии за 2016 год процентное соотношение международных въездов в Грузию по типам границ дал следующую картину: сухопутным транспортом въезд в Грузию составил 81%, воздушным транспортом 17%, а железнодорожным и морским по 1% соответственно.

Наименование показателя	единица измерения	годы					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8
Международный въезд	Тыс.чел.	2822,4	4428,2	5392,3	5515,6	5901,1	6350,8
доходы	Млн. Долл. США	954,9	1410,9	1719,7	1787,1	1935,9	2097,4

Таблица №1. Динамика количества международных туристов и доходов за 2011-2016 годы

По показателям 2016 года определены Топ 10 стран мира, лидирующих по количеству въездов туристов в Грузию (таб №2).

Таблица №2. Топ 10 стран мира, лидирующих по количеству въездов туристов в Грузию

№	страна	2015г.	2016г.	Прирост, в чел
1	Азербайджан	1393,257	1523,075	+129,818
2	Армения	1468,888	1496,246	+27,368
3	Турция	1391,721	1254,089	-137,632
4	Россия	926,144	1037,564	+111,420
5	Украина	141,734	172,631	+30,897
6	Иран	25,273	147,915	+122,642
7	Израиль	59,487	92,213	+32,726
8	Казахстан	36,777	48,809	+12,032
9	Польша	41,425	44,388	+2,963
10	Германия	36,826	40,889	+4,063

самое большое количество туристов прибыло из Азербайджана (+109% роста), Армении (+38,3% роста), России (+112,1% роста) и Украины +121,8% роста). Значительное количество туристов прибыло из Турции - 1254,089 человек, хотя из-за непростой политической ситуации в Турции по сравнению с 2015 годом количество туристов уменьшился на 137,6 тыс. человек.

Что касается курортов Черноморского побережья Грузии, согласно заявления департамента туризма Аджарии, количество иностранных туристов за 2016 год составило 398 597 чел, против 265492 человек в 2015 году.

Туризм, вместе с сельским хозяйством представляет отрасль, имеющий самый высокий потенциал для развития экономики нашей страны. Развитие туризма будет способствовать социально-экономическому развитию регионов страны и повышению уровня благосостояния местного населения.

Сегодня Грузия стоит перед необходимостью четкого определения приоритетных направлений регионального развития, которые сыграют роль локомотива на пути устойчивого и стабильного развития регионов. Вместе с этим представляется возможным развитие других, новых отраслей, что позволит обеспечить положительный мультипликационный эффект в региональном разрезе. Одним из таких перспективным направлением роста экономики регионов Грузии представляется развитие экотуризма.

В настоящее время в Грузии общая площадь защищенных территории составляет 495 892 гектаров, т.е. приблизительно 7% всей территории страны. Примерно 75% защищенных территории покрыты лесным покровом. В Грузии имеются 14 государственных заповедников, 11 национальных парков, 41 природных памятников и 2 защищенных ландшафтов.

Экологический сектор туристической отрасли будет ориентирован на использование природных, культурно-исторических и иных ресурсов с целью создания специфичного комплексного туристического продукта. Экотуризм представляется весьма перспективным в деле развития туризма, т.к. Грузия имеет высокий туристический потенциал, что представляет основу формирования материальной базы экотуризма.

Согласно экспертных оценок численность населения, которым не безразлична судьба природы, постоянно растет. В мире основной поток экотуристов представляют жители промышленно развитых стран, которых интересуют природа, сохраненная в девственных регионах планеты, бытовые условия аборигенного населения.

Задача охраны природы и окружающей среды представляется важным фактором развития туризма. Напр. гостиницы, кемпинги, курорты, которые расположены экологически «нетронутой», экзотической природе, гораздо популярны и привлекают больше туристов и отдыхающих. Можно отметить, что в последние годы туристы предпочитают отдавать не пассивному, а активному отдыху и путешествию в недрах природы. Если в первом случае экологический туризм представляется как путешествие в экологической чистой природе, то во втором случае его следует рассматривать как чистый туристический продукт, выставленный на продажу. В обоих случаях экологический туризм является важным элементом устойчивого развития туризма.

Для мировых туристических рынков Грузия представляет новое, зеленое направление. По современным тенденциям туристы для осмотра выбирают зеленые страны из-за существующих там дикой природы и экологически чистой внешней среды. Представители частного сектора не совсем согласны с данным заключением иностранных экспертов и отмечают, что экологический туризм и туризм дикой природы покупаются гораздо в меньших объемах, чем например винный тур.

Необходимо отметить, что население Грузии настолько привыкло к красоте родного края, что уже не замечают ее и скептически относятся к тому, чтобы отдохнуть вблизи собственного дома и все больше стремятся на одну-две недели поехать в Турцию, Египет или другое место. В тоже время нужно подчеркнуть, что в широких масштабах на сегодня у нас имеется только экотуристические ресурсы, но мы практически не располагаем реальными туристическими продуктами, как базовым товаром с характерными для него свойствами. Одновременно следует отметить, что развитию экологического туризма в Грузии препятствуют воздействие определенных факторов: несовершенное законодательство; не решен правовой статус экологического туризма (несовершенны соответствующие законы и положения); необходимо уточнение концепции развития экологического туризма; не наблюдается интерес к внедрению механизмов экономической кооперации и управления; муниципальные органы недостаточно используют свои управленческие функции, которые определяют политику муниципальных образований в сфере туризма, их роль в организации и регулирования развития туризма. Так же следует отметить факторы, препятствующие развитию туризма в грузинской действительности:

- сезонный характер, в следствии чего значительная часть персонала не будет занят полной нагрузкой в течении года ;
- незначительные возможности для использования высококвалифицированной рабочей силы;
- возможность разрушения существующей местной культурной среды;
- слабая информированность местного населения о возможностях экологического туризма;
- неисправность дорожной инфраструктуры;
- недостаточная государственная поддержка как на региональном, так и на местном уровнях.

Следует отметить, что Грузия фактически делает первые шаги по развитию экотуризма и в этом сегменте туристического бизнеса проблем предостаточно. Государство не уделяет достаточного внимания развитию экотуризма, считая его малоперспективным в туристической индустрии Грузии.

Что касается иностранных инвестиции, отметим, что иностранцы не вызывают большого интереса. С учетом доходов населения Грузии, они не видят в нас крупных клиентов. Исходя из вышеизложенного, по нашему мнению, целесообразно обеспечить увеличение притока зарубежных туристов в Грузию. Нои здесь имеются определенные проблемы: кроме того, что не располагаем соответствующей инфраструктурой, необходимо мотивация их приезда.

Говоря о привлечении иностранных туристов, необходимо отметить, что их интересует не только комфортные условия, но и **автентика**(условия проживания, натуральные продукты питания, местные традиции и обычаи, фольклор и т.д.). В следствии, для развития в регионах отмеченного нового направления в туризме, представляется необходимым объединить усилия всех участников проекта (организаторы проекта, собственники средств размещения, финансовые организации, предприятия туристического комплекса). Только тесным взаимодействием отмеченных структур возможен эффективное, комплексное и прогрессивное развитие экологического туризма. При выборе территории для средств размещения, необходимо учесть следующие тенденции: желательная экологическая ситуация, близость гостиничного фонда к автомагистралям с целью привлечения транзитных туристов, концентрация средств размещения с учетом транспортной доступности поблизости крупных городов, выбор уникальных природных экосистем для создания баз отдыха и т.д.

На основе анализа экотуризма, как сектора современной туристической индустрии, можем сказать, что экологическому туризму в первую очередь необходима поддержка на региональном уровне. В деле организации экотуристического сектора основную роль должны сыграть региональные ассоциации туристического бизнеса, которые, по нашему мнению, для развития экотуризма в Грузии должны решать следующие задачи:

- формирование информационных систем региональных программ развития экотуризма и их методическое обеспечение;
- создание эффективного механизма для формирования новых объектов в сфере экотуризма;
- Подготовка кадров с целью ведения предпринимательской деятельности в туристическом бизнесе;
- для развития экотуризма разработка и внедрение механизма по выбору перспективных инвестиционных проектов.

Региональные ассоциации туристического бизнеса совместно с местными администрациями, региональными фондами, центрами трудоустройства и другими заинтересованными организациями должны курировать формирование инфраструктуры экотуризма на местах, а механизм формирования на местах должен основываться на государственной программе поддержки развития экотуризма, которая должна учитывать: совершенствование нормативно-правовой базы; развитие и методическое обеспечение информационных сетей; формирование финансовой инфраструктуры с участием фондов, специальных банков, страховых и инвестиционных институтов; развитие сети производственно-технологических и социально-деловых центров, бизнес-инкубаторов и технопарков.

Не смотря на то, что количество туристов за последние годы перманентно растет, отдельные эксперты в области туризма отмечают, что приоритеты развития отрасли определены неверно; не учтены конкурентные преимущества страны в этой сфере.

Туризм в Грузии развивается по многим направлениям, что требует огромных ресурсов и усилий как со стороны государства, так и от частного сектора. По нашему мнению, в условиях ограниченных ресурсов, вместо того, чтобы развивать туризм одновременно по всем направлениям, желательно определить отдельные приоритетные стороны развития. Приоритетными должны быть развитие тех видов туризма, где Грузия по отношению к соседним странам имеет конкурентные преимущества. Для определения приоритетов необходимо провести глубокие и всеобъемлющие исследования, на основе которых можно будет подготовить стратегию последующего развития туристического сектора.

В стратегии развития конкурентоспособного туризма в Грузии должны быть представлены микро стратегии развития туризма в регионах, где значительное внимание будет уделено включению местного населения в индустрию туризма и оказанию содействия им в развитии своих материальных ресурсов на местном уровне, а также повышению профессионального уровня в области обслуживания туристов. Без помощи государства население в регионах не сможет производить и предоставлять конкурентоспособную туристическую продукцию как внутренним, так и иностранным туристам.

Практический опыт показал, что органы местного самоуправления недостаточно используют собственных ресурсов и возможностей для создания соответствующих условий с целью развития туризма: перспективное планирование территории; привлечение инвестиций; развитие малого и среднего предпринимательства; партнерство с частным бизнесом; привлечение общественности. В экотуристических местностях слабая предпринимательская активность населения, отсутствие стартового капитала для предпринимательской деятельности сдерживает развитие туристической инфраструктуры с использованием местных ресурсов и возможностей.

Анализ внутренних и внешних факторов, сдерживающих развитие экотуризма показывает, что действия по его развитию должны быть направлены с одной стороны на устранение угроз и усиления слабых сторон, и с другой стороны на максимальное использование сильных сторон и благоприятных возможностей.

Исходя из вышеизложенного, по нашему мнению, в Грузии основными стратегическими направлениями развития экологического туризма представляются:

- На основе всестороннего изучения и системного анализа выработать национальную стратегию развития экотуризма с учетом опыта ведущих туристических стран мира;
- Национальное агентство туризма должен обеспечить создание базы данных туристической инфраструктуры Грузии и созданные электронные карты. Все объекты должны быть нанесены на специально созданную карту. Должны быть детально учтены не только существующие объекты инфраструктуры (здания и сооружения), но и имеющие в регионах природные и другие виды ресурсов, необходимые для развития отдельных направлений туризма (экологический, культурный, рекреационный туризм и т.д.). На основе этой информации желательно создать соответствующую базу данных.
- С использованием информационной базы данных о существующих в регионе ресурсах разработать и осуществить комплексную долгосрочную стратегию развития туристической отрасли;
- Представляется необходимым проведение активной рекламной кампании о Грузии и ее туристическом потенциале с использованием различных средств и возможностей (СМИ, организовать ознакомительные встречи в туристических местах с местными и зарубежными журналистами, организовать специальные выставки в различных странах и т. д.);
- Повышение инвестиционной и рекреационной привлекательности охраняемых территории;
- повышение предпринимательской инициативы в сфере туризма;
- Желательно на региональном уровне рассмотреть создание фонда развития охраняемых территории с тем, чтобы они максимально способствовали улучшению социального и экономического положения местного населения (защиту их экономических и социальных прав);
- С целью улучшения социального и экономического положения местного населения, параллельно системы охраняемых территории, желательно подготовить проекты вспомогательных зон, что будет способствовать созданию альтернативных источников доходов (напр. Развитие экотуризма, создание семейных гостиниц и объектов общественного питания, нанять гидов и т.д.);

На государственном уровне роль государства в деле развития туризма может быть выражена следующими действиями:

- Государственная и законодательная поддержка туризма. Считаем целесообразным законодательно урегулировать и конкретизировать вопросы относительно аренды земель охраняемых территории;
- Разработка нормативов (напр. разработка максимально допустимых норм антропогенного вмешательства, системы оплаты обслуживания и т.д.), которые позволят упростить организацию регулируемого туризма и отдыха;
- Маркетинг некоторых охраняемых территории и их групп и их продвижение на внутренние и внешние рынки;

- Разработка системы подготовки и переподготовки персонала охраняемых территории, ответственных на организацию регулируемого туризма и отдыха.

Использованная литература

1. Девадзе А.Х. Туризм в Грузии: существующее положение, проблемы, перспективы, Тб, 2012.
2. Чаганова П.Г. Политика туризма. Тб, 2012.
3. Отчет за 2016 год. Национальная администрация туризма Грузии. Тбилиси., 2017..
4. Храбовченко В.В. Экологический туризм. - М.: Финансы и статистика, 2004.
5. http://georgiantourizm.blogspot.com/2014/06/blog-post_04.html
6. <http://24saati.ge/index.php/category/business/2014-06-05/29426>
7. <http://www.for.ge/view>
8. http://moe.gov.ge/files/licenzia/bsap_ge.pdf

Devadze Anzor

Candidate of Economic Sciences, Professor of Batumi Shota Rustaveli
State University, Head of Tourism Department

Chaganava Paata

Candidate of Economic Sciences, Assoc. Professor Batumi Shota Rustaveli State University

ECOTOURISM DEVELOPMENT PROBLEMS IN GEORGIA

Resume

Georgia faces the necessity of defining the priority directions of regional development, which could play a role of locomotive in the process of its region's sustainable development. At the same time the supporting of new industries is critical important, because it allows to spread a positive multiplier effect through regions. Ecological tourism is considered as one of such priority directions for the regions of Georgia that allows to create specific comprehensive tourist product based on natural, cultural-historic and other resources.

The scientific-methodical recommendations presented in this article, by the opinion of its authors, would support the creation and development the ecologic tourism market in Georgia and allow to solve the problems that confront the further development of ecologic tourism.

კოოპერაციული თანამშრომლობის ფორმების განვითარების ისტორიული გამოცდილება

დღეს საქართველოში არის უზარმაზარი მოლოდინი იმ შედეგებისა, რომელსაც კოოპერატივებმა უნდა მიაღწიონ. ევროკავშირი ამ პროცესის ერთ-ერთი მთავარი ხელშემწყობია. სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამა (ENPARD) საქართველოში 2013 წლიდან ხორციელდება. ამ პროგრამაში განსაკუთრებული აქცენტი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარებაზე კეთდება. თავად პროგრამა კი, რომლის ბიუჯეტი 2013-2019 წლებისთვის 102 მილიონი ევროა, მიზნად ისახავს საქართველოს სოფლის განვითარებას და სოფლის მეურნეობის სექტორის გამოცოცხლებას ხელისუფლებას, სამოქალაქო საზოგადოებასა და ფერმერებს შორის მრავალმხრივი თანამშრომლობის პირობებში.

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარებით წევრობაზე დაფუძნებული ორგანიზაციაა, რომლის წევრებიც ეწევიან სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობას და საერთო ეკონომიკური ინტერესი აერთიანებთ. სწორედ ამ საერთო ეკონომიკური ინტერესის, რომელიც შეიძლება იყოს სოციალურიც და კულტურულიც, ბუნებიდან გამომდინარე არსებობს სხვადასხვა ტიპის კოოპერატივები: საწარმოო, სერვისის, სამომხმარებლო, საკრედიტო, მარკეტინგული და სხვ.

თავად კოოპერატივის რაობის საფუძველს თანამშრომლობა, თანადგომა და ურთიერთდახმარება წარმოადგენს. 1995 წელს კოოპერატივების საერთაშორისო ალიანსმა¹⁰ მიიღო ე.წ. „კოოპერატივების დენტომის განაცხადი“, რომელშიც ჩამოყალიბებულია კოოპერატიული პრინციპების განსაზღვრებები და განმარტებები. აღნიშნული განაცხადის მიხედვით, „კოოპერატივი წარმოადგენს ინდივიდთა ნებაყოფლობით საწყისებზე შექმნილავტონომიურ გაერთიანებას, რომლის მიზანია დაკმაყოფილოს წევრთა ერთობლივი სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული მოთხოვნილებანი და საჭიროებანი საერთო მფლობელობაში მყოფი და დემოკრატიული მართვის პრინციპებზე დაფუძნებული სამეწარმეო საქმიანობის გზით.“ კოოპერატივები ეფუძნება ისეთ ღირებულებებს, როგორიცაა თვითდახმარება, თვითპასუხისმგებლობა, დემოკრატია, თანასწორობა, სამართლიანობა და სოლიდარობა. კოოპერატივების 7 ფუნდამენტური პრინციპია: ნებაყოფლობითი და ღია წევრობა; წევრთა მართვის დემოკრატიული სისტემა; წევრთა ეკონომიკური მონაწილეობა; ავტონომიურობა და დამოუკიდებლობა; განათლება, ტრენინგი და ინფორმაცია; კოოპერაცია კოოპერატივებს შორის; საზოგადოებაზე (თემზე) ზრუნვა.

როგორც ისტორიული, ასევე უახლესი გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში და ზოგიერთ სექტორში კოოპერატივები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. 156 ქვეყნის მონაცემზე დაყრდნობით, დღესდღეობით კოოპერატივებში 279.4 მილიონი კაცია დასაქმებული; ეს კი მსოფლიოში დასაქმებულთა რაოდენობის 9,46%-ია. კოოპერატივებში დასაქმებულთა უმეტესი ნაწილი (252.2 მილიონი ადამიანი) თვითდასაქმებულია და სოფლის მეურნეობის სექტორს მიეკუთვნება [3]. ევროპაში სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების როლი ძალზე დიდია: სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოების, გადამამუშავებისა და მარკეტინგის 60%-ზე მეტი სწორედ მათზე მოდის. ევროპული სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ჯამური ბრუნვა დაახლოებით 260 მილიარდ ევროს შეადგენს. ევროპის ყველაზე დიდი კოოპერატივის ფინანსური ბრუნვა საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ბიუჯეტს სამჯერ-ოთხჯერ აღემატება! [1].

წარმატებულ გამოცდილებებზე დაყრდნობით და იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ კოოპერატივები „დემოკრატიის სკოლებად“ აღიარებული, ჰილბომი (1998) თავის დროზე აცხადებდა, რომ „არსებობს კორელაცია დემოკრატიის პროგრესსა და საბაზრო ეკონომიკის გზით ეკონომიკურ ზრდას შორის“. ჰილბომის ეს მოსაზრება გარკვეულწილად ხსნის იმ ფაქტს, თუ რატომ არის სხვადასხვა ქვეყანაში კოოპერაციული თანამშრომლობის ფორმები სხვადასხვა ხარისხით განვითარებულია რატომ არის, რომ ინდივიდები და ფირმები ყველგან ვერ ახერხებენ თავიანთი საქმიანობის კოორდინაციას, მუხედავად იმისა, რომ კარგად ესმით კოოპერატივად ფუნქციონირების პოტენციური სარგებელი. აქ მიზეზები ბევრია ქვეყანაში დემოკრატიისა და საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ხარისხის ჩათვლით, რომელთაგან შეიძლება გამოვყოთ

¹⁰ კოოპერატივების საერთაშორისო ალიანსი (ICA) - იგი დაარსდა 1895 წელს. მისი შტაბ-ბინა ბრიუსელშია.

ორი უმთავრესი: (1) სოციალური კაპიტალის¹¹ ნაკლებობა (ჩლოუპკოვა, 2002) და (2) ლიდერობა-ხელმძღვანელობის პრობლემა (ფულტონი, 2001). თუმცა, აქვე უნდა დავსძინოთ, რომ ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი შეიძლება იყოს ქვეყანაში ფორმალური და არაფორმალური კოოპერაციული თანამშრომლობის ფორმების ისტორიული გამოცდილებაც, რომელიც არ უნდა იყოს წყვეტადი, ისე როგორც ეს საქართველოს, ყოფილი სსრკ-ის რესპუბლიკებისა და აღმოსავლეთ ევროპის პოსტკომუნისტური ქვეყნების შემთხვევაში მოხდა.

რუსი ეკონომისტი და ინტერდისციპლინარული „გლეხთმცოდნეობის“ ფუძემდებელი ალექსანდრე ვასილის ძე ჩაიანოვი თავის ნაშრომში „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ძირითადი იდეები და ფორმები“ წერდა - „პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ კოოპერაციული ფორმები გამომუშავდება ისტორიული, და არა ლოგიკური გზით. ხშირად მეტად კარგად შემუშავებული და ღრმად გააზრებული ორგანიზაციული ფორმები ინგრევა სიცოცხლესთან პირველ შეხებისთანავე, ... და გამოსყიდება იგი ჩვეულებრივ მრავალრიცხოვანი, მასთან დაკავშირებული, კოოპერაციული წარმონაქმნების დაღუპვის ფასად.“ [5]. სწორედ ამიტომ, სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს კოოპერაციული თანამშრომლობის ფორმების განვითარების ისტორიულ გამოცდილებას და იმ თავისებურებებს, რომლებიც გააჩნიათ თანამედროვე კოოპერატივებს საქართველოში და საზღვარგარეთ.

ადამიანებმა ერთმანეთთან თანამშრომლობა და თანაქმედება ისწავლეს უხსოვარი დროიდან, როდესაც ტომებად ცხოვრობდნენ. ისინი მუდმივად თანამშრომლობდნენ ნადირობის, თევზაობის დასაკვების შეგროვებისას, მუშაობდნენ ერთად თავშესაფრის ასაშენებლად და ნიადაგის დასამუშავებლად. თვით ტერმინი „კოოპერაცია“ ინგლისური წარმოშობის სიტყვაა „cooperation“, რაც აღნიშნავს თანამშრომლობას, ურთიერთშეთანხმებულ ქმედებას.

ადამიანებს შორის თანამშრომლობის მტკიცებულებები ისტორიკოსებმა აღმოაჩინეს ძველ ეგვიპტეში, ბაბილონში, საბერძნეთში და სხვა უძველესი ცივილიზაციის ქვეყნებში. ყველაზე მეტად ეს თანამშრომლობა წარმოიშვა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში. ადრეული სოფლის მეურნეობა, პრინციპში, წარმოუდგენელიც კი იყო გლეხებს შორის ურთიერთდახმარების გარეშე. ისინი ეხმარებოდნენ ერთმანეთს, რათა დაეცვათ მიწები, სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავალი, გაეყვანათ სარწყავი არხები, აეშენებინათ ბელეები და სასაწყობო შენობები, ასევე იყოფდნენ საჭირო მოწყობილობებსა და ტექნიკას.

თანამშრომლობის მაგალითები გვხვდება შუა საუკუნეების ევროპაშიც, როდესაც იქმნებოდა ხელოსნების ე.წ. „გილდიები“, სადაც ერთიანდებოდნენ ერთი საწარმოო მიმართულების წვრილი ხელოსნები (მჭედლები, მეწაღეები, მეთუნეები და მისთ.) და მათ მიზანს ბაზარზე სავაჭრო პოზიციების გამყარება და საწარმოო ნედლეულის ერთობლივად მომარაგება წარმოადგენდა ხელსაყრელი ფასის მიღწევის თვალსაზრისით. ამ გილდიებში მოქმედების პრინციპები ფრიად წაგავდა კოოპერაციისას, განსაკუთრებით წევრთა მიერ მართვის კონტროლის მექანიზმების, დემოკრატიულობისა და წევრთა ურთიერთდახმარების მიმართულებით. ერთობლივი შრომის, არაფორმალური კოოპერაციის ეს მაგალითები წარმოადგენს ბიზნესის კოოპერატიული ფორმის წინამორბედებს.

კოოპერატიული მოძრაობის განვითარებაში შემდგომი თვისობრივი ნაბიჯი დაკავშირებულია XVIII საუკუნის ინდუსტრიულ რევოლუციასთან. მანამდე კი ნებისმიერ დარგში წარმოება ეფუძნებოდა ე.წ. „ნატურალურ მეურნეობას“, როდესაც ადამიანები საკუთარ მოთხოვნილებებს საკვებზე, საწარმოო იარაღებსა თუ საყოფაცხოვრებო ნივთებზე თავადვე იკმაყოფილებდნენ მათი საოჯახო მეურნეობის ფარგლებში, ხოლო მცირე ნამატს/ჭარბ ნაწარმს კი ყიდნენ ან ცვლიდნენ, რათა ამ მცირედი შემოსავლით შეეძინათ ან ჭარბი პროდუქტის ნაცვლად მიეღოთ ის საყოფაცხოვრებო საქონელი თუ საკვები პროდუქტები, რისი წარმოებაც თავად არ შეეძლოთ. ინდუსტრიულმა რევოლუციამ კი, ტექნიკურ მიღწევებზე დაყრდნობით (მაგ. ორთქლის მანქანა, ელექტრო სართავი, სხვადასხვა ელექტრო-მექანიკური დანადგარები და მოწყობილობები და მისთ.) წარმოება ეტაპობრივად „ქარხნულ“ პრინციპებზე დააფუძნა და ამით შესაბამისი საზარო ეკონომიკა განავითარა. ამ უკანასკნელმა კი, თითქმის მთლიანად ჩაანაცვლა ნატურალური მეურნეობები და გამოიწვია სოფლიდან ქალაქად იაფი მუშახელის შემოადინება.

მუშები, რომლებიც ადრესოფელში თავად უზრუნველყოფდნენ საკვები პროდუქტებით საკუთარ ოჯახებს, იძულებული გახდნენ ეშრომათ მწარმოებლებისთვის ადრეული („ველური“) კაპიტალიზმის პირობებში. ისინი მუშაობდნენ დღეში 14-16 სთ-ს და გააჩნდათ მხოლოდ 3-4 გამოსასვლელი დღე წელიწადში. როგორც წესი, მუშებს არ გააჩნდათ არც საკუთარი სახლი და არც საკუთარი ბინა ან ოთახი. მუშის ოჯახი ქირაობდა „კუთხეს“ ოთახში ან ცხოვრობდა ფაბრიკის ყაზარმებში. ხშირ შემთხვევაში მუშებს არ უზდიდნენ ხელფასს, რომლის ნაცვლად ისინი იღებდნენ მწარმოებელი კაპიტალისტის ქვითრებს - კრედიტს საქონლის შეძენაზე მხოლოდ კომპანიის მაღაზიებში. აქ კი ფასები, როგორც წესი, იყო მაღალი, ხოლო საქონლის ხარისხი დაბალი, ვიდრე სხვა

¹¹სოციალური კაპიტალი - განისაზღვრება ისეთი მახასიათებლებით, როგორიცაა: „ნდობა, ნორმები და ქსელები, რასაც შეუძლია გააუმჯობესოს საზოგადოების ეფექტურობა კოორდინირებული ქმედებების ხელშეწყობით.“ (Putnam, 1993, p. 167).

ჩვეულებრივ მაღაზიებში. ზოგადად, მუშებს გააჩნდათ ძალიან მცირე კონტროლი ცხოვრების პირობებზე, ხელფასებზე ან საკვების ხარისხზე.

საქმის ასეთი ვითარება არ აწყობდათ არც მუშებს და არც მმართველი კლასის ყველაზე მოწინავე ნაწილს. განსაკუთრებით მომხმარებლები იყვნენ გაწვილებულნი მაღაზიების მფლობელების მიმართ, რომელთა შორის ბევრი იყო ისეთიც, რომლებიც ჰყიდნენ გაფუჭებულ პროდუქტებს, რათა გაეზარდათ საკუთარი მოგება. მუშებს ნაკლები არჩევანი ჰქონდათ და პრაქტიკულად არანაირი კონტროლი. ამასთან მათ ნახეს, რომ ქარხნის მაღაზიის მესვეურები მაღაზიას საბითუმო მოვაჭრეებისგან საქონლის საბითუმო ფასებში შესყიდვის მეშვეობით ამარაგებდნენ და მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ თუ გაერთიანდებოდნენ, ამით მათთვის საჭირო საქონელზე საკუთარ მოთხოვნას გაზრდიდნენ, რაც მათ საშუალებას მისცემდა საბითუმო მოვაჭრეებისგან ხელსაყრელი ფასდაკლება მიეღოთ. ამ უკანასკნელის უზრუნველყოფის შემთხვევაში კი მათთვის საჭირო საქონელი გაცილებით უფრო ხელმისაწვდომი ხდებოდა და გარდა ამისა, თუ ჭარბი საქონელი დარჩებოდათ, მის რეალიზებას ისინი კოოპერატივის არაწევრებზე თვითონაც მოახდენდნენ უფრო მაღალ საცალო ფასებში, რაც მათ დამატებით მოგებასაც მოუტანდა.

ამგვარად წარმოიშვა სამომხმარებლო კოოპერატივები, რომელთაგან უნდა გამოეყოთ პირველი კლასიკური კოოპერატივი მსოფლიოში - როჩდეილის კოოპერატივი. იგი 1844 წელს დაფუძნდა ინგლისის ქალაქ როჩდეილში ადგილობრივი ქარხნის 28 მუშის მიერ. როჩდეილის კოოპერატივი იმიტაც არის აღსანიშნავი, რომ მისმა წევრებმა ისტორიაში პირველად შეიმუშავეს ფუნდამენტური სამოქმედო პრინციპები, რასაც შემდგომში დაეფუძნა და დღესაც ეფუძნება მსოფლიოს კოოპერაციული მოძრაობა.

როჩდეილის კოოპერატივის მსგავსად მომდევნო ათწლეულში შეიქმნა და განვითარდა ათეულობით მსგავსი კოოპერატივი და შემდგომ 1864 წელს ისინი გაერთიანდნენ ე.წ. „კოოპერაციულ საბითუმო საზოგადოება“-ში, რამაც ათასობით წევრ მომხმარებელს მისცა საშუალება, კიდევ უფრო შემცირებინათ ხარჯები მათთვის საჭირო პროდუქტებსა და საქონელზე და კიდევ უფრო გაეადვილებინათ მათი ხელმისაწვდომობა.

როჩდეილის ინიციატივის პარალელურად კოოპერაციული პროცესები წარიმართა სოფლად ჩრდილოეთ გერმანიაშიც. 1845-47 წ.წ. კარტოფილის მოსავლიანობის კატასტროფულმა დაცემამ გამოიწვია სოფლად საკვებ პროდუქტებზე, სათესლე მასალასა და სასუქებზე ფასების მკვეთრი ზრდა, რამაც წვრილი გლეხური მეურნეობები დააზარალა და მსხვილ მიწათმფლობელებსა და მოვაჭრეებზე კაბალურად დამოკიდებული გახადა. ამან გამოიწვია დიდი სოციალური უკმაყოფილება და ეკონომიკური დეპრესია (ეს გახლავთ ე.წ. „მშვიერი ორმოცანის წლები“-ს პერიოდი და არ დაგვავიწყდეს ისიც, რომ სწორედ ამ პერიოდში და ამ უკმაყოფილების ტალღაზე 1848 წელს გამოიცა ე.წ. „კომუნისტური მანიფესტი“...) ამავე 1848 წელს, ადგილობრივი მერის ფრიდრიხ რაიფაიზენის ინიციატივითა და ხელშეწყობით პატარა ქალაქ ანჰალტში ორგანიზებულ იქნა სასოფლო-საკრედიტო კავშირები, სადაც წევრ გლეხებს დეპოზიტის სახით შეჰქონდათ ფული, რომლის შემდგომი გადასესხება ხდებოდა სხვა წევრებზე, ხოლო მსესხებლების მიერ გადახდილი საპროცენტო სარგებელი ერიცხებოდა დეპოზიტარებს. ამ სისტემით შეიქმნა ორმაგი სარგებლის მიღების პერსპექტივა გლეხებისთვის; კერძოდ, საკრედიტო კოოპერატივის წევრს შეეძლო დეპოზიტის სახით ფული დაეზანდებინა და ყოველი წლის ბოლოს გარკვეული საპროცენტო სარგებელი მიეღო და პარალელურად მას შეეძლო ესარგებლა შეღავათიანი კრედიტით, რათა დაეკმაყოფილებინა თავისი საწარმოო და საყოფაცხოვრებო საჭიროებანი. საკრედიტო კოოპერატივში წევრი გლეხების მიერ დაზანდებული დეპოზიტები გამოიყენებოდა საკრედიტო პორტფელისთვის წევრებზე გადასასესხებლად, ხოლო, მეორეს მხრივ, მსესხებლების მიერ გამოტანილ სესხზე გადახდილი საპროცენტო სარგებელი კი, გამოიყენებოდა წევრთა დეპოზიტებზე საპროცენტო სარგებლის დასარიცხავად. აღნიშნული საკრედიტო კოოპერატივის აღწერილი მოდელი მოგვიანებით 1850 წელს გამოყენებულ იქნა ქალაქ აილენბურგში ჰერმან შულცეს მიერ ქალაქად ხელოსნების საკრედიტო კავშირების ხელშეწყობისთვის. აღნიშნული მოდელები (ფორმები) წარმატებულად გავრცელდა მთელს ევროპაში, ამერიკის შეერთებული შტატებსა და იაპონიაში. დროთა განმავლობაში საკრედიტო კოოპერატივების შემდგომმა განვითარებამ, გამსხვილებამ და ურთიერთშერწყმამ შედეგად მოგვცა მსხვილი კოოპერაციული ბანკების განვითარების საშუალება. დღეს-დღეისობით ისეთი მსხვილი, წარმატებული და ავტორიტეტული თანამედროვე ბანკები როგორიცაა „რაიფაიზენი“ გერმანიაში, „რაბო ბანკი“ ნიდერლანდებში, „კრედი აგრიკოლი“ საფრანგეთში, „ნორინჩუკინი“ იაპონიაში და ბანკი „საკრედიტო კავშირების ეროვნული ასოციაცია“ (მედისონი, ვისკონსინის შტატი, აშშ) სინამდვილეში წარმოადგენენ მსხვილი ეროვნული დონის საკრედიტო კოოპერატივებს, რომელთა წევრები არიან ფერმერები, რომელთაც მართავენ ასევე ფერმერები და რომელთა ძირითად პრიორიტეტს ასევე წევრი ფერმერებისა და წვრილი მეწარმეების შეღავათიან პირობებში დაკრედიტება წარმოადგენს.

სოფლის მეურნეობაში კოოპერატივების შექმნა დაიწყო სკანდინავიაში, კერძოდ დანიაში. დანია მსოფლიოში აღიარებულია სასოფლო-სამეურნეო საწარმოო-მარკეტინგული კოოპერატივების სამშობლოდ. 1870 წლის შემდეგ ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის მდგომარეობა დრამატულად გაუარესდა. ახლადშექმნილი სარკინიგზო მაგისტრალების ქსელმა გადასერა მთელი ევროპა, რომლის მეშვეობით აშშ-დან და რუსეთიდან ხორბალი შედიოდა ევროპულ ბაზრებზე. მეცხოველეობაზე აქცენტის გადატანამ დაამტკიცა თავისი უპირატესობა და დანიის სოფლის მეურნეობამ გადაწყვიტა ფოკუსირება მოეხდინა ისეთი გადამუშავებული კვების პროდუქტების

წარმოებასა და გაყიდვებზე, როგორც კარაქი, კვერცხი და ბეკონი. პროდუქცია ძირითადად ბრიტანეთის ბაზარზე შეჰქონდათ. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს რეორგანიზაცია ორგანიზებული იყო თვით გლეხების ინიციატივით, მათი ფულთი და მათი საკუთარი პირობებით.

პირველი კოოპერატივი შეიქმნა 1875 წელს ქალაქ კასლუნდემში და მის მთავარ საქმიანობას რძის გადამამუშავება და კარაქის წარმოება წარმოადგენდა. წევრთა ფინანსური შენატანების გაერთიანებით ფერმერთათვის ხელმისაწვდომი გახდა თანამედროვე გადამამუშავებელი სიმძლავრეები და აგრეთვე მათ მიერ კოოპერატივის ფარგლებში შემუშავებულ იქნა ხარისხის სტანდარტებისა და კონტროლის სისტემა, რომელიც შემდგომში დანიის მთავრობის მიერ დაცულ სახელმწიფო ბრენდად იქნა აღიარებული. აღნიშნული წარმატებული მოდელი ფართოდ გავრცელდა დანიის სასოფლო რეგიონებში და მთლიანად ევროპაში. აღნიშნული მოდელის დანერგვასა და ხელშეწყობაში ფასდაუდებელი წვლილი მიუძღვით დანიელ განმანათლებლებს მღვდელ ნიკოლაი გრუნდტვიგსა და პედაგოგ კრისტენ კოლდს, რომლებმაც ჩამოაყალიბეს სოფლის საგანმანათლებლო სახალხო სკოლების ქსელი, რისი მეშვეობითაც მოხდა აღნიშნული საწარმოო მოდელების საქვეყნო პოპულარიზაცია. სასოფლო-სამეურნეო ექსტენსიისა და განათლების სისტემა დანიაში დღემდე ამ სკოლებს ეფუძნება და ისინი სრულიად ავტონომიური არიან სახელმწიფოსგან, თუმცა სახელმწიფო მუდმივად ახდენს მათ სუბსიდირებას.

ამრიგად, ზემოთ მოყვანილი ისტორიული ექსკურსიდან, ჩანს, რომ კოოპერაციულ საწყისებზე თვითორგანიზების გზით კოოპერატივების წევრებმა (ფერმერებმა და წვრილმა მეწარმეებმა) შეძლეს:

- შეემცირებინათ ხარჯები;
- გაეზარდათ მათი საწარმოო და საყოფაცხოვრებო საჭიროებების შესაბამისი პროდუქტების, სერვისის, რესურსებისა და საქონლის ხელმისაწვდომობა;
- მოხდინეთ ახალ ბაზრებზე გადართვა და დამატებითი ღირებულების შექმნა.

როგორც ვხედავთ, XIX საუკუნე იყო კოოპერატიული მოძრაობის დაბადების და გრიგალისებური გავრცელების საუკუნე ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში: საცალო ვაჭრობა, კრედიტი, სოფლის მეურნეობა და სხვ. XIX საუკუნის დასასრულს - 1896 წელს - კოოპერატივების საერთაშორისო ალიანსის II კონგრესზე, რომელიც პარიზში შედგა, მიიღეს კოოპერატივების უნივერსალური პრინციპები, რომლებსაც საფუძვლად დაედო სახელგანთქმული „როჩდეილის პრინციპები“. ამ პრინციპების ეფექტიანობა იმაში მდგომარეობდა, რომ ისინი ვინმეს მოგონილი კი არ იყო, არამედ თავისთავად წარმოადგენდა იმ სოციალური საჭიროებების ბუნებრივ გამოხატულებას, რასაც ემსახურებოდა ახლად შექმნილი ორგანიზაცია (კოოპერატივი).

საქართველოში კოოპერატივების შექმნა XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან დაიწყო და მას მხარს უჭერდნენ ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, სერგი მესხი და სხვა გამოჩენილი მოღვაწეები. 1869 წელს ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით დაარსდა კოოპერატივი „მომჭირნეობა“. დიდი ილია ასეგანმარტავდა კოოპერაციას - „კოოპერაცია არის გააფთრებული სვავებისგან მშრომელი კაცის დაცვის ერთადერთი საშუალება“. მას კარგად ესმოდა, რომ კოოპერაცია წარმოადგენდა თავისუფალი ბაზრის პირობებში მწირი ეკონომიკური ბაზის მქონე დაბალკონკურენტუნარიან საწარმოო ძალთა თავდაცვით რეაქციას მსხვილი და ძლევამოსილი კორპორატიული კაპიტალის საპირწონედ და კოოპერაციას სოფლად სიღარიბის დამღვევის ქმედით გზად მიიჩნევდა.

XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე კი, საქართველოში სოფლის მეურნეობის თითქმის ყველა დარგში ჩამოყალიბდა საწარმოო კოოპერატივები. საზოგადოების ინტერესი ამსამეურნეო გაერთიანებებისადმი იმდენად დიდი იყო, რომ 1909 წელს გამოიცა კონსტანტინე კანდელაკის წიგნი „კოოპერაცია - თეორია, ისტორია და პრაქტიკა“. 1911 წელს ქუთაისში დაიწყო ჟურნალ „კოოპერაციის“ გამოცემა, რომლის მეშვეობით მკითხველი ეცნობოდა ევროპული ქვეყნების გამოცდილებასა და მიღწევებს კოოპერატივების მუშაობის შესახებ. [8]. დაუზუსტებელი ინფორმაციით 1921 წლისათვის საქართველოში 900-მდე კოოპერატივი მოქმედებდა, რომელიც მილიონზე მეტ ადამიანს აერთიანებდა. 1928 წლამდე ბოლშევიკური ხელისუფლება ხელს უწყობდა კოოპერაციის ტიპის სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობებს, კომუნებს და არტელებს ჩამოყალიბებაში, ცდილობდა მათთან თანამშრომლობას. თუმცა შემდგომ წლებში რევრესიულმა პოლიტიკამ და ძალმომრეობითი გაერთიანებების „კოლმეურნეობები“-ს დანერგვამ კოოპერირების ამ ფორმალურ ფორმებს წარმატების დაარსებობის შესაძლებლობა არ მისცა. თუმცა კარგა ხნით შემორჩა კოოპერირების ტრადიციული არაფორმალური ფორმები, როგორცაა: „ნახირი“, „ნადი“ და „ხანულობა“¹².

ზოგადად უნდა აღვნიშნოთ, რომ თუ ევროკავშირის ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ეფექტიანი სისტემისარსებობა ხანგრძლივი და მშვიდობიანი განვითარების უწყვეტ პროცესს უკავშირდებოდა, ცენტრალური

¹²**ხანულობა** - კოოპერაციის ეს ფორმა ფართოდ გამოიყენებოდა გასული საუკუნის 50-იანი წლების ბოლომდე შიდა და ქვემო ქართლში, გარე კახეთში და მესხეთ-ჯავახეთში. ამჟამად თითქმის არ გვხვდება. თანასოფლელები თანხმდებოდნენ, რომ რიგ-რიგობით გამოეყენებინათ ერთმანეთის მოწველილი რძე და ერთ დღეს იმ დღეს მონაწილე რძე მთლიანად ერთ კომლს გამოეყენებინა და გადამამუშავებინა, მეორე დღეს მეორეს და ა.შ. ხანულობა გამოწვეული იყო საქონლის სიმცირით და იმ დროისთვის რძის ნედლად შენახვის ტექნიკური შეუძლებლობით (სამაცივრე/გამაცივებელი საშუალებები).

და აღმოსავლეთ ევროპის ან ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში ადგილი ჰქონდა სოციალური და ეკონომიკური ფორმაციის კატაკლიზმური ხასიათის ცვლილებებს. სწორედ ამიტომ, რადგან საქართველოში დღესაც აქტუალურია კოოპერატივებისა და, ზოგადად, შრომითი გაერთიანებების საკითხი, მეტად მნიშვნელოვანია ისტორიული მეხსიერების წინ წამოწევა, ადრე არსებული კოოპერაციის აპრობირებული ფორმების პოპულარიზაცია და მთავრობის მხრიდან სოფლად ევექტიანი სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის¹³ მომსახურების გაწევა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ი. ჰერმანი. სოფლის მეურნეობის კოოპერატივები საქართველოში: იმედები და გამოწვევები. ინტერპრესნიუსი. 2015
2. <https://www.inovdev.ge/uploads/files/23515Dadiani-CD-Stat..pdf>
3. Hyung-sik Eum. "Cooperatives and Employment". Second Global Report.CICOPA. 2017
4. Jarka Chloupkova. European Cooperative Movement –Background and common denominators. 2003
5. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации крестьянской кооперации. – М.: 1919.
6. Методические рекомендации по развитию кооперации (студенческие и сельскохозяйственные потребительские кооперативы)/Под общей редакцией Чекмарева О.П., Аверьяновой Е.В. – СПб.: СПбГАУ, 2013. – 248 с.
7. <https://ica.coop/>
8. დ.კაკაშვილი და სხვ., „ინიციატივა ცვლილებისათვის (თემის თვითორგანიზებისა და თანამშრომლობის გამოცდილება საბჭოთა ოკუპაციამდე). „სათემო განვითარების ცენტრი.თბ., 2015.

Elguja Deisadze

PhD student of Kutaisi University, Assistant Professor

HISTORICAL EXPERIENCE OF DEVELOPMENT OF COOPERATIVE FORMS

Resume

The purpose of this article is to emphasize the importance of knowing socio-economic, cultural and historical background of Co-operative movement in order to establish viable forms of cooperation in every sector of the economy.

Nowadays, support for agricultural cooperation is one of the priorities of agricultural development programs in Georgia. That's why, it is of paramount importance to render capacity building assistance to small farmers which are lacking in knowledge of fundamental principles of cooperatives and adequate skills of leadership to plan and establish successful models of agricultural cooperatives.

This article is mainly focused on the reasons why different types of cooperatives were originated in Europe (England, Germany, Denmark, etc.) and what were the major outcomes of each cooperation forms.

¹³სასოფლო-სამეურნეო ექსტენცია - იგი წარმოადგენს არაფორმალურ საგანმანათლებლო პროცესს, რომელიც მოიცავს ფერმერთათვის შესაბამისი კონსულტაციებისა და ინფორმაციის მიწოდებას, რაც გამიზნულია მათი წარმოების, მოცულობისა და კონკურენტუნარიანობის, ასევე მათი ცხოვრების საერთო დონის ამაღლებისთვის.

ელგუჯა დეისაძე

ქუთაისის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, ასისტენტ პროფესორი

სოფლის ტურიზმის როლი სოფლის მდგრადი განვითარებისთვის

დღეს მსოფლიოში ბევრს საუბრობენ სოფლის ტურიზმზე, როგორც სოფლის განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტზე, რომლის მეშვეობით განვითარებად ქვეყნებში სოფლის მეურნეობის აღორძინების კვალდაკვალ შესაძლებელია სოფლად სიღარიბის დონის შემცირება, სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება და სოფლიდან ქალაქში მიგრაციული პროცესების შენელება, რასაც სოფლად ალტერნატიული შემოსავლების წყაროს გაჩენას და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას უკავშირებენ.

ამ კონცეფციას იზიარებს საქართველოს მთავრობაც. დოკუმენტში „საქართველოს სოფლის განვითარების სტრატეგია 2017-2020“ ვკითხულობთ: „გამომდინარე იქიდან, რომ ტურიზმის განვითარება ხელს უწყობს მასთან დაკავშირებული მრავალი სექტორის, მათ შორის, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების, ვაჭრობის, სატრანსპორტო მომსახურების, სხვადასხვა ტურისტული მომსახურებების ზრდას, ტურიზმის განვითარება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ადგილობრივი (სოფლის, რეგიონის) განვითარებისთვის.“

ბოლო წლების განმავლობაში ტურიზმის ხელშეწყობის მიზნით მრავალი ღონისძიება და პროექტი განხორციელდა, რამაც ხელი შეუწყო რეგიონებში ტურიზმის განვითარებას. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მონაცემებით, 2009 წლიდან 2016 წლამდე პერიოდში საქართველოში ვიზიტორთა რაოდენობის ზრდის ტემპი ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი იყო მსოფლიოში: საერთაშორისო მოგზაურების მთლიანი რაოდენობა 320%-ით გაიზარდა და გადააჭარბა 6.3 მილიონს (2009 წ: 1.5 მლნ). ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები ოდნავ უფრო სწრაფი ტემპით იზრდებოდა 476 მილიონი აშშ დოლარიდან 2.16 მილიარდ აშშ დოლარამდე.

ზემოთ მოყვანილი მაჩვენებლები მკაფიოდ განსაზღვრავს, რომ აღნიშნული პერიოდის მანძილზე ვიზიტორის მიერ საშუალოდ დახარჯული თანხა მცირედით გაიზარდა 317 აშშ დოლარიდან 348 აშშ დოლარამდე, რაც გლობალურ საშუალო მაჩვენებელს ჯერ კიდევ მნიშვნელოვნად ჩამორჩება (WTO-ის მიხედვით, 2015 წ: 1062 აშშ დოლარი). ხარჯვის დაბალი ნიშნული ძირითადად ვიზიტორების წარმომავლობით არის განპირობებული. მათი დაახლოებით 83.6% მეზობელი ქვეყნებიდანაა და 81.5% სახმელეთო ტრანსპორტით შემოდის საქართველოში. საჰაერო ტრანსპორტით ვიზიტორების მხოლოდ 16.8% სტუმრობს ქვეყანას. 2016 წლის სტატისტიკური მონაცემებით, ჩრდილოეთ, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპის რეგიონებიდან ვიზიტორთა საერთო რაოდენობამ საქართველოში მხოლოდ 2.6% შეადგინა. არადა, ისინი ყველაზე მომხიბვლელ ტურისტულ ბაზრებს წარმოადგენენ გადახდისუნარიანობისა და მოგზაურობის ინტენსივობის თვალსაზრისით.

სწორედ ამიტომ „საქართველოს ტურიზმის სტრატეგია 2025“-ში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სახელმძღვანელო პრინციპად მიჩნეული იქნა **„ბაზრების პრიორიტეტულობის განსაზღვრა“**, რაც გულისხმობს ისეთი მიზნობრივი ბაზრების დაინტერესებასა და მომსახურებაზე ორიენტირებას, რომლებიც ჩადებული ინვესტიციიდან ყველაზე მეტ ამონაგებს მოიტანს. აღნიშნული სტრატეგიის სხვა მნიშვნელოვანი სახელმძღვანელო პრინციპებია: კერძო სექტორის წამყვანი როლი; სახელმწიფოს სრული ჩართულობა; მდგრადობა; საქართველოს სტუმართმოყვარეობის კულტურის განვითარება მომსახურების სფეროზე. ყველა ეს სახელმძღვანელო პრინციპი და 8 სტრატეგიული ამოცანა, რომლებიც, თავის მხრივ, 50 პრიორიტეტულ აქტივობად აქვს გაწერილი საქართველოს ტურიზმის ეროვნულ ადმინისტრაციას, ერთგვარი გზამკვლევი უნდა იყოს ტურიზმისა და მასპინძლობის სფეროთი, მათ შორის სოფლის ტურიზმით, დაინტერესებული მხარეებისთვის.

თავიდანვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სოფლის ტურიზმი არ წარმოადგენს მარტივად იდენტიფიცირებად საბაზრო სეგმენტს. სოფლის ტურიზმი შეიძლება განვსაზღვროთ, როგორც **„სოფლად ყოფნის გამოცდილება“¹⁴**, რაც მოიცავს ღირსშესანიშნაობების და აქტივობების დიდ მრავალფეროვნებას, რომლებიც მხოლოდ სასოფლო ან არაუბრუნულ დასახლებებშია ხელმისაწვდომი. მისი საკვანძო მახასიათებლებია გაშლილი სივრცეები, ტურიზმის

¹⁴ **გამოცდილება** (ინგლ. Experience) - ეს კონცეფცია მეტად ფართო და აბსტრაქტულია. ვებსტერის განმარტებითი ლექსიკონი გამოცდილებას განსაზღვრავს როგორც ისეთს, რაც პირადად თავს გადაგვხდა და რამაც ცხოვრებისეულად განგვაცდევინა. იგი ასევე გულისხმობს განსაკუთრებულ გრძნობა-შთაბეჭდილებებსა და დაუვიწყარ მოგონებებს, რასაც მოგზაურები სახლში დაბრუნებისას უზიარებენ სხვებს.

განვითარების შედარებით დაბალი დონე და ვიზიტორებისთვის სასოფლო-სამეურნეო და/ან ბუნებრივ გარემოსთან უშუალო შეხების შესაძლებლობა. ამდენად, სოფლის ტურიზმი მისი წმინდა ფორმით უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ პირობებს:

- **ხორციელდებოდეს სოფლის ტიპის დასახლებებში;**
- **იყოს ფუნქციურად სასოფლო** - ეფუძნებოდეს სოფლის ტიპიურ მახასიათებლებს, როგორცაა მცირე-მასშტაბიანი წარმოება, გაშლილი სივრცეები, კონტაქტი ბუნებასთან, მემკვიდრეობა, ტრადიციული საზოგადოება და ტრადიციული საქმიანობები;
- **იყოს სასოფლო მასშტაბის** - როგორც შენობების, ისე დასახლებული პუნქტების თვალსაზრისით ანუ მცირემასშტაბიანი;
- **ჰქონდეს ტრადიციული ხასიათი** - იზრდებოდეს ნელი ტემპით და ორგანულად და დაკავშირებული უნდა იყოს ადგილობრივ ოჯახებთან. მეტწილად უნდა კონტროლდებოდეს ლოკალურად და მიმართული უნდა იყოს დასახლების გრძელვადიანი კეთილდღეობისაკენ.

სოფლის ტურიზმის ღირშესანიშნაობების მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე მოიცავს შემდეგ ტიპებს: (1) **მემკვიდრეობის ტურიზმს** (რომელსაც ზოგჯერ კულტურული მემკვიდრეობის ტურიზმაც უწოდებენ); (2) **ბუნებასთან დაკავშირებულ ტურიზმს / ეკოტურიზმს და (3) აგროტურიზმს**.

კულტურული მემკვიდრეობის ტურიზმი გულისხმობს მოგზაურობას თავისუფალ დროს, რომლის ძირითადი მიზანია ისტორიული ადგილების მონახულება და წარსულთან დაკავშირებული აქტივობების გაცნობა.

ბუნებასთან დაკავშირებული ტურიზმი / ეკოტურიზმი (ზოგჯერ მას მოიხსენიებენ, როგორც რეკრეაციულ ტურიზმს) გულისხმობს ბუნების დათვალიერებას, რომლის მიზანია პეიზაჟით, მ.შ. ველური მცენარეებითა და ცხოველებით, ტკობა. იგი შეიძლება იყოს **პასიური**, სადაც დამკვირვებელი უბრალოდ ბუნებას აკვირდება, ან **აქტიური** (მზარდი პოპულარობით სარგებლობს ბოლო წლებში), რომლის დროსაც მონაწილეები ჩართული არიან ღია ცის ქვეშ სათავგადასავლო ტიპის აქტივობებში.

მესამე მთავარი ტიპი გახლავთ **აგროტურიზმი**, რომელიც აღნიშნავს მოქმედ ფერმაში ან ნებისმიერ მეურნეობაში, აგრობიზნესში სტუმრობას გართობის, სწავლის ან სამეურნეო საქმიანობაში აქტიურად ჩართვის მიზნით. იგი მოიცავს ფერმერული საქმიანობის ფართო სპექტრს, მათ შორის ფერმერულ ბაზარს, ე.წ. საბავშვო (petting farm) ფერმას (სადაც ნებადართულია ცხოველებთან ურთიერთობა, მათი მოფერება და გამოკვება), გზისპირა დახლებს (სადაც ფერმერი თავად ყიდის პროდუქტს), ე.წ. „მოკრიფე თვითონ“ ტიპის ფერმებს (სადაც ტურისტი თვითონვე იღებს ხილის ან ბოსტნულის მოსავალს), ღამის გათევას ფერმაში ან რანჩოში და სხვა ამგვარ ვიზიტებს; ასევე დასწრებას სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულ დღესასწაულებზე, ფესტივალებზე და სხვ.

როგორც ვხედავთ, სოფლის ტურიზმის ბაზარი მეტად ფრაგმენტირებულია. აქ არ არსებობს ერთადერთი, უნიკალური ან თუნდაც მრავალსიმომცველი მოთხოვნის კონკრეტული მოდელი. სოფლის ტურიზმის მარკეტინგში არ არის საკმარისი მხოლოდ კარგი ტურისტული პროდუქტისა რეკლამის ქონა: პირველ რიგში, უნდა მოხდეს ბაზრის **მიზნობრივისეგმენტების** იდენტიფიცირება და კლიენტთა რეალური მოთხოვნილებების განსაზღვრა; ამასთან, მუდმივად უნდა ვაგროვებდეთ ინფორმაციას კლიენტების (სტუმრების), ბაზრის და კონკურენტების შესახებ და ვაანალიზებდეთ მარკეტინგული კვლევის შედეგებს; ხოლო მიმზიდველი საბაზრო სეგმენტების შერჩევის შემდეგ უნდა შეგვეძლოს ჩვენი შეთავაზებების (მატერიალური საქონლის და სერვისის) **პოზიციონირება**¹⁵ გარკვეული გლობალური იმიჯის, მაგალითად, ტურისტული **დესტინაციის**¹⁶ „ქოლგის“ ქვეშ.

იმისათვის, რომ საქართველოში წარმატებით განხორციელდეს სოფლის ტურიზმის კონცეფცია, ქვეყნის თითოეულ რეგიონში უნდა ჩატარდეს ყოვლისმომცველი კვლევები და გადაიდგას ქმედითი ნაბიჯები:

პირველი ნაბიჯი - თითოეულ რეგიონში სოფლის ტურიზმისთვის სასარგებლო ტურისტული რესურსების (არსებულის და პოტენციურის) იდენტიფიცირება და კარტოგრაფირება. ეს მეტად შრომატევადი პროცესია: ინფორმაცია უნდა შეგროვდეს დაკვირვებით და ინტერვიუებით ადგილობრივ მოსახლეობასთან, ტურისტებთან და სახელმწიფო მოხელეებთან. შეიძლება ითქვას, ეს სამუშაოები გარკვეულწილად ჩატარებულია და ასახულია საქართველოს რეგიონული განვითარების 2014-2021 წწ. სტრატეგიებში.

¹⁵ **პოზიციონირება** – მარკეტოლოგების აზრით, იგი უპირველეს ყოვლისა ნიშნავს ადამიანის ფსიქოლოგიის გარკვეულ დონეზე ფლობას, მომხმარებლის აზროვნებისა და ემოციების იმ შრეების შესწავლას, რომლის მეშვეობითაც კომპანიას შეუძლია არსებული წარმოდგენების “მოდულიზაცია”, რათა უფრო მიმზიდველი და საინტერესო გახადოს თავისი შეთავაზება.

¹⁶ **ტურისტულიადგილის (დესტინაცია)** – ტურისტის მიერ გარკვეული მოტივით/საჭიროებით არჩეული, მოსანახულებელი ადგილი, იმ ტურისტული შეთავაზებების ერთობლიობა, რომელიც ტურისტის მიერ აღიქმება ერთიან ტურისტულ პროდუქტად.

მეორე ნაბიჯი - თითოეულ რეგიონში სოფლის ტურიზმის პოტენციალის შეფასება. პოტენციალი შეიძლება შეფასდეს პოტენციური ტურისტების ინფორმირებით ფესტივალების და სხვადასხვა დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ და სოფლის თემების და ჩამოსული სტუმრების ჩართულობით ამ აქტივობებში.

მესამე ნაბიჯი - პოტენციური ტურისტთა ინტერესის შესწავლა სხვადასხვა სოფლის ტურიზმის აქტივობებთან დაკავშირებით. მონაცემთა ანალიზმა შეიძლება აჩვენოს, რომ ეს ინტერესები (მოტივები) შეიძლება სხვადასხვა იყოს შიდა ტურიზმისა და შემომყვანი ტურიზმის (უცხოელი ტურისტები) შემთხვევებში.

მეოთხე ნაბიჯი - ადგილობრივი თემების ჩართულობა და სურვილი ტურისტებთან ერთად მონაწილეობა მიიღონ სოფლის ტურიზმის სხვადასხვა აქტივობებში. ანალიზი გამოავლენს, თუ რამდენად დიდია ადგილობრივების მზაობა ამ კუთხით.

მეხუთე ნაბიჯი - კერძო სექტორის, სახელისუფლებო და არასამთავრობო ორგანიზაციების როლის და საქმიანობების შესწავლა კონკრეტული რეგიონის სოფლის ტურიზმის წინ წაწევის (პრომოუშენი) მიმართულებით. აქ ყურადღება უნდა მიექცესერთობრივი მარკეტინგის გამოყენების საჭიროებას ტურიზმის დარგის მიმწოდებლებს შორის; თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების მნიშვნელობაც არ უნდა დაგავიწყდეს.

მექვსე ნაბიჯი - ცალკეულ რეგიონში საპილოტე პროექტების განხორციელებისას ტურისტთა კმაყოფილების დონის განსაზღვრა (კვლევების ჩატარება).

მეშვიდე ნაბიჯი - სოფლის ტურიზმის **ზეგავლენის** შესწავლა თითოეულ რეგიონში. სასურველი მდგრადი შედეგების მისაღებად 3 სახის ზეგავლენა უნდა იქნას შესწავლილი: (1) ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის ზეგავლენა, (2) სოციო-კულტურული ზეგავლენა და (3) ეკოლოგიური (გარემოს დაცვა) ზეგავლენა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზეგავლენა შეიძლება იყოს როგორც **დადებითი**, ასევე **უარყოფითი**. ასე მაგალითად, ავიღოთ **ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის ზეგავლენა**. ერთის მხრივ, სოფლის ტურიზმი ქმნის ახალ სამუშაო ადგილებს სოფლებში, რაც დადებითი ეფექტია, მაგრამ, მეორეს მხრივ, ბოსტნეულის, ხილის და სხვა ყოველდღიური მოხმარების პროდუქტების ფასები იზრდება, რაც სასოფლო დასახლებებში სხვებისთვისაც გააძვირებს ფასებს. **სოციო-კულტურული ზეგავლენა** გვიჩვენებს, თუ რამდენად იქნება სოფლის მაცხოვრებლები კმაყოფილი ტურისტთა ნაკადების მიღებით. დადებითი ზეგავლენა იმაში გამოიხატება, რომ ტურიზმი ხელს უწყობს ადგილობრივ თემებს მათი უნიკალურობის დაცვასა და სტიმულირებაში. აქ ადგილობრივებს ერთგვარი სიამაყის გრძნობა ეუფლებათ, რომ მათი რეგიონი ვითარდება სოფლის ტურიზმის მეშვეობით. უარყოფითი ზეგავლენა კი შეიძლება გამოვლინდეს ჭარბი ტურისტული ნაკადების (გამტარუნარიანობა) ან ტურისტების მხრიდან ალკოჰოლიზმისა და ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენების ფაქტების სიმრავლის შემთხვევებში. **ეკოლოგიური ზემოქმედების** შესწავლამ შეიძლება გამოავლინოს, რომ ადგილობრივი თემები მეტად სენსიტიურები აღმოჩნდნენ გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ, უფრო „დარაზმულები“ გახდნენ ბუნებრივი რესურსების უკეთ მართვაში; თუმცა, ტურისტული ნაკადების გაზრდის შემთხვევაში უფრო მეტი ძალისხმევაა საჭირო დაბინძურებისა და ნარჩენების მართვის თვალსაზრისით, რაც ერთგვარ უარყოფით ეფექტად უნდა მივიჩნიოთ.

ბოლოს, უნდა ითქვას ის უმნიშვნელოვანესი გამოწვევა, რომელიც ყოველთვის არსებობს: სოფლის ტურიზმის განვითარებაზე პასუხისმგებლობა გაფანტულია კერძო სექტორის შიგნით სხვადასხვა დონეებზე, სახელმწიფო მმართველობის ყველა (ცენტრალ, რეგიონულ და ადგილობრივ) დონეზე, ასევე ზოგჯერ საერთაშორისო დონეზეც. სწორედ ყველა ამ ინსტიტუტის, დაინტერესებული მხარეების, კოორდინირებული თანამშრომლობითაა შესაძლებელი სოფლად მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია. www.gnta.ge
2. „საქართველოს სოფლის განვითარების სტრატეგია 2017-2020“
3. Fundamentals of Rural Tourism
[http://www1.agric.gov.ab.ca/\\$Department/deptdocs.nsf/all/csi13476/\\$FILE/Rural-Tourism.pdf](http://www1.agric.gov.ab.ca/$Department/deptdocs.nsf/all/csi13476/$FILE/Rural-Tourism.pdf)
4. Božo Mihailovic, Ilija Moric. “The Role OF Marketing Philosophy In Rural Tourism Development”
<https://www.fthm.uniri.hr/files/Casopis/Vol18No2/7%20Mihailovic%20Moric.pdf>
5. Tourism Planning in Rural Areas and Organization Possibilities
<https://www.intechopen.com/books/landscape-planning/tourism-planning-in-rural-areas-and-organization-possibilities>

THE ROLE OF RURAL TOURISM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Resume

If rural tourism as a new concept is considered to have economically, socio-culturally and environmentally positive impacts on the region, it is clear that it is definitely necessary to utilize rural tourism potential.

For better results the whole range of the stakeholders have to participate in the planning stage. Slow and stable steps are needed for this kind of planning in order conflicts and mistakes to be avoided.

Rural tourism plans are the parts of a general rural region development plans and carrying out the needed research activities (incl. Marketing studies) is the duty of the official administrative units, which have the responsibility of sustainable rural development or rural tourism development.

Реваз Двалишвили

доцент Московского Авиационного института

Шура Уклеба

Преподаватель Кутаисского государственного университета им. А. Церетели

О целесообразности разработки стратегии развития легкой промышленности Грузии

В постсоветских странах целесообразно разработать долгосрочную стратегию экономического развития, проанализировав достигнутый уровень роста и отметив важнейшие особенности, недостатки, диспропорции, слабые места, которые следует устранить в дальнейшем. Надо выработать критерии оценок тех или иных мероприятий, приводящих к росту, выявить главную проблему, тормозящую развитие. Например, для легкой промышленности Грузии это и низкая материально-техническая база, и низкий уровень инвестиций.

При этом развитие легкой промышленности Грузии следует рассматривать с учетом смягчения проблемы дефицита торгового баланса – трехкратного превышения импорта над экспортом. Эта отрасль может и должна внести свой посильный вклад в укреплении экспертной направленности страны или так называемое импортозамещение. Вопрос тем более актуален, что особенностью Грузии является концентрация в столице, г. Тбилиси почти всех финансовых и трудовых ресурсов, жилищного и инфраструктурного строительства республики. Периферия же имеет существенно худшие условия наращивания производственных мощностей. Она должна включаться в процесс выравнивания размещения производительных сил в Грузии, ибо эффективнее вариант рассредоточения некоторых видов производств, не требующих особых способностей от работников для роста экономики, но повышающих уровень занятости помимо сельского хозяйства, что не является явным трендом развития в передовых стран. Имеет значение и совершенствование системы управления и методов реализации стратегии, программно-целевых задач. Для развития предпочтительнее равномерное, чем неравномерное размещение производительных сил.

Уровень экономического роста в обобщенном виде специалисты характеризуют показателем валового внутреннего продукта (ВВП) в расчете на душу населения, а уровень социального развития индексом счастья. Из Википедии явствует, что по этим показателям Грузия занимает соответственно 110-ое (в 2016г.) и 125-ое (2017г.) места в мире. Это не вполне соответствует возможностям (потенциалу) страны, богатству ее природы, традициям развития промышленного и сельскохозяйственного производства, научно-конструкторскому заделу, специализации во внешней торговле и геополитическим интересам республики, тем более, что после развала СССР она еще больше отстала от передовых европейских стран.

Возрождение экономики Грузии во многом зависит от более эффективного применения природных ресурсов, использования преимуществ не только традиций земледелия, пищевой промышленности, но и «второго рождения» легкой промышленности. Надо наметить оптимальные задачи роста хотя бы на среднесрочную перспективу – 2021-2030 годы и постараться сделать наметки на отдаленное будущее, на период до 2050 года. Важно выбрать правильные направления – из сущих приоритетов выделить главные, – насущные. И именно так, а не иначе наметить верные цели и ориентиры, что увеличит результативность и эффективность народного хозяйства, на основе постепенного возрождения легкой промышленности, направленной не только на импортозамещение, но и на экспорт. Производить нужные товары, на основе анализа взаимосвязи их производства и потребления и выявления наиболее полезных видов ширпотреба.

Большое значение приобретает и денежно-финансовая политика. Не следует чрезмерно укреплять национальную валюту – лари, чтобы грузинское производство не оказалось неконкурентоспособным по сравнению с иностранным производством. И чтобы импорт не стал более прибыльным и выгодным, намного более выгодным, чем заниматься производством на местах, в периферии, и по-прежнему не экспортировать товары, которые можно производить на местах.

Анализируя нынешнее состояние легкой промышленности Грузии, приходится, к сожалению, констатировать, что оно похоже на жалкие остатки от легкой промышленности Грузинской ССР. Ведь при Советском Союзе Грузия была известна в мире не только своим гостеприимством и футболом, но и натуральными шелковыми и суконно-камвольными тканями, пользующимися широким спросом не только в СССР, но и за ее пределами. А сейчас республика пожинает результаты того, что называется игнорированием насущными приоритетами в угоду сущим

приоритетам и отсутствием стратегии развития отраслей промышленности, их эффективности и выгодности. Необходима более профессиональная оценка экономического потенциала Грузии, ее природных богатств, тех производств, что традиционно хорошо развивались в стране. Наряду с пищевой пристальное внимание следует обратить на легкую промышленность, для внесения выгодных коррективов во внешнюю торговлю Грузии.

При определении перспектив развития экономики не надо ограничиваться чисто отраслевым подходом. Ведь предприятия опираются не только на природные, но и трудовые ресурсы, топливо, электроэнергию, производственную и социальную инфраструктуру. К тому же продукция одной отрасли используется предприятиями другой отрасли, в сфере услуг и потребления населения. То есть надо учесть, как складывается территориально-производственный комплекс (ТПК) страны и ее отдельных регионов. У ТПК есть какой-то свой стержень, направленность на достижение какой-то цели. Некоторые комплексы принято стало называть кластерами. Он предполагает, что анализ следует производить не только в рамках производств одной отрасли, а рассматривать некое взаимодействие предприятий одной отрасли на данной территории с предприятиями другой.

Главными причинами прекращения функционирования Легкой промышленности стала потеря ею регулярных госзаказов и лишение предприятий гарантированных поставок сырья и комплектующих материалов и полуфабрикатов из других взаимосвязанных производств, что были в других постсоветских республиках. На месте остались лишь некоторые мелкие производства, функционирующие гораздо ниже своих возможностей. По данным национальной службы статистики удельный вес в ВВП Грузии ее промышленности с 1990 года по 2005 год сократился с 22,9% до 12,1%. Ее частичное восстановление началось лишь в 1996 году и то лишь в рамках немногочисленных секторов самой большой из отраслей промышленности – пищевой. Это индустриальное производство лишь вина, минеральных вод, напитков, фруктовых и овощных консервов, добыча марганцевой руды, производство металлических изделий.

Известно, что в советское время легкая промышленность занимала второе место в структуре промышленности Грузии после пищевой ее отрасли. В 1975 – 1990 годах ее удельный вес составлял 20 – 21%, а темпы роста в 1975 – 1981 годах на 30% опережали средне союзные. В 1990 году в ней было занято свыше 110 тыс. человек, или 22,6 % всех работающих в промышленности. Почти во всех городах страны работало 246 (18%) предприятий. Но уже к 1995 году объем производства упал лишь до 2,2%, а в 2000 году до 1,1%. В последующие годы почти все остановилось, не функционирует ни один комбинат или фабрика.

По профессиональной оценке, бывшего в 1972 – 1985 годах министром легкой промышленности Грузии Георгия Гамцемлидзе, в отрасли уничтожены все станки и прочее оборудование, и даже производственные корпуса, осталось только до 15 зданий-сооружений. Трудно описать сожаление людей, ибо при прежнем уровне функционирования этой отрасли промышленности Грузии благоустраивались города, строились жилые дома, детсады и другие объекты социальной инфраструктуры. Бесспорно, правильно считать, что, прежде всего, следует восстанавливать шелкокрутильные фабрики как в западной (в Самтредиа), так и в восточной (в Телави) Грузии. Вместо 5 таких фабрик, ранее функционирующих в Грузии. Ведь шелководство было традиционно развитой отраслью, по которой Грузия занимала 4-е место в СССР [1].

Целесообразно построить завод по производству кожного сырья в Тбилиси. Поэтапно восстановить Тбилисский камвольно-суконный комбинат и Кутаисское шелковое производственное объединение, дабы перерабатывать пользующуюся всеобщим спросом натуральную шерстяную и шелковую пряжу, восстановить массовое производство Грузинской фирменной шелковой ткани «Шифон» и разработать ее новые образцы. Нельзя забывать и о важности организации производства обуви на основе Кутаисского кож-обувного комбината. Понятно, что из-за отсутствия производства химической пряжи несколько замедлится восстановление трикотажного производства, ибо ввоз сырья может увеличить себестоимость продукции и сделать ее нерентабельной. Однако надо задуматься о строительстве новой трикотажной фабрики в г. Тбилиси или ее восстановление в г. Кутаиси. Следует производить не только верхний и нижний трикотаж, но и чулочно-носочные изделия. Поэтому на данном этапе наряду с мировым валютным фондом важно повысить роль партнерского фонда, с которым связано развитие швейной промышленности и известного дома моделей Министерства экономики и устойчивого развития Грузии, что находится в Тбилиси, на бывшей площади Воронцова.

Развитию производства и переработке шерсти будет способствовать восстановление аналогичного предприятия в Шулавери. Это поднимет упавший интерес к разведению овец, чья шерсть бывает дороже мяса. Ведь в былые времена в республике выращивалось 2,2 млн. овец, или одна на два человека и заготавливалось 5,2 тыс. тонн шерсти, или более одного кг на человека. Натуральная шерсть и ныне пользуется большим спросом, она словно «хлеб насущный». В частности незаменима для камвольно-суконного и валяльно-войлочного производств. А сейчас овец почти задарма переправляют в Иран и Арабские страны.

Для решения указанных и других тяжелых проблем развития легкой промышленности в стране следовало бы разработать и претворить в жизнь «Стратегию развития легкой промышленности Грузии в 2021-2030 годах и на период до 2050 года». В ней надо рассмотреть и разрешить такие вопросы как: 1. Значение развития легкой

промышленности для экономики Грузии; 2. Оценка состояния и тенденций развития легкой промышленности; 3. Анализ существующих и перспективных рынков продукции легкой промышленности; 4. Проблемы развития легкой промышленности и пути их решения; 5. Цели и задачи Стратегии; 6. Индикаторы и этапы реализации Стратегии; 7. Мероприятия, обеспечивающие реализацию Стратегии; 8. Социально-экономические и экологические последствия реализации Стратегии; 9. Ресурсное обеспечение и финансирование Стратегии; 10. Мониторинг и контроль реализации Стратегии; 11. Ожидаемый экономический эффект и другие результаты Стратегии.

Так можно будет решить нелегкие проблемы развития легкой промышленности Грузии, в десятки раз увеличить ее вклад в ВВП республики. А также обеспечить работой сотни тысяч людей, повысить и их доходы, и благосостояние всего населения. Таким образом, значительно вырастет экономическая безопасность страны, как это происходит в России и, в особенности в Китае, вышедшей на второе место в мире во многом из-за развития производства ширпотреба.

Тому, что можно ожидать должный спрос на продукцию легкой промышленности свидетельствует тот факт, что в 2016 году восемь команд на чемпионате Европы по футболу носили форму, с этикеткой сделано в Грузии {2}. Перспективы большие, а проблемы не совсем нерешаемые. В том числе несложно повысить квалификацию трудящихся. Кадры – это дело наживное, и тем более при здешней дешевой рабочей силе. Такому развитию событий будет способствовать и недавно открытый «новый шелковый путь». Причем о необходимости приоритетного развития легкой промышленности говорит и тот факт, что ввозимые из Китая и Турции товары часто не только низкокачественны, но и вредны. К таковым безоговорочно относятся так называемые вторичные товары – мешки. Не помешало бы, конечно, и восстановить упраздненные в республике научные структуры, изучающие проблемы развития легкой промышленности в Грузии.

Претворением в жизни указанной Стратегии может дать синергетический эффект кластеров. Это эффекты от: передачи знаний и инноваций в кластере; приращения денежного потока за счет сложения денежных потоков компаний, входящих в кластер; совместного использования инфраструктуры объектов кластера: снижения транзакционных издержек кластера. Последнее достигается за счет сокращения издержек: сбора и обработки информации; проведения переговоров и принятия решений; контроля; юридической защиты выполнения контракта пользования рынком. Кластеры легкой промышленности будут выгодны и на микро, и на макроуровне как в социально-экономической, так и в бюджетной сфере. Это касается и роста удовлетворения потребностей своей армии в вещевом имуществе, и увеличения вклада отрасли в прирост ВВП страны, за счет выпуска наукоемкой и высокотехнологичной продукции. При этом прорыв следует осуществить путем обновления и пополнения основных фондов, способных выпускать конкурентоспособную продукцию, чьи темпы производства по видам следует ранжировать в зависимости от их же потребительной стоимости или полезности {3. Стр.15}.

Итак, следует сформировать рыночные бизнес-структуры нового поколения, не только сохраняющие, но и расширяющие рабочие места, а также повышающие производительность общественного труда и заработную плату, обеспечивающие еще и дополнительные налоговые поступления, рост экспортной выручки и эффективности всего народного хозяйства. Об этом свидетельствуют не только опыт Китая, ставшей второй экономической державой мира, но и России также как и Грузия, нуждающейся во втором рождении легкой промышленности. К слову, в 1991 – 2000 годах его объем в России сократился в 8 раз, но в 2001 – 20012 годах вырос почти в 2 раза и продолжает расти {4. Стр. 15 и 17}. Например, в 2016 году рост в легкой промышленности составил 5,0%, несмотря на 0,5%-ое снижение всего промышленного производства.

Одной из первых ласточек в начале пути развития легкой промышленности Грузии хотелось бы засчитать бизнес-модель «Дом шелка», разработанную в августе 2015 г. группой индустриального развития Грузии «GIDG» посвященную исследованию производства и реализации натурального шелка в стране. Однако рассмотренные в нем актуальные вопросы развития отрасли практически не пользуются государственной поддержкой. Иначе наметились бы реальные меры по имплементации, или же выполнению проекта. Пока остается только пожелать зеленого света осуществлению этого, как и всех иных проектов развития легкой промышленности в Грузии, что приведет к увеличению производства ВВП на душу населения страны и ее продвижению в мировом рейтинге экономического развития, с нынешнего 125-ого места. Так Грузия может смело шагнуть в первую сотню стран по уровню счастья.

литература

1. მსუბუქი მრეწველობის მძიმე პრობლემები/საქართველო და მსოფლიო. <http://geworld.ge/ge/4903/>
2. <http://www.riamoda.ru/news-tekstilnaja-promyshlennost-gruzii-dostig.html>

3. Двалишвили Р. А. Анализ взаимосвязи производства и потребления региона (на примере пищевой и легкой промышленности Грузии). Автореферат на соискание ученой степени кандидата экономических наук. М.: СОПС. 1984.6 – 19 с.
4. Текущее состояние и перспективы развития легкой промышленности в России. М.: Изд. дом высшей школы экономики. 2014. – 333с.

Dvalishvili Revaz

Associate Professor of the Moscow Aviation Institute

Shura Ukleba

teacher Kutaisi State University. A. Tsereteli

On the desirability of developing a development strategy light industry of Georgia

Resume

It is necessary to develop economic development strategies by analyzing the level of economic growth achieved, noting the most important features, shortcomings, imbalances, weaknesses, which should be removed in the future. It is necessary to work out criteria for evaluating certain long-term activities leading to growth, to identify the main problem that hinders development. For example, for light industry in Georgia, this is the lack of material and technical base, and a low level of investment. At the same time, the strategy of its development should be considered taking into account the solution of the problem of import substitution, which can give a synergistic effect of clusters both on the micro and macro levels in both the socioeconomic and budgetary spheres. This is the importance of meeting the needs of his army in clothing. This is an increase in the contribution of the industry to the country's GDP growth, through the production of high technology and high-tech products. And this can be done by updating and replenishing fixed assets capable of producing competitive products whose production rates by type should be ranked according to their use value. Thus, it is necessary to form market-based business structures of a new generation, not only preserving but also expanding jobs, and also increasing the productivity of social labor and wages, which also provide additional tax revenues, export earnings and the efficiency of the national economy. On the expediency of developing a strategy for the development of light industry in Georgia.

საქართველოს შრომის ბაზრის გამოწვევები და დასაქმების შესაძლებლობები ტურიზმისა და სტუმარ-მასკინძლობის ინდუსტრიაში

ყოველი ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს მოსახლეობის დასაქმება და, შესაბამისად, შრომის ბაზარზე წონასწორობის მიღწევა შრომის მიწოდებასა და მასზე მოთხოვნას გაწონასწორების მეშვეობით. შრომის ბაზარზე არსებული პრობლემები პირველ რიგში გამოიხატება შრომის მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის რაოდენობრივი ან/და სტრუქტურული დისბალანსის არსებობით, რომლის დროს შრომის მიწოდება ჭარბობს ან არ შეესაბამება მასზე მოთხოვნას, რაც გამოიხატება დასაქმების დონის შემცირებასა და უნუშევრობის დონის დასაქმება - ეს არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სოციალური ხასიათის მაკროეკონომიკური მოვლენა და მაკროეკონომიკური კატეგორია, რომელიც გამოიხატავს არა მარტო ადამიანთა მოთხოვნილებას შემოსავლებსა და საზოგადოებრივად სასარგებლო საქმიანობაზე, არამედ საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების განსაზღვრულ დონეს.

საქართველოში დაქირავებით დასაქმებული ადამიანების რიცხვის შემცირების და თვითდასაქმებულთა ზრდის ტენდენცია არსებობს. თვითდასაქმებულთა მნიშვნელოვანი რაოდენობა უმეტესად სოფლისმეურნეობაშია კონცენტრირებული, რომლის წილი მთლიან შიდაპროდუქტში დაბალია და მხოლოდ 9%-ს შეადგენს. 2014 წლის სტატისტიკური მონაცემებით საქართველოში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა 2021,5 ათას ადამიანს შეადგენს. აქედან დასაქმებულია 1779,9 ათასი ადამიანი, ხოლო უმუშევარი 241,6 ათასი, უმუშევრობის დონე კი 12-16%-ს ფარგლებში მერყეობს. ამასთან, საქართველოს შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალაზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არა მარტო რაოდენობრივი, არამედ მნიშვნელოვანი სტრუქტურული (პროფესიებისა და კვალიფიკაციის მიხედვით) დისბალანსი არსებობს. ეს გარემოება მნიშვნელოვნად აფერხებს შრომის ბაზრის ეფექტიან ფუნქციონირებას და ნეგატიურად აისახება ეკონომიკურ საქმიანობის მსვლელობაზე, რაც თავის მხრივ ქვეყნის განვითარებისა და მოსახლეობის დასაქმების აუცილებელი წინაპირობაა.

დასაქმების დონის ამალგებისა და შრომის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირების მისაღწევად აუცილებელი ხდება ქვეყანაში არსებული რესურსების მაქსიმალურად რაციონალური გამოყენების გზით შეიქმნას ეკონომიკის ისეთი სტრუქტურა, რომელიც უზრუნველყოფს შრომისუნარიანი მოსახლეობის ჩართვას შრომითი საქმიანობაში.

ვიაიდან მოთხოვნა შრომაზე წარმოადგენს წარმოებულს მოთხოვნიდან იმ საქონელსა თუ მომსახურებაზე, რომელიც ამ შრომის მიერ იქმნება, მიზანშეწონილია განისაზღვროს ეკონომიკის ის დარგი/დარგები, რომლებიც ზრდის სწრაფი ტენდენციით გამოირჩევიან და რომლებსაც, მასმასადამე, შეუძლიათ ხელი შეუწყონ დასაქმების პრობლემის მოგვარებას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ყურადღების ფოკუსირება მოვახდინეთ ეკონომიკის შედარებით ახალ და ერთ-ერთ ყველაზე სწრაფად მზარდ სექტორზე - ტურიზმის ინდუსტრიაზე.

ტურიზმის ინდუსტრიის ცენტრალურ ადგილს თავად ტურიზმი იკავებს. საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციის პროგნოზის თანახმად 2020 წლისთვის საერთაშორისო ტურისტული მოგზაურობის რაოდენობა მიაღწევს 1,6 მილიარდს ანუ თითქმის 3 ჯერ გაიზრდება, ხოლო საერთაშორისო ტურისტული მოგზაურობებიდან მიღებული მიღებული შემოსავალი გაიზრდება 399 მილიარდიდან 2 ტრილიონ დოლარამდე წელიწადში ანუ თითქმის 5 ჯერ მეტი გახდება [7]. რაც შეეხება შიდა ტურიზმს, ტურისტების აბსოლუტური უმრავლესობა (კონკრეტულად კი 80%) სწორედ ამ სახის ტურიზმზე მოდის [6, გვ. 47]. მოყვანილი ციფრები ნათლად მეტყველებს იმაზე, თუ რამდენად ძლიერი პოტენციალი გააჩნია ეკონომიკის ამ დარგს.

ბევრ ქვეყანაში ტურიზმის ინდუსტრია მთლიანად შიდა პროდუქტის უმეტეს ნაწილს აწარმოებს. ასე მაგალითად, ესპანეთში ტურიზმის ინდუსტრიის წილი მთლიანად შიდა პროდუქტში 16%-ს შეადგენს; იტალიაში - 10,3%; მაროკოში - 17,3%; საფრანგეთი - 9,3%; თურქეთში - 12,6%; დიდ ბრიტანეთში - 11,3% და სხვა [6]. შესაბამისად, დასაქმების მნიშვნელოვანი წილი ტურიზმზე მოდის. საერთაშორისო ტურიზმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია მოსახლეობის დასაქმების ზრდა, ვინაიდან ტურიზმის, როგორც ეკონომიკური დარგის, გამართული ფუნქციონირება ადამიანური რესურსების ფართო გამოყენებას ეფუძნება. შესაბამისად, ქვეყნები, რომელთა ეკონომიკაში ხვედრითი წილი საგრძნობლად დიდია, დასაქმებულთა რაოდენობა პირდაპირპროპორციულად შეესაბამება მას. მაგალითისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ ევროპა, სადაც 2015

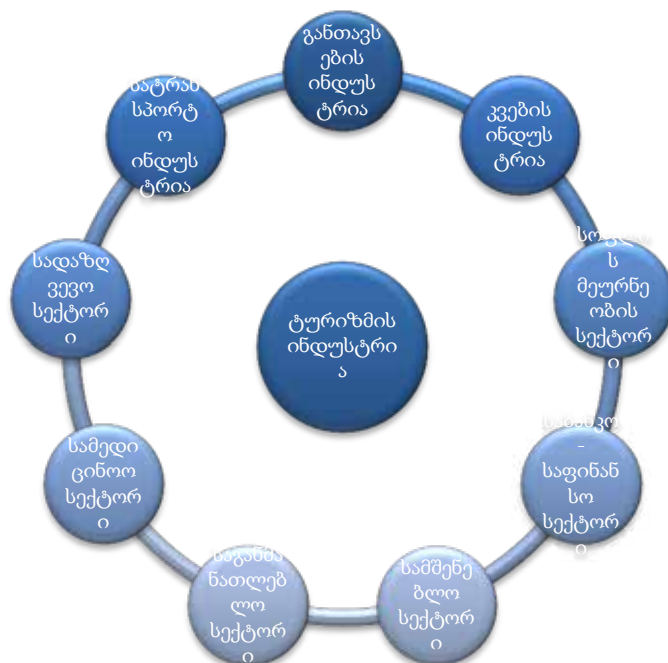
წლისათვის ტურიზმის ინდუსტრიაში დასაქმებულთა რაოდენობა 14 229 000 ადამიანი იყო, რაც მთლიანად, დასაქმებულთა 3,6%-ს შეადგენდა. 2016 წლის პირველი კვარტლის მონაცემების თანახმად ევროპაში ვიზიტორთა რაოდენობამ წინა წლის მონაცემებთან შედარებით 3,4%-ით იმატა, რასაც მოჰყვა დასაქმებულთა რაოდენობის 1,8%-ით ზრდა და 2016 წელს ტურიზმის ინდუსტრიაში დასაქმებულთა რაოდენობამ 14 492 000 ადამიანი შეადგინა. ყოველივე ზემოდ აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა იმ დადებით როლზე, რომელსაც ასრულებს ტურიზმის ინდუსტრია დასაქმებულთა დაკავშირებულ პრობლემების გადაჭრაში.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ტურიზმის ინდუსტრია შეიძლება განიხილებოდეს, როგორც მძლავრი ინსტრუმენტი, რომელსაც ძალუმს ქვეყნის ეკონომიკის ისეთი მნიშვნელოვანი პრობლემის გადაწყვეტა, როგორიცაა მოსახლეობის დასაქმება და ეკონომიკური განვითარება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ტურიზმის ინდუსტრია ეს არის მატერიალური და არამატერიალური წარმოების კომპლექსი, რომელიც მოიცავს ეკონომიკის თითქმის ყველა სფეროს და არ შემოიფარგლება მხოლოდ ტრისტული პროდუქტისათვის დამახასიათებელი მომსახურეობის მწარმოებელთა მონაწილეობით.

ტურისტული ინდუსტრიის სტრუქტურაზე მუშაობისას ჩვენს შევეცადეთ გვეჩვენებინა ტურიზმის ინდუსტრიის მთავარი ფუნქციური ელემენტები, რომლებიც თავის მხრივ შეიძლება ერთეულებამდე გაანალიზდეს. ამიტომ უკვე არსებული სტრუქტურების გაანალიზების შედეგად შევეცადეთ წარმოგვედგინა სქემა, რომელიც ასახავს ტურიზმის ინდუსტრიის სტრუქტურას მაკრო მასშტაბით და ამავდროულად იძლევა საშუალებას წარმოჩინდეს ურთიერთდამოკიდებულება ელემენტებს შორის (იხ.სქემა 1):

ტურიზმის ინდუსტრიის სტრუქტურა
სქემა 1

წყარო: შემუშავებულია ავტორის მიერ

როგორც ვხედავთ მოცემული სქემა ასახავს ტურიზმის ინდუსტრიის შემადგენლობაში არსებულ ფუნქციურ ელემენტებს. სქემის მიხედვით ფერები გადანაწილებულია ტურიზმის ინდუსტრიაში მონაწილე სექტორთა პირდაპირი კავშირის მიხედვით. ამიტომ შედარებით გამუქებულია ის შემადგენელი ელემენტები, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობენ ტურისტული პროდუქტის ფორმირების დროს.

ტურიზმის ინდუსტრიის განსაკუთრებულობა მდგომარეობს ტექნიკურ-ეკონომიკურ სპეციფიკაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ინდუსტრიის ფარგლებში არსებული წარმოების სხვადასხვა სფეროები შეუძლებელია გაერთიანებულ იქნას ერთი ტიპის წარმოების ქვეშ და ქონდეს ერთიანი საწარმოს ფორმა. ამიტომ ტურიზმის ინდუსტრია უნდა განვიხილოთ, როგორც ერთიანი სისტემა, რომელიც ქმნის ტურისტულ მომსახურეობას ტურიზმის ინდუსტრიის ფარგლებში არსებული მომსახურეობის სფეროების მონაწილეობით.

ტურიზმის ინდუსტრიისგანვითარების საფუძველს თავად ტურიზმი წარმოადგენს. ამასთან, ტურიზმის გავლენა ტურიზმის ინდუსტრიაზე არის გაშუალდებული ტურიზმის მომსახურეობის სფეროდ. სწორედ ტურისტული მომსახურეობის სფერო მატერიალური წარმოების სფეროებთან კავშირში ქმნის ტურისტულ

ინდუსტრიას. ტურიზმის ინდუსტრია, როგორც ტურიზმის მომსახურებასთან დაკავშირებული მატერიალური და არამატერიალური წარმოების სფეროების ერთობლიობა, გავლენას ახდენს შრომის ბაზრის გარკვეულ სეგმენტებზე და იწვევს მოცემულ სეგმენტებში დასაქმების ზრდას, რაც სქემატურად შეიძლება შემდეგნაირადგამოვსახოთ (იხ.სქემა 2):

ტურიზმის ინდუსტრიის გავლენა შრომის ბაზარზე

სქემა 2

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ

სწორედ ტურიზმის ინდუსტრიის ზემოქმედება შრომის ბაზრის განსაზღვრულ სეგმენტში დასაქმების პერსპექტივებზე წარმოადგენს ჩვენი კვლევის მიზანს და სწორედ ამ კუთხით გავნახორციელებთ ტურიზმის ინდუსტრიის შრომის ბაზარზე და, უწინარეს ყოვლისა, დასაქმების სფეროზე, ზეგავლენის შესწავლას.

ტურიზმის ინდუსტრია განვითარების ტემპებით კვალდაკვალ მიჰყვება ეკონომიკის ისეთ დარგებს, როგორებიცაა ნავთობწარმოება და მანქანათმშენებლობა. გლობალიზაციის პროცესების გააქტიურების პარალელურად, ტურიზმის ინდუსტრია უფრო და უფრო პოპულარული გახდა და საერთაშორისო სახე მიიღო.

ჩვენს ქვეყანაში ტურიზმის ინდუსტრია განვითარების ახალ ეტაპზე იმყოფება. 2016 წლის პირველი კვარტლის მონაცემების თანახმად, საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტში ტურიზმის სექტორის პირდაპირი ზეგავლენით წილი არის 7,3%, რაც შესაბამისად 2,324 მლრდ. ლარის ტოლია, ხოლო ტურიზმის ირიბი გავლენა მშპს-ზე 24,1%-ია. **ქვეყანაში დასაქმებულთა რაოდენობის 6,0% პირდაპირ ტურიზმის სექტორზე მოდის და იგი 105,000 დასაქმებულ ადამიანს შეადგენს, ხოლო ტურიზმის სექტორის ირიბი გავლენა დასაქმებაზე 24,1%-ია, რაც 359,000 დასაქმებულ ადამიანს ნიშნავს.** საერთო ექსპორტში ტურიზმის წილი 5,9% -ია ხოლო საერთო ინვესტიციების 5,8% ასევე ტურიზმის სექტორზე მოდის. აღნიშნული მონაცემები ზრდის დადებითი დინამიკით ხასიათდება, შესაბამისად ისი დაახლოებით 2%-ით მეტია წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან [2].

ტურიზმის ინდუსტრია არის დარგი, რომელიც შეიძლება ითქვას, ყველაზე მეტად საჭიროებს პროგნოზულ შეფასებას, რადგან დადებითი ტენდენციის გამოვლენის შემთხვევაში, მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის განსაზღვრისას, პროგნოზირების შედეგად მიღებული მონაცემები მნიშვნელოვანი მოტივაციაა. სწორედ ეს უკანასკნელი განსაზღვრავს რამდენად პერსპექტიულია ტურიზმის განვითარება ქვეყანაში და რა ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია სახელმწიფოს ეკონომიკურ განვითარებაზე.

პროგნოზირება ტურიზმის სფეროში, ისევე, როგორც მეურნეობის სხვადასხვა დარგებში, შესაძლებელია განხორციელდეს ორი მიდგომით, **ხარისხობრივი და რაოდენობრივი**, რომელთაგან თითოეული რამდენიმე მეთოდს აერთიანებს [1]. სტატისტიკური პროგნოზირების განხორციელებისას საჭიროა ძირითადი სტადიების

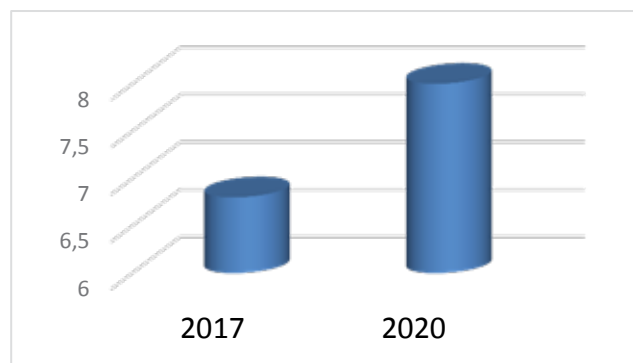
განხორცილება. აქედან გამომდინარე სამუშაოს პირველ ეტაპზე (ე.წ. საპროგნოზო ორიენტაცია) განვსაზღვრეთ კვლევის მიზანი და მოვახდინეთ საპროგნოზო ობიექტის - ამ შემთხვევაში ტურიზმის ინდუსტრიის - რეტროსპექტული განვითარების ზოგადი დახასიათება.

მოვლენათა დინამიკის სტატისტიკური პროგნოზირების მომდევნო სტადიაზე მოვახდინეთ პროგნოზირების ინფორმაციული უზრუნველყოფა, რაც გულისხმობდა მონაცემების შეგროვებას საერთაშორისო და ქვეყნის შიდა სტატისტიკური მონაცემებიდან და მათ სისტემატიზაციას შემდგომი დამუშავების მიზნით. პროგნოზირების შემდეგ სტადიაზე მოვახდინეთ საპროგნოზო ობიექტის განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორების თვისებრივი და რაოდენობრივი ანალიზი. სამუშაოს ამ სტადიის ძირითადი მიზანი მოდელში შესატანი ფაქტორების განსაზღვრაა.

ამდენად, ჩვენს მიერ განხორციელებული კვლევებითა და გაანგარიშებებით, პროგნოზები **ტურიზმის ინდუსტრიის დასაქმებაში ხვედრითი წილის ზრდის (მატების) ტემპი** 2017 წლისათვის არის მინიმუმ **6,8%**, ხოლო 2020 წლისათვის კი მინიმუმ **8,6 %**(იხ. დიაგრამა).

დიაგრამა

ტურიზმის ინდუსტრიის დასაქმებაში ხვედრითი წილის ზრდის (მატების) ტემპი (2017წ. და 2020 წ.)

წყარო: ავტორის მიერ შემუშავებული პროგნოზი.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომთუ სახელმწიფო, რომლის ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაზე და ხელს უწყობს ტურისტების მოზიდვას, აუცილებლად მიიღებს შედეგს - უფრო მეტი - ტურისტული ვიზიტების სახით [3]. ეს უკანასკნელი კი ნიშნავს, ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოსვლას, რაც თავის მხრივ თავიდან ააცილებს ეროვნულ ეკონომიკას ვალუტასთან დაკავშირებულ კრიზისებს. ასევე ტურისტების მეტი რაოდენობა ნიშნავს განთავსებისა და კვების სექტორების მეტად დატვირთვას და ადგილობრივი წარმოების პროდუქტის მეტი რაოდენობით რეალიზაციას. ყოველივე აღნიშნული ერთად კი მოითხოვს მომსახურეობის სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობის, ტურისტების რაოდენობის ზრდის შესაბამისად მომატებას. მაშასადამე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ტურისტული ნაკადების ზრდას აუცილებლად სდევს დასაქმების მაჩვენებლების ზრდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **ბაკურაძე ა.** ვირსალაძე ნ. „სტატისტიკის თეორია“ დამხმარე სახელმძღვანელო, ქუთაისი 2014;
2. **საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია**, „ტურიზმის სტატისტიკური ანგარიში მესამე კვარტალი“ ,2016;
3. **ცარციძე მ.**, ეროვნული შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურა და ფუნქციონირების თავისებურებები საქართველოში, თსუ, შრომის ეკონომიკის კათედრა. მიგრაცია-2. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2008;
4. **Deutscher Reiseverband** „The important contribution of tourism, DEVELOPMENT POLICY AND THE IMPACT ON SUSTAINABILITY, INFRASTRUCTURE, JOBS AND SOCIAL DEVELOPMENT" sep. 2015. www.driv.de;
5. **UNWTO** Tourism Highlights 2015 edition presents a concise overview of international tourism in the world based on the results for the year, „Tourism – an economic and social phenomenon" 2014.
6. **Артёмов Е.Н. Козлова В.А.** „Основы гостеприимства и туризма“ Учебное пособие - Орёл: ОрёлГТУ, 104 с. 2005.

GEORGIA'S LABOR MARKET CHALLENGES AND EMPLOYMENT OPPORTUNITIES IN THE TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY

Resume

One of the main problems of the economy of each country is the employment of the population and, therefore, the balance of labor in the labor market through the supply and demand of labor. In order to increase the level of employment and achieve effective functioning of the labor market, it is necessary to create an economy structure that will enable the involvement of working people in labor activity through maximally rational use of existing resources in the country. Since the demand for labor is a product from which the goods or services which are created by this labor, it is advisable to define the economy / sector of the economy that is rapidly growing and which, therefore, can facilitate the employment problem.

Based on this, we focused on the relatively new and one of the fastest growing sectors of the economy - tourism industry. Since the state, whose economic policy is directed towards the development of tourism industry and promotes the attracting of tourists, it will definitely get the result - as a tourist visits that makes an important precondition for economic growth.

სახელმწიფო ძირითადი აქტივების მართვა

„საჯარო სექტორის ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვის გეგმით“, რომელიც განსაზღვრულია ფინანსთა მინისტრის 2009 წლის 3 ნოემბრის N 701 ბრძანებით, მიზნად დასახულია საჯარო სექტორის ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების (IPSAS) დანერგვა.

IPSAS-ის დარიცხვის მეთოდზე გადასვლა მოითხოვს აქტივების აღრიცხვისა და შეფასების გამჭვირვალობას. სამოქმედო გეგმის თანახმად, რეფორმების პროცესის მომდევნო ეტაპი ეხება მხარჯავი დაწესებულებების ძირითადი საშუალებების აღრიცხვას IPSAS-ის დარიცხვის მეთოდით (გარდა სახელმწიფოწილობრივი მონაწილეობით მოქმედისაწარმოებისათვის და სხვა სპეციფიკური საკითხებისა).

სახელმწიფო აქტივების განკარგვის არსებული ინსტიტუციონალური სტრუქტურა 2 ძირითადი კომპონენტისაგან შედგება: საკანონმდებლო ბაზა (რაც გულისხმობს სახელმწიფო ქონების მართვას) და ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშების წესები. საქართველოს სახელმწიფო ქონების მართვის სსიპ „სახელმწიფო ქონების მართვის ეროვნული სააგენტო“ და საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტო პასუხისმგებელი არიან, შესაბამისად, სახელმწიფოს უძრავი და მოძრავი ქონების მართვაზე. სახელმწიფო ქონების მართვის ეროვნული სააგენტოს აქვს ექსკლუზიური უფლება განახორციელოს სახელმწიფო უძრავი ქონების ყველა სახის განკარგვა, რაც მოიცავს პრივატიზაციას, საკუთრების უფლების გადაცემას (არამატერიალური ქონებისათვის), საკუთრების უფლების განკარგვას (უძრავი ქონებისათვის), რეალიზაციას, იჯარას, უზრუნველყოფით ქონების განაწილებას და შეწყვეტას შესაბამისი კანონმდებლობით. მომსახურების სააგენტო ეხება მოძრავ ქონებას, რომელიც მოიცავს სახელმწიფო საკუთრებაში მიქცეული ქონების განკარგვას.

აგრეგატულად, სახელმწიფო ქონების ეფექტიანი მართვის უზრუნველყოფის შესახებ ძირითადი როლი სსიპ - სახელმწიფო ქონების მართვის ეროვნული სააგენტოსა (საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სისტემაში), და სსიპ-ფინანსთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტოს მოვალეობებსა და ფუნქციებს ეხება. მათი პასუხისმგებლობების გამიჯვნა დაფუძნებულია სახელმწიფო ქონების სახეებზე როგორიცაა „მოძრავი“ და „უძრავი“. კანონის თანახმად, სახელმწიფო ქონება დახასიათებულია როგორც „მოძრავი და უძრავი საგანი სახელმწიფო მფლობელობის ქვეშ. თუმცა, ერთი მხრივ, ზემოთხსენებული სახეები არ არის განსაზღვრული/გამოყენებული არც GFS (საერთაშორისო საავალუტო ფონდის საჯარო ფინანსების სტატისტიკის სახელმძღვანელო) კლასიფიკაციით და არც IPSAS-ის მიერ. მეორე მხრივ, კანონის მიხედვით, უძრავი ქონება დახასიათებულია როგორც „უძრავი ქონება სახელმწიფო მფლობელობის ქვეშ, სასოფლო-სამეურნეო მიზნებისათვის არსებული მიწის ნაკვეთები, ტყის მასივები და სახლები ადგილების გამოკლებით, დაცული ლანდშაფტები, სხვადასხვა დანიშნულებისათვის გამოსაყენებელი მიწის ნაკვეთები“. შესაბამისად, „მოძრავ“ საგნებად დახასიათებულია ყველა ის საგანი, რომელიც არ გვხვდება „უძრავი“ საგნების დახასიათებაში ან/და შეიძლება განხილულ იქნას როგორც „მოძრავი“ საგანი. ამის მიუხედავად, კანონმდებლობა ზუსტად არ განსაზღვრავს ქონების რომელი სახეები არის მოცემული თითოეული ჯგუფის ქვეშ. ზემოთხსენებულმა საკითხებმა შესაძლოა გამოიწვიოს ბუნდოვანება სახელმწიფო მფლობელობაში არსებული ქონების აღწერის/აღიარების მიზნებისათვის, როდესაც მომზადდება მთავრობის კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება (უწყისი) IPSAS-ს მიხედვით.

სხვა მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც ეხება აგრეგირებულ დონეზე სახელმწიფო ქონების მართვას, დაკავშირებულია სახელმწიფო ქონების ერთიანი რეესტრის არსებობასთან. IPSAS-ს მიხედვით, ქონება, რომელიც მიმდინარე საქმიანობაში გასაყიდად ან დასარიცხლად არის შენახული, უნდა იყოს აღრიცხული როგორც მარაგები და უნდა შეფასდეს ყველაზე დაბალი ან წმინდა სარეალიზაციო ღირებულებით (IPSAS 12). მეორე მხრივ, ქონება, რომელიც განკუთვნილია რენტის მისაღებად ან კაპიტალის ზრდისათვის (მაგ. მიწა) ან ჯერ კიდევ გაურკვეველი მომავალი მიზნებისათვის, აღრიცხულ უნდა იქნას როგორც საინვესტიციო ქონება IPSAS 16-ის მიხედვით. უფრო მეტიც, უძრავი ქონების „განკარგვის/გამოყენების უფლების“ გადაცემისას, არსებული კანონმდებლობის მიხედვით, ახალმა მფლობელმა უნდა დაარეგისტრიროს საჯარო რეესტრში და უნდა ასახოს ის ბალანსში. თუმცა, ქონების (მაგ. შენობის) „განკარგვის/გამოყენების“ გადაცემის არსი მჭიდროდ არის დაკავშირებული გადაცემული ქონების სასარგებლო გამოყენების პერიოდთან და გამოყენების დროსთან, თუმცა, ამ ეტაპისათვის, გარიგება მაინც არის აღრიცხული. უფრო მეტიც, არსებული გამოცდილების მიხედვით, ქონების მართვის ეროვნული სააგენტო აღრიცხავს ქონების გადაცემიდან მიღებულ წმინდა შემოსავლებს, კერძოდ საკომისიო მოსაკრებელს, რომელიც დადგენილია, როგორც გადასაცემი ქონების მთლიანი ღირებულების 7%. თუ

მმართველობის ქვეშ არსებული ქონება აღირიცხება როგორც მარაგები, მაშინ აღიარებული შემოსავლები უნდა შედიოდეს ქონების რეალიზაციიდან მიღებულ მთლიან ნაკადებში.

ამ ეტაპამდე არ არსებობს სახელმწიფოს უძრავი ქონების ერთიანი რეესტრი. არსებული პრაქტიკით, სააგენტოს პრივატიზების დეპარტამენტი ამზადებს და რეესტრში ატარებს საპრივატიზაციოდ სახელმწიფო ქონებას, ხოლო სახელმწიფო ქონების მართვის დეპარტამენტის მოვალეობაა გადასცეს სახელმწიფო ქონების განკარგვის უფლება, როგორც კერძო სექტორს, ასევე სახელმწიფოს სხვა დაწესებულებებს. ამ ეტაპზე სახელმწიფო ქონების სრული რეესტრი არ არსებობს. ამ პროცესის ეფექტიანი მართვის უზრუნველყოფად, მოქმედების დეტალური გეგმა უნდა იყოს მომზადებული, რომელიც გამოკვეთს შემდეგს: ქონების სამიზნე ჯგუფებს და გეოგრაფიულ მდებარეობას; დეტალურ დროით ჩარჩოს, რომელიც ამ სამიზნე ჯგუფების დაფარვას განსაზღვრავს; შესაგროვებელი ინფორმაციის/მონაცემების ბუნებას. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ არსებული რეესტრები იყენებენ ისეთ კრიტერიუმებს, რომლებიც არ არის საკმარისი IPSAS-ს მიხედვით ფინანსური ანგარიშების მიზნებისათვის, PPE რეესტრისათვის არსებითი წინაპირობაა იმ კრიტერიუმების განსაზღვრა, რომლებიც საკმარისი იქნება IPSAS-ს მიხედვით ფინანსური ანგარიშების მოსამზადებლად.

მხარჯავი უწყებების დონეზე, ჩვეულებრივ, მთავარი პრობლემები ეხება ძირითად აქტივებს, რომელიც აღიარებულია უწყებების ბალანსში, ასევე ამ ქონების შეფასებას აღიარებამდე და აღიარების შემდეგ. პირველყოვლისა, ფორმალური ინვენტარიზაციის განხორციელება პრაქტიკაში განსხვავებულად ხორციელდება. საუკეთესო პრაქტიკის შესაბამისად, ინვენტარიზაციის პროცედურა უნდა იყოს რისკებზე დაფუძნებული, რათა მაღალი რისკის მქონე ქონება უფრო ხშირად იყოს შემოწმებული. მეორე მხრივ, პრობლემები ვლინდება სხვა მხარჯავ უწყებებზე გადაცემული ქონების აღიარება/შეფასებასთან დაკავშირებით, ასევე უწყებებს შორის ქონების „განკარგვის უფლების“ გადაცემასთან დაკავშირებით. როგორც წესი, ძირითადი საშუალებების არსებული მონაცემთა ბაზები ჩვეულებრივ ასახავს უძრავ ქონებას ზოგადი და ადმინისტრაციული მიზნებისათვის, და რეესტრი, რომელსაც იყენებენ და რომელიც გაერთიანებულია ბუღალტრული აღრიცხვის პროგრამულ უზრუნველყოფასთან, ბუღალტერიის დეპარტამენტი აღრიცხავს მხოლოდ იმ ტიპის მონაცემებს (უძრავი ქონების შესახებ), რომელიც მოთხოვნილია არსებული რეგულაციებითა და სახელმძღვანელოებით, თუმცა არ არის საკმარისი ისეთი აღრიცხვისათვის, რაც მოთხოვნილია IPSAS 17-ის მიერ.

დამატებით, ინფორმაციის არარსებობის გამო, არსებობს პრობლემები სპეციფიკური სახის ქონების (მაგ. მემკვიდრეობა, ბიოლოგიური აქტივები, ინფრასტრუქტურული ქონება) შესაბამისი აღრიცხვის კუთხით. მაგალითად, აღრიცხვის მიზნებისათვის, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ქვეუწყებების საბალანსო ფურცლებზე მიწის ნაკვეთები და ტყის რესურსები არ არის აღრიცხული როგორც ცალკეული საგნები (მუხლები), რაც შეგვიძლია ჩავთვალოთ, რომ არ არის IPSAS 17-თან და IPSAS 27-თან შესაბამისობაში. მსგავსი შემთხვევაა რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს გზების დეპარტამენტშიც. კერძოდ, დეპარტამენტის საქმიანობა მოიცავს როგორც საერთაშორისო მნიშვნელობის, ასევე მეორეული მნიშვნელობის გზებს, მაშინ როცა ადგილობრივი გზები მუნიციპალიტეტების დაქვემდებარებაშია. ამჟამად დეპარტამენტის საბალანსო ფურცელშია აღნუსხული ინფრასტრუქტურული ქონება, როგორიცაა გზები, გვირაბები, ხიდები და სხვა ქონება, რომელიც გზების ინფრასტრუქტურასთან არის დაკავშირებული. ინფრასტრუქტურული ქონება შეფასებულია როგორც მათ ისტორიულ დანახარჯს/ღირებულებას გამოკლებული ცვთა. ინდექსაციით გზების ძველი გადაფასება მოხდა არაუახლეს 2006 წლისა. გზების ინფრასტრუქტურასთან დაკავშირებული ყველა ინფრასტრუქტურული აქტივი (მაგ. ხიდები) არის გზების ღირებულებაში შესული. ამიტომაც, ცალკეული აქტივების ღირებულება არ არის დადგენილი, გარდა იმ აქტივების, რომლებიც შეიქმნა ბოლო წლებში. გზების შეფასება არ მოიცავს შეკეთების დანაკარგებს ბუნებრივი სტიქიების ან სხვა მოულოდნელი ზიანის დადგომის შემთხვევაში. ეს საკითხები ცხადი ინსტრუქციების არარსებობის პირობებში, ახალი ინფრასტრუქტურული ქონების შექმნის პროცესში გაწეული დანახარჯების ნაწილის კაპიტალიზაციის საქმეში წარმოქმნის პრობლემას. მსგავსად ამისა, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს არ გააჩნია წესები ასეთი ქონების აღრიცხვის/შეფასების შესახებ, რომელიც შეიძლება გამოიყენონ, რაც ცხადყოფს, რომ სამინისტრო ვერ შეძლებს შეამოწმოს ის მონაცემები, რასაც შესაბამისი სიხშირით მიაწოდებს

IPSAS-ს მოთხოვნებთან შედარებით მთავარი განსხვავებები გამომდინარეობს GFS და IPSAS კლასიფიკაციებს შორის შეუსაბამოებით, ასევე აღრიცხვის მეთოდებითა და მიმდინარე მეთოდოლოგიით (ინსტრუქცია N1321) უძრავი ქონების აღრიცხვისათვის, რომელიც გამომდინარეობს GFS-ის წესებიდან.

GFS და IPSAS შექმნილია სხვადასხვა მიზნებისათვის- GFS ეკონომიკური მიზნებისათვის, ხოლო IPSAS ფინანსური ანგარიშგებისათვის. IFAC-მა დიდი მოცულობის სამუშაო შეასრულა ორივე განსხვავებული სისტემის გაერთიანებისათვის და დღემდე არსებობს მიმდინარე სამუშაო ჯგუფი, IFAC-ის ხელმძღვანელობით, რომელიც მუშაობს ამ საკითხებზე უკვე 10 წელია. არაფინანსური აქტივების შეფასება და გახსნისა და დახურვის ნაშთებს შორის განსხვავებების შედარება არის GFS-ის მოთხოვნა რომ გამოითვალოს „ნაკადები“ და მიღებული რიცხვი არის მსგავსი IPSAS-ში ცვთის მაჩვენებლის.

მთავარი განსხვავებები კვლავ რჩება, როგორიცაა GFS-ის მიერ აქტივების საბაზრო ფასად აღიარება და IPSAS-ის მიერ დანახარჯად ან ნამდვილ ღირებულებას გამოკლებული ცვთა და ზიანი. საბაზრო ღირებულება და

ხარჯის ან ნამდვილი ღირებულება არ არის აუცილებელი იყოს ერთნაირი. ჩვენი მიდგომა არის ის, რომ ხაზინას გააჩნია GFS-ს კლასიფიკაციის მოქმედი სისტემა საკასო მეთოდით არაფინანსური აქტივების აღრიცხვისათვის, ასე რომ პრობლემა წარმოიშობა იმ დამატებითი ინფორმაციის გამოვლენისას, რომელსაც მოითხოვს აქტივების ჩანაწერების სისტემა, რათა დაცული იყოს ორივეს, GFS-ისა და IPSAS-ს.

გრძელვადიან პერიოდის მიზანია IPSAS-სთან დაახლოება

IPSAS -ის მოდელი ითვალისწინებს: 1. აღიარება 2. აღიარებისას შეფასება 3. აღიარების შემდგომი შეფასება 4. ცვეთა 5. ზიანი 6. ჩამოწერა 7. განმარტება.

GFS-ისა და IPSAS-ს მიხედვით, აქტივების კლასიფიკაცია განსხვავებულია და ეს განსხვავება იმდენად დიდია, რომ საჭიროა PPE-ს მონაცემთა ბაზა მოიცავდეს ზოგიერთ შემთხვევაში მონაცემებს ორივე კლასიფიკაციისათვის.

GFS-ისა და IPSAS-ს შორის განსხვავებების არსებობის გამო და იმისათვის, რომ მოხდეს ორივე მიმართულების თანხვედრა, საჭიროა PPE-ს რეესტრი შეიცავდეს ინფორმაციას ორივე სისტემისათვის.

რეკომენდაციები

მთავარი ცვლილებები, რომლებიც საჭიროა იმისათვის რომ უძრავი ქონების მართვის/აღრიცხვის პრაქტიკები იყოს IPSAS-სთან თანხვედრაში, გარდა ზოგადი ცნებების განსხვავებისა GFS და IPSAS-ს შორისა, დაკავშირებულია სისრულესთან, კლასიფიკაციასთან და შეფასების საკითხებთან როგორც ერთიან, ასევე მხარჯავი ორგანიზაციების დონეზე.

პრიორიტეტების თანამიმდევრობა

ერთიან დონეზე, როგორც უკვე ზემოთ აღინიშნა, სისრულესთან მიმართებით საკითხი დაკავშირებულია შესაბამისი აქტივების რეესტრის მარაგების სათანადო აღრიცხვის პროცესთან და მომზადებასთან, რომელსაც ახორციელებს ქონების სააგენტო. ეფექტიანი მართვისათვის ზოგადი გამოსავალი არის ქვეყნის შიგნით მარაგების ჯვარედინი აღრიცხვა. მიუხედავად ამისა, სხვა ღონისძიებებმა, როგორიცაა ქონების სავალდებულო რეგისტრაცია, შესაძლოა გახადოს ეს პროცესი ნაკლებად რესურსებმოხმარებადი და უფრო ეფექტიანი.

სისრულე და აქტივების რეესტრის სათანადო კლასიფიკაცია არის შეფასების პრობლემების მთავარი წინაპირობები. რადგანაც სახელმწიფო ქონების შეფასება უკანასკნელად მოხდა 90-იან წლებში ფასის ინდექსაციით, აქტივების მიმდინარე ღირებულება არ ასახავს საბაზრო სიტუაციას და შესაბამისად არის არაზუსტი. ზემოთაღნიშნული შესაძლოა იყოს დაკავშირებული დამოუკიდებელი შემფასებლის (საქართველოს მაგალითზე, სამხარაულის ეროვნული ექსპერტიზის ბიურო) დანახარჯებზე, მხოლოდ ფინანსთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტოს გააჩნია განსაკუთრებული უფლება გამოიყენოს თავისი საშემფასებლო ერთეული. ამ საკითხის გაანალიზებისას, შესაძლოა ზოგმა მიიჩნიოს, რომ ეს მექანიზმი (კერძოდ, მართვის ქვეშ მყოფი აქტივების შეფასების უფლება) ასევე შესაფერისი იქნება ქონების სააგენტოსთვის, თუ ორივე სააგენტოს მსგავს როლებს განვიხილავთ. მიუხედავად ამისა, შემოსავლების წყაროებს შორის განსხვავებების გამო, შესაძლოა მანკიერი სტიმულები ასევე უნდა გაანალიზდეს. კერძოდ, არსებული პრაქტიკით, მომსახურების სააგენტოს ბიუჯეტი ფინანსთა სამინისტროს მიერ განისაზღვრება და არის გარკვეული თანხა ყოველწლიურად სამინისტროს ასიგნებებიდან გამოყოფილი. მაშინ როცა ქონების სააგენტოს შემოსავლები გამომდინარეობს ოპერაციებიდან მთლიანი შემოსული ნაკადების 7%-ით, რაც გაყიდვებიდან მიიღება. ამიტომაც, საკუთარი შემფასებლის გამოყენებამ შესაძლოა წახალისოს გასაყიდი აქტივის უფრო მაღალ ფასად შეფასება (გასაყიდი ფასის გაზრდა და შესაბამისად გაყიდვიდან შემოსავლის გაზრდა), ასევე ნაკლებად ლიკვიდური აქტივების უფრო მცირე ფასად შეფასება (მთლიანი შემოსავლის მატება გაყიდვების მოცულობის გაზრდიდან). მეორე მხრივ, მომსახურების სააგენტოს არ გააჩნია ინტერესი იმისა, რომ აქტივების საბაზრო ფასზე უფრო დაბალ ფასად (დისკონტირებით) გაყიდვას ხელი შეუშალოს, რაც გაცემის დროს მარაგის დანახარჯებს შეამცირებს, რადგან მისი ბიუჯეტი არის ფიქსირებული. ამიტომაც, საუკეთესო გამოსავალი იქნებოდა სრული ან ნაწილობრივი გამონაკლისების შემოღება დამოუკიდებელი სახელმწიფო შეფასების სააგენტოს (სამხარაულო ექსპერტიზის ბიურო) შეფასების საკომისიოს მიმართებაში, როგორც ზემოთხსენებული სააგენტოების, ასევე სხვა საბიუჯეტო ორგანიზაციების მხრიდან ან რომ მომხდარიყო სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სპეციფიკური ფონდების გამოყოფა საშემფასებლო მიზმებისათვის.

ასევე სხვა მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც უკავშირდება აღიარების შემდეგ ქონების შეფასებას, არის უძრავი ქონების საგნებისათვის ცვეთის დადგენილი განაკვეთები, რომელიც ფინანსთა მინისტრის ბრძანებით განისაზღვრება. როგორც IPSAS მიუთითებს, ქონების ცვეთამ უნდა ასახოს ეკონომიკური სარგებლის ან მომსახურების პოტენციალის განაწილება ქონების სასიცოცხლო ციკლის განმავლობაში და ამიტომაც, ეს მჭიდროდ არის დაკავშირებული გამოყენებული ქონების მიზანთან და ინტენსიურობასთან. ცვეთის ერთნაირი განაკვეთების გამოყენება გულისხმობს უძრავი აქტივების სასარგებლო გამოყენების ერთნაირ სიცოცხლეს და ყურადღებას არ ამახვილებს მართვადი უწყებების ღონისძიებების ბუნებასა და გამოყენების მიზანზე. უწყებების შეზღუდვა იმ კუთხით, რომ მოახდინონ აქტივების სასარგებლო სიცოცხლის სათანადო შეფასება, შეიძლება

წარმოშვას საბალანსო უწყისის არარეალისტური მაჩვენებლები. უფრო მეტიც, სსიპ-ებთან მიმართებაში, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან მიღებული თანხებისა და სსიპ-ების საკუთარი შემოსავლების საშუალებით შეძენილი აქტივების ფაქტობრივი ცვეთის განაკვეთებში განსხვავების გამო, როგორც ესაა საგადასახადო კოდექსში და ფინანსთა მინისტრის N439 ბრძანებაში დაწერილი, ერთნაირი შესყიდვის ფასის, ტექნიკური მახასიათებლებისა და გამოყენების ინტენსიურობის ერთნაირი საგნების მატარებელი რაოდენობები იქნება განსხვავებული დროის ნებისმიერ მონაკვეთში, რაც თავსებადი არ არის IPSAS-სთან.

Nodar Ebanoidze

Doctoral candidate of Batumi Shota Rustaveli State University

EXISTING PRACTICE AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN MANAGEMENT OF STATE ASSETS

Resume

In this article, we discuss about the analysis of the regulatory standard base for public sector assets management, accounting and financial reporting, in compliance with the regulatory practice of international standards and recommendations on issues concerning regulation improvement that are based on research.

In this article there is underlined the meaning of proper management, accounting and transparent assessment of fixed assets of the company, also the priorities and importance of the international standards of accounting and financial reporting for public sector.

In the end of the article is proposed recommendations based on analysis.

თაა პალიშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

თაობათა თეორიის გავლენა მარკეტინგულ საქმიანობაზე

საზოგადოების, ეკონომიკისა და ბაზრების განვითარების თანამედროვე ტენდენციები აჩვენებს ახალი, არასტანდარტული მიდგომების გამოყენების აუცილებლობას მარკეტინგული საქმიანობისას. აღნიშნული ტენდენციები განაპირობებენ კლასიკური მარკეტინგული მიდგომების განვითარებას, ხშირ შემთხვევაში, კონცეფციების შემოტანითა და ადაპტაციით სხვა სამეცნიერო მიმართულებებიდან და მარკეტინგისათვის ინოვაციური მეთოდების გამოყენებით.

თაობათა ჭიდილი, მათი შეხედულებები, მსგავსებები და განსხვავებები ყოველთვის საინტერესო და მრავალმომცემი თემა იყო. ამჟღერად, ჩვენ ამ ყველაფერს მარკეტინგის კუთხით განვიხილავთ. იმისათვის, რომ შეძლოს ეფექტური კომუნიკაციის დამყარება საკუთარ კლიენტებთან, კომპანიებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ განსხვავებები სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლებს შორის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისინი აღმოჩნდებიან მომხმარებელთა ლოიალურობის დაკარგვის საფრთხის წინაშე.

სხვადასხვა თაობების წარმომადგენლების პრიორიტეტების გარკვევაში გვხვდება თაობათა თეორია, რომლის თანახმად, ყოველ ოც წელიწადში იზადებიან ადამიანები ახალი ფასეულობებით, რომლებიც მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან მათი მშობლების ფასეულობებისაგან. თაობათა თეორია პირველად შემოგვთავაზეს წინა საუკუნის 90-იან წლებში, ამერიკელმა მკვლევარებმა უილიამ შტრაუსმა და ნილ ჰოუვმა. მათი თეორიის თანახმად, განსხვავებები თაობათა შორის გაცილებით უფრო ღრმაა, ვიდრე „მამებისა და შვილების“ პრობლემა. მათი აზრით, წინააღმდეგ შემთხვევაში შვილები მშობლების ასაკის მიღწევის შემდეგ დაემსგავსებოდნენ მათ. ერთი ასაკის ადამიანებს აერთიანებს არა მხოლოდ საერთო ისტორიული კონტექსტი, არამედ მისი ზეგავლენით ჩამოყალიბებული ფასეულობების სისტემა. ამასთან, თაობათა ფასეულობების ცვლილება ატარებს ციკლურ ხასიათს.

განალიზებს რა აშშ-ის ისტორია მე-16 საუკუნის ბოლოდან, შტრაუსმა და ჰოუვმა გამოყვეს თაობათა 4 არქეტიპი: წინასწარმეტყველები, მოგზაურები, გმირები და მხატვრები, - რომლებიც ციკლურად ცვლიან ერთმანეთს. თაობათა ცვლილება ხდება დაახლოებით ყოველ 20 წელიწადში ერთხელ. შესაბამისად, მსგავსი ფასეულობების თაობების დაბადების სრული ციკლი შეადგენს საშუალოდ 80 წელს. მე-20 საუკუნეში მეცნიერებმა გამოყვეს აშშ-ს მაცხოვრებელთა თაობები.

ცხრილი 1.

თაობათა თეორიის ეტაპები აშშ-ის მოსახლეობის მაგალითზე

თაობის დასახელება	თაობის არქეტიპი	დაბადების წლები
დიადი თაობა	გმირები	1901-1924
ჩუმი თაობა	მხატვრები	1925-1942
ბები-ბუმერები	მოგზაურები	1943-1960
თაობა X	წინასწარმეტყველები	1961-1981
თაობა Y	გმირები	1982-2005
თაობა Z	მხატვრები	2005 - დღემდე

ამასთან, თაობათა თითოეული ტიპი მოდის საზოგადოებრივი და ეკონომიკური განვითარების კონკრეტულ ციკლზე: აღმასვლა, გამოფხიზლება, ვარდნა, კრიზისი. ბები-ბუმერების თაობა დაიბადა აღმასვლის პერიოდში, თაობა X - გამოფხიზლების პერიოდში, თაობა Y - ვარდნის პერიოდში, ხოლო Z თაობაზე მოდის მორიგი კრიზისის პერიოდი. უნდა გვახსოვდეს, რომ თაობათა შორის საზღვრები ყოველთვის წაშლილია და თაობათა მიჯნაზე იზადებიან ადამიანები, რომლებიც აერთიანებენ ორივე თაობის ფასეულობებს, ე.წ. ექო-თაობა.

მოგვიანებით, ეს თეორია სხვა ქვეყნებსაც მიუსადაგეს და ადგილობრივი კონტექსტის მცირედი კორექტივების გათვალისწინებით აღმოჩნდა, რომ თეორია ნამდვილად მუშაობს. აღნიშნული თეორიის პოსტსაბჭოთა ქვეყნებზე ადაპტირებული ვარიანტი წარმოდგენილია ცხრილში 2.

ცხრილი 2.

თაობათა თეორიის ეტაპები პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში

თაობის დასახელება	დაბადების წლები
დიადი თაობა	1900-1923
ჩუმი თაობა	1923-1943
ბეიბი-ბუმერები	1943-1963
თაობა X	1963-1984
თაობა Y	1984-2000
თაობა Z	2000 -2010 დღემდე
თაობა ალფა	2010 წლის შემდეგ დაბადებული ბავშვები

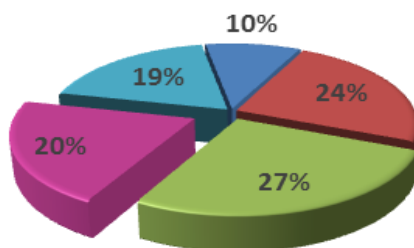
1945 წლამდე დაბადებულ ადამიანებს ტრადიციულ ან სხვაგვარად „ჩუმ თაობას“ უწოდებენ. 1946–1964 წლებში დაბადებულთა თაობა დღემდე ძალიან საინტერესო ჯგუფად ითვლება, მათ „ბეიბი-ბუმერებს“ უწოდებენ. 1965–1980 წლებში დაბადებულთა სახელწოდებაა „იქს (X) თაობა“, 1981–2000 წლებში დაბადებულ თაობას „მილენიალზს“, სხვაგვარად კი „იგრეკ (Y) თაობას“ უწოდებენ, 2001–2014 წლებში დაბადებულებს – „ზეტ (Z) თაობას“.

ისევე, როგორც მთელს მსოფლიოში, საქართველოშიც დღეისათვის საქონლის ყველაზე აქტიურ მომხმარებლებს და აგრეთვე ძირითად „მომუშავე“ კატეგორიას მიეკუთვნება 3 თაობა: ბეიბი-ბუმერები, X და Y თაობები.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული დეპარტამენტის მონაცემებით, საქართველოში დღეისათვის Y თაობას 766,8 ათასი ადამიანი მიეკუთვნება, მათ შორის 392,1 ათასი მამაკაცი და 374,7 ათასი ქალი. იხილეთ დიაგრამა 1.

დიაგრამა 1.

საქართველოს მოსახლეობის სტრუქტურა
თაობათა თეორიის თანახმად

■ ჩუმი თაობა

■ ბეიბი-ბუმერები

■ თაობა X

X თაობას მიეკუთვნება 994,5 ათასი ადამიანი (485,1 ათასი მამაკაცი და 509,4 ათასი ქალი), ხოლო ბეიბი-ბუმერების რაოდენობა შეადგენს 886,6 ათასს, მათ შორის 396,9 ათასი მამაკაცი და 489,7 ათასი ქალი.

ბეიბი-ბუმერების თაობა ყოფილ საბჭოთა კავშირში გაიზარდა მეორე სამამულო ომში გამარჯვების შემდეგ, კოსმოსში პირველი ადამიანის გაფრენის პერიოდში. ისინი გაიზარდნენ გამარჯვებულის ფსიქოლოგიით, არიან პატრიოტი და ოპტიმისტი ადამიანები გუნდური სულისკვეთებით და ახალგაზრდობის კულტით. ისინი ეწევიან აქტიურ ცხოვრებას, ითვისებენ ახალ ტექნოლოგიებს, მოგზაურობენ. უპირატესობას ანიჭებენ სპორტის გუნდურ სახეობებს.

X თაობის ზრდისა და ჩამოყალიბების პერიოდი დაემთხვა ცივი ომის პერიოდს, გარდაქმნისა და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის წლებს. მათ გამოარჩევთ ცვლილებებისათვის მზადყოფნა, ინდივიდუალიზმი, პრაგმატიზმი. „იქსები“ შედარებით დამოუკიდებელი თაობაა: სანამ მათი მშობლები მუშაობდნენ, ისინი მიეჩვივნენ დამოუკიდებლად საშინაო დავალებების გაკეთებას, სადილის მომზადებას, თავისუფალი დროის დაგეგმვას. სწორედ აქედან გამომდინარეობს ამ თაობის ადამიანების ადრეული დამოუკიდებლობა, საკუთარი თავის რწმენა. თავისი წინამორბედებისაგან განსხვავებით, „იქსები“ უპირატესობას ანიჭებენ სპორტის ინდივიდუალურ სახეობებს, აფასებენ დროს და, აქედან გამომდინარე, არიან ნახევარფაბრიკატებისა და სწრაფი კვების აქტიური მომხმარებლები.

მილენიუმის თაობა ანუ „იგრეკები“ მეტად გამორჩეული და საინტერესოა კვლევის თვალსაზრისით. „ბეიბი-ბუმერების“ შემდეგ ეს ყველაზე „მრისხანე“ ახალი თაობაა და ყველაზე გავლენიანად ითვლება XXI საუკუნეში. მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ქვეყნების მილენიალები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, სოციალური

ქსელებისა და გლობალიზაციის წყალობით, მათ გაცილებით მეტი საერთო აღმოაჩნდათ, ვიდრე მათივე სამშობლოში მცხოვრებ უფროსი თაობის ადამიანებთან. მილენიალები, წინა თაობებთან შედარებით, პოლიტიკურად გაცილებით პასიურები არიან და ცდილობენ იყვნენ სოციალურად აქტიურნი. სამაგიეროდ იქცევინან ისე, როგორც სურთ: პირადად უგზავნიან იმიელებს გენდირექტორებს, შეუძლიათ თავისუფლად მიატოვონ სემინარი, თუკი მოსაწყენად მოეჩვენათ და სხვა მსგავსი, რაც გასულ საუკუნეში წარმოუდგენელიც კი იყო.

ზოგიერთი მკვლევარი მათ ნარცისული პიროვნების აშლილობითაც კი ახასიათებს, რომელიც საკუთარი თავის მნიშვნელობის განცდით, გრანდიოზულობით და წარმატებულობის მუდმივი ფანტაზიით ხასიათდება, რომელიც დღევანდელ თაობაში მეტად შეინიშნება, ვიდრე 65 წელს გადაცილებულ ადამიანებში. უცნაურია, მაგრამ მათი 60%-ი მიიჩნევს, რომ ინტუიცია ყოველთვის კარნახობს რა არის სწორი და რა - არა.

ეს მობილურ ტელეფონზე შეშლილი თაობაა. კვლევების თანახმად, მილენიალები დღის განმავლობაში საშუალოდ 88 ტექსტურ შეტყობინებას აგზავნიან და მუდმივად განიცდიან თანატოლების გავლენას. ისინი 24 საათის განმავლობაში სამყაროსთან კომპიუტერით არიან დაკავშირებულნი. პირადი შეხვედრების დროსაც კი განუწყვეტლივ უგზავნიან ერთმანეთს ტექსტურ შეტყობინებებს. 70%-ი საათში ერთხელ ამოწმებს ტელეფონს. ისინი ყურადღებით ეკიდებიან Facebook-ის „ლაიკებს“, საათებში შეუძლიათ „ფრენდებისა“ და „ფოლოვერების“ მეშვეობით საკუთარი თავი „გააბრუნდონ“.

მილენიალები ჩამოყალიბდნენ ტექნოლოგიების ზემოქმედებით. უკანასკლელი ათწლეულების მანძილზე კაცობრიობა გახდა გასაოცარი ცვლილებების მომსწრე ტექნოლოგიებისა და გამოთვლითი ტექნიკის სფეროში. ვინაიდან პერსონალური კომპიუტერები სკოლებში დაიწერა 1970-იანი წლების ბოლოს და მას შემდეგ ინოვაციური კომპიუტერული კომპანიები ყოველწლიურად გვთავაზობენ ახალ-ახალ ნოვატორულ პლატფორმებსა და კომპიუტერულ მოდელებს. აღნიშნული ინოვაციების უდიდესი ნაწილი დაემთხვა სწორედ მილენიალების ბავშვობას. სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა მილენიალების ესოდენ ახლო ურთიერთობა ახალ ტექნოლოგიებთან, ინოვაციების როლი ამ თაობის მოლოდინებსა და შემოქმედებით თუ ცხოვრებისეულ მისწრაფებებში.

მილენიალები მეტად არიან დაკავშირებული ტექნოლოგიებთან, ვიდრე მათი წინამორბედები. ამ თაობის მეოთხედი მიიჩნევს, რომ სწორედ მათი ტექნოლოგიებთან დამოკიდებულება ხდის მათ უნიკალურს. მიუხედავად იმისა, რომ ახალი ტექნოლოგიური მიღწევები აითვისა ყველა თაობამ, ის სიახლოვე და ახალ ინფორმაციაზე წვდომა, რომელიც მილენიალებს ახასიათებთ, უდაოდ გამორჩეულია. აღნიშნული ტენდენციების გათვალისწინებით, მილენიალებმა სრულწლოვნებას მიაღწიეს სამყაროში, სადაც ტექნოლოგიებს საზღვრები არ აქვს. ამავდროულად, დანახარჯები ნებისმიერი ტიპის ციფრული კონტენტის შექმნაზე - დაწყებული წიგნებით და მუსიკით პროგრამული უზრუნველყოფისათვის - მკვეთრად ეცემა. ეს ქმნის მილენიალების თაობის წარმომადგენლებისათვის შესაძლებლობას გახდნენ პიონერები როგორც ახალი ტექნოლოგიების წარმოებაში, აგრეთვე მის მოხმარებაში. ერთერთმა კვლევამ აჩვენა, რომ გამოკითხული მილენიალების ნახევარმა გამოთქვა დაინტერესება საკუთარი ბიზნესის წამოწყებით. მიუხედავად იმისა, რომ არაერთი მილენიალი გახდა ცნობილი მეწარმე უკვე ოცი წლის ასაკში, ეს თაობა მხოლოდ ახლა აღწევს ასაკობრივ პიკს ბიზნესის დასაწყებად (40-50 წელი).

გარდა დამოკიდებულებისა ახალ ტექნოლოგიებთან და მეწარმეობასთან, მობილური ტელეფონებისა და ინტერნეტის ხელმისაწვდომობამ შეცვალეს მილენიალების ურთიერთობაც ერთმანეთთან. მილენიალები ერთმანეთთან კომუნიკაციისათვის იყენებენ სოციალურ ქსელებს და სძინავთ საკუთარ სმარტფონთან ერთად. მილენიალების სამ მეოთხედს აქვს საკუთარი პროფილი სოციალურ ქსელებში, მაშინ, როდესაც ის აქვს X-თაობის ნახევარს და ბები-ბუმერების მესამედზე ნაკლებს. Wall Street Journal იუწყება, რომ ეს არის პირველი ასევე ტექნიკურად „წინასწარი“ მშობლების თაობა, რომლების დიდი ნაწილი იყენებს ტექსტურ შეტყობინებებსა და ონ-ლაინ ჩატებს საკუთარი ოჯახის წევრებთან მთელი დღის განმავლობაში კავშირზე ყოფნისათვის. მკვლევარები მიიჩნევენ, რომ მილენიალები არა მხოლოდ კაცობრიობის ისტორიაში ყველაზე მასშტაბური თაობაა, არამედ ერთგვარი სოციალური ჯგუფია, რომელსაც უდიდესი ძალაუფლება აქვს ახლო მომავლის ბაზარზე.

როგორც ვნახეთ, თითოეულ თაობას მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი თვისებები გააჩნია. თაობათა თეორიის გამოყენება მარკეტინგში, ერთ-ერთ პერსპექტიულ მიმართულებად ითვლება. თაობათა თავისებურებებისა და ძირითადი ფასეულობების გათვალისწინება მნიშვნელოვანია როგორც მომხმარებელთა სეგმენტაციისას, ასევე მარკეტინგული კომუნიკაციების დაგეგმვისას. მაგალითად, ახალგაზრდა თაობაზე სულ უფრო ნაკლებად მოქმედებენ წინწაწევის ტრადიციული ინსტრუმენტები, ისეთი როგორებიცაა, სატელევიზიო რეკლამა. იცვლება საქონლის შერჩევისა და შეძენის კრიტერიუმები, წარმოდგენები ფუფუნებასა და აუცილებლობაზე. მიგვაჩნია, რომ აღნიშნული მიდგომების გამოყენება მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავებისას, მნიშვნელოვნად გაზდის ქართული კომპანიების საქმიანობის ეფექტიანობას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Dietz, J. (2003), "Defining Markets, Defining Moments: America's 7 Generational Cohorts, Their Shared Experiences, and Why Businesses Should Care," *The Journal of Consumer Marketing*, 20(2/3), 172-174.
2. Williams, K. C., & Page, R. A. (2011). Marketing to the generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*, 3(3), 1–17.
3. Thomson, E. S., & Laing, A. W. (2003). "The Net Generation": Children and young people, the Internet and online shopping. *Journal of Marketing Management*, 19, 491–512.
4. Smith, K. T. (2011). Digital marketing strategies that Millennials find appealing, motivating, or just annoying. *Journal of Strategic Marketing*, 19, 489–499.
5. Solomon, M. R. (2014). *Consumer behavior: Buying, having, and being*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
6. Kaylene C. Williams, Stanislaus Robert A. Page (2011) Marketing to the Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*. Volume 3. <http://www.aabri.com/manuscripts/10575.pdf>
7. Chaney, D., Touzani, M. & Slimane, K. B. (2017). Marketing to the (new) generations: summary and perspectives. *Journal of Strategic Marketing* Vol. 25 , Iss. 3, 179-189.

Tea Valishvili

Akaki Tsereteli State University,
Doctor of Economics, Associate Professor

The impact of Theory of Generations on Marketing Activities

Modern trends in the development of society, economy and markets have shown the need to use new, nonstandard approaches in marketing activities. These tendencies initiate the development of new approaches in classical marketing including in many cases, using innovative methods for the introduction and adaptation of concepts from other scientific fields and marketing.

Struggle between generations, their points of views, differences and similarities between them have always been a very interesting and comprehensive issue. The question is discussed in the article in terms of marketing. In order to enable effective communication with its clients, business representatives must take into account the differences between different generations. Otherwise, companies and brands face the risk of losing loyalty to consumers. The generation theory helps us to understand the priorities of different generations. The theory was first introduced to society by American researchers William Strauss and Neil Howe in the 90s of the last century. According to the theory, in every twenty years people are born with new values that differ significantly from their parents' values. Each generation has its own unique features. The use of generation theory is considered to be one of the prospects of marketing. The article presents not only the theory suggested by Strauss and Howe but also its adapted model for post-Soviet space and, in particular for Georgia. We believe that taking into consideration the peculiarities of the generations and their basic values is important in both segmentation and planning of marketing communications.

მერაბ პანიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, სტუ-ის პროფესორი

ნინო პანიშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, სტუ-ის ასისტენტ პროფესორი

სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკა ეკონომიკური პოლიტიკის სისტემაში

შესავალი: რეგიონული პოლიტიკა სახელმწიფოებრივი რეგულირების მნიშვნელოვანი ნაწილია. ამის გამო, მის შემუშავებასა და განხორციელებას დიდი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს. ამჟამად რეგიონული განვითარების სრულიად ახალი მიმართულება მუშავდება, რომელიც რეგიონების ინტერესებს ითვალისწინებს და პარალელურად ადგილობრივ ხელისუფლებას აკისრებს პასუხისმგებლობას. სწორედ ამ მიდგომაზე უნდა იყოს ძირითადად დაფუძნებული საქართველოს თანამედროვე რეგიონული პოლიტიკა.

საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში რეგიონული პოლიტიკის ობიექტს სხვადასხვა სახისა და ხასიათის რეგიონული უთანასწორობა, ცხოვრების დონესა და პირობებში, დასაქმებასა და უმუშევრობაში, ცალკეული რეგიონების განვითარების ტემპებში, მეწარმეობის პირობებში განსხვავება შეადგენს. რეგიონული პოლიტიკის მიზანია იმ უთანასწორობების მინიმუმამდე დაყვანა, რომლებიც სოციალური კონფლიქტების აღმოცენებისათვის ქმნიან ნიადაგს, ქვეყნისა და მისი ცალკეული ნაწილების, ქვეყნების ჯგუფების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას უშლიან ხელს.

კვლევის შედეგები: სათანადო კვლევებით დადგენილია, რომ პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის ტრანსფორმაცია და მრავალწილობრივი ეკონომიკის ფორმირება ტერიტორიულ-საწარმოო ფაქტორების შემადგენლობასა და როლის თანაფარდობაზე არსებითად მოქმედებს. ტერიტორიულ-საწარმოო ფაქტორების ეკონომიკური შინაარსი კი სატრანსპორტო, მატერიალურ და შრომით ხარჯებს მეტად მჭიდროდ უკავშირდება და სამეურნეო საქმიანობის ეფექტიანობაზე ახდენს გავლენას.

სამეურნეო ცხოვრებაზე ტერიტორიულ-საწარმოო ფაქტორების მოქმედების გონივრული გათვალისწინებისათვის სახელმწიფოს მეტად ეფექტური რეგიონული პოლიტიკა სჭირდება¹⁷. მრავალი თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემა საბაზრო სტრუქტურების დამყარებაში რეგიონების მზარდი როლის გათვალისწინებით გადაიჭრება. რეგიონული პოლიტიკა რეგულირების ის მექანიზმია, რომლითაც სახელმწიფოსა და რეგიონების ინტერესები რეალიზდება.

რეგიონული პოლიტიკის მთავარი მიზანია საერთო და რეგიონული ინტერესების ბალანსის უზრუნველყოფით ქვეყნის ერთიანობისა და მთლიანობის შენარჩუნება. რეგიონული პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას ყველა რეგიონში ცხოვრების ღირსეული დონის მიღწევა, მოსახლეობის კეთილდღეობის დონის გათანაბრება და სოციალურ პირობებში მნიშვნელოვანი კონტრასტების გამორიცხვა შეადგენს.

რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტული ამოცანებია:

- რეგიონების დამოუკიდებელი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეკონომიკური საფუძვლების ფორმირება და განმტკიცება;
- საბიუჯეტო ფედერალიზმის პრინციპებზე დაყრდნობით რეგიონების ფინანსური დამოუკიდებლობის განმტკიცება, ფედერალური და რეგიონული ორგანოების სამართლებრივი საფუძვლების სრულყოფა;
- ობიექტურად ჩამოყალიბებული რეგიონთაშორისი განსხვავებულობის დონის დაახლოება ცენტრალიზებული ფინანსური დახმარებით;
- განსაკუთრებით რთული ბუნებრივი პირობების მქონე ზონებისა და რეგიონებისათვის ნორმალური ცხოვრების პირობების უზრუნველყოფა.

ჯერჯერობით არ გადაწყვეტილა რთული დემოგრაფიული და მიგრაციული პრობლემების მქონე ზონების, ჩამორჩენილი რეგიონების განვითარების ამოცანები. შრომის ტერიტორიული დანაწილების გონივრული ორგანიზება ეკონომიკური და სხვა სახის უპირატესობას უზრუნველყოფს. საერთო და რეგიონული ბაზრების

¹⁷ რეგიონული პოლიტიკა საერთო ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია, რომელიც სინთეზურად აერთიანებს მის რეგიონულ და მუნიციპალურ ასპექტებსა და მექანიზმებს.

ჩამოყალიბებისათვის ისინი ყოველმხრივად უნდა იქნას გამოყენებული. ამასთან, განვითარების ისტორიულად ჩამოყალიბებული პირობების გათვალისწინებაც მეტად აუცილებელია.

ამგვარად, რეგიონული პოლიტიკა, ერთი მხრივ, ქვეყნის ერთიანი ეკონომიკური სივრცის შენარჩუნებისა და განვითარებისათვის ქმნის პირობებს, მეორე მხრივ კი, რეგიონებისა და მათ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის მოთხოვნილებების დამოუკიდებლად დაკმაყოფილებას უზრუნველყოფს.

სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკის ერთ-ერთი ფუძემდებლური ელემენტია ქვეყნის ერთიანი ეკონომიკური სივრცის ფარგლებში მაკრო-, მეზო- და მიკროდონეებზე მიმდინარე პროცესების რეგულირება.

რეგიონული პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია ადგილობრივი თვითმმართველობის ფორმირებისა და ფუნქციონირების რეგულირება. აღნიშნული ინსტიტუტი განსაკუთრებული წესის საზოგადოებრივი მოვლენა და სამოქალაქო საზოგადოების შემადგენელი ელემენტია.

ეკონომიკურად განვითარებული სახელმწიფოების რეგიონული პოლიტიკის მეტად მნიშვნელოვანი მიმართულება ტერიტორიების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონეებს შორის განსხვავების შემცირებაა¹⁸. ანალოგიურად, საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სადღეისო ამოცანაა რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონეების გამოთანაბრება.

რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონეების გამოთანაბრება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში არის რეგიონებს შორის არსებითი დისპროპორციების დაძლევა. სახელმწიფო ვალდებულია სხვადასხვა რეგიონების მიმართ აქტიური, რეალური, დიფერენცირებული ეკონომიკური პოლიტიკა ჩამოაყალიბოს და გაატაროს ცხოვრებაში. იგი მიმართული უნდა იყოს რეგიონების ბუნებრივი, ეკონომიკური და სხვა სახის თავისებურებების მაქსიმალურად გამოყენებასა და ეკონომიკური საქმიანობის პირობების გამოთანაბრებაზე.

რეგიონების განვითარების დონეების გამოთანაბრების პრობლემა უახლოეს დროში არ გადაწყდება. ამის გამო, დღეს პრიორიტეტული ამოცანაა რეგიონთაშორის სოციალური უთანაბრობის გაძლიერების ტენდენციის დაძლევა და ნაკლებად განვითარებული რეგიონების ჩამორჩენილობის შემცირება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ცხოვრების დონის მიხედვით ჩამორჩენილი რეგიონების წინწაწევა. ეკონომიკური განვითარების დონის მიხედვით რეგიონთაშორის განსხვავების შემცირება კი სოციალური ამოცანების გადაჭრის მთავარი საშუალებაა. მათი რეალიზაცია ეკონომიკური ზრდით მიიღწევა.

საქართველოში რეგიონების კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის შემუშავებისას ყურადღება უნდა მიექცეს:

- რეგიონების აგრარული პოტენციალის ეფექტურ გამოყენებას;
- სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის მქონე რეგიონებში მრეწველობის განვითარების მხარდაჭერას და მეწარმეობის ადგილობრივი ფაქტორების ამოქმედება-გააქტიურებას;
- მდიდარი ბუნებრივი რესურსების მქონე რეგიონების სპეციფიკურობის გათვალისწინებას და სხვა.

რეგიონული სიჭრელისა და სირთულეების თვალსაზრისით, საქართველოს ცოტა ანალოგი თუ მოემდებნება მსოფლიოში. ამიტომ აუცილებელია რეგიონული მიდგომები საბიუჯეტო, საგადასახადო, საკრედიტო, ინვესტიციების, მეწარმეობის წახალისების, დასაქმების, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, ექსპორტ-იმპორტის, რეგიონული და ეროვნული ბაზრების დაცვის სფეროში.

საქართველოს შიგაეროვნული და გეოპოლიტიკური თავისებურებები მოითხოვს, რომ ქვეყანაში უსათუოდ განხორციელდეს აქტიური, დიფერენცირებული და პროტექციონისტული რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა, პრიორიტეტული რეგიონული მიდგომები. ეკონომიკაში რეგიონული და დარგობრივი მიდგომები არის საქართველოსა და მისი რეგიონების ეკონომიკური აღორძინების რეალური გზა, დასაქმების გაზრდის, საერთაშორისო შრომის დანაწილებაში ქვეყნის რაციონალურად ჩართვის ქმედითი ფაქტორი.

რეგიონებში სოციალურ-ეკონომიკური სიტუაციის ტრანსფორმაცია რეგიონულ ეკონომიკურ პოლიტიკაში რადიკალურ ცვლილებებს იწვევს. რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის ყველა მიმართულებას მეთოდებისა და ინსტრუმენტების გარკვეული ნაკრები აქვს, რომლებიც ტერიტორიული განვითარების ამოცანების გადაწყვეტი-სათვის წარმართება.

სახელმწიფოებრივი რეგულირების მექანიზმის ფორმირებისას რეგიონების როგორც დამოუკიდებელი განვითარებისათვის სწრაფვა, ისე სოციალურ-ეკონომიკური საკითხების გადაწყვეტაში მათი კოოპერაციისათვის ლტოლვაც გასათვალისწინებელია. ამასთან, უადრესად მნიშვნელოვანია რეგიონებში არსებული ბუნებრივი, მატერიალური, ფინანსური და სხვა სახის რესურსების მაქსიმალურად ეფექტიანად გამოყენება.

ასეთი მიდგომა როგორც საერთო-სახელმწიფოებრივი, ისე ლოკალური (რეგიონული, მუნიციპალური) ამოცანების გადაჭრას უზრუნველყოფს.

ძირითადი საერთო-სახელმწიფოებრივი ამოცანებია:

¹⁸ რეგიონების უთანაბრო განვითარებას ტერიტორიის გეოგრაფიული პირობები, ბუნებრივი და შრო-
მითი რესურსების დონე, ეკონომიკური და სოციალური პოტენციალი განაპირობებს.

- ტერიტორიული ერთიანობისა და ქვეყნის სტაბილურობის ეკონომიკური საფუძვლების განმტკიცება;
- მრავალწილობიანი ეკონომიკისა და საბაზრო ინფრასტრუქტურის ფორმირება;
- რეგიონების განვითარების დონეებს შორის განსხვავების შემცირება;
- რეგიონთაშორისი თანამშრომლობის საბაზრო მექანიზმის ეფექტიანი ფუნქციონირება.

რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეებზე კი დგას შემდეგი სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების რეგულირების პრობლემა:

- ტერიტორიების საკუთარი ეკონომიკური ბაზის განვითარება;
- კომპლექსურობისა და რაციონალურობის ეკონომიკური სტრუქტურის უზრუნველყოფა;
- რეგიონული და რეგიონთაშორისი ბაზრების ფორმირება;
- მოსახლეობის ცხოვრების უზრუნველყოფის დონის ამაღლება.

ტერიტორიული განვითარების რეგულირება რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის მიხედვით ხდება, რომლის ბერკეტებია როგორც ტრადიციული (ადმინისტრაციული, საბიუჯეტო, საგადასახადო, ფულად-საკრედიტო და სხვ.), ისე სპეციფიკური მეთოდები და ინსტრუმენტებიც. ზემოქმედების რიგი ღონისძიებები გათვალისწინებულია რეგიონთაშორის და რეგიონულ პროგრამებში, გრძელვადიან გეგმა-პროგნოზებსა და ეკონომიკურ შეთანხმებებშიც, რომლებიც კონკრეტული ტერიტორიის ინტერესებს ეხება. ამასთან, ზემოქმედების როგორც პირდაპირი, ისე ირიბი მეთოდებიც მეტად ინტენსიურად გამოიყენება.

ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების სისტემის მნიშვნელოვანი ელემენტია სახელმწიფოს ტერიტორიული სტრუქტურების დონეებსა და ერთეულებს შორის ფინანსური ნაკადების ფორმირება და განაწილება. ფედერალური ურთიერთობებისა და საბიუჯეტო-საგადასახადო ურთიერთობების ახალი მოდელების ფორმირებასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული მნიშვნელობა საბიუჯეტო ფედერალიზმს აქვს. ამ უკანასკნელის დახმარებით წყდება შემდეგი მნიშვნელოვანი ამოცანები:

- რაციონალური და დიფერენცირებული მიდგომის უზრუნველყოფა ფედერალურ ცენტრსა და ფედერაციის სუბიექტებს შორის საბიუჯეტო სახსრების განაწილებისას;
- პირობების შექმნა რეგიონების ეკონომიკის სტაბილიზებისა და ზრდისათვის, ინსტიტუციური გარდაქმნებისათვის, პრიორიტეტული დარგების განვითარებისათვის;
- სხვადასხვა დონის ბიუჯეტების შემოსავლების ფორმირების რეგულირება, მიზნებისა და ამოცანებისადმი ხარჯების შესაბამისობის უზრუნველყოფა;
- ფინანსური სახსრების გადანაწილება რეგიონული პოლიტიკის განხორციელების პრინციპების შესაბამისად.

საბიუჯეტო-საგადასახადო ურთიერთობების სისტემა აქტიურად უწყობს ხელს ქვეყნის ეკონომიკის მყარ განვითარებას და დეზინტეგრაციული მოვლენების დაძლევას. ამის გამო, რეგიონულ ეკონომიკურ პოლიტიკაში არსებითია ტერიტორიული ბიუჯეტების ფორმირებისადმი, განსაკუთრებით მისი დოტაციური ნაწილისადმი, ჯგუფური (დიფერენცირებული) მიდგომა. ამასთან, რეგიონების რეალური მოთხოვნილებებისა და საბიუჯეტო შემოსავლიანობის დონის განსაზღვრის საიმედო მეთოდები ჯერჯერობით არ არსებობს. ასეთ პირობებში, აღნიშნული მიდგომის რეალიზება მეტად რთულია.

ბიუჯეტთაშორისო ურთიერთობების მთავარი ამოცანა მდგომარეობს რეგიონების დამოუკიდებლობასა და ცენტრის დახმარებას შორის ოპტიმალური თანაფარდობის მიღწევაში. არსებითია, რომ საქართველოში ბიუჯეტთაშორისი ურთიერთობები ხელისუფლების ორგანოების სუბიექტური გავლენისაგან დამოუკიდებელი და, გარკვეული ზომით, ავტომატური გახდეს.

საბიუჯეტო ფედერალიზმი ფინანსური ნაკადების მოძრაობის შემდგომ დეცენტრალიზებასა და ტერიტორიულ განვითარებაში ფედერალური და რეგიონული ბიუჯეტების როლის ამაღლებას გულისხმობს. საბიუჯეტო ფედერალიზმის გამოყენებისას გასათვალისწინებელია ადგილობრივი ბიუჯეტების სპეციფიკა. იგი შემდეგი ორი საპირისპირო მიმართულების ფაქტორით განისაზღვრება:

- ერთი მხრივ, ადგილობრივი ბიუჯეტების ფორმირების მექანიზმები ადგილობრივი თვითმმართველობის თვითკმარისობის პრინციპის რეალიზებას უზრუნველყოფენ;
- მეორე მხრივ, ადგილობრივი ბიუჯეტები ერთიანი საბიუჯეტო სისტემის შემადგენელი ნაწილია. უფრო მეტიც, ადგილობრივი ბიუჯეტების დამოუკიდებლობა სახელმწიფოთა კონსტიტუციებში ადგილობრივი ორგანოების უფლებამოსილებათა განსაზღვრის საყოველთაო პრაქტიკით იზღუდება.

მე-20 საუკუნის ბოლოდან არსებითად ფართოვდება ადგილობრივი თვითმმართველობა, მისი დასაბეგრი ბაზა, იზრდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სუბსიდიების მოცულობაც. ამასთან, თვითმმართველობის ორგანოები ადგილობრივი ბიუჯეტების სახსრების ხარჯვის გზებს დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ. ბოლო წლების მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ უნიტარული სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და საბიუჯეტო ფედერალიზმის ვერტიკალურ მოდელზე ორიენტირებულ ქვეყნებშიც, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფინანსური ავტონომიის გაფართოება გაცილებით ეფექტურია. ეფექტი ეკონომიკურ პროცესში შემდეგი სამი ორგანიზაციული შემადგენლის ჩართვით მიიღწევა:

- პირველი, ხელისუფლების სახელმწიფო ორგანოები თავისუფლდებიან იმ ფუნქციებისაგან, რომელთა რეალიზება ქვემდგომ ორგანოებსაც შეუძლიათ;
- მეორე, იზრდება რეგიონებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ხელისუფლების ორგანოების ბიუჯეტის სახსრების რაციონალური გამოყენებისათვის პასუხისმგებლობა;
- მესამე, იზრდება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების პასუხისმგებლობა ადგილობრივი ბიუჯეტის სახსრების რაციონალური გამოყენებისათვის.

საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების პირობებში რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ელემენტი და განხორციელების ფორმა გახდა ეკონომიკური განვითარების ფედერალური, რეგიონთაშორისი და რეგიონული პროგრამები.

არსებითია, რომ ყველა რეგიონული პროგრამის საფუძველი ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ერთიანი კონცეფცია იყოს. იგი ორგანულად უკავშირდება სახელმწიფო შემოსავლებს. რეგიონული პროგრამების სახელმწიფოებრივთან კავშირი ორგანიზაციულადაც ხორციელდება: წარმოიშობა იმ ორგანიზაციულ-მმართველობითი სტრუქტურების ფუნქციონირების აუცილებლობაც, რომლებიც პროგრამების შემუშავებისა და შესრულების კოორდინირებას ახდენენ. პროგრამების მართვას სპეციალური სახელმწიფო ორგანოები ახორციელებენ. მათ მუშაობაში ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოებიც იღებენ მონაწილეობას. პროგრამების დაფინანსებისათვის შესაძლოა სპეციალიზებული კომპანიების, კერძო და შერეული კონსორციუმების შექმნა.

რეგიონული პროგრამების მართვისას განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფედერალური და ადგილობრივი ორგანოების კომპეტენციების განსაზღვრა. მიზანშეწონილია, ფედერალურმა ორგანოებმა რეგიონთაშორისი ეკონომიკური კავშირები არეგულირონ. მართვის ადგილობრივი ორგანოები კი მთავარ ყურადღებას მეურნეობის რაციონალური სტრუქტურის შექმნას, ადგილობრივი რესურსების გამოყენებას, სოციალურ-დემოგრაფიული და ეკოლოგიური პრობლემების გადაწყვეტასა და ეკონომიკური რეფორმების განხორციელებას მიაქცევენ.

ცალკეული რეგიონებისათვის სპეციალური სახელმწიფო პროგრამების შემუშავება და მათი სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსება მეტად აუცილებელია. ეს, უწინარეს ყოვლისა, უნიკალური ბუნებრივი რესურსების მქონე რეგიონებს, ასევე, ეკონომიკურად ჩამორჩენილ და ექსტრემალური ბუნებრივი პირობების მქონე რეგიონებს სჭირდებათ. ამასთან, აუცილებელია რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიხედვით კლასიფიკაცია.

საქართველოსათვის მიზანშეწონილია რიგი მახასიათებლების მიხედვით შემდეგი პრობლემური რეგიონები გამოიყოს:

- ეკონომიკურად მკვეთრად ჩამორჩენილი რეგიონები, სადაც ეკონომიკური აქტივობა ძალზე დაბალია, უმუშევრობის დონე მაღალია და ა. შ. რეგიონების ამგვარ ტიპს მიეკუთვნება: სვანეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, სამცხე-ჯავახეთი;

- ეკოლოგიური საფრთხის წინაშე მდგარი რეგიონები, სადაც ატმოსფეროში, წყალსა და ჰაერში მავნე ნივთიერებების რაოდენობამ შეიძლება დასაშვებ ზღვარს გადააჭარბოს;

- მაღალი მიგრაციის მქონე რეგიონები (ქვემო ქართლი, მცხეთა-მთიანეთი). რეგიონების ამგვარ ტიპს მიეკუთვნება აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს ტერიტორიები, რომლებიც, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის წარმოებული ომების შედეგად, მრავალმა იძულებით გადაადგილებულმა პირმა დატოვა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, რეგიონული პრობლემების გადაწყვეტა სახელმწიფოში განხორციელებული რეფორმების სტრატეგიულ მიმართულებად უნდა იქცეს. ამ კონტექსტში კი საჭიროა პრობლემათა მთელი სპექტრის კომპლექსურად გააზრება და შესაბამისი მიდგომების ჩამოყალიბება.

დაბოლოს, გლობალურ ეკონომიკაში საქართველოს კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მეტად ეფექტური ინსტრუმენტი ქვეყნის ეკონომიკის კლასტერული განვითარების სტრატეგია შეიძლება იყოს. საგულისხმოა, რომ კლასტერულ პოლიტიკას მრავალი განვითარებული და განვითარებადი სახელმწიფო აწარმოებს - იაპონია და სამხრეთ კორეა, სინგაპური და ფინეთი, სლოვენია და კანადა. მაგალითად, საფრანგეთის ხელისუფლებამ 2005 წელს მიიღო 60 კლასტერის განვითარების სამწლიანი სახელმწიფო პროგრამა 1,5 მლრდ ევროს ბიუჯეტით. დიდ ბრიტანეთში 115 მლნ ფუნტი გამოიყო იმ ფონდისთვის, რომელიც ინოვაციური კლასტერების შექმნას დააფინანსებს.

დასკვნა: სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკის მნიშვნელოვანი შედეგი იქნება: ფედერალიზმის განვითარებისათვის პირობების შექმნა; ფედერაციის სუბიექტების ურთიერთხელსაყრელი თანამშრომლობა და ეკონომიკური დონეების გამოთანაბრება; რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენება; რეფორმების განხორციელება; ყველა რეგიონში მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის გაუმჯობესება. რეგიონული განვითარების ეფექტიანობა როგორც ეკონომიკური, ისე სოციალური კრიტერიუმებითაც უნდა განისაზღვროს. თითოეულ რეგიონს თავისი უნიკალური შესაძლებლობები აქვს, ისინი უბრალოდ უნდა მოიძებნოს. სწორედ დეპრესიულ რეგიონებშია აუცილებელი განვითარებისთვის ახალი შესაძლებლობების ძიება. რეგიონის ეკონომიკური განვითარების ეფექტიანობა ნორმალური სოციალური ეფექტიანობის უზრუნველყოფით იზომება. რეგიონული განვითარების საერთო სოციალური ეფექტს კი ტერიტორიაზე მცხოვრებთა ერთობლივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მაჩვენებლებით საზღვრავენ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ე. ზარათაშვილი, გ. ჯოლია, ნ. გრძელიშვილი, ი. მამალაძე, დ. სეხნიაშვილი, დ. ჩახვაშვილი. ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება (თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასპექტები, მექანიზმები და რესურსული ბაზა). სახელმძღვანელო. წიგნი II. - თბ., 2012. - 268 გვ.
2. გველესიანი რ. გოგორიშვილი ი. ეკონომიკური პოლიტიკა. წიგნი II. სახელმძღვანელო. - თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2009. - 245 გვ.
3. გრეგორი მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები. - თბილისი, გამომცემლობა „დიოგენე“, 2008. - 835 გვ.
4. მ. ვანიშვილი, ნ. ჭიკაძე, ნ. ვანიშვილი. სოციალური პოლიტიკა. სახელმძღვანელო. - თბილისი: გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2017. - 416 გვ.
5. მ. ვანიშვილი, ნ. ვანიშვილი, ლ. კალატოზიშვილი, სახელმწიფოს სტრუქტურული პოლიტიკა ეკონომიკური პოლიტიკის სისტემაში, II საერთაშორისო კონფერენციის "თანამედროვე განვითარების ეკონომიკური, სამართლებრივი და სოციალური პრობლემები" მასალები, გამოცემა 2, ქუთაისი, 29-30 სექტემბერი, 2017 წ., <http://atsu.edu.ge/EJournal/BLSS/eJournal/Papers/VanishviliMerabi.pdf>

Vanishvili Merabi

Professor, Georgian Technical University

Vanishvili Nino

Assistant professor, Georgian Technical University

STATE REGIONAL POLICY IN THE ECONOMIC POLICY SYSTEM

Resume

In the article, based on the latest literary sources and rich factual material, it is consistently analyzed the important issues of economic policy, such as regional economic policy: regional and municipal mechanisms of economic regulation.

Regional policy is an important part of state regulation. Because of this, it is important to develop and implement it. At present, the new direction of regional development is being worked out, which envisages the interests of the regions and in parallel with the responsibility of local authorities. This theory is basically based on modern regional policy of Georgia. However, the role played by the post-independence and non-existent regional development theory should play in the country.

The important result of the regional policy of the state will be: creating conditions for the development of federalism; Mutually beneficial cooperation of subjects of federation and equalization of economic levels; Effective use of socio-economic potential of regions; Implementation of reforms; Improve the level of life and quality of the population in all regions. Thus, the effectiveness of regional development should be defined both by economic and social criteria.

ნაირა ვირსალაძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ეკონომიკური ზრდისა და სოციალური კეთილდღეობის შეფასების აქტუალური საკითხები

ნებისმიერი სახელმწიფოს უმთავრესი მიზანი ეკონომიკური ზრდაა, რაც უფრო მეტი რაოდენობისა და უკეთესი ხარისხის საქონლისა და მომსახურების წარმოებას გულისხმობს. ეკონომიკური ზრდა ქვეყნის კეთილდღეობის საწინდარია და მიიღწევა არსებული რესურსების მაქსიმალურად ეფექტიანად გამოყენების გზით. ეკონომიკურ ზრდას განსაზღვრავს ეკონომიკური საქმიანობა. არსებობს ეკონომიკური საქმიანობის შეფასების მრავალი მაჩვენებელი. მათგან ყველაზე სრულყოფილი და ყოვლისმომცველია მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ). ეს მაჩვენებელი ერთდროულად ასახავს ეკონომიკის მთლიან შემოსავალს და საქონელსა და მომსახურებაზე გაწეულ ხარჯებს. ამიტომ ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ის მოცულობა საშუალო ინდივიდის კეთილდღეობის საზომად შეიძლება ჩაითვალოს.

ეკონომიკური ზრდის მიხედვით ქვეყნებს აჯგუფებენ: განვითარებულ, საშუალო განვითარებულ, განვითარებად და უღარიბეს ქვეყნებად. ქვეყნებში სადაც მშპ/სულზე 12 000 დოლარზე მეტია მიეკუთვნებიან განვითარებულს; საშუალო განვითარების ქვეყნებში იგი მერყეობს 5 000-დან 12 000 დოლარამდე; განვითარებად ქვეყნები - 1 000- დან 5 000 დოლარამდე; ხოლო უღარიბეს ქვეყნებში 1000 დოლარზე ნაკლებია.¹⁹ მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის მოცულობის მიხედვით პირველ ხუთეულში აშშ, ჩინეთი, ინდოეთი, იაპონია და გერმანია არიან.²⁰ საქართველო კი განვითარებადი ქვეყნების დონეზეა. სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურის ოფიციალური მონაცემებით 2016 წელს წინა წელთან შედარებით ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა კიდევ უფრო შენედა და 2.9%-დან 2.7% -მდე დაეცა(იხ. ცხრილი #1), ნომინალურმა მშპ 14 332.8 მილიონი აშშ დოლარი, ხოლო ერთ სულ მოსახლეზე - 3 852.5 აშშ დოლარი შეადგინა(იხ #1 გრაფიკი).

ცხრილი #1

საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ)²¹ 2010-2016 წლები

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
მშპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. ლარი	20743.4	24344.0	26167.3	26847.4	29150.5	31755.6	33921.6
მშპ მუდმივ 2010 წლის ფასებში, მლნ. ლარი	20743.4	22241.4	23653.8	24454.9	25585.6	26322.5	27044.8
მშპ-ის რეალური ზრდა, პროცენტული ცვლილება	6.2	7.2	6.4	3.4	4.6	2.9	2.7
მშპ დეფლატორი, პროცენტული ცვლილება	8.6	9.5	1.0	-0.8	3.8	5.9	4.0
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), ლარი**	4675.7	5447.1	5818.1	5987.6	6491.6	8550.9	9117.7
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), აშშ დოლარი**	2623.0	3230.7	3523.4	3599.6	3676.2	3766.6	3852.5
მშპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. აშშ დოლარი	11636.5	14438.5	15846.8	16139.9	16507.8	13988.1	14 332.8

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური,

http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=115&lang=geo

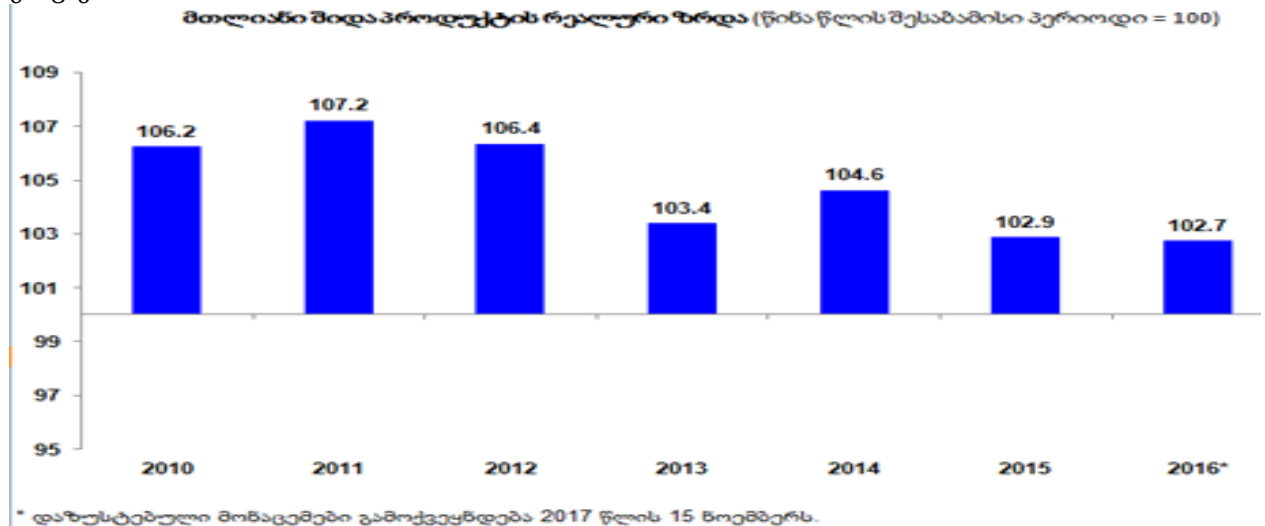
მთლიანი შიდა პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე, ეკონომიკური ზრდის ყველაზე განზოგადებული და ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ინდიკატორია. ამ მაჩვენებლით შეიძლება აღვწეროთ განსხვავებები ცხოვრების სტანდარტებში, რომლებიც დროთა განმავლობაში ქვეყნებს შორის წარმოიშობა. მშპ-ს ზრდა ინფლაციის გარეშე, როცა საქონლის ფასები სტაბილურია, ადასტურებს, რომ ქვეყანაში არის ეკონომიკური ზრდა, რაც თავის მხრივ ეკონომიკური კეთილდღეობის მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

¹⁹ http://khatunabuchashvili.blogspot.com/p/blog-page_14.html

²⁰ Central Intelligence Agency

²¹ http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo

გრაფიკი №1

ჩვენ ვსაუბრობთ ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე და მოსახლეობის სოციალურ კეთილდღეობაზე, და ვამბობთ, რომ სოციალურ პროგრესს ეკონომიკური ზრდა განაპირობებს. მაგრამ მეცნიერ მკვლევართა გარკვეული ნაწილის აზრით ასეთი მიდგომა და კონკრეტულად ეს მაჩვენებლები სოციალური პროგრესის შესახებ სრულ სურათს არ გვაძლევს. იგი ადამიანებისათვის ფართო არჩევანის შექმნის მნიშვნელოვანი საშუალებაა, მაგრამ არა თვითმიზანი. ეკონომიკური ზრდა, როდესაც არ იქმნება დასაქმების მეტი შესაძლებლობა; როდესაც ზრდის შედეგებით, ძირითადად, მდიდრები სარგებლობენ და რის შედეგადაც ამოიწურება ბუნებრივი რესურსები; როდესაც ირღვევა ადამიანების უფლებები, მხოლოდ წარმოების მაღალი დონე და კარგი მომსახურება, არ ნიშნავს ყველა ადამიანის კეთილდღეობის გაუმჯობესებას.

ეკონომიკური ზრდის კვლევისას მნიშვნელოვანია საკითხი, თუ რამდენად სრულყოფილად ასახავს გაზომილი შედეგი ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობას. მართალია მშპ ზომავს ქვეყნის შემოსავალსა და კეთილდღეობას, მაგრამ არაფერს გვეუბნება ქვეყანაში მცხოვრები ადამიანების კეთილდღეობასა და ბედნიერებაზე.

მოსახლეობის სოციალური კეთილდღეობის შეფასებისადმი საკითხის ასეთმა მიდგომამ განაპირობა „სოციალური პროგრესის ინდექსის“ შექმნა²², სადაც აქცენტი კეთდება იმ საკითხებზე, რომლებიც მნიშვნელოვნად განაპირობებს ადამიანის კეთილდღეობას.

გამოკვლევებში, რომლებიც წინ უძღოდა ინდექსის შექმნას და რომლის ძირითადი მიზანი იყო იმის დადგენა თუ რა არის ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევები საზოგადოებისთვის, რომელთა წინაშეც დადგება მსოფლიო ახლო მომავალში, ეკონომიკურთან შედარებით გამოიკვეთა სოციალური საკითხების პრიორიტეტულობა. გამოკითხულები ფინანსურ კეთილდღეობაზე წინ განათლებას, ჯანდაცვაზე წვდომას და უსაფრთხოებას აყენებენ. მთავრობის როლს აღიქვამენ, როგორც სოციალური პროგრესის გაუმჯობესებაზე პასუხისმგებელს. მეორეხარისხოვნად მიაჩნიათ ეკონომიკური შესაძლებლობისთვის პლატფორმის შექმნა და სჯერათ, რომ სწორედ სოციალურ პროგრესზე ორიენტირებას მოჰყვება ავტომატურად სხვა ფასეულობების გაუმჯობესება.

სოციალური პროგრესის ინდექსის ავტორები ჰარვარდის უნივერსიტეტის და მასაჩუსეტის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის აკადემიკოსებთან ერთად, მთელი მსოფლიოს ბიზნესის სპეციალისტებიც არიან. მაიკლ გრინი „სოციალური პროგრესის აუცილებლობის“ აღმასრულებელი დირექტორია. ორგანიზაციის, რომელიც ამ ახალი პროექტის ინიციატორია. მისი განმარტებით ეს ინდექსი უფრო სრულყოფილად ზომავს ქვეყნის წარმატებას. **“ეკონომიკურ მონაცემებს მოსახლეობის კეთილდღეობის განმსაზღვრელად ვერ ჩავთვლით. ვზომავთ იმას, რაც მართლაც მნიშვნელოვანია რეალური ადამიანისთვის: აქეთ თუ არა მათ საკმარისი საკვები, თავშესაფარი, თანაბარი შესაძლებლობები, ჯანდაცვა და ასე შემდეგ”** - აცხადებს მაიკლ გრინი.

სოციალური პროგრესის ინდექსი გვთავაზობს სრულიად ახლებურ მიდგომას, ვიდრე მთლიანი შიდა პროდუქტის მაჩვენებელია. ამ ინდექსის დანიშნულებაა, დროულად მიეწოდოს ინფორმაცია როგორც სამთავრობო, ასევე არასამთავრობო და კერძო სექტორს, რათა მათ შეძლონ რესურსების ოპტიმალურად გამოყენება გადაუდებელი სოციალური და გარემო პრობლემების მოსაგვარებლად.

²² 2013 წელს ჰარვარდის უნივერსიტეტის ბიზნესსკოლისა და მასაჩუსეტის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის ერთობლივი პროექტი

სოციალური პროგრესის ინდექსის და მშპ-ს შედარება ქვეყნების მიხედვით ამტკიცებს, რომ ეკონომიკური განვითარება არის აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი პირობა სოციალური კეთილდღეობის მოსაპოვებლად და ხშირ შემთხვევაში ეკონომიკის ზრდას სოციალური პროგრესი განაპირობებს.

„სოციალური პროგრესის ინდექსის“ წლიურ ანგარიშში წერია, რომ ეს ინდექსი ემსახურება ცნობიერების ამაღლებას და გავლენას ახდენს პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებსა და ინსტიტუციებზე მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. ეს არის ობიექტური, შედეგზე დამყარებული საზომი ქვეყნის კეთილდღეობისა, რომელიც დამოუკიდებელია ეკონომიკური ინდიკატორებისგან.

სოციალური პროგრესის ინდექსი კომბინირებული მაჩვენებელია, რომელიც მსოფლიოს ქვეყნების მიღწევებს სოციალური პროგრესისა და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის მიხედვით აფასებს. სოციალური განვითარების სფეროში ამა თუ იმ ქვეყნის მიღწევის შეფასებისას ავტორები 12 მაჩვენებელს იყენებენ, რომელიც სამ ძირითად ჯგუფშია გაერთიანებული:

- **ძირითადი ადამიანური მოთხოვნილებები:** საკვები, სასმელი, თავშესაფარი, უსაფრთხოება;
- **კეთილდღეობის საწყისები:** დაწყებითი განათლება, ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა, ჯანმრთელობა და ეკონომიკურად მდგრადი გარემო;
- **შესაძლებლობები:** მოსახლეობის უფლებები, არჩევანის თავისუფლება, დისკრიმინაციისგან თავისუფლება, წვდომა უმაღლეს განათლებაზე.

აღნიშნულ კომპონენტებზე დაყრდნობით, 2014 წელს, გრინმა პირველად გაიანგარიშა სოციალური პროგრესის ინდექსი და გამოავლინა მსოფლიოში სოციალურად ყველაზე მეტად პროგრესული ქვეყნები. 2014 წლის სოციალური პროგრესის ინდექსის შედეგები დიდად არ განსხვავდება 2015 წლის ინდექსის შედეგებისაგან (ვინაიდან ინდექსი წლიდან წლამდე მცირედით იცვლება).

სოციალური პროგრესის ინდექსის რეიტინგის მიხედვით, პირველ ადგილზე სკანდინავიის ქვეყნები, დასავლეთი ევროპა, დიდი ბრიტანეთი, კანადა და ამერიკის შეერთებული შტატებია. განვითარებული ქვეყნები გამოირჩევიან საერთო კეთილდღეობითა და სოციალური ორიენტაციით, მაგრამ ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან „სოციალური ეკონომიკის“ სიმწიფის ხარისხის მიხედვით. მაგალითად აშშ-ს, რომლისთვისაც დამახასიათებელია მნიშვნელოვანი სოციალური დანახარჯები და შეუძლია გამოყოს სოლიდური სახსრები სოციალურად დაუცველი ფენების დასახმარებლად, ჯანდაცვის დასაფინანსებლად, განათლებისა და სხვა სოციალური მიზნებისათვის, აბსოლუტური მაჩვენებლებით ჩამორჩებიან დასავლეთევროპული ქვეყნები, მაგრამ ისინი „სოციალური ეკონომიკის“ სიმწიფის გაცილებით მაღალი დონით ხასიათდებიან, ვიდრე აშშ. დასავლეთ ევროპის ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური და სამართლებრივი ინსტიტუტები, შემოსავლების გადანაწილებაში უთანაბრობის ხარისხის შემცირებისა და მომსახურების ხელმისაწვდომობის გაზრდის გზით, მიმართულნი არიან ჰუმანიზაციის პროცესების გაღრმავების, სამართლიანობისა და სოციალური თანხმობის, მოსახლეობის ძირითადი ნაწილის ცხოვრების დონის ამაღლებისა და საშუალო ფენის გაძლიერებისაკენ. აღნიშნულიდან გამომდინარე აშშ ამ ინდექსის მიხედვით უჭირავს მე-6 ადგილი.

საქართველო 65,89 ქულით 133 ქვეყანას შორის მე-60 ადგილზე მოხვდა. ინდექსის თანახმად, საქართველო საშუალო სოციალური პროგრესის ქვედა ზღვარის მქონე ქვეყნებს შორის მოხვდა. ამავე ჯგუფში მოხვდნენ რეგიონის სხვა ქვეყნები - თურქეთი, სომხეთი, უკრაინა, აზერბაიჯანი.

2016 წლის სოციალური პროგრესის ინდექსის მიხედვით საქართველო 133 ქვეყანას შორის 54-ე ადგილასაა. მისი ქულაა 69,17. იგი საშუალოზე მაღალი პროგრესის მქონე ქვეყნების გვერდითაა და მეზობელ ქვეყნებთან შედარებით უკეთესი მაჩვენებელი აქვს. საქართველომ 12 კომპონენტიდან, ყველაზე მაღალი ქულა დაწყებითი განათლების ხელმისაწვდომობაში მიიღო. საშუალოზე მაღალი ქულები მიიღო კვების, სასმელი წყლისა და პირველადი ჯანდაცვის კომპონენტებში, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობაში, სიტყვის თავისუფლებასა და უმაღლეს განათლებაზე ხელმისაწვდომობაშიც. საინტერესოა საქართველოს სოციალური პროგრესის ინდექსის შედარება რეგიონში მასზე ძლიერი ეკონომიკის მქონე ისეთ ქვეყანასთან, როგორიც აზერბაიჯანია. მიუხედავად იმისა, რომ აზერბაიჯანის მშპ საქართველოს მშპ-ს 2-ჯერ მაინც აღემატება, აზერბაიჯანს სოციალური პროგრესის ინდექსის რეიტინგში 76-ე ადგილი უკავია და 3 ქულით ჩამოუვარდება საქართველოს. მსგავსი სურათი გვაქვს ბევრი სხვა ქვეყნის შემთხვევაშიც, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ მშპ ერთ სულ მოსახლეზე და სოციალური პროგრესის ინდექსი ყოველთვის ერთი და იგივე მიმართულებით არ მოძრაობს.

ამრიგად, საბაზრო ეკონომიკაში სოციალური ორიენტაციის გაძლიერებამ წინა პლანზე წამოსწია კეთილდღეობის სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტების კვლევა. სოციალური პროგრესის ინდექსის და მშპ-ს შედარება ქვეყნების მიხედვით ამტკიცებს, რომ ეკონომიკური განვითარება არის აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი პირობა სოციალური კეთილდღეობის მოსაპოვებლად და ხშირ შემთხვევაში ეკონომიკის ზრდას სოციალური პროგრესი განაპირობებს.

„სოციალური პროგრესის ინდექსი“ კომბინირებული მაჩვენებელია, რომელიც ქვეყნების მიღწევებს სოციალური პროგრესისა და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის მიხედვით აფასებს. მართალია, მისი ისტორია სულ რაღაც სამ წელს ითვლის, ჯერ კიდევ განვითარების სტადიაშია და დახვეწას საჭიროებს, თუმცა მისი მიმოხილვა საკმაოდ საინტერესოა, ვინაიდან ის ცდილობს იმ სიცარიელის ამოვსებას, რომელზეც მშპ-ს პასუხი არ

აქვს. თუ ჩვენი ქვეყანა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში გაითვალისწინებს სოციალური პროგრესის ინდექსის შედეგებს და პრიორიტეტებს შესაბამისად დასახავს, მომავალში ეს აუცილებლად აისახება ქვეყნის სოციალურ პროგრესზე და მოქალაქეების კეთილდღეობაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასათიანი რ. კეთილდღეობის ეკონომიკის თანამედროვე მოდელები. „ეკონომისტი, 2017 #1.
2. ასათიანი რ. კეთილდღეობა ყველასათვის, კეთილდღეობა კონკურენციის გზით, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, შრომების კრებული, 2017.
3. ეკონომიკური თეორია, ავტორთა კოლექტივი. გადმოშვების და რ. ასათიანის რედაქტორობით, თბ, 1999.
4. *სოციალური პროგრესის იმპერატივის წლიური ანგარიში*.
www.socialprogressimperative.com
5. <http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000404/Gegeshidze.%20E%2B%2B.pdf>

Naira Virsaladze

Academic Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli State University and Kutaisi University

ACTUAL QUESTIONS OF EVALUATION OF ECONOMIC GROWTH AND SOCIAL WELFARE

Resume

Strengthening of social orientation in market economics highlighted researching of social and economic aspects of welfare. Gross domestic product on per capita is the most common indicator of economic growth. But in economic growth research, it is important to see how well the outcome of the country's well-being is measured. While GDP measures the country's income and well-being, it does not say anything about the welfare and happiness of the people living in the country.

According to the rating of the social progress, Scandinavian countries, Western Europe, Great Britain, Canada and the United States are in the first place. Georgia is in the 54th place among 133 countries. It stands with the country having more than average progress rates and has better indicator than the neighbour countries. This indicates that GDP on per capita and social progress index does not always move in the same direction

Overview of the "Social Progress Index" is quite interesting because it tries to fill the emptiness on which GDP has no answer. If our country takes into consideration the results of the Social Progress and determines the priorities in the decision-making process, it will be reflected on social progress and well-being of citizens.

საქართველოს ენერგეტიკული პოლიტიკა, როგორც ეკონომიკური უსაფრთხოების პრიორიტეტი

თანამედროვე ეტაპზე სულ უფრო იზრდება ეკონომიკური უსაფრთხოების მნიშვნელობა. გამომდინარე იქედან, რომ ეკონომიკა საზოგადოების არსებობის, განვითარების და საერთოდ, ქვეყნის სიცოცხლისუნარიანობის საფუძველია, ეროვნული უსაფრთხოება არ არსებობს ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის გარეშე. ეს უკანასკნელი ორგანულ კავშირშია ეკონომიკის სტაბილურ განვითარებასთან, განსაკუთრებით მოსალოდნელი საშინაო და საგარეო საფრთხის დროს. ამიტომაცაა, რომ მას ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის საფუძვლად მიიჩნევენ. ამასთან, ეკონომიკის სტაბილური და მდგრადი განვითარება, თავის მხრივ, ეკონომიკური უსაფრთხოების მყარი საფუძველია.

საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად საჭიროა განსაზღვრული იყოს მისი სტრატეგია, რაც გულისხმობს: ეკონომიკური უსაფრთხოების შინაგანი და გარეგანი მახასიათებლებების განსაზღვრას; ეკონომიკური უსაფრთხოების მოთხოვნების შესაბამისი კრიტერიუმებისა და პარამეტრების ჩამოყალიბებას; ეკონომიკური პოლიტიკის, ინსტიტუციური გარდაქმნებისა და ყველა იმ მექანიზმის განსაზღვრას, რომლებიც ეროვნული ეკონომიკის მდგრადობის დარღვევის თავიდან აცილების საშუალებას.

ეკონომიკური უსაფრთხოება ეროვნული უსაფრთხოების ერთიანი სისტემის ის შემადგენელი ნაწილია, რომელიც მოიცავს ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის უზრუნველყოფას, საზოგადოებაში სოციალური თანხმობის მიღწევას, ეკოლოგიური საფრთხისაგან დაცვას და ქვეყნის რეგიონების, სხვა ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერთეულების შესაძლო ფარგლებში თანაბარ განვითარებას. ამ სისტემაში შემავალი ყველა მიმართულება დიალექტიკურად არის ერთიმეორესთან დაკავშირებული და ერთიმეორეს განაპირობებენ: სამხედრო უსაფრთხოება შეუძლებელია ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების გარეშე; ასევე არ შეიძლება ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების მიღწევა მისი რეგიონების უთანაბრო სუსტი განვითარების პირობებში; ვერ მივაღწევთ ვერც სამხედრო უსაფრთხოებას, ვერც ეკონომიკურ უსაფრთხოებას და რეგიონების თანაბარ, მძლავრ განვითარებას; ეკოლოგიური კატასტროფების შედეგების დაძლევა შეუძლებელია მძლავრი და მუდმივად განვითარებადი, პროგრესირებადი ეკონომიკის გარეშე და სხვა. მაგრამ, ამ დიალექტიკური ერთიანობის ფონზე ჩამოთვლილ მიმართულებათა შორის, ეროვნული უსაფრთხოების ერთიანი სისტემის ყველა შემადგენელ ნაწილს შორის მიაღწევა გადამწყვეტი, წამყვანი როლი აკისრია ეკონომიკურ უსაფრთხოებას. იგი არის ყველა სხვა დანარჩენი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საფუძველთა-საფუძველი.

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკა ეფუძნება ეკონომიკური თავისუფლების პრინციპს. საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების პოლიტიკა მიზნად ისახავს იმ აუცილებელი პირობების შექმნას, რომლებიც ხელს შეუწყობს ქვეყნის განვითარებას, მოსახლეობის კეთილდღეობის, ასევე ეკონომიკისა და მოქალაქეების კონკურენტუნარიანობის ზრდას. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის შესაბამისად საქართველოს გააჩნია შემდეგი ეროვნული ინტერესები:

1. სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველყოფა;
2. სახელმწიფო ინსტიტუტების განვითარება და დემოკრატიის განმტკიცება;
3. ეროვნული უსაფრთხოების ეფექტიანი სისტემის განვითარება;
4. ეროვნული ერთიანობისა და სამოქალაქო თანხმობის განმტკიცება;
5. ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაცია;
6. ეკონომიკის სტაბილური გრძელვადიანი ზრდის უზრუნველყოფა;
7. ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
8. რეგიონული სტაბილურობის უზრუნველყოფა;
9. საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერება;
10. საქართველოს და რეგიონის ეკოლოგიური უსაფრთხოების მდგრადობა;
11. სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნული და კულტურული თვითმყოფლობის უზრუნველყოფა;
12. კიბერუსაფრთხოების განმტკიცება;
13. დემოგრაფიული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
14. დიასპორებთან ურთიერთობა;

ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის მიმდინარეობს მრავალი ინფრასტრუქტურული და ინსტიტუციური პროექტი: ინტენსიურად შენდება ჰიდროელექტროსადგურები და გადამცემი ხაზები,

მიმდინარეობს თურქეთის ელექტროენერგეტიკულ ბაზართან ჰარმონიზაცია, ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების შემდგომ, მიმდინარეობს მოლაპარაკება ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების წევრობაზე და ა.შ.

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის მიხედვით ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის საქართველოს პრიორიტეტია ენერგიის წყაროებისა და ტრანსპორტირების გზების დივერსიფიკაციის გაგრძელება. თანაბრად მნიშვნელოვანია შიგა რესურსების მაქსიმალურად ათვისება.

ენერგეტიკული უსაფრთხოების გაუმჯობესებას ართულებს ხარვეზები საქართველოს ენერგეტიკულ კანონმდებლობაში და ენერგეტიკის მართვის არასისტემური სტილი, როდესაც გადაწყვეტილებები მიიღება მოკლევადიანი, კერძო საჭიროებებიდან გამომდინარე, სათანადო ანალიტიკური უზრუნველყოფის, გრძელვადიანი ხედვების, ნაკლები საზოგადოებრივი ჩართულობის და კონტროლის პირობებში. ასეთი მართვა და იურიდიული გარემო თავისთავად შეიძლება წარმოადგენდეს ენერგეტიკული უსაფრთხოების რისკს, ვინაიდან ზრდის შეცდომების და გარე ზეგავლენების ალბათობას, აბრკოლებს ინვესტიციების მოდინებას და საერთაშორისო თანამშრომლობის მექანიზმების სრულფასოვან ამოქმედებას.

საჭიროა უსაფრთხოების საკითხების სისტემატიზებული და დროული გააზრება, და სამოქმედო სტრატეგიაში გათვალისწინება, რათა დაგროვებულმა რისკებმა ქვეყანა ენერგეტიკული უსაფრთხოების კრიტიკულ ზღვრამდე არ მიიყვანოს.

რეზიუმე

ენერგეტიკული უსაფრთხოება ეროვნული უსაფრთხოების ერთერთი უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი ნაწილია, ხოლო მისი უზრუნველყოფა - ენერგეტიკის პოლიტიკის მთავარი მიზანი. რეგიონში არსებული დაძაბული პოლიტიკური სიტუაცია, ქვეყნის მდგრადი განვითარების მოთხოვნები და ენერგეტიკაში მიმდინარე ინტენსიური ინფრასტრუქტურული და ორგანიზაციული განვითარება კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას; მოითხოვს შესაბამისი საფრთხეების სრულფასოვან და დროულ გაცნობიერებას და სამოქმედო გეგმებში გათვალისწინებას. ენერგეტიკული უსაფრთხოების ანალიზი უნდა ეყრდნობოდეს ენერგეტიკის როლის და დანიშნულების სრულფასოვან გაგებას.

მნიშვნელოვანია ჩატარდეს საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების რისკების შეფასების სრულფასოვანი სამუშაო და ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების კონცეფცია

და სტრატეგია ჩამოყალიბდეს მისი გათვალისწინებით. საჭიროა უსაფრთხოების საკითხების სისტემატიზებული და დროული გააზრება, და სამოქმედო სტრატეგიაში გათვალისწინება, რათა დაგროვებულმა რისკებმა ქვეყანა ენერგეტიკული უსაფრთხოების კრიტიკულ ზღვრამდე არ მიიყვანოს.

ენერგეტიკული დამოკიდებულების მაღალი ხარისხის და საგარეო პოლიტიკური მდგომარეობის არასტაბილურობის გამო საქართველოს ენერგეტიკული გამოწვევები განსაკუთრებულად მწვავეა. ჩვენი ქვეყნისთვის აუცილებელია მომავალი ენერგეტიკული საფრთხეების დროული შეფასება და მათ შერბილებაზე მუშაობა. აუცილებელია ენერგეტიკული უსაფრთხოების მკაფიო განსაზღვრებაც, რაც ქვეყნის განვითარების დონის, საგარეო თუ საშინაო მდგომარეობის შესაბამისად, გახდება ენერგეტიკული პოლიტიკის და სტრატეგიული ქმედებების ორიენტირი.

რისკების უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების ერთერთი მთავარი მიმართულება არის კანონმდებლობის და მართვის ხარისხის გაუმჯობესება.

Makvala Zaridze

Doctoral Student of David Agmashenebeli University

GEORGIAN ENERGY POLICY AS A PRIORITY OF ECONOMIC SECURITY

Resume

Energy security is one of the most important components of national security, and its purpose is the main goal of energy policy. The tense political situation in the region, the sustainable development of the country and intensive infrastructure and organizational development in the energy sector makes the energy security even more sensitive; Requires full and timely understanding of the relevant threats and taking into account the action plans. Analysis of energy security should be based on the full understanding of the role and purpose of energy.

It is important to carry out full-fledged work of Georgia's energy security risk assessment and the country's energy security concept and the strategy is to be taken into consideration. Systematizing and timely understanding of security issues and taking into account the strategy of action is important to accumulate risks to the country's critical security level.

Georgia's energy challenges are particularly acute due to the high degree of energy dependence and the instability of foreign policy. Our country needs a timely assessment of future energy threats and their mitigation. There is a clear definition of energy security that will be based on energy policy and strategic actions in accordance with the country's level of state, foreign and domestic conditions.

One of the main directions of reduction of adverse impacts is the improvement of legislation and quality management.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. არაბიძე - ენერგეტიკული უსაფრთხოება. თბ. 2014წ.
2. თ. ბასილია, ა. სილაგაძე და თ. ჩიკვაძე-ეროვნული ეკონომიკის განვითარების კონცეფცია. თბ 2003 წ.
3. თ. გოჩიტაშვილი – გაზის სექტორის განვითარების პრიორიტეტები. საქართველოს ენერგეტიკა. თბ. 2012 წ.
4. თ. მაღლაკელიძე-ეკონომიკური უსაფრთხოება. თბ. 2002 წ.
5. დ.ჩომახიძე – ენერგეტიკის მდგრადი განვითარების რეგიონული პრინციპები. თბ. 2012წ.
6. დ. ჩომახიძე – საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების ძირითადი მიმართულებები და პრიორიტეტები. საქართველოს ეკონომიკის მეცნიერებათა აკადემიის შრომების კრებული. № 4, თბ. 2002 წ.
7. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია - www.nsc.gov.ge

საქართველოს გეოპოლიტიკა - ქვეყნის უსაფრთხოების გარემო და მის წინაშე არსებული რისკები, საფრთხეები და გამოწვევები

ქვეყნის გეოსტრატეგია და მისი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა თანამედროვე მსოფლიოში სულ უფრო აქტუალური ხდება. მთავარი, რაც ქვეყანამ უნდა გაიაზროს - ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) ძლიერი და სუსტი მხარეები და მისი შესატყვისობაა ევროპის უსაფრთხოების კონცეფციასთან.

გეოპოლიტიკა - ეს არის მიდგომა, მსოფლმხედველობა, რომელიც არა ერთი, არამედ რამოდენიმე სისტემის თავმოყრას, საერთო პრინციპების, ძირითადი კრიტერიუმების, პოლიტიკური ანალიზისა და სახელმწიფოთა ურთიერთდამოკიდებულების სიღრმისეული ანალიზია. [1]

საქართველოს უსაფრთხოების გარემო სწრაფად ცვლავდება, რაც თავისთავად აფერხებს ქვეყნის სტაბილურობას, მის განვითარებას და კონკურენტუნარიანობას. ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების გარემო ძირითადად დამოკიდებულია მის გეოპოლიტიკურ მდგომარეობაზე, მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკურ და პოლიტიკურ პროცესებზე, რეგიონულ უსაფრთხოებაზე და ქვეყნის მისწრაფებაზე, ახალი, დივერსიფიცირებული გზების და თანამშრომლობის ძებნასა და გაღრმავებაზე, რაც ერთიანობაში ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების გარემოს უზრუნველყოფს.

ბოლო წლებში, რეგიონში მიმდინარე პროცესებმა სერიოზული გავლენა იქონია ქვეყნის უსაფრთხოებაზე. ერთის მხრივ, რუსეთის აგრესიამ 2008 წელს, რომელიც საქართველოს სუვერენიტეტის შესარყევად იქნა გამოყენებული, ფართომასშტაბიანი სამხედრო აგრესიის გზით, ფარდა ახადა რუსეთის პოლიტიკური თამაშების განზრახვას და ნათელია, რომ თანამედროვე მსოფლიოშიც კი ესეთი აგრესია გარკვეული ქვეყნებისთვის პოლიტიკური მიზნების მიღწევის საშუალებაა და ემსახურება მხოლოდ ჰეგემონიის შესუსტების შიშით შეპყრობილი სახელმწიფოს მიერ ევროინტეგრაციის გზაზე მყოფი პატარა ქვეყნის შეშინებას.

რუსეთის ფედერაციის მიერ, 2008 წლის აგვისტოში განხორციელებულმა სამხედრო აგრესიამ მთლიანად მთელი კავკასიის რეგიონის უსაფრთხოების გარემო გააუარესა. მაშინ, როდესაც, ჩრდილოეთ კავკასიაშიც საკმაოდ არასტაბილური მდგომარეობაა, უამრავი გადაუჭრელი კონფლიქტი და მოუგვარებელი, არასტაბილური გარემოა, ეს ყველაფერი რატომღაც, საქართველოს უსაფრთხოების გარემოზეც აისახება და უარყოფით გავლენას ახდენს მასზე. [2]

ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, მყარ გარანტიად და უსაფრთხოების პოლიტიკის პრიორიტეტად ნატოსა და ევროკავშირში გაწევრიანება გვევლინება. სწორედ ამ სტრუქტურებში ინტეგრაცია ქმნის ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების მყარ გარანტიებს. თუმცა, მხოლოდ ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში გაერთიანება არ კმარა. საჭიროა, ქვეყნის შიგნით აღმოიფხვრას ის რისკები და საფრთხეები, რომლებიც ქვეყნის უსაფრთხოებას უქმნის საფრთხეს.

ნატოსა და ევროკავშირის აღმოსავლეთ გაფართოება და ევროპაში მიმდინარე ინტეგრაციული პროცესები, საქართველოზე, როგორც ევროპული და ევროატლანტიკური სივრცის ნაწილზე, ქვეყნის უსაფრთხოების განმაპირობებელია ქვეყნისთვის ძალზედ მნიშვნელოვანია ევროპული იჯახის წევრობა.

როგორც მოგეხსენებათ, ქვეყნის უსაფრთხოების გარემო არა მარტო ქვეყნის გარეთ მიმდინარე მოვლენებით ფასდება, არამედ მნიშვნელოვანია შიდა პოლიტიკური პროცესები, რომელიც პირდაპირ კავშირშია ქვეყნის უსაფრთხოების გარემოს შექმნაზე.

2015 წელს, საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა „საქართველოს საფრთხეების შეფასების 2015-2018 წლების დოკუმენტი“, რომელიც გარდა გასაიდუმლოებული მასალებისა, რომელსაც გრიფი „სრულიად საიდუმლო“ ადევს, მოიცავს არსებული სტრატეგიული გარემოს მიმოხილვას და ადგენს ქვეყნის წინაშე მდგარ გამოწვევებსა თუ კონკრეტულ საფრთხეებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ ტიპის დოკუმენტი ქვეყანას ბოლო რამოდენიმე წელია არ ქონია, რაც თავისთავად რიგ პრობლემებს ქმნის. ერთის მხრივ აღნიშნული დოკუმენტის არარსებობა იწვევს კრიზისებისა თუ საგანგებო სიტუაციების მართვის სტრატეგიებისა და გეგმების არ ქონას, რაც თავისთავად გამოიწვევს პასუხისმგებელი პირებისა და უწყებების, კოორდინაციის, მონიტორინგის სისტემების არარსებობას. აღნიშნული დოკუმენტის საფუძველზე ქვეყნის შეიარაღებულ ძალებში ხორციელდება ოპერატიული გეგმების შემუშავება, უწყებათაშორისი კოორდინაცია და მრავალი სხვა ოპერატიულ-ტექნიკური სფეროების დაგეგმვა, შემუშავება და კონტროლი. [3]

როგორც უკვე აღვნიშნე, ეროვნული უსაფრთხოება²³ საკმაოდ კომპლექსური ცნებაა და მისი გაანალიზება მრავალი მიმართულებით ხორციელდება. ფაქტორები, კი რომელებიც გავლენას ახდენენ გეოპოლიტიკურ პროცესებზე, ყველა ქვეყანას თავისი ეროვნული სტარეტიგიიდან გამომდინარე სხვადასხვა აქვს. თუმცა, მაინც ხდება ერთიანი ფორმის/ჩარჩოს ჩამოყალიბება, რომელსაც, მეტნაკლებად მისდევენ და იყენებენ ქვეყნები. ესენია:

- ქვეყნის ხელსაყრელი სტრატეგიული მდებარეობა;
- ქვეყნის წევრობა საერთაშორისო პოლიტიკურ გაერთიანებებში ;
- ქვეყნის ხელსაყრელი სატრანსპორტო-გეოგრაფიული მდებარეობა;
- ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალი;
- გავლენა მსოფლიო პოლიტიკასა და ეკონომიკაზე და აშ.

გამომდინარე იქედან, რომ რეგიონში არც თუ ისე სახარბიელო ვითარებაა, კერძოდ: კონფლიქტები აზრბაიჯანსა და სომხეთს შორის, რომელთა შესაძლო შეუარაღებელი დაპირისპირების განახლება საგრძნობლად შეასუსტებს სამხრეთ კავკასიის ყველა ქვეყნის უსაფრთხოებას, თავისთავად, რუსეთის ფედერაციის პოლიტიკური ზეგავლენის გაძლიერებას შუწყობს ხელს. ძალთა ბალანსის არ ქონდა და არასტაბილურობა; ტერიტორიების შიში, საქართველოს ტერიტორიების თვითნებური ოკუპაცია და აშ., რეალურად გვაფიქრებინებს ქვეყნის უსაფრთხოების სერიოზულ გამოწვევებზე და მასზე მყისიერ მოქმედებაზე. ქვეყნის უსაფრთხოების პოლიტიკის გონივრულად მართის წინაპირობა, მისი ხილული თუ უხილავი საფრთხეების გამოვლენა და მასზე ზემოქმედების უკვე აპრობირებული, ცივილიზებული, დასავლური მეთოდებით ბრძოლა წარმოადგენს.

რაც შეეხება ქვეყნის შიგნით არსებულ, ანუ საშინაო საფრთხეებს, ის მეტად პრობლემურია ვიდრე საგარეო საფრთხეები, რომელიც ძირითადად კავკასიის რეგიონის მერყევი მდგომარეობით გამოიხატება. საქართველოს საშინაო საფრთხეებში მოიაზრება:

- პოლიტიკური არასტაბილურობა;
- რეგიონის დამოკიდებულება გლობალურ ეკონომიკაზე;
- უმუშევრობა;
- სიღარიბე;
- პოლიტიკური საკითხების და ეკონომიკური პრობლემების არასათანადო შეფასება;
- ქვეყნის ეკონომიკური მდგრადობის გეგმის არ არსებობა და აშ. [4]

მიუხედავად ზემოთ ჩამოთვლილი საფრთხეებისა, ქვეყანას საფრთხეს კავკასიაში არსებული კონფლიქტებიც უქმნის. კერძოდ, მეზობელი ქვეყნებიდან საქართველოს ტერიტორიაზე კონფლიქტების შესაძლო გადმოსვლას/გადმოძინებას, ქვეყნის უსაფრთხოების გარემოს რყევა შეიძლება მოჰყვეს. ასევე, უარყოფითად მოქმედებს კავკასიაში არსებული კონფლიქტები, სადაც რუსეთი ცდილობს საქართველოს წინააღმდეგ მტრულად განაწყოს მისი მოსაზღვრე - ჩრდილოეთ კავკასიის მოსახლეობა.

ქვეყნის სტაბილური და უსაფრთხო განვითარებისთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდის შენარჩუნებას. აღნიშნული კი თავისუფალ ბაზრებზე ინტეგრაციით და სწორი ეკონომიკური პოლიტიკით მიიღწევა. ღია, თანმიმდევრული და შედეგზე ორიენტირებული სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები როგორც დასავლეთის, ისე აღმოსავლეთის ქვეყნებთან თუ საერთაშორისო გაერთიანებებთან, ქვეყნის უმთავრესი და უმნიშვნელოვანესი არჩევანია.

ასე, რომ როგორც სხვა სახელმწიფოების, ისე ჩვენთვის ეროვნული ღირებულება და ქვეყნის უსაფრთხოება განისაზღვრება თავისი სუვერენიტეტით, ცივილიზებულ სამყაროში ინტეგრაციის სურვილის წყურვილით და დემოკრატიული სახელმწიფოს წინაშე არსებული იმ ამოცანებით, რომელიც მთლიანობაში ქვეყნის ინსტიტუციონალურ მოწყობას უზრუნველყოფს.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ხელშემწყობია ეფექტიანი და დემოკრატიული მართვის ძირითადი პრინციპების და მიმართულებების განმტკიცება და ქვეყნის მდგრადი, დემოკრატიულ პრინციპებზე აგებული განვითარების პირობების შექმნა. აღნიშნული კი ქვეყნის უსაფრთხოების ძირითადი გამსაზღვრელი ფაქტორებია.

²³ **ეროვნული უსაფრთხოება** - მდგომარეობა, ვითარება, როდესაც სახელმწიფო შეუფერხებლად ასრულებს თავის ფუნქციებს.

Ekaterina Zakaradze

Doctoral student of Georgian Technical University, Faculty of Business Engineering, Department of Public Administration and Electronic Business

GEOPOLITICS OF GEORGIA - THE COUNTRY'S SECURITY, ITS RISKS, DANGERS AND PROBLEMS

Resume

The Region of Caucasus is unique in The World for its diversity and geo-political location. One of its uniqueness is in the function, Caucasus is the main strategic bonding gate of East and West. Exactly that following is an assumption for Georgia to become the main goalscorer in the Region and got its place in the contemporary World.

All the countries of The World is trying to take its deserving place and say its word at the international playground. Precisely this is the main analytical topic of my thesis - Has Georgia required ability to play the main transit role for The World and become major partner country in the Region?

For the stable and safe development of the country, maintaining long-term economic growth is of primary importance. The labeled one is achieved through the integration of free markets and proper economic policies. Open, consistent, result-oriented trade and economic relations, with both Western and Eastern countries or international organizations.

Support for ensuring national security consists in strengthening the basic principles and directions for effective and democratic governance, creating conditions for development based on steady and democratic principles.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Дугин, А., Геополитика Постмодерна. Времена новых империй. Очерки геополитики XXI. 2007. Санкт-петербург.

http://yanko.lib.ru/books/politologiya/dugin-geopolitics_postmodern-a.htm

2. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო. „ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია“.

http://romania.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=geo&sec_id=15

3. საქართველოს საგარეო ურთიერთობების შეფასების 2015-2018 წლების დოკუმენტი. 2016 წ.

<http://ici.ge/news/saqartvelos-safrtxeebis-sefasebis-2015-2018-wlebis-dokumentis-arasaaidumlo-nawili-uaxloes-periodsi-gasajarovdeba.html>

4. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. „საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების ევროპიზაცია“.

<https://www.tsu.ge/science/?leng=ge&jnomeri=7&lcat=jurnal&tid=9>

სიომონ (ამირან) თავართქილაძე

შპს გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტის
ფინანსებისა და ეკონომიკის კათედრის გამგე, პროფესორი

ციფრული ეკონომიკა - მომავლის ეკონომიკა

მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისის ფონზე, ეკონომიკური ზრდის ტემპის შენარჩუნება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, საწარმოო ხარჯების მინიმიზაცია – ყველაზე აქტუალური და მნიშვნელოვანი საკითხებია. რთულია განვსაზღვროთ, რამდენად მიჰყვება საქართველო თანამედროვე ეკონომიკურ ტენდენციებს, თუმცა უპირობოდ შეიძლება ითქვას, რომ ციფრული ეკონომიკა ქვეყნების ეკონომიკური სირთულეებიდან გამოყვანის უახლესი და ძალზე ეფექტური საშუალებაა.

ეკონომიკა, დაფუძნებული ციფრულ ტექნოლოგიებზე, ციფრულ ეკონომიკას წარმოადგენს. ელექტრონული კომერციის, ორგანიზაციული პროცესების კომპიუტერიზებული მართვისა და ციფრული ინფრასტრუქტურის ზრდის ტემპი მსოფლიოში ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი მთავარი სტიმულატორია. მსხვილი, მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების განვითარება, ციფრული ეკონომიკის პრინციპზე დაყრდნობით, ზრდის ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობას. ამ სტიმულატორს ძალუმს ეკონომიკური ზრდის ტემპის ამაღლება და ახალი სამუშაო ადგილების უმოკლეს დროში შექმნა.

სოციალური მედია, მობილური ვებსერვისები, კომპიუტერული ქლაუდ- სისტემები და სხვა თანამედროვე ტექნოლოგიები მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ბიზნესის მართვის იმ ფორმებს, რომლებიც დღევანდელ მსოფლიოში ინერგება. 2017 წლიდან მსოფლიო მოსახლეობის თითქმის ნახევარს ანუ 3.5 მილიარდ ადამიანს აქვს წვდომა ინტერნეტთან. ხოლო ცნობილმა ტრანსნაციონალური კომპანია SpaceX -მა მიმდინარე წლის 3 მაისს, აშშ სენატის ვაჭრობის, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების კომიტეტს ამბიციური გეგმა გააცნო SpaceX 2019 წლიდან ინტერნეტის მიწოდებას სატელიტების მეშვეობით მთელი მსოფლიოსათვის აპირებს. ეს თავისთავად გულისხმობს ციფრული ცოდნის გავრცელების გამარტივებულ პროცესებს, საერთაშორისო ბაზრებზე შეღწევის სიმარტივეს და ა.შ.

როგორ დაიწყო? 1966 წელს, ნობელის პრემიის ლაურეატმა ეკონომიკის დარგში ჩარლზ კაომ აღმოაჩინა სინათლის დიდ მანძილზე გადაცემის საშუალება, იყენებდა რა ზეწმინდა მინას ოპტიკურბოჭკოვან მასალად. პირველი ზეწმინდა ბოჭკო აწარმოეს უკვე ოთხი წლის შემდეგ, 1970 წელს. დღეს, ოპტიკურბოჭკოვანია: ინტერნეტი, ტელეფონი, საკაბელო ტელევიზია და სხვა.

პარალელურად, ამერიკელებმა უილარდ ბიოლმა და ჯორჯ სმიტმა, გამოიგონეს ანალოგური მიკროსქემა ზემოქმედობიარე ფოტოდიოდებიდან. მეცნიერებმა შეძლეს სიგნალის გაგზავნა 100 კმ. მეტ მანძილზე. შემდგომში, მუხტით კავშირის ხელსაწყო რევოლუციურად იქცა და გახდა შეუცვლელი კვლევათა საგანი ყველა დარგსა და სფეროში. ბევრი ელექტრონული მოწყობილობის, რომელთა შორისაა პერსონალური კომპიუტერები, ლეპტოპები, ფოტოაპარატები, თამაშის კონტროლერები, ციფრული ჩამწერები, პლენერები და სხვ., ფუნქციონირება სუპერ მაგნიტორეზისტულობის ეფექტის შედეგია.

1988 წელს, ამ აღმოჩენიდან ათი წლის შემდეგ დაიწყო ამ ეფექტის კომერციული გამოყენება.

დღეს, ციფრული ეკონომიკა აღიარებულია, როგორც მომავლის ეკონომიკა. 2016 წელს მსოფლიოში ციფრული ეკონომიკის მაჩვენებელი 1 ტრილიონი დოლარია.

„ციფრულ ეკონომიკაში უკვე დასაქმებულია 300 მილიონი ადამიანი. 2020 წლამდე ეს რიცხვი 50%-ით გაიზრდება; ევროპის მასშტაბით, 2020 წელს, ციფრულ ეკონომიკაში იმუშავენ დასაქმებით 25 მილიონი ადამიანი; Intel-ის მონაცემებზე დაყრდნობით, მსოფლიოში 19 მილიონი პროგრამისტია, მათი რიცხვი 2019 წელს 25 მილიონამდე გაიზრდება; 2020 წელს 50 მილიარდი უკაბელო მოწყობილობა დაუკავშირდება ერთმანეთს, ეს კი 15-ჯერ გაზრდის გადაცემული ინფორმაციის მოცულობას; მცირე ბიზნესის ზრდის ტემპი საშუალოდ 3-ჯერ მაღალია, თუ ორგანიზაცია ციფრული ტექნოლოგიებით ხელმძღვანელობს. მძლავრი კონკურენცია მარტივად განდევნის ბაზრიდან სუსტ ერთეულებს.“

პირველი მასშტაბური შეხება საქართველოს ციფრული ტექნოლოგიის უცხოელ დანერგვის თაობაზე სატელეკომუნიკაციო სექტორში მოხდა. ჟენევის 2006 წლის ხელშეკრულების (GE-06) ფარგლებში ციფრულ მიწისზედა სატელევიზიო მაუწყებლობაზე გადასვლა საერთაშორისო სატელეკომუნიკაციო გაერთიანების (ITU) წევრი ქვეყნების, მათ შორის – საქართველოს, საერთაშორისო ვალდებულებას წარმოადგენდა. პირობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში, კონკრეტული ქვეყნისთვის მაუწყებლობისთვის გამოყოფილი სიხშირეები

დაუცველი აღმოჩნდებოდა – ძველი სიხშირეები მეზობელი ქვეყნების ციფრული სიგნალით გადაიფარებოდა და ქვეყანა მაუწყებლობის გარეშე დარჩებოდა.

მოცემული ხელშეკრულება არეგულირებდა ციფრულ მიწისზედა საეთერო მაუწყებლობასა და ანალოგური რადიო სიხშირული რესურსის გამოყენების ნორმებს, ვადებს და კოორდინაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს. თუმცა ჩვენთან ციფრულ მაუწყებლობაზე საზოგადოებრივი დისკუსია ოთხი წლის დაგვიანებით, მხოლოდ 2010 წლის მიწურულს დაიწყო. ხოლო საერთაშორისო ვალდებულებიდან 7 წლის შემდეგ, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ 2013 წელს, ციფრულ მაუწყებლობაზე გადასვლის სტრატეგია შეიმუშავა. პროცესში ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი (EBRD) მონაწილეობდა. 2014 წელს საქართველოს მთავრობამ ფორს მაჟორულ სიტუაციაში ციფრულ მაუწყებლობაზე გადასვლის სამოქმედო გეგმა დაამტკიცა. ნაჩქარევად განხორციელდა ციფრულ მაუწყებლობასთან დაკავშირებული შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებებიც. საბოლოოდ 9 წლის შემდეგ, 2015 წლის ივლისში საქართველო ციფრულ მაუწყებლობაზე გადავიდა.

საქართველოში არსებული ტექნოლოგიური თუ ადამიანური ბარიერი მნიშვნელოვანწილად აფერხებს ციფრული ეკონომიკის პრინციპების დანერგვის შესაძლებლობებს. საერთაშორისო გამოცდილებით თუ ვიმსჯელებთ, ციფრული ეკონომიკა ქვეყნის მშპ-ის ზრდის ყველაზე სწრაფ და ეფექტიან გზას წარმოადგენს.

2014 წელს, საერთაშორისო ორგანიზაცია „დელოიტის“ მიერ, ევროკომისიის დაკვეთით ჩატარებული კვლევის შედეგად, იდენტიფიცირებულია რიგი აქტივობებისა, რომლებიც გადააწყობს ქვეყნის ეკონომიკას ციფრულ პლატფორმაზე და ამ გზით უზრუნველყოფს ეკონომიკურ წინსვლას. რეკომენდაციებს შორისაა:

- სპეციფიკური ინდუსტრიებისთვის შესაბამისი ციფრული პლატფორმების შეთავაზება და გაძლიერება;
- ციფრული მეწარმეობის შესახებ ცნობადობის ამაღლება;
- სწავლების კომპონენტის გაძლიერება;
- სტუდენტებისა და კურსდამთავრებულების წახალისება ციფრული ბიზნესის დასაწყებად და სხვა.

ყველა სფერო, იმისდა მიუხედავად, რამდენად ტრადიციულია ის – სოფლის მეურნეობა, ავიაცია, ენერგია, თუ საფინანსო ინდუსტრია – სხვადასხვა სენსორების, ინტერნეტ კავშირის და პროგრამული უზრუნველყოფის წყალობით მთლიანად იცვლება. ამ გარემოში წარმატება უფრო მეტად უკეთესი ციფრული პროდუქტების შექმნაზე, ეკოსისტემების დონის სტრატეგიების მშენებლობაზე იქნება დამოკიდებული, რაც თითქმის ყველაფერს აერთიანებს ახალი ღირებულების განაცხადისთვის.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია შვიდ ძირითად მიმართულებას მოიცავს. ესენია: ფერმერთა და აგრარულ სექტორში დასაქმებულთა კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; დამატებითი ღირებულებების შემქმნელი სრული ციკლის წარმოების განვითარების ხელშეწყობა; ინსტიტუციური განვითარება და ტრენინგები; რეგიონული და სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის განვითარება; სასურსათო უსაფრთხოება; სურსათის უვნებლობა; გარემო და ბიო-მრავალფეროვნება.

ყველა ამ მიმართულების „განვითარება“, წინსვლა შეუძლებელია ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვისა და მოხმარების გარეშე. დააკვირდით განა შესაძლებელია აგრარულ სექტორში დასაქმებულთა კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ან სასურსათო უსაფრთხოება და სურსათის უვნებლობა ციფრული ტექნოლოგიების გარეშე. მიმაჩნია, რომ საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიაში აუცილებლად უნდა წარმოჩინდეს „ციფრული სოფლის“ მოდელური განვითარება. საყურადღებოა, რომ „სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამის ENPARD-ის 2013-2019 წლების ბიუჯეტი საქართველოში 102 მილიონი ევროა.“ **ამ პროგრამის ეფექტური გამოყენებაა საჭირო.**

ეკოსისტემის დონის ცვლილების აუცილებლობის გაგება და გავრცელება XXI საუკუნის მთავარს გამოწვევა იქნება. იან ტინბერგენი ნობელის პრემია ეკონომიკაში მიენიჭა 1969 წელს ეკონომიკური პროცესების ანალიზის მათემატიკური მეთოდების დამუშავებისათვის. წამოაყენა „ოპტიმალური წყობილების“ თეორია, რომელშიაც **ოპტიმალური წყობილების საზოგადოებრივ განვითარების მოდელი – პროგრესის, ცვლილებების აუცილებლობის გააზრების და შესატყვისი ქმედებების განხორციელებაში ხელდას.**

ტრადიციული ცვლილების მიღმა ფოკუსის გაფართოების, სიახლის ძიების აუცილებლობის ილუსტრირებას მსოფლიო ბრენდის „კოდაკის მაგალითზე უკეთ ვერც ერთი სხვა შემთხვევა ვერ ახდენს. დასავლეთში კოდაკის მაგალითი – „შორს ხედვის“ უუნარობის კლასიკურ მაგალითად არის წარმოდგენილი.

1975 წელს პირველი ციფრული კამერის გამოგონების შემდეგ, წარმატების ზენიტში მყოფი კომპანიამ განვითარება ციფრულ სამყაროში ფოტო ქაღალდის და საბეჭდი მელნის სფეროში დაიწყო. 1000-მა პატენტმა სალიცენზიო შემოსავლების სახით მილიარდობით დოლარი მოუტანა. თუმცა, მაინც დამარცხდა. კოდაკი ჯიუტად ებღაუჭებოდა მაღალი რენტაბელობის, ფოტოგრაფიის და ბეჭდვის ხარისხის ბიზნესის ილუზიას, სონის და HP-ის პროგრესის მიმართულებას ყურადღებასაც არ აქცევდა და შედეგად წარუმატებელი ციფრული ტრანსფორმაციის მცდელობის დროს ჩამოინგრა. **იგი ვერ გასცდა ფოტო ქაღალდის და საბეჭდი მელნის „ახლოხედის“ პროგრეს. უბრალოდ დრომ მოიტანა და მოხმარებლების ლომის წილი ფოტოებს საკუთარ მობილურებში, ტაბლეტებში და კომპიუტერებში ათვალიერებდა და იშვიათად ბეჭდავდა.**

კოდაკმა მთელი რესურსები ფოტო ქაღალდის ციფრულ ბეჭდვაში ჩადო და საბოლოოდ თავდაცვისა და ხელახალი სტარტისთვის კაპიტალი აღარ ეყო.

ის, რაც ქართულმა დღეისათვის წარმატებულმა კომპანიებმა კოდაკისგან შეიძლება ისწავლონ, არის ის, რომ სარისკოა, როგორც ცვლილებებისთვის ნაკლები მნიშვნელობის მინიჭება, აგრეთვე მათი არასწორი ნაწილის მოცვა. ეკონომიკური ცვლილებების ეს გზა – პირდაპირი კონკურენციის ნაცვლად ცალკეული მიმართულებით განვითარებით გამოწვეული მარცხი – სულ უფრო და უფრო ხშირი გახდება. სწორედ ამაზე მიუთითებს ჯონ ფორბს ნეში თავის წიგნში - თამაშის თეორია. „ციფრული რევოლუცია მთლიანად შეცვლის კონკურენტულ პოზიციებს და სტრატეგიებს.“

ის კომპანიები, რომლებიც კოდაკისგან სათანადო გაკვეთილს მიიღებენ, რომლებიც სხვისი აზრის მიუღებლობის, თვითკმაყოფილების, მიღწეული ტკბობის ნაცვლად თავიანთ სტრატეგიას სიახლეთა მიების დინამიკის გამადიდებელი შუშებით დააკვირდებიან, გაცილებით ადეკვატურად უპასუხებენ ახალ გამოწვევებს.

კარგად გავიაზროთ ყოველივე, დღეს ციფრული - სიახლეებზე დამყარებული განვითარება ისეთივე მარტივი და სასიცოცხლო მოთხოვნაა, როგორც მრავალი საუკუნეების წინ ბორბალის, შემდგომში ორთქლის მანქანის და სხვა გამოგონება და განვითარება. გავიაზროთ იმ მასშტაბში, დარგში თუ სფეროში სადაც ვართ.

ქვეყანაში ციფრული განათლების ეტაპობრივი განვითარების გარეშე ჩვენ ვერ მივიღებთ კონკურენტუნარიან და მოთხოვნად „პროდუქტ“-სპეციალისტს. გვეყოლება ასეულ ათასობით „მარიაჟული დიპლომირებული“ ადამიანი - სამუშაო ადგილის გარეშე. ეს ტენდენციები ახლაც კარგად სჩანს.

შემთხვევითი არ არის, რომ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ერთ-ერთი პრიორიტეტი სწორედ, უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებების ელექტრონულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებით აღჭურვა, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოწყობა, უნივერსიტეტებს შორის ქსელების შექმნა და საგანმანათლებლო პროცესში ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების აქტიური გამოყენების ხელშეწყობაა. აქვე აღნიშნულია, რომ ციფრული განათლების განვითარება ხელს შეუწყობს: უმაღლესი განათლების საერთაშორისო სივრცეში ინტეგრაციას, განათლების სფეროში მიმდინარე ცვლილებებისა და სიახლეების სწრაფ გავრცელებას, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას; ამაღლებს მოსწავლეთა/სტუდენტთა მოტივაციას, საშუალებას მისცემს ინფორმაციის პასიური მიმღებნი კი არ იყვნენ, არამედ თავად მოახდინონ სასწავლო შინაარსის მოდიფიცირება და შექმნა. განუვითარებს მათ ინფორმაციის მოძიების, დამუშავებისა და შეფასების, კომუნიკაციისა და თანამშრომლობის უნარებს; გაზრდის სხვადასხვა ტიპის მრავალფეროვანი მეთოდური და სასწავლო ელექტრონული რესურსების ხელმისაწვდომობას; ხელს შეუწყობს პედაგოგებს შორის ინფორმაციისა და მასალების გაცვლას, საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარებას, ქვეყნის შიგნით და მის ფარგლებს გარეთ უნივერსიტეტებს შორის კავშირების დამყარებას.

უაღრესად მისასალმებელია საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ვებგვერდი www.nplg.gov.ge ერთ-ერთი ყველაზე დიდი მონაცემთა ბაზაა საქართველოში, რომელიც მოიცავს როგორც ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდების ელექტრონულ კატალოგებს, ისე სხვადასხვა ტიპის ციფრულ ბიბლიოთეკებსა და კოლექციებს (ფოტოებს, პერიოდიკას). ბაზები იმდენად მრავალფეროვანი და თემატურად ყოვლისმომცველია, რომ უნიკალური შესაძლებლობაა როგორც პედაგოგებისთვის, მკვლევებისთვის, მეცნიერებისთვის, სტუდენტებისთვის, ისე ნებისმიერი დაინტერესებული პირისთვის.

ამ მიმართებით, ძალზე სასურველი იქნებოდა საქართველოს როგორც სახელმწიფო ისე კერძო უმაღლესი სასწავლებლების ბიბლიოთეკების ელექტრონული ბაზების ფონდების გაართიანება, რომელიც ხელს შეუწყობდა სხვადასხვა ტიპის და შინაარსის მრავალფეროვანი ელექტრონული სახელმძღვანელოების, სასწავლო კურსების, სავარჯიშოების, მეთოდური და სასწავლო ელექტრონული რესურსების სტუდენტებისთვის ხელმისაწვდომობას, პროფესორ მასწავლებელთა შორის ინფორმაციისა და მასალების გაცვლას, საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარებას, ქვეყნის შიგნით და მის ფარგლებს გარეთ უნივერსიტეტებს შორის კავშირების დამყარებას.

ეს ის საკითხია, რომელიც შესაძლებელია ოპერატიულად და მარტივად გადაწყდეს, როცა უნივერსიტეტები უწყებრივი ინტელექტუალური საკუთრების ფორმალური ზარიერის მიუხედავად თანხმდებიან ამ საკუთრების ერთობლივ გამოყენებაზე. ასეთი პრაქტიკა ერთიანი საუნივერსიტეტო-შორისო ელ-ბიბლიოთეკები არსებობს განათლების დონით ყველაზე გამორჩეულ ქვეყნებში, როგორიცაა ნორვეგია, გერმანია, იაპონია და სხვა. კარგად გავიაზროთ ყოველივე, სადაც რომელიმე უნივერსიტეტში უფრო ახალი და უკეთესი სახელმძღვანელოა, სალექციო კურსი თუ სხვა მასალა, რატომ ჩავიკეტოთ და არ მივცეთ საშუალება სხვა უნივერსიტეტის სტუდენტს მისი გამოყენების უფლება, განა თვითოეული პროფესორის/ავტორის ღირსება და პატივი არ არის ის, რომ რაც შეიძლება ფართოდ გავრცელდეს მისი ნაშრომი.

დღეს მსოფლიო ამ გზით მიდის, ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესი ასეთ მიდგომებს მოითხოვს, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, გაცვა, ღიაობა ასოცირების ხელშეკრულებით საქართველოს მიერ აღებული ვალდებულებაა. ამ ვალდებულებას შესრულება სჭირდება და ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებით მარტივადაა შესაძლებელი.

21-ე საუკუნეში ყველაფერი ერთმანეთთან არის დაკავშირებული. ეს არის დიდი ჯაჭვი, რომელიც გვამღვებს იმის თქმის საშუალებას, რომ თუ ერთი მათგანი- „ციფრული განათლება“ განვითარდა, დანარჩენებსაც ეძლევათ განვითარების საშუალება.

ისტორიის ხაზოვანი, პროგრესული განვითარების კონცეფციის ფარგლებში ერთ-ერთ საყურადღებო საფეხურს წარმოადგენს ტექნოლოგიური ფორმაციული თეორია. დღეს დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში ციფრულ განვითარებასთან ერთად მიმდინარეობს კიდევ ერთი გლობალური ტრანსფორმაცია - ეკოლოგიური რევოლუცია. ცნობილი მეცნიერი შუნტარო იტო აღნიშნავს, რომ „თუ საქალაქო რევოლუციამ შექმნა ნამდვილი ცივილიზაცია, ციფრულისა და ეკოლოგიური ეკონომიკის თანაარსებობამ უნდა წარმოშვას ახალი ტიპის ცივილიზაცია.“

ბარიერები, რომლებიც ამ მიმართულებით არსებობს, აერთიანებს განათლებაში გასატარებელ ახალ რეფორმას, ციფრული სამეწარმეო კულტურის არარსებობასა და რიგ სამართლებრივ რეგულაციებს, რომელთა მოგვარება მხოლოდ სახელმწიფოს, საზოგადოების და უმაღლეს სასწავლებელთა აქტიური ჩართულობითაა შესაძლებელი. დრო მიდის, დასაჩქარებელია „ციფრული განათლების სტრატეგიის“, სასწავლო პროგრამების შემუშავება, ინპლემენტაცია, არსებულ სასწავლო კურსებში ციფრული კომპონენტის გაძლიერება, სტუდენტობასა და ახალგაზრდებში ციფრული სამეწარმეო კულტურის განვითარება და სხვა.

ამ წერილს გარკვეული ანალიზის გარდა, უფრო ახლის ძიების, ციფრული განათლებისა და ცოდნის საბაზო სისტემების განვითარების აუცილებლობას, ციფრული სწავლების კომპონენტის გაძლიერებას, ციფრული ბიზნეს გარემოს სტიმულირებასა და პოპულარიზაციას, ციფრული უნარებისა და ნიჭის მხარდაჭერას, ციფრული სამეწარმეო კულტურის გაძლიერებას ემსახურება.

Simon (Amiran) Tavartkiladze

Doctor of Economics, Professor
of Guram Tavartkiladze Teaching University

CYBER ECONOMICS – ECONOMICS OF THE FUTURE

Resume

Nowadays cyber economics is recognized as economics of the future. All walks of life, irrespective of how traditional it is, – agriculture, aviation, energy or financial industry – thanks to various sensors, Internet communication or software, is in complete makeover. In this environment, success will be mostly dependent on better cyber products, development of better level economic systems. While determining economic policy of the nation on its micro- and macro levels, it is important to think about that ‘cyberization’ does not imply emergence of highly technological enterprises only. The most important is implementation of cyber technologies in all possible sectors. Today this is the way of the development of humankind while the process of integration with the European Union follows in the footsteps of this approach.

We should be fully aware of the above said today – development based on the cyber innovations is as vital demand as many centuries ago was demand for a wheel, later on, invention and development of a steam engine. We should understand it within the scope and sphere where we are.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სოფლის განვითარების 2017 -2020 წლების სტრატეგია და 2017 წლის სამოქმედო გეგმა.
2. სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამა (ENPARD) საქართველოში
3. ციფრული ეკონომიკა: კრიზისიდან გამოსვლის ინოვაციური გზა ნინო ენუქიძე, მიხეილ ბატიაშვილი forbes.ge/.../cifruli-ekonomika%3A-krizisidan-gamosvli-inovaciur
4. ციფრული ეკონომიკა: კრიზისიდან გამოსვლის ინოვაციური გზა ნინო ენუქიძე, მიხეილ ბატიაშვილი forbes.ge/.../cifruli-ekonomika%3A-krizisidan-gamosvli-inovaciur...
5. შუნტარო იტოს (Shuntaro Ito) ნაშრომები “ცივილიზაციათა დაბადება”, Institute of Cultural 2016 წელი www.culturedialogue.com/resources/library/schools/socialur-kulturuli.shtml
 - www.deloitte.com/about
 - www.wikipedia.ge
 - <https://on.ge/>
 - http://prainghand.blogspot.com/2013/01/blog-post_2534.html

ხათუნა თოდუა

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საქართველო გლობალური კონკურენტუნარიანობის მსოფლიო რეიტინგში

როგორც ცნობილია, სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაცია რეგულარულად ატარებს საერთაშორისო კვლევებს და აფასებს ქვეყნებში არსებულ სოციალურ, ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ გარემოს.

მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის ინდექსი (GCI), რომელსაც მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი განსაზღვრავს, ზომავს მაკროეკონომიკური გარემოს ხარისხს, ქვეყნის საჯარო ინსტიტუტების მდგომარეობას და ტექნოლოგიური მზაობის დონეს.

რეიტინგი ეყრდნობა საჯაროდ ხელმისაწვდომ (სტატისტიკურ) მონაცემებსა (MB; UNESCO; World Health Organization; IMF და სხვ.) და მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის აღმასრულებელ პირთა მიერ ჩატარებული კვლევების შედეგებს, რომელიც ბიზნეს-სექტორის მიერ კითხვარების შევსებას მოიცავს, ის განიხილავს ქვეყნის ძლიერ და სუსტ მხარეებს, ახდენს პრიორიტეტების იდენტიფიცირებას პოლიტიკური რეფორმების განხორციელების ხელშეწყობისათვის.

GCI მოიცავს ქვეყნის განვითარების სამ ძირითად საფეხურს:

- ფაქტორ-მამოძრავებელს;
- ეფექტიანობის მამოძრავებელს;
- ინოვაციის მამოძრავებელს.

ამ ფაქტორთა ჯგუფში შედის 12 კომპონენტი, რომლებიც, თავის მხრივ, 114 ქვეკომპონენტისაგან შედგება, კერძოდ, ეკონომიკური ფორუმის მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის ანგარიშში ფასდება ბიზნესგარემო და კონკურენტუნარიანობა სხვადასხვა ქვეყანაში, ეკონომიკაში მომდინარე ძირეული პროცესები: ვალუტის გაუფასურება, სასაქონლო ფასების მერყეობა, გეოპოლიტიკური არასტაბილურობა, უსაფრთხოების პრობლემები, აგრეთვე ინფრასტრუქტურა, ჯანდაცვა და განათლება, შრომის ბაზრის ეფექტიანობა, ფინანსური ბაზრის განვითარება.

საქართველო GCI-ს კვლევაში ჩართულია 2004 წლიდან.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2017-2018 წლების გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში საქართველო 137 ქვეყანას შორის 4,3 ქულით 67-ე ადგილს იკავებს. საქართველოს პოზიცია შარშანდელთან შედარებით 8 პოზიციით არის გაუარესებული - 2015-2016 წლის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსში საქართველო 140 ქვეყანას შორის 66-ე ადგილს იკავებდა, 2014-15 წლების რეიტინგში კი - 69-ს.

ახალ რეიტინგში საქართველოს წინ უსწრებს აზერბაიჯანს, რომელიც 4,7 ქულით 35-ე ადგილზეა, ასევე რუსეთს, რომელიც 4,6 ქულით 38-ე ადგილს იკავებს, რაც შეეხება თურქეთს, ის 53-ე ადგილზეა 4,4 ქულით.

საქართველოს ჩამორჩება სომხეთი, რომელიც 4,2 ქულით 73-ე ადგილზეა. 2017-2018 წლის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ახალი რეიტინგის მიხედვით პირველ პოზიციას 5,9 ქულით შევიცარია იკავებს, მომდევნო პოზიციაზეა აშშ 5,9 ქულით, ხოლო შემდეგზე სინგაპური 5,7 ქულით, მეოთხე ადგილზეა ნიდერლანდები, რომელსაც 5,7 ქულა აქვს, ხოლო მეხუთეზე - გერმანია.

2017-2018 წლების მონაცემებით, მსოფლიო ეკონომიკურმა ფორუმმა საქართველოს კონკურენტუნარიანობის მაჩვენებელი ასე შეაფასა: არაადეკვატურად განათლებული სამუშაო ძალა -17,3; დაფინანსების ხელმისაწვდომობა - 12,0; ინფლაცია - 11,0; არასახარბიელო სამუშაო ეთიკა ეროვნულ შრომით ძალაში - 9,7; ინოვაციების არასაკმარისი მოცულობა - 9,7; არაეფექტური მთავრობის ბიუროკრატია - 9,2; ინფრასტრუქტურის არასაკმარისობა - 7,3; პოლიტიკის არასტაბილურობა - 6,5; მთავრობის არასტაბილურობა - 6,2; უცხოური ვალუტის რეგლამენტი - 1,8; კორუფცია -1,7.

საბოლოოდ, განვითარების შეფასების მიხედვით, საქართველოს კვლავ „ეფექტიანობით მამოძრავებელი“ (Efficiency Driven) ქვეყნის სტატუსი ერგო.

ამასთან, საინტერესოა, რომ საქართველო მიჩნეულია სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებისათვის ერთ-ერთ ყველაზე ხელსაყრელ ქვეყნად. ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსით მას პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან მხოლოდ ლიტვა უსწრებს.

The Heritage Foundation-ის ექსპერტები ეკონომიკურ თავისუფლებას შემდეგნაირად განმარტავენ: „სახელმწიფოს მხრიდან არ ხდება საქონლისა და მომსახურების წარმოების, განაწილებისა და მოხმარების

პროცესებში ჩარევა და დაბრკოლებების შექმნა, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ფიქსირდება მომხმარებელთა უფლებების დარღვევა".

ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსით ლიდერობენ ჰონგ-კონგი, სინგაპური, ახალი ზელანდია, შვეიცარია და ავსტრალია. ლიდერთა ათეულში მოხვდნენ აგრეთვე კანადა, ირლანდია, ესტონეთი და დიდი ბრიტანეთი.

მიუხედავად გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში გაუარესებული პოზიციისა, ფაქტია, რომ საქართველომ ზოგიერთი ეკონომიკური თუ პოლიტიკური მიმართულებით მნიშვნელოვანი პროგრესი განიცადა ბოლო ათწლეულში და ამას კარგად აჩვენებს საქართველოს წამყვანი რეიტინგები სხვა კვლევებში, თუმცა მაღალი რეიტინგები ნაკლებად აისახება მოსახლეობის შემოსავალსა და მის კეთილდღეობაზე, გაუმჯობესდა თუ არა საქართველოში ცხოვრების დონე? ამ კითხვაზე თითქმის პასუხს უნდა სცემდეს თუნდაც ის ფაქტი, რომ ბედნიერების ინდექსში ჩვენი ქვეყნის პოზიცია 4 ერთეულით გაუმჯობესდა - 130-დან 126-მდე, მაგრამ ფაქტია, რომ საქართველო პოსტსაბჭოთა სივრცეში ბედნიერების ინდექსით ბოლო ადგილზეა, და სიტუაცია არ გაუმჯობესდება მანამ, სანამ ქვეყანა არ გაითავისებს ბედნიერების „რეცეპტს“, რომლის არსიც ეკონომიკის განვითარებაში, ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს მატემაში, სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდაში, ჯანდაცვისა და განათლების ხარისხის გაუმჯობესებაში და სხვ. მდგომარეობს.

ეკონომიკის განვითარების ძირითადი გენერატორი, თავის მხრივ, არის საშუალო ფენა, რომელიც საქართველოში, ფაქტობრივად, არ არსებობს, ამასთან, დიდია უმუშევართა რიცხვი, მცირეა ფინანსური საბიუჯეტო შესაძლებლობები, იზრდება სიღარიბის მაჩვენებლები. პრობლემების გადასაჭრელად საჭიროა სახელმწიფოს ძლიერი მარეგულირებელი პოლიტიკა, მეწარმეობის განვითარება, რაც შექმნის დასაქმების შესაძლებლობებს, აგრეთვე უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, რისი ნაკლებობაც დღეს საქართველოში დიდწილად განაპირობებს ეკონომიკური აქტივობის დაბალ დონეს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მ. ბლიაძე, გლობალური ინდექსები - გლობალური სამყაროს საზომები.
2. The Global Competitiveness report 2017-2018, World Economic Forum.
3. The Global Competitiveness report 2015-2016, World Economic Forum.
4. <https://sputnik-georgia.ru/reviews/20170105/234448894/Gruzija-v-rejtingah-dostizhenija-i-neudachi-2016-goda.html> (ნანახია 20.10.2017 წ.).
5. <http://www.timer.ge/%E1%83%9B%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%A4%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%94%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%A4%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%A3/> (ნანახია 22. 10.2017 წ.).
6. <http://www.ttimes.ge/archives/6048> (ნანახია 23.10. 2017 წ.).
7. <http://www.bm.ge/ka/article/saqartvelo-pozicia-saertashoriso-reitingebshi/683> (ნანახია 26.10.2017 წ.).

Khatuna Todua

Akaki Tsereteli State University, Doctor of Economics, Associated Professor

GEORGIA' S RATING IN GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX

Resiume

According to the Global Competitiveness Index (Global Competitiveness Index) of the World Economic Forum 2017-2018, Georgia is among the top ten in 8 sub-components among 137 countries worldwide.

According to the Ministry of Economy, these subcomponents are: annual inflation (first place), trade tariffs (4th place), number of days to start a business (6th place), number of procedures for starting a business (7th place), investor protection strength (7th place), total tax rate (8th place), burden of state regulations (9 th place), malaria cases (first place).

In the Global Competitiveness Rating Georgia is ahead of countries such as Romania (68th place), Armenia (73 th place), Croatia (74th place), Montenegro (77th), Ukraine (81th) and others.

According to the 2017-2018 index, Georgia ranks 67-th out of 137 countries. Despite the fact that the position of Georgia decreased by 8 stages, compared with the previous year, the country's rating score - 4,3 remained the same, indicating that the reduction of position is mainly due to improving positions by other countries.

ეროვნული საინოვაციო სისტემები და მათი განვითარების სტრატეგია საქართველოში

XXI საუკუნე ცოდნის ეპოქაა. თანამედროვე მსოფლიოში იქმნება ფასეულობების ახალი სისტემა, რომელიც ძირფესვიანად ცვლის ეკონომიკის განვითარების ძირითად ფაქტორს და აყალიბებს ახალი ტიპის ეკონომიკას. აღნიშნულ პროცესში ცოდნის სექტორი გადამწყვეტ როლს ასრულებს. ცოდნის წარმოება არის ეკონომიკური ზრდის წყარო. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ეკონომიკური ზრდის დომინანტი ბიზნესის ორგანიზაციის ახალი ფორმებთან ერთად ხდება მეცნიერული ცოდნის სისტემა - ახალი პროცესების, პროდუქტებისა და მომსახურების სისტემა.

საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, ინოვაცია საინოვაციო მოღვაწეობის შედეგია, რომელიც აისახება ახალ, გაუმჯობესებულ პროდუქტებში, ან ახალ გაუმჯობესებულ ტექნოლოგიებში, რომლებიც გამოიყენება პრაქტიკულ საქმიანობაში. მაშასადამე, ინოვაციის აუცილებელი თვისებაა სამეცნიერო-ტექნიკური სიახლე, სამრეწველო გამოყენებადობა და კომერციულობა. ინოვაციები გარდაიქმნებიან ზრდის სტრატეგიულ ფაქტორად, გავლენას ახდენენ საზოგადოებრივი წარმოების სტრუქტურაზე, სახეს უცვლიან საზოგადოების ეკონომიკურ ორგანიზაციას, ახდენენ ქვეყანაში სოციალური სიტუაციის სტაბილიზაციას. ამდენად, ეროვნული საინოვაციო სისტემების არსის, მნიშვნელობის და მათი განვითარების სტრატეგიის კვლევა ძალიან აქტუალურია და ინტერესს არ კარგავს.

ეროვნული საინიციატივო სისტემების ჩამოყალიბების პროცესი შედარებით ინტენსიურად ხორციელდება განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში, რასაც ვერ ვიტყვით საქართველოზე. იმისათვის, რომ მხარი ავუბათ გლობალიზაციის შეუქცევად პროცესებს, აუცილებელია ქვეყნის ეკონომიკა გადავიყვანოთ საინიციატივო განვითარების რელსებზე, რაც უზრუნველყოფს დაჩქარებულ ეკონომიკურ განვითარებას. სწორედ, განვითარებადი ქვეყნის ეკონომიკა უნდა იყოს ინოვაციური. ეროვნული საინოვაციო სისტემა, შეიძლება განისაზღვროს, როგორც ურთიერთდაკავშირებული სტრუქტურების (ორგანიზაციების) ერთობლიობა, რომლებიც დაკავებული არიან მეცნიერული ცოდნისა და ტექნოლოგიების წარმოებითი და კომერციული რეალიზაციით ეროვნული საზღვრების ჩარჩოებში (წვრილი და მსხვილი კომპანიები, უნივერსიტეტები, ლაბორატორიები, ტექნოპარკები, ინკუბატორები, etc.). ამავე დროს, ეროვნული საინოვაციო სისტემები არის სამართლებრივი, ფინანსური და სოციალური ხასიათის ინსტიტუტების კომპლექსი, რომლებიც უზრუნველყოფენ ინოვაციურ პროცესებს და აქვთ მყარი ეროვნული ფესვები, ტრადიციები, პოლიტიკური და კულტურული თავისებურებები. მართალია, ინოვაციური სისტემები ძალზე განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან, მაგრამ მათ აქვთ ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი საერთო ნიშნები და საბაზისო სტრუქტურა და თითოეული მათგანი თავის თავში მოიცავს ერთმანეთთან დაკავშირებული ბლოკების ერთობლიობას. როგორც წესი, გამოყოფენ ასეთი სახის ხუთ ბლოკს, კერძოდ:

I. კრეატიული ბლოკი - ანუ ცოდნის წარმოქმნის ბლოკი (უნივერსიტეტები, სამეცნიერო ინსტიტუტები, რთული სოციალური ქსელები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სხვადასხვა ინსტიტუტებისა და უნივერსიტეტების მკვლევარების არაფორმალურ ურთიერთზემოქმედებას).

II. ტექნოლოგიების ტრანსფერის ბლოკი - სხვადასხვა სახის შუამავლები, მათ შორის, პროფესიონალური ექსპერტიზის არაკომერციული ფონდები, რომლებიც აყალიბებენ განსაკუთრებულ სფეროს, ფართო ქსელური კავშირებით. მათ უნარი შესწევთ უზრუნველყონ კონტაქტები კრეატიული იდეების ავტორებსა და პოტენციურ მყიდველებს შორის.

III. დაფინანსების ბლოკი - იდეის საცდელ ნიმუშად ტრანსფორმაციისათვის და მის მასიურ წარმოებაში თანმიმდევრულად ჩართვისათვის აუცილებელია გარე დაფინანსება.

IV. წარმოების ბლოკი - შესაძლებელია ინოვაციური საწარმოს ორგანიზაციის ორი ალტერნატიული ვარიანტი. პირველი - ასეთი წარმოების ჩართვა ერთ-ერთი მსხვილი ფირმის საწარმოო სტრუქტურაში. ეს შესაძლებელს გახდის გამოყენებული იქნას ვერტიკალური ინტეგრაციის უპირატესობა და შემცირდეს ტრანსაქციული ხარჯები დამოუკიდებელ მენეჯმენტის კომპლექსზე უარის თქმის ხარჯზე (ბუღალტერია, კადრების აღრიცხვის სისტემა და ა.შ.); მეორე - ახალი საწარმოს შექმნა, სადაც საწარმოო ტრანსაქციური ხარჯები მინიმუმირდება მისი მცირე სიდიდის გამო.

V. კადრების მომზადების ბლოკი- ინოვაციური მენეჯერების ჩართვით უნივერსიტეტები, ასევე მეცნიერული კადრების ფორმირებაზე ორიენტირებული სხვა დაწესებულებები, ეროვნული საინჟინრო სკოლები. ამრიგად, ეროვნული ინოვაციური სისტემის საბაზო სტრუქტურა შეიცავს ბლოკებს, რომლებიც ახდენენ ცოდნის გენერირებასა და დაკავებულნი არიან მეცნიერული კადრების მომზადებით; ქმნიან ინოვაციურ ინფრასტრუქტურას. აწარმოებენ ინოვაციურ პროდუქციას და ახორციელებენ სახელმწიფო პოლიტიკას.

მსოფლიოში არსებულ ეროვნულ ინოვაციურ სისტემებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სახეობა:

ევროატლანტიკური მოდელი - ეს არის სრული ინოვაციური ციკლის მოდელი. იდეის წარმოქმნიდან მზა პროდუქციის მასიურ წარმოებამდე. ამ მოდელის გამომყენებელ ქვეყნებში, როგორც წესი, წარმოდგენილია ინოვაციური სისტემის სტრუქტურის ყველა კომპონენტი: ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის მეცნიერება; კვლევები და დამუშავებები, საცდელი ნიმუშების შექმნა და მათი გაშვება მასიურ წარმოებაში. ამ მოდელს იყენებენ განვითარებული ქვეყნები, რომლებიც რეიტინგულები არიან ეროვნული ეკონომიკის მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის თვალსაზრისით (დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი და ა.შ.). აღმოსავლეთ აზიური მოდელი - ინოვაციური განვითარების მოდელია, რომელიც გამოიყენება სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებში (იაპონია, სამხრეთი კორეა, ჰონკონგი, ტაივანი) და ორიენტირებულია მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის ექსპორტზე. ინოვაციური განვითარების ამ მოდელის კლასიკური მაგალითია იაპონიის ინოვაციური სისტემა. ინოვაციური განვითარების ალტერნატიული მოდელი, გამოიყენება უპირატესად აგრარულ ქვეყნებში, რომელთაც არა აქვთ მდიდარი ნედლეულის მარაგები, გადამამუშავების ტექნოლოგიები. როგორც წესი, ამ ქვეყნებს უნარი არ შესწევთ მიაღწიონ შესამჩნევ შედეგებს ახალი ტექნოლოგიების შექმნაში, ისინი თავიანთ ინოვაციურ პოლიტიკაში აქცენტს აკეთებენ კადრების მომზადებაზე ეკონომიკის, ფინანსების, მენეჯმენტის, შრომის სოციოლოგიისა და ფსიქოლოგიის სფეროში, ასევე მსუბუქი მრეწველობის ზოგიერთ დარგზე, კრეატიულ ინდუსტრიაში და რეკრეაციაში. რაც შეეხება სამმაგი სპირალის მოდელს, მისი ძირითადი ელემენტებია: 1) მეცნიერულ ცოდნაზე დამყარებული საზოგადოებისათვის დამახასიათებელია უნივერსიტეტების როლის გაძლიერება (მრეწველობას და ხელისუფლებასთან ურთიერთზემოქმედებასთან ერთად); 2) სამი ინსტიტუტი (უნივერსიტეტი - სახელმწიფო - ბიზნესი) ცდილობს თანამშრომლობას. ამასთან, ინოვაციური მდგენელი გენერირდება ამ ურთიერთზემოქმედებისაგან და არა სახელმწიფოს ინიციატივით; 3) დამატება ტრადიციულ ფუნქციებთან, სამი ინსტიტუტიდან თითოეული მათგანი ნაწილობრივ თავის თავზე იღებს სხვა ინსტიტუციონალური სფეროების ფუნქციას. სხვადასხვა ტიპის ეროვნული ინოვაციური სისტემების შექმნის მსოფლიო გამოცდილება იმაზე მეტყველებს, რომ დღეისათვის ქვეყანათა უმეტესობა თავისი ეკონომიკური განვითარების მიმართულებასა და ორიენტაციას ცვლის ინოვაციების ეკონომიკის მიმართულებით და ამისათვის ირჩევს ეროვნული თავისებურებებისადმი შედარებით ადეკვატურ ეროვნული ინოვაციური სისტემის მოდელს. ამასთან, მოდელების არჩევა ბევრადაა დამოკიდებული ეკონომიკური განვითარების არსებულ დონეზე, განათლებისა და მეცნიერების სისტემით. განვითარებულ ქვეყნებში ინოვაციური სისტემის ახალი მოდელის წარმატებული განვითარებული და გავრცელების პროცესების კანონზომიერი მიმდინარეობის კვალობაზე ვერაფერი იმედისმომცემია საქართველოს ეკონომიკის განვითარების არსებული ინოვაციური დონე. ინოვაციური ეკონომიკა, მთლიანად და ეროვნული ინოვაციური ეკონომიკის შექმნის პროცესი ჯერ მხოლოდ იდეის დონეზეა. რადგან დიდი მნიშვნელობა აქვს ინოვაციური საქმიანობის პოტენციალს, პოლიტიკას და სტრატეგიას.

სამწუხაროდ, საბაზრო ურთიერთობათა ფორმირების თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში საინოვაციო საქმიანობა საკმაოდ დაბალ დონეზეა. თუმცა, იმედს ვიტოვებთ, რომ ქვეყანაში ჯერ კიდევ არიან მაღალკვალიფიციური კადრები, არსებობენ შესაბამისი სამეცნიერო-საწარმოო ბაზა და მნიშვნელოვანი ტექნოლოგიური მარაგები. აღნიშნულის გათვალისწინებით კანონზომიერია კითხვა: რატომ არის უკიდურესად სუსტი ორიენტაცია მეცნიერების მიღწევების წარმოებაში და საქმიანობის სხვა სფეროებში რეალიზაციისაკენ?! დღეს სახეზეა ტექნოლოგიური განახლებისა და ინოვაციების განვითარების მხარდაჭერის სისტემური და ინსტიტუციური ვაკუუმი. საინტერესოა რატომ ვერ იღებს სასურველ შედეგს ეროვნული საინოვაციო სისტემებისა და შესაბამისი პლატფორმების განვითარება და რატომ ვერ უწყობს სათანადოდ ხელს ქვეყნის საერთო კონკურენტუნარიანობას და პროდუქტიულობას?! იქნებ ამის ერთერთი მიზეზი სწორედ ის ინოვაციური პოტენციალია, რომელიც გახლავთ ერთობლიობა სხვადასხვა რესურსების და მატერიალურ-საწარმოო, ფინანსური, ინტელექტუალური, სამეცნიერო-ტექნიკური და სხვა რესურსების ჩათვლით. მე კი სწორედ ამ ერთობლიობას ვერ ვხედავ. ამასთან ვფიქრობ, რომ არ არსებობს საინოვაციო პოლიტიკა. საინოვაციო სისტემის განვითარება წარმატებულ ქვეყნებში საინოვაციო პოლიტიკის საფუძველზე ხორციელდება. ის გახლავთ სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ნაწილი, რომელიც განსაზღვრავს ინოვაციური სტრატეგიის მიზნებსა და პრიორიტეტებს და სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ მისი რეალიზაციის მექანიზმს. სახელმწიფოს ინოვაციური პოლიტიკა უნდა მოიცავდეს საზოგადოების განვითარების გზების ძიებას, პერსპექტიული დარგებისა და წარმოებების გამოვლენას, მათ ფინანსურ მხარდაჭერას, ინოვაციური პროცესების ეკონომიკურ რეგულირებას და ა.შ. იგი უდაოდ განსაზღვრავს როგორც განვითარების საერთო გეზს, ასევე ცალკეული მოწაწილის როლსა და პასუხისმგებლობას. პოლიტიკის დეტალიზაცია და ასახვა კანონებში, გზამკვლევებსა და მეთოდურ მითითებებში,

პროცესის მონიტორინგი და, აგრეთვე, პოლიტიკის ხელშეწყობი ინსტიტუტების დაფუძნება საჯარო და კერძო სექტორებში, - ხელისუფლების ხანგრძლივი, ყოველდღიური ზრუნვის საგანი ხდება. საინოვაციო პოლიტიკის საფუძველზე განვითარება ეფექტიანია. არსებობს თუ არა საქართველოში საინოვაციო პოლიტიკის შემუშავებისათვის საჭირო წინაპირობები?! ვფიქრობ, რომ შედეგი არასახარბიელოა. ყველა ინიციატივა სუსტადაა დაკავშირებული ერთმანეთთან. ნაკლოვანება ისაა, რომ ისინი არ ფარავენ ინოვაციური განვითარებისთვის მნიშვნელოვან მიმართულებათა მთლიან სპექტრს. მათში არ მონაწილეობს ყველა სამინისტრო, ნაკლებად ჩანან მეცნიერებათა აკადემიები. შესაბამისად, ამ, მთლიანობაში დადებითი, ღონისძიებების ეფექტიანობა უფრო დაბალია, ვიდრე იქნებოდა მონაწილეების კოორდინირებულად მოქმედების შემთხვევაში. კოორდინაციის მისაღწევად მონაწილეებს - სამინისტროებისა და სააგენტოების თანამშრომლებს, პარლამენტის წევრებსა და აპარატს, ადგილობრივ თვითმმართველობებს, სასამართლოებს, უნივერსიტეტებისა და კვლევითი ორგანიზაციების თანამშრომლებს, მეცნიერებათა აკადემიებსა და მეცნიერთა სხვა გაერთიანებებს, მეწარმეებსა და მეწარმეთა ასოციაციებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, ძირითად დონორებს შემუშავებული და გაზიარებული უნდა ჰქონდეთ საქართველოში ინოვაციური პროცესის ბუნებისა და შინაარსის ერთიანი ზოგადი ხედვა.

საჭიროა ეროვნული საინოვაციო სისტემების განვითარების სტრატეგიების შესახებ მსჯელობა. ცნობილია ინოვაციური სტრატეგიის სამი ძირითადი მიმართულება: „გადმოტანის“ სტრატეგია - ახალი, კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოების ათვისება საზღვარგარეთული მეცნიერულ-ტექნოლოგიურ და ინოვაციური პოტენციალზე დაყრდნობითა და მაღალეფექტიანი ახალი ტექნოლოგიების ლიცენზიების საზღვარგარეთიდან შეძენის გზით;

„დასესხების“ სტრატეგია - ინოვაციური ტექნოლოგიური პროდუქციის, რომელიც მანამდე იწარმოებოდა ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში, წარმოების ათვისება ქვეყნის საკუთარი ინოვაციური პოტენციალის გამოყენებით;

„გაძლიერების“ სტრატეგია - ახალი კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოების ათვისება ახალი და უახლესი ტექნოლოგიების, ქვეყნის საკუთარი მეცნიერულ-ტექნიკური და საწარმოო-ტექნოლოგიური პოტენციალის და საერთაშორისო გამოცდილების გამოყენებით. არსებული პირობებისა და შეზღუდვების გათვალისწინებით, ოპტიმალურ გზას საქართველოსთვის წარმოადგენს „დასესხების“ სტრატეგიის განვითარება, რომელიც შედარებით ნაკლებ ფინანსურ დანახარჯებს მოითხოვს და, ამავე დროს, საკუთარი მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პოტენციალის გამოყენებას ეყრდნობა. ამასთან, ზოგიერთ დარგში შესაძლებელია „გაძლიერების“ სტრატეგიის გამოყენებაც, განსაკუთრებით იქ, სადაც საქართველოს მეცნიერულ-ტექნიკურ სფეროში ძლიერი საერთაშორისო პოზიციები გააჩნია. ინოვაციური განვითარების არჩეული სტრატეგიიდან გამომდინარე, ქვეყანაში ინოვაციური საქმიანობის ხელშეწყობის მიმართულებით გამოყოფილი უნდა იქნეს შემდეგი სახელმწიფო პრიორიტეტები: მეწარმეობის განვითარება მეცნიერულ-ტექნიკურ სფეროში; ისეთი ეკონომიკური და სამართლებრივი გარემოს შექმნა, რომელშიც აქტიურად განვითარდებოდა ინოვაციური პროცესები ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარება (ინოვაციურ-ტექნოლოგიური ცენტრები, ტექნოპარკები, ბიზნეს-ინკუბატორები, ინფორმაციული სისტემები, სპეციალისტების მომზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების სისტემები მენეჯმენტის სფეროში, ინოვაციის მხარდაჭერის სხვადასხვა ფონდები, მათ შორის ვენჩურული ინვესტირება, დაზღვევის და ლიზინგის კომპანიები და ა.შ.).რაც შეეხება ტექნოლოგიების განვითარების პრიორიტეტულ სფეროებს, საქართველოს დარგობრივი განვითარებისა და საერთაშორისო ტენდენციების გათვალისწინებით, ასეთებად შეიძლება მივიჩნიოთ: ინფორმაციული ტექნოლოგიები; ეკოლოგიურად სუფთა საკვები პროდუქტების დამზადების ტექნოლოგიები; სამედიცინო ბიოტექნოლოგიები; ახალი მასალების მიღების ტექნოლოგიები; არატრადიციული ენერგეტიკის ტექნოლოგიები; მიკრო-, ნანოსისტემების და ნანოტექნოლოგიების განვითარების სამრეწველო ტექნოლოგიები; ბუნებრივი რესურსების მოპოვებისა და გადამუშავების მაღალეფექტიანი ტექნოლოგიები.

მომავალი ინოვაციურ ეკონომიკას ეკუთვნის. სწორედ ეროვნული ინოვაციური სისტემა არის მიღწევების საფუძველი ნებისმიერ სფეროში, საზოგადოების ნებისმიერი მოთხოვნის დაკმაყოფილების შესაძლებელი მექანიზმი. ინოვაცია ეკონომიკაში სიახლეების ათვისება, რომელიც ეკონომიკის ზრდას განაპირობებს. ეკონომიკური პროცესები ინოვაციის გზით უნდა წარიმართოს. ინოვაციის გზით განვითარება ნიშნავს საინოვაციო პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებას მართვის ყველა (ქვეყნის, რეგიონის) დონეზე. ეს მიდგომა ფართოდ უნდა იყოს გაზიარებული და კამათს არ უნდა იწვევდეს საქართველოში. საინოვაციო საქმიანობის კატალიზატორი და რეგულატორი კი, რომლის მიზანია ინოვაციებისათვის ხელსაყრელი გარემოს ფორმირება, საინოვაციო პოლიტიკაა. ეროვნული საინოვაციო სისტემები და მათი ეფექტურად შემუშავება-კოორდინაცია, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების აუცილებელი ნაწილი და პირობაა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- საინოვაციო მენეჯმენტი, თბილისი 2009 (ა. აბრალავა, ლ. გვაჯაია, რ. ქუთათელაძე)
- ინოვაციების მენეჯმენტი, თბილისი 2008 (ე.ბარათაშვილი, ვ.დათაშვილი, გ.ნაკაიძე, რ.ქუთათელაძე)
- www.nplg.gov.ge
- www.matsne.gov.ge
- <http://startup.gov.ge>
- <http://eapnationalplatform.ge>
- www.inovdev.ge
- <http://forbes.ge>
- <http://gov.ge>

Natia Iluridze

Gori State Teaching University, Doctoral student of Kutaisi University

National innovation systems and their development strategy in Georgia

Resume

The national innovation system is the main driving force for economic development and it's as a transformation of scientific and technological progress into real new products and technologies in practise. Without innovations in the market economy there is no long and powerful growth.

Today Georgia has a systemic and institutional vacuum to support technological innovation and innovation development. One of the main reasons for this is that we do not have innovation policy and the strategy of development of national innovation systems. Development of innovation system in successful countries is based on innovation policy. The innovative policy of the state should include the search for the ways of community development, the prospecting of sectors and the industry, their financial support and economic regulation of innovative processes.

Knowledge-Based Economics - All this requires time and intentional policy, strategy and involvement of all sectors of the country and its cooperation. The National Innovation System is the basis for achievement in any field, the mechanism available to satisfy any demands of the community. National innovation systems and their effective development - coordination are essential part of the economic development. The future belongs to the innovative economy.

სახელმწიფო პოლიტიკის როლი ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ფორმირების პროცესში

საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობის 25 წლის განმავლობაში კონკურენტული პოლიტიკა მეტად წინააღმდეგობრივად და არათანმიმდევრულად ყალიბდებოდა და ვითარდებოდა.

2013 წლის აპრილში შეიქმნა ახალი კონცეფცია, რომელიც საფუძვლად დაედო 2014 წლის 15 აპრილიდან ვაჭრობის და კონკურენციის სააგენტოს ფუნქციის გაძლიერებას.

თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ საკანონმდებლო ცვლილებების პაკეტის ფარგლებში გაუქმდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 195-ე მუხლი, რომელიც მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შეზღუდვისთვის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ითვალისწინებდა. ასეთი პასუხისმგებლობის ნაცვლად “თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ” საქართველოს კანონით გათვალისწინებულია ადმინისტრაციული და სამოქალაქო პასუხისმგებლობა კონკურენციის მნიშვნელოვნად შემზღუდველი ქმედების ჩამდენი ეკონომიკური სუბიექტის მიმართ.

საქართველოს კონკურენციული პოლიტიკის ჩამოყალიბების პროცესში მნიშვნელოვან, წინ გადადგმულ ნაბიჯად უნდა ჩაითვალოს 2014 წლის 21 მარტის კანონი „კონკურენციის შესახებ“.

კანონი შემუშავებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების რეკომენდაციების, წესების გათვალისწინებით და შესაბამისობაშია, როგორც ევროკავშირის კონკურენციული სამართლის ძირითად დებულებებთან, ასევე გაეროს, მსოფლიო ბანკის, ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ორგანიზაციის მოდელურ კანონებთან. კანონში განვრცობილია ზოგადი კონკურენციის რეგულირების სფერო, რომელიც მოიცავს ეკონომიკის ყველა დარგს, ეკონომიკურ საქმიანობაში ჩართულ ნებისმიერ პირს და სახელმწიფო თუ ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოებს. ამასთან, რეგულირების სფერო არ შემოიფარგლება მხოლოდ საქართველოს გეოგრაფიული საზღვრებით და ითვალისწინებს საკანონმდებლო დებულებების გამოყენებას ქვეყნის გარეთ განხორციელებულ იმ ქმედებებზე, რომელიც გავლენას ახდენს ქვეყნის შიდა ბაზარზე, არსებულ კონკურენციაზე და არსებითად ზღუდავს მას ან აუარესებს კონკურენტულ გარემოს.

საქართველოს კანონით „კონკურენციის შესახებ“ განსაზღვრულია თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის არამართლზომიერად შემზღუდველი ქმედებები, თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის წესების დარღვევის თავიდან აცილებისა და აღკვეთის სამართლებრივი საფუძვლები და უფლებმოსილი ორგანოს კომპეტენცია.

ახალი კანონის მიღებამდე მოქმედი წესისგან განსხვავებით, საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად, გამოწვევები და ე.წ. „დე მინიმის წესები“ არ ვრცელდება კონკურენტი ეკონომიკური აგენტების გარკვეული კატეგორიის შეთანხმებებზე და ქმედებებზე, ე.წ. კარტელურ გარიგებებზე (რომელთა მიზანია ბაზრების დაყოფა, ფასების ფიქსაცია და სხვა), რომლებიც აშკარად ზღუდავს კონკურენციას და მრავალ ქვეყანაში ითვლება უპირობო კანონსწინააღმდეგო ქმედებად. გარდა ამისა შემცირებულია კონკურენციის უმნიშვნელოდ შემზღუდავი გარიგებების განსაზღვრელი კრიტერიუმები და ევროკავშირის წესების შესაბამისად ისინი განსაზღვრულია: ჰორიზონტალური შეთანხმების მონაწილეთათვის შესაბამისი ბაზრის - 10%-ით ხოლო ვერტიკალური და კონგლომერატული შეთანხმებებისათვის - 15%-ით.

კონკურენტული გარემოს უზრუნველყოფის მიზნით კანონი არეგულირებს კონცენტრაციის პროცესს და განსაზღვრავს დომინირებული მდგომარეობის კრიტერიუმებს, რომლის მიხედვითაც ეკონომიკური აგენტის დომინირებული მდგომარეობა განისაზღვრება შესაბამისი ბაზარზე მისი საბაზრო წილის, კონკურენტი ეკონომიკური აგენტების ფინანსური მდგომარეობის, ბაზარზე შესვლის ან წარმოების გაფართოების ბარიერების, მყიდველის საბაზრო ძალაუფლების, ნედლეულის წყაროების, ხელმისაწვდომობის, ვერტიკალური ინტეგრაციის ხარისხის, ქსელური ეფექტურობისა და საბაზრო ძალაუფლების განმსაზღვრელი სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით.

შესაბამის ბაზარზე ეკონომიკური აგენტის საბაზრო წილს განსაზღვრავს სააგენტო ბაზრის ანალიზის მეთოდური მითითებების გამოყენებით, რომლებსაც იგი ამტკიცებს შესაბამისი სამართლებრივი აქტით. ბაზრის ანალიზის მეთოდური მითითებები მიღებული იქნა კონკურენციის სააგენტოს თავმჯდომარის N30/09-3 ბრძანებით 2014 წლის 30 სექტემბერს. მითითებების შესაბამისად სასაქონლო ბაზრის კონკურენციის დონე წარმოადგენს ბაზრის ხარისხობრივ მაჩასათებელს და აფასებს ეკონომიკური აგენტების წილებს

ურთიერთთანაფარდობას და მათი განაწილების სიმჭიდროვეს ბაზარზე. შესაბამისი სასაქონლო ბაზრის კონკურენციის დონის გამოსათვლელად გამოიყენება ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსი.

ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსის საფუძველზე სასაქონლო ბაზრები კონკურენციის დონეების მიხედვით ფასდება - დაბალკონცენტრირებულ, ზომიერად კონცენტრირებულ და მაღალკონცენტრირებულ სასაქონლო ბაზრებად:

- ა) დაბალკონცენტრირებული $HHI < 1250$;
- ბ) ზომიერად კონცენტრირებული - $1250 < HHI < 2250$;
- გ) მაღალკონცენტრირებული - $HHI > 2250$.

სტატისტიკაში მსოფლიო პრაქტიკაში, ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსის გარდა კონცენტრაციის მიღებული ჩვეულებრივი საზომებია ჯინის კოეფიციენტი, ლინდას ინდექსი, ბალაშას ინდექსი, როზენბლუთისა და ვარიაციის კოეფიციენტები. რაც უფრო მაღალია ეს ინდექსები, მით უფრო მაღალია კონცენტრაციის ხარისხი. კონცენტრაციის ჩვენს მიერ განხილული საზომის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ითვალისწინებს გაყიდვების განაწილებას მთელ ბაზარზე და ამით უმცირეს საწარმოებსაც მოიცავს.

ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის შედარებით უპირატესობებზე დაყრდნობით შეფასებისათვის რამდენიმე საშუალება არსებობს. ამავდროულად, ინდექსების შესაბამისი მეთოდების განსხვავების გამო, ამ მეთოდების ათვისება ამა თუ იმ ქვეყნის შედარებითი უპირატესობების ერთმნიშვნელოვანი შეფასების საშუალებას არ იძლევა. მიზანშეწონილია საქართველოსათვის ინდექსის გამოყენება (RCA მეთოდი), რომელიც შედარებითი უპირატესობების გასაზომად ერთ-ერთ აპრობირებულ - ბალაშას ინდექსს ეყრდნობა და ამა თუ იმ პროდუქტის ექსპორტის და იმპორტის ერთდროულად გაზომვის შესაძლებლობას იძლევა:

$$RCA_a = (X_{ij} - M_{ij}) / (X_{ij} + M_{ij})$$

სადაც RCA_a - არის a ქვეყნის შედარებითი უპირატესობის კოეფიციენტი, X_{ij} - j პროდუქტის ექსპორტი i ქვეყნიდან, M_{ij} - j პროდუქტის იმპორტი i ქვეყნიდან.

ცხრილი 1.

შედარებითი უპირატესობის ინდექსები სასაქონლო პოზიციების მიხედვით, 2012 და 2016 წლებში

N	სასაქონლო პოზიცია	ექსპორტი		იმპორტი		RCA		Δ RCA	ზრდის ტემპი	
		(მლნ.აშშ დოლ.)		(მლნ.აშშ დოლ.)						
		2012	2016	2012	2016	2012	2016		ექსპ.	იმპ.
1	მწვანე ჩაი	1462,2	1197,5	324,5	608,4	0,64	0,33	-0,31	-18,1	87,5
2	თხილი	83587,3	179196	997	3297,9	0,98	0,96	-0,01	114,4	230,8
3	მინერალური წყლები	59289,4	79442,9	90,7	78,1	1,00	1,00	0,00	34,0	-13,9
4	მტკნარი წყლები	127,7	382,4	113	57,7	0,06	0,74	0,68	199,5	-48,9
5	გაზირებული უაკლოპოლო სასმელები	20884,6	11755,9	17133,6	18702,7	0,10	-0,23	-0,33	-43,7	9,2
6	ბოსტნეულის და ხილის წვენები	12577,1	5568,1	3578,7	3941	0,56	0,17	-0,39	-55,7	10,1
7	ყურძნის ღვინო (ნატურალური)	64827,7	113534	1526,8	1221,2	0,95	0,98	0,02	75,1	-20,0
8	სპირტიანი სასმელები	80029,3	91911,4	32903,4	23817,3	0,42	0,59	0,17	14,8	-27,6

როგორც ცხრილიდან ირკვევა, 2012 წელს ყველაზე პოზიტიური მდგომარეობა თხილის, მინერალური წყლების და ყურძნის ღვინის სასაქონლო პოზიციების მიხედვით დაფიქსირდა. ოთხწლიან პერიოდში მდგომარეობა გაუმჯობესდა მტკნარი წყლების, ღვინის, სპირტიანი სასმელების მიხედვით, ხოლო გაუარესდა ხილისა და

ბოსტნეულის წვენების, მწვანე ჩაის და გაზირებული უალკოჰოლო სასმელების პოზიციების მიხედვით (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 2.

**საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვის მაჩვენებლები
(2010-2017 წლებში, მლნ.აშშ. დოლარი)**

მაჩვენებელი	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (I-VII)
საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	6913	9259	10433	10933	11463	9505	9407	5675
ექსპორტი (FOB)	1677	2186	2377	2910	2861	2205	2113	1447
იმპორტი(CIF)	5236	7072	8056	8023	8602	7300	7294	4229
საგარეო ვაჭრობის სალდო	-3559	-4886	-5680	-5112	-5741	-5096	-5181	-2782
ექსპორტი (რეექსპორტის გარეშე)	1380	1693	1606	1812	1873	1637	1657	1142
ექსპორტით (რეექსპ. გარეშე) იმპორტისგადაფარვა	0.26	0.24	0.20	0.23	0.22	0.22	0.23	0.27

2015-2016 წლებში საგარეო სავაჭრო ბრუნვა 2012-2014 წლებთან შედარებით კლების ტენდენციის გამოირჩევა. ეს განპირობებულია როგორც ექსპორტის (მათ შორის რეექსპორტის გარეშე ექსპორტის), ისე იმპორტის მოცულობის შემცირებით.

როგორც ცხრილიდან ჩანს (იხ.ცხრ. 2), ექსპორტით იმპორტით გადაფარვის კოეფიციენტის მაქსიმალური მნიშვნელობა ბოლო 8 წლის განმავლობაში 0,26-ის დონეზეა, რაც ქვეყნის საგარეო სავაჭრო ბრუნვის სტრუქტურის არასახარბიელო დინამიკაზე მიუთითებს.

საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“ განსაზღვრავს კონკურენციის შემზღუდველი ხელშეკრულების, გადაწყვეტილებისა და შეთანხმებული ქმედების (მუხლი 7), კონკურენციის უმნიშვნელოდ შემზღუდველი ხელშეკრულების (მუხლი 8) დეფინიციებს და ადგენს კონკურენციის შემზღუდველი ხელშეკრულების აკრძალვიდან გამონაკლისებს.

კანონი (მუხლი 10) იმპერატიულად კრძალავს სახელმწიფო ხელისუფლების ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიერ კონკურენციის შეზღუდვას.

საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“ სახელმწიფო სუბსიდირების პროცესის დარეგულირების (მოწესრიგების) მიზნით განსაზღვრავს სახელმწიფო დახმარების აკრძალვისა და დაშვების პირობებს (მუხლი 12), სახელმწიფო დახმარების გაცემის ზოგად წესებს (მუხლი 13) და ადგენს სახელმწიფო დახმარების გაცემის შეთანხმებისა და გაცემული დახმარების გასაჩივრების პირობებს.

კანონის აღსრულების პროცესის წარმართვისა და კონტროლის ფუნქციით აღჭურვილი უფლებამოსილი ორგანო ამავე კანონის მეოთხე მუხლის შესაბამისად სათანადო დებულების საფუძველზე.

დამოუკიდებელ მარეგულირებელ ორგანოებს აქვთ დამოუკიდებლობის მაღალი ხარისხი და ისინი ანგარიშვალდებულნი არიან პრეზიდენტის და პარლამენტის წინაშე. მათი დაფინანსება ხდება რეგულირების საფასურის გადახდით. საფასურს იხდიან იმ ბაზრის მონაწილეები, რომელი ბაზარიც რეგულირდება. მარეგულირებლებს აქვთ სრული უფლებამოსილება, დაადგინონ და არეგულირონ ტარიფები თავისი კომპეტენციის სფეროში, კანონით გათვალისწინებულ ფარგლებში. კანონით დაუშვებელია დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს სატარიფო უფლებამოსილებაში ჩარევა და ამ უფლებამოსილებაზე კონტროლის განხორციელება.

THE ROLE OF STATE POLICY IN THE FORMATION OF THE COUNTRY'S COMPETITIVENESS

Resume

Government participation is necessary in the country based on transformed economics. It has to make significant influence on economics and to participate actively by realization of the opportunities delegated towards him by the society. The main target of the government's participation in transformation period is implementation reforms of old economics system and create convenient conditions for developing new economic system.

For today, not only the developing but also the developed countries are not able to maintain competition without harmonized antimonopoly policy towards outside world, which in its own course has to be conforming to the norms stated by International standards and undertaken International obligations.

Georgia is a country with developing economy and large number of external factors effect on it. In conditions when the country mostly depends on imported products and foreign investment it is difficult to determine the expected economic results on the macro or micro basis. Since getting the independence of the country there was not developed long-term development plan on the legislative level, ministries and competent state authorities did not have an action plan and therefore their activities were focused only on short-term results.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მესხია ი., მურჯიკნელი მ. ეკონომიკური რეფორმა საქართველოში (ანალიზი, მიმართულებები, პრობლემები). თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1996.
2. რიკარდო დ., პოლიტიკური ეკონომიკის და დაბეგვრის საფუძვლები. სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 1937.
3. საქართველოს 2005 წლის 3 ივნისის კანონი (N1550-III) "თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ".
4. საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“ (N2159, 21.03.2014).

გლობალიზაცია და საქართველოს ეკონომიკურ ურთიერთობათა პრობლემები

საზოგადოებრივი განვითარების დღევანდელ ეტაპზე გლობალური ეკონომიკა თანამედროვეობის მთავარი ფენომენია. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს ბევრს მსჯელობენ ეკონომიკის გლობალიზაციაზე, მის შესახებ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა აზრი მსოფლიო მასშტაბით ერთიანი, ყოვლის მომცველი მაინც არ არის.

თუ გლობალურ ეკონომიკაში ვიგულისხმებთ საერთაშორისო ვაჭრობისა და ინვესტიციების გზით მიღწეულ განვითარების მკვეთრ შედეგებს, ეს ერთი მხარეა. მაგრამ თუ თანამედროვე გლობალური ეკონომიკის ქვეშ ჩადებული იქნა მსოფლიო განვითარების ნეოლიბერალური გლობალიზაციის მოდელი, საზოგადოებრივი აზრი რთულ სიტუაციაში აღმოჩნდება.

უკანასკნელ წლებში მსოფლიო ეკონომიკურ ცხოვრებაში არსებით მომენტად უნდა ჩაითვალოს სასაქონლო-ფულად ურთიერთობათა არეალის აღმავალი განვითარება, რომელიც მთელი რიგი მიმართულებებით წარმოებს:

- კაპიტალისტური სისტემის მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში შრომის საზოგადოებრივი დანაწილება სათანადო დონეზე;

- მრავალრიცხოვან საწარმოთა განსაზოგადოება უპირატესად წარმოებს საბაზრო ურთიერთობათა გზით, განსაკუთრებით კოლონიური უღლისაგან განთავისუფლებულ ქვეყნებში;

- იმის გამო, რომ ეკონომიკური გლობალიზაცია ეს არის ბიზნესის მართვის ფორმა, გლობალური ეკონომიკური განვითარება განისაზღვრება ორი ურთიერთ საწინააღმდეგო ტენდენციის - მსოფლიო ეკონომიკის დამორჩილება ტრანსნაციონალურ კაპიტალის ინტერესებთან, ერთის მხრივ და ეროვნული ეკონომიკური სისტემების კონკურენციასთან - მეორეს მხრივ ერთობლიობაში;

- ეკონომიკური გლობალიზაცია, როგორც მსოფლიო მეურნეობის ევოლუციის პროდუქტი, როგორც ახალი სამეურნეო მსოფლმხედველობის ფორმირების ინსტრუმენტი - არაეკონომიკა, უნდა გავანალიზოთ საწარმოო ძალთა და წარმოებით ურთიერთობათა გენეზისისპოზიციებიდან;

- გლობალიზაციის პირობებში საწარმოო ძალთა გენეზისი ნათლად ვლინდება საქონლისა და ბიზნესის ორგანული სტრუქტურის ევოლუციაში. საქონელმომოქცევის სტრუქტურის ეოლუციაში. საქონელმომოქცევის ევოლუცია მიმდინარეობს საქონელთა ტრადიციული ბაზრიდან მართვის უფლებების ბაზარზე გადასვლით, არსებითად ეს არის ეკონომიკური გლობალიზაციის უმნიშვნელოვანესი ატრიბუტი.

ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს, რომ ეკონომიკის გლობალიზაცია სხვა არაფერია, თუ არა გადატრიალება მხოლოდ ეკონომიკური ცივილიზაციის ფარგლებში.

თანამედროვე ეკონომიკა თავისი არსით გლობალური ეკონომიკაა. იგი დაფუძნებულია ღირებულებათა გლობალურ ფენომენზე, რომლისთვისაც ფაქტობრივად არ არსებობს შეზღუდვები.

გლობალური ეკონომიკა ეს არის ეკონომიკური ცივილიზაციის უდიდესი მონაპოვარი.

მსოფლიო ეკონომიკური სისტემის საფუძველთა საფუძველია ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომლებიც აკონტროლებენ მსოფლიო სავაჭრო და საფინანსო სისტემების ბრუნვის სფეროთა ნახევარზე მეტს. მართო მსოფლიოს 500 ტრანსნაციონალური კორპორაცია აკონტროლებს გადამამუშავებელი მრეწველობის მესამედზე მეტს, ხოლო ახალი ტექნოლოგიების ვაჭრობის 4/5 -ს.

გლობალიზაციის პირობებში მიმდინარეობს მოსახლეობის განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის დარგების სრულყოფა, მეცნიერების აღმავლობა, საინფორმაციო არეალის გაფართოება, ცხოვრების ყველა მხარის გაუმჯობესება და საბოლოო ჯამში თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დანერგვა-განვითარების უზრუნველყოფა.

საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისიდან მსოფლიო ეკონომიკური სისტემის განვითარებაში განსაკუთრებული როლი შეასრულა ტრანსნაციონალურმა კორპორაციებმა, რომლებიც აკონტროლებენ ვაჭრობისა და ფინანსების მსოფლიო ბრუნვის დაახლოებით ნახევარს, სხვადასხვა ქვეყნების რენტაბელური და მომგებიანი ეკონომიკის ისეთ დარგებს, როგორიცაა: მომპოვებელი და მეცნიერებატევადი მრეწველობა, ტელეკომუნიკაციებისა და საწარმოო ინფრასტრუქტურის სფეროები. 500-ზე მეტი საერთაშორისო ტრანსნაციონალური კორპორაციის გავლენის ქვეშ არის მოქცეული გადამამუშავებელი მრეწველობის ექსპორტის მესამედი, მსოფლიო ვაჭრობის 3/4, ახალი ტექნოლოგიის ვაჭრობის 4/5.²⁴

²⁴ **Осипов Ю.** Экономическая теория на пороге XXI века, М; 2013, стр.21

თანამედროვე სახელმწიფოთა აბსოლუტური უმრავლესობა ახორციელებს სამეურნეო მოდერნიზაციისა და ინდუსტრიალიზაციის აქტიურ პოლიტიკას, როდესაც იზრდება სამეურნეო სუბიექტების ბაზართან დაკავშირებული ურთიერთობები.

სოციალისტური სისტემის წგრევას ამ ქვეყნებში თან ახლდა პრივატიზაციისა და სამეურნეო რეფორმების განხორციელება, საბაზრო ურთიერთობათა სფეროს მკვეთრი აღმავლობა.

დაჩქარებული პრივატიზაცია უპირატესად წარმართა საზოგადოებრივი და ეროვნული მიღწევების საბაზრო ურთიერთობებში მოქცევის გზით. მეცნიერულ-ტექნიკურმა პროგრესმა მოახდინა ინტელექტუალური საკუთრების (ლიცენზიების, პატენტების) დასაბუთებული იურიდიული გაფორმება და უპირატესად მათი ყიდვა-გაყიდვის საგნად გადაქცევა. განსაკუთრებით საყურადღებოა ფინანსურ ურთიერთობებში მომხდარი უღრმესი ცვლილებები, რომლებიც განსაკუთრებით უწყობს ხელს საბაზრო ურთიერთობების განვითარებას უფრო მეტიც, ზემოთ აღნიშნული ურთიერთობები ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში მიღწეულ იქნა სასაქონლო-ფულად ურთიერთობათა გაუგონარი აღმავლობით, რომელსაც ხელიმეუწყო მაღალგანვითარებული ქვეყნების ფინანსურმა დახმარებებმა, თუმცა ამ ქვეყნებში სასაქონლო-ფულად ურთიერთობათა განვითარება მაინც უთანაბრობით ხასიათდება.

საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ გლობალიზაციის პროცესი უპირველესად გამოიწვია ტრანსნაციონალური კორპორაციების (ტნკ) საგნობრივმა საქმიანობამ. ხაზგასასმელია ისიც, რომ კორპორაციებში სტრატეგიული მართვის თავისებურებას წარმოადგენს ეკონომიკურ შესაძლებლობათა შეფასება საგარეო კონკურენტულ სფეროში, კონკრეტულად საწარმოთა ძლიერი და სუსტი მხარეების შეფასების გათვალისწინებით.

ასეთ სიტუაციაში მთავარია მოგების მაქსიმიზაციის უზრუნველყოფა გრძელვადიანი პერიოდისათვის. შედეგად უნდა იქნეს საქმიანი და ობიექტური გეგმა-დონისიძება დასახული მიზნების მისაღწევად.

თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა ადამიანის მართვა გლობალიზაციის პირობებში.

როგორც წესი, გლობალური ტრანსფორმაცია მეცნიერებისაგან მოითხოვს ეკონომიკური ურთიერთობაში ადამიანთა საქმიანობის პერსპექტივების განსაზღვრას.

ხაზგასასმელია ის, რომ გლობალიზაცია რთული და წინააღმდეგობრივი პროცესია. სამეურნეო განვითარების ობიექტური ტენდენციები და მასში მონაწილეთა ობიექტური ტენდენციები ერთმანეთზეა გადასკვლი. გლობალიზაციის დამცველები ამ მოვლენებს განიხილავენ როგორც წარმოების რეალური განსაზოგადოების ობიექტურ აუცილებლობად, რომლებიც უზრუნველყოფენ მენეჯმენტის საგნობრივად ახალი დონის ბაზაზე საწარმოო ძალთა მძლავრ განვითარებას.

იმის გამო, რომ გლობალიზაცია წარმოადგენს თანამედროვეების დამახასიათებელ მოვლენას, იგი იწვევს საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროში - ეკონომიკაში, პოლიტიკაში, კულტურაში და ფაქტობრივად საზოგადოების განვითარების ყველა დონეზე კარდინალურ ცვლილებებს. იგი ხელს უწყობს მსოფლიო მეურნეობის ახალი ტიპის შექმნას.

გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპი წარმოადგენს ერთიანი მსოფლიო ეკონომიკურ, საფინანსო, საინფორმაციო და ჰუმანურ სივრცეს, რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფო ბარიერის შემცირებას საინფორმაციო, კაპიტალის, საქონლისა და მომსახურეობის სფეროებში და ეკონომიკის რეგულირების ეროვნული ინსტიტუტების როლის გადიდებას.

საყურადღებოა ისიც, რომ 21-ე საუკუნის დასაწყისში სსრ კავშირისა და მთელი სოციალისტური სისტემის წგრევის შედეგად, მსოფლიო ეკონომიკურ მეურნეობაში გაბატონდა ისეთი სოციალური ინსტიტუტები, როგორიცაა: წარმოების საშუალებებზე კერძო საკუთრება, საქონლის, მომსახურეობის, საინფორმაციო და ფინანსური კაპიტალი, აგრეთვე თავისუფალიმეწარმეობა, შეიქმნა მსოფლიო (გლობალური) კაპიტალიზმის სისტემა, რომლისთვისაც დამახასიათებელია არა მარტო თავისუფალი ვაჭრობა, არამედ საერთაშორისო ფინანსური კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობა.

კაპიტალიზმის გლობალური სისტემა თავისი ბუნებით წარმოადგენს წმინდა ფუნქციონალურს, ხოლო ფუნქციები წარმოადგენს წმინდა ეკონომიკურს: წარმოებას, მოხმარებას, საქონელთა და მომსახურეობის გაცვლას სარგებლის უზრუნველსაყოფად. მთავარია გაცვლა ეხება არა მარტო საქონელსა და მომსახურეობას, არამედ წარმოების ყველა ფაქტორს, მათ შორის შრომას. იმის გათვალისწინებით, რომ სისტემა ფართოვდება, ეკონომიკური ფუნქცია დომინირებული გახდა ადამიანებისა და საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროსა და მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. ამასთან გათვალისწინებულია, რომ ადრე პოლიტიკა, კულტურა, მეცნიერება, კანონშემოქმედება, სამართალდამცავი საქმიანობა, პროფესიული ცოდნა, ეკოლოგიური პრობლემები და სხვა მოვლენები არ შედიოდა ეკონომიკურ ურთიერთობებში.

ამრიგად, გლობალური კაპიტალიზმის სისტემა თავისი ბუნებით წმინდა ფუნქციონალურია, თანაც იგი წარმოადგენს ეკონომიკური ფუნქციების გაფართოებას, კერძოდ: პოლიტიკა, კულტურა, მეცნიერება, კანონშემოქმედება, პროფესიული ცოდნა, ეკოლოგიური პრობლემები და სხვადასხვა. არ შეიძლება ეჭვი შევიტანოთ იმაზე, რომ საბოლოო ჯამში ყველაფერი დაიყვანება ფულში გამოხატულ მოგებასა და სიმდიდრეზე.

გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ დიდმა რუსმა მოაზროვნემ სერგეი ბულგაკოვმა 1912 წელს გამოცემულ კაპიტალურ ნაშრომში „მეურნეობის ფილოსოფია“²⁵ პირველად ჩამოაყალიბა კაცობრიობის განვითარების ფილოსოფიურ-სამეურნეო პრინციპები, რომლებშიც მოცემულია არა მარტო თვით ადამიანის ცხოვრების არსი, არამედ მისი მთელი სამეურნეო საქმიანობის საბოლოო მიზანი. კერძოდ:

პირველი პრინციპი: ადამიანური ცხოვრება არის მეურნეობა, სამყარო არის მეურნეობა, მთელი კულტურა არის მეურნეობა;

მეორე პრინციპი: ადამიანის შრომა არის ცხოვრების საფუძველი, მეურნეობის საფუძველი;

მესამე პრინციპი: მეურნეობის სუბიექტი არის ადამიანი-კაცობრიობა;

მეოთხე პრინციპი: მეურნეობისა და სამყაროს სუბიექტის ტრანსცენდენტობა;

მეხუთე პრინციპი: მეურნეობის ფილოსოფიურობა;

მექვსე პრინციპი: მეურნეობა როგორც თავისუფლებისა და აუცილებლობის სინთეზი;

მეშვიდე პრინციპი: მეურნეობის ესკატოლოგიურობა.

ეკონომიკურ ურთიერთობათა განვითარება თანამედროვე მსოფლიოში, განსაკუთრებით პოსტსოციალურ ქვეყნებში მათი ფორმირება მიმდინარეობს რთული და მრავალმხრივი ფაქტორების გავლენით. ამ ქვეყნების მეურნეობრივ ცხოვრებაში ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებას თან ახლავს წინააღმდეგობრივი პრობლემები. როგორც წესი, ტრანსფორმირებული სამეურნეო ცხოვრება ზიგ-ზაგებით ვითარდება, რომელიც განპირობებულია საბაზრო ურთიერთობათა განვითარების დაბალი დონით. თანაც პოსტსოციალისტური ქვეყნების აბსოლუტურ უმრავლესობაში თავმოყრილია მაღალეფექტიანი ცივილიზებული საბაზრო ურთიერთობათა ურთულესი პრობლემები, როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ დონეებზე. ამ ქვეყნებში სამეწარმეო საქმიანობას ხელს უშლის სრულყოფილი ბაზრის განუვითარებლობა, არადა ამის გარეშე სამეწარმეო ურთიერთობათა სრულყოფა შეუძლებელია. ამ ქვეყნებში სრულყოფილი საბაზრო სისტემების განუვითარებლობა თავის მხრივ ურთულეს პრობლემებს ქმნის ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაში.

როგორც წესი, საქართველოში საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის სტიმულირება დღის წესრიგში აყენებს ქვეყნის ეკონომიკის საბაზრო ურთიერთობის რელსებზე გადაყვანის აუცილებლობას, რომელსაც თან ახლავს მთელი რიგი პრობლემების აღმოფხვრის აუცილებლობა.

მეურნეობრიობის საბაზრო გამოცდილების დანერგვა დღის წესრიგში აყენებს მთელი რიგი დაუძლეველი ფაქტორების აღმოფხვრას და მეურნეობრიობის საბაზრო მექანიზმის ჩამოყალიბებას, რაც საბოლოო ჯამში ხელს შეუწყობს ქვეყნის ჩართვას საერთაშორისო ეკონომიკის ფერხულში, როგორც სამეურნეო სისტემის თანასწორუფლებიანი წევრისა.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ის გარემოება, რომ მსოფლიო სამეწარმეო ურთიერთობის განვითარება ნებისმიერ ქვეყანაში იწვევს საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის საგნობრივ ცვლილებებს, რაც საბოლოო ჯამში მოითხოვს მეურნეობრიობის საინვესტიციო სტიმულების, წარმოების ეფექტიანობისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლების აუცილებლობას.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულთან ერთად დამოუკიდებლობის რელსებზე დამდგარი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება კრიტიკას ვერ უძლებს, განსაკუთრებით ეკონომიკური სექტორის მაჩვენებლებში. როგორც წესი, გარდამავალი ქვეყნების პირობებში მეწარმეობრივი ურთიერთობების ფორმირება უპირატესად დაკავშირებულია ისეთი პრობლემების გადაწყვეტასთან, როგორიცაა უმუშევრობის შემცირება და ეფექტიანი დასაქმების უზრუნველყოფა მეწარმეობის განვითარების კვალობაზე მის სხვადასხვა ფორმებში, მასშტაბებსა და საქმიანობის სხვადასხვა დონეებზე.

საყურადღებოა, რომ ჩვენი ქვეყნის საბაზრო ურთიერთობებში დასაქმების დინამიკასა და სტრუქტურებში ცვლილებები დამოკიდებულია მთელ რიგ ფაქტორებზე, რომელთა შორის ძირითად ადგილს იკავებს მეურნეობრიობის ახალი ფორმების განვითარება და მათი დონის ცხოველმყოფელობას შორის ურთიერთობა. ჩვენი ქვეყნისათვის საბაზრო გარდაქმნების თანამედროვე დონის პირობებში დამახასიათებელია მეწარმეობის მაღალი სოციალურ-ეკონომიკურ სამეურნეო საქმიანობის ფუნქციებსა და მათი შედარებით დაბალი ცხოველმყოფელობის ხასიათს შორის წინააღმდეგობის მაღალი დონე.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ქვეყანაში პრივატიზაციის დაუმთავრებლობისა და სამეწარმეო პროცესის არასრულყოფილი ფორმირების პირობებში დაბალი ტემპით მიმდინარეობს თანამედროვე ეკონომიკურ ურთიერთობათა პროცესების დანერგვა.

ქვეყანაში განსაკუთრებულ სრულყოფას ექვემდებარება სოციალური პრობლემების კომპლექსურად გადაწყვეტა, ურომლისოდაც შეუძლებელია საბაზრო ურთიერთობათა ფორმირება. გარდამავალ პერიოდში მეტად აქტუალურ პრობლემად გვესახება მინიმალური ხელფასის მიახლოება საერთაშორისო დონესთან და მისი ორგანული დაკავშირება სამომხმარებლო ბიუჯეტის განსაზღვრასთან.

²⁵ Булгаков С.Н. «Философия хозяйства», М., 1990

ხელისუფლებამ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს მინიმალური ხელფასის საგნობრივი დაკავშირებას მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტის დონესთან.

შრომის დანახარჯების შესაბამის ფულად-ღირებულებით ექვივალენტთან არაუზრუნველყოფა იწვევს დასაქმების ეფექტიანობის შემცირებას, უმუშევრობის ზრდას, სამუშაო ძალის მიგრაციას, მოტივაციური სტიმულების შენელებას, სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალისა და ერის ინტელექტის შესუსტებას. ამასთან დაკავშირებით საკუთრების გადანაწილებამ, მისი ახალი ფორმების განვითარებამ და ქვეყანაში მსხვილი პრივატიზაციის პროცესების დაჩქარებამ საბოლოო ჯამში უნდა გამოიწვიოს ახლად შექმნილი ღირებულებების უსწრაფესი გადანაწილება.

ყოველივე ამის საფუძველზე ქვეყანაში მიღწეული უნდა იქნეს ხანგრძლივი სოციალური სტაბილურობა.

საყურადღებოა, რომ ქვეყანაში წინსწრები ეკონომიკური ზრდის მიღწევა შესაძლებელია მოსახლეობის შრომითი სტიმულირებისა და ლეგალური ღონისძიებების ბაზაზე.

უახლოეს პერიოდში ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური ორიენტაცია დაწყებული უნდა იქნეს მინიმალური და საშუალო თვიური ხელფასის ოპტიმალური თანაფართობის უზრუნველყოფით.

გარდამავალი პერიოდის საქართველოში შრომის ანაზღაურება, როგორც ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარების ფაქტორი გვიჩვენებს სხვადასხვა საშუალო რესპუბლიკური ხელფასის სხვაობას სხვადასხვა საბაზრო სტრუქტურათა შრომის ანაზღაურებასთან. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ მეურნეობის ახალი ფორმის პირობებში უცხოური და ერთობლივ საწარმოო სტრუქტურებში შრომის ანაზღაურება მნიშვნელოვნად მაღალია, ვიდრე ეროვნულ საწარმოებში.

როგორც წესი, სტრუქტურული გარდაქმნა ერთ-ერთი მთავარი მიმართულებაა ქვეყნის ეკონომიკაში. საქართველოში გარდამავალი პერიოდის წლებში გარკვეული დადებითი ძვრებია მიღწეული მეწარმეობის განვითარების სფეროში, თუმცა უკანასკნელ პერიოდში შეიმჩნევა ზოგიერთი უარყოფითი ტენდენცია, განსაკუთრებით წარმოებული პროდუქციის პროცესში დასაქმებულ მუშაკების შრომის ანაზღაურებაში.

ხელისუფლების ორგანოებმა მეტი ყურადღება უნდა მიაქციონ ქვეყნის სამეურნეო და სოციალური განვითარების ისეთ მნიშვნელოვან პრობლემების აღმოფხვრას, როგორიცაა:

- მეწარმეობის განვითარების სიღრმისეული ფინანსური, სოციალური და სამართლებრივი ურთიერთობათა სრულყოფა;

- მეწარმეობის დარგობრივი სტრუქტურის ოპტიმიზაცია;

- შემუშავებული იქნეს ქვეყნის სოციალური სფეროს გაუმჯობესების სრულყოფილი სისტემა და ქვეყანაში საზოგადოების წევრთა განვითარების ინდივიდუალური ინტერესების ყოველმხრივი აღმავლობის პროგრამა;

- შემუშავებული იქნეს საზოგადოების წევრთა ეკონომიკური ცხოვრების ამალღების რადიკალური ღონისძიებები: დასაქმების ზრდის, უმუშევრობის შემცირების, სამეწარმეო საქმიანობის სრულყოფა-განვითარების ღონისძიებები; განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს მეწარმეობის განვითარებისა და მატერიალური დოვლათის ზრდის კონკრეტულ ღონისძიებათა შემუშავებას;

- განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს ისეთი ღონისძიებების შემუშავება, რომლის ხელს შეუწყობს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას და მათი ეფექტიანად გამოყენების უზრუნველყოფას;

- სერიოზულ ყურადღებას მოითხოვს სახელმწიფოს სოციალური პრობლემების მწყობრი საგნობრივი ღონისძიებების შემუშავება, მათ პრაქტიკაში დანერგვა და ეფექტიანობის ამაღლება.

Revaz Kakulia

Doctor of economic sciences, Professor

GLOBALIZATION AND THE ECONOMIC RELATIONS PROBLEMS OF GEORGIA

Resume

The modern economy is inherently global economy. It is based on the values of the global phenomenon, for which there are almost no restrictions. The basis of world economic system is transnational corporations that control the world trading and financial systems of spheres more than half of the turnover. Only 500 of the world's transnational corporation controls more than one-third of the processing industry, while the new technology trade wasted due to 4/5.

The authorities should pay more attention to the important problems of the country's economic and social development, to eliminate them, such as:

- Enterprise Development depth financial, social and legal relations perfection;

- Entrepreneurship Sector structure optimization;

- Ensure the development of the social sector to improve and perfect the system of the country interests of the public individual members of for the all-round development of the program;

- Special attention needs measures which will help to attract foreign investments and ensure their efficient use;

- Serious attention requires the social problems in order to develop meaningful measures, practice and increase effectiveness.

ლელო კამლახიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბიზნესის
ადმინისტრირების დეპარტამენტი, მოწვეული სპეციალისტი

ანზორ ბაბუნაშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, კომპიუტერული
ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, მოწვეული სპეციალისტი

ციფრული ბაზარი, როგორც ევროპის ერთიანი ბაზრის სექტორი

ციფრული ბაზარი არის ევროპის ერთიანი ბაზრის სექტორი, რომელიც მოიცავს ციფრულ მარკეტინგს, ელექტრონულ კომერციასა და სატელეკომუნიკაციო სისტემას. იგი გამოცხადდა იუნკერის კომისიის მიერ 2015 წლის მაისში.

მსოფლიოს მძლავრი ფინანსური კრიზისის ფონზე, სამუშაო ადგილების შექმნა, საწარმოო ხარჯების მინიმიზაცია, ეკონომიკური ზრდის ტემპის შენარჩუნება – ყველაზე აქტუალური და სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი საკითხებია ქვეყნებისათვის. რთული სათქმელია, რამდენად მიჰყვება საქართველო თანამედროვე ეკონომიკურ ტენდენციებს, თუმცა დაზუსტებით შეიძლება ითქვას, რომ ციფრული ეკონომიკა ქვეყნების ფინანსური კრიზისიდან გამოყვანის თანამედროვე, უძლიერესი ინსტრუმენტია.

ეკონომიკა, დაფუძნებული ციფრულ ტექნოლოგიებზე, ციფრულ ეკონომიკას წარმოადგენს. ელექტრონული კომერციის, ორგანიზაციული პროცესების კომპიუტერიზებული მართვისა და ციფრული ინფრასტრუქტურის ზრდის ტემპი მსოფლიოში ძალიან სწრაფია, ის ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი მთავარი სტიმულატორია. მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების განვითარება, ციფრული ეკონომიკის პრინციპზე დაყრდნობით, ზრდის ბიზნესსექტორში დასაქმებულთა რაოდენობას. ამ სტიმულატორს ძალუმს ეკონომიკური ზრდის ტემპის ამაღლება და ახალი სამუშაო ადგილების უმოკლეს დროში შექმნა.

სოციალური მედია, მობილური ვებსერვისები, კომპიუტერული ქლაუდ- სისტემები და სხვა თანამედროვე ტექნოლოგიები მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ბიზნესის მართვის იმ ფორმებს, რომლებიც დღევანდელ მსოფლიოში ინერგება. ერთეული ორგანიზაციების, ინდუსტრიებისა ან სულაც ქვეყნების წინაშე დგას არჩევანი – გაითავისონ თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების სიკეთე თუ ზრდის ტემპი შეანელონ და არაკონკურენტულ ერთეულებად იქცნენ. 2016 წლიდან მსოფლიო მოსახლეობის თითქმის ნახევარს ანუ 3 მილიარდ ადამიანს ექნება წვდომა ინტერნეტთან. ეს თავისთავად გულისხმობს ცოდნის გავრცელების გამარტივებულ პროცესებს, საერთაშორისო ბაზრებზე შედგენის სიმარტივეს და ა.შ. აშშ და შვედეთი ტრენდსეტერები არიან: ბოლო რამდენიმე წელიწადში 500,000-ზე მეტი სამუშაო ადგილი შტატებში, მობილური აპლიკაციების ინდუსტრიაში შეიქმნა. ევროპის ქვეყნები ჯერ კიდევ მიმდევრის პოზიციაში არიან. ციფრული ეკონომიკის პრინციპები სრულფასოვნად, ევროპული ორგანიზაციების მხოლოდ 2%-ს აქვს დანერგვა, 41% სრულიად არაინერგებულია, არ გამოიყენება ორგანიზაციული მართვის კომპიუტერული სისტემები, საქმის წარმოება არა ვირტუალურ, არამედ ძირითადად რეალურ დოკუმენტბრუნვაზეა დამყარებული.

გადავხედოთ სტატისტიკას: ციფრულ ეკონომიკაში უკვე დასაქმებულია 200 მილიონი ადამიანი. 2020 წლამდე ეს რიცხვი 50%-ით გაიზრდება; ევროპის მასშტაბით, 2020 წელს, ციფრულ ეკონომიკაში იმუშავენ დასაქმებულთ 5 მილიონი ადამიანი; Intel-ის მონაცემებზე დაყრდნობით, მსოფლიოში 19 მილიონი პროგრამისტია, მათი რიცხვი 2019 წელს 25 მილიონამდე გაიზრდება; 2020 წელს 50 მილიარდი უკაბელო მოწყობილობა დაუკავშირდება ერთმანეთს, ეს კი 15-ჯერ გაზრდის გადაცემული ინფორმაციის მოცულობას; 2020 წელს ახალი სამუშაოს დაწყების მსურველი კანდიდატების 90% დადგება სავალდებულო მოთხოვნის წინაშე, რომ მათ უნდა იცოდნენ თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება; საერთაშორისო ორგანიზაციების 75% 2016 წლისთვის გეგმავს მასშტაბურ ინვესტირებას ციფრულ ტექნოლოგიებში.

დიდ შესაძლებლობებს იძლევა მაღალტექნოლოგიური სფერო ახალგაზრდებისთვის, ვისთვისაც კომპიუტერი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია, და ეს იმის გათვალისწინებით, რომ მსოფლიოში ახალგაზრდების უმუშევრობის მაჩვენებელი საგანგაშო პარამეტრებს აღწევს: საბერძნეთი – 55%, ესპანეთი – 52%, ევროპის სხვა ქვეყნები – 20-22%, საქართველო – 31%. ასეთ პირობებში ციფრული ეკონომიკის განვითარება, ინოვაციების ხელშეწყობა, მაღალტექნოლოგიური სისტემების მცირე ორგანიზაციებში დანერგვა კი შესაძლოა, სინათლის ერთადერთი სხივი იყოს გვირაბის ბოლოს. ევროკომისიის გაანგარიშებით, ევროპული ქვეყნების მიერ შედგენილი

ან აშშ-ის მაგალითის “ანარეკლის პრინციპით” დანერგვა დამატებით 1,500,000 სამუშაო ადგილს შექმნიდა. პრინციპი გულისხმობს საკანონმდებლო ბაზის მომზადებას, ცნობადობისა და სწავლების კომპონენტის გაძლიერებას, ციფრული მეწარმეობის მხარდაჭერას.

ევროკომისიის დაკვეთით ჩატარებული კვლევების თანახმად, მცირე ბიზნესის ზრდის ტემპი საშუალოდ 3-ჯერ მაღალია, თუ ორგანიზაცია ციფრული ტექნოლოგიებით ხელმძღვანელობს. მცირე ბიზნესს ერთეულების მხოლოდ 10% რჩება ბაზარზე, კომერციალიზაციიდან 3 წლის შემდეგ. მძლავრი კონკურენცია მარტივად განდევნის ბაზრიდან სუსტ ერთეულებს.

ციფრული მეწარმეობის მხარდასაჭერად, ევროკომისიამ სახელმწიფო აქტივობების 5 ძირითადი მიმართულება გამოყო:

ციფრული განათლებისა და ცოდნის საბაზო სისტემების არსებობა;

ციფრული ბიზნეს გარემოს სტიმულირება და მხარდაჭერა;

გამარტივებული წვდომა ფინანსებთან;

ციფრული უნარებისა და ნიჭის მხარდაჭერა;

ციფრული სამეწარმეო კულტურის გაძლიერება.

ციფრული სამეწარმეო კულტურის გაძლიერება მნიშვნელოვანი ქმედება იქნება სახელმწიფოს მხრიდან. პროგნოზირებული 250-მილიარდიანი ზრდა ევროპის ქვეყნების ეკონომიკაში ევროკომისიას ამ მიმართულებით აქტიური ნაბიჯების გადადგმის მანდატს ანიჭებს.

საქართველოში არსებული ლეგალური, ტექნოლოგიური თუ ადამიანური ბარიერი მნიშვნელოვანწილად აფერხებს ციფრული ეკონომიკის პრინციპების დანერგვის შესაძლებლობებს. საერთაშორისო გამოცდილებით თუ ვიმსჯელებთ, ციფრული ეკონომიკა ქვეყნის მშპ-ის ზრდის ყველაზე სწრაფ და ეფექტიან გზას წარმოადგენს. ევროკომისიის მიერ რეკომენდებული აქტივობების თანმიმდევრულად გატარების შემთხვევაში, 20%-იანი ზრდა საკმაოდ რეალისტური მიზანია საქართველოსთვის.

განვითარებადი ქვეყნების ციფრული ეკონომიკის ზრდის ყოველწლიური საშუალო მაჩვენებელი 18%-ს აღწევს. განვითარებული ქვეყნების შემთხვევაში კი საშუალოდ 8%-ს. აღნიშნული ტენდენციის დასამკვიდრებლად ამოქმედებულია რამდენიმე გლობალური პროექტი: “ევროკავშირის ინიციატივა – Digital Agenda For Europe, Europe 2020 Initiative”; “ეკონომიკური ფორუმის ინიციატივა – Grand Coalition for Digital Jobs-ი და სხვა. ევროკავშირის მხრიდან იგეგმება მილიონობით ინვესტიციის განხორციელება პერსონალის გადამზადებისა და ახალი ტექნოლოგიების ათვისებისათვის.

საერთაშორისო ორგანიზაცია დელოიტის მიერ, ევროკომისიის დაკვეთით ჩატარებული კვლევის შედეგად, იდენტიფიცირებულია რიგი აქტივობებისა, რომლებიც გადააწყობს ქვეყნის ეკონომიკას ციფრულ პლატფორმაზე და ამ გზით უზრუნველყოფს ეკონომიკურ კეთილდღეობას.

რეკომენდაციებს შორისაა: **ციფრული ინოვაციების** შესახებ მარკეტინგული კამპანიის ჩატარება; **არსებული ინდუსტრიის** კლასტერული გაძლიერება; **სპეციფიკური ინდუსტრიებისთვის** შესაბამისი ციფრული პლატფორმების შეთავაზება და გაძლიერება; **ციფრული მეწარმეობის** შესახებ ცნობადობის ასამაღლებელი კამპანიის ჩატარება; **ახალგაზრდა მეწარმეების** გაცვლითი პროგრამების სტიმულირება; **ინფორმაციის საჯაროობის** უზრუნველყოფა; **მეწარმეობის სწავლების** კომპონენტის გაძლიერება; **სტუდენტებისა და კურსდამთავრებულების** წახალისება ციფრული ბიზნესის დასაწყებად (და სხვა).

ბენჩმარკისთვის შეგვიძლია განვიხილოთ სილიკონის ველის, როგორც ინოვაციური ეკოსისტემის ტრენდსეტერის შემთხვევა: სილიკონის ველი ქმნის სტარტაპ-ეკოსისტემას არა მხოლოდ კალიფორნიაში, არამედ აშშ-ში მთლიანად და ამას საჯარო სექტორის ფრთხილი, შერჩევითი ჩართულობის ფონზე ახორციელებს. სტენფორდის უნივერსიტეტის პოზიციონირება და მათი სამეწარმეო საქმიანობაზე ორიენტირებული საგანმანათლებლო სისტემის არსებობა პოზიტიურად აისახება სან-ფრანცისკოს ყველაზე ინოვაციურ სივრცეზე, სადაც ინოვაციური კურსდამთავრებულები ახალი იდეებით იპყრობენ სილიკონის ველს. ამასთან, კალიფორნიის საგადასახადო სისტემა არ არის მომართული ინოვაციების ხელშეწყობასა და ფინანსების ხელმისაწვდომობაზე, შესაბამისად, ის ჯერ კიდევ სრულყოფის პროცესშია. განსაკუთრებით დამაჯერებლად ჟღერს საქართველოში ციფრული ეკონომიკის წარმატება, თუ განვიხილავთ ბერლინის მაგალითს, სადაც დაბალი საცხოვრებელი ხარჯის გამო, მაღალტექნოლოგიურ სფეროში დასაქმებული სპეციალისტები ემიგრირებენ. ქვეყანა მათთვის განსაკუთრებულ საგადასახადო შეღავათებს აწესებს იმ შემთხვევაში, თუ სპეციალისტები ინოვაციურ ბიზნესს წამოიწყებენ.

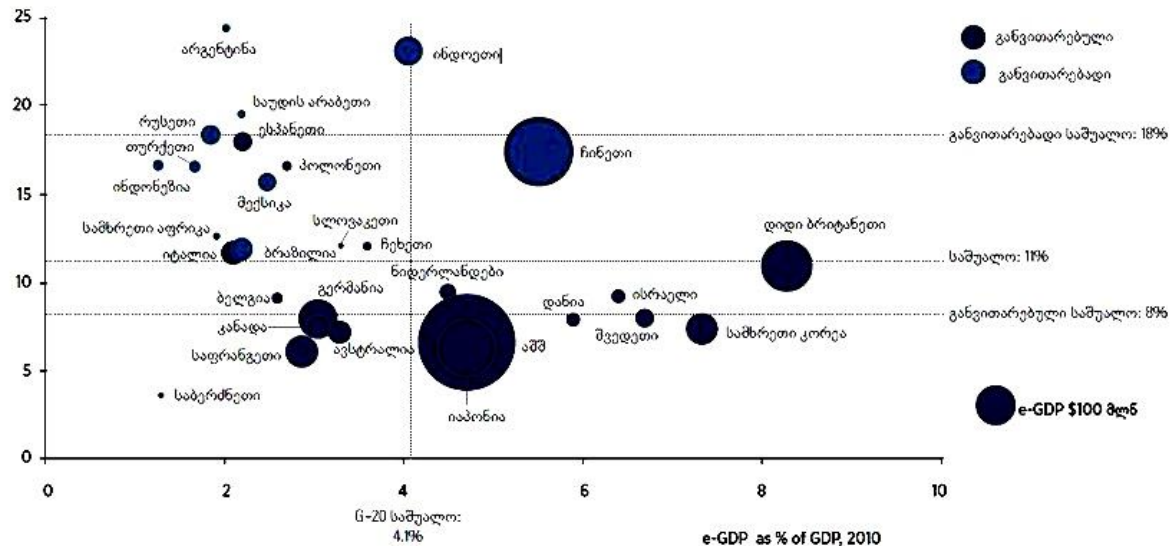
თუმცა, ყველა ზემოთ ხსენებულ ქვეყანასა და ქალაქს შორის, ყველაზე შთამბეჭდავი ციფრული ეკონომიკური ზრდა სინგაპურს აქვს. ქვეყნის მთავრობა უწყვეტად ეძებს შესაძლებლობებს მაღალი ტექნოლოგიების დასაწერად. ინოვაციური სტარტაპ-ეკოსისტემის ხელშეწყობისთვის სამთავრობო დონეზე შექმნილი სააგენტოები იძიებენ ინვესტორებს, ვენჩურულ კაპიტალისტებსა და მაღალტექნოლოგიურ სპეციალისტებს, რომლებიც სხვადასხვა ინდუსტრიის ციფრულ პლატფორმაზე გადაწყობას შეძლებენ. შედეგად, არსად ბიზნესის მართვა ისე

მარტივი არ არის, როგორც სინგაპურში. მთავრობის აქტიური ქმედებები და სწორი პოლიტიკა სინგაპურის წარმატების განმსაზღვრელია.

ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის განსაზღვრისას მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ “გაციფრულება” არ გულისხმობს მხოლოდ და მხოლოდ მაღალტექნოლოგიური სტარტაპების გაჩენას ბაზარზე. მთავარია, ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა ყველა შესაძლო სექტორში მოხდეს. ეკონომიკური ზრდა სხვაგვარად შეუძლებელი გახდება. ბარიერები, რომლებიც ამ მიმართულებით არსებობს, აერთიანებს განათლებაში გასატარებელ რეფორმას, ციფრული სამეწარმეო კულტურის არარსებობასა და რიგ რეგულაციებს, რომელთა მოგვარება სახელმწიფოს აქტიური ჩართულობითაა შესაძლებელი.

ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა

2010-16e-GDR CAGR (%)

ელექტრონული კომერცია - ეს სავაჭრო საქმიანობაა, რომლის ძირითადი მიზანია მოგების მიღება და დამყარებულია კომერციული ციკლის კომპლექსურ ავტომატიზაციაზე გამოთვლითი ტექნიკის გამოყენებით. მ.ო.მ.ხ.მ.ა.რ.ე.ბ.ელი.ლი.მ.ე.წ.ა.რ.მ.ე.ს.ა.წ.ა.რ.მ.ო. (ქარხანა) საწარმოო მენეჯმენტი ს.ა.წ.ა.რ.მ.ო. (ტრანსპორტი) ლოგისტიკა პროპაგანდა საგარანტიო მომსახურება სავაჭრო მენეჯმენტი ფინანსური მენეჯმენტი რეკლამა მარკეტინგი.

“იდეალურ” შემთხვევაში ელექტრონული კომერცია საშუალებას იძლევა სრულად გამოირიცხოს ადამიანი - არამართო მომხმარებელი არამედ მყიდველიც კომერციული ციკლიდან. ურთიერთობის სისტემა გამყიდველი-მყიდველი შეიძლება შეიცვალოს ავტომატურად ფუნქციონირებადი სისტემით სერვერი-კლიენტი წარმოდგენილი მხოლოდ აპარატული და პროგრამული საშუალებებით. დღეს, საყოფაცხოვრებო პირობებშიც კი შესაძლებელია კომპიუტერული სისტემის მომართვა ისე, რომ ყოველდღიურად სრულდებოდეს ინტერნეტის ინფორმაციული სივრცის სკანირება მაგალითად, რომელიმე (საინტერესო) ავტორის ახალი რომანის მოსაძებნად და სავაჭრო სერვერის მხრიდან კომერციული შეთავაზების აღმოჩენისას ავტომატურად შესასრულოს ურთიერთ ანგარიშსწორება, რის შემდეგაც გადაგზავნის მიღებულ ნაწარმოებს მფლობელის კავშირის მობილური საშუალებებზე.

ამჟამად ინტერნეტში ელექტრონული კომერციის ორი მოდელი ფუნქციონირებს: მეწარმე - მეწარმე და მეწარმე - მომხმარებელი. მოდელს მეწარმე - მეწარმე შემოკლებით აღნიშნავენ B2B (Business to Business), ხოლო მოდელს მეწარმე - მომხმარებელი - B2C (Business to Customer), რა თქმა უნდა ასეთი დაყოფა პირობითია, რამდენადაც B2B მოდელშიც ერთერთი მეწარმე არის მომწოდებელი, ხოლო მეორე - იგივე მომხმარებელი. მაგრამ მიღებულია ამ მოდელების განსხვავება ერთმანეთისაგან, ვინაიდან მათი ფუნქციონირებისათვის გამოიყენება სხვადასხვა აპარატულ-პროგრამული საშუალებები. ზოგიერთ საზღვარგარეთულ ლიტერატურაში ცალკე გამოყოფენ კიდევ ერთ მოდელს მომხმარებელი - მომხმარებელი C2C (Consumer to Consumer), მაგრამ ეს კეთდება მხოლოდ სურათის აკადემიური სისრულისთვის.

ქართული საგადასახადო სისტემის emoney.ge (www.emoney.ge) მაგალითზე, რომელიც შემოღებულია ბანკი “ქართუ“-ს მიერ ნაჩვენებია, რომ კორპორაციულ გამყიდველებს, კორპორაციულ მყიდველებს და ინდივიდუალურ მყიდველებს თავაზობენ რეგისტრაციის სხვადასხვა ვარიანტს და შესაბამისად ელექტრონული კომერციის სხვადასხვა პროგრამულ საშუალებებს. ასეთივე სურათია რუსული საგადასახადო სისტემის CiberPlat (www.ciberplat.ru) შემთხვევაშიც.

მეწარმე, რომელიც ემსახურება მომხმარებელთა მასას უნდა გამოიყენოს სხვა საფოსტო საშუალებები. მისთვის არც თუ ისე მნიშვნელოვანია მასში სპამისაგან დაცვის ფუნქციები. იგი არ ზღუდავს შემომავალი ფოსტის ნაკადს და არ აკეთებს დროის ეკონომიას, რადგანაც ამ შემთხვევაში ფოსტასთან არა ხელმძღვანელი არამედ უმცროსი მომსახურე პერსონალი მუშაობს. მაგრამ მისთვის სრულიად აუცილებელია შემოსული შეტყობინებების წიმასწარი დახარისხების ფუნქცია და განსაკუთრებით საფოსტო დაგზავნების სიებითან მუშაობის ფუნქცია. ასეთ შემთხვევაში უპირატესობა შეიძლება მიენიჭოს მაგ. პროგრამას Pegasus Mail ან დაიქირაოს სპეციალისტი, რომელმაც იცის როგორ მიიღოს ეს მომსახურება სხვა მაგ. The Bat პროგრამიდან.

ელექტრონული კომერციის მოდელეზად დაყოფა სწორედ ემსახურება იმას, რომ ამა თუ იმ შემთხვევაში მკაფიოდ განვსაზღვროთ სერვისები. შემდეგში განვიხილავთ მხოლოდ მოდელს მეწარმე - მომხმარებელი, რადგანაც იგი გამოიყენებს მომსახურების მრავალგვარ ტექნოლოგიებს. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ მოდელი მეწარმე - მეწარმე მრავალი ანალიტიკოს აზრით არის მოდელი, რომლის საშუალებითაც გადის შედარებით მძლავრი ფინანსური ნაკადები. ეს იმითაა განპირობებული, რომ თავიდან ინტერნეტი იყო მხოლოდ საქმიანი ურთიერთობის გარემო, ხოლო შემდეგ გახდა საქონლისა და მომსახურების შეძენის საერთოდ მიღებული გარემო.

მოდელში მეწარმე - მომხმარებელი ელექტრონული კომერციის ეფექტურობა არა კორექტულია შევავსოთ მხოლოდ ფინანსური ბრუნვით, რომელიც უშუალოდ მოაქვს მას. ინტერნეტ-მაღაზიებთან 97% - ზე მეტი სეანსი არ სრულდება საქონლის შეძენით. მყიდველები ინტერნეტ-მაღაზიებს ხშირად იყენებენ საქონლის მისაძებნად, ფასების შედარებისა და სამომხმარებლო თვისებების გასაცნობად, რომლის შემდეგაც საქონელს იძენენ ვაჭრობისა და გადახდის ტრადიციული ფორმით. ეს გამოწვეულია იმით, რომ მომხმარებელის შეხედულებით ინტერნეტი საკმარისად არაა დაცული, არა საიმედოა ქსელის საგადასახადო სისტემის მუშაობა, არაა გარანტირებული საქონლის მოწოდების საიმედოობა, აგრეთვე არასაკმარისია ელექტრონული კომერციის სამართლებრივი უზრუნველყოფის დონე.

დღეისათვის ინტერნეტი მსოფლიოში უკვე გახდა ყველაზე წარმომადგენლობითი ელექტრონული სავაჭრო ვიტრინა, მაგრამ დღითი დღე ხდება უფრო წარმომადგენლობითი ელექტრონული სავაჭრო დახლი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union. [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0011\(COD\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0011(COD)&l=en)
2. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>
3. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6321_en.pdf
4. Study on 'Reducing costs and barriers for businesses in the Single Market' (2016), prepared by Policy Department A and London Economics for the IMCO Committee, <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes>

Lela Kamladze

Akaki Tsereteli State University, Department of Business Administration, Invited specialist

Anzori Babunashvili

Akaki Tsereteli State University, Faculty of Exact and Natural Sciences,
Department of Computer Technologies, Invited specialists

DIGITAL MARKET AS EUROPE'S UNIFIED MARKET SECTOR

Resume

The digital single market is one of the most promising and challenging areas of progress, creating potential efficiency gains of EUR 415 billion. It opens up new opportunities to boost the economy through e-commerce, while at the same time facilitating administrative and financial compliance for businesses and empowering customers through e-government. Market and government services developed within the digital single market are evolving from fixed to mobile platforms and becoming increasingly ubiquitous, offering access to information and content any time, anywhere and on any device (ubiquitous commerce and ubiquitous government). These advances call for a regulatory framework that is conducive to the development of cloud computing, borderless mobile data connectivity and simplified access to information and content, while safeguarding privacy, personal data, cybersecurity and net neutrality

გიორგი კეკელიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

თამილ პრინცი-კეკელიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

განვითარებადი ქვეყნები: ვინ აგებს პასუხს სიღარიბეზე? (ალტერნატიული შეხედულება)

სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობა და სიღარიბე - ეს არის პრობლემები, რომლებიც ყოველთვის თანახლავდნენ ადამიანთა საზოგადოების არსებობას და რომლებიც დღემდე წარმოადგენენ რთულად დასაძლევ პრობლემას განსაკუთრებით განვითარებადი და ტრანზიტული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისთვის.

სიღარიბის დამლევაზე მიმართულია მთელი რიგმაღალი ავტორიტეტის მქონე საერთაშორისო ორგანიზაციების პოლიტიკა, რომელთა შორის აღსანიშნავია მსოფლიო ბანკი (World Bank), გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია (United Nations), ეკონომიკური კოოპერირებისა და განვითარების ორგანიზაცია (Organization of Economic Cooperation and Development), ევროკავშირი (European Union), საერთაშორისო სავალუტო ფონდი (International Monetary Fund), შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (International Labor Organization) და სხვ.

სიღარიბესთან ბრძოლაზე მიმართულ მრავალი პროგრამის მიღება-ამოქმედებისა და გარკვეული დადებითი შედეგების მიღების მიუხედავად, სიღარიბის პრობლემა დაუძლეველი რჩება და უფსკრული ყველაზე მდიდრებსა და ყველაზე ღარიბებს შორის უფსკრული ყველაზე მდიდრებსა და ყველაზე ღარიბებს შორის.

საერთაშორისო ჰუმანიტარული ორგანიზაციის „Oxfam“-ის მონაცემების თანახმად, 2010 წლიდან 2015 წლამდე მსოფლიოს უღარიბესი მოსახლეობა 1 ტრილიონი დოლარით გაღარიბდა, მაშინ როცა უმდიდრესი მოსახლეობის ერთი პროცენტი ფლობს სიმდიდრის ისეთივე მოცულობას, რამდენსაც დედამიწის დანარჩენი მოსახლეობა. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს სამყარო უფრო მდიდარია, ვიდრე ის ორასი წლის წინ იყო [3], მსოფლიო მოსახლეობის 70% ცხოვრობს ქვეყნებში, რომლებშიც ეკონომიკური უთანასწორობა უფრო მეტად გაღრმავდა უკანასკნელ 30 წლის განმავლობაში [2, გვ.9]. ამ ქვეყნებს შორის აღმოჩნდნენ ე.წ. პოსტსოციალისტური ქვეყნები, სადაც გასული საუკუნის 90-ან წლებში განხორციელებულ სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცვლილებებსა და ლიბერალურ ტრანსფორმაციას მოჰყვა მოსახლეობის დიდი ნაწილის მატერიალური მდგომარეობის გაუარესება და სიღარიბის წარმოშობა.

სიღარიბის პრობლემის გამწვავებამ და მისი დამლევის სირთულემ მისცა საფუძველი ზოგიერთ მეცნიერს გამოეთქვათ განსაკუთრებული შეხედულებები სიღარიბის პრობლემაზე და მის დამლევს შესაძლებლობაზე.

ახალი კეინზელობის ლიდერი, კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორი, 2001 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატი, ამერიკელი ეკონომისტი **ჯოზეფ ე. სტიგლიცმა** (Joseph Eugene Stiglitz, დაბ. 1943 წ.), რომელიც სამი წლის მანძილზე იყო მსოფლიო ბანკის ჯერ წამყვანი ეკონომისტი და მერე მსოფლიო ბანკის პრეზიდენტის უფროსი მოადგილე, წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდა მანჩესტერის უნივერსიტეტის ბრუკსის სიღარიბის მსოფლიო კვლევის ინსტიტუტს, 2002 წელს გამოაქვეყნა თავისი ნაშრომი „Globalisation and its discontents“ [5], რომელშიც აკრედიტებდა საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციის (IFA) და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF) პოლიტიკას.

ინტერვიუში, რომელიც იყო გამოქვეყნებული 2005 წლის „Optima“-ს მე-8 ნომერში სახელწოდებით „A shilling in the meter and a penny for your thoughts“ [1, გვ. 13], ჯ.ე.სტიგლიცმა აღნიშნა, რომ გლობალიზაციამ გამოიწვია კითხვები ზოგიერთ ორთოდოქსალური შეხედულებებისა და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიმართ. მსოფლიო ბანკში მუშაობისას, ჯ.ე.სტიგლიცი მიზნად ისახავდა განვითარებადი ქვეყნებისათვის დახმარების გაწევას, მათ შორის სიღარიბესთან ბრძოლის თვალსაზრისით. მაგრამ, როგორც ამას ჯ.ე.სტიგლიცი აღნიშნავს თავის წიგნში და ინტერვიუში, აღმოაჩინა, რომ საერთაშორისო სავალუტო ფონდის პოლიტიკა აღმოსავლეთ აზიისა და საბაზრო ეკონომიკის მშენებარ ქვეყნებში ხშირ შემთხვევაში იყო ეკონომიკურად არასაიმედო და საეჭვო, ხოლო რეკომენდაციების უმრავლესობა, ჯ.ე.სტიგლიცის შეხედულებით, მცდარი და არაეფექტური.

ნაშრომში „უთანასწორობის ფასი: რით ემუქრება ჩვენს მომავალს საზოგადოების დღევანდელი დაყოფა“ („The price of inequality: how today's divided society endangers our future“) მრავალი ემპირიული კვლევის ანალიზის საფუძველზე ჯ.ე.სტიგლიცი მიდის დასკვნამდე, რომ ამერიკის ისტორიის მანძილზე მდიდრები კიდევ უფრო

მდიდრდებიან, ყველაზე მდიდრები მდიდრდებიან კივე უფრო მეტად, ხოლო ღარიბები ღარიბდებიან იმდენად, რამდენად ეს საერთოდ შესაძლებელია [6,9, გვ.51]. ამგვარი დასკვნის მიღების საფუძველზე ის ცდილობს გასცეს პასუხი კითხვას, თუ რატომ მდიდრები კიდევ უფრო მდიდრდებიან, რატომ არის ასეთი მერყევი საშუალო კლასის პოზიციები და რატომ სულ უფრო ღარიბდებიან ღარიბები [6,9, გვ.37]. სიღარიბისა და სიმდიდრის პოლარიზაციის მთავარ მიზეზს ჯ.ე.სტიგლიცი ხედავს შემოსავლების უთანაბრობის ზრდაში²⁶.

ჯ.ე.სტიგლიცი განიხილავს უთანასწორობის გავლენას ეკონომიკაზე, დემოკრატიაზე და ეროვნულ პოლიტიკაზე, საფუძვლიანად შეისწავლის აშშ-ის, ევროპის განვითარებული ქვეყნების და მსოფლიოს სხვა განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების მდიდარ და ღარიბ ფენებს შორის უფსკრულის გაღრმავების მიზეზებს როგორც 2008 წლის ფინანსური კრიზისის წინა, ასევე მის შემდგომ პერიოდში. ჯ.ე.სტიგლიცი აღნიშნავს, რომ მდიდარ ქვეყნებში მიღებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური გადაწყვეტილებები ნეგატიურ გავლენას ახდენენ ღარიბ ქვეყნებზე და, პირველ რიგში, მათში მცხოვრებ ყველაზე ღარიბ ფენებზე [9, გვ.23].

როგორც ჭეშმარიტი კეინზიანელი, ჯ.ე.სტიგლიცი გამოდის ბაზრის წონასწორობისა და საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რესურსების სრული გამოყენების კლასიკური ეკონომიკური იდეის წინააღმდეგ და ამ პოზიციიდან აფასებს სიღარიბის და უმუშევრობის პრობლემებს, განიხილავს მათ, როგორც ბაზრის ყველაზე საშიშ ჩავარდნას და უსამართლობისა და არასტაბილურობის ყველაზე მთავარ მიზეზს [9, გვ. 28]. მისი შეხედულებით, მაშინაც კი თუ სმიტის უხილავი ხელის თეორია არის მისაღები წარმატებულ ინდუსტრიული ქვეყნებისათვის, იგი სრულიად უსარგებლოა განვითარებადი ქვეყნებისათვის [5, გვ. 74]. ჯ.ე.სტიგლიცისთვის ცალსახაა, რომ ეკონომიკის ლიბერალიზაციას და თავისუფალი ვაჭრობის გავრცელებას მოჰყვება სიღარიბის ზრდა და სოციალური და პოლიტიკური ქაოსის დამკვიდრება [5, გვ.17, 18, 48, 69].

ჯ.ე.სტიგლიცი აღიარებს, რომ სიღარიბის დაძლევა შეუძლებელია მდგრადი ეკონომიკური ზრდის გარეშე, მაგრამ მას კარგად ესმის, რომ ეკონომიკურ ზრდით სარგებლობა ყველას ერთნაირად არ შეუძლია და ამ ზრდით მოსახლეობის ღარიბები ფენები ნაკლებად ისარგებლებენ [5, გვ.78, 79]. ამიტომ მსოფლიო სიღარიბე, რომელსაც ჯ.ე.სტიგლიცი განიხილავს, როგორც მზარდ პრობლემას, თავისი დასაძლევად მოითხოვს კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმას ეკონომიკურ ზრდაზე და სიღარიბის შემცირებაზე მიმართული სპეციალური სტრატეგიების შემუშავების მეშვეობით და განვითარებადი ქვეყნების მთავრობებთან მჭიდრო კავშირის საფუძველზე ამ სტრატეგიების ცხოვრებაში გატარებას [5, გვ.25, 82]. ანუ, „კარგი ეკონომიკური პოლიტიკის“ შემუშავების საფუძველზე შესაძლებელი ხდება სიღარიბეში მცხოვრებ ადამიანთა და საზოგადოებების ცხოვრების შეცვლა.

თანამედროვე ნორვეგიელმა მეცნიერ-ეკონომისტმა **ერიკ ს. რაინერტმა** (*Erik Steinfeldt Reinert*, დაბ. 1947 წელს) 2007 წელს ლონდონში გამოცემულ ცნობილ ნაშრომში „როგორ გამდიდრდნენ მდიდარი ქვეყნები და რატომ რჩებიან ღარიბი ქვეყნები ღარიბად“ (*E. S. Reinert, How Rich Countries Got Rich ... and Why Poor Countries Stay Poor*, 2007, London: Constable) გამოდის კლასიკური ეკონომიკური სკოლისა და, უწინარეს ყოვლისა, დავიდ რიკარდოს ისეთი ფუძემდებლური პოსტულატის წინააღმდეგ, როგორიცაა შედარებითი უპირატესობათა თეორიაზე დაფუძნებული თავისუფალი ვაჭრობის პრინციპი [იხ.10, გვ. 24, 25, 35, 46, 53, ... 98 და ა.შ.] და აცხადებს, რომ მდიდარი ქვეყნები გამდიდრდნენ სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკურ ცხოვრებაში ჩარევისა და პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარებისა და სტრატეგიული ინვესტირების განხორციელების წყალობით. სხვადასხვა ქვეყნის ეკონომიკურ ისტორიის გაანალიზების საფუძველზე ერიკ ს. რაინერტი მიდის დასკვნამდე, რომ სწორედ სახელმწიფოს მხრიდან სწორი პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარება და მიზანდასახული სტრატეგიული ინვესტირება წარმოადგენს იმ ქვაკუთხედს, რომელსაც ეყრდნობა ეკონომიკური წარმატება და განვითარება, როგორც აღორძინების პერიოდის იტალიის, ასევე შუა პერიოდის ინგლისის, რომელმაც 1485 წლიდან დაიწყო წარმატებული პოლიტიკის გატარება [10, გვ. 24] და დამთავრებული თანამედროვე სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიის ქვეყნებით [10, გვ. 33, 106, 116, 148]. ე.ს.რაინერტი გამოდის „ბაზრის თავისუფალი ძალების“, ე.წ. *laissez-faire* პრინციპისა და თავისუფალი ვაჭრობის წინააღმდეგ [10, გვ. 19] და აცხადებს, რომ ასეთი ვაჭრობა სასარგებლოა მხოლოდ მისი „სიმეტრიულობის“ პირობებში, ანუ როდესაც თავისუფალი სავაჭრო ურთიერთობები ყალბდება ეკონომიკური განვითარების ერთ საფეხურზე მდგარ ქვეყნებს შორის. ხოლო „არასიმეტრიული“ თავისუფალი ვაჭრობა, ანუ ვაჭრობა მდიდარ და ღარიბ ქვეყნებს შორის, იწვევს იმას, რომ მდიდარი ქვეყანა „სპეციალიზდებიან სიმდიდრეზე“, ხოლო ღარიბი ქვეყანა „სპეციალიზდებიან სიღარიბეში“ და იმისათვის, რომ თავის სასარგებლოდ გამოიყენონ თავისუფალი ვაჭრობა, ღარიბმა ქვეყნებმა ჯერ უნდა დაძლიონ „საერთაშორისო სიღარიბეზე სპეციალიზაცია“ [10, გვ.149].

ერიკ ს. რაინერტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ბერლინის კედლის ნგრევამ 1989 წელს წარმოშვა „თითმის რელიგიური ეიფორია“ [10, გვ.18,26] თავისუფალი ბაზრების ყოველშემძლეობის შესახებ, რომელსაც შეუძლია საზღვრების გარეშე ეკონომიკის განვითარების საფუძველზე გათანაბროს ქვეყნებსა და რეგიონებს შორის

²⁶ ჯ.ე.სტიგლიცის მონაცემებით, უკანასკნელი ოცდაათი წლის მანძილზე დაბალი შემოსავლების მქონე პირთა ანუ მოსახლეობის 90%-ის შემოსავალი გაიზარდა 15%, მაშინ, როცა ყველაზე მდიდარი ადამიანთა ანუ მოსახლეობის 0,1%-ის შემოსავალი გაიზარდა 300% [9, გვ.51-52].

მდგომარეობა და რომელის მე-20 საუკუნის 90-ანი წლებიდან საფუძვლად დაედო საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, მსოფლიო ბანკისა და სხვა საფინანსო ორგანიზაციების იდეოლოგიას და პოლიტიკას რიგ ღარიბ ქვეყნების მიმართ და რომლებმაც წარმოშვენიერეს პროგრესისა და განვითარების საწინააღმდეგო მოვლენები და მიიყვარეს ეს ქვეყნები რეგრესის, პრიმიტივიზმისა და კრახამდე [10, გვ. 18, 26].

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნის ეკონომიკურ საკითხებში თანაშემწის კ.ს.ჯომოს შეფასებით, ერიკ ს. რაინერტი აფართოვებს ჩვენს წარმოდგენას ეკონომიკური განვითარებაზე და მისი მიღწევის გზებზე, რომლებიც უნდა მოიცავდეს არა მხოლოდ ეკონომიკურ, არამედ საზოგადოებრივ წყობილების სიღრმისეულ და ხარისხობრივ ცვლილებებს [10, გვ. 12-13].

ინსტიტუციონალურ-სოციოლოგიური მიმართულების წარმომადგენელი, სტოკჰოლმის მაკროეკონომიკური სკოლის შემქმნელი, შვედეთის ეკონომისტი, სოციალური კეთილდღეობის სახელმწიფოს თეორიის ერთ-ერთი ავტორი **გუნარმიურდალი** (Myrdal, Gunnar, 1898–1987) ზრუნვას იჩენდა საზოგადოებაში კეთილდღეობის ჩამოყალიბებაზე. გ.მიურდალი გამოდის იმ გაგებიდან, რომ ინდუსტრიულმა ქვეყნებმა უკვე მიაღწიეს ეკონომიკურ კეთილდღეობას, ხოლო სხვა ქვეყნები აუცილებლად მიაღწევენ მას მომავალში. გ.მიურდალის მეცნიერული მსოფლმხედველობა, რომლის საფუძვლები მას ჩამოყალიბებული ჰქონდა 1933 წელს გამოცემულ ნაშრომში „პოლიტიკური ეკონომიის მიზნები და საშუალებები“, გამომდინარეობს იმ წარმოდგენიდან, რომ სოციალური კეთილდღეობის მიღწევა ხორციელდება პოლიტიკის ისეთი კოორდინაციის საფუძველზე, რომელიც უზრუნველყოფს ეკონომიკის განვითარებას საზოგადოებაში მცხოვრებ ყველა ადამიანის ინტერესების გათვალისწინებით. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნებისა და ამ მიზნების მიღწევისათვის გზების განსაზღვრა. გ.მიურდალისთვის აბსოლუტურად ნათელია, რომ მიზნები და საშუალებები უშუალოდ არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კვალობაზე ხდება მათი დაზუსტება და კორექტირება, რისი გათვალისწინება ძალზე მნიშვნელოვანი და აუცილებელია გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის.

თავის ერთ-ერთ ცნობილ ნაშრომში „აზიური დრამა: ხალხთა სიღარიბის გამოკვლევა“ (*Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*, 1968) გ.მიურდალი ავითარებს აზიური ქვეყნების ეკონომიკური ჩამორჩენილობის, დაბალი ცხოვრების დონის მიზეზების კონცეფციას და აღნიშნავს, რომ განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის ანალიზისათვის ორთოდოქსური ეკონომიკური თეორიის მიერ შემუშავებული მიდგომები მიუღებელია, რომ ეს მიდგომები მხოლოდ განვითარებული ქვეყნებისათვის არიან მისადაგებული. გ.მიურდალის მტკიცებით სახელმწიფოს ჩაურევლობა ანუ სმიტისეული „უხილავი ხელის“ პოლიტიკის გატარება განვითარებადი ქვეყნებში იწვევს არა ეკონომიკის განვითარებას, არამედ ამ ქვეყნებში ეკონომიკური ჩამორჩენის შენარჩუნებას [7]. აქედან გამომდინარე, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკურ ცვლილებებს საფუძვლად უნდა დაედოს არა საბაზრო მექანიზმის ამოქმედება-განვითარება, არამედ ეფექტური ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც მიზნად უნდა ისახავდეს სოციალურ-ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და ორგანიზაციული ცვლილებების განხორციელებას დაგეგმარების საფუძველზე. მაგრამ ამ ცვლილებების განხორციელება, გ.მიურდალის მიხედვით, შეუძლებელია ისეთი საზოგადოებრივი ინსტიტუტების რადიკალური ცვლილებების გარეშე, როგორიცაა წესები, ტრადიციები, დამოკიდებულება შრომის მიმართ და სხვა.

აზიური ქვეყნების ეკონომიკური ჩამორჩენილობის კონცეფციაში გ.მიურდალი ავითარებს მოსაზრებას, რომ მოძველებული ინსტიტუტები წარმოადგენენ ამ ქვეყნების უზედური მდგომარეობის მიზეზს და მიდის დასკვნამდე, რომ განვითარებადი ქვეყნების წარმატებული ეკონომიკური განვითარებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა გააჩნია არა მხოლოდ მოსახლეობის მატებაზე კონტროლზე მიმართულ სიღრმისეულ რეფორმებს განხორციელებას, გარეუბნებში განლაგებული მიწების განაწილებას და ა.შ., არამედ (და უპირველეს ყოვლისა) მოძველებული სოციალური და პოლიტიკური ინსტიტუტების, მოსახლეობის აზროვნებაში დამკვიდრებული მოძველებული წარმოდგენებისა და დრომოჭმული შეხედულებების შეცვლას.

გ.მიურდალი განსაკუთრებულ ყურადღებას ეკონომიკურად ჩამორჩენილ ქვეყნებში შრომასთან დამოკიდებულების საკითხს უთმობს. გ.მიურდალი მიდის დასკვნამდე, რომ აზიური ქვეყნების ინდუსტრიალიზაციის პრობლემები დაკავშირებულია არა კაპიტალის ნაკლებობასთან, როგორც ამას ხშირად ამტკიცებენ გარკვეული მეცნიერული და პოლიტიკური ძალები, არამედ სამუშაო ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებულ პრობლემებთან, როდესაც ადგილი აქვს ერთდროულად როგორც სამუშაო ძალის სიჭარბეს, ასევე მის დეფიციტს. გარდა ამისა, გ.მიურდალი აღნიშნავს, რომ აუცილებელი არის შრომის ბაზრის ინსტიტუტების სრულყოფა, რათა შეცვლილ იქნას შრომის ანაზღაურების სისტემა და შემცირდეს უთანასწორობა საზოგადოებაში. მაგრამ ცუდი კვების, ჯანმრთელობის და არსებობის გაუსაძლისი პირობების გამო, მომუშავეები ვერ ახერხებენ შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებას და არ არიან დაინტერესებული თავისი შრომის შედეგებში, რის გამო ისინი მუშაობენ ძალზე ცუდად. გამოსავალს გ.მიურდალი ხედავს შემოსავლების ზრდის ხელშეწყობაში, რომლის საფუძველზე, მისი აზრით, უნდა მოხდეს მშრომელთა შრომისუნარიანობის ზრდა და მათი შრომის ეფექტიანობა.

კიდევ ერთი პრობლემა, რომელზეც მიუთითებს გ.მიურდალი, როგორც განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების ეკონომიკური ჩამორჩენილობის მიზეზზე, არის „იდეალებისა და რეალობის“ შორის არსებული შეუსაბამობა ანუ ამ ქვეყნებში მიღებული პროგრესული ღოზუნგებსა და კონსერვატორულ პრაქტიკას

შორის ჩამოყალიბებული უფსკრული. გ.მიურდალის შეხედულებით ძალაუფლებაში მყოფი პირების მიერ შემუშავებული და გაჟღერებული რადიკალური განაცხადები ნიღბავენ რეალურად არსებულ სურათს - სახელმწიფო აპარატის კორუმპირებას, ანგარებიაზობას, მსხვილი კაპიტალის ინტერესების დაცვას, და გამოიყენებენ პოლიტიკურ ძალაუფლებას საკუთარი პრივილეგიებული მდგომარეობის დასაცავად. ასეთი შეხედულებებიდან გამომდინარე, გ.მიურდალი მიდის დასკვნამდე, რომ ეკონომიკური და სოციალური რევოლუციების მოთხოვნები, როგორც წესი, ატარებენ მოჩვენებით ხასიათს [8, გვ. 192, 193].

ამრიგად, ეკონომიკურ მეცნიერებაში განვითარებადი ქვეყნებში სიღარიბესთან ბრძოლისა და სიღარიბის პრობლემის დაძლევის პერსპექტივებს არ გააჩნია ცალსახა და უდაო ახსნა. მოყვანილი შეხედულებების გათვალისწინებით, შეიძლება დავასკვნათ, რომ სიღარიბის პრობლემის დასაძლევად არ არის საკმარისი მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევა, არამედ უნდა იქნას მიღებული კარგად შემუშავებული ეკონომიკურ განვითარებაზე მიმართული ეროვნული პოლიტიკა, რომელშიც იქნება გათვალისწინებული არა ცალკეული, არამედ საზოგადოების ყველა ჯგუფის ინტერესი, რაც ხელს შეუწყობს სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **A shilling in the meter and a penny for your thoughts**, *An Interview with Professor Joseph Eugene Stiglitz*, Optima. 2005. Archived from the original (PDF) on October 14, 2011. <https://web.archive.org/web/20111014034802/http://www.fitz.cam.ac.uk/mi-client/media/import/documents/Optima8.pdf>
2. Galasso V. Nicholas, 2014, *The Drivers of Economic Inequality*, Oxfam America Research Backgrounder, <https://www.oxfamamerica.org/static/media/files/oxfam-drivers-of-economic-inequality.pdf>
3. Global Wealth Databook 2016, Research Institute Thought leadership from Credit Suisse Research and the world's foremost experts, November 2016. <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD6F2B43-B17B-345E-E20A1A254A3E24A5>
4. **Myrdal G.**, 1968, *Asian drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*, 1968
5. **Stiglitz Joseph Eugene**, 2002, *Globalization and Its Discontents*, New York, W.W. Norton. & Company, 2003. <http://digamo.free.fr/stig2002.pdf>
6. **Stiglitz Joseph Eugene**, 2012, *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, W. W. Norton & Company, New York, London, http://resisttir.info/livros/stiglitz_the_price_of_inequality.pdf
7. **Мюрдаль Г.**, 1972, *Современные проблемы "третьего мира"* (AsianDrama). М., 1972.
8. **Мюрдаль Г.**, *Мировая экономика. Проблемы и перспективы.* — М.: Иностранная литература, 1958 (англ. An International economy, problems and prospects, 1956
9. **Стиглиц Джозеф Ю.**, 2015, *Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему.* перевод Рождественской Е., ISBN 978-5-699-72540-3, ООО «Издательство «Эксмо», Москва, 2015, <http://www.library.fa.ru/files/Stiglitz-prize.pdf>
10. **Райнерт Эрик С.**, 2011, *Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными*, Перевод с английского Натальи Автономовой, под редакцией Владимира Автономова, Издательский дом Государственного университета — Высшей школы экономики Москва, ISBN 978-5-7598-0816-9 (рус.), ISBN 978-1-84529-326-0 (англ.), 2011.

Giorgi Kepuladze

Akaki Tsereteli State University, PhD Candidate

Tamila Arnanian-Kepuladze

Akaki Tsereteli State University, Professor

DEVELOPING COUNTRIES: WHO IS RESPONSIBLE FOR POVERTY? (ALTERNATIVE OPINION)

Resume

The social-economic inequality and poverty are the problems that always accompany the existence of human society and that face all countries in the modern world. The social-economic inequality and poverty are problems that are difficult to be overcoming especially for developing countries. The efforts of many international organizations are directed on the fight against inequality and poverty. Despite that 70% of the world's population lives in countries where economic inequality has deepened over the last 30 years. Among these countries were so-called Post-Soviet countries.

The aggravating a poverty problem and the difficulty of its overcoming gave some scholars to express a dissenting opinion regarding these issues.

Given paper considers opinions of Joseph Eugene Stiglitz, Erik Steinfeldt Reinert, and Gunnar Myrdal.

კანტალიმოონ (კაბაბა) კლდიაშვილი

ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

აღრიცხვისა და აუდიტის საკანონმდებლო რეგულირების სისტემის ცალკეული ასპექტების ანალიზი საქართველოში

21-ე საუკუნის პირველი ათწლეულის შუა ხანებში დღის წესრიგში მწვავედ დადგა ქვეყანაში ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროს მარეგულირებელი საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის სრულყოფის საკითხი, ვინაიდან უკვე ნათლად გამოჩნდა არსებული კანონმდებლობის არაეფექტურობა თანამედროვე გამოწვევების წინაშე.

აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროსათვის, ახალი კანონის პროექტი, თავდაპირველად შემუშავებული იქნა ჯერ კიდევ 2006 წელს საქართველოს მთავრობის მიერ, რომელიც პარლამენტმა არ დაამტკიცა. 2008 წელს კი რეფორმების საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატის მიერ პარლამენტში შეტანილი იქნა ახალი კანონპროექტი. საკუთარი კანონპროექტი მოამზადა ასევე „პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციამაც“ (ბაფ), თუმცა მიუხედავად იმისა, რომ ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე, არაერთი დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით მიმდინარეობდა ზემოთ აღნიშნული კანონპროექტების განხილვა და მათში არაერთი ცვლილებაც იქნა შეტანილი, ვერც ერთ მათგანზე საბოლოო შეთანხმების მიღწევა დაინტერესებულ მხარეთა შორის ვერ მოხერხდა და შესაბამისად, პარლამენტმა ვერ შესძლო მათი კანონად ქცევა; პროცესი შეფერხდა და დროში გაიყინა. თუმცა, 2012 წლის ზაფხულში აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროსათვის ახალი საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის შექმნა კვლავ აქტუალური გახდა, მთავრობის მიერ შემუშავებული იქნა კანონპროექტის ახალი ვარიანტი და დაჩქარებული წესით მოხდა პარლამენტის მიერ მისი განხილვა და დამტკიცება 2012 წლის 29 ივნისს.

კანონში, მისი მიღებიდან გაუქმებამდე, არაერთი ცვლილება და დამატება იქნა შეტანილი, მათ შორის პირველი, ჯერ კიდევ ძალაში სრულად შესვლამდე - 2012 წლის 21 დეკემბერს. მაგრამ, განხორციელებული ცვლილებები იყო მხოლოდ მცირე ნაწილი იმ საჭირო ცვლილებებისა, რომლის შეტანაც აუცილებელი იყო კანონში, რათა ის ქვეუღიყო რეალურად მოქმედ დოკუმენტად, ვინაიდან რაოდენ სამწუხაროც არ უნდა იყოს, მისი ამოქმედებიდან გაუქმებამდე არსებითი ხასიათის ცვლილებები აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროში მას არ მოუხდენია, უფრო მეტიც, შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული კანონის დიდი ნაწილი ფაქტიურად ვერ მოქმედებდა, ვინაიდან არ არსებობდა კანონის ნორმების პრაქტიკული განხორციელების მექანიზმები.

შექმნილი რეალობიდან გამომდინარე, საქართველოს პარლამენტის მიერ 2016 წლის 8 ივნისს მიღებული იქნა ახალი კანონი „**ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ**“. მასში შემოთავაზებულია მთელი რიგი სიახლეები ქვეყანაში ბუღალტრული აღრიცხვის, ისევე როგორც აუდიტორული მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით. თუმცა, ამჟამად ჯერ უკვე დამტკიცებული ნორმების პრაქტიკულ აღსრულებაზე, რომელიც საკმაოდ რთული და შრომატევადი იქნება. კანონის ერთერთი მთავარი გადაწყვეტილება არის პროფესიის სრული თვითრეგულირებიდან, რომელმაც შეიძლება ითქვას, რომ ვერ მოიტანა სასურველი შედეგი სფეროს განვითარებისათვის, კვლავ შერეულ მოდელზე დაბრუნება. ყოველთვის მიგვაჩნდა და წლების განმავლობაში საქართველოს მაგალითზე ნათლად დადასტურდა, რომ სახელმწიფოს მხრიდან სფეროს მხარდაჭერაზე და განვითარების ხელშეწყობაზე პასუხისმგებლობის სრული მოხსნა ვერ იქნებოდა შედეგის მომცემი. მისასალმებელია, რომ ახალი კანონით შეიქმნა „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური“ და ასევე, „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის საბჭო“, როგორც სამსახურთან არსებული, ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტთან დაკავშირებული საკითხების განმხილველი და შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიმღები ორგანო. ჩვენ შეიძლება ვიდავოთ იმასთან დაკავშირებით, თუ ხელისუფლების რომელი შტოს - საკანონმდებლო თუ აღმასრულებელი ხელისუფლების დაქვემდებარებაში უფრო ეფექტური იქნებოდა ამ ორგანოების ფუნქციონირება, ასევე შეგვიძლია ვიმსჯელოთ ამჟამად განსაზღვრული მისი ფუნქციების უფრო ოპტიმალურად ჩამოყალიბებაზე, თუმცა ფაქტია, რომ აუცილებელია არსებობდეს სახელმწიფო ორგანო, რომელიც იზრუნებს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის

სფეროს მიზანმიმართულ და გეგმაზომიერ განვითარებაზე. სწორედ ამიტომ, მიგვაჩნია რომ აღნიშნული ორგანოს შექმნა წინადადებული ნაბიჯი არის.

კანონით განსაზღვრულია საწარმოთა ოთხი კატეგორია სამი ეკონომიკური მაჩვენებლის - აქტივების ჯამური ღირებულების, შემოსავლის და დასაქმებულთა რაოდენობის მიხედვით. ასევე შემოტანილია „საზოგადოებრივი დაინტერესების პირის“ (სდპ) ცნება და დიფერენცირებულია მათი ვალდებულებები ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოების კუთხით, რაც მისასაღებელია, ვინაიდან როგორც საერთაშორისო, ასევე ადგილობრივი პრაქტიკით დადასტურებულია, რომ არ არის გამართლებული ყველა სამეურნეო სუბიექტისათვის აღრიცხვის წარმოების მოთხოვნა ერთიდაიმავე სტანდარტებით. თუმცა, ამ ეტაპზე აუცილებელია სათანადო მეთოდური და მეთოდოლოგიური მითითებებისა და სახელმძღვანელოების მიცემა სამეურნეო სუბიექტებისათვის რათა მათმა შეძლონ კანონით დაკისრებული ვალდებულების შესრულება აღრიცხვის წარმოების და შესაბამისად, ფინანსური ანგარიშგების მომზადების კუთხით.

კანონით ცალკეული კატეგორიის სუბიექტებს ეკისრებათ ვალდებულება მოახდინონ ფინანსური ანგარიშგების საჯაროდ გამოქვეყნება, რისთვისაც ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური უზრუნველყოფს შესაბამისი ვებ-გვერდის შექმნას. აღნიშნული ხელს შეუწყობს ერთის მხრივ კომპანიის მენეჯმენტის პასუხისმგებლობის ზრდას, ხოლო მეორეს მხრივ, მსხვილი ან/და მაღალი საზოგადოებრივი დაინტერესების კომპანიების საქმიანობის გამჭვირვალობის ზრდას, რაც თავის მხრივ მათ მიმართ საზოგადოების, მათ შორის პოტენციურ ინვესტორთა და სხვა დაინტერესებულ პირთა ნდობის გაზრდის საფუძველი უნდა გახდეს.

კანონით განსაზღვრული და აღიარებულია პრფესიული ორგანიზაციების როლი სფეროს განვითარებაში. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგადად სფეროს მარეგულირებელ კანონმდებლობაში (როგორც არსებულ, ასევე წინა კანონში) უკანასკნელი წლების განმავლობაში შეინიშნება პროფესიული ორგანიზაციებისათვის დაკისრებული უფლება-მოვალეობების ოპტიმიზაციისაკენ გადადგმული ნაბიჯები. ცხადია კანონმდებლობით სათანადოდ უნდა იყოს განსაზღვრული პროფესიული ორგანიზაციების როლი სფეროს განვითარებაში, თუმცა დაუშვებელია სახელმწიფო ორგანოების მიერ პასუხისმგებლობის სრულად ჩამოცილება და პროფესიულ ორგანიზაციებზე მისი გადატანა.

მისასაღებელია, რომ კანონით განსაზღვრულია განგრძობითი განათლების სავალდებულობა და ამ პროცესის უზრუნველყოფა მიეკუთვნება პროფესიული ორგანიზაციების კომპეტენციას, ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის მიერ დადგენილი წესით.

კანონის 26-ე მუხლით განსაზღვრულია, რომ სამეურნეო სუბიექტი, ამ კანონით განსაზღვრული ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების წარმოებისა და კონსოლიდაციის წესების, ასევე სხვა ცალკეული ნორმების დარღვევისათვის დაჯარიმდება:

- ა) მეოთხე კატეგორიის საწარმო - 500 ლარის ოდენობით;
- ბ) მესამე კატეგორიის საწარმო - 1 000 ლარის ოდენობით;
- გ) მეორე კატეგორიის საწარმო - 5 000 ლარის ოდენობით;
- დ) პირველი კატეგორიის საწარმო და სდპ - 5 000 ლარის ოდენობით;

ამასთან, ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურს აქვს უფლება ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევებში ფულადი ჯარიმის ნაცვლად გამოიყენოს წერილობითი გაფრთხილებაც, რაც მოქნილს ხდის კანონის ნორმას, თუმცა სასურველია, რომ კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებში, მაგალითად სამსახურის დებულებაში ნათლად გაიწეროს რა შემთხვევაში იქნება გამოყენებული წერილობითი გაფრთხილება და რა შემთხვევაში ფულადი ჯარიმა, რათა ეს არ გახდეს არაკეთილსინდისიერი მანიპულირების საშუალება.

ჩვენ შეგვიძლია ვიდავოთ იმაზე, თუ რამდენად ოპტიმალურია ამა თუ იმ კონკრეტული დარღვევისათვის განსაზღვრული ჯარიმის მოცულობა, მაგრამ ფაქტია, რომ კანონით განსაზღვრული ნორმების შესრულება აუცილებლად უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო ეფექტური მექანიზმებით, წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორც გამოცდილებამ არაერთგზის აჩვენა, აღნიშნული ნორმები ვერ იქნება პრაქტიკულად რეალიზებული.

მოქმედი კანონით, საქართველოს ისტორიაში, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდეგ, პირველად სავალდებულოდ განისაზღვრა მმართველობითი ანგარიშგების მომზადება 2018 წლიდან სამეურნეო სუბიექტების გარკვეული წრისათვის, კერძოდ, კანონის მე-7 მუხლში მოცემულია: „სდპ-მა და პირველი და მეორე კატეგორიის საწარმოებმა უნდა მოამზადონ და სამსახურს წარუდგინონ მმართველობითი ანგარიშგება. მმართველობითი ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის წესს ევროკავშირის შესაბამისი დირექტივების გათვალისწინებით ადგენს სამსახური“ (პუნქტი 1). ამასთან, „მმართველობითი ანგარიშგება მოიცავს: ა) საქმიანობის მიმოხილვას; ბ) კორპორაციული მართვის ანგარიშგებას; გ) არაფინანსურ ანგარიშგებას“ (პუნქტი 2). კანონში ასევე მოცემულია, თუ როგორი უნდა იყოს თითოეული კომპონენტის შინაარსი და განსაზღვრულია, რომ ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური უზრუნველყოფს: „აღრიცხვისა და ანგარიშგების საკითხებზე მეთოდური მითითებების შემუშავებასა და დამტკიცებას“ (მუხლი 20, პუნქტი 3-ჟ). ჩვენის აზრით, გამართული მეთოდური მითითებებით სამეურნეო სუბიექტების უზრუნველყოფა უაღრესად მნიშვნელოვანია კანონის აღნიშნული ნორმის პრაქტიკული ამოქმედებისათვის, ვინაიდან მიუხედავად იმისა, რომ კანონში

საკმაოდ ნათლად არის მმართველობითი ანგარიშგების შინაარსი განსაზღვრული, იმდენად რამდენადაც ეს კანონის დონეზე არის შესაძლებელი, ის სამეურნეო სუბიექტების აბსოლუტური უმრავლესობისათვის ვერ იქნება საკმარისი გამართული ანგარიშგების მოსამზადებლად.

მმართველობითი ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის ვალდებულების მხოლოდ სდპ-ებისა და პირველი და მეორე კატეგორიის საწარმოებისათვის დაკისრება, ვფიქრობთ ამ ეტაპზე საკმაოდ ოპტიმალური გადაწყვეტილებაა და სრულად შესაბამეა დასავლეთ ევროპის ქვეყნების გამოცდილებას და ევროდირექტივების მოთხოვნას. თუმცა, თუ შეთავაზებული მეთოდური და მეთოდოლოგიური მითითებები მისაღები იქნება მესამე და მეოთხე კატეგორიის საწარმოებისათვის და ამავდროულად, დაინახვენ მმართველობითი აღრიცხვის წარმოების სარგებლიანობას საკუთარი ბიზნესისათვის, ისინი თავად მიიღებენ გადაწყვეტილებას მმართველობითი აღრიცხვის წარმოების შესახებ.

კანონით შემოთავაზებულ კიდევ ერთ სიახლეს წარმოადგენს „სახელმწიფოს მიმართ განხორციელებული გადახდების შესახებ ანგარიშგების“ შემოღება, ასევე 2018 წლიდან. „სდპ და პირველი კატეგორიის საწარმო, რომელთა საქმიანობა მოიცავს წიაღით სარგებლობას (მათ შორის, ნავთობისა და გაზის მოპოვებას) ან ბუნებრივი წარმოშობის ტყეში ხე-ტყის დამზადებას, ვალდებული არიან, ყოველწლიურად მოამზადონ და წარადგინონ სახელმწიფოს მიმართ განხორციელებული გადახდების შესახებ ანგარიშგება“ (მუხლი 8, პუნქტი 1). უნდა ავლინდეს, რომ ამ შემთხვევაში საწარმოთა წრე, რომელთაც ეს ვალდებულება ეხებათ, ჩვენი აზრით საკმაოდ დავიწროვებულია და უფრო ოპტიმალურად მიგვაჩნია ამ ნორმის გავრცელება საწარმოთა იმავე კატეგორიაზე, რომელზეც მმართველობითი ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის ვალდებულება ვრცელდება. თუმცა, თუ კანონის მიმღებთ იდეაში ამ ნორმის მოქმედების არეალის ეტაპობრივი გაფართოება აქვთ ჩაფიქრებული, რათა 2018 წლიდან აღნიშნული კატეგორიის საწარმოებს ერთბაშად არ დაწოლოდათ მხრებზე მათთვის უცხო და შესაბამისად რთული სხვადასხვა ვალდებულებების შესრულება, შესაძლებელი იყო „სახელმწიფოს მიმართ განხორციელებული გადახდების შესახებ ანგარიშგების“ მომზადების მოთხოვნის 1-2 წლით გადავადება.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სფერო, რომლის რეგულირებაც აღნიშნული კანონით არის გათვალისწინებული, უდავოდ არის აუდიტი და აუდიტორული საქმიანობა. ამასთან, წარმოდგენილი ნორმებით საკმაოდ ოპტიმალურად არის გადანაწილებული სფეროს მარეგულირებელი ფუნქციები სახელმწიფო ორგანოებსა და პროფესიულ ორგანიზაციებს შორის, რაც სრულ შესაბამისობაშია ევროკავშირის დირექტივების მოთხოვნებთან და ევროპის ქვეყნების წარმატებულ მოდელებთან. ნათლად არის განსაზღვრული „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის“ და „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის საბჭოს“ ფუნქციები და უფლება-მოვალეობები აუდიტორული საქმიანობის რეგულირებაში, არ არის დაკნინებული პროფესიული ორგანიზაციების როლი და არ არის სფერო მონოპოლიზებული ერთი პროფესიული ორგანიზაციის მიერ.

მისასალმებელია, რომ კანონის შესაბამისად: „სდპ, პირველი და მეორე კატეგორიის საწარმოები და პირველი და მეორე კატეგორიების ჯგუფები ვალდებული არიან, უზრუნველყონ საკუთარი ფინანსური ანგარიშგების/კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგების აუდიტი“ (მუხლი 6), რაც კიდევ ერთი დამატებითი ფაქტორია, რაც გაზრდის ნდობას მათი ფინანსური ანგარიშგების მიმართ.

აუდიტორის და აუდიტორული მომსახურების მიმართ პოტენციურ დამკვეთთა ნდობის ამაღლებისათვის კი მნიშვნელოვანია კანონით დადგენილი სავალდებულო დაზღვევის ცნების შემოტანა, კერძოდ: „აუდიტორი/აუდიტორული ფირმა, რომელიც თავისი სახელით ახორციელებს აუდიტორულ საქმიანობას, ვალდებულია სუბიექტის მიერ ამ კანონით დადგენილი მოთხოვნების შეუსრულებლობით გამოწვეული შესაძლო მატერიალური ზიანის ანაზღაურების მიზნით დააზღვიოს თავისი პროფესიული პასუხისმგებლობა არანაკლებ 100 000 ლარის ოდენობით“ (მუხლი 17).

კანონით ასევე განსაზღვრულია ხარისხის კონტროლის სისტემის მონიტორინგის მიზნები და განხორციელების პროცედურები, რითაც უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს ხარისხიანი აუდიტორული მომსახურების გაწევა პოტენციური დამკვეთებისათვის. განსაზღვრული ვალდებულებების შეუსრულებლობის შემთხვევაში კი გათვალისწინებულია შესაბამისი პასუხისმგებლობები, მათ შორის ფინანსური, აუდიტორებისა და აუდიტორული ფირმებისათვის.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მოქმედი კანონით შემოთავაზებული მოდელი აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროს რეგულირების საკმაოდ გამართულია და პრაქტიკაში სათანადოდ დანერგვის შემთხვევაში ეფექტური შეიძლება იყოს. ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ კანონი იდეალურია. მისი ბევრი ნორმა პრაქტიკაში ამოქმედების შემდეგ შეიძლება შესაცვლელი და დასახვეწი გახდეს, თუმცა ეს ბუნებრივი პროცესია და განსაკუთრებულ სირთულეს არ წარმოადგენს. გაცილებით დიდი გამოწვევა, რომელიც დღეს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროს წინაშე დგას არის „დე იურედ“ მოქმედი კანონის „დე ფაქტოდაც“ ამოქმედება, რაც საკმაოდ რთული და შრომატევადი, თუმცა არა შეუძლებელი იქნება. ამისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა, კანონით განსაზღვრული დებულებების პრაქტიკული განხორციელების მექანიზმების შექმნა - აუცილებელი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების დროული მიღება და კანონის საფუძველზე შექმნილი სამსახურისა და საბჭოს, ასევე პროფესიული ორგანიზაციების ეფექტური მუშაობა, ქვეყნის მთავრობის და

საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მაქსიმალური მხარდაჭერა, რომელთა წვლილი საკმაოდ დიდია თითქმის ყველა წინგადადგმულ ნაბიჯში, და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია - თავად პროფესიის წარმომადგენელთა მაქსიმალური აქტიურობა და ფართო ჩართულობა პროცესებში.

მთავარი უპირატესობა მოქმედი კანონისა არის ის, რომ მის მიერ შემოთავაზებული მოდელი აღრიცხვისა და აუდიტის სფეროს რეგულირების და საბოლოო ჯამში განვითარების, არის რეალისტური და პრაქტიკაში განხორციელებადი, განსხვავებით წინამორბედებისაგან, რომელთა არაეფექტურობა ნათლად ჩანდა, როგორც მათი დამტკიცების, ასევე პრაქტიკაში დანერგვის პროცესშიც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ. ქუთაისი, 8 ივნისი, 2016 წ. #5386-III

Panteleimon (Paata) Kldiashvili

Associated Professor of Kutaisi University

Analysis of individual aspects of accounting and auditing legislative regulatory system in Georgia

Resume

In the middle of the first decade of the 21st century, the issue to improve regulator legislative and normative base of an accounting and audit sphere in the country has been acute because the existing legislation showed the inefficiency to meet modern challenges.

The new law proposals for accounting and auditing have been developed by the Government of Georgia in 2006 and 2008. Georgian Federation of Professional Accountants and Auditors (GFPAA) has also worked out the draft law, however the final agreement couldn't be reached about planned legislation.

In the summer of 2012, a new draft law was developed and approved in an accelerated manner (29.06.2012). However, a large part of it did not actually function because there were no mechanisms of practical implementation of the norms of the law.

Based on the existing reality, on 8 June 2016 the Parliament of Georgia adopted a new law on **Accounting, Book-keeping and Audit**. It offers a range of innovations for improving the quality of book-keeping, as well as the quality of audit services in the country.

The main advantage of the new law is that its proposed model of regulating and finally developing the accounting and audit sphere is realistic and executable in practice compared to the former laws that were inefficient both in the developing and implementing stage.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის საფუძვლები

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება უნდა ეყრდნობოდეს უტყუარ და ობიექტურ თვალსაზრისს, საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის, მისი საქმიანობის შედეგებისა და ფინანსური მდგომარეობის ცვლილებების შესახებ. უტყუარი და ობიექტური ინფორმაციის წარდგენის შესაძლებლობას იძლევა ინფორმაციის თითოეული ხარისხობრივი მახასიათებლებისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სათანადო სტანდარტის გამოყენება.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის საფუძვლებში განსაზღვრულია ფინანსური ანგარიშგების გარე მომხმარებლისთვის მომზადებისა და წარდგენის კონცეფციები. სტრუქტურული საფუძვლების მიზანია:

ა) დაეხმაროს ბასსკ-ს სამომავლო ბუღალტრული აღრიცხვების საერთაშორისო სტანდარტების შემუშავებასა და არსებული სტანდარტების სრულყოფაში.

ბ) დაეხმაროს ფინანსური ანგარიშგების შემდგენლებს ბუღალტრული აღრიცხვების საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენებასა და იმ საკითხების შესწავლაში, რომლებიც განხილულია ამ სტანდარტებში;

გ) დაეხმაროს აუდიტორებს ფინანსური ანგარიშგების და ბასს-ების შესაბამისობის შემოწმებაში.

ბიზნესის მართვა, როგორც წესი, სათანადო ინფორმაციას მოითხოვს. საწარმოთა საქმიანობის მრავალმხრივი შედეგების ამსახველი ეკონომიკური ინფორმაცია აუცილებელია არა მხოლოდ საწარმოს შიგნით მმართველობისათვის, არამედ, გარეთ მყოფი სუბიექტებისთვის, სხვადასხვა ტიპის ეკონომიკური ურთიერთობის დამყარებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მისაღებად. საწარმოთა სამეურნეო საქმიანობის შედეგების ამსახველი საფინანსო ეკონომიკური ინფორმაცია არანაკლებ საჭიროა სამეცნიერო კვლევებისთვის.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება უნდა ეყრდნობოდეს უტყუარ და ობიექტურ თვალსაზრისს, საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის, მისი საქმიანობის შედეგებისა და ფინანსური მდგომარეობის ცვლილებების შესახებ. უტყუარი და ობიექტური ინფორმაციის წარდგენის შესაძლებლობას იძლევა ინფორმაციის თითოეული ხარისხობრივი მახასიათებლისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სათანადო სტანდარტის გამოყენება.

ფინანსური ანგარიშგება - ეს არის სათანადო წესით ჩამოყალიბებული საწარმოს ფინანსური მდგომარეობისა და სამეურნეო-ფინანსური საქმიანობის ფინანსური სურათი. მას ჩვენი უცხოელი კოლეგები აგრეთვე უწოდებენ ბუღალტრული აღრიცხვის გვირგვინს, რომელშიც ანგარიშგების ელემენტები ანუ ნაერთი ეკონომიკური მაჩვენებლები, (აქტივები, ვალდებულებები, საკუთარი კაპიტალი, შემოსავლები და ხარჯები) ისეა დაჯგუფებული და წარმოდგენილი, რომ მათი მეშვეობით რამდენიმე ასეული კოეფიციენტის გამოთვლა შეიძლება, რომელთა შესწავლა, ანალიზი და კვლევა, საწარმოთა საფინანსო ეკონომიკური მდგომარეობისა და მოსალოდნელი რისკების მრავალ კითხვაზე იძლევა პასუხს.

საერთო დანიშნულების ფინანსური ანგარიშგების მიზანია უზრუნველყოს საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის, მისი საქმიანობის ეფექტიანობისა და ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ ინფორმაცია, რაც გამოსადეგია მომხმარებელთა ფართო წრისთვის ეკონომიკური გადაწყვეტილებების მისაღებად. ფინანსური ანგარიშგება აგრეთვე გვიჩვენებს საწარმოს ხელმძღვანელობის მიერ მათთვის მინდობილი რესურსების მართვის შედეგებს. ამ მიზნით ფინანსურ ანგარიშგებაში მოცემულია შემდეგი სახის ინფორმაცია:

ა) საწარმოს აქტივები

ბ) საწარმოს ვალდებულებები

გ) საწარმოს შემოსავლები და დანახარჯები, მოგება და ზარალი; და

დ) საწარმოს ფულადი სახსრები

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება და მისი მომხმარებლისთვის წარდგენა ევალება საწარმოს დირექტორთა საბჭოს ან სხვა ხელმძღვანელ ორგანოს.

საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებაში უნდა მიუთითოს, რომ მისი ფინანსური ანგარიშგება მომზადებულია ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტის მიხედვით.

მრავალი საწარმო ფინანსური ანგარიშგების გარდა ადგენს სხვა სახის ანგარიშგებასაც, მაგალითად, ანგარიშგება საოპერაციო გარემოსა და დამატებული ღირებულების შესახებ, განსაკუთრებით მაშინ, თუ წარმოების იმ სფეროებში, სადაც გარემოს ფაქტორი არსებითია ან მომხმარებელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი

საწარმოს თანამშრომლები არიან. საწარმოები ასეთანგარიშგებას წარადგენენ თუ , თუ მისი ხელმძღვანელობის აზრით, ისინი დაეხმარება მომხმარებელს ეკონომიკური გადაწყვეტილების მიღებაში.

ფინანსურმა ანგარიშებამ უნდა ასახოს საწარმოს რეალური ფინანსური მდგომარეობა, ფინანსური საქმიანობის შედეგები და საწარმოს ფულადი სახსრების მოძრაობის შედეგები.

საწარმოს შეუძლია უარი თქვას სტანდარტების მოთხოვნებზე მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც აშკარაა, რომ სტანდარტების დაცვა არასწორ შედეგს იძლევა.

საწარმოს ხელმძღვანელობამ ისე უნდა შეარჩიოს და განავითაროს საწარმოს სააღრიცხვო პოლიტიკა, რომ ფინანსური ანგარიშგება შეესაბამებოდეს ბუღალტრული აღრიცხვის ყველა საერთაშორისო სტანდარტს და ბასსკ-ის მიერ დამტკიცებული ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების ინტერპრეტაციებს. როდესაც არ არსებობს რამე განსაკუთრებული მოთხოვნები, საწარმოს ხელმძღვანელობამ უნდა განავითაროს ისეთი სააღრიცხვო პოლიტიკა, რომელიც:

ა) შეესაბამება მომხმარებლის მოთხოვნილებებს ეკონომიკური გადაწყვეტილებების მიღების თვალსაზრისით;

ბ) იყოს საიმედო იმ თვალსაზრისით, რომ:

- ზუსტად ასახავს საწარმოს ფინანსურ მდგომარეობას და მისი საქმიანობის შედეგებს;

- ასახავს მოვლენებისა და სამეურნეო ოპერაციების ეკონომიკურ არსს და არა უშუალოდ მათ სმართლებრივ ფორმას;

- ნეიტრალურია და მიუკერძოებელი;

- წინდახედულია;

- სრულყოფილია ყველა არსებით ასპექტში.

სააღრიცხვო პოლიტიკა ეს არის განსაკუთრებული პრინციპების, საფუძვლების, შეთანხმებების, წესებისა და პრაქტიკული მეთოდების ერთობლიობა, რომელიც გამოიყენება საწარმოში ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის პროცესში.

თუ არ არსებობს ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტი ან ბასსკ-ის მიერ დამტკიცებული სათანადო მითითება, საწარმოს ხელმძღვანელობა თვითონ შეიმუშავებს ისეთ სააღრიცხვო პოლიტიკას, რომელიც მომხმარებელს უზრუნველყოფს ყველაზე აუცილებელი ინფორმაციით საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების შესახებ. ამგვარი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საწარმოს ხელმძღვანელობამ მხედველობაში უნდა მიიღოს:

ა) ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნები და ის რეკომენდაციები, რომლებიც ეხება მსგავს საკითხებს;

ბ) ატივების, ვალდებულებების, შემოსავლებისა და ხარჯების განსაზღვრებები, მათი შეფასებისა და აღიარება-ასახვის კრიტერიუმები, რომლებიც მოცემულია ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის სტრუქტურულ საფუძვლებში;

გ) სტანდარტის ის მოთხოვნები და რეკომენდაციები, რომლებიც ეხება მსგავს და მასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების მომზადების პროცესში, მისმა ხელმძღვანელობამ უნდა შეაფასოს, აქვს თუ არა საწარმოს საქმიანობის გაგრძელების უნარი. ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს საწარმოს ფუნქციონირებადობის პრინციპის გათვალისწინებით, იმ შემთხვევის გარდა, როდესაც საწარმოს ხელმძღვანელობას განზრახული აქვს საწარმოს ლიკვიდაცია ან საქმიანობის შეწყვეტა ან თუ მას არ აქვს რეალური არჩევანი, რომ ასე არ მოიქცეს. ასეთ შემთხვევაში საწარმოს ხელმძღვანელობამ უნდა გახსნას შემდეგი ინფორმაცია:

ა) ის არსებითი მოვლენები, რაც ეჭვ ქვეშ აყენებს საწარმოს შემდგომი ფუნქციონირების შესაძლებლობას;

ბ) ფინანსური ანგარიშგების მომზადების პროცესში ფუნქციონირებადობის პრინციპის გაუთვალისწინებლობის ფაქტი; და

გ) ის ნორმები, რის მიხედვითაც მომზადდა ფინანსური ანგარიშგება.

საწარმოს ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს დარიცხვის მეთოდის გამოყენებით, გარდა ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ ინფორმაციისა.

ბუღალტრულ აღრიცხვაში დარიცხვის მეთოდის გამოყენებისას, სამეურნეო ოპერაციებისა და მოვლენების აღიარება ხდება მათი განხორციელებისთანავე და ისინი აისახება იმ პერიოდის ბუღალტრულ რეესტრებსა და ფინანსურ ანგარიშგებაში, რომელსაც თარიღით მიეკუთვნებიან.

ფინანსურ ანგარიშგებაში მუხლების კლასიფიკაცია და წარდგენის ფორმა შენარჩუნებული უნდა იქნეს ყოველ მომდევნო საანგარიშგებო პერიოდში, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა:

ა) საწარმოს საქმიანობის შინაარსი მნიშვნელოვნად იცვლება ან როდესაც ფინანსური ანგარიშგების მიმოხილვიდან ჩანს, რომ ეს ცვლილებები გამოწვეულია მოვლენებისა და სამეურნეო ოპერაციების უფრო ზუსტი ასახვის მცდელობით: ან

ბ) წარდგენაში ცვლილება მოითხოვება ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით ან ბასსკ-ის მიერ დამტკიცებული რეკომენდაციებით.

ყველა არსებული მუხლი ფინანსურ ანგარიშებაში წარდგენილ უნდა იქნას განცალკევებით. არასებითი თანხები უნდა გაერთიანდეს ფუნქციების ან შინაარსის ერთგვაროვნების მიხედვით და არ არის საჭირო მათი ცალკე წარდგენა.

ფინანსური ანგარიშგება გასაგებად უნდა იყოს იდენტიფიცირებული და გამოკვეთილი იმავე ოფიციალურ დოკუმენტებში გამოქვეყნებული სხვა ინფორმაციისგან. გარდა ამისა, ანგარიშგებაში თვასაჩინოდ უნდა იყოს ასახული შემდეგი ინფორმაცია:

- ა) საწარმოს დასახელება ან სხვა საიდენტიფიკაციო მონაცემები;
 - ბ) წარმოდგენილი ინფორმაცია ეხება ერთ საწარმოს თუ საწარმოთა ჯგუფს;
 - გ) ფინანსურ ანგარიშგებაში წარდგენილი რიცხვების სიზუსტის ხარისხი.
- ფინანსური ანგარიშგების წარდგენა უნდა მოხდეს წელიწადში ერთხელ მაინც.

ფინანსური ანგარიშგება ნაკლებად სასარგებლო იქნება, თუ იგი მომხმარებლისთვის ხელმისაწვდომი არ არის ბალანსის შედგენის შემდეგ მიზანშეწონილ ვადებში. საწარმომ ფინანსური ანგარიშგება უნდა მოამზადოს გამოსაქვეყნებლად ბალანსის შედგენის თარიღიდან 6 თვის განმავლობაში. რაიმე ხელშეშლელი ფაქტორების არსებობა, მაგალითად, საწარმოს საქმიანობის სირთულე და მრავალფეროვნება არ არის საკმარისი მიზეზი იმისთვის, რომ საწარმომ დროულად არ მოამზადოს ფინანსური ანგარიშგება. მრავალ ქვეყანაში ბაზრის რეგულირების ნორმატიული აქტებითა და კანონმდებლობით უფრო მკაცრი ვადებია დადგენილი.

საწარმოთა ფინანსური ანგარიშგების საჯაროობის პრობლემის მოგვარებს მიზნით საჭიროდ ვთვლით მეწარმეთა კანონში და საქართველოს საგადასახადო კოდექსში შეტანილ იქნას ცვლილებები, რაც დაავალდებულებს საწარმოებს, ყოველწლიური ფინანსური ანგარიშგება ინტერეტით წარედგინოს საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტს, რომლის ინტერნეტ საიტებიდან ყველა დაინტერესებული პირი შეუფერხებლად მოიპოვებს ნებისმიერი საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებას.

აღნიშნული ღონისძიებების განხორციელება ერთი მხრივ, დაეხმარება საქართველოში მოქმედი ყველა ტიპის ბიზნესს მის წინაშე მყოფი პრობლემების გადაჭრაში. თვით ბიზნესი გახდება გამჭვირვალე და აღარ იარსებებს სახელმწიფოს მხრიდან არც პოლიტიკური და არც ფინანსური თავდასხმების საშიშროება. მნიშვნელოვნად გაირდება თვით ბიზნესის კულტურა, რაც გარდაუვლად იწვევს მოსახლეობის სოციალური ფონის გაუმჯობესებას. მორე მხრივ, განვითარდება თვით ქართული ეკონომიკური აზროვნება და მეცნიერება, რაც თავის მხრივ მუდმივად პროგრესულ უკუზეგავლენას მოახდენს მთლიანად ეკონომიკაზე. ყოველივე ეს კი იქნება ეკონომიკური სტაბილურობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარანტი საქართველოში.

Elguja Konjaria

LTD learning University “Gaenati”, Doctor of Economic, associated Professor

THE ITEMS OF FINANCIAL ACCOUNTMANT`S PREPARATION

Resume

The research of the indexes of enterprise financial statements can provide answers to numerous problematic questions of the enterprise`s financial-economic activities. The major requirement of the international Financial Reporting Standards (IFRS) is that the financial statement of an enterprise must be public information, which is prepared to be published openly. This requirement is still not met in Georgia. As a result, Georgian scientists/researchers are unable to study objectively the financial-economic problems that the enterprises operating in Georgia can face, and to work out ways of solving these problems.

Aiming at the improvement of this flaw, we consider it necessary to carry out the following measures:

- The requirement should be included in The Entrepreneur Law and The Tax Code of Georgia that illegal entities operating in Georgia present via internet financial statements to the statistics department on a daily basis, according to the requirements of the International Financial Reporting Standards;
- All persons concerned should be able to gain Financial Statements of any enterprise of any sector of Georgian economy from the statistics department websites easily and without any charges;

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რ. ძაძაძია ფინანსური აღრიცხვა და ანგარიშგება მცირე საწარმოებში. თბილისი, 2005.
2. ე. ხარაბაძე ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები. თბილისი, 1998.
3. ხორავა ა., კვატაშიძე ნ., სრესელი ნ., გოგრიჭიანი ზ., ბუღალტრული აღრიცხვა. თბილისი, 2008.
4. მესხია ი., მაღლაკელიძე დ., ვაშაკიძე ნ., ბუღალტრული აღრიცხვა საერთაშორისო სტანდარტებით. თბილისი, 2001.

კაათა კოდუაშვილი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

ნიკო ჩიხლაძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი

უძრავი ქონების ბაზრის განვითარების საკითხისათვის

უძრავი ქონების ბაზარი არის საფინანსო ბაზრის შემადგენელი ნაწილი, ეკონომიკური ურთიერთობების სისტემაში ფულადი სახსრების დაბანდების სფერო, რომელიც წარმოიშობა უძრავ ქონებასთან და უძრავი ქონების ობიექტებთან გარიგებების დადებისას. უძრავ ქონებას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საბაზრო სისტემაში. იგი ასრულებს ორ ძირითად ფუნქციას: წარმოების საშუალება და პირადი მოხმარების საგნები ცხოვრებისათვის, დასვენებისათვის, კულტურული ყოფისათვის და ა.შ.

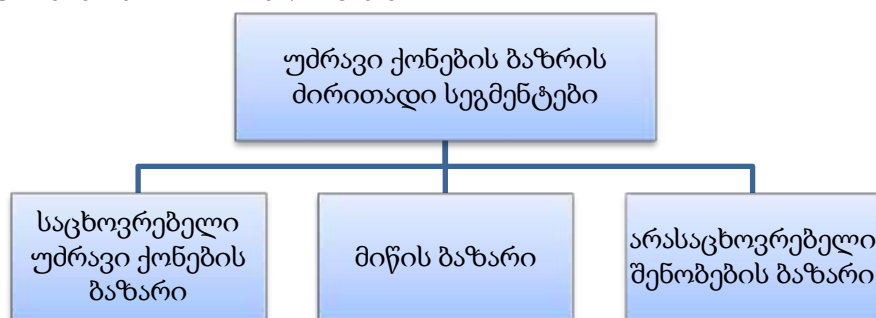
უძრავი ქონება ადამიანის პირველად მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს და აუცილებელი რესურსია, რომლის გარეშეც წარმოდგენილია საწარმოო პროცესების წარმართვა. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ხშირ შემთხვევაში საწარმოთა აქტივების ნახევარზე მეტი არის სწორედ უძრავი ქონება (მიწა და შენობა-ნაგებობები).

უძრავი ქონების ძირითადი საბაზისო ობიექტია მიწა, რომელსაც აქვს მრავალფუნქციური დანიშნულება. მიწა ეკონომიკური ურთიერთობების გამომხატველია. ერთი მხრივ, მიწა ადამიანების საცხოვრებელი ადგილია, მეორე მხრივ, როგორც სახელმწიფოს ტერიტორია, განსაზღვრავს მის პოლიტიკურ ფუნქციას. უძრავი ქონება ეკონომიკური პროცესების დაქსაქსული სისტემის, კერძო და საზოგადოებრივი ინტერესების, ადმინისტრაციული ნორმებისა და წესების ურთულესი კომპონენტია.

უძრავი ქონების კლასიფიკაცია შეიძლება სხვადასხვა ნიშნით მოვახდინოთ (გეოგრაფიული პრინციპით, საკუთრების ფორმით, საექსპლუატაციო მზადყოფნის ნიშნით, გარიგებათა დადების საშუალებებით და სხვა).

ნახაზი 1

უძრავი ქონების ბაზრის კლასიფიკაცია

უძრავი ქონების კლასიფიკაციის ზოგადი დახასიათების დროს დაყოფის ხარისხი შეიძლება განისაზღვროს შეგნებული მიზანმიმართულობის პრინციპით, რომელიც განსაზღვრავს ობიექტის მდგომარეობასა და მის საბაზრო შეფასებას.²⁷

უძრავი ქონების, სახელდობრ მშენებლობის მულტიპლიკატორის კოეფიციენტი პოზიტიურ გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე. უძრავი ქონების ბაზარი ასევე დადებითად მოქმედებს ქვეყნის დემოგრაფიულ სიტუაციაზე. ზოგიერთი გამოკვლევის თანახმად, ქვეყანაში საცხოვრებელი უძრავი ქონების 10%-ით შემცირება იწვევს ოჯახების რაოდენობის 0,25%-ით ზრდას.²⁸

ცხრილი 1

საცხოვრებელი უძრავი ქონების საშუალო

²⁷ სიჭინავა ა., კოდუაშვილი პ., ეგიაშვილი დ., მესხიშვილი ., უძრავი ქონების ეკონომიკა. სტუ, თბ., 2013.

²⁸ Овсянникова Т., Жилье, как фактор роста человеческого потенциала//Томский финансовый журнал. 2004, №3. გვ. 14-15

ფასი სხვადასხვა ქვეყნებში²⁹

	ქვეყანა	ფასი (ევრო)
1	მაროკო	144 800
2	პაკისტანი	74 953
3	ჩერნოგორია	151 000
4	აშშ	95 536
5	დომინიკელთა რესპუბლიკა	33 516
6	ჩილე	28 461
7	შვეცია	119 536
8	ბელგია	121 723
9	რუსეთი	64 102
10	ბელორუსი	90 000

უძრავი ქონება სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსების წყაროა. უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული გადასახადები ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში ბიუჯეტის 60%-ზე მეტს ავსებს. ჩვენთან ეს მაჩვენებელი 3-4%-ის დონეზეა (იხ. ცხრ. 2).

ცხრილი 2

**საქართველოს წართი ბიუჯეტის შემოსავლები და ქონების
გადასახადებიდან შემოსავლები (მლნ.ლარი)**

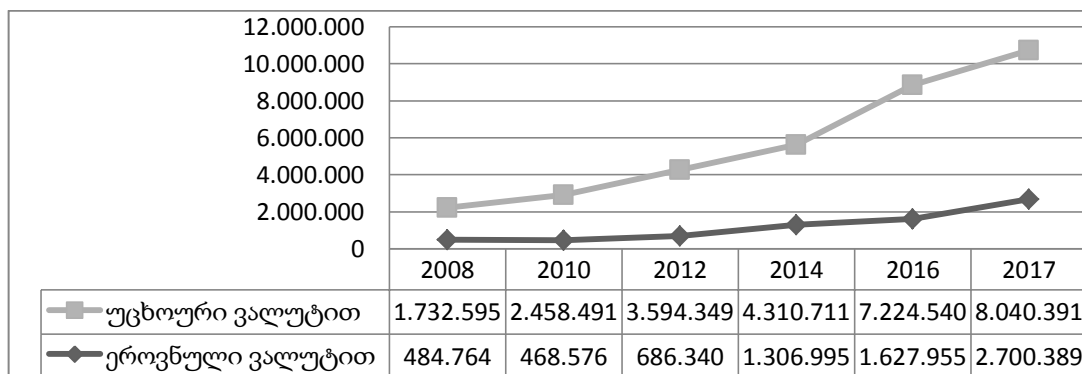
მაჩვენებელი	2013	2014	2015	2016
შემოსავლები	7434,3	8119,9	8963,3	9675,5
ქონების გადასახადი	230,9	245,9	290,2	363,4
ხვ.წილი, %	3,1	3,0	3,2	3,7

საქართველოში უძრავი ქონების ბაზრის ჩამოყალიბება და განვითარება ფართომასშტაბიანი ეკონომიკური კრიზისის, საზოგადოებისათვის მტკივნეული ტრანსფორმაციული პროცესების პირობებში მიმდინარეობდა, რომელმაც ეროვნული მეურნეობის ყველა დარგი მოიცვა. ამ სახეობის ბაზრის განვითარებისათვის ერთგვარი იმპულსი იყო სახელმწიფო ქონების პრივატიზება. თუმცა, საკანონმდებლო ბაზამ, რომელიც არეგულირებდა მიწის, საცხოვრებელი და არასაცხოვრებელი ობიექტების პრივატიზებას, ასევე ამ პერიოდისათვის ეკონომიკური სუბიექტების შეზღუდული საინვესტიციო შესაძლებლობებმა ხელი შეუწყო ამ ბაზრის სემენტების არათანაბარ განვითარებას.

შედარებით სწრაფად დაიწყო საცხოვრებელი უძრავი ქონების ბაზარმა, რასაც ხელი შეუწყო იპოთეკური დაკრედიტების ფართო მასშტაბებმა.

ნახაზი 2

**უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილი სესხები 2008-2017 წლებში
(აგვისტოს ბოლოს მდგომარეობით, ათასი ლარი)³⁰**

²⁹ http://7budget.ru/news/stoimost_nedvizhimosti_v_raznykh_stranakh/; www.pravda.ru

³⁰ ნახაზი ეყრდნობა ეროვნული ბანკის მონაცემებს

კომერციული ობიექტების ბაზარიც საპრივატიზაციო პროცესების კვალდაკვალ განვითარდა, თუმცა, უფრო ნელი ტემპით, ვიდრე ზემოთ აღნიშნული ბაზრის სახე. უძრავი ქონების ბაზრის ეს სეგმენტი მხოლოდ მეოცე საუკუნის ბოლოს იწყებს განვითარებას დედაქალაქსა და 2 მსხვილ ქალაქში (ბათუმი, ქუთაისი). შედარებით რთულად წარიმართა მიწის ბაზრის ფორმირება, სადაც ძირითად სახედ გამოიკვეთა მოქალაქეთა მიერ სახელმწიფო მიწების არენდით აღება.

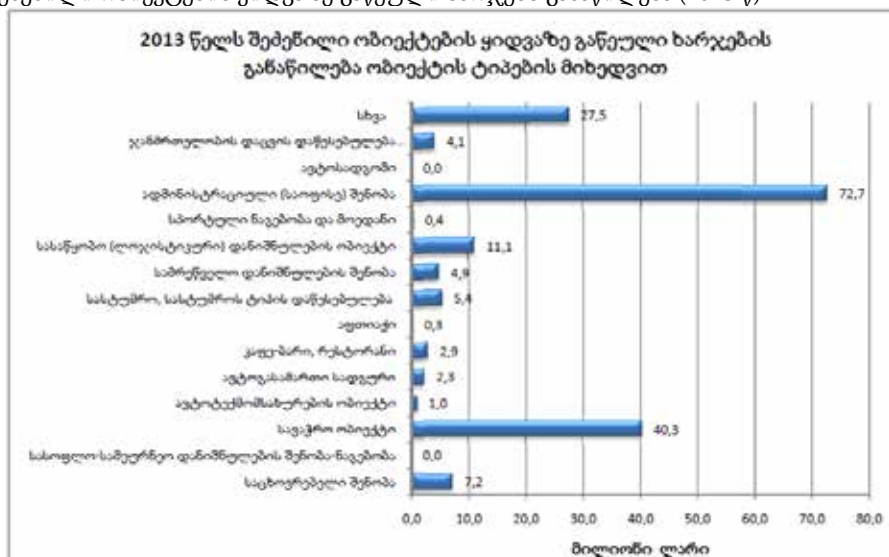
თანამედროვე პირობებში უძრავი ქონების ბაზარი ჩვენს ქვეყანაში ჯერ კიდევ ფორმირების სტადიაშია და უსისტემოებით გამოირჩევა. თუმცა, მოქალაქეთა და იურიდიულ პირთა დიდი ნაწილი, რომელიც გარკვეულ საკუთრებას ან უძრავი ქონების ობიექტებს ფლობს მართვაში, იძულებულია სწორედ ამ ბაზარზე აწარმოოს გარიგებები და გაიფორმოს უძრავ ქონებაზე საკუთრება. ხშირ შემთხვევაში ამას მივყავართ მაღალ ტრანზაქციულ დანახარჯებთან, ფასობრივ დისპროპორციებთან და მასთან დაკავშირებულ დროის დანაკარგებთან.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მონაცემებით, 2016 წლის ეკონომიკურ ზრდაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს: დამამუშავებელი მრეწველობის, უძრავი ქონების, საფინანსო საქმიანობის და ვაჭრობის სექტორებმა. მათ შორის, უძრავი ქონების ხვედრითი წილი კვარტლების მიხედვით შესაბამისად იყო 0,4%, 0,2%, 0,5% და 0,5%.³¹

როგორც ნახაზი 3 გვიჩვენებს, ობიექტების ყიდვაზე გაწეული ხარჯებიდან 40,3% ადმინისტრაციულ (საოფისე) შენობებზე მოდის, 22,3% - სავაჭრო ობიექტების ყიდვაზე, 6,2% სასაწყობო დანიშნულების ობიექტებზე, ხოლო 4% საცხოვრებელ შენობებზე.

ნახაზი 3

შეძენილი ობიექტების ყიდვაზე გაწეული ხარჯების განაწილება (2013 წ.)³²

საცხოვრებელი უძრავი ქონების საკუთრებაში ფლობა საქართველოში 93%-იან ნიშნულზეა, ეს ციფრი გაცილებით მაღალია ევროკავშირის წევრი ქვეყნების საშუალო 70%-იან მაჩვენებელზე. რუმინეთში საცხოვრებლის მესაკუთრეობის მაჩვენებელი 96%-ს უტოლდება. ხორვატიის, ლიტვის, სლოვაკეთისა და მაკედონიის შემთხვევაში ეს ციფრი 90%-ის ტოლია, ხოლო შვეიცარიას ყველაზე დაბალი, 45%-იანი მაჩვენებელი აქვს.

თუ შევადარებთ ევროპის ქვეყნებს, ოჯახის საშუალო ზომა საქართველოში მნიშვნელოვნად მაღალია და 3.4-ს ადამიანს შეადგენს. ეს ციფრი 2005 წლიდან 2015 წლამდე 11%-ით შემცირდა. მოსალოდნელია ამ მაჩვენებლის დაახლოება ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის საშუალო მაჩვენებელთან, რაც წარმოშობს საცხოვრებელი უძრავი ქონების ზრდის მოთხოვნას გრძელვადიან პერსპექტივაში³³

2015 წელს საქართველოს კომერციული უძრავი ქონების მიწოდება (თბილისში, ბათუმსა და ქუთაისში) 11%-ით გაიზარდა და 1,230,000 კვ.მ-ს გადააჭარბა. ქვეყნის მასშტაბით კომერციული უძრავი ქონების ბაზარზე ჯერ

³¹ ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. „ეკონომიკური მიმოხილვა 2016“.

http://www.economy.ge/uploads/publications/economy_8484723758fdf66e4c9332.50742461.pdf

³² უძრავი ქონების სტატისტიკური გამოკვლევა. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბ., 2014.

http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/business/Real%20Estate%20Survey%20Report_GEO.pdf

³³ Colliers International-ის კვლევა საქართველოს უძრავი ქონების ბაზრის შესახებ - „საცხოვრებელი უძრავი ქონების ბაზრის კვლევა საქართველო 2015“.

კიდევ დომინირებს ძველი სტილის ფართები, თუმცა, თანამედროვე სავაჭრო ცენტრების მიწოდება სწრაფად იზრდება.

საქართველოს კომერციული უძრავი ქონების უდიდესი ნაწილი - 77% - კონცენტრირებულია თბილისში, რომელსაც ბათუმი (12%) და ქუთაისი (11%) მოჰყვება. ფაქტობრივად, ამ ქალაქების გარეთ თანამედროვე სავაჭრო ცენტრები არ გვხვდება. საქართველოში კომერციული უძრავი ქონების მიწოდება 2017 წელს კი 24,500 კვ.მ-ით გაიზარდა. „ჰულინგ მოლი“(110,000 კვ.მ), „გალერია თბილისი“(24,500 კვ.მ) და "გლდანის ცენტრალი" (22,452 კვ.მ) ყველაზე დიდი პროექტებია თბილისში.

კომერციული ფართების მიახლოებითი შემოსავლიანობა თბილისის სავაჭრო ცენტრებისთვის შეადგენს 13%-ს, აქტიურ ქუჩებში არსებული კომერციული ფართებისთვის კი-12%-ს. აღნიშნული მაჩვენებლები ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის საშუალო მაჩვენებლებს (8.6% და9.1%) მნიშვნელოვნად აღემატება.

თბილისისგან განსხვავებით, კომერციული ფართის დაქირავებაზე მოთხოვნა ბათუმსა და ქუთაისში ძალიან დაბალ დონეზე რჩება, რის გამოც აღნიშნულ ქალაქებში ვაკანტურობის კოეფიციენტი უკიდურესად მაღალია. ქვეყნის ძირითადი დამქირავებლების სამომავლო გეგმების მიხედვით აღნიშნული ტენდენცია მომავალი ორი წლის განმავლობაში შეიცვლება. საშუალო შეწონილმა იჯარამ 2015 წელს წინა წელთან შედარებით უმნიშვნელო ცვლილება განიცადა. აღნიშნული მაჩვენებელი მერყეობდა ბათუმში 13-16 აშშ დოლარი/კვ.მ-ს, ხოლო ქუთაისში 11-13 აშშ დოლარი/კვ.მ-ს შორის.³⁴

სახელმწიფო ქონების ეფექტური და გამჭვირვალე მართვისა და განკარგვის უზრუნველყოფისათვის მნიშვნელოვანია მთელი ქვეყნის მასშტაბით სახელმწიფო ქონების შესწავლა/აღმოჩენა და დაურეგისტრირებელი ქონების სახელმწიფო საკუთრებად რეგისტრაცია, რასაც დღეისათვის სახელმწიფო ქონების ეროვნული სააგენტო ახორციელებს.

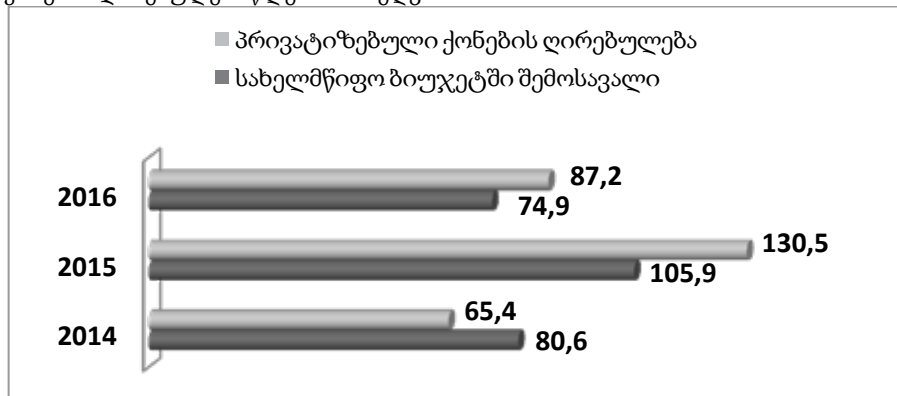
გასულ წლებში სახელმწიფო ქონების დიდი ნაწილი არ იყო აღრიცხული, რაც ართულებდა ქონების ეფექტური განკარგვის პოლიტიკის ჩამოყალიბებას. უახლოეს პერიოდში აუცილებელია შეიქმნას სახელმწიფო ქონების მაქსიმალურად სრულყოფილი მონაცემთა ელექტრონული ბაზა.

2016 წლის ბოლოს დასრულდა სახელმწიფო ქონების ინვენტარიზაციის სრულმასშტაბიანი პროექტი. თბილისში აღმოჩენილია 972 ობიექტი, ხოლო აღმოჩენილი მიწის ფართობი შეადგენს 734 ჰა-ს. რეგიონებში აღმოჩენილი მიწის ფართობი შეადგენს: სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების (მათ შორის საძოვარი) მიწის ფართობი - 653 575 ჰა-ს და არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ფართობი - 20 346 ჰა-ს.

2016 წელს პრივატიზებიდან სახელმწიფო ბიუჯეტში გათვალისწინებული იყო 75 მლნ. ლარის მობილიზება. წლიური გეგმა შესრულდა 99,8%-ით, რაც 74 850 392 ლარს შეადგენს (იხ.ნახ.4).³⁵

ნახაზი 4

სახელმწიფო ბიუჯეტში შემოსავალი და პრივატიზებული ქონების ღირებულება წლების მიხედვით

საკითხის შესწავლისას გამოიკვეთა შემდეგი საჭიროებები:

³⁴ Colliers International-ის კვლევა საქართველოს უძრავი ქონების ბაზრის შესახებ - „კომერციული უძრავი ქონების ბაზრის კვლევა საქართველო 2015“

³⁵ სახელმწიფო ქონების ეროვნული სააგენტო. 2016 წლის ანგარიში.
<https://drive.google.com/file/d/0B3vgM3IEWoh4QVBTOTlWVnc1d1U/view>

- აქტუალური სამეცნიერო-პრაქტიკული პრობლემებია სახელმწიფო რეგულირებისა და სტიმულირების ღონისძიებების შემუშავება უძრავი ქონების ბაზრისათვის, მომსახურების ხარისხის ამაღლების სისტემის დანერგვა, სპეციალისტთა სერტიფიცირების ახალ სისტემაზე გადასვლა;
- აუცილებელია ყველა მუნიციპალიტეტს გააჩნდეს გენერალური განვითარების გეგმა. სწორედ იგი უნდა გახდეს უძრავი ქონების ბაზრისა და მისი სუბბაზრების უმთავრესი მარეგულირებელი დოკუმენტი;
- მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, სათანადო ყურადღება მიექცეს უძრავი ქონების შემფასებელ სპეციალისტთა მომზადებას;
- ქვეყანაში უნდა შეიქმნას სახელმწიფო ქონების მაქსიმალურად სრულყოფილი მონაცემთა ელექტრონული ბაზა. ერთიანი და გამჭვირვალე საინფორმაციო სისტემით შესაძლებელი იქნება მიეწოდოს მომხმარებელს გამჭვირვალე და ეფექტური სერვისები;
- უძრავი ქონების სახელმწიფო პოლიტიკისათვის ამოსავლად უნდა იქცეს ამ ტიპის ბაზრის კავშირი ფინანსურ ბაზრებთან, რაც ხელს შეუწყობს საცხოვრებელ უძრავ ქონებაზე ხელმისაწვდომობის ზრდას.

Paata Koguashvili

Doctor of Economic Science, Professor, Full Member of Georgian Academy of Agricultural Sciences

Niko Chikhladze

Doctor of Economic Science, Professor of Ak. Tsereteli State University

ON THE ISSUE OF THE REAL ESTATE MARKET DEVELOPMENT

The real estate market is an integral part of the financial market. The field of investment in the system of economic relations, which arise in concluding deals with real estate and real estate objects. Real estate satisfies the primary human needs, and are an essential resource for performing business processes. Practice has shown that often, when studying this issue, the following needs have been identified:

- The relevant scientific-practical issues are the development of regulatory and stimulatory activities for the real estate market, establishing a new system for improving the quality of services, and the transition to the new certification system;
- It is necessary that all municipalities have the general plan for development. This is what should become the top priority document for the real estate market and its sub-markets;
- We consider it essential to pay due attention to training of specialists in real estate assessments;
- In the country, there is a need to create the best possible electronic database on state assets. Through unified and transparent information system, it will be possible to provide customers with transparent and effective services;
- The starting point of a national policy on real estate must become the links of this type of market with financial markets that will contribute to increasing access to residential real estate.

ლელა კოფლამაზაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

თემურ ყანდაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

ლუდის ბაზარი საქართველოში

საქართველოში ლუდი ერთ-ერთი ყველაზე მოთხოვნი პროდუქტია. საქართველოში ლუდის, როგორც კულტურის შემოსვლა ძველი მსოფლიოს ქვეყნებიდან მოხდა, აღმოსავლური ლუდის უძველესობა დღეს უკვე უეჭველია, ხოლო ამ ხალხებთან ქართველთა წინაპარი ტომების კულტურულ-სამეურნეო კავშირები არქეოლოგიური, ისტორიული, ეპიგრაფიკული და ეთნოგრაფიული მასალებით გამორკვეული დადასტურებულია. რატომ შემოინახა საქართველოს მთამ ლუდის მოხმარების ჩვევაბოლომდე, ეს გასაგები მიზეზითაა ასახსნელი: საქართველოში, როგორც ღვინის კლასიკურ ქვეყანაში, უმთავრესი ყურადღება გადატანილი იყო ბარის მევენახეობა-მეღვინეობაზე. ეთნოგრაფიულ მეცნიერებაში დამკვიდრებული შეხედულებით ბარი და მთა გაყოფილია ვაზის გავრცელების არეალითაც. იქ სადაც ვაზი ხარობს ის ტერიტორია ბარადაა მიჩნეული, ხოლო სადაც არ ხარობს-მთად. ამიტომ, ლუდის წარმოებამ თავიდანვე ფეხი მოიკიდა მთაში და აქ დასახლებული ხალხის ყოფაში ლუდმა უპირველესი ადგილი დაიჭირა.

მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური პროცესები ფირმების წინაშე მრავალ ახალ ამოცანას აყენებენ, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია ბაზარზე თავის დამკვიდრება, რაც მაღალი ხარისხის და ფართო ასორტიმენტის მქონე საქონლის ბაზარზე გატანითარის შესაძლებელია.

ლუდის მსოფლიო ბაზარი სტაბილურად იზრდება. იზრდება, როგორც ადგილობრივი წარმოებები, ასევე იმპორტი. სხვადასხვა სტატისტიკური სააგენტოების მონაცემებით, მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, ერთი ადამიანი წელიწადში საშუალოდ მოიხმარს 25-30 ლიტრას.

მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში ლუდის მოხმარება მნიშვნელოვნად აღემატება სხვა ალკოჰოლური სასმელების მოხმარების მოცულობას. ლუდის პოპულარიზაციამ არც საქართველოში დააყოვნა. დღესათვის სიტუაცია მკვეთრად შეიცვალა. ჩვენს ქვეყანაში უცხოური პროდუქციით ბაზრის გაჯერებამ გამოიწვია კონკურენციის გაძლიერება. ამიტომ ადგილობრივი მწარმოებლები იძულებულნი გახდნენ მოეხდინათ ახალი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების დანერგვა. ამ პროცესებმა გამოიწვია ბაზრის ცვლილება. 90-იანი წლების შუახნიდან საქართველოს ლუდის მრეწველობამ გამოცოცხლება დაიწყო, გაჩნდა ახალი ქართული ფირმები (ყაზბეგი, ზედაზენი, ნატახტარი, კასტელი), შედეგად ლუდის ქართული ბაზარი თანდათან გაიწმინდა უცხოური (ძირითადად თურქული) ლუდისაგან, რომლის ადგილიც დაიკავა ადგილობრივი წარმოების ლუდმა. მიუხედავად ამისა, დღეს საქართველოს ლუდის ბაზარი შეიძლება შეფასდეს, როგორც პერსპექტიული და დინამიური. ფულად გამოსახულებაში საქართველოს ლუდის ბაზრის მოცულობა არ შედის მსოფლიო ლუდის ბაზრების მოცულობათა პირველ ათეულში, მაგრამ ერთი პირის მიერ მოხმარებული ლუდის საშუალო მონაცემის გათვალისწინებით, საქართველო თანდათან წინ მიიწევს და უახლოვდება წამყვან ქვეყნებს (1 წლის განმავლობაში 20ლ/1 მოსახლეზე).

დღეს საქართველოში იწარმოება 15-20 სხვადასხვა დასახელების და ხარისხის თეთრი და შავი ლუდი, რომლებიც მთელ საქართველოში ვრცელდება. ამასთანავე, ოთხი უდიდესი ფირმის (ყაზბეგი, ზედაზენი, ნატახტარი, კასტელი) გარდა, საქართველოს თითქმის ყველა ქალაქში მუშაობს მცირე წარმადობის მქონე ლუდის ქარხნები, რომლების ნაწილობრივ აკმაყოფილებენ ადგილობრივ მოთხოვნილებებს. გასაღების მოცულობის ზრდის, საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესების უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია ლუდის ბაზრის კონიუნქტურის კარგი ცოდნა. ეს შესაძლებელია ცალკეული ბაზრების შესწავლის საფუძველზე, ბაზრის კვლევის მეთოდების გამოყენებით.

ლუდის ბაზარი საინტერესო და საკმაოდ რთულია, როგორც შესასწავლად ასევე მასზედ ზემოქმედების მოსახდენად. ქართულ ლუდის ბაზარზე საკმაოდ ბევრი და ძლიერი კონკურენტია როგორც ეროვნული მწარმოებლის, ასევე უცხოური მწარმოებლის სახით. ამიტომაც საჭიროა წინასწარ განისაზღვროს ის ფაქტორები და კრიტერიუმები, რომელთა დახმარებითაც შესაძლებელი იქნება ფირმების მიერ ბაზარზე პოზიციონირება, ადგილის დაკავება, მისი შენარჩუნება და განვითარება. ლუდის მწარმოებელ ყველა ქართულ ფირმას თავისუფალ ბაზარზე გასვლის დღიდანვე ჰქონდა უამრავი პრობლემა, პრობლემები იყო ბრენდინგში, რეკლამაში, მომხმარებლებთან და კონკურენტებთან ურთიერთობაში და ა.შ. მაგრამ ეს პრობლემები თანდათან სწორდება,

შესაბამისად, ადგილობრივ ბაზარზე ქართული ლუდები იკავებენ საკუთარ ადგილს. ლუდის ბაზრის განვითარებაში უპირველეს პრობლემას წარმოადგენს პროდუქციის ხარისხი, რამდენადაც იგი ფასთან ერთად ის ძირითადი მახასიათებელია რომელსაც ქართველი მომხმარებლები უდიდეს ყურადღებას აქცევენ.

ლუდის ერთეულ პროდუქციაზე ხარჯების შემცირება რამდენიმე გზით შეიძლება. ერთ-ერთი ყველაზე მარტივი გზაა ადგილობრივი, იაფი ნედლეულის გამოყენება. მით უმეტეს, რომ საქართველოს ამის დიდი შესაძლებლობები გააჩნია. ამჟამად საქართველოს ლუდის მრეწველობა მოიხმარს გერმანიიდან, ჩეხეთიდან და სხვა ქვეყნებიდან ექსპორტირებულ ნედლეულს. ცნობილია, რომ საქართველოს ზოგიერთი რაიონის ბუნებრივ-კლიმატური პირობები საკმაოდ ხელსაყრელია სალუდე ქერის მოსაყვანად. ამას ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ საქართველოს სხვა ქვეყნებთან ერთად, თვლიან ქერის სამშობლოდ.

ჩვენს მიერთბილისისბაზარზექართულიანკეტური კვლევისმონაცემებით, ლუდი "ზედაზენი"ლიდერობს 22,7% დანარჩენიშედეგებიკომპანიადაგადაანაწილდა: "მთიელი" - 13,2%, "ნატახტარი" - 12,4%, "ბალტიკა" - 5,9%, "ჰეინეკენი" - 4,8%, "ეფესი" - 3,6%, "ქარვა" - 2,8%, "ბავარია" - 4,3%, "კასტელი" - 3,5%, "კასრის" - 2,9%, "ყაზბეგი" - 2,6%, რაცშეეხებაევროპულბრენდებს, მათსასარგებლოდ (ჰეინეკენისადაბავარიასგამოკლებით) არჩევანი 14,1%-მა, უკრაინულილუდებისსასარგებლოდკი 2,2%-მაგაკეთა. ეს შეიძლება უამრავი რამით იყოს გამოწვეული.

რაც არ უნდა საოცარი იყოს, გამოკითხულთა 21 % ლუდის ალკოჰოლოზობას ანიჭებს უპირატესობას. მას 3%-ით ჩამორჩა გემო. 34 %- სთვის მნიშვნელოვანია ფასი, 27 % ხარისხზეა ორიენტირებული. ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, მარტივია იმის აღქმა, რომ უმეტესობა ფასზეა ორიენტირებული.

ლუდის გაყიდვებში ძალიან დიდ როლს თამაშობს სპორტის სათამაშო სახეობები, განსაკუთრებით ფეხბურთი და რაგბი. ცნობილია, რომ ლუდის მოყვარულთათვის ლუდის სმა ფეხბურთის ან რაგბის თამაშის დროს არის ყველაზე გავრცელებული. აქედან გამომდინარე, ხშირია შემთხვევები როდესაც ლუდის ესა თუ ის კომპანიები სხვადასხვა საფეხბურთო ან სარაგბო ღონისძიებებს აფინანსებენ და ასპონსორებენ. ასევე ხშირია რეკლამაში სათამაშო სიტუაციების გამოყენება. საქართველოში ამ განხრით ნატახტარი გამოირჩევა, რომელიც მსოფლიო და ევროპის ჩემპიონატების ჩვენების სპონსორია. ლუდი და სპორტი ერთად ერთგვარი ტრადიციაა.

ახალგაზრდების უმეტესობა ლუდს ანიჭებენ უპირატესობას, ვინაიდან ბარებსა თუ ლუდის რესტორნებში იგი ყველაზე იაფი ალკოჰოლური სასმელია. საქართველოში, კერძოდ კი თბილისში ბოლო დროს არაერთი ლუდის მაღაზია გაიხსნა და უმაღლეს დიდი პოპულარობა მოიპოვა. დედაქალაქელთა აზრით, ისინი უპირატესობას სწორედ ლუდის მაღაზიებს ანიჭებენ და ლუდსაც იქ ყიდულობენ თავის "მისაყოლებელთან" ერთად. ამიტომაც დღეს თბილისში რაც მეტი ასეთი პატარა "ლუდის სამყარო" გაიხსნება, მით უკეთესია ამ ალკოჰოლური სასმელის ბაზრის განვითარებისთვის.

როგორც ჩვენმა კვლევამ გვიჩვენა მომხმარებლებზე დიდ როლს თამაშობს რეკლამა, რომლის მაგალითადაც შეიძლება კომპანია „ზედაზენი“ მოვიყვანოთ. მაგალითად, 2016 წელს ტელევიზიით, ლუდის კატეგორიაში რეკლამები განათავსა სამმა კომპანიამ: „კომპანია ნატახტარი“, „ქართული ლუდის კომპანია“ და „ბალტიკა“, ჯამში 20 733 სარეკლამო რგოლი, რომელთა შორის ლიდერობს „ზედაზენის“ პროდუქციის რეკლამები (ლუდი „სვიანი“-3934 რგოლი, „კიონინგპილსნერი -3746 რგოლი, „ბავარია“ – 3572 რგოლი, „ზედაზენი“ – 35012 რგოლი, ლუდი „ნატახტარი“ – 2561 რგოლი და ა.შ.).

2015 წლის 1 მარტის შემდეგ, რაც 1 ლიტრ ალაოს ლუდზე აქციზის გადასახადმა 0,4 ლარიდან 0,6 ლარამდე მოიმატა, ლუდის ფასი 40 თეთრიდან 60 თეთრამდე გაიზარდა, რამაც შეამცირა ლუდის რეალიზაციის მაჩვენებელი. 2015 წელთან შედარებით ბაზრის საერთო კლებამ 8% შეადგინა. 2015 წელს ლუდის ბაზარი 70 მლნ ლიტრი იყო, 2016 წელი კი სექტორმა 64 მლნ ლიტრით დაასრულა. 2014 წელს კი, სანამ ლუდზე აქციზი გაიზრდებოდა, ლუდის ბაზარი საქართველოში 84 მლნ ლიტრს შეადგენდა. ლუდის ინდუსტრია აქციზის გადახედვას და განსხვავებული სისტემის შემოღებას ითხოვს, რომლის მიხედვითაც აქციზის დაწესება ალკოჰოლის შემცველობაზე იქნება დამოკიდებული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1.http://www.transparency.ge_ლუდზე_არაპროპორციულად_მაღალი_აქციზის_დაწესება_უარყოფით_გავლენას_მოახდენს_ლუდის_წარმოებაზე.15_სექტემბერი,2015
2. <https://edu.aris.ge/news/ludis-bazari-sacalo-qselis-mixedvit.html>
3. <http://www.bm.ge/ka/article/ludis-biznesi-wels-shemcirebuli-shemosavlit-asrulebs>.
4. <https://www.marketer.ge>
5. <https://bpn.ge/biznesi/14085-ratom-shemcirda-ludis-realizacia.html>

Kotchlamazashvili Lela

Professor, Georgian Technical University

Temur Kandashvili

Professor, Georgian Technical University

BEER MARKET IN GEORGIA

Resume

Beer is one of the most demanded products in Georgia. The current economic processes in the world are putting a number of new tasks in front of the firms, most important of which is the introduction of the market, which is available to the market with high quality and wide range of products.

Beer's world market is growing steadily. According to various statistical agencies, one person consumes 25-30 liters a year in the world. Beer is also very popular in Georgia. Although the volume of Georgian beer market is not in the top 10 of the World beer market volume, but with the average data of beer consumed by one person, Georgia is gradually moving forward and approaches leading countries (for 1 year 20 L / 1 inhabitants).

Today, 15-20 types of white and black beer are distributed throughout the country. Georgian beer market is quite a strong and strong competitor as a national manufacturer, as well as a foreign manufacturer. That is why it is necessary to define the factors and criteria that will enable the firms to establish, maintain and develop the market.

The quality of the product is the primary problem in the development of the beer market, as it is the main feature of the price that the Georgian customer makes the most attention. The study found that consumers have a significant influence on the consumption of beer, alcohol, price and quality of the recipe, which is actively consumed by beer producers.

რევაზ ლორთქიფანიძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

ქსელური მენეჯმენტი სილაბაჰის დასაძლევად

ვფიქრობ, დამეთანხმებით, რომ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირველ წლებში, მნიშვნელოვანი ბუნებრივი ხარვეზები ჰქონდა როგორც ბიზნესის სწავლებას, ასევე მის პრაქტიკულ მხარდაჭერას სრულფასოვანი ბიზნესგარემოს შექმნის თვალთახედვით. კერძოდ, ბიზნესის მხარდაჭერა დაიყვანებოდა მისი რეგისტრირების გაიოლებამდე, ხოლო ბიზნესის სწავლებაში ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭებოდა საზოგადოებრივი სექტორის გონივრული ჩართულობის, ბიზნესის კონკურენტუნარიანობისა და ეფექტიანობის ამაღლების თეორიულად დასაბუთებული პრაქტიკული რეკომენდაციების რეალურად დანერგვას და მეტი დრო ეთმობოდა ისეთ ელემენტარულ საკითხებს, როგორებიცაა განსხვავებები ბიზნესსა და მეწარმეობას, ადმინისტრირებასა და მენეჯმენტს, მენეჯერსა და ბიზნესმენს შორის და სხვა ამგვარი.

ეფექტიანი ბიზნეს-გარემოს შექმნას სახელმწიფოებრივი მიდგომა უნდა - თუ ჩვენს მცირემიწიან და ნაკლებშემოსავლიან მიკრო ან მცირე მეწარმეს ბედის ანაზარა მივატოვებთ, ის, მისთვის ძალზე ძვირადღირებულ მანქანა-მოწყობილობებზე, საწვავზე, ქიმიკატებსა თუ მწვავედ საჭირო სამკურნალოწამლო საშუალებებზე ფიქრში, ვერასდროს გახდება კონკურენტუნარიანი. თანამედროვე ეტაპზე, ვერც გიგანტურ ობიექტებზე მასობრივი ორიენტაცია (ჩვენი კრიტერიუმით, 1000-ზე მეტი დასაქმებულით) გვიშვლის - ისინი მონოპოლიებად შეიძლება მოგვევლინონ ჯერ კიდევ არატევად ბაზრებზე. ჩვენი გაანგარიშებით, ბიზნესის ოპტიმალური კონცენტრაცია დაბლობ რეგიონებში 250-500 დასაქმებულია ობიექტზე, მაღალ მთაში - მნიშვნელოვნად ნაკლები, რასაც, წარმოდგენილ შრომაში, ქსელური მენეჯმენტის დასაბუთებისათვის გამოვიყენებთ.

მრავალფაქტორული მორფოლოგიური განზოგადებებისა და დელფის მეთოდით შეფასებების გამოყენებით, გამოვლინდა, რომ საქართველოს მაღალ მთაში (ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტი) მინიმუმ 4-ჯერ მცირე უნდა იყოს ბიზნეს-ობიექტის კონცენტრაცია, ვიდრე დაბლობში (ზღვის დონიდან 500 მეტრამდე), ხოლო დაახლოებით 2,7 ჯერ ნაკლები, ვიდრე შუა მთაში (500-დან 1000 მეტრამდე). აღნიშნული გაანგარიშებებისა და შექმნილი აუცილებლობებიდან გამომდინარე, გამოვთქვამთ რეკომენდაციას, რომ დაბლობში კონცენტრირებულ ბიზნესში შეიძლება დელეგირებულ იქნეს მაღალი და შუა მთის ბიზნესის ისეთი ფუნქციები, როგორებიცაა - უშუალოდ მენეჯერული ოფისების მოწყობა ბიზნეს-გეგმების, ფინანსური ანალიზისა და მარკეტინგული კვლევის წარმოებისათვის, ასევე, ტექნიკით უზრუნველყოფის კოოპერირებით.

დელეგირება შეიძლება განხორციელდეს არამხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში, არამედ, სულ უფრო მეცნიერებატევად აგროსამრეწველო და ჯანდაცვით ბიზნესშიც. როცა ყაზბეგის საერთაშორისო მართაონში მივიღე მონაწილეობა, უფრო რეალურად დავინახე მთის პრობლემები და გავიგე, რომ მაღალი მთის მრავალ მცირედდასახლებულ სოფელში საავადმყოფოების კი არა, მცირე ამბულატორიების მოწყობაც კი ვერ ხერხდება. ამას ემატება გარემოება, რომ მცირემიწიანი მეურნეოებები, უნიკალური ქართული ბუნების მიუხედავად, ვერაფრით ვერ უწევენ კონკურენციას ტექნიკურად კარგად აღჭურვილ უცხოურ კომპანიებს.

შედეგად, ასეთ მაღლივ სოფლებში ღრმადმოხუცი მოსახლეობა თუ შემორჩა (ისიც აქა-იქ) და სასწრაფო ღონისძიებებია გასატარებელი საგანგაშო ეკონომიკური და დემოგრაფიული დეპრესიიდან გამოსასვლელად.

ჩვენი აზრით, ჩვენს მიერ შემოთავაზებული ქსელური დელეგირების მენეჯმენტი, მეტად კონკურენტული კოოპერირებით, მომენტალურად შეცვლის მდგომარეობას. ასეთი მენეჯმენტის სამაგალითო ელემენტარული სქემა შეიძლება გულისხმობდეს:

1) ყოველ მაღლივ სოფელში მინიმუმ 2-კაციანი ამბულატორიული პუნქტების მოწყობას, რომლებიც დაეხმარებიან მოსახლეობას (მ.შ. ახალგაზრდა ოჯახებს) სამედიცინო დახმარების (მ.შ. მშობიარობის) აუცილებლობის დროს. პირველ ეტაპზე, ასეთი პუნქტები, თავისუფალ დროს შეიძლება დაკავდნენ ადგილობრივი ნედლეულით უნიკალური სამკურნალოწამლო პრეპარატების დამზადებაზეც;

2) ასეთი პუნქტების მენეჯერული ფუნქციები (მ.შ. ტექნიკით - ვერტმფრენებითა თუ სხვა აუცილებელი საშუალებებით უზრუნველყოფა) დელეგირებულ უნდა იქნეს კომპანიის სათაო ოფისზე თბილისსა თუ რეგიონალურ ცენტრებში;

3) ასეთი კოოპერირება შექმნის რეალური ბიზნესის საფუძველს და არსებითად გაზრდის ბიზნესის ეფექტიანობას ქვეყანაში, დააბრუნებს ახალგაზრდობას მთაში, შექმნის სამუშაო ადგილებს ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში;

4) სახელმწიფო ჩართულობა ამ სქემაში უნდა მოვიაზროთ მინიმალური - სიმბოლური (ამასთანავე, აუცილებელი) ხარჯებით, რაც შეიძლება გამოიხატოს ამბულატორიული პუნქტების მოწყობაში, სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთების გადაცემასა და მცირე ტექნიკური პარკების აღჭურვაში. აღნიშნულის

აუცილებლობა, გვალვებისა და გახშირებული ხანძრების პერიოდში, რთულად მისასვლელი ჩვენი მაღალი მთიანეთისათვის მწვავედ საჭირო ვერტმფრენების ნაკლებობამაც დაადასტურა.

ბაზრის კონკურენტულობის დონისა და ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის შესაფასებლად, ჩემს ადრინდელ შრომებში სხვადასხვა მაჩვენებელი და მეთოდი შემოთავაზებული, მ.შ. ევროკავშირის ექსპერტთა მიდგომის განვითარებით [1; 2; 3] და, ამჯერად, დავამატებ ქსელური დელეგირების მენეჯმენტის (რაც, ბუნებრივია, არ წარმოადგენს ვერტიკალურ მონოპოლიას) კონკურენტუნარიანობის, საერთო-სახელმწიფო საზოგადოებრივი სექტორის ბიზნესში ჩართულობისა და საერთაშორისო ბაზრების კონკურენტულობის მაჩვენებლების შეფასების საჭიროებასაც. ხაზი მინდა გავუსვა ჩვენს შეფასებას, რომ ქსელური მენეჯმენტი ეკონომიკაში მემკვიდრეობით მიღებული მწვავე აუცილებლობებითაა განპირობებული და თითქმის 3-ჯერ მეტად ეფექტიანი იქნება ბიზნესის ამჟამინდელ საშუალო მწარმოებლურობასთან და 1,2-1,5-ჯერ მეტად ეფექტიანი - ფარულ ვერტიკალურ მონოპოლიებთან შედარებითაც კი.

მენეჯმენტის კონკურენტუნარიანობის შეფასების სამაგალითო მაჩვენებლად შეიძლება გამოვიყენოთ წმინდა მოგების ფარდობა მენეჯერული პერსონალის რაოდენობასთან, საზოგადოებრივი სექტორის ჩართულობა შესაძლებელია შევავსოთ ბიზნესის მხარდასაჭერად დახარჯული სახსრების ხვედრიწილით, ხოლო საერთაშორისო ბაზრის კონკურენტულობის დონე - ბაზარზე მსხვილი კომპანიების (რომლებიც კონკრეტული ბაზრის მეხუთედზე მეტს აკონტროლებს) რაოდენობით.

წარმოდგენილი კვლევის შედეგად, შემოთავაზებული ქსელური დელეგირების მენეჯმენტის მთავარ პრიორიტეტებად განისაზღვრა: 1) ბაზრის კონკურენტულობის სისტემატური (ყოველდღიური) ანალიზი, მ.შ. მთავარი მიმწოდებლებისა და არარეალიზებული პროდუქციის დონის ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მაჩვენებლებით; 2) გამომდინარე, ბიზნესის წარმატებისათვის აუცილებელი ახალი მოქმედებების შესახებ ორიგინალური (და არა ბრმად კოპირებული) გადაწყვეტილებების შემუშავება, გამოცდილი მენეჯერების მინიმუმ 3-5 კაციანი საბჭოს კომპრომისული დასკვნის საფუძველზე; 3) არა გამოუყენებელ ტექნიკას - მხოლოდ კონკრეტულ მოთხოვნებთან ადეკვატური საჭირო მოწყობილობა; 4) მხოლოდ უნარჩენო ტექნოლოგია.

ბიზნესის სწავლების პროცესში, მომავალ მენეჯერ-ინტელექტუალებს უნდა განემარტოთ, რომ მოგებასა და ეფექტიანობაზე ზრუნვასთან ერთად, თანამედროვე წარმატებული ბიზნესის იმიჯი წარმოუდგენელია ბიზნეს-კულტურის გარეშე და ბიზნესმენს საზოგადოებრივი პრობლემებიც უნდა ადარდებდეს და ქველმოქმედებასაც ამრავლებდეს მათ გადასაჭრელად. მხოლოდ ასეთი გზით შეიძლება ამაღლდეს ეკონომისტების პრესტიჟი და, საბოლოო ჯამში, ანაზღაურება საზოგადოებრივ თუ კერძო სექტორებში. ეკონომისტი მხოლოდ მოანგარიშე მეორეხარისხოვანი პროფესია ჰგონია ზოგიერთს და ავიწყდება, რომ სწორედ ეკონომისტებმა - სმითმა, ქეინზმა, ფრიდმენმა და მათთანებმა ძალზე საჭიროდ შეცვალეს მსოფლიო ეკონომიკური მოწყობა და ევროკავშირიც კი სხვა არაფერია, თუ არა მაღალეფექტიანი ცხოვრების დონის ეკონომიკური კავშირი. როგორც ეკონომისტი, თქვენთან ერთად ვხედავ, რომ ეკონომისტის შრომა სიღარიბის დასაძლევად ურთულესი და უმნიშვნელოვანესი შრომაა და ხშირად დაუფასებელი - თუ მანქანათმშენებლის ან პურისმცხობელი მეწარმის პროდუქტს მომხმარებელი მალევე ხედავს და, კარგი ხარისხის შემთხვევაში, მადლიერია, ბიზნეს-გეგმებსა და სხვადასხვა ანგარიშებზე მომუშავე ეკონომისტის შრომა მყისიერად არ ჩანს და მხოლოდ საკმაოდ დიდი დროის შემდეგ იძლევა შედეგს, თუმცა, როგორც ზემოაღნიშნული და მრავალი სხვა ქართველი თუ საზღვარგარეთელი ეკონომისტის თეორიული მემკვიდრეობა ადასტურებს, ეკონომისტების თეორიები ყველაზე მნიშვნელოვან - რევოლუციურ გავლენასაც კი ახდენს საზოგადოებრივ ცვლილებებზე. ბავშვობიდან, ალბათ ყველა შევხვედრივართ მაგალითებს, როცა ფულის (ქრთამის) გარეშე გაჭირვებულ ადამიანს არ მეურნალობენ ან სტუდენტს ნიშანს არ უწერენ და, შეიძლება ითქვას, ფაქტიურად აწამებენ და ალატაკებენ გაუთავებელი მოგონილი პრობლემებით. მაგალითის გასამრავლებლად აღვნიშნავ, რომ თავს ბედნიერად ვთვლი, როცა ღამეები ვგათენებდა ჩვენი ნიჭიერი სტუდენტების უანგაროდ დახმარებაში. ასე იყო და უნდა იყოს და იქნება ყოველთვის.

სადღეისოდ, მემკვიდრეობით მიღებული სიღატაკის უმწვავესი პრობლემების დასაძლევად საქართველოში, ჩვენი აზრით, ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა უნდა უკავშირდებოდეს სასურსათო ბაზრებზე ფარული საერთაშორისო ბუნების მონოპოლიების გამოვლენასაც, ამდენად, ქსელური მენეჯმენტის მექანიზმების ამოქმედების პარალელურად, მიზანშეწონილად მიმაჩნია, მონოპოლიების საწინააღმდეგოდ, რაც შეიძლება მალე, შეიქმნას სასურსათო ბაზრის ანტიმონოპოლიური კომისიაც. ეს ბევრი არ დაჯდება, მაგრამ საჭირო კოლოსალურ ეფექტს მოგვცემს. ჩვენი რეკომენდაციის ოპონენტებმა შეიძლება ბრძანონ, რომ რა საჭიროა სასურსათო ბაზრის ანტიმონოპოლიური კომისიის შექმნა, როცა არსებობს კონკურენციის სააგენტო, მაგრამ, საჭიროა, მინიმუმ 2 ანტიმონოპოლიური სტრუქტურის არსებობა მათ შორის კონკურენციისათვის. ამასთანავე, კონკურენციის სააგენტოში უახლოეს მომავალში ადეკვატურად უნდა შეიქმნას ანტიდემპინგური (მატყუარა შემცირებული ფასების წინააღმდეგ) სამსახური. გულისტკივილი მაღაპარაკებს - საქართველო ხომ მიწათმოქმედების ქვეყანაა და ამ დარგს განსაკუთრებული დაცვა უნდა უცხო მტაცებლური მონოპოლიებისა და მავნებლების გამავრცელებლებისაგან, ვინაიდან, სწორედ მიწათმოქმედება ქმნის მრეწველობისა და ზოგადად ეკონომიკის მნიშვნელოვან საფუძველსაც ჩვენში. მაგალითისათვის, აშშ-შიც კი, როგორც საერთაშორისო ვაჭრობისა და

ბირჟების ცენტრში, 2 ანტიმონოპოლიური ორგანოა - ფედერალური სავაჭრო კომისია და პრეზიდენტის ადმინისტრაციასთან არსებული იუსტიციის დეპარტამენტის ანტიტრესტული სამმართველო.

ქსელური მენეჯმენტისათვის ხელსაყრელი საგადასახადო გარემოს შესაქმნელად, შესაბამისად, ადამიანის არსებითი კეთილდღეობა-გამდიდრებისა და სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი პრობლემების დროულად გადასაჭრელად, განვაზოგადებ საერთაშორისო მიდგომებსა და ჩვენს მიერ ადრე გამოთქმულ პოზიციებსაც აღნიშნულ პრობლემატიკაზე: “მიწოდების თეორიის მიხედვით, ფინანსური შემოსავლების არსებითი მატებისათვის, გადამწყვეტი მნიშვნელობა გადასახადების (შესაბამისად, ხარჯების) ზომიერებას ენიჭება, რაც გადასახადების გარკვეულ ოპტიმალურ დონეში უნდა გამოიხატოს შემოსავლებთან მიმართებაში. ა. ლაფერის აზრით, ეს ზღვარი დაახლოებით ქეინზის 20%-იან და დესტენის 40%-იან ზღვარს შორისაა, ფრიდმანის 24 აზრით, აღნიშნული დონე 25% უნდა იყოს, ფელდსტეინის – 42%, გეფარდტის – 30-35%... ჩვენი აზრით, სახელმწიფო და კერძო სექტორების წონასწორული არამონოპოლიური პირობების შესაქმნელად, ხსენებული დონე 50%-ს არ უნდა აღემატებოდეს და 30-50%-ის მახლობლობაში უნდა ვარიირებდეს, თუმცა, მიზანშეწონილია, ყველა მეწარმეს და მ.შ. პროგრესულ ახალგაზრდა დარგებსა და მცირე და საშუალო მეწარმეებს პერიოდულად მნიშვნელოვანი შეღავათები და გარკვეული საგადასახადო არდადეგებიც (ე.წ. ბიზნესინკუბატორებისა და სასათბურე თავისუფალი ზონების მომრავლებით) მიენიჭოს, განსაკუთრებით, კრიზისულ პერიოდებში” [3].

სახელმწიფოს გონივრული ჩართულობა (გაწეული ხარჯები), ხშირ შემთხვევაში, ადეკვატურია ცხოვრების ხანგრძლივობისა და ერთ მოსახლეზე მთლიანი შიგა პროდუქტის მაჩვენებლებთან. ცხოვრების ხანგრძლივობით დაწინაურებულთა შორის სახელდებიან ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნები - იაპონია (საშუალოდ 84,6 წელი), იტალია, შვეიცარია, ავსტრალია, შვეიცარია, კანადა და ესპანეთი [4], რომლებიც ერთ მოსახლეზე მშპ-ს დონით დაწინაურებულ ქვეყნებშიც სახელდებიან [5]. ცხოვრების ხანგრძლივობით, მნიშვნელოვნად აიწია საქართველოს მაჩვენებელმა (74,5 წელი), თუმცა, ჩვენთან, ძალზე დიდია განსხვავება მამაკაცებისა და ქალების ცხოვრების ხანგრძლივობაში (8,6 წელი), რაც, ძირითადად, მამაკაცების მეტი მავნე ჩვევებით არის გამოწვეული.

ცხოვრების ხანგრძლივობის განსაკუთრებით დაბალი დონე აღინიშნება იმ ქვეყნებში, სადაც მაღალია სიღატაკის მაჩვენებლები. უკიდურეს სიღატაკეს (მსოფლიო ბანკის უკანსკნელი შეფასებით, დღეში 1,9 ამერიკულ დოლარზე ნაკლები შემოსავლის ადამიანები [6]), ვიცი დამეთანხმებით, გულგრილად არ უნდა "ვუცქიროთ". ვფიქრობ, მთავრობის წინაშე ოპერატიულად უნდა დაისვას ყველა ის დაგროვილი საკითხი, რომელიც ყოველი ჩვენთაგანის ყოველდღიური დაკვირვების საგანს წარმოადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რევაზ ლორთქიფანიძე, კონკურენციის რაციონალური ძალის დაცვისათვის - მითიდან კანონზომიერების აღმოჩენამდე. - თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ფონდი „ივერიელი“, 2014.
2. რევაზ ლორთქიფანიძე, პოტენციური მაკროეკონომიკური კონკურენტუნარიანობისა და ცხოვრების ხარისხის შესახებ. - თბილისი, 2015.
3. რევაზ ლორთქიფანიძე, კონკურენციის პრიორიტეტულობა და ფინანსური ანალიზის დამხმარე სახელმძღვანელო საკითხები, 2017. <http://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/211020>
4. <http://www.statdata.ru/prodolzhitelnost-zhizni-v-stranah-mira>
5. [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita)
6. <https://en.wikipedia.org/wiki/Poverty>
7. <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3992.pdf>
8. https://en.wikipedia.org/wiki/Where-to-be-born_Index
9. <http://gtmarket.ru/ratings/expenditure-on-health/info>
10. www.aif.ru/dontknows/infographics/podohodnyy_nalog_v_raznyh_stranah_mira_infografika
11. https://studme.org/1859041820893/ekonomika/nalogovoe_bremya

NETWORK MANAGEMENT TO OVERCOME OF A POVERTY

Resume

With the help of morphological multifactorial generalizations and the dolphi method, it was found that approximately four times less is the concentration of business objects in high-altitude regions of Georgia (more than 1000 meters above sea level), than in the lowland (500 meters above sea level) and about 2.7 times less, than in the middle of the mountains (from 500 to 1000 meters).

Based on these calculations, we recommend the delegation of such management functions in the lowland, as the organization of management offices, business plans, financial analysis, marketing research and a provision of a technology to the high-mountain network.

ნანა ლუხუთაშვილი

ქუთაისის უნივერსიტეტი. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, ასისტენტ პროფესორი

მოტივაციის ძირითადი პრინციპები ინოვაციაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებში

საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე მართვის თეორიისა და პრაქტიკის წინაშე მწვავედ დგას პრობლემა პერსონალის მოტივაციის ეფექტიანი ხერხების შერჩევის შესახებ. მისი შექმნა კიდევ უფრო რთულია ინოვაციაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებში. არადა, თანამედროვე ეტაპზე ორგანიზაციის სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესი პირდაპირ დაკავშირებულია იმასთან, თუ რამდენად სწორად ითვალისწინებს ხელმძღვანელი მისი თანამშრომლების პიროვნულ ინდივიდუალურ-ტიპოლოგიურ განსაკუთრებულობებს მოტივაციის სისტემის აგებისას და იყენებს მას ინოვაციურ ცვლილებათა მხარდასაჭერად.

მოტივაცია საკუთარი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით, ადამიანის მიერ გაცნობიერებულად და დამოუკიდებლად ამა თუ იმ ქცევის არჩევის შინაგანი პროცესია, რომელიც განისაზღვრება გარეგანი (სტიმულები) და შინაგანი (მოტივები) შემავალიანებელი, წამქეზებელი, მაიმულებელი ძალების ერთობლივი ზემოქმედებით. შესაბამისად, მოტივაცია, ფაქტიურად, ორ მნიშვნელოვან კომპონენტს - მოტივებსა და სტიმულებს ეყრდნობა.

მოტივი (ძველი ფრანგულიდან *motivus*) სიტყვასიტყვით ნიშნავს „მოქმედებისაკენ (საქციელისაკენ) წაქეზებას, შეგუიანებას“. მოტივი ადამიანის მოქმედების აღმძვრელი მიზეზია, რომელშიც გათვალისწინებულია მისი ფასეულობითი ორიენტაცია და აღიძვრება მისი მოთხოვნილებების, ინტერესებისა და განზრახვის ზემოქმედებითა და სოციალური ფაქტორების გავლენით. მოტივების რეალიზება წარმოადგენს მისთვის სასურველი კეთილდღეობის (სიკეთის) განხორციელებას. იგი შეიძლება იყოს როგორც მატერიალური, ასევე სულიერი საგნები და მოვლენები, რომლებიც მოქმედების მიმართულების არჩევას განაპირობებენ. [1]

სტიმული კი წარმოადგება ლათინური სიტყვისგან – *stimule* და ნიშნავს წვეტიან ჯოხს, რომლითაც ძველ რომში ცხოველებს ერეკებოდნენ [2]. გადატანითი მნიშვნელობით სტიმულში იგულისხმება გარეშე ფაქტორი, რომელიც ადამიანს მიზნის მისაღწევად აგუიანებს.

შინაარსობრივად „მოტივებისა“ და „სტიმულების“ ცნებები მჭიდრო კავშირში იმყოფებიან ერთმანეთთან. მართვის თეორიაში შეიძლება ვიპოვოთ უამრავი სტიმული, რომლებიც აქტუალიზაციას უკეთებენ შრომითი საქმიანობის ამა თუ იმ მოტივებს (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

მოტივებისა და სტიმულების ურთიერთკავშირი მართვის პროცესში

მოტივები	სტიმულები
მატერიალური კეთილდღეობის მიღება	ხელფასი. შრომითი ანაზღაურების ინდექსაცია ინფლაციასთან კავშირში. მოგებებში მონაწილეობა. მგზავრობის ანაზღაურება (მათ შორის ბენზინის კომპენსაცია იმ თანამშრომლებისათვის, რომელთაც ჰყავთ პირადი ავტომობილი). კვების ანაზღაურება.
სოციალური გარანტიები	ჯანმრთელობის დაზღვევა. საპენსიო უზრუნველყოფა. დასაქმების სტაბილურობა. საკომპენსაციო პაკეტი. სამუშაოს მოქნილი გრაფიკი.
ცხოვრებისეული თვითგამორკვევა	პროფესიული ორიენტაცია. კარიერის მართვა. შრომის გამდიდრება. სწავლების შესაძლებლობა. წვდომა ახალი ტექნოლოგიებისა და ინფორმაციისადმი. ნოვატორობისა და შემოქმედებითობის (კრეატიულობის) წახალისება.

თვითდამკვიდრება და აღიარება	სამსახურეობრივი ზრდის შესაძლებლობა. კომპეტენციის სფეროს გაფართოება. დოკუმენტებზე ხელმოწერის უფლება. წარმომადგენლობითი ფუნქციები. წარმატებების საჯარო აღიარება. საწარმოს მართვაში მონაწილეობა. პერსონალური კეთილდღეობა: კაბინეტი, ავტომობილი, მდივანი და ა.შ.
სოციალური ურთიერთქმედება	ხელმძღვანელობის დემოკრატიული სტილი. მუშაკების, კოლეგების ერთიანი სტატუსი. კოლექტივის მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღებაში. კორპორაციული კულტურის ელემენტები: კულტურული ღონისძიებები, დასასვენებელი ოთახი. დამრიგებლობა.

ადამიანის საქმიანობა განისაზღვრება არა რომელიმე ერთი, არამედ მრავალი მოტივითა და სტიმულით. ჩვენ საქმე გვაქვს მთელ მოტივაციურ კომპლექსთან, რომელიც შეიძლება შეიცვალოს, როგორც ერთი ადამიანის მეორე ადამიანთან მიმართების, ისე ერთი სიტუაციის სხვა სიტუაციით შეცვლის შემთხვევით.

სწორედ ამ პოზიციით საინტერესოა შრომითი მოტივაციის ანალიზი. შრომის მოტივებს შორის შეიძლება გამოვყოთ შინაგანი მოტივები და გარეგანი მოტივები.

შინაგანი მოტივაცია ეს ის მამოძრავებელი ძალაა, რომელიც გვიბიძგებს წინ და არ გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ ერთ ადგილზე ვიდგეთ. ეს არის ის ძალა, რომელიც გვეხმარება სიძნელეებისა და წარუმატებლობის გადალახვის მომენტში და არ გვაძლევს დაშრეტისა და იმედგაცრუების საშუალებას, რისთვისაც ვმოქმედებთ დღიდან დღემდე და რისთვისაც არ ვიშურებთ ძალისხმევას საკუთარი ცხოვრებისა და ჩვენს გარემოცვაში მყოფი ადამიანების ცხოვრების უკეთესობისაკენ შესაცვლელად. შინაგანი მოტივაცია გვიბიძგებს ისეთი მოქმედებისაკენ, როგორიცაა მაგალითად: ცნობისმოყვარეობა, ოცნება, იდეა, შემოქმედება, ჯანმრთელობა, თვითრეალიზაცია, თვითდამკვიდრება, თავდაჯერებულობა, პიროვნული ზრდა, კარგი ურთიერთობა, საჭიროების შეგრძნება (ვინმესთვის გამოსადეგარობა).

მაშასადამე, შინაგანი მოტივაცია წარმოიშობა ადამიანის შინაგანი მოთხოვნილებებიდან და მის საფუძველზე შესრულებული სამუშაო გარეგანი ზეწოლის გარეშე სრულდება.

გარეგანი მოტივები (სტიმულები) შრომის მიღმა და მეტიც, თვით ადამიანის მიღმაა. გარეგანი მოტივაცია ადამიანთა მიღწევების ხილული ნიშნებია გარშემოცმულ სოციალურში. მაგალითად: ფული; კარიერა; სტატუსი; აღიარება; პრესტიჟული საგნები (ბინა, მანქანა, კაბინეტი); მოგზაურობის შესაძლებლობა და ა.შ. გარეგანი მოტივაცია მუდმივად ცვალებადია. თუ გუშინ გინდოდათ გამოგემუშავებინათ მხოლოდ იმდენი, რომ გამოგეკვებათ ოჯახი, დღეს ბიზნესში პირველი ნაბიჯების გადადგმით გასურთ მისცეთ უკეთესი განათლება ბავშვებს, შეიძინოთ ახალი სახლი, ახალი მანქანა და ა.შ. ფაქტიურად, ისე როგორც ალექსანდრ პუშკინის “მებაღურისა და ოქროს თევზის” ზღაპარშია - „არ მინდა ვიყო.... მინდა ვიყო...“ გარეგანი მოტივაციის მაგალითია [3].

ცნობილია ასევე დადებითი და უარყოფითი გარეგანი მოტივები. გარეგანი დადებითი მოტივებია: შრომის მაღალი ანაზღაურება, დიდი მოგება, პრესტიჟის მოპოვება, იერარქიულ საფეხურზე წინ წაწევა, შექება და ა.შ. ანუ სტიმული, რომელთა გამოც ადამიანს საჭიროდ მიაჩნია ძალღონე არ დაზოგოს და იშრომოს კეთილსინდისიერად. ხოლო, გარეგან უარყოფით მოტივებად შეიძლება ჩაითვალოს დასჯის ესა თუ ის სისტემა, ჯარიმის სხვადასხვა ფორმა, კრიტიკა, გაკიცხვა და ა.შ.

ორგანიზაციის მართვის პროცესში, მენეჯერის ფუნქციას მოანდომოს თანამშრომელს, რათა მან მთელი ენერგიით შეასრულოს დაკისრებული სამუშაო. მისი მოვალეობაა, რომ დაინახოს, მომეზნოს ყველა შესაძლო მიმართებები თანამშრომლის შესაძლებლობებს, მის ინტერესებსა და შესასრულებელ საქმეს შორის. ანუ, შექმნას მოტივაციური ღერძი და განავითაროს ორგანიზაციის სამუშაო პოტენციალი. როგორც ყველა დროის ერთ-ერთმა ყველაზე დიდმა მენეჯერმა, ლი იაკოკამ განაცხადა - „მენეჯმენტი სხვა არაფერა, თუ არა ადამიანების მოტივაცია“ [4].

უნდა ითქვას, რომ მოტივაციის ეფექტიანობას ბევრად განაპირობებს შინაგანი და გარეგანი მოტივაციური ფაქტორების ოპტიმალური შეთანწყობა.

აღნიშნულის საილუსტრაციოდ, ან იმის დასადგენად, რომ მოტივირებული და სტიმულირებული თანამშრომლები სხვადასხვაგვარ ქცევას ავლენენ შრომის პროცესში, შეგვიძლია მოვახდინოთ მათი ქცევების შედარება (იხ. ცხრ. 2)

ცხრილი 2.

მოტივირებული და სტიმულირებული თანამშრომლების ქცევა

მოტივირებული თანამშრომლების ქცევა	სტიმულირებული თანამშრომლების ქცევა
პროაქტიურობი არიან, ისწრაფვიან სიტუაციის ხელში აყვანისკენ და არ ელოდებიან სხვის თხოვნას	რეაქტიულები არიან, ნებას რთავენ სხვა ადამიანებსა და სიტუაციებს იმოქმედონ მათ ნაცვლად
მიზანმიმართული არიან მაღალი შედეგებისაკენ და ფლობენ მიზნის მიმღწევი ადამიანის რეპუტაციას	მიისწრაფვიან შეინარჩუნონ სტატუს-ქვო და არ არიან დაინტერესებული იმით, რომ გააკეთონ იმაზე მეტი, ვიდრე მოეთხოვებათ
შეუძლიათ იმუშაონ მართვის ნებისმიერი სტილისას, სხვადასხვა ატმოსფეროსა და პირობებში, ბევრ და სხვადასხვა ორგანიზაციებში, რისი წყალობითაც აღწევენ წარმატებებს ნებისმიერ თანამდებობებზე	შეიძლება წარმატებას მიაღწიონ ორგანიზაციის რომელიმე ქვედანაყოფში, მაგრამ სავარაუდოდ ვერ იქნებიან წარმატებულები ხელმძღვანელობის სხვადასხვა სტილისას.
წარმატებით მუშაობენ გუნდში, საკუთარ წარმატებაზე მეტად დაინტერესებული არიან გუნდის წარმატებით	არ არიან გუნდური მოთამაშეები, მთელი ყურადღება გადატანილი აქვთ საკუთარ თავზე
საკუთარი თავისათვის უფრო მეტი შესაძლებლობების შესაქმნელად მუდმივად ვითარდებიან	არ ახორციელებენ მიზანმიმართულ მოქმედებებს თვითგანვითარებისათვის
მუდმივად ცდილობენ პროდუქციისა (მომსახურების) და პროცესის სრულყოფას	იქცევიან თავიანთი კარიერის სასარგებლოდ
ცდილობენ განავითარონ სხვებიც და გამოავლინონ საუკეთესო თვისებები მათში	არ არიან დაინტერესებული სხვა ადამიანების განვითარებით

მოტივებისა და სტიმულების ურთიერთკავშირის საფუძველზე შევეცადეთ ჩამოგვეყალიბებინა რამდენიმე პრინციპი, რომელიც ჩვენი აზრით მნიშვნელოვან ზეგავლენას მოახდენს მოტივაციის მართვის თავისებურებებზე ინოვაციურ ორგანიზაციებში. კერძოდ:

- ინოვაციური ორგანიზაციებისათვის უმთავრეს პრინციპს უნდა წარმოადგენდეს **მკაფიო მიზნებისა და ამოცანების დასმის პრინციპი**. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მიზანს ძალა აქვს, მენეჯერს შეუძლია ჰყავდეს მიმდევრები და აიყოლიოს ისინი. ეს არის პირველი პირობა ეფექტური მოტივაციისათვის, რადგან მომუშავეების მიერ თავიანთი მიზნებისა და ამოცანების ცოდნა საშუალებას მოგვცემს ეფექტიანად გამოვიყენოთ ძალისხმევა ერთიანი ინოვაციური ბაზის შესაქმნელად. რადგან, რაც არ უნდა ეფექტიანი იყოს მოტივაციის ფორმები, ის არ მოგვითმს სასურველ შედეგს, თუ ადამიანმა არ იცის რა შედეგებს მიაღწია და რა ამოცანებია შესასრულებელი. ამიტომაც, აუცილებელია დავსახოთ კონკრეტული, ზუსტი და რელური (მიღწევადი) მიზნები. მუშაკმა უნდა იცოდეს, თუ რას მოელიან მისგან.

- ყველა ორგანიზაციისათვის მნიშვნელოვანია **მიზნის დაჯილდოვებასთან დაკავშირების პრინციპი და მისი შეფასების კრიტერიუმების განსაზღვრა**. თანამშრომლებმა უნდა იცოდნენ ჯილდოს სახით რას მიიღებენ ისინი განსაზღვრული შედეგისთვის. უნდა აღინიშნოს ასევე, რომ შემოქმედებითი პროფესიის ადამიანები განსაკუთრებით მგრძნობიარენი არიან მორალური სტიმულების მიმართ. ამიტომაც, ინოვაციის მოტივაციის მნიშვნელოვან პრინციპს წარმოადგენს საჯაროობა და უკუკავშირი. მუშაობის შედეგების აღიარება თავისთავად წარმოადგენს მოტივაციურ ფაქტორს. თითოეული თანამშრომლის მუშაობის შედეგების შესახებ ანგარიშს შეუძლია დატვირთულობის სტიმულირება, შექმნას კონკურენტული გარემო.

- ორგანიზაციაში **ჯანსაღი კლიმატის დამკვიდრება**. ჯგუფის შედეგების გაცნობა მუშაკებში აღძრავს თანამონაწილეობისა და პასუხისმგებლობის გრძნობას. მუშაობის შედეგების მიხედვით დაჯილდოვების შესახებ ინფორმირებულობა და ობიექტური განმარტება დაჯილდოვების სიდიდეზე თავიდან გვაცილებს წყენისა და უსამართლობის გრძნობას. მეტიც, კეთილსასურველი პირობების შექმნის პრინციპი ეფექტურია შემოქმედებითი მუშაობისათვის.

- როგორც წესი, უმეტესად მატერიალურ სტიმულებს მეტი ყურადღება ენიჭება და ეს არც არის გასაკვირი, რადგან ფული და მატერიალური კეთილდღეობა უზრუნველყოფს ადამიანთა არსებობას. ბიზნესში ფული წარმატების სიმბოლოა. მაგრამ სათანადოდ უნდა შეფასდეს **მორალური სტიმულების როლი განსაკუთრებით ინოვაციურად ორიენტირებულ ორგანიზაციებში**. ჩვენი აზრით, ინოვაციურად ორიენტირებული ორგანიზაციებისთვის მეტად მნიშვნელოვანია მატერიალური და მორალური სტიმულების მეთოდების

ერთიანობა. ხშირად მუშაკის აღიარება ან უბრალო შექებას უფრო მეტი სარგებლის მოტანა შეუძლია, ვიდრე პრემიას. ამიტომაც მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ მატერიალური და მორალური სტიმულების გაერთიანება.

- **კონკრეტული პიროვნების აღქმა.** თანამშრომელთა პიროვნული თვისებები, ფასეულობები, უნარ-ჩვევები და სხვა მახასიათებლები წარმოადგენენ მოტივაციის საკვანძო ფაქტორებს, რომელთაც შეუძლიათ გავლენა იქონიოს შემოქმედებით ადამიანზე, ამიტომ მოტივაციის მექანიზმის ფორმირებისას ინოვაციაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თანამშრომელთა პიროვნული თვისებები.

- შემოქმედებითი სამუშაოს სპეციფიკიდან გამომდინარე, რომელიც ყოველთვის არ გვაძლევს საგრძნობ შედეგებს, რომელიც გაწეილია დროში დახარჯულ ძალისხმევასთან მიმართებაში, მნიშვნელოვანია დავიცვათ უმეტესწილად **დადებითი სტიმულების გამოყენების პრინციპი**. ხელმძღვანელის მხრიდან ჯარიმების, საყვედურების და სხვა უარყოფითი სტიმულების სიჭარბემ შეიძლება მიგვიყვანოს არახელსაყრელ შედეგებამდე, კოლექტივში დამაბულ ატმოსფერომდე, საჭირო ინფორმაციის დაფარვამდე, ზოგჯერ კი საჭირო თანამშრომლების გადინებამდე, რაც ყოვლად დაუშვებელია ინოვაციური ტიპის ორგანიზაციებისათვის.

ამრიგად, თანამედროვე პრაქტიკაში ინოვაციაზე ორიენტირებული ორგანიზაციების მოტივაციური პოლიტიკა უნდა ჩამოყალიბდეს თანამშრომელთა წახალისების ყველა შესაძლო ხერხების ინტეგრაციის საფუძველზე, ასევე ინდივიდუალური და კოლექტიური სტიმულირების ფორმების შერწყმით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Священник Константин Шербак- Опыт изучения возможностей реализации мотивов в среде церковно-приходских общин мегаполиса. Христианское чтение №1, 2015, Научно-богословский журнал, Социально-экономическое учение Церкви-Изд.: СПбПДА, 2015. –С.208].
2. Большая психологическая энциклопедия <http://psychology.academic.ru>.
3. А. С. Пушкин. Собрание сочинений в 10 томах. М.: ГИХЛ, 1959—1962. Том 3. Поэмы, Сказки. © Электронная публикация — РВБ, 2000—2017. Версия 5.0 от 1 декабря 2016 г. с.338-34
4. Lee Iacocca. Where have All the Leaders Gone? // RHYTHM journal-журнал PÍTM, 2009 (4), http://www.rhythmjournal.com/folder2009_2/journal_archive/page2009_2_15.pdf, с. 133.

Nana Lukhutashvili

Kutaisi University. Akaki Tsereteli State University Doctor of Technical academy,
Doctor of Business Administration, Assistant-Professor

BASIC PRINCIPLES OF MOTIVATION IN THE INNOVATION-ORIENTED ORGANIZATIONS

At the current stage of development of management theory and practice It is important to create an effective mechanism of staff motivation management.

motivation is an internal process of choosing one or another behavior by the person for satisfying his own needs, which is defined by the cumulative impact of the external (incentives) and internal (motivations) inspirational, inciting, rousing and driving forces.

Motivation is inextricably linked to the needs of personnel. The needs are those which determine behavioral motives of people, and the latter ones – all their work, thinking and feeling.

Based on the interaction of motives and incentives, we have tried to formulate a set of principles that, in our opinion, will have a significant impact on the characteristics of management motivation in innovative organizations. In particular, these principles are as follows:

- setting clear goals and objectives;
- linking the goal with rewarding and determining its assessment criteria;
- establishing a healthy climate in the organization;
- strengthening the role of moral incentives, along with material incentives;
- perceiving a specific person in accordance with personal qualities, values, skills and other individual characteristics;
- using more positive incentives.

ელისაბედ მალანია

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ტურისტული ბიზნესის საბაზრობო შესაძლებლობის ანალიზი საქართველოში

საქართველოს ტურისტული შესაძლებლობების ანალიზი წარმოადგენს მარკეტინგის მართვის საწყის ეტაპს. როგორც ცნობილია, ნებისმიერ ტურისტულ საწარმოს თავისი საქმიანობის წარმართვა უხდება რთულ და მოულოდნელობით აღსავსე სიტუაციაში. წინააღმდეგობის დაძლევა კი მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც ფირმას ძალუძს ბაზარზე შექმნილი სიტუაციის შესაბამისი მარკეტინგული გადაწყვეტილებების მიღება. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, საჭიროებს საკუთარი შესაძლებლობების პერიოდულ გადასინჯვას და გაანალიზებას. ტურისტულ საწარმოთა დიდ ნაწილს გააჩნია მნიშვნელოვანი რეზერვები და შესაძლებლობები თავისი საქმიანობის უცვლელი სახით შენარჩუნების, მისი განვითარების ან გარდაქმნისთვის. თუ კომპანიები ვერ იყენებენ ამ შესაძლებლობებს, ეს ნიშნავს, რომ მის ხელმძღვანელობას არ გააჩნია სიტუაციათა რეალური აღქმის, სწორი მართვის და კონტროლის უნარი.

ნებისმიერ ტურისტულ კომპანიას უნდა გააჩნდეს საბაზრო შესაძლებლობების გამოვლენის უნარი. არცერთ ფირმას არ შეუძლია მუდმივად დაეყრდნოს ერთი და იგივე (არსებულ) ტურისტულ პროდუქტს და ბაზარს. შეიძლება თანამშრომლებს მოეჩვენოთ, რომ კომპანიის შესაძლებლობები შეზღუდულია, მაგრამ ეს მხოლოდ მომავლის არასწორი ხედვაა და აუცილებელი ხდება კომპანიამ გაათვითცნობიეროს თავისი ძლიერი მხარეები.

ასევე, დროა დრო აუცილებელი ხდება, რომ ტურ. ფირმამ მოიძიოს ახალი შესაძლებლობები, ზოგიერთი ფირმა კი ამ პროცესს სისტემატიურად ახორციელებს. ბევრი მათგანი ეძებს ახალ იდეებს – უბრალოდ ყურადღებით აკვირდებიან ტურისტულ ბაზარზე მიმდინარე ცვლელად პროცესებს. კომპანიის ხელმძღვანელები და მარკეტოლოგები თვალყურს ადევნებენ პრესას, ინტერნეტს, სტუმრობენ სპეციალიზირებულ გამოფენებს, სწავლობენ და აკვირდებიან კონკურენტთა პროდუქტს და სხვადასხვა გზებით აგროვებენ საბაზრო ინფორმაციას, ასევე იყენებენ ინფორმაციათა მოძიების არაფორმალურ მეთოდებს. ზოგიერთი კომპანია ავლენს ახალ ბაზრებს. ერთ-ერთი ასეთი სასურველი შედეგია – ტურისტული პროდუქტის და ბაზრის განვითარება და გაფართოება.

იმისთვის, რომ ტურისტულმა კომპანიამ წარმატებას მიაღწიოს თანამედროვე ბაზარზე, რომელიც გამოირჩევა კონკურენციის მაღალი დონით, მან მთავარი ორიენტაცია უნდა აიღოს მომხმარებელზე, მოიზიდოს იგი უფრო მაღალი სამომხმარებლო ფასეულობებით, ვიდრე ამას ახერხებენ კონკურენტები. სანამ კომპანია შესძლებს მყიდველის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას, მან უნდა დაადგინოს და შეისწავლოს მათი მოთხოვნილებები და საჭიროებანი.

დღეისთვის ტურისტულ კომპანიებს გათვითცნობიერებული აქვთ ის ფაქტი, რომ ისინი ვერ შეძლებენ მოცემულ ბაზარზე ყველა მყიდველის თანაბრად დაკმაყოფილებას. მყიდველები ძალზედ მრავალრიცხოვანი არიან, რომელთაც აქვთ განსხვავებული მოთხოვნილებები. ზოგიერთ კომპანიას კი გააჩნია უპირატესობა მომხმარებელთა განსაზღვრული ჯგუფისთვის მომსახურების გაწევისას. შესაბამისად, თითოეულმა კომპანიამ უნდა დაეყოს ბაზარი, შეარჩიოს მათგან ყველაზე უფრო მიმზიდველი და შეიმუშაოს სტრატეგია – როგორ მოემსახუროს შერჩეულ სეგმენტს უფრო ეფექტურად, ვიდრე ამას კონკურენტები აკეთებენ. ეს პროცესი შედგება შემდეგი ეტაპებისგან: მოთხოვნის რაოდენობრივი შეფასება და მისი პროგნოზი, ბაზრის სეგმენტაცია, მიზნობრივი სეგმენტის შერჩევა და ბაზარზე ტურისტული პროდუქტის პოზიციონირება.

თანამედროვე ბიზნესის არსებობა წარმოუდგენელია სოციალური ქსელების გარეშე. ბიზნესის განვითარებისთვის უდიდეს შესაძლებლობას იძლევა ინტერნეტ მარკეტინგი, რომელიც ნებისმიერი ზომის კომპანიას თანაბარ სასტარტო პირობებს უქმნის. მცირე ბიუჯეტიან კომპანიას აქვს შესაძლებლობა საკუთარი პროდუქციის ან მომსახურების შესახებ, ძალიან მცირედი დანახარჯებით მიაწოდოს ინფორმაცია გლობალურ ბაზრებზე არსებულ მილიონობით მომხმარებელს. ამჟამად ყველაფერი შესაძლებელია, მთავარი და სწორი დაგეგმვის და ტექნიკური შესაძლებლობების სწორი გამოყენებით. როდესაც პოტენციური ტურისტები ეცნობიან კომპანიის შესახებ ინფორმაციას, ეძებენ ფასდაკლებებს, ახდენენ საკუთარი გამოცდილების გაზიარებას, გამოხატავენ საკუთარ დამოკიდებულებას, იღებენ კითხვებზე პასუხს და ა.შ. ამ შემთხვევაში იკარგება ნაკლები დრო და მიიღება უფრო მეტი შედეგი.

იდეალურია ტურფირმის "Facebook" გვერდი მაშინ, როდესაც მომხმარებლები კითხულობენ ახალ ამბებს და წერენ კომენტარებს, აზიარებენ ინფორმაციას, მონაწილეობენ გამოკითხვების ჩატარებაში, ტვირთავენ საკუთარ ფოტოებს, ვიდეო მასალას და ა.შ.

საქართველოს ტურისტული ბაზრის კვლევა და ანალიზი აუცილებელი პირობაა ბაზარზე მიმდინარე ტენდენციების გამოკვეთისა და ტუროპერატორებისთვის სწორი რეკომენდაციების გასაწევად. სამწუხაროდ, მწირი სტატისტიკური მონაცემები და საზოგადოდ მიღებული მარკეტინგული კვლევის ჩატარების პრაქტიკა საქართველოში ჯერ კიდევ ვერ დამკვიდრდა, რის გამოც დამატებით პრობლემად და კვლევის სირთულედ სტატისტიკური და მარკეტინგული მონაცემების არარსებობა წარმოადგენს.

პოტენციურად, საქართველო ხარისხიანი პროდუქტის მწარმოებელი ქვეყანაა: ღვინო, მინერალური წყლები, უნიკალური კურორტები - მაღალი ხარისხის ერთგვარი ექსკლუზივი, რომელსაც მცირე ოდენობით ვფლობთ - პოზიციონირებისთვის ძლიერი ინსტრუმენტია.

უცხოელი ტურისტების მოზიდვის მიზნით ქართველი ტუროპერატორების მიერ გამოიყენება რეკლამის სხვადასხვა სახეობა. მათი აბსოლუტური უმეტესობა ტურისტული პროდუქტის გასაღების და ახალი მომხმარებლის დაინტერესების მიზნით იყენებს საკუთარ „ვებ გვერდს“ ანუ ცდილობენ პროდუქტის რეალიზება მოახდინონ ინტერნეტის საშუალებით.

მნიშვნელოვანია, ტურიზმის სფეროში ჩართულმა კომპანიებმა განსაზღვრონ: რამდენად სრულყოფილად იყენებენ იმ შესაძლებლობებს, რასაც ინტერნეტი სთავაზობს; უზრუნველყოფენ თუ არა ისინი მომხმარებლისთვის სრულფასოვან ინფორმირებულობას მათი პროდუქტებისა და მომსახურებების შესახებ ინტერნეტის საშუალებით; ახდენენ თუ არა ისინი ამ ინფორმაციის მიწოდებას სხვაზე მარტივად, სწრაფად და ეფექტიანად.

საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენება-ბაზრობებში ტურისტული პროდუქტის მიმწოდებელთა 86% მონაწილეობს.

ტურისტულ ბიზნესში რეკლამა ძალიან სპეციფიკურია, სხვა რეკლამის საშუალებებისგან განსხვავებით ქართული ტუროპერატორების საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობებში მონაწილეობას შემდეგი დატვირთვა აქვს:

- ქართულ ტურისტულ პროდუქტს საერთაშორისო გამოფენა – ბაზრობებზე ეცნობა მრავალი უცხოელი დამთვალიერებელი, რომელიც მომავალში შეიძლება თავად გახდეს ამ პროდუქტის მომხმარებელი და დაგეგმოს საქართველოში მოგზაურობა.

- იდება ახალი ხელშეკრულებები ქართველ ტუროპერატორებსა და უცხოელ პარტნიორებს შორის, რომლებიც საქართველოსთვის ორგანიზებულ მოგზაურთა ძირითადად მომწოდებლებად შეიძლება იქცნენ.

- რაც ყველაზე მთავარია, ხელი შეეწყოს საქართველოს, როგორც დადებითი ტურისტული იმიჯის მქონე ქვეყნის საზღვარგარეთ პოპულარიზაციას. კომპანიათა 71% პროდუქტზე მოთხოვნას უცხოელი პარტნიორების მეშვეობით ახორციელებენ, ხოლო 42% - საკუთარ პროდუქტს ავიახაზების მეშვეობით ყიდის. საგულისხმოა, რომ 2015-2016 წლებში ტუროპერატორთა 14%-მა მიმართა რეკლამის ისეთ ძვირადღირებულ სახეობას, როგორიცაა სატელევიზიო რეკლამა საზღვარგარეთის ტელევიზიებში.

- ქართველი ტუროპერატორების მიერ საერთაშორისო ტურისტების მოზიდვის მიზნით გამოყენებული სარეკლამო საშუალებების კლასიფიკაცია შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვიდგინოთ:

- ვებ-გვერდი, სოციალური ქსელი – 100%
- საერთაშორისო ტურისტული გამოფენა – ბაზრობები – 85,7%
- უცხოელი პარტნიორი – 71,4%
- რეკლამა ავიაკომპანიების მეშვეობით – 42,9%
- სატელევიზიო რეკლამა საზღვარგარეთის ტელევიზიაში – 14,3%

ტრადიციულად, ქართველი ტუროპერატორების მიერ გამოყენებული სარეკლამო საშუალებების გათვალისწინებით, საინტერესოა რეალობაში მომსახურებული არარეზიდენტების პროცენტული რაოდენობის განსაზღვრა გაყიდვების საშუალებების მიხედვით, რომლის გაანალიზებით შეიძლება დადგინდეს, რომ მიუხედავად იმისა, ტურისტული ფირმების აბსოლუტური უმრავლესობა სარეკლამოდ ინტერნეტს იყენებს, 2015-2016 წლებში საერთო მოცულობამ 10%-ით ნაკლები შეადგინა. სამწუხაროდ, ქართული კომპანიები, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ზომის კომპანიები, ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ ინტერნეტის საშუალებით გაყიდვების სტიმულირებას. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ ტუროპერატორებმა ჯერჯერობით ვერ აითვისეს ფართოდ გამოყენებული მეთოდი, როგორიცაა პროდუქტის ინტერნეტით გაყიდვა, რაც მრავალ სხვა მიზეზთა შორის გამოწვეულია შემდეგი მიზეზებით:

- ქართული ფირმების ვებ-გვერდები არ არის ინტერაქტიული და ტურისტებს არ შეუძლიათ მომსახურების შეძენა „ონლაინ“ რეჟიმში.

- არ არის მითითებული ფიქსირებული ფასები, რაც დაინტერესებულ პირს აყენებს უხერხულ მდგომარეობაში. მათი შეძენის მსურველს არ შეუძლია შეადაროს იგი სხვა მსგავსი ტურისტული პროდუქტის ფასს, სანამ არ დაუკავშირდება კონკრეტულ ადრესატს, რაც გარკვეულ დროსთან არის დაკავშირებული. ასეთი გარემოების გამო 30%-მდე პოტენციური მომხმარებლის იკარგება, რაც შეეძლოთ ტურისტულ ფირმებს გამართული „ვებ-გვერდის“ საშუალებით მოეპოვებინათ.

- კომპანიების უმრავლესობა ვერ ახერხებს საკრედიტო ბარათებით მომსახურებას და ა.შ.

- ქართველი ტუროპერატორების მიერ საერთაშორისო ტურისტების პროცენტული რაოდენობა გაყიდვების საშუალების მიხედვით შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვიდგინოთ:

- გაყიდვა უცხოელი პარტნიორის მეშვეობით – 57,1%
- პირდაპირი მარკეტინგული გაყიდვები – 85,7%
- გაყიდვა ინტერნეტის საშუალებით – 57,1%

ძირითადად ქართული ტურისტული პროდუქტი რეალიზდება შემდეგი გზით: გაყიდვა უცხოელი პარტნიორის მეშვეობით, ხოლო პირდაპირი მარკეტინგული გაყიდვა ფირმების 86%-თვის საერთო გაყიდვების მოცულობის 35%-ს შეადგენს.

2015 წელს ბაზარზე ქართველი ტუროპერატორების მხოლოდ 57,1% მუშაობდა, 2016 წელს მათმა რაოდენობამ 71,4%-ს მიაღწია და შესაბამისად გაიზარდა საქართველოში ევროპელ და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებიდან მოგზაურთა რაოდენობა, ე.ი აღნიშნული ბაზრები საქართველოსთვის მზარდი რეგიონია და მომავალში ძირითადი ორიენტირი საერთაშორისო ტურისტების მოზიდვის მიზნით ამ რეგიონზე უნდა იყოს აღებული. ევროპიდან და ზოგადად ქვეყანაში ყველაზე მეტი ორგანიზებული ტურისტი გერმანიიდან და იტალიიდან შემოდის, რომელთა ბაზრებზეც ქართული კომპანიების ნახევარზე მეტი ანუ 57,1% მუშაობს და მათთვის ამ ქვეყნების რეზიდენტები მათი საერთო მომხმარებლების 50% - ზე მეტს შეადგენს.

ევროპელი ტურისტების 53% მოგზაურობს თვითფრინავით. მათთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს გასამგზავრებელ ქვეყანაში პირდაპირი რეისის არსებობას და ავიაბილეთის ფასს; მათი შეგზავნა შეადგენს 5-6 კვირას, მაგრამ მათ არ უყვართ დიდხანს ერთ ადგილზე გაჩერება. ისინი უპირატესობას ანიჭებენ ბევრი დესტინაციის მონახულებას დროის მცირე მოწაკვეთში;

უმეტესად მოგზაურობენ ზაფხულის პერიოდში; უპირატესობას ანიჭებენ თავად დაგეგმილ მოგზაურობას. მათთვის მნიშვნელოვანი ფაქტორებია, რაც ზეგავლენას ახდენს ტურისტების არჩევანზე არის: კულტურა და ადგილობრივი მოსახლეობა, სისუფთავე, აქტიური დასვენების, შოპინგის შესაძლებლობა, ადგილობრივი სამზარეულო და სარესტორნო მომსახურება, ტურისტებს აინტერესებთ ახალი, განსხვავებული ტურისტული სანახაობები და დესტინაციები; ყურადღებას აქცევენ ქალაქის ტურებს, დიდი მნიშვნელობა აქვს სავარაუდო დანახარჯების მოცულობას და მომსახურების შესაბამისობას ფასთან.

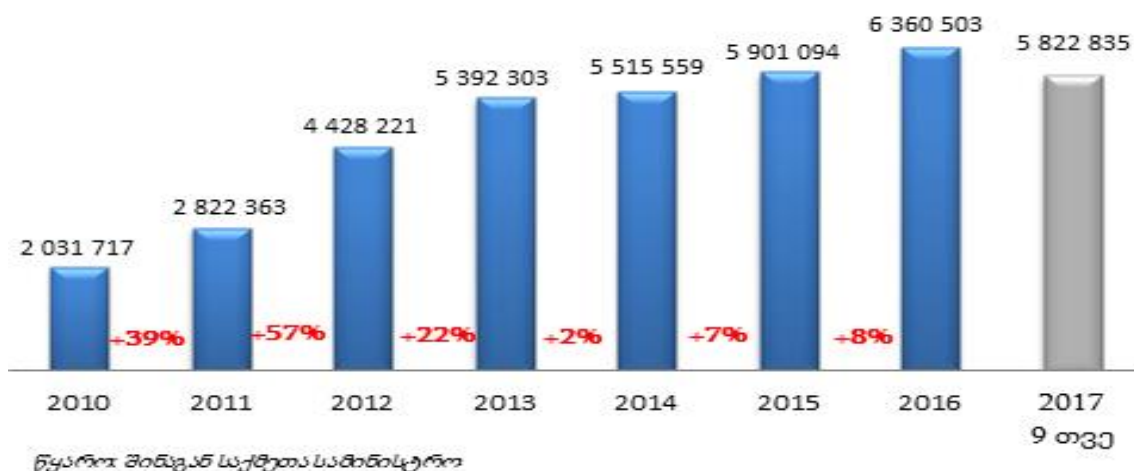
ტურისტულ ბაზარზე 3 მნიშვნელოვანი ტურისტული სეგმენტია: 1) ოჯახები ბავშვებით, 2) წყვილები შვილების გარეშე, 3) „მოხეტიალე“ წყვილები.

საქართველოს ტურისტულ ბაზარზე ევროპის რეგიონის მოცულობის ხედვითი წილი განპირობებულია შემდეგი ფაქტორებით: საქართველოს ტურისტულ ბაზრის ევროპის რეგიონთან გეოპოლიტიკური სიახლოვე, ქრისტიანული კულტურა, საქართველოს ევროსაბჭოში წევრობა და სწრაფვა ევროკავშირში გასაწევრიანებლად და ა. შ.

საქართველოს ტურისტული ბაზრის გაანალიზებისას აუცილებელია მოვახდინოთ უცხოელი ტურისტების სეგმენტაცია ზემოთ აღნიშნული სამი ტურისტული სეგმენტის მიხედვით, ასევე, ასაკის და სქესის მიხედვით. ამ მხრივ ნიშანდობლივია, რომ თუ 2015 წელს ტურისტული ფირმების ნახევარზე მეტისთვის (57,1%) მომხმარებელთა უმეტესობას მამაკაცები შეადგენდნენ, 2016 წელს საქართველოში უმეტესწილად ქალმა ორგანიზებულმა ტურისტებმა იმოგზაურეს. ეს ტენდენცია კი იმაზე მეტყველებს, რომ სამომავლოდ ტუროპერატორებმა სხვადასხვა ტურის შექმნის და დაგეგმვის პროცესში უნდა გაითვალისწინონ მთელი რიგი თავისებურებები, რადგანაც მოგზაურობის საერთო მიზნების მიხედვით მამაკაცებს და ქალებს ერთმენეთისგან განსხვავებული სპეციფიკური ინტერესები აქვთ.

ნახაზი 1

საერთაშორისო მოგზაურების სტატისტიკა

მარკეტინგული კვლევის შედეგები ცხადყოფენ, რომ საქართველოში უმთავრესად სჭარბობენ ასაკობრივი ორგანიზაციული ტურისტები, ვინაიდან ტუროპერატორთა აბსოლუტური უმრავლესობისათვის 2015-2016 წლებში მათი მომხმარებლების უმრავლესობას 50-65 და 65-ს გადაშორებული ადამიანები წარმოადგენენ. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ამ ასაკის ტურისტებს აქვთ მყარი მატერიალური მდგომარეობა, ფინანსური დანაზოგი, დრო და საშუალება დაიკმაყოფილონ მოთხოვნილებები.

მნიშვნელოვანია ასევე არარეზიდენტების საქართველოში ყოფნის ხანგრძლივობის განსაზღვრა.

ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების პერსპექტივებზე საუბრისას უნდა გამოიყოს ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: ქვეყნის ტურისტული პოტენციალი, ამ პოტენციალის გამოყენების ხარისხი ტურისტულ პროდუქტში და როგორია მოთხოვნა ცალკეულ ტურებზე. საყოველთაოდ გაზიარებულია აზრი, რომ საქართველოში ტურიზმის განვითარებისთვის დიდი პოტენციალი არსებობს.

საქართველოს ტურისტული ბაზრისთვის მნიშვნელოვან სეგმენტს წარმოადგენს ღვინის და გურმანთა ტურები, რელურად ტურიზმის ამ სახეობაზე კომპანიათა 50% მუშაობს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ შემდეგი:

- საქართველოს შემომყვანი ტუროპერატორების უმრავლესობა უნივერსალური ხასიათის მომსახურებას ეწევა და ცდილობენ ბაზრის ყველა სეგმენტზე მუშაობას, რაც თავის მხრივ, ზრდის უცხოელი ტურისტების მოზიდვის ალბათობას და თავის მხრივ უარყოფითად მოქმედებს ტურის შინაარსსა და მომსახურების პროფესიონალიზმზე.

- საქართველოს ტურისტული პროდუქციის გაყიდვა და დისტრიბუცია ხდება ტურისტული ფირმების მიერ, რომელიც ითვალისწინებს გაყიდვებს პარტნიორის მეშვეობით, ხოლო მსოფლიოში მზარდი ფორმები – პირდაპირი მარკეტინგი და გაყიდვები ინტერნეტის საშუალებით საქართველოში ძნელად იწერება.

- დარღვეულია პროპორცია ტურისტულ პოტენციალსა და ამ პოტენციალის ტურისტულ პროდუქტში გამოყენებას შორის, რაც გამოწვეულია შემდეგი მიზეზებით: განუვითარებელი ტურისტული ინფრასტრუქტურა, დაბალი სეზონურობის მაჩვენებელი, შეუსაბამობა: ფასი/ხარისხი და ა.შ, რაც ყველაზე მეტად მთავარია ტურისტული პროდუქტის მიმზიდველობა.

- ქართული ტურისტული პროდუქტის გასაღების ძირითადი ბაზარი ევროპის რეგიონშია, ხოლო ტურისტები ე.წ „მესამე ასაკის“ ადამიანებია არიან, რაც გულდასმით უნდა იქნეს გათვალისწინებული მომსახურების შეთავაზებისას.

- ტურისტული მომსახურებას შორის ერთ-ერთი ყველაზე მეტად პერსპექტიულია ეთნოგრაფიული და ღვინის ტურები, აგრეთვე, მასთან დაკავშირებული სეგმენტი აგროტურიზმი ძნელად და ნელი ტემპებით ვითარდება. მიზეზი მდგომარეობს, ერთის მხრივ, შეთავაზებათა არასრულყოფილებაში, ხოლო მეორე მხრივ, ტურისტული ფირმების დაუინტერესებლობაში მოგების დაბალი პროცენტის გამო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Albrecht Steineke. Marcus Herntrei – Destinationsmanagement. 2017.
2. Albrecht Steineke – Internationaler Tourismus. 2015.
3. www.gnta.ge
4. www.police.ge

Elisabed Malania

Georgian Technical University, PhD, Associated Professor

ANALYSIS OF TRAVELS BUSINESS MARKET POSSIBILITIES IN GEORGIA

The main purpose of the theme is researching travel companies, analyzing given information and defining: type of producing new products and offer to the consumer, planning of advertising campaigns for the product promotion. The best analysis of market possibilities is market research that provides with useful information about market and gives recommendations to the travel companies. The major part of Georgian Tour-Operators uses five kind of advertisement. The absolute number of companies sells their product by internet using the web-sites and social media. Another popular method of selling tourist product is to participate on the international travel exhibitions. The advantage of the participation is that international tourists are introduced with Georgian product and in future they are becoming potential customers.

EASY DOING BUSINESS AND FUTURE OF INVESTMENTS IN GEORGIA

1. Introduction.

The world financial crisis (2008-2011) has its trace on the economy of Georgia as a whole, including any business sector was no exception. Today Georgia's business sector is growing in a range of directions, generating increased turnover and employing more people with higher salaries.

Georgia is seeking to position itself as an attractive international business location. In recognition of its achievements, the World Bank has pointed to Georgia as the world's leading economic reformer. The country's ranking in the bank's *Doing Business* survey³⁶ has improved from 137th place in 2004 to 37th place in 2006. In 2016 its ranking rose to 23rd place and in 2017 to 16th place (Table-1). The transition indicators for 2006 issued by the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) show that Georgia is now roughly in line with the EBRD average. The Heritage Foundation's *2006 Index of Economic Freedom* reclassified the Georgian economy as 'mainly free', a change from its 'mainly non-free' position on the 2005 index. The World Bank's *Georgia country profile 2008* Corruption Survey (World Bank, 2008) is also positive about Georgia's anti-corruption progress, estimating that only 4.1% of firms in Georgia are expected to make informal payments, an indicator which is much higher in other countries of the Eastern Europe and Central Asia region (approximately 33%).

Table 1

Topics	Rankings			Distance to Frontier		
	DB 2017 rank	DB 2016 rank	Change in rank	DB 2017 DTF** (% points)	DB 2016 DTF*** (% points)	Improvement in DTF** (% points)
Overall	16	23	↑ 7	80.20	77.72	↑ 2.48
<u>Starting a Business</u>	8	10	↑ 2	96.13	96.04	↑ 0.09
<u>Dealing with Construction Permits</u>	8	9	↑ 1	82.84	82.77	↑ 0.07
<u>Getting Electricity</u>	39	65	↑ 26	82.73	76.15	↑ 6.58
<u>Registering Property</u>	3	3	-	92.85	91.16	↑ 1.69
<u>Getting Credit</u>	7	7	-	85.00	85.00	-

From 2004 to 2008, the government implemented macroeconomic reforms that allowed the country to: (i) register consistently high economic growth (12.5% in 2007); (ii) become a high performer in terms of foreign direct investment (FDI); (iii) significantly increase budget revenues (particularly tax revenues); and (iv) reduce corruption. However a large and growing trade deficit (28% of GDP in 2007) and high inflation (peak in March 2008 with 12.25%) have accompanied these economic developments. The reforms launched in 2004 aimed to liberalize the economy and facilitate growth, embracing major deregulation in order to limit state intervention; fighting rampant corruption; reforming the civil service; liberalizing labor relations (new Labor Code, 2006) to enhance job creation; reformulating and simplifying the Tax Code and

³⁶ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/georgia#>

*** Last year's rankings are adjusted: they are based on 10 topics and reflect data corrections.

Customs Code; reducing taxes and simplifying licensing. Budget revenues have increased significantly since 2004, particularly the share of tax revenues thanks to reforms in taxation and tax administration, the rapid growth of VAT and profit tax, and social and income tax collections. The growth of total revenues as share of GDP was substantial: 23.1% in 2004 against 30% in 2008. Budget expenditure also increased, from less than 16% of GDP in 2004 to over 28% in 2008. Both figures were expected to fall in 2009, to 27.2% and 24.5% respectively.

In 2008, following the political changes of November 2007, the newly elected government placed more emphasis on social spending, particularly pensions, salaries and social projects. In February 2008 the government presented its program for 2008–12, “Georgia without poverty”, whose two main goals are the well-being of the population and ensuring national security with complete territorial and civil reintegration. While the most recent assessment showed substantial progress in the reduction of poverty, the prospects for national security and total territorial reintegration are much less positive.

The government program aimed to reach these goals by facilitating rapid economic growth and implementing large-scale social projects, subscribing to the idea that economic growth will be based on macroeconomic stability, limited state role in the economy, high FDI and low inflation. The program envisages the transformation of Georgia into an international financial centre and the enhanced role of exports in the economy. State budgets should accumulate surplus, and budget expenditure as share of GDP should progressively decrease to approximately 20%. The well-being of the population would be improved by increased expenditure on social projects (up to one-third of budget), more jobs, and expanded healthcare infrastructure, with compulsory health insurance. The taxation reform simplified the system and reduced the number of taxes from 21 under the former code to six. Corporate profit tax is 15% and the flat personal income tax was reduced to 25% in 2008, then to 20% in 2009 and will be further reduced to 15% in 2012. While this strategy predates the significant changes to the economic environment following the August 2008 armed conflict with Russia and the global economic crisis, many of the policy directions remain valid although the pace at which they are expected to be implemented will need to be adjusted.

After a period of four years (2004–2008) of consistently high economic growth (12.5% in 2007), increased budget revenues and improvement in the overall business and investment climate, Georgia saw its macroeconomic performance affected by the twin crises of the August conflict and the global economic downturn. The effects of the war might have exacerbated some of the vulnerabilities of the economy, such as high trade deficit (largely financed by FDI), non-productive use of remittances from migration, and a vulnerable employment framework threatening the income security of the labor force.

The large current account deficit and reliance on FDI inflows to finance it, together with the links between foreign inflows and domestic financial intermediation, have led to a large external financing gap after the shock of August 2008. Growth-oriented macroeconomic reforms since 2004, with international assistance, are expected to help to solve the balance of payments gap and meet reconstruction needs (infrastructure and energy, as well as problems affecting business and markets). Despite the disruptive effects on macroeconomic performance of the conflict with Russia, the International Monetary Fund (IMF) considers that the economy has a good chance of resisting and recovering against the background of recent reforms³⁷.

2. Business sector in Georgia.

The MED Department for Statistics publishes *Entrepreneurship in Georgia*, which provides data relating to the business sector. From 2006 this publication includes data only on limited liability companies, joint liability companies, limited partnerships and joint-stock companies, cooperatives and individual enterprises (no hired labor). This practically covers the formal economy, with the exception public administration and the specific category of financial activity, and non-commercial legal entities under private and public law.

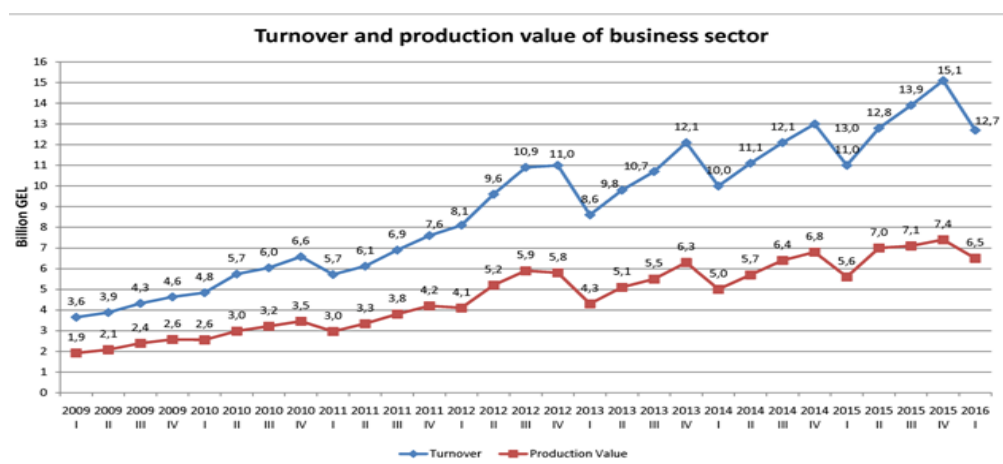
Employment in small and medium-sized enterprises (SMEs) is less than 40% of total employment in the business sector. In the fourth quarter of 2008 the number employed in SMEs declined by 5.2% in comparison with the same period in 2007, and was almost 131 000. This confirms the relatively small size of the ME sector in terms of employment.

Another characteristic relates to the regional disparity of the SME sector. In terms of turnover and production value there is a clear concentration in Tbilisi (above 50% of country values). The Tbilisi business sector also predominates in employment, with 45% of the total SME sector.

Turnover and production value of business sector (by quarters) in Georgia we can see on scheme-1:

Scheme 1.

³⁷ ENPI 08-14 BLACK SEA LABOUR MARKET REVIEWS GEORGIA COUNTRY REPORT.

The first characteristic of Georgia's labor market is its unemployment rate, reflecting inadequate economic development.

As a result of the economic collapse of the 1990's, Georgia's GDP decreased eight times and more from 1990 to 1998³⁸. From 1999 to 2003, the GDP growth rate was 3 to 4%, on average, a rate completely inadequate in restoring the economy. Successful reforms and actions implemented after the Rose Revolution, 2004 to 2007, with the aim of improving the economic environment included revision of the tax code, tax reduction, support for business start-ups, anti-corruption initiatives, and streamlining processes such as privatization. Indicative of success during this period is the acceleration of the GDP growth rate - to an average of 9.3%.

However, military actions in August 2008, followed by the global economic crisis worsened an already bad situation and the GDP deteriorated again. In 2008, the GDP growth rate was 2.2% compared to the previous year, and in 2009 it decreased by 5.9% compared to 2008³⁹. GDP per capita in 2009 was USD \$2,450⁴⁰. Data for January to June 2010 suggests improvement in economic indicators, although Georgia still lags behind not only the economically developed countries, but most of the post-Soviet states as well, with the exception of Uzbekistan, Kyrgyzstan, and Tajikistan⁴¹.

The level and trends of economic development are reflected in the number of jobs and the employment figures. According to national statistics, the number of employed people fell by 1,014,000⁴² in 1990-2000. Despite periodic surges in the economy and accelerations of the growth rate there was not an increase in the total number of jobs because job creation was overall smaller than job loss. Job loss has continued: in 2007, 43,000 jobs were lost; in 2008, 102,400 jobs were lost. Reflecting this, the 2008 unemployment rate increased by 3.2%, and reached 16.5%. The 2009 unemployment rate reached 16.9% (see Table 1), as the number of the unemployed increased by almost 20,000.

Because job opportunities are scarce, unemployment is the most acute socio-economic problem of modern Georgia. Economic activity and employment rates decrease in parallel with the growth of the unemployment rate. Falling economic activity can be explained by the increase in the number of long-term unemployed, and by ongoing changes in the age of the population. Namely, shrinking numbers of people reach working age while increasing numbers of people become older than working age. As a result, the numbers in the labor force are decreasing. It could be theorized that a smaller work force could more easily find work, thereby decreasing unemployment rates. However, the socio-economic constraints in Georgia have not allowed such a result. Instead, the workload of the few who are employed becomes staggering, and with low wages neither the employed nor the unemployed live in a society of economic hope. Without an effective social safety net, the unemployed have few options and can barely interact with the economy.

3. Conclusions.

Based on the findings of the survey and characteristics of Georgia's labor market, the following assessments can be made (Labor Market in Georgia, Report The US Agency for International Development (USAID) International Organization for Migration (IOM)):

³⁸ Georgian statistical yearbook - 2001, Tbilisi, 2002, pp.26-27.

³⁹ http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo

⁴⁰ http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo

⁴¹ UNDP. Human Development Reports, 2009, pp.196-198.

⁴² Georgian statistical yearbook - 2001, Tbilisi, 2002, p.50.

-Economic collapse in Georgia in the 1990s and long stagnation have conditioned the continuing unemployment. This makes the negative results of unemployment even more acute, because assistance and training for the long-term unemployed are difficult and expensive for the society and the government;

- Economic and social losses remain significant, whether caused by obvious or hidden incomplete employment. Labor efficiency of the employed is low as well. Only 1/3 of the employed are hired employees, while 1/3 are self-employed. Eighty-five percent of the self-employed work in agriculture where employment is incomplete, informal, and ineffective. The development of agriculture and agricultural processing could improve employment;

- Resolution of the problems in employment depend on business development. The surveys reveal that business is still struggling; primarily represented by micro and small enterprises, and almost completely oriented to local and internal markets;

- Despite reforms, the business sector is still struggling. The survey cites recent dynamic development in 1/3 of enterprises, stagnation in another 1/3, and deterioration in the remainder;

- The main factors necessary for development are: demand for goods and services; high quality of goods and services; skilled personnel; effective management. The creation of these necessities depend upon: government support (programs, tenders), political stability, improvement of the tax system and development of infrastructure;

- Factors of the market economy, such as, intense competition, economic crises and limited sales markets, are some of the factors that impede business development. The primary barrier to economic growth is the dearth of financial resources, and that is linked to undeveloped credit markets and the structural obstacles to obtaining a bank loan.

Literature:

- George Borjas, 2013. Labor Economics. McGraw-Hill Education.
- Coulter, Steve; Hancké, Bob. Apr-Jun2016. *Political Quarterly*. A Bonfire of the Regulations, or Business as Usual? The UK Labor Market and the Political Economy of Brexit. Vol. 87 Issue 2, p148-156. 9p.
- Foote, Christopher L.; Ryan, Richard W. Jul-Dec2012. *Research Review*. Labor-Market Polarization Over the Business Cycle., Issue 18, p20-23.
- Labor Market in Georgia, Report The US Agency for International Development (USAID) International Organization for Migration (IOM).
- Georgian statistical yearbook - 2001, Tbilisi.
- National statistics office of Georgia. www.geostat.ge

„შერეული“ მეთოდის პერსპექტივები ბიზნეს ინგლისური ენის სწავლებაში

სტატიაში განხილულია „შერეული სწავლების“ გამოყენების მეთოდოლოგია და პრაქტიკაში ადაპტირების შესაძლებლობები ბიზნეს ინგლისური ენის სწავლებისას. ენის ეფექტიანად სწავლების პროცესში აღნიშნული მეთოდის გამოყენება არის მნიშვნელოვანი, თუმცა გარკვეულ რისკებთანაცაა დაკავშირებული. ყველაზე მეტად გავრცელებულია ორი ტიპის „შერეული მეთოდი“ 1. ინტერაქციული, რომელიც აერთიანებს: სააუდიტორიო, ონლაინ და მობილური კომპონენტით სწავლებას და 2. ხელსაწყოებით: პოდკასტებითა და ბლოგებით. სტატიაში აღნიშნულია, რომ ფორუმებისა და ბლოგების გამოყენება ხელს უწყობს მოტივაციის ამაღლებას, სტუდენტების ჩართულობას საკუთარი სწავლების პროცესში, ასევე, თვითშეფასების მეთოდების დაუფლებას, პროფესიული კომუნიკაციის უნარისა და შემოქმედებითი აზროვნების გამომუშავებას.

Sophio Moralishvili

Professor, Doctor of Philology

BLENDING LEARNING – FUTURE OF TEACHING BUSINESS ENGLISH

The aim of this paper is to define the concept of blended learning and its implication while teaching Business English at Georgian Universities. Incorporating blend in language learning is important but it is not an easy task and requires further research in ELT context and conscious application. The term blended learning is difficult to define. It originated in the business world in connection with corporate training, then was employed in higher education and lastly it appeared in language teaching and learning. Two kinds of blends are most common in ELT: the first is of interaction with three components: the face-to-face, online, the mobile; and the second of tools with podcasts and blogs. Incorporating technology in teaching Business English is a good way to improve students' IT literacy, on the one hand, and make them more prepared for efficient communication in business environment.

“Technology and globalization are significantly transforming work. However, education and training systems, having remained mostly static and underinvested in for decades, are largely inadequate for these new labour markets.”⁴³

World Economic Forum 2017

By 2020, the Fourth Industrial Revolution will have brought us advanced robotics and autonomous transport, artificial intelligence and machine learning, advanced materials, biotechnology and genomics. These developments will transform the way we live, the way we work, and the way we teach. Some jobs will disappear, others will grow and jobs that don't even exist today will become commonplace. What is certain is that in the future we will need to align our teaching and learning to this challenge.

How can talent be developed and deployed to ensure that more than 7 billion people can fulfil their potential? World Economic Forum, 2016 identified Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. By 2020 top skills will be: 1. Complex problem solving; 2. Critical thinking; 3. Creativity.⁴⁴

Nowadays, most universities in Georgia are faced with a challenge of incorporating communication and information technologies in teaching a variety of courses. This is primarily caused by the rapid development of the Internet and mobile applications, which have become a part of our everyday life. The emergence of new ways of communication demands rethinking of educational experience from a new perspective, which can be either fully online or blended. This, of course,

⁴³ <https://www.weforum.org/system-initiatives/shaping-the-future-of-education-gender-and-work>

⁴⁴ <http://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/>

does not deny traditional face-to-face method of teaching, which has lots of advantages. However, adding online component can bring lots of benefits to both teachers and students.

The aim of this paper is to define the concept of blended learning and its implication while teaching Business English in Georgian Universities, more specifically in Business English classes. Teachers of English fully acknowledge that getting blend is important but it is not an easy task and requires further research in ELT context and conscious application.

The term blended learning originated in the business world in connection with corporate training (Sharma and Barrett, 2007), then was employed in higher education (MacDonald, 2006) and lastly it appeared in language teaching and learning. It is difficult to say exactly when the term became commonplace in ELT although some researchers think that it coincided with the publication of Sharma and Barrett's book *Blended Learning* in 2007.⁴⁵

Despite its widespread use in corporate training, higher education and recently in the field of ELT, many claim that the term blended learning is difficult to define. The difficulty arose because consensus has not been reached on one conclusive definition. Furthermore, the term itself has not been fully adopted in these three settings, where it is at times referred to as 'hybrid or mixed learning' (Stracke, 2007); 'e-learning' (Shepard, 2005) or 'b-learning' (Banados, 2006). Gruba and Hinkelman (2012) attempt to differentiate some of these terms by using percentages.^{46,47}

Term	Definition
Web-enhanced	Subjects that make use of a minimal amount of online materials, such as posting a syllabus and course announcements.
Blended	Subjects that utilise some significant online activities in otherwise face-to-face learning, but less than 45 per cent.
Hybrid	Subjects in which online activities replace 45–80 per cent of face-to-face class meetings.
Fully online	Subjects in which 80 per cent or more of learning materials are conducted online.

Despite these perceived differences I can say that many of the terms are synonymous and that in ELT 'blended learning' is the term most commonly used to refer to any combination of face-to-face teaching with computer technology (online and offline activities/materials).

With reference to blended learning in higher education, it has been defined as: 'a combination of technology and classroom instruction in a flexible approach to learning that recognises the benefits of delivering some training and assessment online but also uses other modes to make up a complete training programme which can improve learning outcomes and/or save costs' (Banados, 2006).

Once the initial decision has been taken to employ a blended learning approach then the next stage is to determine the blend itself and according to Reid-Young and with reference to the business world there are a multitude of models to choose from.

Ultimately this means that there is '...no single optimal mix. What configuration is best can only be determined relative to whatever goals and constraints are presented in a given situation'⁴⁸(Shaw and Ignieri, 2006).

With reference to ELT, Sharma (2007) suggests 'for blended learning to be effective the two component parts should be integrated with the technology complementing and not replacing the efforts of the teacher'. Sharma provides us with five practical examples of how to follow the guidelines at lesson level.⁴⁹

1. A teacher prepares their students for giving a presentation firstly by discussing the topic, then by allowing them to practise fixed phrases using a CD-ROM, then by watching a video on presentations, before finally they prepare and deliver their own.
2. Using a class wiki (a website on which the pages can be edited by the users, e.g. Wikipedia).
3. Creating a podcast (a computer audio file).
4. Downloading Moodle software (a platform) to support a virtual learning environment (VLE).

⁴⁵ *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*, Edited by Brian Tomlinson and Claire Whittaker, British Council, Teaching English

⁴⁶ Banados, E (2006) A blended-learning pedagogical model for teaching and learning EFL successfully through an online interactive multimedia environment. *CALICO Journal* 23/3

⁴⁷ Gruba, P and Hinkelman, J (2012) *Blended Technologies in Second Language Classrooms*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

⁴⁸ Shaw, S and Ignieri, N (2006) *Effectively Implementing a Blended Learning Approach*. Available online at <http://wvueducation.com/LinkClick.aspx?ileticket=7Hhk4Bw4lyg%3D&tabid=148>

⁴⁹ Sharma, P (2007) Try a blend that creates a new class of learning. *Guardian Weekly* (16 February 2007).

5. Setting up a blog (an online diary).

Two kinds of blends are most common in ELT: a) of interaction and b) of tools. (Figure 1).

a. Interaction

The face-to-face component

As the learners have a traditional educational background, the face-to-face class meets their expectations. In class, the learners can work in pairs and groups on collaborative tasks or as a whole class and teacher is able to provide immediate feedback and help, which is important for learners.

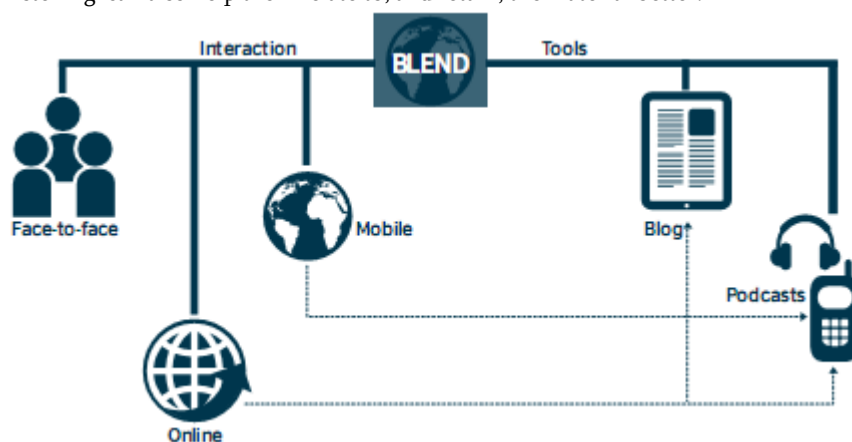
The online component

Internet can only be used once or twice to show and explain the blog and its features. Almost all of the class time is used to elicit and introduce new language, collaboratively build dialogues and practise the language to make the most of the limited time.

The online component is meant to extend classroom time and provide students with a record of coursework giving them the opportunity to review and practise the language on their own between the lessons and after the course had finished.

The mobile component

As some students can not attend face-to-face classes so often but need a lot of practice, they can make use of this time when they are travelling by bus or metro. The technology – their mobile phones are already available and they know how to use them. Listening can also help them relate to, and retain, the material better.

b. Tools

'A **podcast** (or non-streamed webcast) is a series of digital media files (either audio or video) that are released episodically and often downloaded through web syndication'. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Podcast>).

Podcasts provide flexibility, portability and autonomy and promote active, mobile learning (Kukulska-Hulme and Shield, 2008),⁵⁰ which is important in adult education and lifelong learning. Several studies report that students' speaking and listening skills have improved through podcasting (Sze, 2006; Abdous et al., 2009).^{51,52}

The blog also allows students to subscribe to it and it informs blog readers about new blog posts or podcast episodes and allows them to see the content with so-called 'aggregators' on the web, a computer, or on a mobile device without having to visit the website itself.

It's a common truth, that teaching Business English fast and effectively is not an easy task for ESL teachers. Though communicative approach, which replaced traditional grammar-based approach of the past, is learner-centered, cooperative, interactive, integrated, content-centered and task-based. Communicative teaching facilitates and encourage interaction in ESL classes. However, the set goals are not necessarily achieved. The problem is that learners' communicative use of English outside the classroom is bound to be limited, and as a result, their success in acquiring communicative competence in the target language is not easily obtained.

Blended learning can help to solve this problem in many ways. Firstly, it enables learners to work away from the classroom and increase substantially the amount of time they study English, which is especially relevant to non-linguistic university students. Some of the activities, like listening and writing can be done online in self-access mode. Peer-review

⁵⁰Kukulska-Hulme, A and Shield, A (2008) An overview of mobile assisted language learning: From content delivery to supported collaboration and interaction. *ReCALL* 20/3: 271– 289.

⁵¹ Sze, PM (2006) 'Developing students listening and speaking skills through ELT podcasts'. *Educational Journal* 34/2, 115 –134.

⁵²Abdous, M, Camarena, MM and Facer, BR (2009) MALL Technology: Use of Academic Podcasting in the Foreign Language Classroom. *ReCALL* 21: 76 – 95.

and other similar student-to-student activities increase independent work and raise motivation for learning. Secondly, the Internet provides lots of opportunities for creating learning communities via social networks. Students' behavior in a traditional classroom can be completely different from that online and teachers can take advantage of this by encouraging discussions in forums and blogs. Adding a comment to a thread set up by either a teacher or student can be a mandatory course requirement or an optional one. However, some students might find it off-putting if they are forced to do activities online, so a teacher must be very sensitive to learners' needs and expectations. Thirdly, blended approach is ideal for learner-paced system, as it enables each student to follow optimum learning path and covers for individual differences of learners. They can practise as much as they need to develop the necessary skills. Fourthly, there is a very good opportunity for extensive input of materials, which is facilitated through face-to-face contact in the traditional classroom, where teachers can provide the necessary support and assistance to learners who have some troubles with acquisitions of the material. And finally, blended learning approach helps to develop skills in professional communication, which requires extensive use of technology (presentations, video-conferencing, e-mail, etc.). Incorporating technology in teaching Business English is a good way to improve students' IT literacy, on the one hand, and make them more prepared for efficient communication in business environment through task-based activities. Valuable resources which I effectively use in my Business English classes can be found on website <http://www.businessenglishonline.net/resources>.

Summing up, it can be said that a successful combination of traditional and online teaching can be quite beneficial for both students and teachers provided the instructor applies the right strategies to course design and meets the learners needs and expectations.

ნინო მღებრიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, დოქტორანტი

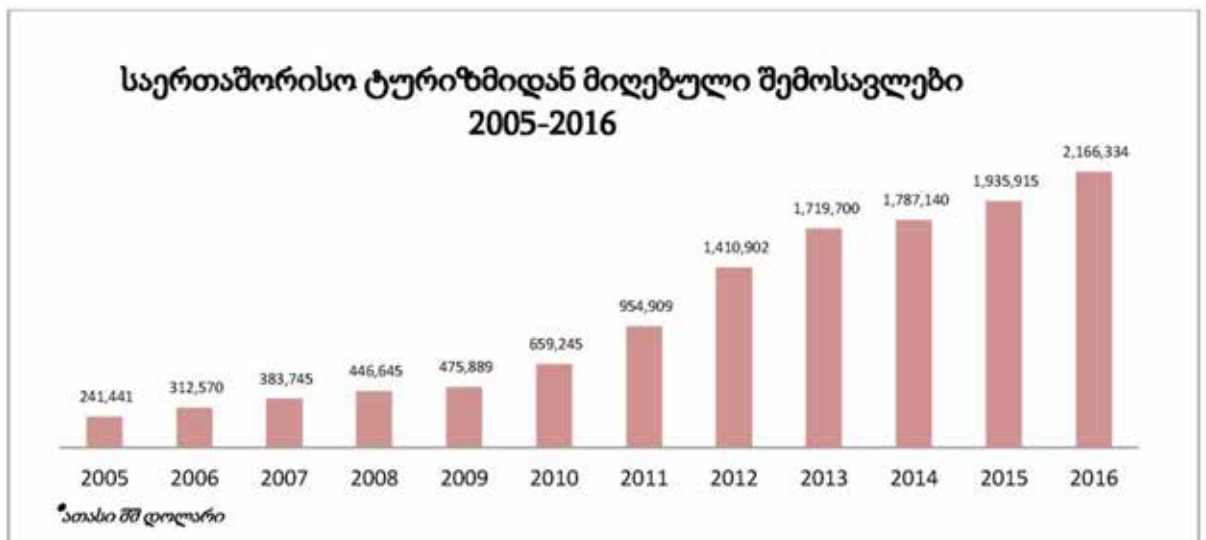
საქართველოსა და რუსეთის თანამშრომლობა ტურიზმის სფეროში

შესავალი

თანამედროვე პირობებში საერთაშორისო ტურიზმი მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზეფართომაშტაბიანი, მომგებიანი და დინამიკურად განვითარებადი დარგია, რომლის ეკონომიკური მნიშვნელობა არ იზღუდება მხოლოდ ფინანსური შედეგებით. მულტიპლიკაციური ეფექტიდან გამომდინარე, ტურიზმი კომპლექსური ჯაჭვური რეაქციით მოქმედებს, როგორც სოციალური და ეკონომიკური კატალიზატორი. შესაბამისად, მრავალი ქვეყნის მთავრობა მას განიხილავს, როგორც ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვან ასპექტად. თუმცა, ეკონომიკური განვითარების და დასაქმების გაზრდის შესაძლებლობებისგარდა, ტურიზმი, ასევე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ადამიანური ურთიერთობების დამოკიდებულებაში. ტურისტული საქმიანობის ინტენსიფიკაციის წყალობით, კომუნიკაციური კავშირები ძლიერდება, კულტურული სივრცე ფართოვდება, მოქალაქეთა კულტურა იზდება, ინდივიდუალური და საზოგადოების სულიერი პოტენციალი მდიდრდება[2, 4].

თანამშრომლობა ტურიზმის სფეროში

ტურიზმი საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის 7%-ს შეადგენს. ტურიზმის სექტორში დასაქმებულია დაახლოებით 190 ათასი ადამიანი, რომელიც საქართველოს შრომისუნარიანი მოსახლეობის 10%-ს შეადგენს. 2006 წლიდან საქართველოში საერთაშორისო ტურისტების რაოდენობა თითქმის ათჯერ გაიზარდა: 2011 წელს საქართველოს 2,8 მილიონი საერთაშორისო მოგზაური ეწვია, ხოლო 2016 წელს მათმა რიცხვმა 6 მილიონს გადააჭარბა. ტურიზმი უზრუნველყოფს ქვეყნის სავალუტო შემოსავლების მიღებას, რომელიც საქართველოს საგადასახადო დეფიციტის დაფინანსების ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს. 2012წლიდან საერთაშორისო ტურიზმიდან მიღებული სავალუტო შემოსავლები ყოველწლიურად მილიარდ აშშ დოლარს აჭარბებს (გრაფიკი 1).

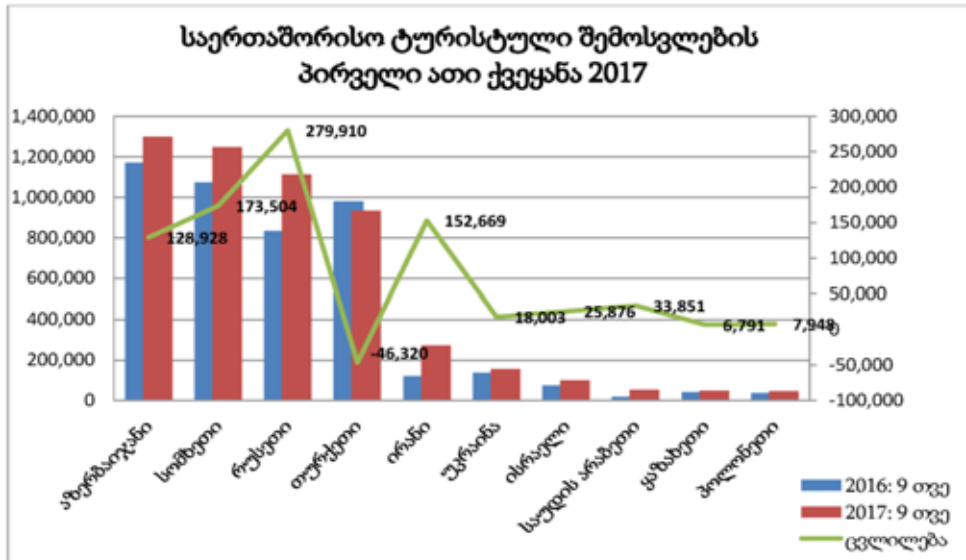

გრაფიკი 1. საერთაშორისო ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები

წყარო: ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია

2012 წლიდან საქართველოს მხრიდან ცალმხრივად რუსეთის მიმართ სავიზო რეჟიმის გაუქმების შედეგად,

რუსეთი საქართველოში შემომავალი ტურისტული ნაკადების ქვეყნებისათულში შედის. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მონაცემების საფუძველზე, 2017 წლის 9 თვის ჯამური ანგარიშით, რუსეთიდან ჩამოსული ტურისტების რაოდენობა 33,6 პროცენტით გაიზარდა წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან მიმართებაში. როგორც ინტერნეტ-პორტალი „ევრაზია დილი“ იტყობინება, 2016 წლის იანვარში საქართველოში სტუმართა რიცხვმა ბოლო 10 წლის განმავლობაში რეკორდულ მაჩვენებელს მიაღწია 44,2 ათასს (10,2%-ით მეტია, ვიდრე 2015 წლის ანალოგიურ პერიოდში). უკანასკნელ პერიოდში რუსი ტურისტები მე-3 ადგილს იკავებენ საქართველოში ვიზიტორთა რაოდენობის მიხედვით, აზერბაიჯანის და სომხეთის შემდეგ (გრაფიკი 2).

გრაფიკი 2. საერთაშორისო ტურისტული შემოსავლების პირველი ათი ქვეყანა 2017
წყარო: ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია

რუსეთისთვის კრიზისურ 2014-2016 წლებში რუსი ტურისტები შორეულ მოგზაურობას ვერ ახერხებდნენ სუსტი რუბლიდან და პოლიტიკური ურთიერთობების დაძაბვიდან გამომდინარე, მანამდე არსებული პოპულარული ტურისტული მიმართულებების ქვეყნებთან-თურქეთი და ეგვიპტე. შესაბამისად, ზოგიერთი ექსპერტი ტურიზმის დარგში, სწორედამ გარემოებებზე მიუთითებს, როდესაც საუბარია საქართველოში რუსეთიდან ტურისტული ნაკადების ზრდაზე (გრაფიკი 3). თუმცა ისიც ფაქტია, რომ ტურისტული ნაკადების ზრდა რუსეთიდან სხვა ადამიანურ ფაქტორებსაც უკავშირდება პირველ რიგში, მჭიდრო ნათესაურ კავშირებს, რაც ქვეყნებს შორის ისტორიულად განპირობებული მოცემულობაა. გარდა ამის გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ საქართველო პოსტსაბჭოთა წარსულის ქვეყანაა, სადაც მომხმარებელი ჯერ კიდევ სცნობს პროდუქციის მარკას და მომწოდებელთა ჯაჭვს და არ არსებობს ენობრივი ბარიერი.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ რუსი ტურისტების ნაწილი ძირითადად შავ ზღვაზე დასასვენებლად ჩამოდის და ტურ-კომპანიების მომსახურებით არ სარგებლობს, თავად უზრუნველყოფენ ტრანსპორტის, გიდების და სასტუმროების მოძიებას.

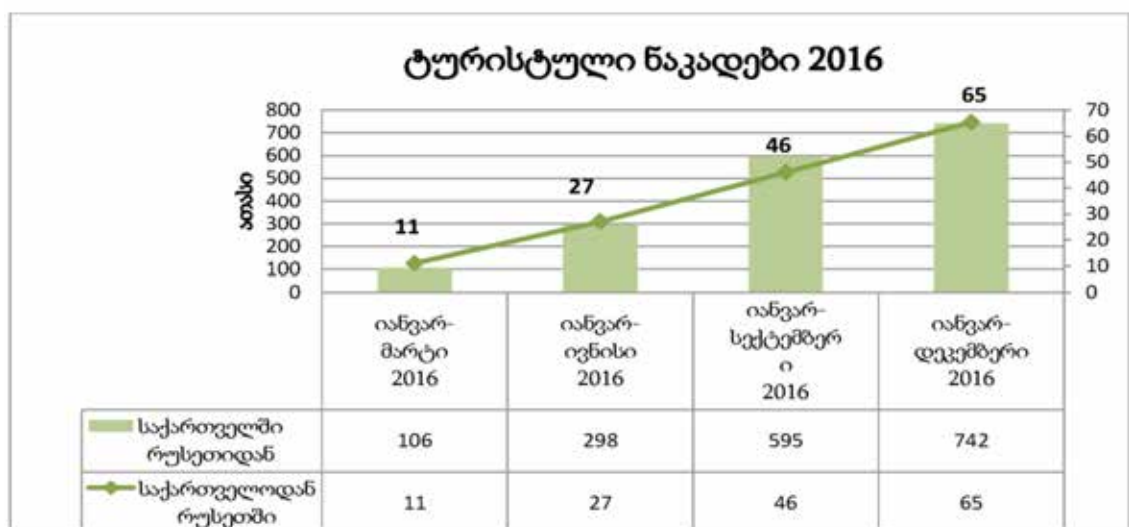
საქართველოსა და რუსეთს შორის ორმხრივითანამშრომლობის განვითარება ტურიზმის სფეროში მხარდაჭერილია სახელმწიფოთა დონეზე.

გრაფიკი 3.

2016 წელს საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის და რუსეთის ტურიზმის ფედერალური სააგენტოს წარმომადგენლებს შორის სამუშაო შეხვედრა გაიმართა, სადაც განხილულ იქნა ორმხრივი ტურისტული ნაკადების ზრდის საკითხები, ტურიზმის სფეროში ორმხრივი ურთიერთობების განვითარება და ასევე, მდგომარეობა და პერსპექტივები ორივე ქვეყნის შიდა ტურიზმის განვითარების კუთხით. გარდა ამისა, მხარეებმა გაცვალეს გამოცდილება ტურიზმის ეროვნული პროდუქტის პოპულარიზაციის საქმეში. შეხვედრაზე განხილულ საკითხთა შორის ყველაზე აქტუალურ თემად, რუსი ტურისტების უსაფრთხოების საკითხები განიხილებოდა, აგრეთვე მაღალი ხარისხის და ხელმისაწვდომი „ტურ-პაკეტების“-შეთავაზებები ქართული ტურ-ოპერატორების მხრიდან.

რუსეთის ტურიზმის ფედერალურ სააგენტო აქტიურად მუშაობს ასევე, საქართველოდან რუსეთში შემავალი ტურიზმის განვითარებაზე. საქართველოდან ტურისტული ნაკადების თანაფარდობა რუსეთიდან ტურისტულ ნაკადებთან, საკმოდ განსხვავებულია (გრაფიკი 4). ამ მიმართულებით მოხდა სავიზო რეჟიმის გამარტივება, რასაც რუსეთის ფედერაციაში საქართველოდან ტურისტული ვიზების მოთხოვნა განაპირობებს და შესაბამისად, პოზიტიური დინამიკით ხასიათდება.

გრაფიკი 4. რუსეთ-საქართველოს ტურისტული ნაკადები 2016

წყარო: როსსტატი

საქართველო და რუსეთი საერთაშორისო რეიტინგებში

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ შემუშავებული მოგზაურობის და ტურიზმის კონკურენტუნარიანობის ინდექსი ქვეყნის ტურისტული პოტენციალის შეფასებისთვის საკმოდ მრავალმხრივი რესურსია. მოგზაურობის და ტურიზმის კონკურენტუნარიანობის 2017 წლის ინდექსში საქართველომ 136 ქვეყანას შორის 3,7 ქულით 70-ე ადგილი დაიკავა და ერთი პოზიციით გაიუმჯობესა მდგომარეობა გასულ წელთან შედარებით. რაც შეეხება რუსეთის ფედერაციას, ის რეიტინგში 43-ე ადგილზეა 4,15 ქულით და ორი პოზიციით გაიუმჯობესა ადგილი გასულ წელთან შედარებით. კონკურენტუნარიანობის თვალსაზრისით საქართველო ევრაზიის რეგიონში პირველ ადგილზეა რუსეთის შემდეგ, რაც საკმოდ კარგი მაჩვენებელია და წინ უსწრებს აზერბაიჯანს, ყაზახეთს, სომხეთს და უკრაინას [6].

მნიშვნელოვანია ის, რომ რეიტინგი დგება ისეთი კრიტერიუმების გათვალისწინებით როგორცაა: ტურიზმის სექტორში არსებული მდგომარეობა, უსაფრთხოება, ჯანდაცვა, ტანსპორტი, სოციალური უზრუნველყოფა, ბიზნეს-გარემო ასევე, ტურისტული ინფრასტრუქტურის ხარისხი და კულტურული და ბუნებრივი რესურსების ოდენობა. შესაბამისად, ანგარიში ტურისტულ სექტორში ქვეყნის როგორც წარმატების, ისე წარუმატებლობის კომპლექსურ სურათს გვაძლევს; რისიგანაღიზებაც გვცემს პრობლემების გადაჭრის უზრუნველყოფაში.

ცხრილი 1. საქართველოს და რუსეთის ინდიკატორები მოგზაურობის და ტურიზმის კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში 2017

2017 წლის ანგარიში	საქართველო	რუსეთი
საერთაშორისო ტურისტები	2.281.971	31.346.486
საერთაშორისო ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი	US \$ 1.935.9 მლნ.	US \$ 8.465.0 მლნ.
ერთი ტურისტიდან მიღებული საშუალო შემოსავალი	US \$ 848.4	US \$ 270.0
მოგზაურობის და ტურიზმის % მშპ-ში	US \$ 966.3 მლნ. - 7.1%	US \$ 17.855.8 მლნ. - 1.5%
ტურიზმის სფეროში დასაქმებულთა % მთლიან დასაქმებაში	100.601- 5.8%	973.503- 1.4%
წყარო: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf		

საერთაშორისო რეიტინგებზე დაკვირვებით საქართველოს მთავრობას ტურიზმის სტრატეგია 2025-ის მიხედვით შემდეგი გეგმები აქვს დასახული: ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლის გაზრდა 6,6 მილიარდ აშშ დოლარამდე; მშპ-ში ტურიზმის წილის 7,9%-მდე გაზრდა; ტურიზმის სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობის გაზრდა 90%-ით; პირდაპირო უცხოური ინვესტიციების გაზრდა 63%-ით; მაღალ გადახდისუნარიან ბაზრებიდან ვიზიტორთა მოზიდვა და ა.შ [1].

დასკვნა

ჩატარებული კვლევა შემდეგი დასკვნების და რეკომენდაციების გაკეთების საშუალებას იძლევა: საქართველოში ტურიზმის ინდუსტრიას უზარმაზარი პოტენციალის წყალობით შეუძლია გახდეს მნიშვნელოვანი ფაქტორი ეკონომიკური ინტეგრაციის გადმავების სფეროში პოსტსაბჭოთა ქვეყნების კუთხით. დღეს საქართველო და რუსეთი პოლიტიკური დაძაბულობის იგნორირებას ახდენენ, რაც ურთიერთობების გარკვეული სახის დათბობას გულისხმობს. შესაბამისად, ტურიზმის განვითარება ქვეყნების ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავების შესაძლებლობას ზრდის.

თანამედროვე სამყაროში პოლიტიკური უთანხმოების დარეგულირება დამოკიდებულია ეკონომიკური თანამშრომლობის ურთიერთხელსაყრელი პირობების შექმნაზე. საქართველო-რუსეთის ეკონომიკურ თანამშრომლობას აქვს განვითარების ახალი სისტემის შექმნის შესაძლებლობები, რომელიც ეკონომიკური თანამშრომლობის კუთხით უნდა წარიმართოს და ორივე ქვეყნის გეოეკონომიკურ და გეოპოლიტიკურ ინტერესებს უნდა ითვალისწინებდეს. ეს ინტერესის სფეროები კი გახლავთ ვაჭრობა, ენერგეტიკის სექტორი, ინვესტიციები, ტურიზმი და ა.შ. ამ ტიპის ეკონომიკური საქმიანობა წარმოადგენს ძალიან პერსპექტიულ მექანიზმს სრულფასოვანი განვითარებისთვის და თანამშრომლობითვის და შეიძლება გამოყენებულ იქნეს არა მარტო საქართველოსა და რუსეთის ურთიერთობებში, არამედ მეზობელ ქვეყნებთან მიმართებაში. მრავალი ექსპერტის და ეკონომისტის შეხედულებით, საქართველოს ინტეგრაცია მსოფლიო ეკონომიკის სისტემაში და ქვეყნის შემდგომი განვითარება დამოკიდებულია სწორედ, მაღალგანვითარებულ ტუზიზმის სექტორზე [3].

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ტურიზმის სტრატეგია 2025
2. ტურიზმის ეკონომიკა, მარგველაშვილი მ., თბ. თსუ გამომცემლობა, 2012
3. <https://easaily.com/ru/news/2016/02/22/gruziya-i-rossiya-uglublyayut-sotrudnichestvo-v-sfere-turizma>
4. <file:///C:/Users/Admin/Downloads/turizm-kak-faktor-uskoreniya-integratsionnyh-protsessov-na-evraziyskom-prostranstve.pdf>
5. http://www.gks.ru/free_doc/new_site/business/torg/tur/tab-tur1-2.htm
6. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf

Tourism Partnership between Georgia and Russia

Resume

Georgia after restoration of independence has more than 6 million visitors for the first time and 3 million of them are tourists. The increased number of tourists is the guarantee of the country's raising incomes. Georgia's incomes from the tourism industry reached 2 billion U.S. dollars in 2016. According to the Georgian National Tourism Administration, tourism is a priority of the country's economic development policy, reported in "Georgian tourism development strategy 2025". The aim of the strategy is to support tourism sustainable development, raise incomes and the sector importance [1].

Visa-free entry in Georgia for 94 different countries ensures tourism development in Georgia. The major part of tourists coming in Georgia are from the neighbor countries. Recently, the number of Russian tourists has been significantly increased: according to Russian Federal State Statistics, 383 thousands of tourists from Russia visited Georgia during Jan-June 2017, 742 thousand of people come in 2016, and 651 thousand - in 2015.

Conclusions presented in this article are based on the publications about tourism, statistical data and the governmental decisions on the tourism development. In particular, we conclude that, regarding to Georgian-Russian relationship, development of tourism partnership and increase importance at the state level will provide improvement of economic collaboration and build lost confidence between Georgia and Russia.

თამარ ნადირაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ეროვნული სამეწარმეო სექტორის მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციის პირობები და პერსპექტივები

მსოფლიო მეურნეობის განვითარების თანამედროვე ტენდენციებმა ახალ ადგილზე დააყენეს მცირე საწარმოები. წარმოიქმნა მრავალი არატრადიციული ფორმა მცირე მეწარმეობისა, რომელიც უშუალოდ მონაწილეობს მსოფლიო ეკონომიკის შრომის დანაწილებასა და ინტეგრაციაში. მცირე მეწარმეობა ხდება სამეწარმეო ძალა ახალი ინოვაციური ეკონომიკისა. ყოველივე ეს აუცილებელს ხდის გამომუშავებული იქნას ახალი პოლიტიკა მსოფლიოს სახელმწიფოების მიერ მცირე ბიზნესის მხარდასაჭერად.

უნდა შეფასდეს თეორიული მდგომარეობა, მეთოდური მიდგომები, ინსტრუმენტები რათა მოხდეს მცირე საწარმოების ინტეგრაცია საერთაშორისო ეკონომიკურ სივრცეში.

ეს შეიძლება წარმოვადგინოთ ეტაპებად:

I ეტაპი- მეთოდოლოგიური დასაბუთება მცირე მეწარმეობის თანამედროვე მიმართულებებისა გლობალიზაციის პროცესში.

II ეტაპი- მცირე მეწარმეობის მსოფლიო გამოცდილების ანალიზი (ძირითადი ფორმები და მიმართულებები).

III ეტაპი- რეკომენდაციების შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს მცირე მეწარმეობის საგარეო ეკონომიკური მოღვაწეობის სრულყოფას.

თანამედროვე პირობებში მსოფლიო მეურნეობის მთავარ სუბიექტად გვევლინებიან ტრანს ნაციონალური კორპორაციები. სოციალური მიზნების რეალიზაციის გზაზე მცირე ბიზნესის როლი თანდათან მალღდება. შესაბამისად უნდა იქნას ჩრთული მცირე მეწარმეობა ინოვაციურ პროცესებში. ინოვაციური აქტივობა უნდა ამალღდეს ინდივიდუალიზაციის (ადამიანური კაპიტალის აკუმულირების) ხარჯზე.

გლობალიზაციის პროცესი დაკავშირებულია რა ტექნოლოგიურ ცვლილებებთან, განსაზღვრავს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ ვექტორს, შესაბამისად მსოფლიო ეკონომიკის შემადგენელი ცალკეული სუბიექტებისასაც, პრაქტიკაში ეს ეროვნული ეკონომიკის მცირე მეწარმეობის საქმიანობის ინოვაციურ მიმართულებებს ეხება.

ინოვაციური მიმართულებები ძირითადად მოიცავს: მომსახურეობით საერთაშორისო ვაჭრობას, საერთაშორისო ფრანჩაიზინგს, საერთაშორისო ლიზინგს,საერთაშორისო(ვენჩურული) კაპიტალის მოზიდვას ერთობლივ საწარმოებში.

ასეთი ფორმით მცირე ბიზნესი მსოფლიო ეკონომიკის მონაწილე ხდება. მცირე ბიზნესი გამოყენებული უნდა იქნას სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაში, ეს როლი უნდა დაკორექტირდეს ინოვაციური პოტენციალის მოზიდვის გზით, რაც მოიცავს ადამიანების ინტელექტუალურის შესაძლებლობების ფართო გამოყენებას.ეს მდგომარეობა გათვალისწინებული უნდა იქნას მცირე ბიზნესის ინოვაციური შემადგენელის კონცეფციის, მექანიზმის ჩამოყალიბებისას.

ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა განისაზღვრება მცირე საწარმოების საქმიანობის მიხედვით. მცირე საწარმოებისა საერთაშორისო ეკონომიკური მოღვაწეობა განაპირობებს კონკურენტ- უნარიანობის ზრდას. სხვანაირად რომ ვთქვათ მცირე ბიზნესი ასრულებს დიდ როლს მსოფლიო ეკონომიკაში ქვეყნის ინტეგრაციაში და ეს ყველაფერი ხდება საერთაშორისო ეკონომიკური აქტივობის ამალღებით.

ჩვენი აზრით მცირე ბიზნესის განვითარების პროგრესულ ფორმებს შეიძლება მივაკუთვნოთ:

- პოსტინდრუსტიალიზაციის გაძლიერება მომსახურეობით საერთაშორისო ვაჭრობით განვითარების გზით.

- მცირე ბიზნესის ინოვაციური აქტივობის გაზრდა საერთაშორისო ტექნოლოგიურ მოცულობაში ქვეყნის პოზიციის გაუმჯობესების გზით.

- საზღვარგარეთული ვენჩურული კაპიტალის მოზიდვა და ერთობლივი საწარმოების შექმნა.

- საერთაშორისო მეწარმეობის სალიზინგო ფორმის განვითარება.

- საერთაშორისო ფრანჩაიზინგის განვითარება, როგორც საფუძველი მცირე და დიდი საწარმოების კოოპერაციისა.

იმისათვის რათა სწორად გამოვიყენოთ მცირე მეწარმეობის საერთაშორისო მოღვაწეობის ინსტრუმენტები აუცილებელია საერთაშორისო მარკეტინგის მეთოდოლოგიის შესწავლა.

რათა კარგად შევაფასოთ რეგიონში მცირე მეწარმეობის განვითარება უნდა გამოვიკვლიოთ შემდეგი:

1. რეგიონული ეკონომიკის საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის პრობლემების ანალიზი.
2. რეგიონულ ეკონომიკაში და მის საერთაშორისო საქმიანობაში კორპორატიულობის ფაქტორის ადგილი.
3. რეგიონის ეკონომიკის ტერიტორიულ-დარგობრივი დაბალანსებულობის ანალიზი.
4. რეგიონის საერთაშორისო ეკონომიკურ საქმიანობაში მცირე ბიზნესის მოღვაწეობის სახეობრივი და ხვედრითი წილის ანალიზი.

ამის საფუძველზე ყალიბდება მონაცემთა ბაზა რომელიც მოიცავს:

ა) საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის სახეს და ფორმებს.

ბ) მცირე საწარმოების მოღვაწეობის სახეებს.

გ) სასაქონლო ჯგუფებს.

დ) მცირე მეწარმეობის სუბიექტების სახეებს.

ამასთან უნდა მოხდეს საერთაშორისო მარკეტინგის ანალიზი და ამ მონაცემების ბაზაზე შეიძლება დაიწყოს ბიზნეს-დაგეგმარება, თუ რა ფორმები იყოს გამოყენებული.

პრობლემის სწორად გადაჭრას ხელს უწყობს კორპორატიული და საბიუჯეტო ეფექტურობა, სახელმწიფო ბანკის დამოკიდებულება, საკონსტრუქტორო ბიუროების აწყობილი სისტემა, საბაჟო და სალიცენზიო ორგანოების მოწესრიგებულობა. პრობლემის გადაჭრაში აქტიურად მონაწილეობს ადმინისტრაცია და დარგობრივი სამინისტრო. ყველაფერი ამის თანაქმედების საფუძველზე შეიქმნება:

- მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი რეგიონული საინვესტიციო პროგრამები.
- მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი დარგობრივი პროგრამები.
- რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამები.

გამოვლენილი პრობლემების ჩარჩოებში უნდა დადგინდეს საერთაშორისო ეკონომიკური ფაქტორის სახე, სახელდობრ საერთაშორისო ეკონომიკური პოტენციალის ბოლომდე გამოუყენებლობა, რომელიც თავის მხრივ აფერხებს ეკონომიკურ ზრდას და რეგიონის ეფექტურობის ამაღლებას.

ამ ყველა კვლევების ჩატარების შედეგად უნდა ჩამოყალიბდეს საგეგმო პერიოდისათვის სამოქმედო გეგმა რეგიონის საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის სფეროში. რეგიონულ ეკონომიკაში სიტუაციის ანალიზის მეორე ეტაპზე აუცილებელია დაფინანსდეს დარგთაშორისი კორპორატიულობა. ეკონომიკური ურთიერთობების ჩამოყალიბების პროცესში ყოველთვის იგრძნობა ფინანსური რესურსების უკმარისობა, რომელიც აუცილებელია ეკონომიკური ზრდისათვის. კორპორატიული სტრუქტურა კი შეიძლება გამოვიდეს, როგორც ინვესტირების შემკრები ფაქტორი. სწორედ აქ კორპორატიულ კაპიტალთან გარკვეული ფორმით მიმართებაში შეიძლება მცირე მეწარმეობამ მონაწილეობა მიიღოს საერთაშორისო ეკონომიკურ საქმიანობაში, კერძოდ ინოვაციურ სფეროში.

მნიშვნელოვანია კარგად შევაფასოთ თითოეული რეგიონის დარგებში კორპორატიული წარმონაქმნების არსებობა და მათი შენატანი რეგიონის ზრდაში, ამასთან მათი მონაწილეობის ხარისხის განსაზღვრა პრობლემის დარეგულირების პროცესში.

რეგიონის ტერიტორიულ-დარგობრივი დაბალანსებულობის ანალიზი აუცილებელია რათა შევასაღებოთ საწარმოო პოტენციალის გადანაწილება დარგების მიხედვით, ასევე მოსახლეობის დასაქმება ცალკეულ დარგებში. სწორედ ეს დაგვეხმარება იმ დარგების პოვნაში სადაც პირველად უნდა განხორციელდეს ინვესტირება.

რეგიონის პოტენციურად შესაძლებელი ინსტიტუციონალური სტრუქტურული ცვლილებების უზრუნველყოფის რადიკალური საშუალება არის ვერტიკალურად ინტეგრირებული კორპორატიული სტრუქტურა (მაგალითად პოლდინგი). მაგრამ ამ პროცესების მიღმა ყოველთვის რჩება გარკვეული ნიშნა სადაც უნდა მოხდეს მცირე ბიზნესის პოტენციალის რეალიზება, კერძოდ ეს შეიძლება იყოს კორპორაციიდან გარკვეული ფუნქციის დელეგირება, ძირითადად საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის სფეროში.

ასეთი დამოკიდებულებით მცირე ბიზნესის ფორმალური მიდგომა შეიძლება გადაიხარდოს გააქტიურების სისტემურ პროცესში. მცირე საწარმოები ასეთ შემთხვევაში შეიძლება გახდნენ ტერიტორიაზე ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვანი ფაქტორი. სიტუაციის ანალიზი დაგვეხმარება სწორად შევაფასოთ მცირე ბიზნესის არსებული პოტენციალი.

დღესდღეობით სახელმწიფო შესაძლებლობები მცირე მეწარმეობის მხარდაჭერისათვის ძალიან შეზღუდულია, ამიტომ პროექტებს უფრო დეკლარირებული ხასიათი აქვს და საერთოდ რეგიონის მდგომარეობის შეფასებისათვის საუკეთესო ინდიკატორი რეგიონში მცირე მეწარმეობის მიმართულებების ანალიზია და მათი ხვედრითი წილი რეგიონის ეკონომიკაში.

ანალიზის დროს უნდა გავითვალისწინოთ, რომ რაც უფრო კარგად არის წარმოდგენილი მცირე მეწარმეობით ესა თუ ის დარგი მით უფრო სრულყოფილი კონკურენტული ბაზარი გვაქვს და მით მეტია მცირე მეწარმეობის მისწრაფება ინოვაციისაკენ, რათა კონკურენტულ ბაზარზე მოიპოვონ უპირატესობა. ცხადია დღევანდელ

სინამდვილეს განსაზღვრავს კორპორატიული კაპიტალი და მცირე ბიზნესი გადარჩენის ზღვარზეა. დღევანდელი მდგომარეობით თუ შევადარებთ მისი განვითარებას ის უფრო პასიურია ვიდრე აქტიური. აქტიურ ფაზაში კი მისი გადაყვანა სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე შეუძლებელია.

მდგომარეობის გამოსწორება შეიძლება მცირე და დიდი ბიზნესების ინტერესების გაერთიანებით, სწორედ მათ ინტერესთა თანხვედრა უნდა იყოს მთავრობის მთავარი მიზანი.

თუ გავითვალისწინებთ ეკონომიკურ სიტუაციას რეგიონში მივხვდებით თუ რა სასაქონლო სახეების და საქმიანობის მიხედვით არის წარმოდგენილი მცირე საწარმოები. როგორია მცირე მეწარმეობის სუბიექტების ზომები და ფორმები და საერთაშორისო ეკონომიკურ საქმიანობაში რა სახეებით და ფორმებით არის წარმოდგენილი.

ანალიზის ამოცანა მართო სახეების და ფორმების ძებნაში არ არის, არამედ პრობლემების სიის ფორმირებაში, რომელიც ხელს უშლის საერთაშორისო ეკონომიკურ საქმიანობას, მათი კომპლექსური გადაწყვეტის მიუხედავად.

ყველაზე უფრო შრომატევადი სამუშაო საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში მცირე საწარმოების ჩართვის სქემის განხორციელებისას არის კვლევის ანალიტიკური ნაწილი. ეს განპირობებულია პროგრამირების საიმედო და რეალური შედეგების აუცილებლობით, რომელიც ქმნის მცირე ბიზნესის რეალურ საბიუჯეტო ეფექტურობას.

კორექტულად რომ მოხდეს მცირე საწარმოთა საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობაში სინთეზის ეტაპზე გადასვლა გამოვიყენოთ მსოფლიო გამოცდილება და ჩამოვყალიბოთ მცირე საწარმოთა საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის მახასიათებლები:

1. მცირე საწარმოთა სახეები და ფორმები, რომლებიც მონაწილეობენ საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში (გამოვეყნოთ ინოვაციური ფორმები).

2. მცირე საწარმოთა საქმიანობის სახეები (დარგობრივ ჭრილში).

3. სასაქონლო ჯგუფების სახეები როგორც საწარმოო ისე მომსახურეობის სფეროში.

4. მცირე საწარმოო სუბიექტების სახეები (ზომები, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები, დამფუძნებლების კაპიტალის წილი, ინტეგრაციის ან სახელმწიფო ფორმები და ა.შ.).

ამ მახასიათებლების გაანალიზების შემდეგ რეგიონულ ეკონომიკაში ვირჩევთ მცირე ბიზნესის განვითარების იმ ფორმას და სახეს რომლის საშუალებითაც გაღრმავდება საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები.

მიზანშეწონილია მცირე საწარმოებმა აწარმოონ საერთაშორისო მარკეტინგული კვლევები საერთაშორისო გარემოს შესასწავლად, რადგან ამის შესაძლებლობა მცირე ბიზნესს არ აქვს, ამიტომ უნდა არსებობდეს რეგიონული ინფორმაციულ ანალიტიკური ცენტრი საიდანაც ინფორმაციის აღება შეძლების საერთაშორისო ბაზარზე ორიენტირებული მცირე საწარმო.

საერთაშორისო მარკეტინგთან ადაპტაციის პროცესში ყალიბდება ნაციონალური ეკონომიკის საერთაშორისო საქმიანობის სფერო.

ადაპტაციის ლოგიკა მდგომარეობს საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის თანდათან გართულებაში, მაღალ დონეზე გადასვლაში, ანუ საერთაშორისო ბიზნესის ახალი რთული ფორმების ჩამოყალიბებაში, ბაზარზე ღრმა შეღწევაში.

თუ დავაკვირდებით საერთაშორისო მარკეტინგის და ნაციონალური წარმოების თანაარსებობას მას შეიძლება შემდეგი სახე ჰქონდეს: (იხილეთ ნახაზი)

თუ მცირე ბიზნესი მოახდენს საერთაშორისო მარკეტინგის ფუნქციის ჩართვას თავის სამართავ საქმიანობაში, მაშინ სწორად იქნება განსაზღვრული საერთაშორისო ბიზნესის სახე და მიზანი.

მანამ სანამ მსოფლიო ბაზრის ანალიზს გვაკეთებდეთ და რაიმე დასკვნამდე მივიდოდეთ უნდა გავითვალისწინოთ XXI საუკუნეში მსოფლიო ეკონომიკაში ჩამოყალიბდა მრავალნაციონალური საწარმოო ქსელი, თანამესდროვე საერთაშორისო ეკონომიკა ხასიათდება ქსელური სტრუქტურით. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია იკვეთება მსოფლიო თანამეგობრობის ქსელური ინფორმაციულობით. ქვეყნებს შორის ინტეგრაციის მცდელობისას უნდა იქნას გათვალისწინებული ის მდგომარეობა, რომ კონკურენციის ინტერნაციონალიზაცია ქვეყნებს, საქონელს და მომსახურეობას შორის მხოლოდ იმ საწარმოებს აძლევს საშუალებას საერთაშორისო ბაზარზე შესვლისას, რომლებიც მიდრეკილი არიან სიახლეების დანერგვისაკენ.

მცირე საწარმოები საერთაშორისო ბაზარზე გასვლისას საჭიროებენ გაცილებით მეტი ფაქტორის გათვალისწინებას, ვიდრე შიგა ბაზარზე დამკვიდრებისას. ამიტომ მიზანშეწონილია გარიგება შედგეს კარგად დამუშავებული მმართველობითი გადაწყვეტილების საფუძველზე.

მცირე საწარმოების მიერ საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის წარმართვა დაკავშირებულია შრომატევად დამატებით სამუშაოსთან ესენია:

1. საერთაშორისო მარკეტინგი - საწარმოო მენეჯმენტის სპეციალიზირებული ფუნქცია;

2. მცირე საწარმოთა სუბიექტების ბიზნეს დაგეგმარება, რომელიც მოიცავს: ორგანიზების ადეკვატური საშუალებების, ტექნიკის შერჩევას, რომელიც ზემოქმედებს წარმოების ხარჯზე, ბრუნვის ხარჯზე, მოგებაზე, კაპიტალის ბრუნვის სიჩქარეზე, საერთაშორისო ბაზარზე მცირე ბიზნესის წილის ზრდაზე.

3. საერთაშორისო კონტრაქტის პირობების სწორი შერჩევა არის საბოლოო პროცედურა ბიზნეს დაგეგმარებისა. იგი განსაზღვრავს რეალიზაციის მოცულობას და ფასს, ბიზნესის დანახარჯების სტრუქტურას და მოცულობას, მოსალოდნელ მოგებას.

საერთაშორისო ურთიერთობის ორგანიზება თავის თავში მოიცავს : მომზადებას, ხელშეკრულების დადებას და შესრულებას.

კონტრაქტის პირობები მოიცავს: საქონლის და კონტრაგენტის დახასიათებას, ხარისხს, რაოდენობას და ფასს, მიწოდებას და შეფუთვას, გადახდას ლიცენზიას და დაზღვევას.

მცირე ბიზნესის ბიზნეს დაგეგმარება მოიცავს - პროდუქტის დახასიათებას, ბაზრის ანალიზს, დანახარჯების გეგმას, მოგების და ფინანსურ გეგმას.

აქტივობის პროგრამის ასეთი ფორმულირების პირობებში კარგად იკვეთება რეგიონული მართვის სტრუქტურების როლი. ღებულობენ რა ინფორმაციას ასეთი საწარმოების ეკონომიკური ეფექტის შესახებ, რომელიც მიიღწევა ახალი ფორმების დანერგვის საფუძველზე, ადმინისტრაციულ მმართველობით ორგანოებს შეუძლიათ გარკვეული მხარდაჭერა გამოუცხადონ მცირე საწარმოებს, რომლებიც აქტიურად არიან ჩართული საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში. ჩართონ სხვა სტრუქტურები ამ მხარდაჭერაში როგორც არიან სავაჭრო-სამრეწველო პალატა, კომერციული და სახელმწიფო ბანკები, საინვესტიციო და სხვა ფონდები.

გავანალიზოთ რა ცალკეული ქვეყნების მცირე მეწარმეობის ჩართვა საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობაში და გლობალურ ეკონომიკაში მივდივართ იმ დასკვნამდე, რომ მცირე ბიზნესი იძენს ახალ როლს ეკონომიკის პოზიტიურ განვითარებაში და რაც მთავარია ინოვაციური ეკონომიკის განვითარებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. С.С.Кравцов, В.И.Самофалов – Концепция интеграции малого бизнеса региона в мировую экономику:инновационный аспект -«РИНХ» 2006.№1
2. ე.ბარათაშვილი, . გეგზაია, ვ. ღლონტი-საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა: თანამედროვე გამოწვევები. „უნივერსალი“ თბ. 20012.
3. მ.კოპალეიშვილი, ი. ბედინაშვილი - უცხოეთის ქვეყნების ეროვნული საინოვაციო სისტემები „ტექნიფორმი“ თბ. 2009.

Tamar Nadiradze

Doctoral student at Akaki Tsereteli State University

CONDITIONS AND PROSPECTS OF INTEGRATION INTO THE NATIONAL ECONOMY OF THE WORLD ECONOMY

The work discusses new opportunities for development of small entrepreneurship, namely, the participation of small enterprises in the division and integration of labor. The areas of research for small entrepreneurship development in the region. Given recommendations are required to create the necessary environment, which will help small enterprises to activate the potential of innovation and study the requirements of the international market.

The modern tendencies of world economy development have put new enterprises in the new place. There have been many non-traditional forms of small entrepreneurship that directly participate in the division and integration of the world economy. Small entrepreneurship becomes an entrepreneurial force in all new innovative economy, which requires a new policy to support the world's small business. The integration of small enterprises in the international economic space must take place.

Innovative trends mainly include international trade, international franchising, international leasing, international (venture) capital in joint ventures. In this way a small business becomes a participant in the world economy.

Small business must be used in solving socio-economic problems, this role should be adjusted by attracting innovative potential, which includes a wide range of people's intellectual capabilities. This condition should be taken into consideration of the concept of small business innovation, mechanism.

ნეოლიბერალური ეკონომიკის ქართული გამოვლინებები

ნეოლიბერალური ეკონომიკა არის ადამიანთა მცირე ჯგუფის პოლიტიკა თავისი ინტერესების სფეროში მოაქციოს სოციალური ცხოვრების უდიდესი ნაწილი პირადი ანგარების მიზნით¹. ასეთი პოლიტიკა, წერს ნ. ხომსკი, გულისხმობს თავისუფალ ბაზარს, რომელიც სტიმულს აძლევს კერძო მეწარმეობას, ხოლო სამომხმარებლო არჩევანს-თავისუფლებას, ხელს უშლის არაკომპეტენტური, ბიუროკრატიული და პარაზიტული მთავრობის უნაყოფო საქმიანობას. სინამდვილეში ასეთი პოლიტიკა ყველგან, ავტორის აზრით, ერთნაირი აღმოჩნდა და სწორედ ისეთი, როგორც მოსალოდნელი იყო. ამან გამოიწვია სოციალური და ეკონომიკური უთანასწორობის გაღრმავება, მსოფლიოს ღარიბი ერების მდგომარეობის, კიდევ უფრო, გაუარესება, გარე სამყაროს კატასტროფული დაბინძურება, ეკონომიკის არამდგრადობა გლობალური მასშტაბებით და ფულიანების უპრეცედენტო გამდიდრება. უფრო ცხადად ეს ნიშნავს იმას, რომ ბიზნესი იმდენად ვრცელი და ძლევამოსილი გახდა, რომ კონტროლის ქვეშ მოაქცია ხელისუფლება საერთოდ, ყველა და ყველაფერი და არავისგან არანაირ წინააღმდეგობას არაფრად აგდებს. მოსახლეობის კეთილდღეობაზე ზრუნვის ნაცვლად ხელისუფლება მათ მდგომარეობას ამძიმებს იმდენად, რამდენადაც ეს შეესაბამება ბიზნესის ინტერესებს. საზოგადოებრივ ცნობიერებად აქციეს აზრი, თითქოსდა საბაზრო ეკონომიკა ყველაზე ეფექტიანი ინსტიტუტია, რომელიც აქამდე კაცობრიობას შეუქმნია. საქართველოში, როგორც ხელისუფლებას, ასევე მასმედიას, ლიბერალიზმს საბაზრო ეკონომიკა, რელიგიის რანგში ჰყავს ახარისხებული, ხოლო იდეოლოგიზირებული უმაღლესი სასწავლებლების სახელმძღვანელოები თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებით გონებას უხშობენ სტუდენტებს. საქართველოში ნეოლიბერალისტული გამოვლინებები იმაზე უფრო უარესია, ვიდრე თვით აშშ, საიდანაც სათავეს იღებს ნეოლიბერალიზმი.

საქართველო იმ ქვეყნების სივრცეში მოექცა, რომელთათვის ნეოლიბერალური ეკონომიკა ყველაზე უფრო მისაღები მოდელია. თითქოსდა ქართველ კაცს სამშობლოს სიყვარული მოჭარბებული აქვს და ახლა ასეთ მძიმე მდგომარეობაში არ უნდა იყოს. მაგრამ სიღრმისეულ ანალიზს სხვა დასკვნებამდე მივყავართ. ქვეყნის დამოუკიდებლობა მის პოლიტიკურ ელიტას ბოლომდე გაეცნობიერებული არ ჰქონდა, მითუმეტეს, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის პერიოდი უფრო ადრე დადგა, ვიდრე ეს თვითონ ელიტას ჰქონდა გააზრებული. ქუჩიდან, მიტინგებიდან, საპატიმროებიდან ხელისუფლებაში მოსვლა ყოველთვის ტრაგედია იყო და ყოველთვის ტრაგედია იქნება ქვეყნისა და ხალხისთვის. ბავშვობა კარიერასაც აქვს, ასაკობრივ საფეხურებზე გადახტომა ისევე ტრაგიკულია, როგორც პირად ცხოვრებაში განათლების გამოტოვება.

მართალი იყო სულმნათი შალვა წუცუბიძე. ბრძენი და გამჭრიახი გონების კაცი გაქცევასა და ჩამოხტომას გააზრებულ წასვლასა და ჩამოსვლას არჩევს. ხელისუფლების შეცვლა რევოლუციით, სისხლიანი იქნება ის თუ უსისხლო, ქვეყანას ხეირს ვერ მოუტანს. ქვეყნის განვითარების კურსის შეცვლა არის თანმიმდევრული, პერმანენტული პროცესი, რომელსაც თან ახლავს შესაბამისი კვალიფიკაციის კადრების სისტემური ინოვაცია, სადაც პროფესიონალიზმი პოლიტიკური მოტივაციების ქვემდებარე არ უნდა გახდეს. ახლა ჩვენთან დახლოებით ისეთი სიტუაციაა, როგორც იყო გასული საუკუნის საბჭოთა კავშირის 30-იან წლებში. ნაციონალური მოძრაობა დანაშაულებრივი ორგანიზაციაა, რომელიც უნდა გასამართლდეს და გაუქმდეს როგორც პოლიტიკური ერთეული, რასაც ვერ ახერხებს „ოცნების“ პარტია, ვინაიდან იგი, ერთის მხრივ, სუსტია, ხოლო, მეორეს მხრივ, თავის რიგებში საკმაო რაოდენობის ყოფილი ნაციონალები ჰყავს და ამდენად თავისი ხასიათით წინააღმდეგობრივია. სუსტია, რომ ვთქვი მასში „ოცნების“ სახელისუფლო პერსონები ვიგულისხმე, რომელთაც ღრმა პროფესიული განათლება აკლიათ. უფრო მეტი: მეცნიერებთან და სამეცნიერო დაწესებულებებთან არ თანამშრომლობენ. ისინი ფინანსური იმპერიის კარნახით მუშაობენ ქვეყნის საწინააღმდეგოდ და დასაქცევად. ქვეყანაში მდგომარეობის გამოსწორების წინა პირობაა-მათი ხელისუფლებიდან ჩამოშორება, რაც საკმაოდ რთული ამოცანაა, ვინაიდან ამ ადამიანებს მხოლოდ ხელისუფლებრივი მეურვეობის პირობებში აქვთ თავისუფლება/თავგასულობა. ამიტომ ყველაფერს ცდილობენ იმისთვის, რომ ხელისუფლება შეინარჩუნონ, ხოლო საარჩევნო ვადის შემდეგ მხარი ნაციონალებს ან სხვა რომელიმე სატელიტურ პარტიას დაუჭირონ და მერე ფორმალურ ოპოზიციონერებად დარჩნენ. ამდენად ორივე მათგანი-ყოფილი და ახლანდელი ხელისუფლება ერთი და იგივე პრინციპების მატარებელია, სხვადასხვა სახელებით. ეს ამერიკული პოლიტიკის კალკია. „აშშ, მაგალითად, ბიზნესით კონტროლირებადი ორი ძირითადი პარტია, რომელიც კორპორაციების თანამშრომლობის მხარდაჭერით სარგებლობს, უარს აცხადებს კანონების რეფორმირებაზე, რომელიც არსებითად შეუძლებელს

ქმნის ისეთი ახალი ეფექტიანი პოლიტიკური პარტიების ფუნქციონირებას, რომლებიც ბიზნესის ინტერესებს პირდაპირ ეწინააღმდეგება“ⁱⁱⁱ.

თავისი პოლიტიკა რომ გაიტანოს, ბიზნესით კონტროლირებადი ხელისუფლება ცნებებსა და კატეგორიებს შინაარსს უცვლის, ვინაიდან იცის, რომ მოსახლეობა მას პირდაპირი მნიშვნელობით გაიგებს. მაგალითად, ხელისუფლება ეკონომიკაში არ უნდა ჩაერიოს, რომ ბიზნესი მისგან თავისუფალი უნდა იყოს, ბაზარი თავისუფალია, ეკონომიკა დემოკრატიულად უნდა განვითარდეს და ა.შ. ისტორია არ იცნობს სახელმწიფოს აქტიური მონაწილეობის გარეშე ეკონომიკის განვითარების პერიოდებსა და ტიპებს. „ადამიანები“, რომლებიც თავიანთ თავს „ლიბერალებს“ უწოდებენ ხელისუფლების უკიდურესი ჩარევის მომხრეებად გამოდიან, რაც სინამდვილეში ტოტალური სისტემის მხარდაჭერაა...შეერთებული შტატების ისტორიაში ეკონომიკური ზრდა ყოველთვის მჭიდრო კავშირში იყო პროტექციონიზმის ყველაზე მაღალ დონესთან...საბაზრო დოქტრინები ყოველთვის საჭირო იყო იმდენად, რამდენადაც საჭირო იყო ადამიანების მოტყვილება“ⁱⁱⁱⁱ. გამოდის, რომ რამდენადაც ეკონომიკის ეფექტიანი განვითარება შეუძლებელია, იმდენად საჭიროა ხელისუფლების მოქცევა ბიზნესის ინტერესების სფეროში. ახლა ფაქტი სახეზეა: ხელისუფლება მდიდრებს ემსახურება და ღარიბებს, კიდევ უფრო, უმძიმებს ცხოვრებას.

ზემოთ დასახელებულ წიგნში ხომსკი წერს: ისეთი სოციალური პოლიტიკა რომ გაიტანო, რომელიც მდიდრებს რესურსების დანაწილებაში უდიდეს სარგებელს მისცემს, ძირითადი მოსახლეობის სტატუსი უნდა დაამცირო. ეს შეუძლებელია სოციალურ და ეკონომიკურ სარბიელზე. რჩება „კულტურული ასპექტები“: ქალთა უფლებების შეზღუდვა, ლოცვები სკოლებში, სიტყვის თავისუფლების შეკვეცა, თავდასხმები სამოქალაქო თავისუფლებაზე და მისი მსგავსი^v. ამ მასალების ერთმანეთთან შეჯერება საშუალებას გვაძლევს, ვთქვათ, რომ საქართველოს ხელისუფლება თითქოს ამერიკის ხელისუფლებისთვის დაწერილი სცენარის შპარგალკებით სარგებლობს.

არასოდეს ყოფილა მსოფლიოში აზროვნების სივრცის იმ დონემდე ტოტალური გაყალბება, რომელიც ახლა არსებითია. არც ფაშისტურ, არც კომუნისტურ იდეოლოგიას არ ღირსება მსოფლიო მოსახლეობის პროლეტარიატის ისეთი მასშტაბები, რომელიც ნეოლიბერალიზმს მოიპოვა. ადამიანი იძულებით იქცევა ისე, როგორც მსოფლიოს უმდიდრეს უმცირესობას სურს.

ნეოლიბერალებმა მიზანს მიაღწიეს: ადამიანი გადაიღალა, დაკარგა აქტივობა, გაუქრა რწმენა და მართობის შიში დაეუფლა, რომელიც ფეხდაფეხ დაყვება, ვინაიდან იზოლირებული ინდივიდია. იზოლირებულები საზოგადოებას ვერ ქმნიან, ხოლო საზოგადოების გარეშე ადამიანი პიროვნულობას კარგავს, და მხოლოდ მორჩილი ხდება მდიდრის ხელში, სულიერება ტოვებს, სმა-ჭამის ფიქრები იპყრობს, თავისი ხვედრის-უბედობის მორჩილია. გაჩნდა ე.წ. თვითმორჩილების, უინიციატივობის იდეოლოგია. პიროვნულობისთვის შეუფერებელი და მიუღებელი გახდა თქმა იმისა, რომ ნაცნობი და ახლობელი რომელიმე პარტიიდან არჩევნებში კენჭს თუ იყრის, იქ შენი მონაწილეობა უხერხული არაა. უფლება რად გინდა თუ მისი მოხმარება არ შეგიძლია. მტაჯველი სინამდვილიდან გასვლა გამჭირავი გონის რისკია და არა შეშინებული და გაუბედავი ნახევრად თუ სრულად უმუშევარი პერსონისა. პიროვნული თავისუფლება რჩეულ ადამიანებს აქვთ, ინდივიდი ძალას საზოგადოებაში იძენს.

მოსახლეობა სოციალური ცხოვრების ჭადრაკის დაფაზე ფიგურებად დალაგდა/დაალაგეს. როცა ბიზნესით მართული პარტიები საარჩევნო დაფას მიუსხდებიან, პოლიტიკური თამაში/შოუ დაიწყება და ფიგურების მოძრაობაზე ძალადობა იგრძნობა. ჩვეულებრივი საჭადრაკო დაფისაგან განსხვავებით, ამ დაფას პაიკების გაცილებით ბევრი უჯრა აქვს და პაიკები ჭადრაკის უჯრების დაკავებაზე შინა ომებში არიან ჩართული, სხვების წაქეზებით. ამ დროს კი მის ბედს სხვები განაგებენ „ვითა ამდრდეს ხელში კამათლებს“.

პარტიების აბსოლუტური უმრავლესობა ერთმანეთისაგან, სახელწოდების გარდა თითქმის არაფრით განსხვავდებიან-ყველას ერთი მიზანი აქვს-ხელისუფლებაში მოსვლა, ქვეყნის სიმდიდრის ხელში ჩაგდება, მოსახლეობის მარცვა. აკი თითქმის არც ერთ პარტიას საქართველოს აღორძინების სამოქმედო პროგრამა არა აქვს. თუ არ იცი, როგორ არის ქვეყნის ეკონომიკური პერსპექტივა, როგორ განავითარებ მის ეკონომიკურ და სოციალურ ცხოვრებას (!), როგორ ამაღლდება მოსახლეობის სულიერი და მატერიალური კეთილდღეობის დონე. სულის სიღარიბე ხორციელის ნეტარებაა. ხორციელზე ზრუნვა სულის სიკვდილია ისევე, როგორც ცივილიზაცია-კულტურის ბედისწერა (ო. შპენგლერის ტერმინია), ხოლო ფულის რელიგია-სიცოცხლის კატასტროფა. ფული მიწიერი ღმერთის-ლუციფერის ბანგია ადამიანს გონებას რომ აბნელებს და მიწიდან ამაღლება არ შეუძლია უსულო მასას. მდიდარი ადამიანების უმეტესობა მართო უსირცხვილოები და ტუტუცები კი არა, ბოროტებიც არიან. პერსპექტივა არა აქვს ქვეყანას, რომლის ხელისუფლება მისი მმართველი და მტანჯველია.

საოცარია მდიდრის ფსიქოლოგია, რაკი მდიდარია-მეტი უნდა და ჩირადაც აღარ უღირს ქვეყნის მოსახლეობის უკიდურესი სიღარიბე და გაჭირვება. ამ ბოლო დროს ადგილობრივი საარჩევნო კომპანიის სიღრმეებში მომიწია ჩახედვა. ღმერთო ჩემო-ყველა იტყვილება, ისინი, ტელევიზიებიდან რომ ნიანგის ცრემლებს ღვრიან ხალხის გაჭირვებაზე, იმაზე ნაკლები გაიძვერები არ არიან, რომელთაც თვითონ აკრიტიკებენ და მიიმე ჯვარს ჰკიდებენ. რას იზამ, ზოგს ღმერთი თავისთვის უნდა, ზოგი ღმერთს ეფარება და შავი კაბაც კი გადაიცვას, როცა შავ ანაფორაში სული ეხუთება, მაგრამ ხორციელი გაუმადლობა სულს ატანჯვინებს. „თავისი ბუნებით ადამიანი გამორჩეული და საუკეთესოა ცოცხალ ქმნილებათა შორის. მაგრამ ის კარგავს თავის კეთილშობილებას, როცა საკუთარ ვნებებს

უფლებას დართავს დაეცეს ინფანტილურ სიმხეცემდე, რომელშიც პოპულიზმი მორალურ გახრწნილებათა ის საერთო ფორმაა, რომელსაც ზოგჯერ დემოკრატიის პოპულარული იდეები ფაშიზმადაც კი უქცევია. ასეთ ვითარებაში, მოსახლეობის დიდი წილისა და ქვეყნის დეგრადაცია იმ ნაკლთა შედეგია, რომელნიც გააჩნიათ ქვეყნის მიერ არჩეულ კაცებსა და ქალებს; ამის დადასტურებაა თავად შეერთებული შტატები. როცა ასეთი ადამიანები ხდებიან ქვეყნის ლიდერები, ისინი ცლადად გამოსახვენ საკუთარი ხალხის საუკეთესო თვისებებს“⁶.

ახლა დასავლურ ცივილიზაციას სოციალური და ზნეობრივი ღირებულებების დეგრადაციის ყველა ის ნიშანი აქვს, რომელმაც იმსხვერპლა ცივილიზაციები საერთოდ. ესაა უღმერთობა, ფულის რელიგია, გარყვნილება, ოჯახური სიწმინდეების მოშლა, სინდისისა და სიყვარულის შეზღავანა, გედონიზმი, პასუხისმგებლობის უგულებელყოფა, ქალისა და კაცის უფლებების გათანაბრება, შობადობის ხელოვნური რეგულირება... ჩვენ დასავლური ღირებულებები გვინდაო. ამ უხეიროებს რა უნდათ, საქართველო დასავლურ ცივილიზაციას საფლავში ჩავაყოლოთ? აქაც ჯიშგადაგვარებული ციციანოვის (ციციშვილის) ბინძური სული ამოიმართა, რომელსაც არაფრად მიაჩნია სხვისი წმინდა გრძნობები და სიკვდილზე ამალმებული ერთგულება, ოღონდ თავის ხელდამსხმელ სულიერ მამებს აამოს და მონური სამსახური გაუწიოს. ყოველთვის ბევრია ადამიანი მოღალატე, შეუგნებელი და უტიფარი, მაგრამ სულ სხვაა სხვის ხელზე მოსამსახურე გადაგვარებული ქართველი, რომელსაც მშობლიურ მიწაზე ფეხის დასადგმელ ადგილზე ცეცხლი უნთია და გადამთიელს ექაჩება იმ მიწაზე დასამკვიდრებლად. სულწასულია და ექაჩება არ შეამჩნიონ რომ ბოროტია, ამიტომ მოსწრებაზე-გაუყიდოს ქვეყანას მიწა, გადაწვას ტყეები, ფუმიდან აჰყაროს და გააქციოს სხვა ქვეყნებში უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობა. ათმაზე მეტ მოგებაშია. რაც მეტი გაიქცევა ქვეყნიდან, მით უფრო მეტი იქნება საზღვარგარეთიდან გადმორიცხული ფული აქედან გაქცეულებს ხელზე მოსამსახურების გამო რომ უხდინან; აქეთ კიდევ იძულებით გაქცეულების სახლები და მიწები გამოთავისუფლდება და გადამთიელს მიჰყიდის გროშებად, იმ გადამთიელს, რომლის ველური წინაპარი საუკუნეების მანძილზე ქართულ სისხლს სვამდა და ქვეყანას და სახლ-კარს გვიწვავდა. ახლა ეს კარზე მოყურადებული დღევანდელი ჯაყო, თურმე ჩვენი ძველი ისტორიული მეგობარი ყოფილა, რომელიც თურმე სამშობლოს დაუმუშავებელი და აუთვისებელი მიწის დასათესად მოდის უწყინრად, რომლის მამა და მარჩენალი იქნება ეს ტვინგარეცხილი ქართულგვარიანი მანამდე, ვიდრე მის თანამეცხედრე მარგოს ღობის ძირში მის თვალწინ არ გააბახებს და მერე ნაბიჭვარმუცლადმყოფს ბაზარში ტომარაკიდებულს არ გაუშვებს (მკითხველო მაპატიე, ამღვრელი ქართული სისხლი არ მასვენებს) ღობიოს გასაყიდად. ფულის მალმერთლებები ადამიანის მოძულე, ბოროტები და ჭკუამოკლენი, ახლომხედველები არიან. განა ვინმეს დარჩება ქვეყანა ხელში თუკი ქართველი თავის სამშობლოში, ღმერთმა დაგვიფაროს და, მოსახლეობის უმცირესობა იქნება? მკითხველო, ეს ყველაფერი არ არის საფუძველი იმისა, რომ ჩვენი ეროვნული გადამწევა ცალსახად ცხადი იყოს. თუმცა ახლანდელ სინამდვილეში გადამწეების საფრთხე ახლომხედვადია. განა ტერიტორიულად გვერდით მოსაზღვრე მეზობლები ჩვენი დაუძინებელი მტრები არ იყვნენ? სოხუმში სისხლი ვინ დაგვილია! განა ირგვლივ მყოფი ყველა მოსაზღვრე ქვეყანა ჩვენზე რაოდენობრივად მეტი და ეკონომიკურად ძლიერი არ არის? ათასი ჯურის უცხოტომელი, ჩალმიანი და ჩადრიანი გადამთიელი უკვე საქართველოში დააბიჯებს, და დღე სახლებს იშენებს, ღამეებს ბორდელებში ატარებს ქართველ ქალებთან და მკერდწამახულ გოგონებთან. თუ ასეთი დიდი ღამეები ასე გაგრძელდა, თბილისი მალე ღია ბორდელი იქნება და წინაპართაგან სისხლით დაბანილი მიწა ნაბიჭვრებით გაივსება. ამის შეგნებამ მიკარნახა რაღაც მოძრაობაში ჩართვა. სადაც, როგორც იტყვიან, ყველაფერს გაფართოებული თვალეებით ვუყურებ და ვხედავ, რომ აქაც ბინძური ფული ტრიალებს. არჩევნები მოკლე და ხანგრძლივი დროის სამუშაოს მიცემის პოლიტიკური პროცედურაა. ფული, როგორც ყველგან, აქაც ყარს. ვინ ვის ატყვილებს, ვინ ვის უძვრება, ვინ ვის რაზე ურიგდება-იოლი შესამჩნევია. უყურებ საკრებულოებში ასარჩევ მასაში მოვლენილ კანდიდატებს და ტვინი გელდება-საიდან ამდენი უვიცი და გაუგებარი, უწიგნური და უტიფარი. თუმცა ახალი არაფერია, მე კი არა და დიდ ნიკო ნიკოლაძესაც უკვირდა თუ როგორ ახერხებდნენ საუკუნის წინათ, უამრავი ნიჭიერიდან, უნიჭოებისა და უგვანო ადამიანების გამორჩევას სახელისუფლო სკამების დასაკავებლად. წუთუ ამასაც ნიჭი ჰქვია.

საქართველო ქრისტიანობის საჯილდაო ქვა იყო და არის, ხოლო მისი ისტორიული მისია-ატაროს ქრისტეს მძიმე ჯვრი და ღვთის სიყვარული ჰქონდეს. საიქიოდან მოზრუნებულებს უთქვამთ, რომ ზეციურ სამყაროშიც არსებობს ქრისტეს მიმდევართა იერარქია. „ქვეყანასა შიდა“ იერარქია ფულიანებმა თავიანთ სარგებელზე მოაწყვეს, ხოლო მასამ საერთოდ დაივიწყა იერარქიის ბუნებრიობა.

მთელი ბუნებრივად იერარქიულია. ოჯახი იერარქიაა, მითუმეტეს-ხელისუფლება, სადაც ერთია საფეხურებრივი არქიტექტურა, ხოლო მეორე-იერარქიის საფეხურის ადეკვატური სუბიექტი. თუკი სახელისუფლო იერარქიის საფეხური უფლება-მოვალეობათა განსაზღვრულობაა, მაშინ ობიექტ-საფეხურის სუბიექტი მისი რეალიზაციის ადეკვატურობის პოტენციალუნარიანი უნდა იყოს. აი, აქ ჩნდება კოლიზია ობიექტსა და სუბიექტს შორის, როცა ობიექტის სივრცეს სუბიექტის შესაძლებლობები არა თუ სრულად, ნაწილობრივადაც ვერ ავსებს. დისბალანსი ქმნის დაპირისპირებას: ან იერარქიამ უნდა გამოდევნოს მისთვის შეუთავსებელი სუბიექტი, ან სუბიექტებმა უნდა გადაგვარონ სტუქტურა. ამ დაპირისპირებაში თითქოსდა ლიგიკურია არაადეკვატური სუბიექტის გამოდევნა, მაგრამ არ უნდა გამოგვრჩეს მხედველობიდან, რომ მთელი, როგორც სუბიექტი, სხვა უფრო ძლიერი მთელი სუბიექტისაგან ინტერვირებადია ანუ მთელს ერთანეთში სამკვდრო-სასიცოცხლო ომები აქვთ.

ეს ჩვენზე კარგად უწყიან და ამიტომ არიან მსოფლიოს საიდუმლო ორგანიზაციები, ერთის მხრივ, სტრუქტურულად მკაცრი და მეორეს მხრივ, სუბიექტებისადმი უმკაცრესი. მათი მთლიანობის იერარქიული სტრუქტურა მთელის ინტერესებს ემორჩილება, და ეს მთლიანობა არაადეკვატურ სუბიექტებს ვერ ჰგულობს. ამიტომ არის იგი უზნეო და ძლიერი. უზნეო იმიტომ, რომ სხვა მთელეებზე ძალადობს, თავს ესხმის და თავის სტრუქტურებში აქცევს. ძლიერი იმიტომ, რომ იცის მთელი ძლიერია, როცა მისი სტრუქტურა და სტრუქტურული სუბიექტები ერთმანეთის ადეკვატური არიან. საქართველოში გაჩნდა ლიბერალისტული რეზიდენცია, რომელიც ნაციონალური მთელის, სოფლის, ტერიტორიული ერთეულების, ქვეყნის მთლიანობის სტრუქტურაში არაადეკვატური, ღარიბი გონის, ჭკუასუსტ პერსონებს ტვირთავს მისი ზემდგომების კარნახით ქვეყნის გარედან. იგი ფიქრობს, რომ უფრო მაღალი რანგის მთელის სტრუქტურის ცოცხალი ბინადარია და არ იცის, რომ იმათ უცხოტომელთა (სხვა ჯიშისა და სუსტი აზროვნების) სუბიექტები მხოლოდ ინტერვენციის ჯარიკაცებად სჭირდება. როგორც კი დამიზნულ მთელს უფრო დიდი მთელის რესურსად აქცევენ, ინტერვენციის ჯარისკაცებს ყულფში გააყოფინებენ თავს ან იმ გზას გაუყენებენ, საიდანაც უკან არასდროს ბრუნდებიან და სტატისტიკურად უგზო-უკვალად დაკარგულად მოიხსენიება. მსოფლიო პროგრესული მოძრაობა ახალი აზროვნების გამოწვევის წინაშეა, ხოლო საქართველო-ნაციონალური ენერგიის გამოწვევის პროცესებში.

ⁱ Хомский Н. прибыль на людях. с.4,bib/condocs. org/v36355/хомский...копия

ⁱⁱ იქვე, ს.8

ⁱⁱⁱ Хомский Н. Классовая война: Интервью с Дэвидом Барзамном. с. 235, 236, 238.

^{iv} იქვე. ს. 17-18

^v ლინდონ ლარუმი. მეცნიერებასაც კი გამოურეცხეს ტვინი. გვ 1. თხზულებანი. ინგლისურიდან თარგმნა ნ. გუნიაძე.

Ramaz Namicheishvili

Scientific society “Niko Nikoladze” president, Doctor of Economics

GEORGIAN APPEARANCES OF NEOLIBERAL ECONOMICS

Resume

The neoliberal economy has been prepared for a long time by financial oligarchs for overruling of majority of the population. Consequently, there was a deliberate intervention not only for people but also for scientists “brain-washing”.

No alternative of interference of the government, market economics uniqueness, market freedom, democratic governance, anachronism of national economics, separate individualism became “genuine” by their effort against the society and etc.

In the 80s of the last century the Georgians found themselves in the ideological clutches of capitalism and in the last 25 years they are in captivity of neoliberalism, waiting for uninterrupted echelonment of the foreign investments or going abroad and searching for "black manpower" markets.

The government is governed by foreigners and is pursuing policies that are dictated by ideological leaderships. The Georgian population is in the space of degradation to lumpen and is on the verge of extinction. The class structure was created again in a more simplified way than we had a century ago - the rich and the poor without the middle class, which was always the support of the social movement. Thus, the lumpy and socially vulnerable mass has no team of intellectual opinion. It seems as if the population is a support of the government, when it is managed by money.

ელექტრონული ფული, როგორც ეკონომიკური ზრდის ფაქტორი

ეკონომიკური ცხოვრების უმთავრეს საფუძველს ფული, როგორც გაცვლის, ღირებულების საზომის და დაგროვების საშუალება წარმოადგენს, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ეკონომიკის და საზოგადოების არსებობა.

დღეისათვის ფულის ორი ძირითადი ფორმა არსებობს: დეკრეტული ფული, რომელიც მონეტებისა და ბანკნოტებისგან შედგება და სკრიპტუალური ფული, რომელიც საბანკო ანგარიშებზეა განთავსებული. დეკრეტულ ფულს არ აქვს ნამდვილი ღირებულება. მისი ღირებულება გამოიხატება მომხმარებელთა ნდობაში ემიტენტის მიმართ.

წარმოდგენილი კვლევის მიზანია დეკრეტული ფულის დემატერიალიზაციის, გამოშვებისა და გადარიცხვის კომპიუტერიზაციის საკითხი. აქ იგულისხმება არა საბანკო ანგარიშების შექმნა ან გადარიცხვა, არამედ ცენტრალური ბანკის მიერ გამოშვებული ციფრული ფულის გამოყენება, როგორც კანონიერი გადახდის საშუალება.

იმისათვის, რომ ციფრული ფული ფიზიკური ფულის შესაფერის ალტერნატივად იქცეს, ის უნდა ამართლებდეს მომხმარებელთა ნდობას მის მიმართ, როგორც ქაღალდის ფულის შემთხვევაში ხდება. ამას გარდა, მას მსგავსი თვისებები უნდა გააჩნდეს. შესაბამისად, ის უნდა იყოს სათანადოდ დაცული. ფართო მოხმარების ხელშეწყობის მიზნით, ციფრული ფული უნდა იყოს მოქნილი და საყოველთაოდ მიღებული, უნდა იყოს იოლად გამოსაყენებელი, ეფექტური და სანდო.

აღნიშნული მიზნის მიღწევა უნდა მოხდეს ეტაპობრივად, გრძელვადიან პერიოდში. პირველ რიგში, უნდა განვითარდეს და გაიზარდოს არსებული ელექტრონული გადახდების სისტემა (საბარათო გადახდები, ინერნეტ ბანკინგი, მობაილ ბანკინგი) და მიმოქცევაში თანდათან უნდა შემცირდეს ნაღდი ფულის წილი, ფულის მთლიან მასასთან მიმართებით. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება ვიფიქროთ ციფრულ ფულზე, როგორც ფულადი ერთეულის შექმნაზე.

არსებობს კვლევები, რომლებიც ეკონომიკაში ელექტრონული გადახდების მნიშვნელობაზე მიუთითებენ. კერძოდ, კვლევები ასაბუთებენ, რომ ელექტრონული გადახდების ზრდა ქვეყნის ეკონომიკურ აქტივობას უწყობს ხელს და ასევე, „ჩრდილოვანი ეკონომიკის“ შემცირებას განაპირობებს. საყოველთაოდ არის აღიარებული, რომ ნაღდი ფულიდან ელექტრონულ გადახდის მეთოდებზე გადასვლა ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობია.

საინტერესოა, რა დამოკიდებულებები არსებობს ამ საკითხის მიმართ საზღვარგარეთის ქვეყნებში.

დღესდღეობით, ნაღდი ფული - ბანკნოტები და მონეტები შვედეთის მთლიანი ფულის მასის მხოლოდ 3%-ს შეადგენს. შვედეთის ბანკირთა ასოციაციამ აღნიშნა, რომ ნაღდი ფულზე დაფუძნებული ეკონომიკის შევიწროვებამ კრიმინალიც შეამცირა.

შვედეთში მნიშვნელოვანი ძვრები შეიმჩნევა ნაღდი ფულის გაუქმების მიმართულებით. ბევრი ბარი არ იღებს ნაღდი ფულს; ბილეთები იყიდება ტექსტური მესიჯის ან უკონტაქტო ტექნიკურ-პროგრამული საშუალებების გამოყენებით; ბიზნესის მზარდი რაოდენობა იღებს მხოლოდ ბარათით გადახდებს; სამი დიდი ბანკის 780 ფილიალიდან 530 ფილიალი არ აწარმოებს ოპერაციებს ნაღდი ფულით. ქვეყნის სიდიდით მე-4 ქალაქში - უფსალაში სავაჭრო ობიექტებს ასწავლიან თუ როგორ აარიდონ თავი ნაღდი ფულს, აღნიშნული კი ზოგადი პროგრამის - როგორ გაუქმდეს ნაღდი ფული ქალაქში - ნაწილია. ნაღდი ფულის გამოყენების შემცირება შესამჩნევია ისეთ ადგილებში, როგორიც არის საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, სადაც თითქმის შეუძლებელია ნაღდი ფულით ბილეთის ყიდვა. ზოგიერთი ეკლესიაც კი შესაწირს ელექტრონული ფორმით იღებს. ეს ქვეყანა ევროპაში პირველი იყო, რომელმაც 1661 წელს ბაზარზე ბანკნოტის ცნება შემოიტანა.

შვედეთის 3%-იანი მაჩვენებლიდან განსხვავებით, საქართველოს ეკონომიკაში ნაღდი ფულის წილი 40%-ზე მეტია, თუმცა შემცირების ტენდენციით ხასიათდება.

2010 წელს პოლონეთში ვიზა-პოლონეთის აღმასრულებელი კომიტეტის ინიციატივით დაიგეგმა პოლონეთის ბარათების მიმღები მოწყობილობების გაორმაგება. ეს პროექტი დაფინანსდა ვიზა-პოლონეთის წევრების მიერ და ორიენტირებული იყო მცირე ქალაქებსა და სოფლებში საშუალო ზომის საცალო მომსახურების/ვაჭრობის ობიექტებში ვიზას და სხვა სისტემების ბარათების მიმღები ქსელის გაფართოებაზე. აღნიშნული პროგრამის დანერგვის შემდეგ (2010 წლიდან 2013 წლამდე) პოლონეთში ჩრდილოვანი ეკონომიკა შემცირდა 26%-დან 23.8%-მდე.

კოლუმბიაში და არგენტინაში დაწესდა საგადასახადო შეღავათი ბარათების საშუალებით განხორციელებულ საცალო შესყიდვებზე. კერძოდ, ბარათის საშუალებით გაყიდულ საქონელზე დღგ შემცირდა 5 პროცენტული პუნქტით (21%-დან, 2002 წლიდან) არგენტინაში, ხოლო კოლუმბიაში 2 პროცენტული ერთეულით (16%-დან, 2004 წლიდან).

იტალიაში, ბულგარეთში, დანიაში, საფრანგეთში, საბერძნეთში, რუმინეთში, სლოვაკეთსა და ესპანეთში

დაწესებულია ლიმიტი ნაღდი ფულით დასაშვებ ოპერაციაზე. იგი მკვეთრად განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით და მერყეობს 1000 ევროდან 15 ათას ევრომდე თითო ოპერაციაზე.

ბრაზილიის ცენტრალური ბანკის კვლევის მიხედვით, ყველა ტიპის ინსტრუმენტით გადახდის განხორციელების ჯამური წლიური ხარჯი წარმოადგენს ქვეყნის მშპ-ს დაახლოებით 3%-ს. სრული მიგრაცია გადახდის ქაღალდის ინსტრუმენტებიდან ელექტრონულ ინსტრუმენტებზე გამოიწვევს დანაზოგს მშპ-ს 1%-ის ოდენობით.

სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების შეფასებით, ნაღდი ფულის მართვის ხარჯები დაახლოებით მშპ-ს დაახლოებით 0.29%-დან 2.23%-ს შეადგენს.

ნიდერლანდების ცენტრალური ბანკის (DNB) კვლევამ აჩვენა, რომ ელექტრონული გადახდები არის ნაკლებ ხარჯიანი, ვიდრე ნაღდი ფულის გამოყენება გადახდებისთვის და 1990-2004 პერიოდისთვის ნაღდი ფულის ჩანაცვლებამ საგადახდო ბარათებით, საცალო გადახდების მთლიანი ხარჯები 6%-ით შეამცირა.

Moody's Analytics-ის მიერ შესწავლილ იქნა 70 ქვეყნის (რომელთა ჯამური მშპ შეადგენს მსოფლიო მშპ-ს 95%-ს) ოთხი წლის მონაცემები (2011-დან 2015 წლამდე პერიოდის). დაადგინეს, რომ ელექტრონული გადახდის ფართო გამოყენებამ გამოიწვია დანამატი მშპ-ში 296 მილიარდი დოლარის ოდენობით, რაც წელიწადში დამატებით 74 მილიარდ დოლარს შეადგენს მშპ-ში; ბარათების გამოყენებამ გაზარდა მოხმარება საშუალოდ 2,3%-ით აღნიშნულ პერიოდებში, რაც იმას ნიშნავს, რომ 2011-2015 წლებში საშუალო დასაქმება გაიზარდა 2,6 მილიონით. აქვე აღნიშნულია, რომ ბარათების გამოყენებას უფრო დიდი წვლილი შეაქვს განვითარებადი ქვეყნების მშპ-ში; კერძოდ, დამატებითი 0.8%, ხოლო განვითარებულ ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი 0.3%-ია.

პროფესორ ფრიდრიხ შნაიდერის (Friedrich Schneider, PhD, University of Linz, Austria) კვლევით დადგენილია, რომ სულ მცირე ზედიზედ 4 წლის განმავლობაში ელექტრონული გადახდების წლიურად 10%-ით ზრდას შეუძლია გამოიწვიოს ჩრდილოვანი ეკონომიკის მაჩვენებლის 5%-ით შემცირება. ჩრდილოვანი ტრანზაქციების შესამცირებლად ქვეყნების მიერ გატარებული ღონისძიებების განხილვის შედეგად, აღმოაჩინეს მნიშვნელოვანი შედეგები როგორც განვითარებად, ისე განვითარებულ ქვეყნებში, რომელიც მოჰყვა ელექტრონული გადახდების წახალისების მიმართულებით გადადგმულ ნაბიჯებს. აღნიშნული „ნაბიჯები“ ცნობილია, როგორც „ნაღდი ფულის ჩანაცვლების“ ღონისძიებები, რომელსაც მიეკუთვნება:

1) ნაღდი ფულის გამოყენების დემოტივაცია - ნაღდი ფულთან თავისუფალი წვდომა, კერძოდ, ბანკომატებიდან უფასოდ (საკომისიოს გარეშე) თანხის გამოტანა, ანელებს ელექტრონულ გადახდებზე გადასვლის პროცესს. ბანკომატის საკომისიოს არ არსებობა იწვევს ნაღდი ფულის შეუფერხებელ გატანას ბანკომატიდან და შესაბამისად, ნაღდი ფულით გადახდებს სავაჭრო/მომსახურების ობიექტებში.

2) ბარათების მიმღები მოწყობილობების ქსელის (პოს-ტერმინალების ქსელის) გაფართოება - ელექტრონული გადახდების დანერგვაში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საგადახდო ინფრასტრუქტურაზე თავისუფალ წვდომას. მსოფლიო ბანკი, კვლევის საფუძველზე, ასახელებს პოს-ტერმინალების სიმცირეს ელექტრონული გადახდების სიმცირის ერთ-ერთ მიზეზად. ქვეყნებში იქმნება პროექტები, რომელთა მიზანი არის ქვეყანაში ბარათის მიმღები მოწყობილობების ქსელის გაფართოება და ძირითადად გამიზნულია მცირე და საშუალო ზომის საცალო ობიექტების აღჭურვაზე ამ მოწყობილობებით (პოლონეთის მაგალითზე).

3) პოს-გადახდების წახალისება - მომხმარებლის მიერ ბარათების გამოყენების სტიმულირება არის მარტივი გზა მათი ჩვევის შესაცვლელად. მსოფლიოში არსებული პრაქტიკიდან გამომდინარე, მომხმარებლის სტიმულირების საშუალებებია სხვადასხვა ტიპის გათამაშება/ლატარეის ორგანიზება, ასევე, ცნობილია სამხრეთ კორეის მაგალითი, სადაც საგადასახდო ორგანო მომხმარებელს ბარათით განხორციელებული გადახდებიდან გარკვეულ თანხას უბრუნებდა.

სავაჭრო ობიექტებისა და პროვაიდერების (ბანკების) წახალისება, რომლებიც უზრუნველყოფენ პოს-ტერმინალების ქსელის გაფართოებას, ხორციელდება ძირითადად საგადასახდო შეღავათების დაწესებით.

ვარაუდობენ, რომ სავაჭრო ობიექტის მიერ პოს-ტერმინალებით გადახდებზე მომხმარებლისთვის საკომისიოს დაწესება, გავლენას მოახდენს მომხმარებლის არჩევანზე ნაღდი ფულის სასარგებლოდ, ამიტომ წარმოადგენს რისკს იმ ქვეყნებისთვის, სადაც ბარათებით გადახდის ოპერაციები ნაკლებად არის დანერგილი. ევროპის უმეტეს ქვეყანაში, საგადახდო მომსახურების დირექტივის დანერგვისას, აიკრძალა ბარათებით გადახდებზე მომხმარებლისთვის საკომისიოს დაწესება.

4) ელექტრონული გადახდების ზრდა - ელექტრონული გადახდების დანერგვის პროცესში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სახელმწიფო, როგორც უმსხვილესი ინიციატორი და მიმღები გადახდებისა. მისი გადასვლა ელექტრონულ გადახდებზე, მნიშვნელოვნად გაზრდის ქვეყანაში ელექტრონული გადახდების წილს.

ამ მიმართულებით საქართველოში სახელმწიფოს მიერ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები იქნა გადადგმული. კერძოდ, ძირითადი გადახდები (ხელფასები საჯარო მოსამსახურებზე, პენსიები და სხვა) და ასევე შემოსავლები (გადასახადები და სხვა) ელექტრონული გადახდების სახით ხორციელდება და უდავოა, რომ მნიშვნელოვნად იმოქმედა ქვეყანაში ელექტრონული გადახდების სტატისტიკაზე. რუმინეთში შეიქმნა ეროვნული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს ბარათების საშუალებით პოს-ტერმინალით და ონლაინ საშუალებებით გადასახადების გადახდას, რამაც გამოიწვია ბარათების საშუალებით გადასახადების გადახდის წლიური 34%-იანი ზრდა.

ევროპაში ფართოდ გამოიყენება ლიმიტების დაწესება ნაღდი ფულის ტრანზაქციებზე. ლიმიტები ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია; თუმცა შეიმჩნევა დაწესებული ზედა ზღვრის ოდენობის შემცირების ტენდენცია.

5) ნაღდი ფულის დეპონირების წახალისება - ზოგ ქვეყანაში (ბრაზილია, ისრაელი) ანგარიშზე თანხის შეტანის ოპერაციაზე დაწესებულია საკომისიო. უფასოდ ანგარიშზე შეტანა, დეპონირების საშუალება ბანკომატების მეშვეობით და მიმზიდველი საპროცენტო სარგებელი ხელს უწყობს ნაღდი ფულის ბანკებში შედინებას. ამ კუთხითაც უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ბაზრისთვის არ არის დამახასიათებელი მომხმარებლებისგან ნაღდი ფულის შეტანაზე საკომისიოების დაწესების პრაქტიკა.

საქართველოში ელექტრონული (უნაღდო) გადახდების ზრდის ხელშეწყობი მიზეზების დასადგენად აუცილებელია ძირეული კვლევების ჩატარება. თუმცა, უდაოა ის მოლოდინი, რომ მომხმარებელთა ცნობიერების ამაღლებამ ამ მიმართულებით და მათ მიერ ელექტრონული ინსტრუმენტების გამოყენების წახალისების მიზნით დაგეგმილმა ღონისძიებებმა, დააჩქაროს ქვეყანაში უნაღდო გადახდების ზრდის ტემპი, როგორც ეს სხვა ქვეყნების მაგალითზე მოხდა.

ზემოთ აღნიშნული ტენდენციების დაწერვის და სხვადასხვა ქვეყნების გამოცდილების გაზიარების შემდეგ, როცა ჩვენი საზოგადოება უპირატესობას მიანიჭებს ელექტრონული გადახდის საშუალებებს და მინიმუმამდე შემცირებს ნაღდი ფულის გამოყენებას, უპირაჩი იქნება ფუნქციადაკარგული მონეტებისა და ბანკნოტების ხმარებიდან ამოღება და მხოლოდ ეროვნული ბანკის მიერ გამოშვებული ციფრული ფულის, როგორც ქვეყნის შიგნით კანონიერი გადახდის ერთადერთ საშუალებაზე გადასვლა. აღნიშნული ღონისძიება გამოიწვევს მთელ რიგ დადებით ცვლილებებს ქვეყნის ეკონომიკაში და საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაში.

ელექტრონული ფული, თავისი სრული მიკვლევადობის შესაძლებლობით, საშუალებას მოგვცემს უფრო ეფექტურად ვებრძოლოთ უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციას, ტერორიზმის და სხვა არასახელმწიფოებრივი ქმედებების დაფინანსებას, ფისკალური თუ სოციალური თადლითობის სხვადასხვა სახეებს, რაც, საბოლოო ჯამში, აისახება როგორც სახელმწიფო ბიუჯეტის საგრძნობ ზრდაზე, ასევე დანაშაულებრივ ქმედებების შემცირებაზე.

ასევე, ვინაიდან ბეჭდვაზე არ იქნება გაწეული ხარჯები და ფულის გამოშვების ხარჯებიც მნიშვნელოვნად შემცირდება, დემატერიალიზირებული, დეკრეტული ფულის გამოშვებაზე გაწეული ზედნადები ხარჯი უფრო ნაკლებ ზეგავლენას მოახდენს სენიორაჟიდან მიღებულ შემოსავალზე, ვიდრე ქაღალდის ბანკნოტების გამოშვების შემთხვევაში. შესაბამისად, სახელმწიფომ შეიძლება უფრო მეტი სარგებელი მიიღოს.

დემატერიალიზირებული ფული მოსახლეობისთვის იქნება კომფორტისა და უსაფრთხოების გარანტი, რადგან გადახდა იქნება მარტივი, განსაკუთრებით მათთვის, ვინც ვერ სარგებლობს საბანკო მომსახურებით ტერიტორიული თუ სხვა თვალსაზრისით. მფლობელს არ შეეშინდება დაკარგვის და არც მავანს გაუჩნდება სურვილი სხვადასხვა კრიმინალური გზით მიითვისოს სხვისი ფული. დემატერიალიზირებული ციფრული ფულის უმთავრესი უპირატესობა არის გადახდის მიკვლევადობა. ტექნიკურად ამ დონის მისაღწევად ციფრული ფულის სისტემა პირველ რიგში, უნდა იყოს თანამედროვე ფუნქციებით აღჭურვილი და მკაცრად დაცული კიბერშეტევებისაგან.

ბოლო ათი წლის მანძილზე მრავალი მობილური საგადახდო სისტემა შემუშავდა. არც ერთი მათგანი არ წარმოადგენს კანონიერი გადახდის საშუალების სახით ცენტრალური ბანკის მიერ გამოშვებულ ციფრულ ფულს. ამ სისტემებიდან არც ერთს არ შეუძლია გადააქციოს დაბეჭდილი ბანკნოტები ციფრულ ფულად ან პირიქით. მთავარია უზრუნველყოფილ იქნას სანდო, უსაფრთხო ოპერაციების სტანდარტი გადახდის ერთიანი სისტემისთვის, სახედამხედველო და ნორმატიული რეგულირების ბაზაზე დაყრდნობით. ის განსაკუთრებით საინტერესო და აქტუალურია იმ ქვეყნებისთვის, სადაც საბანკო ანგარიშების არმქონე მოსახლეობის რიცხოვნობა დიდია, მათ შორის საქართველოსთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. A.T. KearneyInc, Friedrich Schneider 2010, The Shadow Economy in Europe.
2. A.T. KearneyInc, Friedrich Schneider 2013, The Shadow Economy in Europe.
3. Kokkola Tom, 2010, The Payment System, ECB publication.
4. Moody's Analytics "The Impact of Electronic Payments on Economic Growth" 2016.
5. SchneiderFriedrich, BuehnAndreas, MontenegroClaudio E. 2010, ShadowEconomiesAllover the World.
6. Summers, Natarajan, Baijal 2012.
7. საქართველოს ეროვნული ბანკი, სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომიკა და საბანკო საქმე“, ტომი 2, N3, 2014.
8. საქართველოს ეროვნული ბანკი, წლიური ანგარიში, 2016.
9. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მონეტარული სტატისტიკა.

Davit Nikoleishvili

Doctoral student at Akaki Tsereteli State University

ELECTRONIC MONEY, AS ECONOMIC GROWTH FACTOR

Resume

The goal of the presented research is dematerialization of fiat money, computerization issue of currency issue and transfer. It does not mean creating or transferring bank accounts, but using digital money, issued by the central bank, as a legal means of payment.

Electronic payments increase stimulates the economic activity of the country and it also provides reduction of the underground economy. It is generally recognized, that switching from cash to electronic payment methods facilitates economic growth.

This goal should be achieved step by step, in the long term period. First of all, it must be developed and increased the current electronic payment system (card payment, internet banking, mobile banking) and the share of cash should be gradually reduced in circulation, to the total mass of money, only then we can think of digital money, as creating a monetary unit.

Electronic money with its full opportunity, will enable us to fight effectively against legalization of illegal income, financing terrorism and other non-governmental actions, different types of fiscal and social fraud, that finally will be reflected in the considerable growth of the state budget, as well as in the reduction of criminal actions.

მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების როლის რაოდენობრივი შეფასების სტატისტიკური მეთოდები

მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის შესწავლა და ანალიზი. მისი მდგომარეობა და განვითარების კანონზომიერებების თავისებურებები დიდად განსაზღვრავს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური ინსტიტუტების ფუნქციონირებას. დღეს მსოფლიო ქვეყნების ასაკობრივი სტრუქტურის განვითარების გენერალურ ტენდენციებს წარმოადგენს დემოგრაფიული დაბერება, ამიტომ, თანამედროვე მკვლევარების ინტერესები კონცენტრირებულია სწორედ მოცემული პრობლემის ირგვლივ [3, გვ.9–18]. ამასთან, მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურა –ეს უპირველეს ყოვლისა დემოგრაფიული სისტემის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია, რომელიც ერთდროულად მისი ევოლუციის შედეგად და დეტერმინანტადაც გვევლინება.

ხალხთმოსახლეობისა და დემოგრაფიული უსაფრთხოების სფეროში პოლიტიკის შემუშავების საფუძველს წარმოადგენს სტატისტიკური მნაცემები, მათ შორის ისეთი მონაცემები, რომლებიც ახასიათებენ **ცალკეული ასაკობრივი ჯგუფების წარმომადგენელთა მონაწილეობის ინტენსივობას** ქვეყნის მიხედვით საშუალო დემოგრაფიული კოეფიციენტების ფორმირებაში. ასეთ ინფორმაციულ დატვირთვას ატარებს კერძო (ასაკობრივი) დემოგრაფიული კოეფიციენტები. მოსახლეობის ყოველ ასაკობრივ ჯგუფს აქვს სპეციფიკური თავისებურება, რომელიც განსაზღვრავს მის ადგილსა და როლს საზოგადოებაში. ამიტომ, განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს აგრეთვე, **მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული აქტიურობის რაოდენობრივი შეფასების განზოგადება**. ასეთი სახის ინფორმაციით შესაძლებელია შეფასდეს მოსახლეობის ცალკეული ასაკობრივი ჯგუფების გავლენა დემოგრაფიული სისტემის განვითარებაზე და გაიზარდოს სტრუქტურული ფაქტორის გამოყენების ეფექტიანობა.

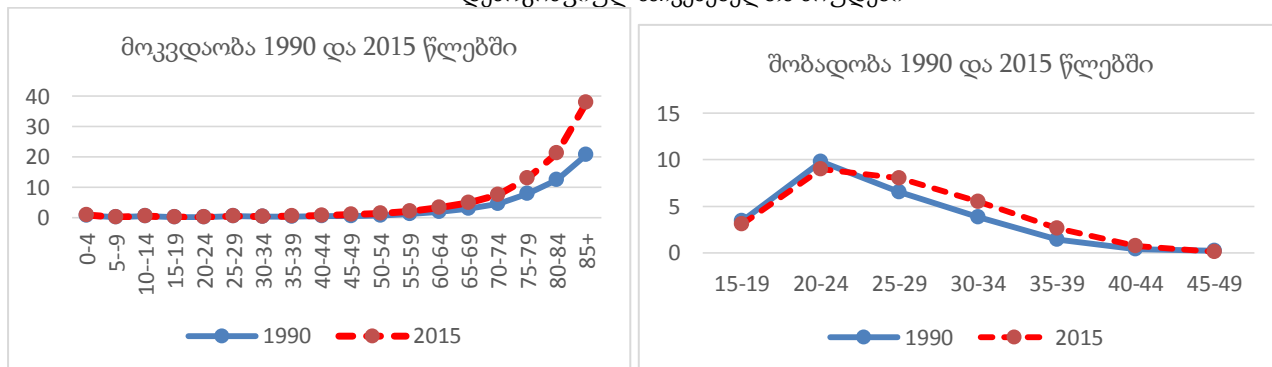
დემოგრაფიულ სფეროში ზემოთ აღწერილი ურთიერთკავშირები გამოვლინდება ისეთი მოვლენების სიხშირის ცვლილების გამო, როგორიცაა: დაბადება, გარდაცვალება, ქორწინება, განქორწინება. საკვლევი დემოგრაფიული პროცესების ასაკობრივი დონის ინტენსივობის ვარიაციის რაოდენობრივი დახასიათებისათვის მიზანშეწონილია გამოვიყენოთ **დემოგრაფიული პროცესების ინტენსივობის შეფარდებითი მაჩვენებელი**. ეს მაჩვენებელი გამოითვლება, როგორც ცალკეული ასაკობრივი დემოგრაფიული კოეფიციენტების შეფარდება შესაბამის საერთო დემოგრაფიულ კოეფიციენტთან. იგი შესაძლებლობას იძლევა მოვახდინოთ დემოგრაფიული პროცესების მიმდინარეობის ინტენსივობის ელიმინირება მთლიანობაში და უზრუნველყოთ მონაცემთა შესადარისობა.

გაანგარიშებული მონაცემების საფუძველზე ავაგეთ დემოგრაფიულ მაჩვენებელთა მრუდები (იხ.ნახ.1). წარმოდგენილი სტატისტიკური მრუდების ვიზუალური ანალიზი შესაძლებლობას იძლევა გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნები: ასაკსა (ფაქტორული ნიშანი) და საკვლევი დემოგრაფიული პროცესების (საშედეგო ნიშანი) ინტენსივობას შორის არსებობს ორი ტიპის დამოკიდებულება (კავშირი). მათ შორის პირველი (დიაგრამა-ა) ასახავს კავშირს “ასაკი–სიკვდილიანობა”, რომელიც გამოსახება რეგრესიული სახის განტოლებით. მაშასადამე, ბავშვთა ასაკში (როგორც წესი 5-14 წელი) ადგილი აქვს ამ მაჩვენებლის მინიმალურ მნიშვნელობას, ეს მაჩვენებელი სწრაფად იზრდებ 60 და უფროსი ასაკის შემდეგ

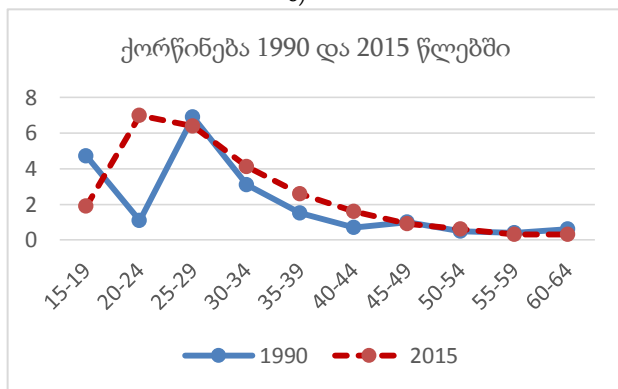
ფაქტორულ და შედეგობრივ ნიშნებს შორის კავშირის მეორე ტიპი (ბ, გ, დ დიაგრამები) გვიჩვენებს, რომ დემოგრაფიული პროცესის ინტენსივობის მდგრადი ზრდა (როგორც წესი, 20-25 წლის ინტერვალში), გარკვეული ასაკის მიღწევის შესაბამისად, იცვლება დაცემით.

ნახაზი 1

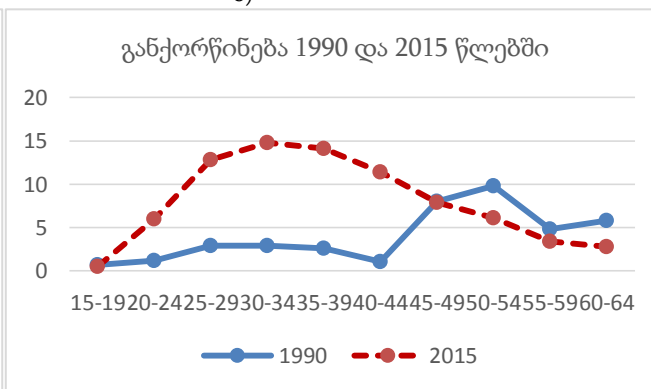
დემოგრაფიულ მაჩვენებელთა მრუდები

ა)

ბ)

გ)

დ)

ურთიერთკავშირის ეს კანონზომიერება დამახასიათებელია ქვესისტემისათვის “ასაკი-შობადობა”, “ასაკი-ქორწინება”, ასაკი-განქორწინება”, მათემატიკურად ასეთი კავშირი მეტ წილად პოლინომიალური ფუნქციით გამოისახება, მაგრამ ამოსავალი დონეების უკმარისობა არ იძლევა შესაძლებლობას ავსრულოთ ხარისხიანი (სრულყოფილი) მოდელი. თუ გავითვალისწინებთ თითოეული ქვესისტემის მიხედვით მეორე ხარისხის პარაბოლურ განტოლებათა ერთობლიობის მოცულობას, ასეთი დაშვება არ შეესაბამება ოპტიმალური ფუნქციის შერჩევის კრიტერიუმს.

ჩატარებული ანალიზი შესაძლებლობას იძლევა დავასკვნათ, რომ ყოველი ასაკობრივი ჯგუფისათვის დამახასიათებელია დემოგრაფიული აქტიურობის თავისი დონე და ერთი ასაკობრივი ჯგუფიდან მეორეზე გადასვლის დროს ამ დონის ცვლილების განსაზღვრული კანონზომიერება, ე. ი. დემოგრაფიული აქტიურობის სხვადასხვა დონიდან გამომდინარე ასაკობრივი ჯგუფების შეფარდებითი მახასიათებლების ცვლილება აუცილებლად გამოიწვევს დემოგრაფიული პროცესების საერთო ინტენსივობის ცვლილებას და, შედეგად ქვეყნის მოსახლეობის რიცხოვნობის ცვლილებას. გარდა ამისა, შევნიშნავთ, რომ რაც უფრო მაღალია ასაკობრივი დემოგრაფიული მაჩვენებლების დიფერენციაციის დონე, მით უფრო წინადა სტრუქტურული ფაქტორის გავლენა. ინდივიდის ასაკზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული დემოგრაფიული აქტიურობის ხარისხი, ამ მაჩვენებლის საფუძველზე შეგვიძლია მივიღოთ ქვეყნის დემოგრაფიულ განვითარებაზე მოსახლეობის ცალკეული ასაკობრივი ჯგუფების გავლენის ნაერთი შეფასება. აქედან გამომდინარე სტატისტიკური კვლევების პრაქტიკა გვთავაზობს შემოვიტანოთ ახალი მაჩვენებელი -- “**მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობა**”, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა განზოგადებულად შეფასდეს მოსახლეობის განსაზღვრული ასაკობრივი ჯგუფების მონაწილეობის ინტენსივობა ქვეყნის დემოგრაფიული სისტემის განვითარებაში. რაც უფრო მაღალია ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობის მაჩვენებლის დონე, მით უფრო ოპტიმალურია ქვეყნის დემოგრაფიული სისტემის განვითარება.

ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობის შეფასებისათვის გამოყენებულია **მრავალგანზომილებიანი საშუალოებისა და რეიტინგული შეფასების მეთოდები**. ორივე მეთოდის გამოყენებით მიღებული შედეგები ავსებს ერთმანეთს.

მრავალგანზომილებიანი საშუალოს მეთოდის გამოყენება ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობის რაოდენობრივი შეფასებისათვის რამოდენიმე ეტაპს გულისხმობს:

პირველ ეტაპზე შეირჩევა ის დემოგრაფიულ მაჩვენებლები (K_i), რომელთა განზოგადება უნდა მოხდეს. მათ მიეკუთვნება: შობადობის, სიკვდილიანობის, ქორწინებისა და განქორწინების ასაკობრივი კოეფიციენტები;

მეორე ეტაპზე ხორციელდება შერჩეული დემოგრაფიული მაჩვენებლების მნიშვნელობების გარდაქმნა შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$Z_i^{x,x+5} = \frac{K_i^{x,x+5}}{\bar{K}_i}, \quad (1)$$

სადაც $x=15, 20, \dots, n$; $i=1, 2, \dots, r$; $Z_i^{x,x+5}$ - i -ური მაჩვენებლის გარდაქმნილი მნიშვნელობა (i -ური მაჩვენებლის

შეფარდებითი საშუალო დონე ხუთწლიანი ინტერვალის ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით; $K_i^{x,x+5}$ - i -ური მაჩვენებლის ფაქტიური მნიშვნელობა ხუთწლიანი ინტერვალის ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით; $\bar{K}_i$ - i -ური დემოგრაფიული მაჩვენებლის საშუალო მნიშვნელობა.

გარდაქმნის პროცედურა მოწოდებულია აღმოფხვრას ნიშნის ამოსავალი მნიშვნელობის განზომილების გავლენა და მისი ზომის ერთეულები.

მესამე ეტაპზე წარმოებს მრავალგანზომილებიანი საშუალოს გამოთვლა შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$\bar{Z}_i^{x,x+5} = \frac{\sum_{i=1}^r Z_i^{x,x+5}}{r}, \quad (2)$$

სადაც, $\bar{Z}_i^{x,x+5}$ - მრავალგანზომილებიანი საშუალოა, ხუთწლიანი ინტერვალის ასაკობრივი ჯგუფებისათვის; r - დემოგრაფიულ მაჩვენებელთა რიცხვია.

მრავალგანზომილებიანი საშუალო თავისთავად წარმოადგენს მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობის კომპლექსურად მახასიათებელ განზოგადებულ მაჩვენებელს და დემოგრაფიული მნიშვნელობა მით მაღალია, რაც უფრო მაღალია ასაკობრივი დემოგრაფიული კოეფიციენტების ბაზაზე გაანგარიშებული მრავალგანზომილებიანი საშუალოს მნიშვნელობა.

ეკონომიკურ- სტატისტიკურ გამოკვლევებში ფართოდაა გავრცელებული რეიტინგული შეფასების მეთოდი, განსაკუთრებით საფინანსო-საბანკო და საწარმოო სფეროში, როგორც შედარებითი ანალიზის ინსტრუმენტი. რეიტინგი განსაზღვრავს კონკრეტული მაჩვენებლის მიხედვით საკვლევი მოვლენის ადგილს, დანიშნულებას და წარმოადგენს ამ მოვლენის შესახებ ინფორმაციის ძირითად წყაროს. უნდა აღინიშნოს, რომ რეიტინგული შეფასების მეთოდის ცალკეული მიდგომები გამოყენებულია აგრეთვე დემოგრაფიაშიც. კერძოდ კი მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული დანიშნულების რეიტინგული შეფასების გამოთვლისას. ამ მაჩვენებლის გაანგარიშებითი მნიშვნელობის მიღებისათვის ნაშრომში გამოყენებულია ემიტენტების ფინანსური მდგომარეობის შედარებითი რეიტინგული შეფასება [2. გვ 402-408].

ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული დანიშნულების რეიტინგული შეფასების პირველ სტადიაზე ხდება დემოგრაფიული მაჩვენებლების შერჩევა. ასეთ მაჩვენებლებს წარმოადგენს ის კერძო კოეფიციენტები, რომლები გამოვიყენეთ მრავალგანზომილებიანი საშუალოს მეთოდის პირველ ეტაპზე.

მეორე ეტაპზე ვახდენთ დემოგრაფიული მაჩვენებლების ამოსავალი მიშვნელობების გარდაქმნას მათ მაქსიმალურ დონესთან ($K_{i \max}$) შეფარდების გზით, შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$Z_i'^{x,x+5} = \frac{K_i^{x,x+5}}{K_{i \max}}, \quad (3)$$

სადაც, $Z_i'^{x,x+5}$ - i -ური მაჩვენებლის გარდაქმნილი მნიშვნელობაა (i -ური დემოგრაფიული მაჩვენებლის შეფარდებითი მაქსიმალური დონე) ხუთწლიანი ინტერვალის ასაკობრივი ჯგუფებისათვის- $x, x+5$;

მესამე ეტაპზე გამოითვლება ასაკობრივი ჯგუფების რეიტინგული შეფასების დონე შემდეგი ფორმულით:

$$R_{x,x+5} = \sqrt{(1 - Z_1'^{x,x+5})^2 + (1 - Z_2'^{x,x+5})^2 + \dots + (1 - Z_r'^{x,x+5})^2}, \quad (4)$$

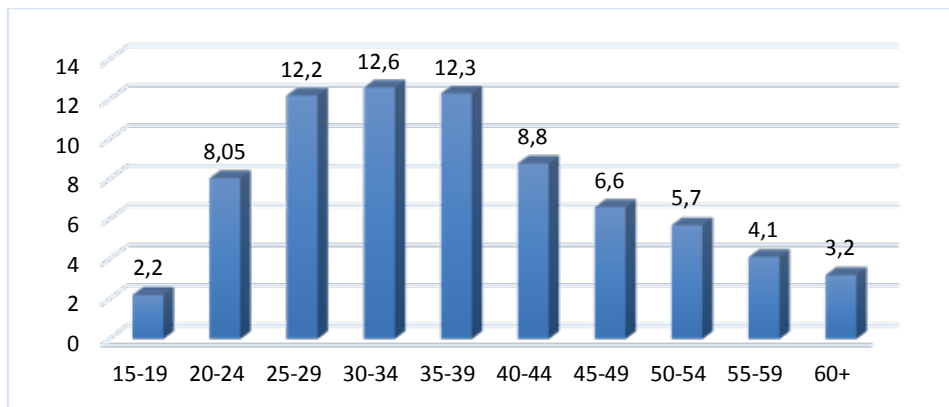
ბოლო, მეოთხე ეტაპზე ხდება ასაკობრივი ჯგუფების რანჟირება რეიტინგული შეფასების კლებადობის მიხედვით. რაც იმას ნიშნავს, რომ ყველაზე დაბალი რეიტინგი ექნება იმ ასაკობრივი ჯგუფს, სადაც R -ის მნიშვნელობა ყველაზე მინიმალურია და შესაბამისად, რაც მაღალია ის, მით უფრო მაღალია ჯგუფების დემოგრაფიული დანიშნულება. მთლიანობაში რეიტინგი წარმოადგენს მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული დანიშნულების მახასიათებელ რიცხობრივ ან რანგობრივ მაჩვენებელს.

გაანგარიშებები სტატისტიკურ პუბლიკაციებში ძირითადად შესრულებულია 15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობის მიხედვით, რადგან დემოგრაფიული შემთხვევების უმრავლესობა სწორედ ამ ასაკში ხდება. ბოლო ჯგუფად წარმოდგენილია 60 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა. მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფის დემოგრაფიული დანიშნულების დახასიათებისათვის გამოყენებულია ასაკის მიხედვით ოთხი დემოგრაფიული კოეფიციენტი: შობადობა, სიკვდილიანობა, ქორწინება და განქორწინება.

ზემოთ მოცემული მრავალგანზომილებიანი საშუალოსა და რეიტინგული შეფასების მეთოდების გამოყენებით განვახორციელეთ საქართველოს მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის დემოგრაფიული მნიშვნელობის რაოდენობრივი შეფასები 2005-2015 წლამდე პერიოდის მონაცემების მიხედვით გაანგარიშების შედეგები წარმოდგენილია გრაფიკის (იხ. ნახ. 2) და ცხრილი 1-ის სახით.

ნახაზი 2.

საქართველოს მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობის გასაშუალოებული რაოდენობრივი შეფასება 2005-2015 წლამდე პერიოდში
(მრავალგანზომილებიანი საშუალოს მეთოდი)

ცხრილი 1

საქართველოს მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების დემოგრაფიული მნიშვნელობის რეიტინგული შეფასება და რეიტინგი 2005-2015 წლამდე პერიოდში

ასაკობრივი ჯგუფები	რეიტინგული შეფასება	რეიტინგი
15-19	0,603	10
20-24	0,688	9
25-29	1,357	3
30-34	1,590	1
35-39	1,532	2
40-44	1,158	7
45-49	1,001	8
50-54	1,305	4
55-59	1,238	6
60+	1,291	5

განგარიშება განხორციელებულია [4] მონაცემების საფუძველზე

მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე შეიძლება გავითვალისწინოთ შემდეგი დასკვნები: გრაფიკზე წარმოდგენილი მასალა და ცხრილი 1-ის მონაცემები ასახავენ კავშირს ასაკსა და დემოგრაფიული მნიშვნელობის დონეს შორის, საიდანაც ირკვევა, რომ ასაკობრივი სტრუქტურის დემოგრაფიული მნიშვნელობა დემოგრაფიული სისტემის განვითარებაში ყველაზე მაღალია 25-29, 30-34, 35-39 წლის ასაკობრივ ჯგუფებში.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ განგარიშების მიმდინარეობისას ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ფაქტს, რომ ქორწინება და შობადობა 15-19 წლის ასაკში არასასურველი სოციალური მოვლენაა. ამიტომ დემოგრაფიული სისტემის სრულყოფის ღონისძიებები მიმართული უნდა იყოს ამ არასასურველი სოციალური მოვლენის აღმოფხვრისაკენ.

მრავალგანზომილებიანი საშუალოს ყველაზე დაბალი მნიშვნელობა ფიქსირდება 15-19 წლის ასაკში და 60 და უფრო მეტი ასაკის მოსახლეობაში.

მამასადამე, სტატიაში დასაბუთებულია მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების როლის რაოდენობრივი შეფასების მნიშვნელობა დემოგრაფიული სისტემის ოპტიმალური განვითარებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Шабунова А.А., Общественное развитие и демографические вызовы современности // Проблемы рахвития территории, 2014. № 2, с. 7-17
2. Шеремет А.Д., Комплексный анализ хозяйственной деятельности: Учеб., - М.: ИНФРА, М., 2008, с. 402-408.
3. Развитие в условиях старения населения мира: доклад ООН. 2007, гл. II, с. 9-18
4. ბ. გაბიძაშვილი. სტატისტიკის თეორია, სახელმძღვანელო, გამომც. „უნივერსალი“ თბ.: 2005. გვ.155-159.
5. დემოგრაფიული ვითარება საქართველოში. სტატისტიკური კრებული. „საქსტატი“, თბ., 2016

Ivlia Oniani

Akaki tsereteli State University Doctor of Economics, Associated professor

STATISTICS METHODS OF QUANTITATIVE ASSESSMENT OF THE ROLE OF POPULATION AGE GROUP

Studying and analyzing of the age structure of the population of the country is very important for exact functioning of the social and economic institutes as in the security field of the population the basis of political development is the statistic data which are characteristics of intensity of participation of the separate age group representatives in formation of demographic coefficient. Also, the great interest is attracted to generalization of quantitative assessment of demographic activity of the age groups of the population. With this kind of information it's possible to assess separate age groups affect on the development of the demographic system and grow efficiency of using structural factor.

In the article there is discussed the importance of quantitative assessment of the role of Population Age group. By using of multidimensional average and rating assessment methods there are displayed age groups which are more or less important for normal functioning of the demographic system of Georgia.

In the work, on the basis of generalization of the age coefficient of births, deaths, marriages and divorces, there is a calculated aggregate of assessment of the demographic level of the population age group. In accordance with the separate age groups there is established that the important age in Georgia is 25-39, and less important 60 and over.

ლია პიტიურიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ოფშორები გლობალურ ფინანსურ სისტემაში

საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემაში ფართოდ გავრცელდა ე.წ. “თავისუფალი ეკონომიკური ზონები” (თეზ). თეზ-ი წარმოადგენს შეზღუდულ ტერიტორიას, ქალაქებს, პორტებს, სადაც სპეციალური სამართლებრივი რეჟიმში სხვადასხვაგვარი საგარეო-ეკონომიკური ოპერაციებისათვის პირობები იქმნება.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ცნება განსაზღვრულია კიოტოს კონვენციის მიერ 1973 წელს. მასში იგულისხმება ტერიტორიის ნაწილი, სადაც საქონელი ეროვნული საბაჟო ტერიტორიის მდებარე გარეთ ობიექტს წარმოადგენს.

დღეისათვის მსოფლიოში სხვადასხვა სახის თავისუფალი ანუ სპეციალური ეკონომიკური ზონა ფუნქციონირებს.

ოფშორული ბიზნესი მსოფლიო ეკონომიკის ფენომენია. მრავალ ქვეყანაში მას სახელმწიფო მხარდაჭერა აქვს. ოფშორული ბიზნესი ითვალისწინებს უცხოელთა ფინანსურ მომსახურებას, რომლის მთავარი არსია მიღებული შემოსავლებიდან გადასახადების გადახდის თავიდან აცილება ან მათი მინიმუმამდე დაყვანა. იგი მრავალსპექტიანი მოვლენაა და მისდამი დამოკიდებულებაც არაერთგვაროვანია. მრავალი ნეგატიური მომენტის მიუხედავად, ოფშორული ბიზნესი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობაში. ოფშორულ ცენტრებსა ან ზონებში ფიზიკური და იურიდიული პირები, კანონიერად გადასახადების გადაუხდელობის ან ნაწილობრივი გადახდის შედეგად დამატებით შემოსავალს იღებენ.

თეზ სათავეს იღებს ძველ საბერძნეთში, როცა უცხოური მოვაჭრე გემებისათვის განსაკუთრებული რაიონები შეიქმნა. შემდგომ, 1223 წელს, მარსელის მეწარმეთა ჯგუფმა დააფუძნა თავისუფალი ვაჭრობის ზონა საფრანგეთში. XIII საუკუნის დასასრულს გერმანიაში რამდენიმე ღია ქალაქმა ჩამოაყალიბა თავისუფალი ვაჭრობის კავშირი; 1547 წელს, იტალიაში, გენუის ყურეში დაფუძნდა თავისუფალი პორტი ლივორნო. მან მიიღო მსოფლიოში პირველად ღია პორტის ოფიციალური სახელწოდება. მას შემდეგ თავისუფალი პორტები და ვაჭრობის ზონები იქმნება დასავლეთ ევროპაში.

თეზ-ის ფართო ქსელის შექმნა XX საუკუნის 60-იან წლების მსოფლიოში მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა. თეზ-ის დაარსების მიზანი საერთო იყო - ეროვნული სახელმწიფოს საზღვრებში შეღავათიანი საგადასახადო, სავაჭრო და ეკონომიკური რეჟიმის შექმნა განსაზღვრული ეკონომიკური, საწარმოო და სამეცნიერო-ტექნიკური ამოცანების შესრულებისთვის.

დღეისთვის მსოფლიოში 1000-ზე მეტი სხვადასხვა სახის თავისუფალი, ანუ სპეციალური ეკონომიკური ზონაა. თეზ-მა ყველაზე ფართო გავრცელება აშშ-ში ჰპოვა.

თეზ-ის შექმნის მიზეზია ისიც, რომ ხშირად ქვეყანას არ სურს მთელი თავისი ეკონომიკური სივრცე უცხოური კაპიტალის მძლავრი ნაკადის არენა გახადოს. ამიტომ ამგვარი ზონით ლოკალურ (ადგილობრივ), ანუ ნაწილობრივ თავისუფლებას იყენებს.

თეზ-ში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ოფშორულ ზონებს, რომელთაც ახასიათებს სხვადასხვა სპეციალიზაცია და იურისდიქციის სხვადასხვა ტიპი. ოფშორულ ზონებს სხვადასხვა განმარტება აქვს. მაგალითად, ოფშორული ზონა არის: “განსაკუთრებული კლასი თავისუფალი ეკონომიკური ზონებში”, თავისუფალი ეკონომიკური ზონების მსოფლიო ოჯახის წევრი”, „თავისუფალი ეკონომიკური ზონის სახეობა“, “საგადასახადო ნავსაყუდელის ნაირსახეობა”.

ოფშორული ზონების (ოზ) ყველაზე გავლენიან კლიენტებად ტრანსნაციონალური კომპანიებია. ტერმინი “ოფშორული კომპანია” ახასიათებს კომპანიის იურიდიული სტატუსის თავისებურებებს, რომელიც რეგისტრირებულია ერთ-ერთ შეღავათიან საგადასახადო გარემოში, რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს გადასახადების ტვირთის მაქსიმალურად კლებას, ხოლო, რიგ შემთხვევაში, თითქმის ნულამდე დაყვანას.

ოზ ცალკეულ სახელმწიფოთა ეროვნული ეკონომიკისგან იზოლირებული საფინანსო ინსტიტუტია, სადაც შეღავათიანი რეჟიმი განისაზღვრება სავალუტო შეზღუდვის უქონლობით, მოგებათა თავისუფალი გატანით, საწესდებო კაპიტალის დაბალი დონით, ფირმის რეგისტრაციისა და მართვის მაქსიმალურად გამარტივებული პროცედურით, საგადასახადო დანაკარგების შემცირების შესაძლებლობით, ფირმის მფლობელთა სრული ანონიმურობითა და კონფიდენციალობით. თუმცა, მხოლოდ ზოგიერთ ოზ-ში მოქმედებს ნარკობიზნესთან, ტრეფიკინგთან და იარაღის ვაჭრობასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საეჭვო ოპერაციებზე ინფორმაციის მოთხოვნის აუცილებლობა.

1994 წელს გამოიცა კანონი, რომელმაც, კომპანიებს კონფიდენციალობის სრული დაცვის გარანტია მისცა. საქართველოში აქტიურად მიმდინარე პრივატიზების პროგრამებში მონაწილე ოფშორული ფირმების სიუხვეც ალბათ

ამით აიხსნება. მაგალითად, მესაკუთრე, რომელსაც არ სურს თავისი თავის აფიშირება, ოფშორულ ფირმას გახსნის კვიპროსში ან ანტალიის კუნძულებზე (ჰოლანდია), სადაც დაცულია ოფშორული კომპანიის მფლობელის ანონიმურობა. შემდეგ ოფშორული კომპანია ყიდულობს ქართული საწარმოს აქციებს. იმის გარკვევა, თუ ვინ ფლობს სინამდვილეში ქართულ ფირმას, პრაქტიკულად შეუძლებელი ხდება, თუ მფლობელი თავად არ ისურვებს ამას.

თანამედროვე მსოფლიოს კრიტიკული ანალიზი ოფშორული ზონების მიმართ, პრინციპში, გასაგებია, ვინაიდან ოფშორული მექანიზმების ფართოდ გამოყენების შედეგად განვითარებული სამრეწველო ქვეყნები კარგავენ მრავალმილიონიან საგადასახადო შემოსავლებს. ყველა ეს თანხა თავს იყრის ოფშორულ ცენტრებში, შემდეგ კი ბრუნდება სამშობლოში, მაგრამ უკვე როგორც “უცხოური ინვესტიცია” საგადასახადო და სხვა შეღავათების მოთხოვნის პირობებით.

2016 წლის აპრილში გამოქვეყნდა „პანამის დოკუმენტების“ სახელით ცნობილი კონფიდენციალური დოკუმენტები, რომლის მიხედვითაც გაირკვა, რომ ასზე მეტი პოლიტიკოსი, მათ შორის თორმეტი ამჟამად მოქმედი მსოფლიო ლიდერი და მათი ოჯახები, იყენებდნენ ოფშორში რეგისტრირებულ კომპანიებს ფულის გასათეთრებლად და გადასახადებისგან თავის ასარიდებლად.

ოფშორული ცენტრების მომხრეების განცხადებით, ისინი უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობენ საფინანსო საქმიანობისა და ვაჭრობის გლობალიზაციის საქმეში, სთავაზობენ რა, ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს მნიშვნელოვან შეღავათებს. ამასთან, აღნიშნული ზონებს ზემოგების მოტანა შეუძლიათ იმ სახელმწიფოებისათვის, რომლებშიც ისინი არიან შექმნილნი, რადგან ხელს უწყობენ ინვესტიციების მოზიდვას, სათანადო ინფრასტრუქტურის შექმნას, ადგილობრივი მუშახელის დასაქმებას და ა.შ.

რაც შეეხება მოწინააღმდეგეებს, მათი აზრით, ოფშორული ცენტრები ამარტივებენ ისეთ არალეგალურ საქმიანობას (მსუბუქი საკანონმდებლო რეგულაციის გამო), როგორებიცაა გადასახადებისთვის თავის არიდება და ფულის გათეთრება. სკეპტიკოსების ამ მოსაზრებას ზურგს ის გარემოებაც უმაგრებს, რომ სამეწარმეო საქმიანობა თითქმის სრულადაა გასაიდუმლოებული და იმ პირის ან კომპანიის ანონიმურობა, რომელიც ოფშორულ ზონაში თანხას რიცხავს, მკაცრადაა დაცული.

საბანკო ოფშორული ოპერაციებში წარმატებული ცენტრებია: ბაჰამის კუნძულები, ბაჰრეინი, კაიმანის კუნძულები, ლუქსემბურგი, სინგაპური, შვეიცარია და ჰონკონგი.

გლობალიზაციამ ოფშორული სისტემის განვითარებას კიდევ უფრო შეუწყო ხელი. მულტინაციონალური კომპანიებისთვის განსაკუთრებით მოსახერხებელია საკუთარი აქტივები და შემოსავლები საზღვრებს მიღმა, ოფშორულ ზონებში გადაიტანონ. თუმცა, მსოფლიოს დიდმა სახელმწიფოებმა ოფშორული ზონების რეგულაცია მაინც დაიწყეს.

დიდი ოციანის ქვეყნების ლიდერებმა 2009 წელს გადაწყვიტეს, ემოქმედათ ოფშორული ცენტრების გასაკონტროლებლად. მათ სურდათ, თანამშრომლობაზე წამოეყვანათ ამ ქვეყნების მთავრობები გადასახადების დამალვის ფაქტების გამოსავლენად. ამ პროცესში საერთაშორისო სავალუტო ფონდიც ჩაერთო. ოფშორულ ზონებში ფულის გათეთრებისა და სხვა მანევრების დასაქვეითად რეგულაციები ამუშავდა.

დღეისათვის ჩვენს ქვეყანაში ოფშორული ბიზნესი არ არსებობს. მიუხედავად ამისა, საქართველოში იგეგმება თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის შექმნა ფოთში. პირველ რიგში, მოდით, გავეცნოთ თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონას. იგი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ერთ-ერთი ნაირსახეობაა (სხვა სახეობებია: თავისუფალი სავაჭრო ზონა, თავისუფალი საბაჟო ტერიტორია, თავისუფალი სამეცნიერო-ტექნოლოგიური ზონა და სხვ.). იგი შეიძლება განვსაზღვროთ, როგორც მკაფიოდ შემოფარგლული ტერიტორია, რომელზეც მეწარმეობის სტიმულირების, მეურნეობის პრიორიტეტულ სფეროებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის მიზნით მყარდება ეკონომიკურ-ფინანსური საქმიანობის განსაკუთრებული რეჟიმი. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონები (თიზ-ები), ძირითადად, იქმნება განვითარებადი ქვეყნების რეგიონებში ექსპორტზე ორიენტირებული წარმოების განვითარებისა და სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით. ქვეყნების უმრავლესობაში (მათ შორის, საქართველოში) თავისუფალი ზონის დაარსების გადაწყვეტილებას მთავრობა ღებულობს. საქართველოში ეს შეიძლება განხორციელდეს როგორც მთავრობის ინიციატივით, ისე ფიზიკური ან იურიდიული პირის (თიზ-ის ადმინისტრატორის) მოთხოვნით.

ზოგი ქვეყნის კანონმდებლობა ზღუდავს თიზ-ბის მასშტაბებს. მაგალითად, საქართველოში თიზ-ის ფართობი 10 ჰექტარს უნდა აღემატებოდეს. მისი შექმნა დაცულ ტერიტორიებზე დაუშვებელია.

თიზ-ის შექმნა საქართველოში ხელს შეუწყობს ინვესტიციების მოზიდვას, ფოთის ნაკლებად განვითარებულ რეგიონში სათანადო ინფრასტრუქტურის შექმნასა და სპეციალისტების დასაქმებას. თუმცა, საქართველოს პარლამენტის კვლევითი დეპარტამენტის ანალიტიკური განყოფილების დასკვნის თანახმად, თიზ-ების შექმნისას უარყოფითი გამოცდილებაც უნდა გავითვალისწინოთ.

უახლოეს წარსულში თიზ-ების ზონების შექმნასთან დაკავშირებით პარლამენტში ჩავარდნილი ორი კანონპროექტის და ერთი მიღებული კანონის გამოცდილება გვაქვს. ასე რომ, საქართველოში იყო თიზ-ების შექმნის მცდელობები. ჯერ კიდევ 1993 წელს დაინტერესდნენ უცხოური კომპანიები საქართველოში თიზ-ის ნაირსახეობის - ცოდნის პარკის შექმნით. დაიწერა მისი განვითარების პროექტებიც, თუმცა, სათანადო საკანონმდებლო ბაზის უქონლობის გამო იგი არ ამოქმედებულა.

ოფშორულ ზონაში რეგისტრირებული იურიდიული პირის საქმიანობა საქართველოშიც დაშვებულია და წინააღმდეგობაში არ მოდის კანონმდებლობასთან.

მიუხედავად ამისა, ასეთი კომპანიების საქმიანობა ცალსახა რისკებს შეიცავს: როგორც ირკვევა, საქართველოში არაერთი შემთხვევაა, როდესაც ქონების, მათ შორის სახელმწიფო ქონებისა და სხვადასხვა სტრატეგიული ობიექტების (მაგ. ენერგეტიკა, წიაღისეულის მოპოვება) მფლობელი კომპანიები ოფშორულ ზონებშია რეგისტრირებული და მათზე ინფორმაციის მოპოვება შეუძლებელია.

Lia Pitiurishvili

Economics Doctor

OFF-SHORE IN GLOBAL FINANCIAL SYSTEM

Resume

In Georgia decision about off-shore foundation is got by the government. In can be done by the government initiative as well as demand from physical or juridical body. Legislation in Georgia limits free industrial zones territory. FIZ will help to attract investments, to create infrastructure in less developed region Poti and to employ specialists. There were attempts to create FIZ in Georgia. We should take glance of some facts: even in 1993 foreign companies were interested in founding type of free economical zone - "Erudition Park". There were also made projects for developing of this park but because of irrelevant legislation it could not be carried out. There was fez In Batumi, in 1878-1885-port Franco, where foreign merchant ships were authorized to pass customs without paying taxes. Activity of juridical body registered in off-shore zones is legal in Georgia though off-shore companies' activities have some risk elements. As it is cleared out in Georgia there were some facts when companies possessing property, even state property and other strategic objects (energy sector, mining), are registered in off-shore zones and it's impossible to get information about them.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვეშაბიძე შ, ლეკაშვილი ე, გრიშკაშვილი ა. და ასლამაზიშვილი ნ. მსოფლიო ეკონომიკა, თბ. 2008 წ.
2. გუროვა ი, რუსულიდან თარგმნა შ. ვეშაბიძემ. მსოფლიო ეკონომიკა, თბ. 2014 წ.
3. ბალცეროვიჩი ლ, თავისუფლება და განვითარება, პოლონურიდან თარგმნა ა. გრიშკაშვილმა, თბ.2005 წ.
4. www.google.ge, თავისუფალი ეკონომიკური ზონები.
5. <http://news.ge/ge/news/story/85827-rotsa-investorebi-ar-imalebian-ofshori-sashishi-ar-aris>
6. <http://intermedia.ge/სტატია/28979-ლონდონი-მსოფლიოს-ერთ-ერთი-უმსხვილესი-საბანკო-საფინანსო-და-ტურისტული-ცე/49>
7. <http://netgazeti.ge/business/7907>
8. <https://idfi.ge/ge/idfi-research-offshore-companies-in-georgia-risks-and-recommendations>

ნანა რუსაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საჯარო მმართველობის პროგრამის დოქტორანტი

დამოუკიდებელი ექსპერტების როლი საჯარო მმართველობის ეფექტიანობის ამაღლებაში

სახელმწიფო სამსახურის რეფორმირების ეფექტიანობის კონცეფცია გულისხმობს დაგეგმვის მაჩვენებელთა სისტემის და შეფასების კრიტერიუმების კომპლექსის შემუშავებას სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობის შესაფასებლად, რაც მათი ეფექტიანობის გარდაზე არის ორიენტირებული.

სამართლიანი და ეფექტიანი მმართველობის ბუნებისა და პრინციპების საკითხი ოდითგანვე წარმოადგენდა კაცობრიობის ინტელექტუალური ელიტის განსჯის საგანს. ძველი დროის მოაზროვნეებს მიაჩნდათ, რომ საზოგადოების სავალალო მდგომარეობა განპირობებული იყო სათანადო მართვის არ არსებობის გამო. დღეისთვის კი ბევრს მიაჩნია, რომ მენეჯმენტი არის მართლ მართვის კონკრეტული ხერხებისა და მეთოდების ერთობლიობა. შესაბამისად, ძალიან ადვილია სადღაც უკვე აპრობირებული ხერხებისა და მეთოდების მეშვეობით საკუთარი პრობლემების გადაწყვეტა.

პოლიტიკური პროცესი არის ე.წ. „პოლიტიკური თამაში“, რომელსაც თავისი წესები აქვს და რომელთა იგნორირება იწვევს პოლიტიკური პროცესის არამდგრადობას, პოლიტიკოსთა და მოხელეთა კარიერის დასასრულს. „პოლიტიკური თამაშის“ წესების თანახმად სახელმწიფო გადაწყვეტილებებს განსაზღვრავს ქვეყნის პოლიტიკური ხელისუფლება, ხოლო სახელმწიფო მოხელეები, პროფესიონალი მენეჯერები და ადმინისტრატორები ახდენენ ამ გადაწყვეტილებათა პრაქტიკულ რეალიზებას.

სახელმწიფო მოხელეები, მენეჯერები, ადმინისტრატორები სისტემატურად არ მონაწილეობენ გადაწყვეტილების მიღებაში, თუმცა, პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების დროს აუცილებელია მათი, როგორც მოცემული დარგის ექსპერტების ცოდნისა და გამოცდილების გამოყენება. მაგრამ, ხშირად, ძნელია მკაფიო ზღვრის გატარება პოლიტიკოსსა და მენეჯერს შორის. რეალურად, განსაკუთრებით ე.წ. „ახალგაზრდა დემოკრატიის“ ქვეყნებში არსებობს იმის საშიშროება, რომ პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ჩაერიოს მენეჯმენტის პროფესიულ საქმიანობაში, ისევე როგორც ადმინისტრაციულმა აპარატმა მოიპოვოს ზეგავლენა პოლიტიკურ ხელისუფლებაზე და უკარნახოს მას პოლიტიკური გადაწყვეტილებები.

მეორე მხრივ, შესაძლოა ისე მოხდეს, რომ კარგი პოლიტიკური გადაწყვეტილება, რომელიც მიღებულია მოსახლეობის გულის მოგების მიზნით, ვერ განხორციელდეს სხვადასხვა ობიექტური მიზეზის გამო. ასეთი ობიექტური მიზეზები შეიძლება იყოს, მაგალითად, საჭირო რესურსებისა და საშუალებების უკმარისობა, შემსრულებელი პერსონალის არასაკმარისი კვალიფიკაცია დასახული მიზნების მისაღწევად, ცუდი მენეჯმენტი და/ან მონიტორინგი სამუშაოთა შესრულების დროს და ა.შ. სამუშაოთა არასწორი დაგეგმვის შემთხვევაში შესაძლოა კარგი იდეებიც და სწორი სტრატეგიაც ადმინისტრაციულ რუტინაში ჩაეფლოს და სხვ. ეფექტიანი სახელმწიფო მართვისთვის აუცილებელია სახელმწიფო მართვის რესურსებისა და მეთოდების შეხამება არსებულ შესაძლებლობებსა და რისკებთან.

სახელმწიფო მართვის ეფექტიანობის ამაღლებაში განსაკუთრებული როლის შესრულება შეუძლიათ დამოუკიდებელ ექსპერტებს. მათი საქმიანობის/ჩართვის ძირითადი მიზანი ამ სფეროში არის სახელმწიფო მოსამსახურეთა ობიექტური შეფასება ატესტაციებით, კონკურსებით, საკვალიფიკაციო გამოცდებით. აღნიშნული საქმიანობის ანალიზით დგინდება მიზეზები, შესაძლო დარღვევები და ინტერესთა კონფლიქტის პირობები სახელმწიფო მოსამსახურეთათვის.

დამოუკიდებელი ექსპერტების ფუნქციონირების ეფექტიანობის მაჩვენებლები უნდა განისაზღვროს მათ მიერ დასახული მიზნის მიღწევის ხარისხის შეფასებით:

$$W = N_{\text{შ}} / N_{\text{საერთო}} \times 100\%$$

სადაც, $N_{\text{შ}}$ - არის დამოუკიდებელ ექსპერტთა მიერ განსაზღვრული სახელმწიფო მოხელეთა არაობიექტური შეფასებების რიცხოვნობა

$N_{\text{საერთო}}$ - არის დამოუკიდებელ ექსპერტთა მიერ ხმის მიცემის საერთო რაოდენობა სხვადასხვა საკითხების განხილვისას კომისიის სხდომაზე.

კომისიის სხდომების რაოდენობის მიხედვით განსაზღვრული დამოუკიდებელ ექსპერტთა ეფექტიანობა

შეიძლება ვიანგარიშოთ ფორმულით:

$$W_1 = N_{\text{დარდ}} / N_{\text{საერთო}} \times 100\%$$

სადაც, $N_{\text{დარდ}}$ - არის დარღვევით ჩატარებული კომისიის სხდომების რაოდენობა;

$N_{\text{საერთო}}$ - არის კომისიის სხდომების საერთო რაოდენობა;

რთული არ არის იმის წარმოდგენა, რომ დამოუკიდებელ ექსპერტთაგან წამოსული წინადადებები ყოველთვის არ იქნება მისაღები სახელმწიფო ორგანოების ხელმძღვანელთათვის. დამოუკიდებელ ექსპერტი არ არის ანგარიშვალდებული მათთან და არ იღებს მხედველობაში სახელისუფლებო სტრუქტურის ამა თუ იმ რგოლის მიმდინარე ინტერესებს.

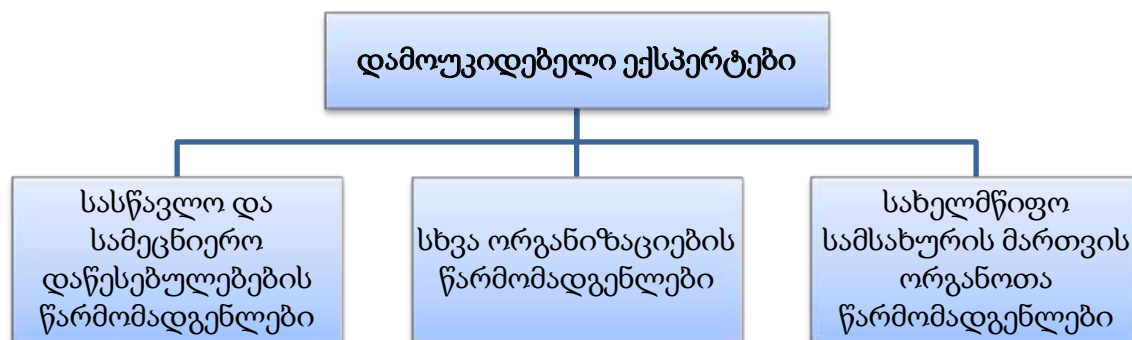
დამოუკიდებელი ექსპერტის პირადი მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღებისას არ განისაზღვრება კომისიის თავმჯდომარის ან სახელმწიფო სტრუქტურის ხელმძღვანელის შეხედულებით. დამოუკიდებელი ექსპერტის შეხედულებები და პოზიციები უნდა იყოს შეუვალი და უკომპრომისო განსახილველ საკითხებთან მიმართებით.

ნახ.1

დამოუკიდებელ

ექსპერტთა

შემადგენლობა

დამოუკიდებელი ექსპერტის პოზიციები ფიქსირდება უკვე კომისიის ფორმირების ეტაპიდან. სახელმწიფო ორგანოთა კომისიის შემადგენლობაში შეიძლება იწარმოებოდეს სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებების, არასამთავრობო და სხვა ორგანიზაციების წარმომადგენლები (იხ. ნახ. 1).

თუ ექსპერტი წარმოადგენს სახელმწიფო სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებას, მაშინ იგი ხშირ შემთხვევაში გაითვალისწინებს სახელმწიფო ორგანოს ხელმძღვანელთა შეხედულებებს. პრაქტიკაში არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როცა კომისიის მუშაობაში მონაწილეობს სხვა სახელმწიფო ორგანოების წარმომადგენლები.

ექსპერტის დამოუკიდებელი მუშაობის ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია ნათესაური ან ახლო კავშირების არარსებობა სახელმწიფო მოხელესთან, რომლის საკითხიც უნდა განიხილოს შესაბამისმა კომისიამ სამსახურებრივი უფლებამოსილების დარღვევით შესრულების ან პირის ატესტაციასთან (კონკურსთან) დაკავშირებით. ამ შემთხვევაში დამოუკიდებელი ექსპერტის მონაწილეობა კომისიაში უნდა შეჩერდეს.

ეს პრობლემა შეიძლება იმანაც წარმოშვას, რომ დამოუკიდებელ ექსპერტთა მოწვევა ხდება პერსონალური მონაცემების გადამოწმების გარეშე. ამ შემთხვევაში შეიძლება განვითარდეს ორი ვარიანტი:

1. სახელმწიფო მართვის ორგანოები აკეთებენ განაცხადს/მოთხოვნას სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებებში, სხვა ორგანიზაციებში, სადაც მიეთითება, თუ რა სახის კომისიები უნდა შეიქმნას და რამდენი დამოუკიდებელი ექსპერტი ჩირდებათ. მოწვეული ექსპერტები პერსონალურად არ მიეთითება (შეიძლება იცოდნენ წინასწარ ამა თუ იმ დაწესებულებაში კონკრეტული ექსპერტის კვალიფიკაციის შესახებ, მაგრამ რა უთითებენ). ამ ორგანიზაციების ხელმძღვანელები ათანხმებენ კანდიდატებთან კომისიაში მონაწილეობის სურვილს და ოფიციალურად გადაუგზავნიან სახელმწიფო მართვის ორგანოებს.

2. სახელმწიფო მართვის ორგანოს გააჩნია გარკვეული „დამოუკიდებელ ექსპერტთა ბანკი“, რომლიდანაც შეირჩევა ექსპერტი. თავის მხრივ, დამოუკიდებელ ექსპერტთა შემადგენლობაში მოსახვედრად კანდიდატმა უნდა გაიაროს შესაბამისი გამოცდა და მიიღოს სერტიფიკატი.

დამოუკიდებელ ექსპერტთა მიმართ შემუშავებულია გარკვეული კრიტერიუმები, რომელიც მათ უნდა დააკმაყოფილონ. იგი ძირითადად მოიცავს:

- განათლების დონეს;
- სტაჟს, მ.შ. სახელმწიფო ორგანოებში;
- სპეციალობით მუშაობის სტაჟს;
- პროფესიულ ცოდნასა და უნარებს;

ზემოთ აღწერილ მოთხოვნებს შეიძლება დაემატოს ასევე სხვა დამატებითი მოთხოვნებიც.

აქვე მოგვაქვს ორი მაგალითი საქართველოს ტერიტორიული ერთეულების საჯარო მმართველობის ორგანოებში (ქალაქ ქუთაისის მერია/საკრებულო; გუბერნატორის ადმინისტრაცია იმერეთში) ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად შექმნილი კომისიების შესახებ, რომელშიც დამოუკიდებელი ექსპერტები მონაწილეობდნენ

(იხ.დანართი)

2014 წლის 18 ივნისს ძალაში შევიდა საქართველოს მთავრობის №411 და №412 დადგენილებები, „საჯარო მოხელეთა ატესტაციის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ“ და „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული კონკურსის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ“. ამით:

- შეიქმნა კონკურსის სამართლიანობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპების დაცვით ჩატარების მეტი გარანტია;

- კანონმდებლობა გახდა უფრო მოქნილი და ქმედითი;

- გაიზარდა პროცედურების ჩატარების გამჭვირვალობის მაჩვენებელი;

- მეტად არის დაცული და ნათლად განისაზღვრა კონკურსში მონაწილეთა უფლებები;

- უწყებებსაც გაუმარტივდათ და გაუზრდათ კონკურსისა თუ ატესტაციის ბევრად ეფექტურად ჩატარების საშუალება;

- მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოადგენს კომისიის წევრთა შემადგენლობაში დამოუკიდებელი სპეციალისტების მონაწილეობის აუცილებლობა, რომლებიც სამსახურებრივად არ უნდა იყვნენ დაკავშირებულნი შესაბამის დაწესებულებასთან.

აღნიშნული ცვლილებების მიზანი გახლდათ საზოგადოების ნდობის ამაღლება კონკურსების მიმართ, პროცედურების ჩატარების გამჭვირვალობის გაზრდა, კონკურსში მონაწილეთა უფლებების დაცვა, მოხელეთა საქმიანობის შედეგების შეფასების სისტემის დანერგვის ხელშეწყობა, საჯარო სამსახურის მიმდინარე რეფორმისთვის ნიადაგის მომზადება და ატესტაციის წესების კანონთან შესაბამისობაში მოყვანა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გურგენიძე ვ., საჯარო პოლიტიკური მმართველობის თეორია და პრაქტიკა. თბ., „კალმოსანი“, 2014.
2. დოლონაძე შ., იაშვილი გ., საჯარო სამსახური საქართველოში: რეფორმები, გამოწვევები - ელექტრონული მთავრობა“. თბ., „ვის ნამი“ 2013.
3. საქართველოს კანონი „საჯარო სამსახურის შესახებ“ (მუხლი 81-83);
4. საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 18 ივნისის №411 დადგენილება „საჯარო მოხელეთა ატესტაციის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ“.
5. Жильцов В., Государственная служба: показатели и критерии эффективности функционирования. РАГС, 2010.
6. Рябухин С., Аудит эффективности. М., Экономика, 2009.

დანართი

მაგალითი 1. ქუთაისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს დადგენილებით (№100 2015 წლის 24 ივნისი) „ქალაქ ქუთაისის მუნიციპალიტეტის მიერ დაფუძნებული ააიპ-ებში ვაკანტურ თანამდებობათა დაკავების წესის დამტკიცების შესახებ“ განსაზღვრულია ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად კონკურსის (შემდგომში – კონკურსი) ჩატარების პროცედურები, ზოგადი პირობები, კონკურსის ეტაპები, საკონკურსო-საატესტაციო კომისიების (შემდგომში – კომისია) შექმნისა და საქმიანობის წესი. დადგენილება ითვალისწინებს (მუხლი 10) საკონკურსო კომისიის შემადგენლობაში პროფესიული კავშირების წევრების და დამოუკიდებელი სპეციალისტების (პირები, რომლებიც სამსახურებრივად არ არიან დაკავშირებულნი შესაბამის დაწესებულებასთან) მონაწილეობას.

მაგალითი 2. 2014 წლის მაისში იმერეთში სახელმწიფო რწმუნებულის-გუბერნატორის ადმინისტრაციამ ჩატარა კონკურსი თანამშრომელთათვის. სახელმწიფო რწმუნებულის-გუბერნატორის განკარგულებით შეიქმნა კომისია, რომლის შემადგენლობაში შედიოდა ყველა დამოუკიდებელი ექსპერტი (გუბერნატორის გარდა).

განკარგულება „სახელმწიფო რწმუნებულის გუბერნატორის ადმინისტრაციის საჯარო მოხელეთა საკონკურსო-საატესტაციო კომისიის შექმნის შესახებ“

„საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 36¹, 36², 36³ მუხლების შესაბამისად:

1. შეიქმნას სახელმწიფო რწმუნებულის-გუბერნატორის ადმინისტრაციის საჯარო მოხელეთა საკონკურსო-საატესტაციო კომისია შემდეგი შემადგენლობით:

- ა) ზაზა მეფარიშვილი, გუბერნატორი, კომისიის თავმჯდომარე
- ბ) გურამ გვენცაძე, იურისტი, კომისიის თავმჯდომარის მოადგილე;
- გ) პაატა კლიაშვილი, ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაცია, კომისიის წევრი;
- დ) მერაბ კეზევაძე, ისტორიის დოქტორი, სახელმწიფო არქივის დირექტორი, კომისიის წევრი;

2. კონკურსის ორგანიზებულად ჩატარებისათვის შეიქმნას კომისიის სამდივნო შემდეგი შემადგენლობით:

- ა) მადონა არაბიძე, სამდივნოს უფროსი;
- ბ) თამთა ფოფხაძე, კომისიის მდივანი.

3. განკარგულება შეიძლება გასაჩივრდეს კანონით დადგენილი წესით სასამართლოში

THE ROLE OF INDEPENDENT EXPERTS IN ENHANCING THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Independent experts can play a special role in enhancing the effectiveness of public administration. The main goal of their activities in this field is to provide an objective assessment of public servants through servant's appraisal reviews, contests and qualifying examinations. The analysis of these activities reveals the causes, potential violations and conflict of interest for public servants.

Suggestions from independent experts may not always be acceptable to the heads of government bodies. The independent expert is not accountable to them and does not take into consideration the current interests of a particular body.

The personal involvement of the independent expert in decision-making process is decided upon by the Chairperson of the commission or the head of government body. The views and positions of the independent expert must be impregnable and uncompromising regarding the problems under consideration.

If the expert represents the state educational and research institution, in most cases, he/she takes into consideration the views of the heads of government bodies. In practice, there are frequent cases where representatives of other organizations take part in the commission's work.

ორგანული (ბიო) მიწათმოქმედების განვითარების პერსპექტივები საქართველოში

„ვიმედოვნებთ, ხელისუფლება ამ საკითხს მეტ ყურადღებას მიაქცევს და გაატარებს ქმედით ღონისძიებებს, რათა სოფლის მეურნეობა ნატურალური პროდუქციის წარმოების გზით განვითარდეს, რაც შეიძლება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მძლავრ ბერკეტად იქცეს, რადგან მსოფლიოში ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციაზე მოთხოვნილება სულ უფრო და უფრო იზრდება. თუ ეს განხორციელდება, იგი დიდ სტიმულს მისცემს როგორც სოფლის მეურნეობის წინსვლას, ასევე ამ სფეროში გადამამუშავებელი ბიზნესის განვითარებას და საერთაშორისო ბაზარზეც ქართულ პროდუქციას თავის ადგილს დაუმკვიდრებს.“

ამონარიდი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესის და უნეტარესის ილია II-ის 2008 წლის სააღდგომო ეპისტოლედან.

თანამედროვე მსოფლიოში მოსახლეობის ეკოლოგიურად სუფთა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით უზრუნველყოფა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემად ითვლება. ამ პრობლემის მოგვარება შესაძლებელია მხოლოდ ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარებით, რომელიც წარმოების სრულყოფილი სისტემაა და ის უზრუნველყოფს ნიადაგის ნაყოფიერების გაუმჯობესებას, ეკოსისტემების შენარჩუნებას და ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვასა და ეკონომიკის განვითარებას. [3, გვ. 12]

მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ქიმიური და მძიმე მრეწველობის განვითარებას მოჰყვა სოფლის მეურნეობაში ქიმიური სასუქებისა და პესტიციდების, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკისა და ტექნოლოგიების აქტიური დანერგვა, რამაც ერთგვარი რევოლუცია მოახდინა აგრარულ დარგში, კერძოდ, გაიზარდა მოსავლიანობა, შემცირდა ხელით შრომა და შესაბამისად შემცირდა პროდუქციის თვითღირებულებაც, მზარდი მოსახლეობა უზრუნველყოფილი გახდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით. სურსათით მოსახლეობის უზრუნველყოფა ერთგვარად წყვეტდა შიმშილის პრობლემას, მაგრამ დროთა განმავლობაში მეცნიერებისა და პრაქტიკოსი გლეხების მიერ დადგენილ იქნა, რომ მოსავლიანობის ზრდასთან ერთად იმატა მცენარეთა მავნებელ-დაავადებათა რიცხვმა, ამადლდა მათი გამძლეობა ქიმიური პრეპარატების მიმართ. მავნებელ-დაავადებების წინააღმდეგ საბრძოლველად საჭირო გახდა ახალი ქიმიური საშუალებების შექმნა, მათი ასორტიმენტისა და დოზების გაზრდა. ქიმიური სასუქების ინტენსიური გამოყენება ერთი მხრივ ზრდიდა მოსავლის რაოდენობას, მაგრამ მეორეს მხრივ აზიანებდა გარემოს, აუარესებდა ნიადაგის ნაყოფიერებას. ამავ დროულად ნიადაგის ნაყოფიერების აღდგენა – გაზრდა ქიმიური სასუქების გაზრდილი დოზებით გამოყენება ჯამში საბოლოოდ ხდიდა სოფლის მეურნეობას სულ უფრო დამოკიდებულს ქიმიურ ინდუსტრიაზე. ქიმიური საშუალებების მზარდი დოზებით გამოყენება კი მავნე ზეგავლენას ახდენდა, როგორც ადამიანის ჯანმრთელობაზე, ასევე გარემოზე, თავი იჩინა ადამიანის ათასწარიშა დაავადებებმა, დაირღვა ბუნებაში ეკოლოგიური წონასწორობა, და რაც მთავარია ასეთიანად მოყვანილი პროდუქცია ნაკლები საყუათო ღირებულებებით ხასიათდება.

მე-19 საუკუნის დასაწყისში შვეიცარიელმა მეცნიერმა ჰანს მიულერმა საფუძველი ჩაუყარა ორგანული სოფლის მეურნეობის კონცეფციას. 1921 წელს შვეიცარიაში მან დააფუძნა გლეხთა მოძრაობა, რომელიც მიზნად ისახავდა გლეხთა ცნობიერების ამაღლებას, რათა შეძლებოდათ საზოგადოებაში თავისი ადგილი ეპოვათ. ჰანს მიულერმა მეუღლესთან მარია მიულერთან და ექიმ ჰ.პ. რუშთან ერთად შეიმუშავეს ბიოორგანული მიწათმოქმედების საფუძვლები, რაც გულისხმობდა: განთავისუფლებას ქიმიურ მრეწველობაზე დამოკიდებულებისაგან, კერძოდ, ქიმიური სასუქებისა და სხვა საშუალებების გამოყენების შეზღუდვას, მცენარეთა დაცვისა და ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლებისათვის საკუთარი მეურნეობის რესურსების მაქსიმალურ გამოყენებას. დამოუკიდებლობის მიღწევას პროდუქციის გასაღებაში, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებით საკუთარი ბაზრის მოპოვებას, იმ მომხმარებელზე გათვლით, რომელიც დაინტერესებულია საღი საკვებითა და სუფთა გარემოთი.

1946 წელს, გაკეთებული დასკვნების საფუძველზე, ჰ. მიულერმა დაარსა საწარმო-სავაჭრო კოოპერატივი AVG, რომელიც შვეიცარიაში დღესაც ასაღებს ბიოორგანულ ნაწარმს და ცნობილია „AVG ბიოპოსტენულის“ სახელწოდებით. ჰ. მიულერის იდეები გამოიყენეს დასავლეთ გერმანიის ფერმერებმა და 1971 წელს შექმნეს გაერთიანება, რაც მიზნად ისახავდა ხელის შეწყობას ბიოორგანული მიწათმოქმედების და მეზღოვების განვითარებისათვის. მოგვიანებით გაერთიანებას „ბიოლანდი“ უწოდეს. 1991 წელს გაერთიანებამ გამოსცა ღირებულებები და რეგისტრაციაში გაატარა სავაჭრო ნიშანი „Bioland.“

მე-20 საუკუნის ოცინი წლების დასაწყისში ცნობილმა ავსტრიელმა მეცნიერმა რუდოლფ შტაინერმა სასოფლო სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის, მათი საყუათო ღირებულებების, მავნებელ-დაავადებათა საგრძნობლად მატების და სხვა საკითხების საფუძვლიანად შესწავლის შემდეგ გააკეთა მნიშვნელოვანი დასკვნა, რომ ყოველივე ზემოთ აღნიშნული ხელოვნური სასუქებისა და მზამქიმიკატების გამოყენების შედეგია, ქიმიური სასუქები

მცენარისათვის არ არის სრულყოფილი საკვები, რადგანაც შეიცავენ მხოლოდ ცალკეულ ელემენტებს ხსნადი მარილების სახით. მის მიერ ჩამოყალიბებული ბიოდინამიური მეთოდი გულისხმობს სოფლის მეურნეობაში სპეციალური წესით დამზადებული პრეპარატების გამოყენებას, რომლებიც აძლიერებენ მცენარის სასიცოცხლო ძალას. [1, გვ.12-14]

ორგანული სასოფლო-სამეურნეო წარმოება არის მართვის ერთიანი სისტემა, რომელიც ზრდის და აძლიერებს აგროეკოსისტემების განვითარებას, ბიომრავალფეროვნების, ბიოლოგიური ციკლის და ნიადაგის ბიოლოგიური აქტივობის ჩათვლით ფერმერულ რესურსთან შედარებით. ის უპირატესობას ანიჭებს მართვის პრაქტიკის გამოყენებას და ითვალისწინებს ფაქტორს, რომ რეგიონალური პირობები მოითხოვს ადგილობრივად ადაპტირებულ სისტემებს, რაც მიიღწევა შესაძლო კულტურული, ბიოლოგიური და მექანიკური მეთოდებით ხელოვნური ნივთიერებების გამოყენების გარეშე. ორგანული სასოფლო-სამეურნეო წარმოება იმ მეთოდოლოგიების ფართო სპექტრის ნაწილია, რომლებიც გარემოს დაცვას უჭერს მხარს. ორგანული გზით მიღებული პროდუქციის სისტემები ეყრდნობა პროდუქციის სპეციფიურ და განსაზღვრულ სტანდარტებს, რომლებიც გამიზნულია ოპტიმალური აგროეკოსისტემების მისაღწევად და მისაღება სოციალურად, ეკოლოგიურად და ეკონომიურად.

ორგანული სოფლის მეურნეობის სისტემა და მის მიერ წარმოებული პროდუქტები ყოველთვის არაა სერთიფიცირებული. ამ შემთხვევაში მას უწოდებენ „არასერთიფიცირებულ ორგანულ მეურნეობას ან პროდუქტებს“. აქ არ ერთიანდება სისტემები, რომლებიც არ იყენებენ სინთეზურ დანამატებს, მაგრამ არ გააჩნიათ ნიადაგის რეკონსტრუქციის გამოცდილება.

ორგანულ სოფლის მეურნეობაზე მოქმედებს სამი განსხვავებული მამოძრავებელი ძალა:

1. მოთხოვნილებაზე და ბაზარზე ორიენტირებული ორგანული სოფლის მეურნეობა. აქ წარმოებული პროდუქტები გამოკვეთილად იდენტიფიცირდებიან, როგორც ორგანული, ექვემდებარებიან შესაბამის სერთიფიცირებას და შეფუთვას. მომხმარებელი ამ შემთხვევაში თავად ახდენს გავლენას ორგანულ წარმოებაზე.

2. მომსახურებაზე ორიენტირებული ორგანული სოფლის მეურნეობა. ევროკავშირის ბევრ ქვეყანაში შექმნილია ფონდები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ორგანულ სოფლის მეურნეობას სუბსიდიებით, რომელიც აწარმოებს ეკოლოგიურ პროდუქციას და მომსახურებას. მაგალითად როგორიცაა ბრძოლა გრუნტის წყლების გაჭუჭყიანების წინააღმდეგ, ანდა შედარებით მდიდარი და ბიოლოგიურად მრავალფეროვანი ბუნებრივი ლანდშაფტის შექმნა.

3. ფერმერებზე ორიენტირებული ორგანული სოფლის მეურნეობა. ზოგიერთი ფერმერი თვლის, რომ სოფლის მეურნეობის ტრადიციული მეთოდები არარაციონალური და მავნეა, შესაბამისად თავად ამუშავებენ საკუთარ ალტერნატიულ მეთოდებს, რათა გაამყარონ ოჯახის ჯანმთელობა, ფერმის ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობა, ან კიდევ საკუთარ ძალაში მოიპოვონ დამაჯერებლობა. ბევრ განვითარებად ქვეყანაში ორგანული სოფლის მეურნეობის მეთოდები გამოიყენება საკვებ პროდუქტთა უსაფრთხოების შენარჩუნებისათვის, რომელიც მოჰყავთ მეურნეობაში, ასევე შიგა რესურსების შესყიდვაზე დანახარჯების შემცირებისათვის. ასეთი მეურნეობების პროდუქცია არაა აუცილებელი მოხვდეს ბაზარზე, ანდა შეიძლება გაიყიდოს ნებისმიერ ფასად, რადგან ის არ არის სერთიფიცირებული. განვითარებულ ქვეყნებში წვრილი ფერმერები ცდილობენ თავიანთი ორგანულად წარმოებული, მაგრამ არასერთიფიცირებული პროდუქტები გაიტანონ პირდაპირ მომხმარებელზე. აშშ-ში წვრილი ფერმერების პროდუქტები, რომლებიც ყიდიან მცირე რაოდენობის ორგანულ პროდუქციას, სერთიფიცირებას არ ექვემდებარება.

ორგანული წარმოების სისტემა მიმართულია:

ნიადაგის ბიოლოგიური აქტივობის გაზრდისაკენ; ნიადაგის ნაყოფიერების ხანგრძლივობის შენარჩუნებისაკენ; მცენარეული და ცხოველური წარმოშობის ნარჩენების რეცირკულაციისა და საკვები ნივთიერებების აღდგენი-საკენ, რაც აღუდგენელი რესურსების გამოყენებას შეამცირებს; ადგილობრივ სასოფლო-სამეურნეო სისტემებში აღდგენად რესურსებზე დაყრდნობისაკენ; ნიადაგის, წყლის და ჰაერის ჯანსაღი გამოყენებისაკენ. ამასთან სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის შედეგად გამოწვეული დაბინძურების მინიმუმამდე დაყვანისაკენ; სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტთან შეხებისას ისეთი მეთოდების გამოყენების დამუშავებისაკენ, რომლებიც უზრუნველყოფენ ორგანულ ერთიანობას და პროდუქტის სასიცოცხლო თვისებების ყველა საფეხურზე შენარჩუნებას; ყველა არსებულ ფერმაში, კონვერსიის პერიოდის მეშვეობით, ხანგრძლივობის განსაზღვრული სპეციფიური ფაქტორების დაფუძნებისაკენ, როგორიცაა მიწის ისტორია და მარცვლეულისა და პირუტყვის სახეობა. [1, გვ.7-11]

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე ორგანული მეურნეობის ამოცანას წარმოადგენს: ბუნების კანონზომიერებების შესწავლა და მათი გამოყენება მეურნეობრიობაში; ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლება და შენარჩუნება; ბუნებრივი რესურსებისადმი ფრთხილი დამოკიდებულება და მათი შენარჩუნება მომავალი თაობებისათვის; შინაური ცხოველების მოვლა-პატრონობა მათი ბუნებრივი ინსტიქტების გათვალისწინებით; მეურნეობაში ჩაკეტილი წრებრუნვის მიღწევა; მაღალი საყუათო ღირებულების პროდუქციის შექმნა;

ორგანული მეურნეობის ძირითადი მეთოდებია: თესლბრუნვის ინტენსიური გამოყენება; სიდერაცია; შეთესვა; მულჩირება; შერეული კულტურების გამოყენება; ნიადაგის მექანიკური გაფხვიერება; ნიადაგში ორგანული სასუქების შეტანა; ნიადაგში ბუნებრივი მინერალური სასუქების შეტანა; ცოცხალი ლობეების მოწყობა; მცენარეთა დაცვის ბიოლოგიური მეთოდების გამოყენება; სარეველა მცენარეთა გავრცელების კონტროლი მექანიკური საშუალებებით; აგროვადების ზუსტი დაცვა; შინაური ცხოველების ბუნებრივ ქცევაზე ორიენტირებული მოვლა; შინაურ ცხოველთა კვება საკუთარ მეურნეობაში მოწეული საკვებით;

გამომდინარე აღნიშნულიდან ორგანულ მეურნეობაში იქმნება ერთგვარი წრებრუნვა – ადამიანი, ცხოველი, მცენარე, ადამიანი.

სურათი 1. წრებრუნვა და ორგანული მეურნეობრიობის ძირითადი პრინციპები[1,გვ.15,16]

რაც შეეხება ორგანული(ბიო) მიწათმოქმედების განვითარების პერსპექტივებს საქართველოში იგი ნათლად გამოიკვეთა კომპანია „აგროვიტას“ და საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის 2017 წლის 29 მარტს ჩატარებულ სემინარზე: „ორგანული (ბიო) მიწათმოქმედების განვითარების პერსპექტივები საქართველოში“, სემინარში მონაწილეობდნენ ორგანულ მიწათმოქმედებაში ცნობილი სპეციალისტები იტალიიდან და გერმანიიდან. სემინარზე წარმოდგენილი იქნა ისეთი საინტერესო მოხსენებები,როგორიცაა: ჰუმინურ-ორგანული სასუქების გამოყენების პერსპექტივები ბიოპროდუქციის წარმოების თანამედროვე ტექნოლოგიებში; ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი საჯარო სივრცის შესახებ შეთანხმება (DCFTA) და ბიოწარმოების რეგულირება ევროკავშირში და საქართველოში; ორგანული სოფლის მეურნეობა და სერთიფიცირება საქართველოში; ბიოსერთიფიცირება; სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ბიოაგროწარმოების სამსახური და მისი როლი ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარებაში; ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარების ტენდენციები და ძირითადი პრინციპები; ენტომოპათოგენური ნემათოდების გამოყენება მავნე მწერების [SCIARID] მიმართ საქართველოს სასათბურე სოკოს წარმოებაში; აგრობიოორგანული ტექნოლოგიის პერსპექტივები.[3,გვ.4-15]

სსიპ „სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის“ „ბიოაგროწარმოების სამსახური“ საქართველოში ფუნქციონირებს 2014 წლის 15 ივლისიდან. მისი ფუნქციაა, სამეცნიერო-პრაქტიკული და გამოყენებითი კომპლექსური კვლევების განხორციელება საქართველოში ბიოაგროწარმოების განვითარების, მდგრადი ბიომეურნეობების შექმნის, ბიომეურნეთა ხელშეწყობისა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით. უნდა შემუშავდეს ბიოაგროწარმოების განვითარების სახელმწიფო პროგრამა,პროგრამის საბოლოო მიზანი კი საქართველოს აგრო-ეკოლოგიურ ცენტრად გარდაქმნა.

მართალია, ბიოაგროწარმოება სწრაფად არ იძლევა უკუგებას, მაგრამ რამდენიმე წელიწადში შემოსავალი თანდათან იზრდება, ეკოლოგიური წონასწორობაც შენარჩუნებულია აგროეკოსისტემაში, რაც მრავალ კატასტროფას აგვაცილებს თავიდან და ჩვენს მომავალსაც გავუფრთხილებით. ვფიქრობთ,ყოველივე აღნიშნული რომ გაიაზროს თითოეულმა მეურნეობამ დიდი მუშაობის ჩატარებაა საჭირო,რამიც მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს „ბიოაგროწარმოების სამსახური“. პირველ რიგში აუცილებელია და ფერმერების ინფორმირება (ექსტენციების,ტრენინგების,სემინარების გამართვა,პრეზენტაციების წარდგენა, ვიდეო მასალების გამოყენება, საინფორმაციო ბიულეტენების შედგენა-დარიგება და სხვა. ბიომეურნეობაზე და ბიოწარმოებაზე გადასვლის მსურველ ფერმერს უნდა მიეწოდოს შესაბამისი ცოდნა, თუ როგორ მართოს აგროეკოსისტემა,ბიომეურნეობა, როგორ აწარმოოს ბიო პროდუქცია და როგორ მოახდინოს მისი რეალიზაცია.

აუცილებელია შესაბამისი პრაქტიკულად გამოსაყენებელი ლიტერატურის გამოცემაც, მნიშვნელოვანია ასევე რეკომენდაციების მომზადება მცენარეთა ცალკეული კულტურების თუ ცხოველთა ბიომეთოდებით წარმოების შესახებ.

ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის მეტად მნიშვნელოვანია ბიოპრეპარატები (ბიოსასუქები,ბიოპესტიციდები, ზრდის სტიმულატორები და რეგულატორები). ბიო სამსახურის მიერ მესამე წელია იცდება ადგილობრივი და უცხოური პრეპარატები: მარცვლოვან და ბოსტნეულ კულტურებზე,საკვებ ბალახებზე.

ქვეყანაში ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი ბიომასერფიტრებული ორგანო („კავკასსერტი“),რაც გარკვეულწილად აფერხებს ბიოაგროწარმოებელი მეურნეობის სერთიფიცირების კონკურენტუნარიანი გარემოს შექმნას. ქვეყანაში ბიოაგროწარმოების განვითარების მნიშვნელოვანი ხელშეწყობა იქნება კონკურენტუნარიანი რამდენიმე მასერტიფიცირებული ორგანოს ფუნქციონირება, რაც შედარებით ადვილად ხელმისაწვდომს გახდის ფერმერთა ბიოსერთიფიცირების პროცესს. აუცილებელია ქვეყნის მასშტაბით ბიოფერმერთა მონაცემთა ბაზის შექმნა.

პერიოდულად უნდა მოხდეს ბიოფერმერთა წახალისება. აუცილებელია შეიქმნას მცირე მასშტაბის საცდელ-სადემონსტრაციო ბიომეურნეობების მოდელები, მეტად მნიშვნელოვანია სამეცნიერო-კვლევითი პროექტების შემუშავება, სამეცნიერო პოპულარი სტატიების რეგულარულად ბეჭედა. [3, გვ. 10.11]

ამდენად, მხოლოდ აღნიშნული, აქტიური, მიზანდასახული ქმედებებით შევძლებთ ორგანული სოფლის მეურნეობის ფართოდ დანერგვა-განვითარებას საქართველოში, ბიოაგროწარმოების სამსახურის როლის ამაღლებას მოსახლეობის საკუთრივად, რაც მნიშვნელოვანია ადამიანების ჯანმრთელი კვების დასარეგულირებლად.

დასკვნის სახით გვინდა ვთქვათ, რომ გარემოს დაბინძურებამ, საკვებ პროდუქტებში ქიმიური ნარჩენების დაგროვებამ, მავნებლებისა და დაავადებების პესტიციდებთან სწრაფმა შეგუებამ მრავალი სირთულის წინაშე დააყენა სოფლის მეურნეობა, მთელ მსოფლიოს ნათლად აჩვენა ქიმიური მეთოდების ალტერნატივით ჩანაცვლების აუცილებლობა და ბიოაგრო წარმოების გარდაუვალი მოთხოვნილება. ამიტომ ყოველწლიურად ყველგან ფეხს იკიდებს ბიო-აგროწარმოება, სწრაფად იზრდება ბიომეურნეობებისა და ბიოფერმერების რიცხვი. ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი პირობები უნიკალურ შესაძლებლობას გვაძლევს ბიომეურნეობების შექმნისა და ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნ. ნაკაშიძე დ. ჯაში - ორგანული სოფლის მეურნეობა, გამომცემლობა „ალიონი“ ბათუმი 2013 258 გვ.
2. საინფორმაციო წერილი- „ორგანული (ბიო) მიწათმოქმედების განვითარების პერსპექტივები საქართველოში“ ჟურნალი აგრონომიის საქართველო N2(70), თებერვალი, 2017
3. გ. წერეთელი, მ. ბერუაშვილი, მ. ხ. სარალიძე, ზ. ბილანიშვილი - სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ბიოაგროწარმოების სამსახური და მისი როლი ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარებაში, ჟურნალი აგრონომიის საქართველო N3 (71), მარტი, 2017.

Dali Silagadze

Ak. Tsereteli State University, Doctor of Business administration, Associated Professor

PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF ORGANIC (BIO) AGRICULTURE DEVELOPMENT IN GEORGIA

Resume

In the work there are highlighted perspectives of development of organic (bio) agriculture in Georgia to the extent that in the modern world ensuring of the population with ecologically clean agricultural products is one of the important problem. Solution of the problem is applicable only by way of development of organic agriculture that is the perfect system of industry and provides improvement of productivity of the soil, preserving of ecosystems and defending health of the human. Organic agriculture is the perfect system of management that facilitates preservation of ecosystems and provides their good health, covers biological diversity, biological cycles and biological activity of the soil.

In conclusion, we can say that nature pollution, chemical wastes in food, fast adaptation of pests and diseases to pesticides faces much problems in the agriculture, it showed all the world necessity of replacement of chemical methods with alternative ones and unavoidable requirement of bio-agroproduction. For this reason every year bio-agro production gains a foothold everywhere and the number of bio agricultures and farmers are quickly growing. The natural conditions of our country gives us the unique possibility for creation of bio farms and development of organic agriculture.

დიანა უბლაშა

აკაკიწერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ნათიელა ვაშაყიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საწარმოს საპენსიო ფონდების აქტუარული მოგების და ბარალის ბუღალტრული აღრიცხვა

საზოგადოებრივი განვითარება დაკავშირებულია ეკონომიკურ ზრდასთან, რაც ქმნის მატერიალურ საფუძველს მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდისათვის. მაგრამ ამავე დროს აუცილებელია ეფექტურად მომუშავე სოციალური პოლიტიკა, რომელიც გადაანაწილებს ეკონომიკური ზრდის შედეგებს მოსახლეობის სხვადასხვა კატეგორიებს შორის, რომელიც ხელს შეუწყობს მოსახლეობის სოციალურ გარანტიებით უზრუნველყოფასა და ცხოვრების მისაღები დონის შენარჩუნებას.

საქართველოში მოქმედი საპენსიო სისტემებიდან, რომელიც ორი სახელმწიფო და არასახელმწიფო ნაწილისაგან შედგება, ჯერ-ჯერობით წამყვან როლს ისევ სახელმწიფო საპენსიო სისტემა იკავებს. დღევანდელი პენსია თავისი ფინანსური მოცულობით, უფრო მეტად სოციალური დახმარების მსგავსია. აუცილებელია ჩვენი ქვეყნის რეალობისთვის ბევრ ქვეყანაში წარმატებით აპრობირებული საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც უნდა დაეყრდნოს დაგროვებით სქემას. გარდა ამისა, ის გაითვალისწინებს დღევანდელი პენსიონერის მიერ მუშაობის პერიოდში გაკეთებულ საპენსიო შენატანებს და მისი საქმიანობის ხანგრძლივობას, ტიპს და ხარისხს. საპენსიო პროგრამების კერძო სისტემის დასაწყისად საჭიროა არსებულ კანონმდებლობაში ცვლილების შეტანა. საპენსიო პროგრამები არის მრავალწლიანი პროგრამები და შესაბამისად გაიზრდება საქართველოს ფინანსური სისტემის სტაბილურობა და ლიკვიდურობა. კერძო საპენსიო სისტემის განვითარების ეფექტი ფინანსურ სისტემაში გულისხმობს ძალიან დიდი მოცულობის გრძელვადიანი ფინანსური და საინვესტიციო რესურსის გაჩენას. ფინანსური ინფორმაციის დამუშავება გარკვეული სირთულეებით ხასიათდება და მოითხოვს კვალიფიციურ დონეზე მათ შესწავლას და ბუღალტრულ პრაქტიკაში დანერგვას. აღნიშნულიდან გამომდინარე განვიხილოთ საერთაშორისო პრაქტიკაში აპრობირებული საპენსიო პროგრამების აქტივების და ვალდებულებების, აქტუარულ მოგებისა და ზარალის აღრიცხვა - ანგარიშგებასთან დაკავშირებული ძირითადი საკითხები.

საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამა არის შეთანხმება, რომლის თანახმად საწარმო უზრუნველყოფს მუშაკთა დახმარებას შრომითი საქმიანობის დამთავრების ან შეწყვეტის შემდეგ. როდესაც ასეთი დახმარებები, ისევე როგორც შენატანები პროგრამაში, შეიძლება განისაზღვროს ან შეფასდეს წინასწარ, პენსიაზე გასვლამდე, რომელიმე დოკუმენტის ან საწარმოში დამკვიდრებული პრაქტიკის საფუძველზე. [2, გვ.94].

საპენსიო ფონდების მართვისათვის აუცილებელია მათი შემოსავლების, ხარჯების და მოგება/ზარალის ბუღალტრული აღრიცხვა საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს). საპენსიო ფონდების ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგებაში ასახვისათვის უნდა გამოვიყენოთ:

- ბასს 19 – „დაქირავებულ მომუშავეთა გასამრჯელოები“, და
- ბასს 26 – „საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვა და ანგარიშგება.“

დადგენილ შენატანიანი პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვა ადვილია, რადგან ყოველი პერიოდის ვალდებულება განისაზღვრება ამ პერიოდში შესატანი თანხების სიდიდით, ვალდებულებების ან ხარჯების შესაფასებლად საჭირო არ არის აქტუარული დაშვებები და არც არსებობს აქტუარული შემოსულობის ან ზარალის წარმოშობის შესაძლებლობა. ვალდებულება ფასდება არადისკონტირებული ღირებულებით, ხოლო როდესაც ვალდებულება დაიფარება 12 თვის შემდეგ, მაშინ დისკონტირებული ღირებულებით.

საწარმოს მიერ დადგენულ გადასახდელიანი პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვა რთულია, რადგან ვალდებულებებისა და ხარჯების შესაფასებლად საჭიროა აქტუარული დაშვებები. რადგან არსებობს აქტუარული შემოსულობის ან ზარალის წარმოშობის შესაძლებლობა. ბალანსში ვალდებულება ფასდება დისკონტირების საფუძველზე, რადგან ისინი შეიძლება დაიფაროს მომუშავეების მიერ მომსახურების გაწევიდან მრავალი წლის შემდეგ. [3, გვ. 1134].

აუცილებელია ყოველწლიური გადახდების ოდენობისა და ჯერადობის შეფასებისას გათვალისწინებულ იქნას ურთიერთდამოკიდებული მაჩვენებლები, როგორიცაა:

- მომუშავის პენსიაზე გასვლამდე ნამუშევარი წლების რიცხვი,
- კადრების დენადობა - საპენსიო ასაკის დადგომამდე მოსალოდნელი დათხოვნები და ახალი კადრების შემოღინება, რომლებსაც ჯერ არ დაუმსახურებიათ საპენსიო უფლება,

- საშუალო ხელფასის სიდიდე, რომლითაც განისაზღვრება საპენსიო გადახდები,
- პენსიაზე გასვლის შემდეგ სიცოცხლის ხანგრძლივობა,
- პენსიის გავრცელების შესაძლებლობა ინფლაციის ფაქტორის გათვალისწინებით, პროფკავშირებთან ახალი ხელშეკრულების დადებით ან სხვა მიზეზთა გამო,
- საპენსიო ფონდის სახსრების საინვესტიციო შემოსავლების სიდიდე.

აღნიშნული გაანგარიშებები სცილდება აღრიცხვის სფეროს და ამიტომ საწარმოს ხელმძღვანელობამ საპენსიო გადახდების ოდენობის და ჯერადობის შეფასებაში უნდა ჩართოსპროფესიონალი (სერტიფიცირებული) აქტუარი.[3, გვ. 1115]. აქტუარი (ლათ. actuaries - აღმწერი, მოანგარიშე) არის სადაზღვევო მათემატიკის სპეციალისტი, რომელიც გამოყენებითი მათემატიკის, სტატისტიკისა და ალბათობის მეთოდების გამოყენებით ახდენს სადაზღვევო რისკებისშეფასებას, სიცოცხლის დაზღვევის, გრძელვადიანი სადაზღვევო რეზერვების, საპენსიო ნიხრების, განაკვეთების, საპენსიო შენატანებისა და გადახდების და სხვა, ანუ აქტუარულ გაანგარიშებებს.

დადგენილი გადახდები გროვდება საპენსიო ფონდში, წარმოადგენს მის აქტივებს და გადახდიდან პენსიის გაცემამდე პერიოდში თავისუფალი სახსრები ინვესტირდება შემოსავლის მიღების მიზნით.ამდენად, შემოსავალი პროგრამის აქტივებიდან არის პროგრამის აქტივებიდან მიღებული პროცენტები, დივიდენდები და სხვა სახის ამონაგები, პროგრამის აქტივებთან დაკავშირებული თუ არარეალიზებული შემოსულობის ან ზარალის ჩათვლით და პროგრამის ადმინისტრირებისათვის საჭირო დანახარჯებისა და თვით პროგრამიდან გადასახდელი გადასახადების გამოკლებით. პროგრამის საბოლოო დანახარჯი გაურკვეველია და ეს გაურკვეველობა გრძელდება ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში. იმისათვის რომ მოხდეს საპენსიო ვალდებულებების დისკონტირებული ღირებულებისა და მიმდინარე მომსახურების ღირებულების შეფასება, ბასს -19 - ით საჭიროა:

- აქტუარული შეფასების მეთოდის გამოყენება,
- გასამრჯელოების გადანაწილება მომსახურების პერიოდებზე,
- აქტუარული დაშვებების განსაზღვრა.

საწარმომ აქტუარული შეფასებისას უნდა გამოიყენოს პროგნოზირებული პირობითი ერთეულის მეთოდი, რომელიც მომსახურების თითოეულ პერიოდს განიხილავს, როგორც გასამრჯელოზე დამატებით უფლებას და თითოეულ პირობით ერთეულს განცალკევებულად აფასებს პერიოდის ბოლოსათვის, საბოლოო ვალდებულების განსაზღვრის მიზნით. პროგნოზირებული პირობითი ერთეულის მეთოდის თანახმად, საწარმომ გასამრჯელო უნდა გაანაწილოს მიმდინარე პერიოდზე (მიმდინარე მომსახურების ღირებულების შეფასების მიზნით) და მიმდინარე და წინა პერიოდებზე (დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამის ვალდებულებების დისკონტირებული ღირებულების შესაფასებლად). [3, გვ.1138].

აქტუარული დაშვებები წარმოადგენს საწარმოს მიერ გამოთვლილ იმ ცვლადების საუკეთესო შეფასებებს, რომლებიც განსაზღვრავს შრომითი საქმიანობის შემდგომი გასამრჯელოების საბოლოო ღირებულებას. აქტუარული დაშვებები მოიცავს დემოგრაფიულ და ფინანსურ დაშვებებს.

დემოგრაფიული დაშვებებია შემდეგი: სიკვდილიანობა შრომითი საქმიანობისა და მის შემდგომ პერიოდში, სამუშაო ძალის დენადობა, შრომისუუნარობისა და ნაადრევად პენსიაზე გასვლის მაჩვენებლები, პროგრამის მონაწილეთა და მათ კმაყოფაზე მყოფ დახმარებების მიმღებ პირთა თანაფარდობა, სამედიცინო პროგრამით გათვალისწინებულ დახმარებებზე მოთხოვნის მაჩვენებლებს. ხოლო ფინანსურ დაშვებებს მიეკუთვნება დისკონტირების განაკვეთი, მომავალი ხელფასებისა და გასამრჯელოების დონე, სამედიცინო დახმარების შემთხვევაში- მომავალი სამედიცინო ხარჯები, პროგრამის აქტივების მოსალოდნელი უკუგების ნორმა და სხვა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გადახდების ოდენობის გაანგარიშებაში მრავალი მაჩვენებელი გაითვალისწინება. მაგრამ, შესაძლებელია მრავალი მათგანი არ გამართლდეს, მაგალითად მოხდეს კადრების ვადაზე ადრე დათხოვნების, საშუალო ხელფასისა და სხვათა გაუთვალისწინებელი ცვლილებები, ასევე შეიძლება შეიცვალოს დისკონტის განაკვეთი, პროგრამის აქტივებისაგან მოსალოდნელი შემოსავლები განსხვავდებოდეს რეალურისაგან, ყოველივე ეს ცვლილებები იწვევს ე. წ. აქტუარულ მოგებასა და ზარალს.

ამრიგად, საპენსიო ვალდებულებების დასაფარავად განხორციელებული გადახდების ბუღალტრული აღრიცხვა ითვალისწინებს აქტუარული დაშვებების გამოყენებას ვალდებულებებისა და ხარჯების შესაფასებლად, რაც იწვევს ზედმეტობას ან დანაკლისს საპენსიო ფონდში, რომელსაც აქტუარული მოგება ან ზარალი ეწოდება.

აქტუარული მოგება ან ზარალი მოიცავს:

- კორექტირებას გამოცდილების საფუძველზე (წინა აქტუარულ დაშვებებსა და რეალურ სიტუაციას შორის განსხვავების შედეგები), და
- აქტუარულ დაშვებებში მომხდარი ცვლილებების შედეგებს.[1,გვ. 215].

იმისათვის, რომ განვსაზღვროთ საპენსიო ფონდების აქტუარული მოგება ან ზარალი, აუცილებელია ვიცოდეთ საპენსიო ფონდების აქტივები რას მოიცავს და ამ აქტივების რეალური ღირებულება. საპენსიო ფონდების შექმნის წესებიდან გამომდინარე მისი აქტივები შედგება გრძელვადიან ფონდებში განლაგებულ აქტივებისა და გამოსაყენებელ სადაზღვევო პოლისებისაგან. ამდენად აქტივებში შევა მხოლოდ საწარმოს მიერ გადახდილი შენატანები.

აქტივებით საპენსიო ფონდების უზრუნველყოფის შეფასებისათვის უნდა გავიანგარიშოთ აქტივებზე მოსალოდნელი და ფაქტობრივი უკუგება. პროგრამის აქტივებზე მოსალოდნელ და ფაქტობრივ უკუგება შორის სხვაობა წარმოქმნის აქტუარულ შემოსულობას ან ზარალს და რომელიც სხვა აქტუარულ შემოსულობებსა და ზარალთან ერთად მონაწილეობს დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამის ვალდებულებების ნეტო სიდიდის

განსაზღვრაში.

მრავალ ქვეყანაში აქტუარული შეფასებები ხორციელდება სულ მცირე ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ. თუ აქტუარული შეფასებები ანგარიშების თარიღისათვის მზად არ არის, გაანგარიშებების ბაზად გამოიყენება ყველაზე უახლოესი პერიოდის აქტუარული შეფასებები და მიეთითება შეფასების თარიღი.[4, გვ. 101].

ბასს 19 -ი მოითხოვს, რომ ვალდებულებების შეფასებისას აქტუარული მოგება ან ზარალი უნდა აღიარდეს შემოსავლად ან ხარჯად, მაგრამ აქტუარული მოგება ან ზარალი არ უნდა აღმატებოდეს ე. წ. „ათპროცენტთან კორიდორს“. გარკვეული პერიოდის განმავლობაში აქტუარულმა შემოსულობამ და ზარალმა შეიძლება ერთმანეთი გადაფაროს. საწარმოს შრომითი საქმიანობის შემდგომი ვალდებულებების შეფასების მეთოდად მიიჩნევა საუკეთესო შეფასებიდან გადახრის დიაპაზონი ანუ „კორიდორი“. საწარმოს შეუძლია აღიაროს ამ დიაპაზონში მოხვედრილი აქტუარული შემოსულობა ან ზარალი.

ამრიგად, არარეალიზებული აქტუარული მოგებისა და ზარალისათვის ბალანსში აღიარებული აქტივი და ვალდებულება შეიძლება მერყეობდეს 10%-ის ფარგლებში. მაშინ თუ 10%-ზე მეტად გადაიხრება, უნდა მოხდეს მოგების და ზარალის აღიარება დაუყოვნებლივ, ან მოხდეს მათი გადანაწილება მომუშავეთა საშუალო დარჩენილ სამუშაო წლებზე. აქტუარული მოგებისა და ზარალის ასაღიარებელი სიდიდის დასადგენად უნდა ჩატარდეს ტესტირება. განვიხილოთ მაგალითი:

აქტუარული მოგებისა და ზარალის ტესტირება „ათპროცენტთან კორიდორში“

საწარმოს მონაცემები წარმოდგენილია შემდეგი ცხრილით:

ცხრილი 1

მაჩვენებლებები	ლარი
ვალდებულების დისკონტირებული ღირებულება დადგენილი გადახდებით პროგრამის მიხედვით გასული საანგარიშგებო წლისათვის	340 000
პროგრამის აქტივების რეალური ღირებულება გასული საანგარიშგებო წლისათვის	460 000
დაგროვილი წმინდა აქტუარული მოგება (460 000 – 340 000)	120 000
პროგრამის აქტივების ღირებულების 10% („ათპროცენტთან კორიდორი“ 460 000 * 10%)	46 000
აქტუარული მოგება (120 000 – 46 000)	74 000
მომუშავეების პენსიაზე გასვლამდე მომსახურების საშუალო ვადა	10 წელი
საანგარიშგებო პერიოდში აქტუარული მოგების აღიარება	7 400

როგორც ავლნიშნეთ, საწარმოს აქტუარული მოგება არ უნდა იყოს აქტივების რეალური ღირებულების 10%-ზე ნაკლები. მიღებული მოგება ამორტიზდება მომუშავეების პენსიაზე გასვლამდე მომსახურების საშუალო ვადის განმავლობაში. აქტუარული მოგების აღიარება აისახება შემდეგი ბუღალტრული გატარებით:

დ - 4310 საპენსიო უზრუნველყოფის ანარიცხები 7 400
კ - 8130 არასაოპერაციო მოგება 7 400

საპენსიო გადახდების ვალდებულების დასაფარად გამოიყენება აქტივებიდან მიღებული შემოსავალი. იმ შემთხვევაში, როდესაც საპენსიო ფონდის საინვესტიციო გეგმით მიღებული შემოსავალი ვალდებულებაზე ნაკლები აღმოჩნდება, მაშინ წარმოიქმნება აქტუარული ზარალი. განვიხილოთ მაგალითი:

საწარმოს საპენსიო ფონდში პროგრამით დადგენილი საანგარიშგებო პერიოდის გადახდების სიდიდე ადმინისტრაციის პერსონალისათვის შეადგენს 30 000 ლარს. საპენსიო ფონდის საინვესტიციო გეგმით მიღებული შემოსავალი ნაკლები აღმოჩნდა 5 000 ლარით. ამ შემთხვევაში წარმოიქმნება აქტუარული ზარალი 5 000 ლარით. საწარმომ ვალდებულება უნდა აღიაროს საპენსიო ფონდის მიმართ, რომელიც აისახება შემდეგნაირად:

დ - 7410 შრომის ანაზღაურების ხარჯი - საპენსიო გადახდები 25 000
დ - 7413 შრომის ანაზღაურების ხარჯი - აქტუარული ზარალი 5 000
კ - 4310 საპენსიო უზრუნველყოფის ანარიცხები 30 000

მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში ასაღიარებელ სიდიდეზე ასევე გავლენას ახდენს საპენსიო პროგრამით გათვალისწინებული ვალდებულებების შემცირების ან საბოლოო ანგარიშსწორების დროს წარმოქმნილი შემოსულობა ან ზარალი, რომელიც მოიცავს:

- დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამით გათვალისწინებული ვალდებულების დისკონტირებულ ღირებულებასა და პროგრამის აქტივების რეალურ ღირებულებაში მომხდარ ცვლილებებს, მათ შესაბამისს აქტუარულ მოგებებს და ზარალს

- წარსული მომსახურების ღირებულებას, რომელიც ადრე არ იყო აღიარებული.

ამრიგად, საწარმომ ვალდებულების შემცირების ან დაფარვის შედეგების განსაზღვრამდე უნდა შეფასოს ვალდებულებები და აქტივები მიმდინარე აქტუარული დაშვებების, საბაზრო საპროცენტო განაკვეთებისა და ფასების გამოყენებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვატაშიძე ნ., ხორავა ა., გოგრიჭიანი ზ., ფინანსური აღრიცხვა (მე-2 დონე). თბილისი. 2009 წ.
2. ხარაბაძე ე., ფინანსური აღრიცხვა (მე-2 დონე). თბილისი. 2012 წ.

3. ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები, ოფიციალური დოკუმენტები, გამოცემული 2014 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით. ნაწილი 2 თბილისი 2014.
4. ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები, ოფიციალური დოკუმენტები, გამოცემული 2014 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით. ნაწილი 3 თბილისი 2014.

Diana Uglava

PhD student, Akaki Tsereteli State University

Natela Vashakidze

Associate Professor, Akaki Tsereteli State University

ACCOUNTING OF ACTUARIAL GAIN AND LOSS OF ENTERPRISE PENSION FUNDS

Public development is related to economic growth, which creates a material basis for the growth of the well being of the population. But, at the same time, it is necessary to work out an effective social policy and establish a successful pension system that has been approved in many countries and is based on the accumulation scheme. Pension programs will consider the pension contributions made by the current pensioner during the working period as well as the duration, type and quality of his/her activities. In order to introduce the private system of pension programs it is necessary to change the existing legislation.

The accounting accountability of the pension programs set by the enterprise is difficult, since the actuarial assumptions are necessary to assess the liabilities and expenses since there is a possibility of making actuarial gain or loss.

To evaluate the discounted value of the pension liabilities and the cost of current services in accordance with IAS19, it is necessary:

- to use actuarial assessment method,
- to apportion the payments within service periods,
- to determine actuarial assumptions.

Therefore, accounting of payments, made to cover pension liabilities envisages the use of actuarial assumptions to evaluate liabilities and expenses resulting in surplus (gain) or shortage (loss) in the pension fund.

დიანა უბლაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

დეზდემონა მალაქალიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვის და ანგარიშგებაში ასახვის თავისებურებები

საქართველოს მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდისა და თანამედროვე ცივილიზებული ქვეყნების ცხოვრების დონესთან მიახლოების გარანტს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებასთან ერთად მეცნიერულად ჩამოყალიბებულ სტრატეგიაზე დაფუძნებული სოციალური პოლიტიკა წარმოადგენს. ეფექტურად მომუშავე სოციალური პოლიტიკა თანამედროვე ქვეყნის ხერხემალი და აუცილებელიკომპონენტია. დღეისათვის სახელმწიფო პოლიტიკის უმთავრეს მიზნად ისევ რჩება სიღარიბის შემცირება და მოსახლეობაში სოციალურად დაუცველი ფენის კეთილდღეობის დაცვა. სოციალური დაცვა წარმოადგენს სოციალური პოლიტიკის ძირითად მახასიათებელს, რომელიც გულისხმობს სოციალურად დაუცველ ჯგუფებზე სიღარიბის ზემოქმედების შემსუბუქებას ეკონომიკური ზრდის ხელისშემწყობი ბიზნეს გარემოს შექმნის მეშვეობით, და ღარიბებზე ორიენტირებული კონკრეტული პროგრამების განხორციელებას.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, მეტად აქტუალურია მოსახლეობის სოციალური უზრუნველყოფის თემა.

დღეს ქვეყანაში მოქმედი საპენსიო სისტემა ორი ერთმანეთისაგან შინაარსით და მოცულობით განსხვავებული ნაწილისაგან შედგება, სადაც დომინირებულ ნაწილს ჯერ-ჯერობით ისევ სახელმწიფო საპენსიო სისტემა იკავებს. ეს უკანასკნელი ეფუძნება თაობათა შორის სოლიდარობის სქემის, ანუ გადანაწილებით პრინციპს, რაც გულისხმობს მომუშავეთა მიერ გადახდილი გადასახადების ხარჯზე არსებული პენსიონერებისათვის პენსიების გაცემას. ხოლო შედარებით მოკრძალებული ნაწილი კი არასახელმწიფო საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემას უკავია, რომელიც სამუხაროდ კვლავაც განვითარების ჩანასახოვან სტადიაზე რჩება.

სახსრები, რომელიც დღეს პენსიონერთათვის გაიცემა, საკმაოდ მწირია და ის საარსებო მინიმუმს მნიშვნელოვნად ჩამორჩება. დღევანდელი პენსია თავისი ფინანსური მოცულობით, უფრო მეტად სოციალური დახმარების მსგავსია. გარდა ამისა, ის არანაირად არ ითვალისწინებს დღევანდელი პენსიონერის მიერ მუშაობის პერიოდში გაკეთებულ საპენსიო შენატანებს და მისი საქმიანობის ხანგრძლივობას, ტიპს და ხარისხს.

ამდენად, არსებული საპენსიო სისტემა ბევრ პრობლემას უქმნის საქართველოს ფინანსურ მდგრადობას და განვითარების პერსპექტივებს. ამასთან, ის არა მხოლოდ სადღეისო, არამედ გრძელვადიანი აქტუალობის მქონე პრობლემაა, ვინაიდან დროთა განმავლობაში სულ უფრო და უფრო მეტად მძიმდება და, შედეგად, მნიშვნელოვნად შეაფერხებს ეკონომიკის განვითარებას და წარმოშობს ახალ სოციალურ პრობლემებს. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დღის წესრიგში დგას ჩვენი ქვეყნის რეალობისთვის ამ ეტაპზე უცხო, თუმცა ბევრ ქვეყანაში წარმატებით აპრობირებული საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბების აუცილებლობა, რომელიც უნდა დაეყრდნოს დაგროვებით სქემას. საქართველოს დღევანდელი მდგომარეობა აქტუალურს ხდის სისტემის რეფორმირების საკითხს.

რეფორმების წარმატებით განხორციელებისთვის, უპირველეს ყოვლისა, უნდა შემუშავდეს საპენსიო პოლიტიკა და შესაბამისად საპენსიო საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა და ინფრასტრუქტურის განვითარება კერძო სისტემის დასაწყებად. იგულისხმება არამარტო არსებული კანონმდებლობაში ცვლილების შეტანა, არამედ ახალი კანონების მიღება, აუცილებელია კანონით დარეგულირდეს დასაქმებული ადამიანების უფლებები და მოვალეობები, სამუშაო დღეების გამოთვლის პრინციპები, სამუშაო გამოცდილება, შემოსავლები და ხარჯები, შემოსავლების რა ნაწილის გადახდა უნდა მოხდეს გადასახადებზე ან სოციალურ დაზღვევაზე და ა.შ. საპენსიო ფონდების მარეგულირებელი ნორმატივების მომზადებას. კერძო საპენსიო სისტემის განვითარების ეფექტი ფინანსურ სისტემაში გულისხმობს ძალიან დიდი მოცულობის გრძელვადიანი ფინანსური და საინვესტიციო რესურსის გაჩენას, ვინაიდან თავად საპენსიო პროგრამები არის მრავალწლიანი პროგრამები და შესაბამისად გაიზრდება საქართველოს ფინანსური სისტემის სტაბილურობა და ლიკვიდურობა. კერძო ბიზნესის საპენსიო პროგრამების მართვა შეუძლებელია ფინანსური ინფორმაციის გარეშე, რომლის დამუშავება და მიწოდება ბუღალტრული აღრიცხვის სისტემებით ხორციელდება. ინფორმაციის დამუშავება გარკვეული სირთულეებით ხასიათდება და მოითხოვს კვალიფიციურ დონეზე მათ შესწავლას და ბუღალტრულ პრაქტიკაში დანერგვას. აღნიშნულიდან გამომდინარე განვიხილოთ საპენსიო პროგრამების აღრიცხვა - ანგარიშგებასთან დაკავშირებული ძირითადი საკითხები.

საპენსიო პროგრამა არის განსაკუთრებული სახის შეთანხმება, რომლის თანახმად საწარმო უხდის დახმარებას

ერთ ან რამდენიმე მომუშავეს მათ მიერ შრომითი საქმიანობის დამთავრების ან შეწყვეტის შემდეგ.

შრომითი საქმიანობის დამთავრების შემდეგომი გასამრჯელოების საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამები შესაძლოა არსებობდეს:

- დადგენილ შენატანთან პროგრამა და
- დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამა

დადგენილ შენატანთან პროგრამა არის საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამა, რომლის თანახმადაც საპენსიო დახმარებისთვის გასაცემი თანხები განისაზღვრება საპენსიო ფონდში შენატანებისა და ამ ინვესტიციებიდან მიღებული შემოსავლების საფუძველზე.

დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამა არის საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამა, რომლის თანახმადაც საპენსიო დახმარებისთვის გასაცემი თანხები განისაზღვრება ფორმულით. რომელსაც, ჩვეულებრივ, საფუძველად უდევს მომუშავეთა მიერ გამომუშავებული გასამრჯელო და; ან წელთა ნამსახურობა. [1, გვ. 95]

საპენსიო უზრუნველყოფის ისეთი პროგრამები, რომლის აქტივები ფინანსდება სადაზღვევო კომპანიების მიერ, ექვემდებარება ბუღალტრული აღრიცხვისა და დაფინანსების ისეთივე მოთხოვნებს, როგორც ის პროგრამები, რომლებიც კერძო ბიზნესის მიერ ფინანსდება. დაფინანსება ნიშნავს საწარმოს მიერ აქტივების გადაცემას ფონდისათვის თავის მუშაკთა საპენსიო უზრუნველყოფის მომავალი ვალდებულებების შესრულების მიზნით. საპენსიო ფონდების შექმნისა და გამოყენების ფინანსური კონტროლისათვის უმნიშვნელოვანესია ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს) მათი სწორი აღრიცხვა და ანგარიშგება. საპენსიო ფონდების ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგებაში ასახვისათვის უნდა გამოვიყენოთ:

- ბასს 19 – „დაქირავებულ მომუშავეთა გასამრჯელოები,“ რომელიც ეხება საპენსიო უზრუნველყოფის ხარჯების განსაზღვრას იმ დამქირავებელთა ფინანსურ ანგარიშგებაში, რომლებსაც აქვთ შესაბამისი პროგრამები,
- ბასს 26 – „საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვა და ანგარიშგება,“ რომლის მოქმედების სფერო ეხება საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამების ანგარიშგებას, სადაც ასეთი ანგარიშგება მზადდება.

დადგენილ შენატანთან პროგრამაში საწარმოს შენატანი არის დადგენილი და იხდის მათ დადგენილ პერიოდში. ყოველი პერიოდის ვალდებულება განისაზღვრება იმ შენატანების სიდიდით, რომლის გადახდა საწარმოს ეკუთვნის. შენატანები, რომლებიც ექვემდებარება გადახდას მიმდინარე პერიოდში მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში აღიარდება ხარჯად, თუ სხვა ბასს არ მოითხოვს ან ნებას არ რთავს, რომ შენატანი ჩართულ იქნეს აქტივის თვითღირებულებაში. ხოლო ბალანსში აღიარდება ან ვალდებულებად ან აქტივად (წინასწარ გადახდა).

ბალანსში ვალდებულება აისახება არადისკონტირებული ღირებულებით, ხილო თუ ვალდებულება დაიფარება 12 თვის შემდეგ, მაშინ აისახება დისკონტირებული ღირებულებით (საბაზრო საპროცენტო განაკვეთით) [2, გვ. 210]

განვიხილოთ მაგალითზე, თუ როგორ აისახება ბუღალტრულად საპენსიო შენატანების ვალდებულების აღიარება:

- აქტივის თვითღირებულებაში შეტანით, მაგალითი:

საპენსიო პროგრამის მიხედვით ხილის დამამუშავებელ საამქროს მუშების ყოველთვიური საპენსიო შესატანები შეადგენს 5 000 ლარს, ხოლო წვენების ჩამოსხმის საამქროს მუშებს - 3000 ლარს.

აღნიშნული ოპერაცია აისახება გატარებით:

დ - 1630 დაუმთავრებელი წარმოება - ხილის დამამუშავებელი საამქრო - 5000

დ - 1630 დაუმთავრებელი წარმოება - წვენების ჩამოსხმის საამქრო - 3000

კ - 4310 საპენსიო უზრუნველყოფის ანარიცხები - 8000

და

- ხარჯებში შეტანით,

მაგალითი:

საწარმო ადმინისტრაციის პერსონალის საპენსიო ფონდში შენატანებს ახორციელებს ერთიანი სახელფასო ფონდიდან 5%-ის ოდენობით, ხოლო მომუშავეთა ხელფასიდან - 4%-ის სიდიდით. მიმდინარე თვეში დარიცხულმა ხელფასმა შეადგინა 70 000 ლარი.

გავიანგარიშოთ ადმინისტრაციული პერსონალისათვის საწარმოს ვალდებულება საპენსიო შენატანებზე: $70\,000 * 5\% = 3\,500$ ლარი, ხოლო მომუშავეთა ხელფასიდან $70\,000 * 4\% = 2\,800$ ლარი. რომელიც ხელფასიდან დაეკავებათ. ვალდებულება საპენსიო შენატანზე ტოლია $3\,500 + 2\,800 = 6\,300$ ლარს. აღნიშნული ოპერაციები გატარდება:

დ - 7414 შრომის ანაზღაურების ხარჯი - საპენსიო შენატანები - 3 500

დ - 3130 გადასახდელი ხელფასი - 2 800

კ - 4310 საპენსიო უზრუნველყოფის ანარიცხები - 6 300

დადგენილ გადასახდელიანი საპენსიო პროგრამისას მომავალი ვალდებულებების წარმოქმნის და დაფარვის რისკი გადასულია დამქირავებელზე. საწარმო ვალდებულია ყოფილი და არსებული თანამშრომლები უზრუნველყოს შეთანხმებული გასამრჯელოებით.

ბასს 19 - ით საწარმოს მიერ დადგენულ გადასახდელიანი პროგრამების ბუღალტრული აღრიცხვა მოიცავს შემდეგ საფეხურებს:

- აქტუარული მეთოდების გამოყენებას, მომუშავეს მიერ მიმდინარე და წინა პერიოდებში გაწეული მომსახურების სანაცვლოდ უკვე გამომუშავებული გასამრჯელოს თანხის საიმედოდ შეფასებისათვის [3, გვ. 1134].

აღნიშნული საწარმოსაგან მოითხოვს განსაზღვროს, თუ რა ოდენობის თანხა ეკუთვნის მომუშავეს მიმდინარე და წინა პერიოდებისათვის და შეაფასოს (განსაზღვროს აქტუალური დაშვებები) დემოგრაფიული (მაგალითად, მომუშავეთა დენადობა, სიკვდილიანობა) და ფინანსური (მაგალითად, ხელფასებისა და სამედიცინო მომსახურების დანახარჯების ზრდა მომავალში) ცვლილება, რაც გავლენას მოხდენს გასამრჯელოს ღირებულებაზე [3, გვ. 1135].

- გასამრჯელოების დიკონტირებას, პროგნოზირებადი პირობითი ერთეულის მეთოდის გამოყენებით, რატა განისაზღვროს დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამის საპენსიო ვალდებულების დიკონტირებული ღირებულება და მიმდინარე მომსახურების ღირებულება,

- პროგრამის აქტივების რეალური ღირებულების განსაზღვრას,
- აქტუარული შემოსავლებისა და ზარალის მთლიანი ოდენობისა და იმ აქტუარული შემოსულობისა და ზარალის ოდენობის განსაზღვრას, რომელიც უნდა აღიარდეს,

- წარსულში გაწეული მომსახურების ჯამური ღირებულების განსაზღვრას, პროგრამის შემოდების ან მასში ცვლილებების შეტანის შემთხვევაში, და

- ჯამური შემოსავლის ან ზარალის განსაზღვრას პროგრამის შეკვეცის ან დასრულების შემთხვევაში.

ბასს 19 განმარტავს, რომ თუ საწარმოს ერთზე მეტი დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამა აქვს, იგი ამ პროცედურებს ცალ-ცალკე იყენებს თითოეული არსებითი პროგრამის მიმართ. [3, გვ. 1135].

დადგენილ გადასახდელიანი საპენსიო პროგრამები შეიძლება არ ფინანსდებოდეს, ან ფინანსდებოდეს მთლიანად ან ნაწილობრივ საწარმოს მიერ ან ზოგჯერ მომუშავეთა შენატანებით დამოუკიდებელ ერთეულში ან ფონდში, რომელიც ანგარიშვალდებული საწარმოსაგან იურდიულად დამოუკიდებლად არსებობს და საიდანაც მომუშავეები იღებენ პენსიას. საწარმომ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება თუ როგორი სახით დააფინანსოს პროგრამა, უნდა შეაფასოს თავისი ვალდებულებები და დაითვალოს ფულადი საშუალებები, რომელიც ყოველწლიურად უნდა გადარიცხოს ფონდში. დადგენილი გადახდები გროვდება საპენსიო ფონდში, წარმოადგენს მის აქტივებს და შემდგომ გაიცემა პენსიებად. გადახდიდან გაცემამდე პერიოდში თავისუფალი სახსრები ინვესტირდება შემოსავლების მიღების მიზნით.

ამრიგად, საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამები არსებობს დადგენილ შენატანიანი და დადგენილ გადასახდელიანი, ან ცალკე ფონდის სახით, რომელსაც შეიძლება ჰქონდეს ან არ ჰქონდეს დამოუკიდებელი სამართლებრივი სტატუსი. ყავდეს ან არ ჰყავდეს ნდობით აღჭურვილი მესაკუთრე, რომელიც გადარიცხავს შენატანებს და რომლიდანაც გადაიხდება პენსიები, აღნიშნულ საპენსიო ფონდებზე უნდა შედგეს ფინანსური ანგარიშგება. ბასს 26 განიხილავს საპენსიო პროგრამას, როგორც ანგარიშგების ერთეულს, განცალკევებულს პროგრამაში მონაწილე დამქირავებელთაგან. ყველა სხვა ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტი საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამის ანგარიშგებას მხოლოდ იმ ნაწილში ეხება, რომელსაც ვერ ცვლის მოცემული სტანდარტი [4, გვ. 96].

დადგენილ შენატანიანი პროგრამის ფინანსური ანგარიშგება უნდა შეიცავდეს ანგარიშგებას სახეზე არსებული დახმარებების წმინდა აქტივების შესახებ და ფონდის დაფინანსების პოლიტიკის აღწერას. მისი მიზანია პერიოდულად ხდებოდეს ინფორმაციის წარდგენა პროგრამისა და მისი ინვესტიციების შედეგების შესახებ. აღნიშნული მიზნის მიღწევა, ჩვეულებრივ, შესაძლებელია ისეთი ანგარიშგების წარდგენით, რომელიც მოიცავს:

- საანგარიშგებო პერიოდის საქმიანობის მნიშვნელოვანი მიმართულებების ნებისმიერი ცვლილებების შედეგების აღწერას, რომელიც ეხება პროგრამას, მონაწილეებს, ვადებსა და პირობებს.

- ანგარიშგებას საანგარიშგებო პერიოდის ოპერაციებისა და ინვესტიციების შედეგების, აგრეთვე პროგრამის ფინანსური მდგომარეობის შესახებ, საანგარიშგებო პერიოდის დასასრულისათვის.

- საინვესტიციო პოლიტიკის აღწერას.

დადგენილ გადასახდელიანი პროგრამის ანგარიშგება უნდა მოიცავდეს:

ა) ანგარიშგებას, რომელშიც ასახული იქნება:

- დახმარების გაწევისათვის არსებული წმინდა აქტივები,
- დათქმული დახმარებების აქტუარული დიკონტირებული ღირებულება, სადაც გამიჯნული იქნება გარანტირებული და არაგარანტირებული დახმარებები

- საბოლოო ნამეტი ან დეფიციტი, ან

ბ) ანგარიშგებას დახმარებების გაწევისათვის არსებული წმინდა აქტივების შესახებ, სადაც მოცემული იქნება:

- ანგარიშგება დათქმული საპენსიო დახმარებების აქტუარული დისკონტირებული ღირებულების შესახებ, სადაც გამიჯნული იქნება უკვე გარანტირებული და არაგარანტირებული დახმარებების თანხები, ან

- აღნიშნულ ინფორმაციაზე თანხლები აქტუარული ანგარიშგების მითითება.

ბასს 26 - ის მოთხოვნით, ანგარიშგების განმარტებით შენიშვნებში ნაჩვენები უნდა იქნეს საანგარიშგებო თარიღისათვის ძირითადი აქტუარული დაშვებები, კერძოდ: დისკონტირების განაკვეთი, პროგრამის აქტივებზე მისალოდნელო შემოსავალი, ხელფასის მოსალოდნელი ზრდის ტემპები, მოსალოდნელი ინფლაცია და სხვა.

ამრიგად, როგორი სახითაც არ უნდა შედგეს ფინანსური ანგარიშგება, მის მომხმარებლებს უნდა მიეცეთ საპენსიო ვალდებულებების საპენსიო პროგრამის აქტივებთან შედარების საშუალება.

Diana Uglava

PhD student of Akaki Tsereteli State University

Dezdemonia Maglakelidze

Associate Professor of Akaki Tsereteli State University

PECULIARITIES OF ACCOUNTING AND REFLECTING IN THE STATEMENT OF PENSION PROGRAMS

Resume

The guarantee of growing prosperity of Georgian population and approaching to the living standard of the modern civilized countries is the social policy based on a scientifically established strategy. The government of our country considers that the main priorities of social policy are:

- pension ensuring to the population
- social protection of the population

Efficiency of development of the private pension system in the financial system considers long-term financial and investment resources, as pension programs are long-standing programs and relatively stability and liquidation of Georgian financial system will be grown. Management of the private pension program is impossible without financial information, which is developed and delivered through systems of accounting. Information processing has distinct difficulties and requires their professional studying and introduction to accounting practice.

For financial control of creation and using of the pension funds their accounting is very important by International Accounting Standards (IAS). No matter of what kind of financial accounting has been held, the customers shall be given possibility of comparing pension liability with the pension assets.

ლიტერატურა:

1. ხარაბაძე ე., ფინანსური აღრიცხვა (მე-2 დონე). თბილისი. 2012 წ.
2. კვატაშიძე ნ., ხორავა ა., გოგრიჭიანი ზ., ფინანსური აღრიცხვა (მე-2 დონე). თბილისი. 2009 წ.
3. ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები, ოფიციალური დოკუმენტები, გამოცემული 2014 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით. ნაწილი 2 თბილისი 2014.
4. ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები, ოფიციალური დოკუმენტები, გამოცემული 2014 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით. ნაწილი 3 თბილისი 2014.

მოგების გადასახადის რეფორმა საქართველოში: შესაძლებლობები, პრობლემები

იმისათვის, რომ სახელმწიფომ აღასრულოს თავისი სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური ფუნქციები, აუცილებელია შესაბამისი ფულადი რესურსების მობილიზაცია. ცხადია, რომ გადასახადები სახელმწიფო შემოსავლების ფორმირების ძირითადი წყარო და სახელმწიფოს ფუნქციონირების ფინანსური საფუძველია. უმნიშვნელოვანესია, რომ ხელისუფლებამ ოპტიმალურად გამოთვალოს სახელმწიფო ხარჯების მოცულობა და დაგეგმოს მის დასაფინანსებლად საჭირო შესაბამისი შემოსავლები. ამრიგად, გადასახადების და საგადასახადო ტვირთის სიდიდე პირდაპირ კავშირშია სახელმწიფო ხარჯების ზომასთან. სწორედ გადაწყვეტილებების ერთობლიობა სახელმწიფო ხარჯების და საგადასახადო დაბეგვრის სფეროში ქმნის სახელმწიფოს ფისკალურ პოლიტიკას.

მეორე მხრივ, გადასახადებს და საგადასახადო სისტემას, გარდა ფისკალური ფუნქციისა, აკისრია მარეგულირებელი (ეკონომიკური) ფუნქციაც. გადასახადები აქტიურად მონაწილეობენ ეროვნული შემოსავლის გადანაწილების პროცესში, ხელს უწყობენ ან აფერხებენ კაპიტალის დაგროვებას და დაბანდებას, აფართოებენ ან ამცირებენ მოსახლეობის მსყიდველობითუნარიანობას.

გადასახადების მარეგულირებელი ფუნქციის რეალიზაციისას სახელმწიფომ შეიძლება აირჩიოს ლიბერალური ან მკაცრი საგადასახადო მოდელი. მკაცრი საგადასახადო მოდელი ითვალისწინებს მაღალი საგადასახადო განაკვეთების დაწესებას და საგადასახადო შეღავათების მინიმიზაციას, რითაც პრიორიტეტი ენიჭება საბიუჯეტო შემოსავლების მობილიზებას. ამგვარი მოდელის რეალიზაციამ შეიძლება გამოიწვიოს ეკონომიკის ზრდის ტემპების დაცემა და მომავალში საგადასახადო ბაზის შევიწროება.

ლიბერალური საგადასახადო მოდელის არჩევის შემთხვევაში სახელმწიფო აწესებს დაბალ საგადასახადო განაკვეთებს და შედარებით მრავალფეროვან საგადასახადო შეღავათებს განსაზღვრული პრიორიტეტების შესაბამისად. ამით გადასახადის გადამხდელთა შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი რჩება მათსავე განკარგულებაში და ხმარდება შემდგომ ინვესტიციებს. ლიბერალური მოდელი ხელს უწყობს ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევას, ქვეყნის ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის და საინვესტიციო მიზიდველობის ამაღლებას.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო არის ჯერ კიდევ განვითარებადი ქვეყანა. სხვადასხვა კუთხით გატარებული მნიშვნელოვანი რეფორმების მიუხედავად, ქვეყანაში მაინც მაღალია უმუშევრობა და დაბალია ეკონომიკური კეთილდღეობის დონე. ამას ემატება უკანასკნელ წლებში ეკონომიკური ზრდის ტემპების მნიშვნელოვანი შეფერხება. აქედან გამომდინარე, პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს ისეთ ეკონომიკურ, მ.შ. საგადასახადო პოლიტიკას, რომლის შედეგი იქნება ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, სტაბილური და მზარდი საინვესტიციო გარემოს შექმნა პირდაპირი და პორტფელური ინვესტიციების მოსაზიდად.

საგადასახადო პოლიტიკა წარმოებს საკანონმდებლო და სხვა ნორმატიული აქტების მიღების საფუძველზე, რომლებიც ადგენს ქვეყანაში გადასახადების სახეებს, ასევე გადამხდელთა წრეს, დაბეგვრის ობიექტებს, საგადასახადო განაკვეთებს, საგადასახადო შეღავათებს, გადამხდელთა პასუხისმგებლობას, გადასახადების განაწილებას ბიუჯეტის დონეებს შორის.

საქართველოს საგადასახადო სისტემას დიდი ხნის ისტორია არ გააჩნია. ფაქტიურად, 1996 წლამდე სახელმწიფოს მყარი ინსტიტუციონალური საფუძველები არ გააჩნდა. მხოლოდ 1997 წელს შევიდა ძალაში პირველი ერთიანი საგადასახადო კოდექსი, რომელიც 20-ზე მეტ გადასახადს და ამასთანავე საკმაოდ მაღალ განაკვეთებს გულისხმობდა. მართალია, საგადასახადო სისტემა იქმნებოდა საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების ბაზაზე, მაგრამ ვერ ითვალისწინებდა ეროვნული სპეციფიკას. რეალობაში სახეზე იყო უამრავი პრობლემა, მ.შ. კორუფციის მაღალი დონე, არაეფექტიანი საგადასახადო ადმინისტრირება და ბიზნესის უკიდურესად არალოიალური დამოკიდებულება გადასახადების მიმართ.

საქართველოს საგადასახადო სისტემაში 2000-ანი წლების შუახანებიდან მოყოლებული განხორციელდა მნიშვნელოვანი რეფორმები. ჩამოყალიბდა მყარი სამართლებრივი ბაზა. საგადასახადო ადმინისტრირების პროცედურები მნიშვნელოვნად გამარტივდა, მოხდა ელექტრონული მომსახურების სერვისების დანერგვა, გადასახადების სახეების და განაკვეთების შემცირება. მანამდე არსებული 20-ზე მეტი გადასახადის რაოდენობა შემცირდა ექვსამდე. კორუფცია მნიშვნელოვნად აღმოიფხვრა, გამარტივდა ადმინისტრაციული მექანიზმები და კოდექსის აღსრულება საგრძნობლად გაუმჯობესდა.

ეს სახელმწიფო შემოსავლების მასობრივ ზრდაში აისახა. გადასახადების ამოღება, მიუხედავად გადასახადების რაოდენობის და განაკვეთების შემცირებისა, რამდენჯერმე გაიზარდა. საგადასახადო შემოსავლები უფრო სწრაფად იზრდებოდა, ვიდრე თავად ქვეყნის ეკონომიკა. პირველ რიგში, ეს განპირობებული იყო საგადასახადო ადმინისტრირების მკვეთრი გაუმჯობესებით.

აღნიშნულ სფეროში ბოლო დროის ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება არის მოგების გადასახადის რეფორმა, რომელიც ძალაში შევიდა მიმდინარე წლის დასაწყისიდან. კერძოდ, ვგულისხმობთ დაბეგვრის ე.წ. ესტონურ მოდელზე გადასვლას. ამ მოდელის ძირითადი დამახასიათებელი მომენტი მხოლოდ მოგების განაწილების დაბეგვრა, ე.ი. იბეგრება მოგების ის ნაწილი, რომელიც დივიდენდების სახით ნაწილდება დამფუძნებლებს შორის, ასევე იბეგრება ზოგიერთი კატეგორიის დანახარჯის გაწევა.

2017 წლამდე საქართველოში მოქმედებდა მოგების გადასახადის კლასიკური მოდელი - დაბეგვრის ორტაპიანი სისტემა. ჯერ მოგების გადასახადით (15%) იბეგრებოდა საწარმოს წლიური მოგება - სხვაობა მის წლიურ ერთობლივ შემოსავლებსა და შესაბამის ეკონომიკურ დანახარჯებს შორის. მეორე ეტაპის დაბეგვრას (5%-ით) ადგილი ჰქონდა დივიდენდების საბოლოო განაწილებისას ფიზიკურ ან არარეზიდენტ პირებზე. ამჟამად უკვე ძალაში შესული მოდელით გადასახადის განაკვეთები (15%+5%) იგივე დარჩა, მაგრამ დაბეგვრის მომენტმა გადაინაცვლა ფიზიკური ან არარეზიდენტი პირების მიერ დივიდენდის გატანის მომენტამდე. ამრიგად, ის თანხები, რომლებიც მოგების გადასახადის სახით წლიური შედეგებიდან გამომდინარე უნდა გადახდილიყო ბიუჯეტში, საწარმოების (იურიდიული პირის სტატუსის მქონე სამეწარმეო სუბიექტების) განკარგულებაში დარჩება მოგების საბოლოო განაწილებამდე. გაზრდილმა სახსრებმა სტიმული უნდა მისცეს მათ რეინვესტირებას საწარმოთა იმავე ან ახალ საქმიანობაში.

უფრო კონკრეტულად რას გულისხმობს მოგების გადასახადის ახალი (ესტონური) მოდელი? აღნიშნული წესით დაბეგვრას ექვემდებარება რეზიდენტი (საქართველოს) საწარმოები და ის არარეზიდენტი საწარმოები, რომელიც საქართველოში საქმიანობას მუდმივი დაწესებულების მეშვეობით ახორციელებენ ან/და შემოსავალს იღებენ საქართველოში არსებული წყაროდან. ახალი მოდელი არ ეხება ორგანიზაციებს და ფიზიკურ პირებს (მ.შ. ინდივიდუალურ მეწარმეებს), ასევე 2019 წლამდე ბანკებს, სადაზღვევო კომპანიებს, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებს, საკრედიტო კავშირებს და ლომბარდებს. ისინი დაიბეგრებიან ძველი რეჟიმით.

მოგების გადასახადის ახალი წესით დასაბეგრი ობიექტები იყოფა შემდეგ ჯგუფებად:

1. განაწილებული მოგება, რაშიც იგულისხმება:
 - დივიდენდის განაწილება ფულადი ან არაფულადი ფორმით;
 - საწარმოს მიერ ისეთ ურთიერთდამოკიდებულ პირთან, რომელიც მოგების გადასახადის ახალი რეჟიმით არ იბეგრება, განხორციელებული ოპერაციასაბაზრო ფასისაგან განსხვავებული ფასებით;
 - შეღავათიანი დაბეგვრის მქონე ქვეყნებში რეგისტრირებულ პირებთან ოპერაციის განხორციელება, თუ მისი პირობები არ შეესაბამება საბაზრო პრინციპს;
 - საწარმოს მიერ საშემოსავლო გადასახადისაგან/მოგების გადასახადისაგან გათავისუფლებულ პირთან (გარდა საბიუჯეტო ორგანიზაციისა) განხორციელებული ოპერაციასაბაზრო ფასისაგან განსხვავებული ფასებით.
2. გაწეული ხარჯი ან სხვა გადახდა, რომელიც ეკონომიკურ საქმიანობასთან დაკავშირებული არ არის, მ.შ.:
 - დოკუმენტურად დაუდასტურებული ხარჯები;
 - ხარჯი, რომლის გაწევის მიზანი არ არის მოგების, შემოსავლის ან კომპენსაციის მიღება;
 - მიკრო ბიზნესის სტატუსის მქონე პირისაგან ან ფიქსირებული გადასახადის გადამხდელისაგან შემენილ საქონელზე/მომსახურებაზე გაწეული ხარჯი;
 - ფინანსთა მინისტრის მიერ დადგენილი წლიური პროცენტის (24%) ფარგლების ზემოთ კრედიტისათვის (სესხისათვის) გადახდილი პროცენტი;
 - შეღავათიანი დაბეგვრის მქონე ქვეყანაში რეგისტრირებული პირის, აგრეთვე მოგების გადასახადისაგან გათავისუფლებული პირის მიერ გამოშვებული სასესხო ფასიანი ქაღალდის შესაძენად განხორციელებული გადახდა, აგრეთვე ასეთ პირებზე პირგასამტეხლოს ან/და სხვა ჯარიმის გადახდა, ავანსის გადახდა, სესხის გაცემა ან/და მათ მიმართ არსებული მოთხოვნის შესაძენად განხორციელებული გადახდა;
 - ზარალი, რომელიც წარმოშობილია შეღავათიანი დაბეგვრის მქონე ქვეყანაში რეგისტრირებული პირისათვის, აგრეთვე მოგების გადასახადისაგან გათავისუფლებული პირისათვის მოთხოვნის უფლების გადაცემით ან მოთხოვნის უფლებაზე უარის თქმით;
 - არარეზიდენტის, აგრეთვე მოგების გადასახადისაგან გათავისუფლებული პირის კაპიტალში შენატანის ან აქციის/წილის შესაძენად განხორციელებული გადახდა;
 - ფიზიკური პირისათვის ან არარეზიდენტისათვის სესხის გაცემა ან/და რომელიმე ამ პირის მიერ მესამე პირისაგან აღებული სესხის დეპოზიტით უზრუნველყოფა.
3. უსასყიდლოდ საქონლის მიწოდება/მომსახურების გაწევა ან/და ფულადი სახსრების გადაცემა, რომლის მიზანი არ არის მოგების, შემოსავლის ან კომპენსაციის მიღება. ასევე სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის ან/და ძირითადი საშუალების დანაკლისი;
4. საგადასახადო კოდექსით დადგენილ ზღვრულ ოდენობაზე მეტი ოდენობით გაწეული წარმომადგენლობითი ხარჯი.

როგორც ვხედავთ, მოგების გადასახადის ახალი მოდელის თავისებურებაა ისიც, რომ გადასახადით იბეგრება არა მხოლოდ მოგების დივიდენდების სახით განაწილება, არამედ ზოგიერთი კატეგორიის დანახარჯებიც. ეს ერთგვარი პრევენციაა იმისა, რომ არ მოხდეს მოგების დაფარულად განაწილება აღნიშნული დანახარჯების გავლით დაბეგვრისაგან თავისუფალი პირების ან ოფშორული ზონების მიმართულებით.

მოგების გადასახადის ახალი რეჟიმი გულისხმობს სხვა ცვლილებებსაც. ახალი მოგების გადასახადის საანგარიშო

პერიოდად დადგინდაკალენდარული თვე. შეიცვალა დაანგარიშების წესიც - შემოდებულ იქნა ე.წ. „აგროსვა“. კუთვნილი გადასახდელი თანხა მიიღება შესაბამისი დაბეგვრის ობიექტის მიხედვით განხორციელებული განაცემის/გაწეული ხარჯის ოდენობის 0,85-ზე გაყოფის და 15%-ზე გამრავლების შედეგად.

აღნიშნული რეჟიმის კიდევ ერთი სიახლეა უკვე გადახდილი/დეკლარირებული მოგების გადასახადის ჩათვლის შემოღება ცალკეულ შემთხვევებში. აქ, ერთი მხრივ, ვგულისხმობთ წინა წლების საანგარიშო პერიოდების მიხედვით დარიცხული და გადახდილი მოგების გადასახადის ჩათვლას სპეციალური ფორმულის მეშვეობით. მეორე მხრივ, შესაძლებელია ჩათვლის გაკეთება (გადასახადის შემცირება) ადრე წყაროსთან დაკავებული ან გადახდილი თანხების ფარგლებში შემდეგ შემთხვევებში:

- თუ შეძენილი სასესხო ფასიანი ქაღალდის, კაპიტალში მონაწილეობის უფლების (აქციის/წილის) ან მოთხოვნის მიწოდების შედეგად განხორციელდა ანაზღაურება (თანხის ფაქტობრივად მიღება);
- თუ მოხდა გაცემული სესხის/გადახდილი ავანსის თანხის დაბრუნება ან გადახდილი ავანსის სანაცვლოდ საქონლის/მომსახურების მიღება;
- თუ გაუქმდა სესხის დეპოზიტით უზრუნველყოფა.

უნდა აღვნიშნოთ ასევე მოგების გადასახადის ახალი რეჟიმის მნიშვნელოვანი თავისებურება: ის, რომ საწარმოს საგადასახადო მოგება ფინანსური მოგების ტოლია (ძველი მოდელისაგან განსხვავებით). ეს ნიშნავს, რომ საგადასახადო შემოწმება შეიძლება მაღალი სარწმუნოებით ენდოს საწარმოსაუდიტირებულ ფინანსურ აღრიცხვას, რაც შეამცირებს საგადასახადო კონტროლისათვის საჭირო დროით და სხვა რესურსებს. ასევე ნაკლებად არსებობს ისეთი ხარჯების კონტროლის საჭიროება, რომლებიც საწარმოდან ფულის გადინებას არ უკავშირდება, მაგ. - ამორტიზაცია, რომლის ანგარიშის გადამოწმების საჭიროება აღარ არსებობს.

იმ დადებითი შესაძლებლობების მიუხედავად, რაც უდავოდ იხსნება მოგების გადასახადის რეფორმირების შედეგად, ასევე იკვეთება ცალკეული პრობლემები, რაც თან ახლავს აღნიშნული მოდელის დანერგვას ქართულ რეალობაში და რაც ხელისშემშლელ გარემოებად შეიძლება იქცესპოზიტიური შედეგების დადგომისათვის, კერძოდ:

- ცალკეულ შემთხვევებში მოგების გადასახადის რეფორმამ გამოიწვია საგადასახადო ტვირთის გაზრდა ზოგიერთი გადამხდელისათვის, კერძოდ მათთვის, ვისაც კოდექსის ძველი ნორმების შესაბამისად დარჩათ წინა წლების გამოუყენებელი ზარალი (მ.შ. იმის გამო, რომ არჩეული ჰქონდათ ძირითადი საშუალებების გამოქვითვის სრული ან დაჩქარებული ცვეთის მოდელი);

- გადასახადის საანგარიშო პერიოდის შეცვლამ წლიურიდან ყოველთვიურზე შესაძლოა დისკომფორტი შეუქმნას ზოგიერთ გადასახადის გადამხდელს, რომლებიც იძულებულნი არიან უფრო შეზღუდულ ვადაში მოაწესრიგონ საქმიან ოპერაციებთან დაკავშირებული დოკუმენტაცია მათი შედეგების ყოველთვიურ დეკლარაციებში უშეცდომოთ ასახვისთვის;

- რეფორმის შედეგად გარკვეულად ილახება მცირე ბიზნესის სტატუსის და ფიქსირებული გადასახადის გადამხდელი პირების ინტერესები, რადგან მათთან განხორციელებული საქმიანი გარიგებები ამიერიდან უკვე პირდაპირ დაბეგვრის ობიექტს წარმოადგენს;

- რთულდება ურთიერთდამოკიდებულ პირებთან და ოფშორულ ზონებში არსებულ გადამხდელთან განხორციელებული ოპერაციების აღრიცხვის წესები მათი საბაზრო პრინციპთან შესაბამისობის კონტროლის კუთხით. გადამხდელის მიერ არჩეული მეთოდიკა შეიძლება დამაჯერებელი არ აღმოჩნდეს საგადასახადო ადმინისტრირების ორგანოებისთვის;

- გაცემულ ავანსებთან, პირგასამტეხლობებთან და ჯარიმებთან, აგრეთვე სესხის გაცემასთან დაკავშირებით შემოდებელი დაბეგვრა, მიუხედავად იმისა, რომ გათვალისწინებულია გადახდილი გადასახადის დაბრუნების მექანიზმიც, საწარმოებს უძვირებს საქმიანი ოპერაციების წარმოებას;

- მოგების გადასახადით დაბეგვრის მექანიზმის ამგვარმა მასშტაბურმა ცვლილებებმა დღის წესრიგში დააყენა კონკრეტული წესების და პროცედურების დამუშავების აუცილებლობა კონკრეტული სიტუაციური შემთხვევების განმარტების მიზნით. მიუხედავად იმისა, რომ ფინანსთა სამინისტროს მიერ უკვე შექმნილი და დამტკიცებულია შესაბამისი სიტუაციური სახელმძღვანელოები (ე.წ. მანუალები), მოცემულ ეტაპზე მათი პრაქტიკული ტესტირების და სრულყოფის პროცესი ჯერ კიდევ დასრულებული არ არის.

მოგების გადასახადის რეფორმის დანერგვის ერთ-ერთი თანმხლები შედეგი იქნება საბიუჯეტო შემოსავლების შემცირება მოგების გადასახადის კუთხით. ეს შესაბამისად აისახა 2017 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტშიც, სადაც მოგების გადასახადიდან დაგეგმილი შემოსავლები (681 მლნ ლარი) წინა 2016 წლის ფაქტიურ შესრულებასთან შედარებით შემცირებულია დაახლოებით 375 მლნ ლარით (36%-ით). აღნიშნული დანაკლისის გასწორება, როგორც ჩანს, იგეგმება აქციზის და დამატებული ღირებულების გადასახადის ადმინისტრირების ზრდის ხარჯზე, რაც ზოგიერთი ექსპერტის შეფასებით გარკვეულად გაანეიტრალებს მოგების გადასახადის რეფორმის დადებით ეფექტს. თუკი გავითვალისწინებთ, რომ აქციზიც და დღგ-ც არაპირდაპირი გადასახადებია, მათი ადმინისტრირების გამკაცრების შედეგად გაზრდილი საგადასახადო ტვირთი უშუალოდ აისახება მოხმარების შემცირებაზე და მშპ-ის ზრდის ტემპზე დადებით გავლენას ვერ იქონიებს.

მიუხედავად ყველა ზემოთაღნიშნული პრობლემებისა, უნდა აღინიშნოს, რომ მოგების გადასახადის ე.წ. ესტონური მოდელის დანერგვა თავისთავად მეტად დადებითი და გაბედული ნაბიჯია. ამ ღონისძიებამ უნდა წახალისოს კომპანიები, რომ მოგების მეტი ნაწილი დააბანდოს საქმიანობის გაფართოებაში. მთავრობის ეკონომიკური გუნდის ჩანაფიქრით, დაბეგვრის ამ სისტემამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარება, რაც

იმედია უახლოეს წლებში დადასტურდება.

აქვე იმასაც აღვნიშნავთ, რომ ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებისათვის მხოლოდ მოგების გადასახადის ახალი მოდელის დანერგვა საკმარისი ვერ იქნება. აღნიშნული რეფორმა ეკონომიკური აღმავლობის მხოლოდ ერთ-ერთი წინაპირობა შეიძლება იყოს სწრაფი განვითარების შემდეგ გარანტიებს შორის: სტაბილური ბიზნესგარემო, კერძო საკუთრების ხელშეუხებლობა, ინვესტიციების დაცულობა, საგადასახადო ადმინისტრირების სიმარტივე, სახელმწიფო ბიუროკრატის და სახელმწიფო რეგულაციების მინიმუმამდე დაყვანა, კორუფციის დაბალი დონე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი;
2. http://mof.ge/shesrulebis_angarishi

Guram Uplisashvili

Doctor of Economics, Associate Professor of Kutaisi University

PROFITS TAX REFORM IN GEORGIA: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Resume

Since the middle of the 2000s, significant reform have been under taken in the tax system of Georgia, including simplification of procedures for tax ration, introduction of e-services, reduction of the type and rates of taxes, etc.

One of the most important changes which entered into force at the beginning of this year is the profits tax reform, particularly, launch of the so-called Estonian model of taxation. This model is characterized by taxation of distributed profit – only that profit is taxable, which will be distributed among the founders of the enterprise in the form of dividends, and certain categories of expenditures are taxable as well. By design, this exercise should encourage companies to invest most of the profits in the enhancement of activities. This taxation system should ensure the acceleration of economic growth rates.

The paper also describes particular challenges, which have arisen during the introduction of this taxation model, including in the context of procedure of taxation administration.

მიორბი ფოფხაძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ეფექტიანობის აუდიტის ძირითადი პრინციპები, მტაკები და მახასიათებლები

ეფექტიანობის აუდიტი მიზნად ისახავს შეფასოს რა შედეგი იქნა მიღწეული კონკრეტულ ორგანიზაციაზე/პროგრამაზე მიმართული სახსრებით და რამდენად იქნა მიღწეული დასახული პროგრამის მიზნები. ეფექტიანობის აუდიტი სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია, რომლის საშუალებითაც სახელმწიფო, საზოგადოება და მედია ახორციელებს კონტროლს და იღებს ინფორმაციას სამთავრობო უწყებების საქმიანობის შესახებ, სადაც ნათლად ჩანს აღნიშნული შედეგიდან გამომდინარე შესაძლებელი იყო თუ არა სახსრების უფრო ეკონომიკურად/პროდუქტიულად გამოყენება. ეფექტიანობის აუდიტის ძირითადი პრინციპებია: ეკონომიურობა, პროდუქტიულობა და ეფექტიანობა, რომელიც ქმნის ეფექტიანობის აუდიტის საფუძველს. ეფექტიანობის აუდიტი შეისწავლის თუ რამდენად იყო დაცული საბიუჯეტო ორგანიზაციების მმართველობაში, პრაქტიკასა და სტრატეგიაში ეკონომიურობის პრინციპი.

ეკონომიურობის პრინციპი გულისხმობს საბოლოო პროდუქტის ხარისხის უცვლელობის პირობებში გატარებული ღონისძიებებისათვის გაწეული დანახარჯების მინიმიზაციას. დანახარჯებში კი იგულისხმება არა მარტო ფინანსური, არამედ ადამიანური და მატერიალური რესურსები. ამ მიმართულებით ეფექტიანობის აუდიტი საშუალებას იძლევა გაანალიზდეს და შეფასდეს, რამდენად კანონის შესაბამისად არის ორგანიზებული სახელმწიფო შესყიდვები, რამდენად ხელსაყრელ ფასად იქნა მოპოვებული საქონელი და მომსახურება შეესაბამება თუ არა ისინი მოთხოვნების რაოდენობას, ხარისხის გათვალისწინებით.

პროდუქტიულობის პრინციპისას მთავარია ორ კითხვაზე იქნას პასუხი გაცემული: შეიძლება თუ არა იმავე შედეგის მიღწევა უფრო ნაკლები დანახარჯებით და რაოდენობრივად და ხარისხობრივად ანალოგიური მოცულობის რესურსების გამოყენებით შეიძლება თუ არა უკეთესი შედეგის მიღწევა. ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, ეკონომიურობისა და პროდუქტიულობის პრინციპებს შორის მჭიდრო კავშირი არსებობს, რადგან ორივე რესურსი გამოყენებაზეა ორიენტირებული. პროდუქტიულობის პრინციპიდან გამომდინარე შესაძლებელია განისაზღვროს იყენებს თუ არა საბიუჯეტო ორგანიზაცია ოპტიმალური რაოდენობის რესურსების საჭირო რაოდენობისა და ხარისხის მომსახურებისა თუ პროდუქტის შესაქმნელად. ამრიგად, პროდუქტიულობის პრინციპიდან გამომდინარე შესაძლებელია შესწავლილი იქნას მიღწეული შედეგისა და გამოყენებული რესურსების თანაფარდობა.

ეფექტიანობის პრინციპის დროს ანალიზდება და შეფასება უკეთდება რამდენად იქნა მიღწეული მიზნები და როგორია კავშირი დაგეგმილსა და ფაქტობრივ შედეგებს შორის. ეფექტიანობა ორი ნაწილისაგან შედგება¹ პირველი, მიღწეული იქნა თუ არა პოლიტიკით განსაზღვრული მიზნები და მეორე, შეიძლება თუ არა ფაქტობრივი შედეგები ამ პოლიტიკას მივაწეროთ, აუდიტორს ეფექტიანობის შესაფასებლად ან გასაზომად აუდიტორს შეუძლია საბოლოო პროდუქტი ან შედეგი შეადაროს პოლიტიკით დასახულ მიზნებს.

არსებული პრაქტიკის გათვალისწინებით, შეიძლება ეს რთული აღმოჩნდეს, რადგან შეფასებისათვის საჭიროა ბევრი მონაცემები, მაგრამ ეფექტიანობის აუდიტის დროს საჭიროა განისაზღვროს: პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად, ფაქტობრივად რა წილი მოდის გამოყენებულ ინსტრუმენტებზე. ხშირად ეფექტიანობის აუდიტის აქცენტი მიმართულია არა რეალურ შედეგებზე, არამედ ეფექტიანობის წინაპირობებზე.

ეფექტიანობის აუდიტის დროს შესაძლებელია შეფასდეს რამდენად ეფექტიანად და მყარად არის ჩამოყალიბებული სამთავრობო პროგრამების მომზადებისა და დაგეგმვის ეტაპები:

- პროგრამის განსახორციელებლად შეფასდეს ორგანიზაციული სტრუქტურის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესისა და მართვის სისტემის ეფექტიანობა;
 - შეფასდეს რამდენად ადეკვატურია პროგრამის ეფექტიანობის გაზომვის, მონიტორინგისა და ანგარიშგების სისტემა;
 - შეფასდეს ფაქტობრივი სოციალური და ეკონომიკური შედეგები მიღწეულია ამ პოლიტიკით, თუ სხვა რაიმე მიზეზით;
 - გამოვლინდეს ის ფაქტორები, რომლებიც აბრკოლებს მიზნის დამაკმაყოფილებელ დონემდე მიღწევას;
 - გაანალიზდეს, გამოვლენილი პრობლემების მიზეზები სამთავრობო ღონისძიებებისა და პროგრამების ეფექტიანობის მიღწევის არსებული გზებით ხომ არ არის გამოწვეული;
 - გამოვლინდეს ალტერნატიული მიდგომები საქმიანობის უკეთ შესრულების მიზნით.
- აუდიტის სტანდარტების მიხედვით ეფექტიანობის აუდიტი ნაკლებად სტანდარტიზებულია და არჩევანის

გასაკეთებლად უფრო მოქნილია, მაშინ, როდესაც ფინანსური და შესაბამისობის აუდიტები არსებულ სტანდარტებს ეყრდნობა. ზემოთაღნიშნულის გათვალისწინებით სახეზეა სამივე სახის აუდიტის მახასიათებლების მჭიდრო ურთიერთკავშირი, რომელიც აუდიტორებს შორის ურთიერთთანამშრომლობისას მეტი შედეგების მიღწევის საშუალებას იძლევა (იხ. ცხ. 1).

ცხრილი 1

ძირითადი მახასიათებლების განსხვავებები ეფექტიანობის, ფინანსურ და შესაბამისობის აუდიტებს შორის

მახასიათებელი	ეფექტიანობის აუდიტი	ფინანსური აუდიტი	შესაბამისობის აუდიტი
მიზანი	შეფასდეს, რამდენად აკმაყოფილებს აუდიტის ობიექტის საქმიანობა ეკონომიურობას, პროდუქტიულობასა და ეფექტიანობას	შეფასდეს, რამდენად უტყუარი და სამართლიანია აუდიტის ობიექტის ანგარიშები	მენეჯერის საქმიანობის კანონთან შესაბამისობის შემოწმება
კვლევის საგანი	ორგანიზაცია, პროგრამა და მისი ღონისძიებები, მართვის სისტემები	საბუღალტრო და მართვის სისტემები	კანონთან შესაბამისობა
აკადემიური საფუძველი	სამართალი და სოციალური მეცნიერებები (ეკონომიკა პოლიტიკური მეცნიერებები, სოციოლოგია და სხვ.)	ბუღალტერია	ბუღალტერია და კანონმდებლობა
მეთოდები	განსხვავებულია პროექტის მიხედვით	სტანდარტული	სტანდარტული
შეფასების კრიტერიუმები	განსხვავებული კრიტერიუმები ცალკეული აუდიტისთვის	სტანდარტული კრიტერიუმები, რომლებიც ყველა ფინანსურ აუდიტს მიესადაგება	სტანდარტული კრიტერიუმები, რომლებიც ყველა ფინანსურ აუდიტს მიესადაგება

ეფექტიანობის აუდიტის პროცესი რამოდენიმე ეტაპისაგან შედგება. ეს ეტაპებია: 1) დაგეგმვა 2) ძირითადი შესწავლა 3) ანგარიშის მომზადება და 4) შემდგომი რეაგირება. თითოეული ეტაპი დაყოფილია ქვეეტაპებად (იხ. ცხ. 2)

ცხრილი 2

ეტაპები დაგეგმვა	ქვეეტაპები – აუდიტის თემების შერჩევა; – წინასწარი შესწავლა და გეგმის შემუშავება.
ძირითადი შესწავლა	– აუდიტის მტკიცებულებების შეგროვება და ანალიზი; – ანგარიშის პროექტის მომზადება.
ანგარიშის მომზადება	– აუდიტის საბოლოო შედეგი; – ანგარიშის პრეზენტაცია.
შემდგომი რეაგირება	– ეფექტიანობის აუდიტის რეკომენდაციებზე შემდგომი რეაგირება.

ამრიგად, თითოეული ეტაპი განსაზღვრავს აუდიტის შესასრულებელ კონკრეტულ სამუშაოებს, რომელშიც იგულისხმება: ინფორმაციის მოპოვება/შეგროვება შესაბამისი დოკუმენტების შედგენა და ანალიზი, შემდგომ მნიშვნელოვანი შედეგების შეფასებისა და რეკომენდაციების ფორმულირების უწყვეტი ანალიტიკური პროცესი. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს საბოლოო ანგარიშის მომზადებას, რომელიც გადაეცემა განსახილველად პარლამენტს და წარედგინება მთავრობასა და აუდიტის ობიექტს. ყოველივე ეს ფუნქცია შესასრულებლად ევალება სახელმწიფო აუდიტს, რომელიც ანგარიშვალდებულია მხოლოდ საქართველოს პარლამენტის წინაშე, როგორც დამოუკიდებელი ორგანო. აღნიშნული ფუნქციის შესრულებისათვის საჭიროა უმაღლესი აუდიტორული ორგანო იყენებდეს საერთაშორისო პრაქტიკით მიღებულ თანამედროვე მიდგომებს და მეთოდებს, რაც უზრუნველყოფს ქვეყანაში საბიუჯეტო სახსრების არა მხოლოდ მიზნობრივად ხარჯვას, არამედ მის ეფექტიან გამოყენებას ხარისხობრივი და რაოდენობრივი თვალსაზრისით. საერთაშორისო დონეზე ყოველივე ეს რეგულირდება, უმაღლესი აუდიტორული ორგანოების საერთაშორისო ორგანიზაცია INTOSAI-ის მიერ, რომელიც შეიმუშავებს უმაღლესი აუდიტორული ორგანოების საქმიანობის მარეგულირებელ საერთაშორისო სტანდარტებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გელაშვილი თ., ზარანდია ც., „ფინანსური ანგარიშგების აუდიტი“, თბ., უნივერსალი, 2007.
2. ქებაძენ., „აუდიტის საფუძვლები“, თბ., 2005.
3. საქართველოს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის სახელმძღვანელო „ეფექტიანობის აუდიტი“, თბ., 2013.
4. საქართველოს შემოსავლების სამსახურის სახელმძღვანელო „საგადასახადო აუდიტი“, თბ., 2012.
5. სახოკიაგ., ანანიძეჯ., „ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი“ თბ., 2010.

Giorgi Popkhadze

Akaki Tsereteli State University, Ph.D., Associate Professor

BASIC PRINCIPLES, STAGES AND CHARACTERISTICS OF EFFICIENCY AUDIT

Resume

Efficiency audit is gradually becoming an important strategic instrument internationally in terms of targeted and efficient use of state funds. With the help of it the public and media controls and receives information from government institutions, where it is possible to analyze and be properly planned any programs in future that are directly related to the use of public funds, which in the process of spending are undergoing a few stages in accordance to the relevant characteristics. In order to implement this, Supreme Audit authority, the State Audit shall carry out this in accordance with the international standards regulating the activities of audit bodies, ensuring the efficient use of budget funds in both qualitative and quantitative terms.

მუნიციპალური ბიუჯეტების ფორმირება საქართველოში

საბიუჯეტო ურთიერთობათა მოწესრიგება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ქვეყნებში, სადაც თანდათანობით მკვიდრდება საბაზრო ურთიერთობები. ასეთ ქვეყნებში ცენტრისა და რეგიონის საბიუჯეტო ურთიერთობების სრულყოფას მთლიან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ პროცესებთან ერთად, როგორც წესი, განსაზღვრავს მოქმედი საგადასახადო სისტემის მოქნილობა და ეფექტიანობა, რომლის უმთავრესი ინდიკატორია საბიუჯეტო შემოსავლების განაწილება სხვადასხვა დონის ბიუჯეტებს შორის. ეს საკითხი საქართველოშიც მწვავე დისკუსიის საგანია ბოლო ათწლეულების მანძილზე.

ნებისმიერი სახელმწიფოსათვის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის გარდამავალი პერიოდი რთული და მრავალმხრივი პროცესია, რომლის განხორციელების დროს აუცილებელია ადეკვატურად იქნას აღქმული ქვეყნის წინაშე მდგომი რეალური სოციალურ-ეკონომიკური ამოცანები ყველა დონეზე და განხორციელდეს ობიექტური ღონისძიებები, მათი სრულყოფილად გადაწყვეტისათვის.

თანამედროვე ეტაპზე, როდესაც განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში შეინიშნება ეკონომიკური და სოციალური პროცესების უპირატესი რეგიონალიზაცია, იცვლება ტერიტორიული ერთეულების სამეურნეო ფუნქციები, განვითარების კრიტერიუმები, მიზნები, მათი ადგილი რესურსების განაწილების სისტემაში, ძლიერდება რესურსების მობილურობა.

საქართველოში არსებულ ზოგადი ეკონომიკურ-პოლიტიკური მდგომარეობა ჯერჯერობით ვერ უზრუნველყოფს ადგილობრივი ბიუჯეტების შევსებას იმ ოდენობის ფინანსური რესურსებით, რაც საშუალებას მისცემს რეგიონებს წარმატებით გადაჭრან სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები. არსებული რეალობა გვიჩვენებს, რომ საბიუჯეტო ურთიერთობებში ადგილობრივი ინტერესების გაუთვალისწინებლობა იწვევს ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების შემოსავლების გეგმის არასრულყოფილად შესრულებას და შესაბამისად, ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელებას, ადგილობრივი პრობლემების გადასაჭრელად ფინანსური რესურსების უკმარისობას და აქედან გამომდინარე, ხარჯების დაფინანსებისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსური დახმარების გაწევის აუცილებლობას.

საქართველოში აქტიურად მიმდინარეობს ახალ ეკონომიკურ პირობებთან ადაპტაციის პროცესი, რომელიც, როგორც ცენტრალურ ხელისუფლებას, ასევე ქვეყნის ცალკეულ რეგიონებს რთული პრობლემების წინაშე აყენებს. ეს პრობლემები კიდევ უფრო მწვავედება ეკონომიკის დაბალი განვითარების ტემპების, მზარდი უმუშევრობის, მძიმე სოციალური ფონის და რაც მთავარია, ქვეყნის სტაბილური წინსვლისთვის აუცილებელი ფინანსური პოტენციალის სიმწირის პირობებში.

საქართველოს არ გააჩნია თვითმმართველობის არსებობის დიდი ტრადიცია, ის მხოლოდ ჩანასახის ფორმით არსებობდა 1918-1921 და 1991-1994 წლებში. ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების თანამედროვე სახით ჩამოყალიბებამდე საქართველოში მრავალი რეფორმა განხორციელდა. საქართველოს უახლეს ისტორიაში თანამედროვე სახით თვითმმართველობის ინსტიტუტმა ფუნქციონირება დაიწყო 1998 წლის 15 ნოემბრის ადგილობრივი არჩევნების შემდეგ თუმცა მასში უამრავი ცვლილება განხორციელდა და ამჟამადაც აქტიურად მიმდინარეობს ცვლილებების პროცესი.

1990-იან წლებამდე საბიუჯეტო ურთიერთობების სრულყოფის პრობლემა არ შეიძლება დამდგარიყო, რადგან ფინანსების მართვა მთლიანად ხორციელდებოდა ცენტრიდან, ხოლო ადგილობრივი ბიუჯეტები ცენტრალური ბიუჯეტის ორგანულ ნაწილს წარმოადგენდნენ. პრობლემა წარმოიშვა ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების დამოუკიდებელ რგოლად გამოყოფის შემდეგ, როდესაც აუცილებელი გახდა ადგილობრივი ბიუჯეტების უზრუნველყოფა რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის საჭირო ფინანსური რესურსებით.

პირველად დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში მიღებული იქნა 1993 წლის 30 მარტის კანონი „საბიუჯეტო სისტემისა და უფლებების შესახებ“, რომელმაც საბიუჯეტო სისტემაში ცენტრალიზმის პრინციპი გააუქმა და საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნების შესაბამისად განსაზღვრა ცენტრალური ბიუჯეტის, ავტონომიური რესპუბლიკებისა და ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების შედგენის განხილვის, დამტკიცებისა და საბიუჯეტო შემოსავლებისა და ხარჯების კლასიფიკაციის ძირითადი პრინციპები. ამ კანონის მთავარი ხარვეზი იყო უდევრიტო ბიუჯეტის შედგენა, რაც თავისთავად იმას მოწმობდა, რომ ჯერ კიდევ არ იყო დამღეული ჩვეული მიდგომები საფინანსო-საბიუჯეტო საქმიანობაში და ვერ ხდებოდა საბაზრო მოთხოვნების სრულფასოვნად გათვალისწინება. ასევე არ იყო გათვალისწინებული ხარჯების კლასიფიკაციის ოპტიმალობა, კონტროლის ხასიათი და ამ საქმიანობაში პასუხისმგებელ მუშაკთა სამართლებრივი ვალდებულებები. ეს ნაკლოვანებები აისახებოდა საბიუჯეტო

რეგულირებაზეც, რომელიც, როგორც წესი, ხორციელდებოდა სხვადასხვა დონის ბიუჯეტებს შორის სახელმწიფო შემოსავლის წყაროების განაწილებით. სხვადასხვა დონის ბიუჯეტებს შორის შემოსავლების განაწილების განსაზღვრული წესის თანახმად ცენტრალურ ბიუჯეტში თითქმის მთლიანად ირიცხებოდა გადასახადები (დღგ, აქციზი, საბაჟო), რომლებზეც მოდიოდა შემოსავლების სოლიდური ნაწილი და არასაგადასახადო შემოსავლების „ეფექტიანი“ სახეები, ასევე ადვილად აკუმულირებადი გადასახდელები (მოსაკრებლები ნებართვების, ლიცენზიების გაცემიდან და სხვა სახელმწიფო მომსახურების გაწევიდან).

თვითმმართველი ერთეულების ბიუჯეტებისათვის განსაზღვრული იყო შედარებით ძნელად ამოსაღები და ნაკლებშემოსავლიანი გადასახადების სახეები. ასეთი ვითარების შედეგად მართვის ადგილობრივი ორგანოები არასახარბიელო სიტუაციაში აღმოჩნდნენ. 2011- 2014 წლების საბიუჯეტო განაცხადში წინა წლებისგან განსხვავებით ასახვა ჰპოვა საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ შემუშავებულმა ახალმა საბიუჯეტო კლასიფიკაციამ, რომელშიც მოხდა გადასახდელების დეტალიზაცია აღრიცხვის გაუმჯობესების სრულყოფისა გამჭვირვალობის მიზნით.

ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოს საბიუჯეტო პროცესში მნიშვნელოვანი რეფორმები გახორციელდა, რის შედეგადაც დაიწყო ბიუჯეტების დანერგვა MTEF-ის პრინციპების მიხედვით, საბიუჯეტო კლასიფიკაცია გადავიდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის GFS-2001 კლასიფიკაციაზე, შემუშავდა „საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსი“, რომელმაც ერთიან სისტემაში მოაქცია და გაამარტივა ქვეყნის საბიუჯეტო პროცესი. რეფორმის შედეგად ასევე გაუმჯობესდა საბიუჯეტო სახსრების აღრიცხვა და ანგარიშგება. დაიწყო სახელმწიფო სექტორში აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების (IPSAS) და ინტეგრირებული სახელ-მწიფო ფინანსური საინფორმაციო სისტემის (PFMS) დანერგვის მიმართულებით.

ამჟამად საქართველოში ფუნქციონირებს ათასზე მეტი ადგილობრივი მმართველობის ორგანო, რომელთა დამოუკიდებლობის ხარისხი თვითმმართველობის ეფექტიანად განხორციელების თვალსაზრისით, საკმაოდ დაბალია. მათი საბიუჯეტო უფლებამოსილებანი ხორციელდება საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს საგადასახადო კოდექსის ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესახებ, „საბიუჯეტო სისტემის შესახებ“ და „ადგილობრივი მოსაკრებლების შესახებ“ საქართველოს კანონების შესაბამისად. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი მრავალფეროვანი სამართლებრივი ჩარჩოების არსებობის პირობებში, საკმაოდ რთულია საბიუჯეტო უფლებამოსილებათა და პასუხისმგებლობათა დიფერენცია მმართველობის სხვადასხვა დონეებს შორის. სადაო საკითხები უმრავლეს შემთხვევაში წყდება ადმინისტრაციული მითითებებით, რაც ზღუდავს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფისკალურ დამოუკიდებლობას, დაბრკოლებებს უქმნის მათ საკუთარი ფუნქციების შესრულებაში და ამცირებს შესაძლებლობებს სოციალ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრის თვალსაზრისით.

ბოლო ნახევარი საუკუნის განმავლობაში სახელმწიფო ფუნქციების ზრდის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ცენტრალიზებული მართვის მეთოდები არაეფექტიანია და საჯარო ფინანსების ახალი ინსტრუმენტებით შეცვლას მოითხოვს. ცენტრალიზაციამ ნეგატიურად იმოქმედა მიკროეკონომიკურ პარამეტრებზე და ადგილობრივი თვითმმართველობების სტიმულებზე, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში დამოუკიდებელი და ეფექტიანი პოლიტიკის გასატარებლად. თანამედროვე პირობებში საბიუჯეტო სისტემების ეფექტიანობის ამაღლების პრობლემას თითქმის ყოველთვის განიხილავენ ფისკალური დეცენტრალიზაციის ჭრილში, ეს პრობლემა განსაკუთრებით სიმწვავეთ იჩენს თავს გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, რამდენადაც მათში ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცვლილებებთან დაკავშირებული პროცესები ფაქტობრივად ერთდროულად მიმდინარეობს.

საქართველოში მართალია 2013 წელს მიღებული ორგანული კანონის „ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესახებ“ დეცენტრალიზაციით გარკვეული ნაბიჯები გადაიდგა, თუმცა უმწვავეს პრობლემად კვლავ რჩება ტერიტორიული ერთეულების მიზნებისა და საერთო სახელმწიფოებრივი ინტერესების გათვალისწინება, შეთანწყობა ჰარმონიზაცია

როგორც ვიცით დეცენტრალიზაცია, თავისი შინაარსით არის წარმომადგებლობითი და აღმასრულებელი ხელისუფლების ცენტრალურ, ადგილობრივ და თვითმმართველობის დონეებს შორის ფუნქციებისა და კომპეტენციების გამიჯვნა საბიუჯეტო და ქონებრივი დამოკიდებულების პრინციპების ჩამოყალიბება, ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის პროცესის, სახელმწიფო მმართველობისა და ადგილობრივი თვითმმართველობების სტრუქტურების თანამშრომლობის სისტემის ჩამოყალიბების ხელშეწყობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ არ არსებობს დეცენტრალიზაციის ერთიანი უნივერსალური მეთოდი, ვინაიდან დეცენტრალიზაცია არის ურთიერთდამოკიდებულების სისტემა სახელმწიფოსა და ადგილობრივ ტერიტორიულ ორგანოებს შორის, ხოლო ყველა ქვეყანას თვითმმართველობის ჩამოყალიბების განვითარების საკუთარი ისტორია, ტრადიციები და სპეციფიკა აქვს.

დეცენტრალიზაცია შეიძლება დავეყთ 4 ძირითად შემადგენელ ნაწილად:

1. პოლიტიკური კომპონენტი;
2. ადმინისტრაციული კომპონენტი;
3. ფისკალური კომპონენტი;
4. ეკონომიკური კომპონენტი;

მართალია ოთხივე კომპონენტი ძალიან მნიშვნელოვანია და წარმოუდგენელია რომელიმე ერთის სრულფასოვანი არსებობა დანარჩენი სამის გარეშე, მაგრამ დეცენტრალიზაციის ფისკალური ელემენტი მაინც

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს მისი სირთულის გამო. ამასთან, საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს დეცენტრალიზაციის პროცესში ყველაზე ხშირად შეცდომების დაშვება სწორედ ფისკალური საკითხების მოწყობისას ხდება.

ფისკალური დეცენტრალიზაციის სისტემის ძირითადი კომპონენტები

აუცილებელი პირობები: • არჩეული ადგილობრივი საბჭო; • ადგილობრივად დანიშნული ხელმძღვანელი პირები (სამსახურთა უფროსები); • ადგილობრივი ხელისუფლების (მთავრობის) მოქმედების მნიშვნელოვანი თავისუფლება შემოსავლების გაზრდის საკითხში; • ადგილობრივი მთავრობის მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა ხარჯების მიმართულებაზე; • ბიუჯეტის ავტონომია (დამოუკიდებლობა); • ხისტი ბიუჯეტის შეზღუდვების დაწესება; • გამჭვირვალობა;	სასურველი პირობები: • თავისუფლება მეტისმეტი (შეუსაბამო) ცენტრალური ხარჯების გაწევის ვალდებულებისგან; • არამიზნობრივი ტრანსფერები ხელისუფლების ზემდგომი დონიდან; • სასეხო უფლებამოსილებანი;

მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტები, ქვეყნის საბიუჯეტო სისტემის შემადგენელი რგოლია და იცავს საბიუჯეტო სისტემის ერთიანობის, ყოვლისმომცველობის, გამჭვირვალობის, ანგარიშვალდებულების, დამოუკიდებლობის და უნივერსალურობის პრინციპებს, ამიტომ გატარებული რეფორმების მიუხედავად საქართველოს საბიუჯეტო პროცესი შემდგომ განვითარებასა და სრულყოფას კვლავ საჭიროებს.

სტატიაზე მუშაობის პერიოდში შესწავლილ მასალებზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში მოქმედი თვითმმართველობის კოდექსის ამჟამინდელი მოდელი რამდენიმე ცვლილების და შესწორების მიუხედავად, ფისკალური დეცენტრალიზაციის კუთხით მაინც დახვეწას საჭიროებს.

საერთაშორისო გამოცდილებით, ქვეყნის სიძლიერე ძლიერი ქალაქი, ძლიერი რაიონი და ძლიერი სოფელია. ამისათვის კი, პირველ რიგში, საჭიროა რიგი საკანონმდებლო ცვლილებები, რომლებიც გამიჯნავს ერთმანეთისგან ცენტრალურ და რეგიონალურ უფლებებს, მოახდენს ცენტრის მინიმალურ ჩარევას ადგილობრივი თვითმმართველობის მართვის საკითხებს, ანუ მოახდენს როგორც მართვის, ისე ფინანსურ და ქონებრივ დეცენტრალიზაციას.

თანამედროვე ეტაპზე, როდესაც განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში შეინიშნება ეკონომიკური და სოციალური პროცესების უპირატესი რეგიონალიზაცია, იცვლება ტერიტორიული ერთეულების სამეურნეო ფუნქციები, განვითარების კრიტერიუმები, მიზნები, მათი ადგილი რესურსების განაწილების სისტემაში, ძლიერდება რესურსების მობილურობა. ამიტომ, მთავარი მიზანი უნდა იყოს ადგილობრივი თვითმმართველობის სწრაფი რეფორმა.

მიზანშეწონილია საქართველოშიც გადაიხედოს ურთიერთობები რეგიონებთან მიმართებით. ტერიტორიული საწყისის გაძლიერების მიზნით აუცილებელია ეკონომიკის რეგულირების საბიუჯეტო მეთოდების გაფართოება. ამ მიმართულებით, ჩვენს ქვეყანაში უნდა განხორციელდეს საგადასახადო საბიუჯეტო ურთიერთობების რეგლამენტირება, რაც, პირველ რიგში, ადგილობრივი ბიუჯეტების როლის ამაღლებაში უნდა გამოიხატოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მ. ვანიშვილი, ი. ბადაგაძე - „მუნიციპალური საბიუჯეტო სისტემა და ფინანსური მენეჯმენტი“. ქ. თბილისი. 2005 წ. 8-15 გვ.
2. ნ. ხადური - „საბიუჯეტო ფედერალიზმი და დეცენტრალიზაცია. რესპუბლიკური სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენციის „გამჭვირვალე ადგილობრივი ბიუჯეტი“ შრომათა კრებული. ქ.ქუთაისი 2008 წ. გვ 77
3. ი. მესხია. - „რეგიონული საბიუჯეტო-საგადასახადო სისტემების თანამედროვე პრობლემები“ ჟურნალი . „მიკრო-მაკროეკონომიკა“, №4, თბ., 1999, გვ. 25.
4. გ. გამსახურდია, ი. ჩხაიძე, „საბიუჯეტო ფედერალიზმის როლი ცენტრსა და რეგიონებს შორის ბიუჯეტში მართვის ურთიერთობების მოწესრიგებაში“. ყოველკვატრალური სამეცნიერო ჟურნალი. „ბიზნეს-ინჟინერინგი“. ქ.თბილისი 2012 №3 გვ.39-40
5. გ. გველესიანი „ფისკალური დეცენტრალიზაციის პრობლემები პოსკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირობებში (საქართველოს მაგალითზე)“. დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი, 2009.

6. ბ. ჭიჭინაძე „საქართველოს მუნიციპალიტეტების ეკონომიკური განვითარების პირობები და პერსპექტივები (ზესტაფონის მაგალითზე“. დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 2014.

7. ი. ჩხაიძე - „საქართველოს საბიუჯეტო საგადასახადო სისტემის სრულყოფა“. დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2013.

Nato Katamadze

Doctoral student of Technical University of Georgia

FORMATION OF MUNICIPAL BUDGETS IN GEORGIA

Resume

The article reviews topical issues of state territorial bodies and municipal budgets on the example of Georgia. Is analyzed the general decentralization topics are described, focusing on fiscal decentralization. Discussion between the central, local and self-government levels of governance and the problematic issues of budgets for separation and territorial formations. Is discussed the current practice and expertise in the modern history of Georgia. The article analyzes the importance of fiscal decentralization and explains that the problem of increasing efficiency of budget systems in the modern conditions is almost always discussed in the context of fiscal decentralization.

Transition to the principles of budget federalism is related to the separation of powers of income and expenditures, the formation of an efficient system of budgetary transfers and the necessity of horizontal and vertical equation. The unsettling of these issues hinders the formation of the income base of the local self-governments and regional structures, the development of the national financial and economic system, which ultimately reflects the development of local self-governments (municipalities) and general development of the country.

ნარმოიზა ქარქაშაძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნათია კურდღელია

შპს „დიელ კონსალტინგის“ აუდიტი

მარკეტინგი და გაყიდვის პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მიმდინარეობს მწვავე კონკურენცია ბაზარზე არსებულ კონკურენტებს შორის. ასე, რომ ვთქვათ ბრძოლა გადარჩენისათვის. ამიტომ უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მარკეტინგის სწორ გამოყენებას. ამასთან მნიშვნელოვანია გაიგო შენი მომხმარებელი, ვისზეც აპირებ საქონლის გაყიდვას, შემდეგ კი აირჩიო, რა უნდა შეთავაზო მას, რომ იყოს მიმზიდველი და ფასეული, რომელიც არ შეუძლია შესთავაზოს სხვა კომპანიებმა. მარკეტინგის დანიშნულება იმაშია, რომ გააკეთოს ისეთი შეთავაზება, რომელიც ადამიანებს მიიზიდავს თქვენ ბიზნესთან. მაგალითად, თუ თქვენ მიმართავთ მომხმარებლებს კითხვით: „გინდათ გააკეთოთ ეკონომია გადასახადების გადახდისას?“, მაშინ თქვენ ორიენტირდებით იმ ადამიანებზე, ვისიც საგადასახადო გადახდები საკმაოდ დიდია და ვინც დაინტერესებულია მათ ოპტიმიზაციასა და შემცირებაში. და თვენ ეუბნებით თქვენს შეტყობინებას: „მე შემიძლია შემოგთავაზოთ კანონიერი ხერხი, როგორ შევამციროთ გადახდები“. რაზეც თქვენ ლებულობთ პასუხს: „დიახ, ჩვენთვის ეს საინტერესოა. ჩვენ გვსურს გავიგოთ დაწვრილებით!“ ამგვარად, მარკეტინგი – ესაა საქმიანობა პოტენციური მომხმარებლების მოზიდვის შესახებ, მიმართული იმაზე, რომ მათ მომართონ თქვენ კომპანიას ან დაგიკავშირდნენ, განიხილონ თქვენი შეთავაზებული საქონელი ან მომსახურება.

მოდით განვიხილოთ რა დამოკიდებულებაშია მარკეტინგი და გაყიდვები ერთმანეთთან, ამისათვის განვიხილოთ კონკრეტული მაგალითი. რესტორან „ქალაქურის“ მფლობელი ატყობინებს ადამიანთა ჯგუფს, რომ ის არის რესტორნის მფლობელი. შემდეგ კი ეკითხება, ვინ არის შვიერი. რამდენიმე ადამიანი უპასუხებს დადებითად. ესაა მარკეტინგი: გამოვლენა იმ ადამიანების ვისაც სურს მიიღოს ის პროდუქტი, რასაც თქვენ სთავაზობთ. გაყიდვები ეხება იმას, როგორ დავარწმუნოთ ადამიანები მოვიდნენ ზუსტად რესტორან „ქალაქურში“, და არა რომელიმე სხვაში. ამგვარად, მარკეტინგი მდგომარეობს პოტენციური მყიდველების მოზიდვაში, ხოლო გაყიდვა – დარწმუნებაში რათა შეიძინონ ზუსტად თქვენი პროდუქტი და არა ვიღაც სხვისი.

აქ მნიშვნელოვანია ყურადღება გავამახვილოთ იმაზე, რომ კომპანიამ და გამყიდველმა უნდა გამოავლინოს უდიდესი ზრუნვა იმის თაობაზე, რათა მათი კლიენტების ცხოვრება გახადონ უკეთესი. მაშინაც თუ თქვენ არასდროს არ შეხვედრიხართ თქვენ კლიენტს, და ასრულებთ გაყიდვას ინტერნეტის მეშვეობით, მოტივაცია უნდა იყოს ძლიერი სურვილი თქვენი საქონლის ან მომსახურების დახმარებით გახადო მისი ცხოვრება უკეთესი მთლიანობაში ან სამუშაო სფეროში ნაწილობრივ. თქვენი მისწრაფება დეხმარო მომხმარებელს, რათა ის იყოს უფრო წარმატებული ცხოვრებაში და სამუშაოზე – ეს მნიშვნელოვანი ემოციური კომპონენტია გაყიდვის.

მოდით ყურადღება გავამახვილოთ იმაზე, თუ რა ტენდენციები შეიმჩნევა მსოფლიოში მარკეტინგის სფეროში. საინტერესოა ის, რომ მომხმარებლები მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილებიდან ერთმანეთის მსგავსია: ისინი ეძებენ უფრო სწრაფ, უფრო იაფ და უფრო უბრალო ხერხს იმის, როგორ მიიღონ მისთვის აუცილებელი საქონელი ან მომსახურება. და ყველას სურს ერთიდაიგივე: მიიღონ სასურველი სწრაფი და მათთვის მისაღები ხერხით, ამასთან გაყიდვა და მიწოდება განხორციელდეს თავაზიანი და მეგობრული მანერით. და ისინი წაველენ ნებისმიერ გამყიდველთან, რომელსაც შეუძლია დაეხმაროს მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაში, უფრო სწრაფად, იაფად და კარგი მომსახურებით.

იმათვის, ვინც ახდენს გაყიდვას და ვისაც სურვილი აქვს მომავალში რაღაც გაყიდონ, უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს წარმოადგენს მომხმარებლის გაგება, რადგანაც მომხმარებელი იმყოფება გაყიდვის პროცესის ცენტრში. ამიტომ უნდა შევადგინოთ მომხმარებლის ფსიქოლოგიური პორტრეტი და გავარკვიოთ, რას წარმოადგენს? რა განათლება აქვს? რა შემოსავალი აქვს? რა თანამდებობა უკავია? რამდენი ადამიანისგან შედგება მისი ოჯახი? რა სურვილები და მოთხოვნილებები აქვს? შეეცადეთ გაიაზროთ, რა პრობლემები შეიძლება ჰქონდეს მას? რა მიზნები აქვს დასახული? რისი ემინია? რა ხდის მას უფრო ბედნიერს? რა არ ჰყოფნის? როგორ დაეხმარება თქვენი პროდუქტი მას შეცვალოს ცხოვრება უკეთესობისაკენ? როგორ იღებს გადაწყვეტილებას ყიდვის შესახებ? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემის შემდეგ მოამზადეთ თქვენი პროდუქტის ისეთი აღწერა, რომ წარმოადგენდეს როგორც იდეალურ გადაწყვეტილებას მიზნობრივი კლიენტის მოთხოვნილებების და სურვილების დაკმაყოფილებისათვის. აუხსენით მას, რატომაც თქვენი პროდუქტი უკეთესი კონკურენტების ანალოგიურ საქონელზე, და რა არის თქვენი პროდუქტის

კონკურენტული უპირატესობა.

თანამედროვე საზოგადოება იმყოფება მუდმივი ცვლილებების ეპოქაში, ამიტომ გასაკვირი არაა, რომ გაყიდვებსა და მარკეტინგშიც მუდმივად ხდება ცვლილებები, რადგანაც იცვლება მომხმარებელი, იცვლება კონკურენცია, ჩნდება ახალი საჭონელი და მომსახურება. ამიტომ მნიშვნელოვანია შიგვალთ თქვენც. ის, რაც კარგ ეფექტს გვაძლევდა წინა კვირაში, ახლა არის მოძველებული და უკვე აღარ მუშაობს. ამიტომ ახალი იდეების, პროდუქტების, მომსახურების, რეკლამისა და წინსვლის განვითარების პროცესი უნდა იყოს უწყვეტი. და ეს ტენდენცია თანდათან ძლიერდება. მაგალითად, თუ თქვენ შეიმუშავეთ წარმატებული მარკეტინგული ან სარეკლამო პროგრამა, თქვენი კონკურენტები ისარგებლებენ ამით ერთი კვირის შემდეგ და დაიწყებენ იმავე იდეების გამოყენებას. ეს ნიშნავს, თქვენ უნდა იყო მზად იმისათვის, რათა შემდეგ კვირაში იმუშაო ახლებურად. და ასე შემდეგ. ამიტომ საქმეს უნდა მიუდგეთ შემოქმედებითად, იყო მოქნილი და მიზანსწრაფული.

კომპანიებმა წარმატებით რომ განახორციელონ მარკეტინგული სტრატეგიები აუცილებელია ვიცოდეთ რას ეფუძნება მისი გადაწყვეტილებები მომწოდებლის და საჭონლის შეფასებისას. ზოგიერთი მყიდველი ეძებს სავაჭრო შეთავაზებებს, რომლებიც ახდენენ დემონსტრირებას უმაღლესი რეიტინგული მაჩვენებლების მახასიათებლების მიხედვით, რომლებიც მათთვის წარმოადგენს ყველაზე მთავარს. სხვები, შესაძლოა ამჯობინებენ სავაჭრო შეთავაზებებს, რომლებიც ახდენენ სხვა მისაღებ შეფასებით ქულებს კლიენტისათვის სასურველი ცაკლეული პარამეტრების მიხედვით. მხოლოდ კვლევები იმის, როგორ მიიღება გადაწყვეტილება ყიდვის შესახებ, ვარაუდობს, რომ მყიდველთა უმეტესობა იყენებს კომპენსაციურ, მრავალფაქტორულ მოდელს, რომელიც მოიცავს გაწონასწორებულ სიდიდეებს სასურველი მახასიათებლების. ეს მახასიათებლები შეიძლება დავყოთ ორ ნაწილად. პირველი, იმის შეფასება რამდენად კარგად შეესაბამება პროდუქტი მინიშნებულ სპეციფიკურ მახასიათებლებს. და მეორე, ცალკე მნიშვნელობის მინიჭება სპეციფიკური მახასიათებლებისათვის. ეს საშუალო სიდიდეები მოიცავენ :

1. იმის შეფასებას, როგორ კარგად შეესაბამება პროდუქტი თითოეულ მახასიათებელს, რომლის მიხედვით ხდება მომხმარებელის შეფასება;

2. ფარდობითი მნიშვნელობა თითოეული მინიშნებული მახასიათებლის.[1] რუსული წიგნი

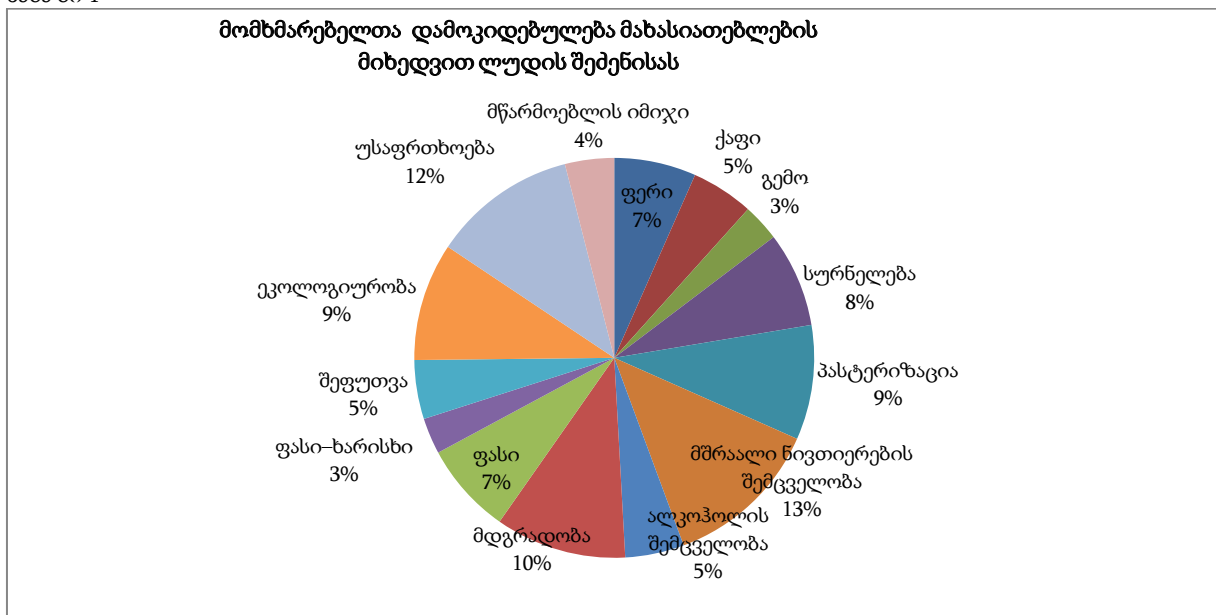
მარკეტინგული კვლევის ძირითად ობიექტს წარმოადგენს ფირმების ფუნქციონირების და გავითარების გარე პირობები: ბაზარი, მომხმარებელთა მოთხოვნა და მოტივაცია, აგრეთვე მისი საკუთარი საწარმო-გასაღები შესაძლებლობები. ასეთი კვლევა, საშუალებას აძლევს ფირმას აარჩიოს გასაღების ოპტიმალური ბაზარი, მოახდინოს თავისი საქმიანობის დაგეგმვა, საბაზრო სიტუაციის განვითარების პროგნოზირება და შეარჩიოს ბაზარზე ზემოქმედების შესაბამისი ღონისძიებები.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება, რომლის მიღებაც უწევს ფირმის ხელმძღვანელობას ესაა იმის განსაზღვრა, თუ წარმოებული პროდუქცია როგორი წარმატებით შეიძლება გაიყიდოს ბაზარზე. ამ პრობლემის გადაჭრისათვის კი საჭიროა პროდუქტის კონკურენტუნარიანობის წინასწარი შეფასება. კონკურენცია საუკეთესო გზაა პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებისა და ახალი საშუალებების ძიებისათვის.

ამისათვის ჩავატარეთ მარკეტინგული კვლევა პირობითად ლუდის მაგალითზე, რომელიც ხასიათდება შემდეგი მახასიათებლებით: ფერი, ქაფი (აქაფების უნარი, ქაფის სიმაღლე, ქაფმდეგობა), გემო, არომატი, სურნელება, პასტერიზაცია; მშრალი ნივთიერების შემცველობა, ალკოჰოლის შემცველობა, მდგრადობა 20°C ტემპერატურაზე, ფასი, შეფარდება ფასი-ხარისხი, შეფუთვა, ეკოლოგიურობა, უსაფრთხოება, მწარმოებლის იმიჯი.

ჩამოთვლილი მახასიათებლები შევთავაზეთ მომხმარებლებს, რათა გამოეხატათ საკუთარი დამოკიდებულება მათ მიმართ საჭონლის არჩევის დროს (იხ. ნახ. 1).

ნახაზი 1

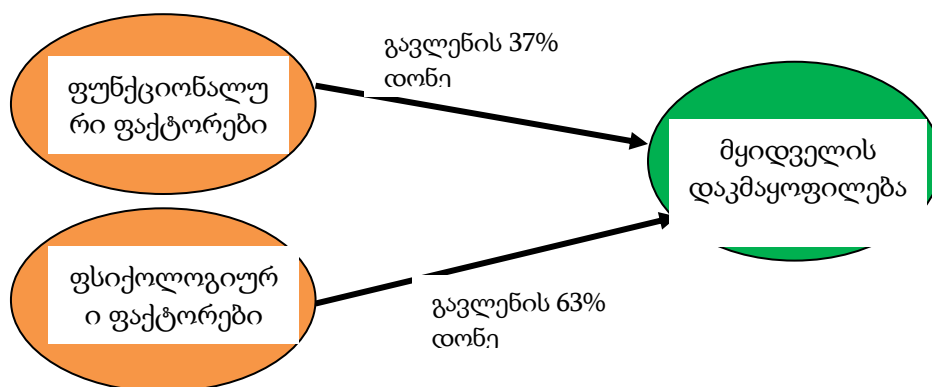

მომხმარებელი ლუდის შეძენისას მეტ ყურადღებას აქცევს ლუდის შემდეგ მახასიათებლებს: ქაფი, გემო, ალკოჰოლის შემცველობა, მდგრადობა, მწარმოებლის იმიჯი და შეფუთვა, მშრალი ნივთიერების შემცველობა, უსაფრთხოება.

გარდა ამისა, კომპანიებისათვის მნიშვნელოვანს წარმოადგენს იცოდეს როგორია ყიდვის შემდგომი შეფასება, რადგანაც ეს პირდაპირ დამოკიდებულებაშია გაყიდვების შემდგომ გაზრდასთან. უნდა აღინიშნოს, რომ მყიდველი ყიდვის შემდგომი შეფასება ხდება სხვადასხვა მოდელების საშუალებით, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია ორფაქტორიანი მოდელი, რომელიც გულისხმობს მყიდველის შეფასებას ფუნქციონალური ფაქტორების მიხედვით. ის მოიცავს თვისებას და მახასიათებლებს, რომლებიც უკავშირდება იმას, რომ პროდუქტი ნამდვილად ასრულებს მის ფუნქციონალურ დანიშნულებას. ამ ფუნქციონალურ მახასიათებლებს უწოდებენ აუცილებელ თვისებებს.

ფსიქოლოგიური ფაქტორები ესაა ფაქტორების კატეგორია დაკავშირებული მყიდველისა და გამყიდველის კონტაქტის პროცესთან. ეს მახასიათებლები აღიწერება, როგორც თვისება მომნიჭებული კმაყოფილების. ზოგიერთი გამყიდველი ამ ფაქტორს არ აქცევს ყურადღებას. ამიტომ არის, რომ იქმნება გაყიდვის პრობლემები, რადგან მყიდველისადმი უყურადღებობის გამოჩენა და მათი ინტერესების გაუთვალისწინებლობას მივყავართ ერთჯერად ყიდვასთან და არა მყიდველისა და გამყიდველის ჯანსაღ ურთიერთობასთან. ამ ფაქტორების გავლენის მოდელი შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგი სახით (იხ. ნახ. 2)

ნახაზი 2

ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ მარკეტინგი და მარკეტინგული სტრატეგიები უდიდეს როლს ასრულებენ გაყიდვების ზრდის პროცესში. ამიტომ ამ საკითხებს უდიდესი მნიშვნელობა უნდა მიეცეს სტრუქტურული ერთეულის ყველა დონეზე, რადგან ყველა თანამშრომლის მიზანი უნდა იყოს კლიენტის გულის მოგება და მათთან გრძელვადიანი ურთიერთობების დამყარება, რაც კომპანიისა და ნებისმიერი ფირმის საქმიანობას ყოფნას ახანგრძლივებს ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Томас М. Ингрэм, Раймонд В. ЛаФорг, Раимон А. Авила, Шарль Х. Швепкер Мл., Майкл Р. Вильямс-Профессиональные продажи, Санк-Петербург, Издательский Дом «Нева» 2003 стр.80-85
2. კვლევის შედეგები

Nargiza Karkashadze

Ph.D., Associated professor of Akaki Tsereteli State University

Natia Kurdgelia

Dial-Consulting Audit Ltd

MARKETING AND SELLING PROBLEMS IN THE MODERN STAGE

Resume

In the article "Marketing and Selling Problems in Modern Stages" is set out on the importance of marketing in the market economy where companies are trying to sell something. The article also provides the results of the survey, from which the particular product is clearly visible if the customer receives these and other goods, and what factors they prefer when buying a decision on the purchase.

The article contains recommendations that help companies to be successful in the market for long periods and to improve their financial situation and enhance the image as well as the production and product marketing of various products.

The final part of the article says that marketing and marketing strategies play an important role in the growth of sales. Therefore, these issues should be of great importance at all levels of the structural unit, since the goal of every employee is to win the client's heart and establish long-term relationships with them that prolong the presence of the company and any firm in the market.

ირაკლი ქვარაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი

მოსაპირკეთებელი ბუნებრივი ქვის მასალების როლი ეროვნული მრეწველობის განვითარებაში

მრავალსაუკუნოვანმა სამშენებლო პრაქტიკამ დაადასტურა ბუნებრივი ქვებით შენობა-ნაგებობების მოპირკეთების დიდი უპირატესობა სხვა სახის მოპირკეთების სამუშაოების შესრულებასთან შედარებით. გარდა იმისა, რომ ბუნებრივი ქვებით მოპირკეთება მნიშვნელოვნად მიზიდველს და ლამაზს ხდის ნებისმიერი შენობის ფასადს, იგი ძალიან კარგად იცავს მას მექანიკური, ატმოსფერული ნალექების, ქიმიური პროდუქტების, მტვრის და წყლის მავნე ზემოქმედებისაგან. ეს მკვეთრად ზრდის შენობების ხანმედგობას და საგრძნობლად ამცირებს ექსპლუატაციის ხარჯებს. ბუნებრივი ქვით მოპირკეთებული შენობების გამძლეობა ხელოვნურ იმიტაციასთან შედარებით მინიმუმ 8-10-ჯერ უფრო მეტია, ხოლო შენობების სხვადასხვა ხერხით შეღების ან შეღების შემთხვევაში აღნიშნული მაჩვენებელი კიდევ უფრო მნიშვნელოვნად იზრდება ბუნებრივი ქვით მოპირკეთების სასარგებლოდ.

აქედან გამომდინარე დღეს მოსაპირკეთებელი ქვის ბაზარი ერთ-ერთ ყველაზე განვითარებულ გლობალურ ბიზნესს წარმოადგენს. ყველა ქვეყანა ცდილობს მაქსიმალურად გამოიყენოს მათ ხელთ არსებული შესაძლებლობები ბუნებრივი მოსაპირკეთებელი მასალების წარმოებისათვის. კომპეტენტური საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევებით და გაანგარიშებებით, მსოფლიოში სამშენებლო ინდუსტრიის თითქმის 70%-იანი წილი უჭირავს, მაგრამ ბევრ ქვეყანას არ გააჩნია მისი რესურსები.

ბუნებრივი ვულკანური ქვების საბადოები მსოფლიოში არათანაბრად არის გადანაწილებული. მოპოვების 60%-ზე მეტი მოდის მხოლოდ 5-6 ქვეყანაზე: ჩინეთი, იტალია, ირანი, ბრაზილია, ინდოეთი. ამასთან გასაღების არეალი არის საკმაოდ დიდი და იგი ძირითადად მოიცავს ევროპას, როგორც მსოფლიოში ყველაზე დიდ მომხმარებელს, აშშ-ს და იაპონიას. ყოველწლიურად მსოფლიო ბაზრის მოთხოვნილება ამ მიმართულებით, მინიმუმ 7-9%-ით იზრდება. შედეგად უკანასკნელი თორმეტი წლის განმავლობაში მარმარილოს და ქვის მოპოვება-გადამუშავების მაჩვენებელი გაორმაგდა, რასაც დიდად შეუწყო ხელი ქვის საჭრელი მანქანა-დანადგარების და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვამ, საბადოების გამარტივებული ხერხით დამუშავებამ. საერთო მოხმარება უკვე 100 მლნ მ² მეტს შეადგენს, რაც მეტყველებს ბუნებრივი ქვის მაღალ კონკურენტუნარიანობაზე.

ასეთ პირობებში საქართველოს გააჩნია უნიკალური შანსი აწარმოოს დიდი რაოდენობით ბუნებრივი ქვის მოსაპირკეთებელი მასალები, როგორც შიგა ბაზრისათვის ასევე საექსპორტოდ და მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს ქვეყნის შემოსავლების გაზრდის საქმეში. საქართველოში ბუნებრივი ქვების ფართო არჩევანია და მათ მოსაპირკეთებელ მასალად გამოყენების ტრადიცია უძველესი დროიდან მოყოლებული არსებობს. იგი პირდაპირ არის დაკავშირებული არქიტექტურული ხუროთმოძღვრების განვითარებასთან, რომელიც სათავეებს იღებს პალეოლითის ხანიდან და გრძელდება დღემდე. ამის დასტურია საქართველოს დღევანდელ ტერიტორიაზე და მის ფარგლებს გარეთ აშენებული მრავალი ტაძარი, ეკლესია-მონასტერი, ისტორიული მნიშვნელობის მრავალსაუკუნოვანი ხიდი, ციხე-კოშკები, გალავნები, არქიტექტურული ძეგლები და ისტორიული სასახლეები. ყველა ზემოთხსენებული ნაგებობა შესრულებულია ქართული ბუნებრივი ქვით და მათი უმეტესობა დღემდე ინარჩუნებს პირვანდელ სახეს, რაც ქართული ბუნებრივი ქვის ხარისხზე და ქვის მოხმარების მაღალგანვითარებულ კულტურაზე მიგვანიშნებს.

საქართველო, საბერძნეთისა და იტალიის მსგავსად, გამორჩეულია მოსაპირკეთებელი ქვების საბადოების გავრცელების თვალსაზრისით. ქვები ხასიათდება დაბალი რადიაციით და კარგი ფიზიკურ-მექანიკური თვისებებით, რაც მათი გამოყენების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა. გარდა ამისა გააჩნიათ გამორჩეული დეკორატიულობა, ფერთა გამა, ტექსტურა და ბუნებრივი დიზაინი. მიუხედავად ამისა ქართულ ქვებს სხვებთან შედარებით ძალიან დაბალი ფასი აქვს რადგანაც, ბოლო წლებში ცალკეული მცდელობების მიუხედავად, მაინც ჯერ კიდევ ვერ ხორციელდება მისი მოპოვება და დამუშავება საერთაშორისო ნორმების შესაბამისად.

გასული საუკუნის განმავლობაში შესრულებული ფართომასშტაბიანი და დეტალური გეოლოგიური საძიებო-კვლევითი სამუშაოების საფუძველზე, საქართველოში ბუნებრივი ქვების მოსაპოვებელი 231 საბადო იყო დაფიქსირებული, რომელიც მიეკუთვნება სხვადასხვა ტიპს და გამოირჩევა დეკორატიული თვისებებით. საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს ლიცენზირების დეპარტამენტის მიერ ამჟამად გაცემულია ბუნებრივი სამშენებლო მოსაპირკეთებელი ქვის მოპოვება-გადამუშავების 219 ლიცენზია. მათგან რეალურად მოქმედია სულ რამდენიმე. საერთო მოთხოვნილების გაზრდასთან ერთად, უკანასკნელ წლებში კვლავ აქტიურად დაიწყო ბუნებრივი ქვის ახალი საბადოების და ცალკეული ქვის ჯიშების საძიებო-კვლევითი სამუშაოები, რომელმაც თვალნათლივ დაადასტურა, რომ საქართველოს სამშენებლო მოსაპირკეთებელი ქვების ძალზე

მნიშვნელოვანი მარაგები გააჩნია და ის მთლიანობაში 1.5 მილიარდ კუბურ მეტრს აღემატება (ცხრილი 1).
ცხრილი 1

საქართველოს მოსაპირკეთებელი და საშენი ქვების მარაგები

№	ნედლეული	საბადოების რაოდენ.	%	მარაგები, ათასი მ³
1	გაბრო	8	3,5	120000
2	გრანიტი	6	2,6	42000
3	სიენიტი	1	0,4	10000
4	კვარციათი დიორიტი	9	3,9	70000
5	ტეშენიტი	5	2,2	50000
6	დიაბაზი და გაბრო-დიაბაზი	25	10,8	135000
7	ბაზალტი და დოლერიტი	46	19,9	270000
8	ანდეზიტი და დაციტი	15	6,5	221000
9	დეკორატიული ტუფი	30	13	145000
10	მარმარილო	9	3,9	25000
11	მარმარილოსებრი კირქვა	24	10,4	125000
12	საშენი კირქვა	53	22,9	301000
	სულ	231	100	1514000

საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში სამშენებლო მოსაპირკეთებელი ქვის ინდუსტრია საკმაოდ განვითარებული იყო საქართველოში. მრავალი კარიერი და ქვის გადამამუშავებელი საწარმო შედიოდა საშენ მასალათა მრეწველობის სამინისტროს დაქვემდებარებაში. თითოეული მათგანი დიდი მოთხოვნილებით სარგებლობდა მთელი ქვეყნის მასშტაბით და მის ფარგლებს გარეთ. განსაკუთრებით ფართოდ გამოიყენებოდა ქართული ქვები (ტუფი, გრანიტი, მარმარილო, ტეშენიტი) რუსეთში და აღმოსავლეთ ევროპის სოციალისტურ ქვეყნებში.

სალიეთის წითელი ფერის მარმარილოს ექსპორტი წარმატებით ხორციელდებოდა იაპონიაში, იტალიაში და ესპანეთში. საქართველოში, ფაქტიურად ყველა მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი შენობის, მეტროს სადგურების, სხვადასხვა თავშესაფრის ადგილების მოსაპირკეთებლად სარგებლობდნენ ადგილობრივი წარმოების ბუნებრივი ქვებით. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, საქართველოს ეკონომიკაში და პირველ რიგში სამშენებლო სფეროში განვითარებული უმძიმესი კრიზისის პირობებში, დიდი ხნის განმავლობაში ბუნებრივი მოსაპირკეთებელი ქვების მოპოვება-გადამამუშავებას პრაქტიკულად არანაირი ყურადღება არ ექცეოდა. უფრო მეტიც, არსებული ქვის გადამამუშავებელი საწარმოების ძვირადღირებული, მაღალტექნოლოგიური დაზგა-დანადგარების დიდი უმრავლესობა გაიძარცვა, დაიშალა და ჯართში ჩაბარდა ან გაიყიდა საზღვარგარეთ. ქვების დახერხვა კი ძალიან შეზღუდული რაოდენობით და ისიც ძირითადად არა მოსაპირკეთებელი დანიშნულებით მხოლოდ კუსტარული წესით ხორციელდებოდა.

მიმდინარე საუკუნის დასაწყისისთვის ქ.თბილისში სამების საკათედრო ტაძრის მშენებლობაზე გარე მოსაპირკეთებელი სამუშაოების შესრულების უზრუნველსაყოფად ამოქმედებული იქნა ქვის გადამამუშავებელი პირველი სრულფასოვანი საწარმო სს „ბოლნისის ტუფი“, რომელსაც აღნიშნული ქვების მოსაპოვებლად საკუთარი კარიერი გააჩნია და დღესაც ამ მეტად მნიშვნელოვანი ქვის ფაქტიურად ერთად-ერთ მწარმოებლად ითვლება საქართველოში. ბოლნისის ტუფით ხორციელდება ამჟამად ქ.თბილისში მახათას მთაზე მშენებარე ივერიის ღვთისმშობლის ხატის სახელობის ტაძრის, ზუგდიდის, ცაგერის, ლენტეხის, გორის და საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მშენებარე თითქმის ყველა სხვა ტაძრისა და ეკლესია-მონასტრის მოპირკეთება.

უახლესი ტექნოლოგიური დანადგარებით საკმაოდ კარგად აღჭურვის მიუხედავად, ვერ შეძლო მოსაპირკეთებელი ქვების წარმოების ბაზარზე ფეხის მოკიდება ქ.ქუთაისში, თითქმის ამავე პერიოდში ჩამოყალიბებულმა საწარმომ შპს „ქართულმა ქვებმა“, მაღალხარისხიანი გრანიტის მომპოვებელი კარიერით. რაც არ უნდა გასაკვირი იყოს ეს საწარმო მხოლოდ არასტანდარტული ზომის გრანიტის ქვების დახერხვით შემოიფარგლა და ვერ შეძლო საწარმოში არსებული ქვის გადამამუშავებელი თანამედროვე დაზგებისა და მოწყობილობების შესაძლებლობების სრულფასოვანი გამოყენება. არასწორი მენეჯმენტის გამო საწარმო უმძიმეს ფინანსურ მდგომარეობაში აღმოჩნდა და მეორე წელია სასამართლო დავების გადაწყვეტის მოლოდინში დახურულია.

შპს „მარმარილო“ იყო ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც დაიწყო საქართველოში ბუნებრივი ქვის იმპორტი. იგი დღესაც წარმატებით აგრძელებს აღნიშნულ საქმიანობას და საკმაოდ დიდი რაოდენობით ახდენს სხვადასხვა ქვეყნებიდან შემოტანილი ბუნებრივი ქვების რეალიზაციას ადგილობრივ ბაზარზე. ბოლო წლებში ანალოგიური საქმიანობით არის დაკავებული შპს „ელ-ჯი-გლასი“, რომელიც ერთ-ერთი მოწინავე კომპანიაა მოსაპირკეთებელი სამუშაოების შესრულების მხრივ და მოსაპირკეთებელი ქვების იმპორტის გარდა დაიწყო ადგილობრივი ბუნებრივი ქვების ფილების საკუთარი ძალებით დამუშავება.

ასევე საზღვარგარეთიდან შემოტანილი ქვების დაჭრით, დამუშავებით და მოპირკეთების სამუშაოების შესრულებით დაიწყო თავისი საქმიანობა 2003 წლიდან შპს „კამარამ“, რომელმაც უკანასკნელ 2-3 წელიწადში მოახერხა წარმოების გაფართოებასთან ერთად რამდენიმე ადგილობრივი კარიერის დამოუკიდებლად დამუშავების

დაწყებაც და ამ დარგის ლიდერად გადაიქცა. იგი ამჟამად აქტიურ მონაწილეობას იღებს საქართველოში მშენებარე ობიექტების მოპირკეთებაში, დიდ ყურადღებას უთმობს წარმოების ხარისხის ამაღლებას და ნამდვილად მისაბამი მაგალითი გახდა ქვის დამამუშავებელი მრავალი დამწყები საწარმოსათვის, რომელთა რიცხვი მართალია ნელა, მაგრამ მაინც იზრდება. ყველაზე მისასალმებელი ამ მხრივ ის ფაქტია, რომ ქვის დამამუშავებელი საწარმოების გახსნის ტენდენცია შეიმჩნევა ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში. კერძოდ მომავალი 2018 წლიდან გათვალისწინებულია უახლესი დანადგერებით ყოველმხრივ აღჭურვილი ქვის დამამუშავებელი საწარმოების ამოქმედება ფოთში, მარნეულში და თერჯოლის რაიონში

აღსანიშნავია, რომ ადგილობრივი საწარმოების სიმწირის და ხშირ შემთხვევაში გამოშვებული პროდუქციის დაბალი ხარისხის გამო საქართველოში აქტიურად დაიწყო მოღვაწეობა იტალიის, საბერძნეთის, თურქეთის, ირანის და სხვა ქვეყნების კომპანიებმა. შესაბამისად ყოველწლიურად მატულობს ბლოკების, ფილებისა და სხვა ქვის პროდუქტების იმპორტის ხვედრითი წილი, როდესაც ქვეყანაში იმპორტის ჩანაცვლების უდიდესი პოტენციალი გააჩნია. მთავარია სწორად და გეგმაზომიერად დაიგეგმოს და განხორციელდეს ასეთი ტიპის ადგილობრივი საწარმოების მუშაობა. აღნიშნულის სადემონსტრაციოდ რამდენიმე მაგალითის მოყვანაც საკმარისია.

ძალიან ბევრი ქვეყანა არის დაინტერესებული საქართველოდან სხვადასხვა ფერის ტუფის ქვების, განსაკუთრებით ბოლნისის ტუფის ქვის შეძენით, რაზეც ყოველწლიურ საერთაშორისო გამოფენებზე წარდგენილი ექსპონატების მიმართ უცხოელების განსაკუთრებული ყურადღება და თანამშრომლობის სურვილი მეტყველებს. ძალიან დასანანია, რომ უკანასკნელ წლებში არაერთი მცდელობისა და რამდენიმე მნიშვნელოვანი ცალკეული პარტიების გაგზავნის მიუხედავად არაბეთის და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებში, სს „ბოლნისის ტუფმა“ მაინც ვერ მოახერხა საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი კონკურენტუნარიანი ქვის დეტალების დამზადება და მათი სისტემატიური ექსპორტის განხორციელება. ეს ფაქტი აშკარად მიუთითებს აღნიშნული საწარმოს სრული გადაიარაღებისა და მომსახურე პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლების აუცილებლობაზე.

ქვეყნის ერთ-ერთი სიმდიდრეა უნიკალური და ეკსკლუზიური, მაღაქიტის ფერის ქვა - დიაბაზი. დიაბაზი გამოიყენება საგზაო ქვის (ქვაფენილი, ტროტუარის ქვა), რიტუალური ნაკეთობების წარმოებისას, პრეცენზიურ მანქანათმშენებლობაში, მშენებლობაში, როგორც ცოკოლის ქვა, ბლოკების და მოსაპირკეთებელი სამშენებლო მასალების (ფილების) დამზადებაში, რომლის ნარჩენებიც მიდის ღორღის წარმოებაში, გამოიყენება ფართო მოხმარების ღუმელების წარმოებაში და საუნებში. მსოფლიოში არსებობს ბლოკური დიაბაზის წარმოების სამი ძირითადი რეგიონი: ავსტრალიური, რომლის ფასი რამოდენიმეჯერ აღემატება კარელიის დიაბაზს (რუსეთი), თუმცა ხარისხით თითქმის იდენტურნი არიან; უკრაინული დიაბაზი, კარელიურზე ბევრად უხარისხოა და მასზე თითქმის 2-ჯერ იაფი ღირს. კარელიის დიაბაზი გამძლეობით გამოირჩევა (ნაკეთობები რამოდენიმე ასწლეულს დგანან, ალბათ უფრო მაღალი სიმკვრივის გამო). უკრაინული დიაბაზი შეიცავს დიდი რაოდენობით რკინის მინარევებს, რაც მის კოროზიისკენ მიდრეკილებას და დროთა განმავლობაში ფერთა გამის დაკარგვას იწვევს. მათ შორის საუკეთესოდ შეიძლება ჩაითვალოს საქართველოში არსებული ღია ნაცრისფერი და მწვანე დიაბაზი, რომელიც მთებიდან ჩამონაშლელების სახით მოიპოვება და განსაკუთრებული მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. დიდი გაბარიტული ზომებისა და წონის მქონე ასეთი ქვის ლოდების მაღალმთიანი რეგიონებიდან გამოტანა და დაჭრა-დამუშავება ბევრ სირთულეებთან არის დაკავშირებული და ცალკეული, ინდივიდუალური შეკვეთების შესრულების გარდა ჯერ-ჯერობით ვერ ხერხდება მათი წარმოების უზრუნველყოფა.

ბუნებრივი ქვების უნიკალურობის, მათი მიმზიდველი ვიზუალური სახისა და მრავალფეროვნების გარდა, მათი წარმოების გაფართოებისათვის საქართველოში ძალიან კარგი სხვა პირობებიც არსებობს. ეს არის განვითარებული ინფრასტრუქტურა და კომუნიკაციები, შედარებით იაფი ძირითადი რესურსები - ელექტროენერგია, მუშახელი (500-600 ლარი) და წყალი, მომგებიანი გეოგრაფიული მდებარეობა: გასასვლელი შავ ზღვაზე (პორტები: ფოთი და ბათუმი), რაც ხელმისაწვდომს ხდის ევროპის და აზიის ბაზრებს. ქვეყანას აქვს დიდი ექსპორტის პოტენციალი, რადგანაც ბლოკებზე, ფილებზე და დეტალებზე არის მზარდი მოთხოვნა, როგორც საერთაშორისო ბაზარზე, ისე რეგიონში.

აუცილებლად გასათვალისწინებელია და მხედველობაშია მისაღები ის ფაქტი, რომ ქვეყნის მოსახერხებელი მდებარეობის გამო ძალიან პერსპექტიულ მიმართულებას წარმოადგენს იმპორტირებული ქვის ბლოკების შემოტანა და დახერხვა-დამუშავება შემდეგ სხვა ქვეყნებში რეექსპორტის განხორციელების მიზნით.

ლიტერატურა

1. ი.ქვარაია, ა.ფიროსმანიშვილი. ტაძრის ცოკოლის მოწყობა ყაზბეგის დიაბაზის გამოყენებით. სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი “მშენებლობა”. № 4(43), თბილისი 2016.
2. ზ.ეზუგბაია, შ.ბაქანიძე, ი.ქვარაია, ი.ირემაშვილი. სამშენებლო პროცესების ტექნოლოგია. II ნაწილი. ტექნიკური უნივერსიტეტი. თბილისი. 2016.

THE ROLE OF NATURAL PAVING STONE MATERIAL IN NATIONAL INDUSTRY DEVELOPMENT

Resume

Paving stone market is one of the most developed global businesses. In such conditions Georgia has a unique chance to produce a large number of natural filling materials as well as for the export market and to contribute significantly to the country's revenue. There are 231 deposits found in natural stones in Georgia and tradition of using natural facing stones from ancient times. It is particularly noteworthy that Georgian stones are characterized by low radiation and good physical-mechanical properties that are the most important prerequisites for their use. Besides, they have distinguished decorative elements, color gamma, texture and natural design. However, in Georgia there are several enterprises operating at the level of modern demands, and very small quantities are produced and cultivated. Therefore, in the shortest possible time, this field may become one of the top priority and prestigious directions of the national industry.

ხატუნა შალამბერიძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
და ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

კომერციული ბანკების საქმიანობის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში

კომერციული ბანკები, როგორც ფინანსური შუამავლები, თანამედროვე, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში განსაკუთრებული მნიშვნელობით ხასიათდება, ვინაიდან ყოველი ეკონომიკური გარიგება, რომელსაც თან სდევს ფულადი ოპერაცია, ჯაჭვურად არის დაკავშირებული საბანკო სექტორთან, ყოველი ფიზიკური თუ იურიდიული პირის თავისუფალი ფულადი სახსრები თავს იყრის კომერციული ბანკის დეპოზიტზე და ყოველი ფინანსური კრიზისის გადაწყვეტის უმარტივეს ფორმად საბანკო კრედიტი გვევლინება. კომერციულ ბანკებზე გაზრდილი მოთხოვნის ფარგლებში გარდაუვალ აუცილებლობას წარმოადგენს მისი საბუღალტრო აღრიცხვის სწორად წარმოება. კომერციული ბანკების საქმიანობის აუდიტორული შემოწმება კი თავის მხრივ უზრუნველყოფს ნდობით აღჭურვილი და საიმედო საბანკო სისტემის შექმნას. საბანკო სისტემის წარმატებული ფუნქციონირება კი თავის მხრივ ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადობის საფუძველია.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ცენტრალური ბანკის ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა სახელმწიფო რეგულირების მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია კონიუქტურული რყევებისა და დეპრესიების გადალახვისათვის, ინფლაციური პროცესების დაძლევის უზრუნველსაყოფად, ინვესტიციებისა და საწარმოების ზრდის სტიმულირებისათვის, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე მსოფლიო საბანკო ბაზარზე, მეტად მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მიზნების განსაზღვრა ქვეყნაში არსებული საფინანსო-ეკონომიკური მდგომარეობის ანალიზიდან გამომდინარე ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების გათვალისწინების საფუძველზე.

საბანკო სისტემა საბაზრო ეკონომიკის ერთ-ერთ ურთულეს და აუცილებელ სფეროს წარმოადგენს, რომელიც განვითარების თავისებურებებით ხასიათდება და მთლიანად ეკონომიკური სისტემის ქმედუნარიანობის ხარისხს განსაზღვრავს. საბაზრო ურთიერთობები წარმოუდგენელია ფულად-საკრედიტო სისტემის აქტიური ფუნქციონირების გარეშე, იგი ზემოქმედებას ახდენს ეკონომიკის პრაქტიკურად ყველა სფეროზე, განსაზღვრავს მის მიმართულებებს და ტრაექტორიებს.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში კრიზისული სიტუაციები და მათი ნეგატიური შედეგები უფრო მეტად ზემოქმედებენ როგორც, მთლიანობაში ფულადი ბაზრის მდგომარეობასა და მის განვითარებაზე, ასევე კომერციული ბანკების ოპერაციებზეც. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ფულად ბაზრებზე კომერციული ბანკების ოპერაციათა განვითარების ტენდენციებისა და პერსპექტივების შესწავლის აქტუალურობა განპირობებულია შემდეგი საკითხებით:

- ფულად ბაზარზე კომერციული ბანკების ოპერაციების განხორციელებისას უცხოური და ეროვნული გამოცდილების გამოყენების აუცილებლობა;
- ფულად ბაზარზე კომერციული ბანკების ოპერაციების განვითარებაზე ზემოქმედები ფაქტორების გამოვლენა;
- ფულად ბაზარზე კომერციული ოპერაციების განვითარების ტენდენციებისა და პერსპექტივების განსაზღვრა;
- თანამედროვე ფულად ბაზარზე კომერციული ბანკების ოპერაციების შემდგომ განვითარებასათვის კონკრეტული ზომებისა და წინადადებების შემუშავება.

- თანამედროვე ფულად ბაზრებზე კომერციული ბანკების ოპერაციათა განვითარების ტენდენციებმა და პერსპექტივებმა, რომელიც მთელ რიგ თეორიულ-მეთოდოლოგიურ და პრაქტიკულ ასპექტებს მოიცავს.

საქართველოში კომერციული საბანკო საქმიანობის ისტორია მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრიდან იწყება. დღევანდელი ქართული საბანკო სისტემა 1991 წელს თავიდან აღმოცენდა, რადგან, სამწუხაროდ, დაახლოებით 70 წელი, საბჭოთა კავშირში ყოფნის დროს, არა მარტო ქართული ბანკები არ არსებობდა, არამედ ზოგადად კერძო საბანკო სისტემა არ იყო დაშვებული. იყო მხოლოდ სახელმწიფო ბანკები, რომლებიც ძირითადად ფულის შემნახველი საღაროების როლს ასრულებდნენ.

საქართველოს ეროვნულ ბანკს წლების მიხედვით აქვს გამოქვეყნებული ინფორმაცია საქართველოში მოქმედი ბანკების რაოდენობის შესახებ. 2017 წლის მარტიდან საქართველოში 16 კომერციული ბანკი მოქმედებს.

ბანკების რაოდენობის კლების პარალელურად იზრდება ბანკების ფილიალებისა და სერვისცენტრების რაოდენობა. ეს იმ ფონზე, როდესაც უამრავი მომხმარებელი ინტერნეტბანკს იყენებს, საღაროები, ფაქტობრივად, ფულის ჩასარიცხმა აპარატებმა ჩაანაცვლა. 1996 წელს 61 ბანკს ჰქონდა 242 ფილიალი, დღეს კი 16 ბანკს 955 ფილიალი და სერვისცენტრი აქვს.

ქართული საბანკო სექტორის განვითარების შესაფასებლად ერთ-ერთი ყველაზე კარგი ინდიკატორია საბანკო აქტივების ცვლილების ტენდენცია. საბანკო აქტივებზე მოპოვებული ინფორმაციის ანალიზის შედეგად შეგვიძლია

ავლენიშნით, რომ ბოლო 12 წელიწადში ძალიან დიდი პროგრესია მიღწეული, რაც გარკვეულწილად იმანაც განაპირობა, რომ 2004 წელს ბანკების ჯამური აქტივები 1,7 მილიარდი ლარი იყო. 2016 წლის ივლისის მონაცემებით 26.7 მილიარდი ლარია, ანუ გაზრდილია 15,7-ჯერ. აქტივების ზრდასთან ერთად გაიზარდა ბანკების სააქციო კაპიტალიც. 2004 წელს 400 მილიონ ლარამდე იყო, 2016 წლის ივლისში კი 3.8 მილიარდი ლარი შეადგინა. ეს ნიშნავს, რომ ბანკების რაოდენობის კლების მიუხედავად საქართველოს საბანკო სექტორი იზრდება და მეტ როლს თამაშობს ქვეყნის ეკონომიკაში.

ბანკების განვითარების აუცილებელი პირობა დეპოზიტების ზრდაა. ამ მხრივ ბოლო 20 წელიწადში მნიშვნელოვანი პროგრესი შეინიშნება. 1996 წელს ყველა ბანკში არსებული დეპოზიტი ერთად 56 მილიონი ლარი (მშპ-ის 1.5%) იყო, 2016 წლის ივლისში კი 16 მილიარდ ლარს (მშპ-ს 51%) გადააჭარბა. თუმცა მოსახლეობა დანაზოგის გაკეთებას უცხოურ ვალუტაში უფრო ამჯობინებს, ვიდრე ლარში. ბანკებში 16 მილიარდის 70%-მდე უცხოურ ვალუტაში განთავსებული დეპოზიტებია. ბოლო წლებში ლარში გამოსახული დეპოზიტების ზრდას ლარის კურსის გაუფასურებამაც შეუწყო ხელი. დოლარში დეპოზიტების მატების ნაკლები ტემპია.

ლოგოკურია, რომ დეპოზიტების ზრდას თან ახლავს ბანკების მიერ გაცემული სესხების ზრდა. სესხებთან დაკავშირებით ინფორმაცია 2003 წლიდან მოვიპოვეთ. 2003 წელს 746 მილიონი ლარის (მშპ-ის 8,7%) სესხი იყო გაცემული, 2016 წლის ივლისის მდგომარეობით კი 22-ჯერ მეტი, 16.8 მილიარდი ლარის სესხია (მშპ-ის 52%) გაცემული. გამომდინარე იქიდან, რომ ბანკებს დეპოზიტების უმეტესობა უცხოურ ვალუტაში აქვთ, სესხების უმეტესობასაც უცხოურ ვალუტაში გასცემენ. ბოლო მონაცემებით, სესხების 65% უცხოურ ვალუტაშია გაცემული.

საბანკო აქტივებზე 1996 წელს კომერციული ბანკების სესხებზე საშუალო წლიური საპროცენტო განაკვეთი 61% იყო, 2016 წლის ივნისში კი – 13.1%. საპროცენტო განაკვეთი განსაკუთრებით სწრაფად 2006 წლამდე იკლებდა. 2007 წელს შეაფერხა მაღალმა ინფლაციამ, ხოლო 2008-2009 წლებში – მსოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა. 2012 წლიდან განაკვეთები ისევ კლების ტენდენციას დაუბრუნდა, რაც 2015 წლიდან ლარის საგრძნობი გაუფასურებით წარმოქმნილმა ფინანსური არასტაბილურობის რისკმა შეაჩერა. 2015 წლიდან მონეტარული პოლიტიკა მნიშვნელოვნად გამკაცრდა, რაც პირდაპირ აისახება ლარში გასაცემი (ზოგ შემთხვევაში გაცემული) სესხების საპროცენტო განაკვეთებზე. რადგან დღეს ბანკებს საკრედიტო რესურსი (განსაკუთრებით, გრძელვადიანი რესურსი) უცხოურ ვალუტაში აქვთ და ამასთან უცხოური ვალუტა უფრო მყარია, 2016 წელს ლარში გაცემულ სესხებზე საპროცენტო განაკვეთი თითქმის 2-ჯერ მეტია, ვიდრე უცხოურ ვალუტაში გაცემულ სესხებზე. ამასთან, ბანკებისთვის მნიშვნელოვანი იყო, თუ დიდი მოცულობით სესხი ხუთი და მეტი წლის ვადით იყო გასაცემი, ის უცხოურ ვალუტაში (ძირითადად დოლარში) გაცემა.

ერთი მხრივ, ბანკების რაოდენობის შემცირება და მეორე მხრივ, დეპოზიტებისა და სესხების ზრდა, ახალი საბანკო რეგულაციები და, რაც მთავარია, საპროცენტო განაკვეთების შემცირება გვიჩვენებს, რომ საბანკო სექტორში კონკურენციისთვის გადამწყვეტი არა ბანკების რაოდენობა, არამედ არსებული ბანკების განვითარების დონეა. ბუნებრივია, რაც მეტი კომერციული ბანკი იქნება საქართველოში, მით უკეთესია, მაგრამ უნდა შენარჩუნდეს ის დიდი მიღწევა, რომ საქართველოში ბანკები აღარ კოტრდებიან. იყო შემთხვევები, როდესაც ზოგიერთი ბანკი გაიყიდა, ზოგიერთი უფრო დიდ ბანკს მიუერთდა, ზოგის ლიკვიდაცია განხორციელდა, მაგრამ ეს პროცესები ისე წარიმართა, რომ მენაბრეები არ დაზარალბულან. სწორედ ეს არის მნიშვნელოვანი საბანკო სექტორისადმი ნდობის შენარჩუნებისა და კიდევ უფრო მეტი განვითარებისთვის.

საქართველოში ფულად-საკრედიტო სისტემის ინსტიტუციონალური ჩამოყალიბების, მაკროეკონომიკური გარემოს სტაბილიზაციის პროცესის, კომერციული ბანკების წარმოშობისა და განვითარების, საბანკო რეგულირების ჩატარების სხვადასხვა ეტაპის შედეგად ბოლო პერიოდში ფინანსურ სისტემაში ჩამოყალიბდა დადებითი ტენდენციები, რომელთაგან აღსანიშნავია რამდენიმე მნიშვნელოვანი მომენტი:

- სახელმწიფომ შეძლო ეკონომიკის სტაბილიზაციისა და ფულად საკრედიტო საბიუჯეტო-საგადახდო სისტემების თანმიმდევრული ერთიანი პოლიტიკის განხორციელება;
- ფულის რაციონალური მიწოდების საფუძველზე, შესაძლებელი გახდა ინფლაციური პროცესების მართვა და შენარჩუნდა სხვა ვალუტების მიმართ ლარის გაცვლითი კურსის სტაბილურობა;
- მნიშვნელოვანი წარმატებები იქნა მიღწეული ბანკების კონსოლიდაციისა და გამსხვილების საქმეში, რაც ბანკებს შორის კონკურენციის გაზრდასთან ერთად მნიშვნელოვნად განაპირობა მინიმალური საწესდებო კაპიტალის ეტაპობრივმა ზრდამ;
- სტაბილურმა გაცვლითმა კურსმა, საბანკო სისტემისადმი მოსახლეობის ნდობის ამაღლებამ დადებითი ზეგავლენა მოახდინა დეპოზიტებისა და საკრედიტო დაბანდებების ზრდაზე;
- შეიქმნა კომერციული ბანკების ზედამხედველობისა და რეგულირების მოქნილი სისტემა;
- შეიქმნა საბუღალტრო აღრიცხვის, აუდიტისა და ინფორმაციის გამჭვირვალობის ქმედითი სისტემა;
- დღეისათვის უკვე ახალი საბანკო ტექნოლოგიებისა და უახლესი მომსახურების დანერგვით ქართული ბანკები მომხმარებლებს სთავაზობენ საბანკო მომსახურების თითქმის სრულ სპექტრს;
- საბანკო სისტემაში თავი მოიყარა კვალიფიციურმა კადრებმა, რომელთა ცოდნის ამაღლებისათვის ბანკებში სულ უფრო მეტი თანხა იხარჯება;
- ქართული ბანკების სახით ქვეყანაში ჩამოყალიბდა მნიშვნელოვანი ფინანსური ინსტიტუტები.

ამრიგად, გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, როგორც საბანკო საქმის მსოფლიო გამოცდილების პრაქტიკა გვიჩვენებს, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ბანკების ზედამხედველობის რეგულირების სრულყოფის პროცესში

ახალი ტიპის ფინანსური ანგარიშგებების დანერგვას, რომლებიც, თავის მხრივ, ბანკების საქმიანობის გამჭვირვალობასთან ერთად გაითვალისწინებენ რისკის მენეჯმენტისა და ბანკის კორპორაციული მმართველობის გაუმჯობესებას, საბანკო საქმიანობის ყოველმხრივი ანალიტიკური, კომპლექსური შეფასების შესაძლებლობებს, რაც, ჩვენი აზრით, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული საქართველოს საბანკო სისტემის ფუნქციონირების პროცესში.

ამრიგად, ზემოდ გაანალიზებული ქვეყანაში გატარებული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

1. დაჩქარდეს საქართველოში ეკონომიკური ზრდის უზრუნველსაყოფად სადისკონტო პოლიტიკის დანერგვა, რომელიც წარმოადგენს რა სასესხო კაპიტალის ბაზარზე რეგულირების ოპერატიულ ინსტრუმენტს, ამასთანავე გადამწყვეტ როლს თამაშობს განვითარებულ საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნების ცენტრალური ბანკების ფულად-საკრედიტო რეგულირების მეთოდებს შორის;

2. დაჩქარდეს საბანკო პოლიტიკის სტრატეგიის განსაზღვრა, რომელიც, თავის მხრივ, წინააღმდეგობას გაუწევს ეროვნული ბანკის მიერ გასატარებელ ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ზეწოლას, არასაკმარის შიდა რესურსებისა და საფინანსო ბაზრის განუვითარებლობას არგადახდების მოცულობის ზრდას;

3. საკრედიტო პოლიტიკის აქტივიზაცია უნდა განხორციელდეს მკაცრი საკანონდებლო-სამართლებრივი რეჟიმის შემოღების საფუძველზე, ცენტრალიზებულ კრედიტებზე საპროცენტო განაკვეთების რეგულირებით, ცვლილებებზე კონტროლის გაძლიერებით და ანტიმონოპოლური კანონების დაცვით;

4. ეკონომიკის განვითარების მოთხოვნებიდან გამომდინარე, ეროვნული ბანკის მიერ ისეთი რეფინანსების პოლიტიკის გატარებაა საჭირო, რომელიც მიზნად დაისახავს რეალური დაბალანსებულ მოთხოვნა-მიწოდების საფუძველზე ცენტრალიზებულ კრედიტების რეგულირებას;

5. საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარების სტიმულირებისათვის ეროვნული ბანკის მიერ საზღვარგარეთის გამოცდილების გათვალისწინებით, შემოღებულ უნდა იქნეს სააღრიცხვო საპროცენტო განაკვეთი, რომლის მიხედვითაც მოხდება კომერციულ ბანკებზე სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების უზრუნველყოფით გაცემა კრედიტების ფორმით;

6. სააღრიცხვო საპროცენტო განაკვეთის შემოღება ხელს შეუწყობს საკრედიტო ბაზარზე საპროცენტო განაკვეთების რეგულირებასა და ქვეყანაში რეალური სექტორის დაკრედიტებას;

7. აუცილებელია გაიზარდოს სახაზინო ვადებულებებისადმი ბაზრის მონაწილეთა რაოდენობა ნდობის ფაქტორის გაძლიერების საფუძველზე, რათა შესაძლებელი გახდეს სახაზინო ვალდებულებების ემისიების მოცულობის, ვადიანობის და ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე მონაწილე კომერციული ბანკის რაოდენობის ზრდა.

ამრიგად, მართალია, ბოლო ოცი წლის განმავლობაში საქართველოს საბანკო სივრცეში აშკარა პროგრესი იკვეთება. მაგრამ, ბანკები, ერთი მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია, ხოლო, მეორე მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ტემპი (რაც მხოლოდ საბანკო სექტორზე არ არის დამოკიდებული) და ქვეყნის მაკროეკონომიკური სტაბილურობა უნდა იყოს ისეთი, რომ ბანკების გამსხვილებას, რაოდენობრივ ზრდასა და საპროცენტო განაკვეთების კლებას შეუწყოს ხელი.

MAIN DIRECTIONS OF COMMERCIAL BANKS IN GEORGIA

Resume

Activity of commercial bank would not be the only comply with a mandated rule by national (central) bank, But also through analysis of the results of their financial and economic activity, Dynamics and perspectives of the development of detection. To do this, the Bank's activities in particular areas of the methodology and methods of analysis is necessary. Foreign banks' methods of financial analysis of the banking system is not fully acceptable for Georgian banking system.

In the process of analyzing methodic basis of bank regulation, the main attention is paid to methods giving ability for their proper display and taking adequate arrangements for their eradication. From the standpoint in the methods of regulation and control we single out preliminary diagnostic mechanism which implies investigation of macroeconomic environment to specific monetary and credit indexes.

Thus, in the banking space of Georgia for the last twenty years, there is a clear progress. Banks, on the one hand, promote the development of the country's economy, but on the other hand, the economic growth rate of the country and the macroeconomic stability of the country should be the growth of the banks, the increase in quantity and the decrease in interest rates.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოვზანაძე ი., კონტრიძე გ.,- თანამედროვე საბანკო საქმე: თეორია და პრაქტიკა, თბილისი, 2014 წ
2. ქოქიაური ლ.,- საბანკო საქმიანობა, თბილისი, 2012 წ
3. ცაავა გ.,- საბანკო საქმე, თბილისი, 2005
4. ბერიძე რ.,- „საბანკო მენეჯმენტი“, თბილისი-2009 წელი;
5. ლომაძე ი., „კომერციული ბანკების ფინანსური მდგრალობის მართვის სრულყოფის თავისებურებანი საქართველოში“ თბ. 2016წ.
6. Т.А. Фролова - Банковское дело: конспект лекций, Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2010.
7. საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“
8. საქართველოს კანონი „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“
დებულება „კომერციულ ბანკებში რისკების მართვის თაობაზე.

მოდერნიზაცია

ქუთაისის უნივერსიტეტი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ბიზნესისა და მართვის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ინვესტიციების როლი ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობაში

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია ბიზნესის განვითარება, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევებისათვის, დანერგვა და ა.შ. დასახული ამოცანების გადაწყვეტაში მნიშვნელოვანი როლი ეკუთვნის ინვესტიციებს.

მართლაც, რომ ვთქვათ, ინვესტირება - ეს არის კაპიტალის დაბანდების საშუალება, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს კაპიტალის ღირებულების შენარჩუნება ან ზრდა, ინვესტიციების შინაარსის მიმართ ასეთი მიდგომა არსებითად მნიშვნელოვანია. აღნიშნული ცნების ქვეშეშედიან სხვადასხვა სახის ინვესტიციები, რომლებიც ეკონომიკის განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ. ანაწილებით, ინვესტირებადგება: კაპიტალდაბანდების ქვეყნის მასშტაბით განსაზღვრავს გაფართოებული კვლავწარმოების პროცესს. ახალი საწარმოების, საცხოვრებელი სახლების, გზების მშენებლობა და ექსპლუატაცია და აქედან გამომდინარე ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, დამოკიდებულია ინვესტიციურ, ანუ კაპიტალ წარმოქმნელ პროცესებზე. ამასთან, რაც უფრო მეტ სახსრებს მიმართავს საზოგადოება საინვესტიციო საქმიანობაში, მით უფრო სწრაფად გაიზრდება ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალი, მით უფრო მაღალი იქნება გაფართოებული კვლავწარმოების ტემპები. აღსანიშნავია, რომ კაპიტალდაბანდებთან ზრდის საშუალებები გარკვეულწილად შეზღუდულია ვინაიდან, მათი მთავარი წყაროა ეროვნული შემოსავალი. დაბანდებთან ზრდის მიყვარებით მიმდინარე პერიოდში გასაწევი ხარჯების შემცირებამდე. ამის გამო, საერთო მეურნეობრივი პროპორციების განსაზღვრის დროს აუცილებელია დაგროვებისა და მოხმარების ფონდებზე ეროვნული შემოსავლის რაც შეიძლება ოპტიმალური და მიზანშეწონილი განაწილების უზრუნველყოფა.

ინვესტიციითაა დონე, თავის მხრივ, არსებით ზეგავლენას ახდენს საზოგადოების ეროვნული შემოსავლის მოცულობაზე. საინვესტიციო პოლიტიკას თანამედროვე ეტაპზე საკმაოდ მკაცრი მოთხოვნები წაყენება. მან უნდა უზრუნველყოს ინვესტიციითა ეფექტიანობის ამაღლება, მათი კონცენტრაცია იმ გადამწყვეტ უბნებზე, რომლებზეც დამოკიდებულია მაღალი ეფექტის მიღწევა, ეკონომიკის დაბალანსებული განვითარება, ეროვნული შემოსავლის ზრდა და ა.შ.

კაპიტალდაბანდებთან ეფექტურობის ამაღლების მიღწევა სხვადასხვა გზებით არის შესაძლებელი. ისინი მოიცავენ სამეურნეო ცხოვრების მრავალ სფეროს და წარმოადგენენ ტექნიკურ, ეკონომიკურ და ორგანიზაციულ ღონისძიებათა კომპლექსს. მათ შორის: წარმოების სტრუქტურის სრულყოფა, ეკონომიკური პოტენციალის ტერიტორიული განაწილების გაუმჯობესება, კაპიტალ დაბანდებთან კვლავწარმოებითი და ტექნოლოგიური სტრუქტურების სრულყოფა, გაწეული დანახარჯების ამოღების ვადების შემცირება და ა.შ.

განასხვავებენ შემდეგი სახის ინვესტიციებს:

- **აგრესიული** - ინვესტიორი, რომელიც ყოველთვის მზადაა წავიდეს რისკზე მაღალი დივიდენდების მიღების მიზნით;
- **კონსერვატიული** - ინვესტიორი, რომელიც ინვესტირების მხოლოდ საყოველთაოდ მიღებულ პრინციპებს აღიარებს და ავანტიურაზე ან სპეკულაციურ გარიგებებზე თითქმის არ მიდის;
- **უცხოელი** - უცხოური იურიდიული ან ფიზიკური პირი, უცხოური სახელმწიფო, საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც უფლებამოსილია განახორციელოს ინვესტირება, საკუთარი ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად;
- **ინდივიდუალური** - ინვესტიორი, რომელიც არის ფიზიკური პირი;

საქართველოში ბიზნესის დაწყებისა და მისი წარმატებული განვითარებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას, რომელიც უზრუნველყოფს პროდუქციის წარმოებას დამუშავების დასაქმებას. საქართველოში წლების განმავლობაში განხორციელდა შემდეგი მოცულობის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები.

ცხრილი

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (მლნ. აშშ დოლარი)

წელი	სულ	I კვ	II კვ	III კვ	IV კვ
2007	2 014.8	421.4	401.5	489.1	702.9
2008	1 564.0	537.7	605.4	134.7	286.2
2009	658.4	114.0	177.2	173.2	194.0

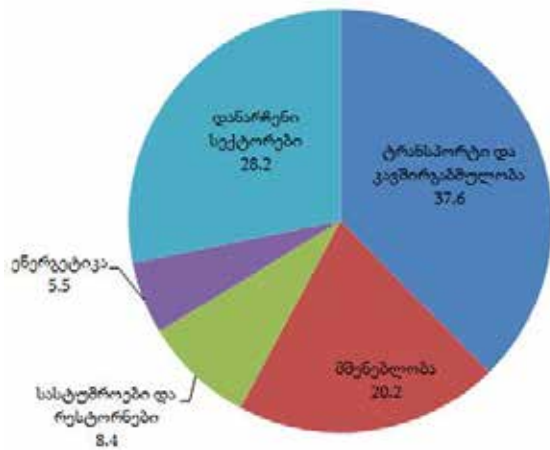
2010	814.5	166.5	208.3	225.6	214.1
2011	1 117.2	209.7	248.3	316.6	342.6
2012	911.6	261.2	217.7	199.0	233.7
2013	941.9	252.3	207.9	254.8	226.9
2014	1 758.4	309.5	196.2	726.0	526.7
2015	1 564.5	291.5	462.7	483.2	327.1
2016	1565.9	390.1	404.3	501.3	270.2
2017*	751.0	404.4	346.6		

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ხოლო, ეკონომიკური სექტორების მიხედვით კი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2017 წელს შემდეგნაირად გადანაწილდა:

ნახაზი 1

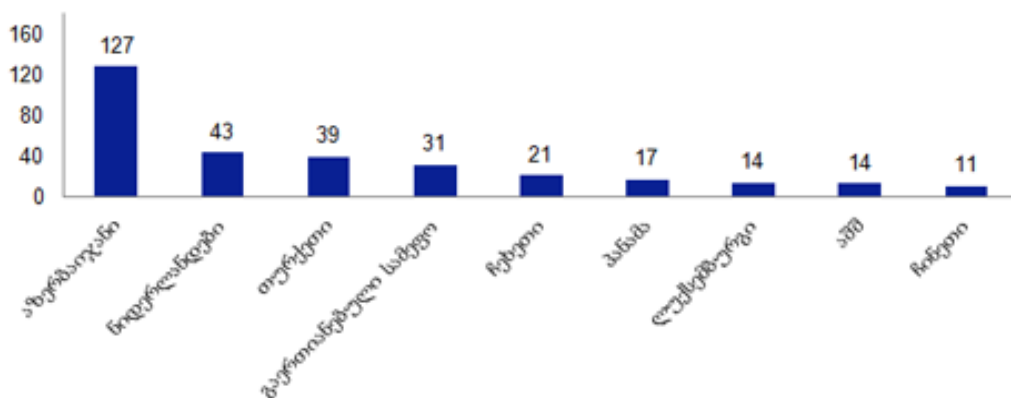
უმსხვილესი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ეკონომიკის სექტორების მიხედვით 2017 წლის II კვარტალში (%)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ნახაზი 2

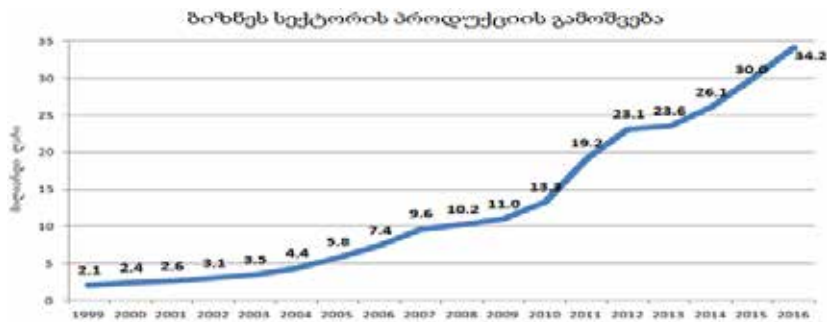
პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში 2017 წლის მეორე კვარტალში (მლნ. აშშ დოლარი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

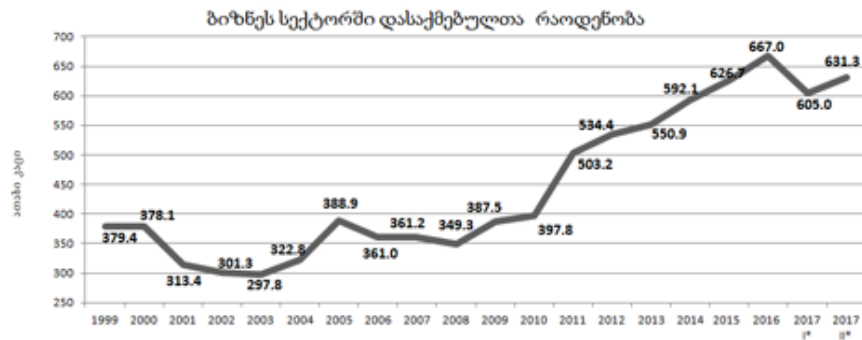
ინვესტიციების მოზიდვას მოჰყვება პროდუქციის წარმოების გაზრდა, მეკ-ის ზრდას კი ქვეყნის ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესება, ადამიანების დასაქმება და ა.შ.

ნახაზი 3

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ნახაზი 4

* - წინასწარი მონაცემები.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე ფაქტორი იმისათვის, რათა თვალნათელი გახდეს, თუ რატომ უნდა მოხდეს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაზანდება საქართველოში:

1. სტრატეგიული გეოგრაფიული მდებარეობა!
2. საზღვარგარეთთან თავისუფალი ეკონომიკური ურთიერთობები!
3. დაბალი და გამარტივებული საგადასახადო პროცენტი!
4. ლიცენზიებისა და მოვალეობებისაგან განთავისუფლების მარტივი გზა!
5. ინფრასტრუქტურის სწრაფი განვითარება!
6. სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებისათვის მიმზიდველი გარემო!
7. დივერსიფიცირებული საინვესტიციო სექტორები!

ბიზნესის ხელშეწყობის მიმართულებით მნიშვნელოვანია ასევე საპარტნიორო ფონდის როლი, რომლის პორტფელში შედის წარმოებასთან დაკავშირებული რამდენიმე საინვესტიციო სექტორი. ამასთან, არის სხვა მიმართულებების განხილვის მზაობაც. მაგალითად, მიმდინარეობს ახალი მიმართულებების ძიება როგორც მსუბუქი, ისე მძიმე მრეწველობის განვითარებისათვის, სადაც საქართველოს დიდიგამოცდილება გააჩნია. პროფესიული ცოდნა, წარსულის გამოცდილება, ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, ღია და ლიბერალური ვაჭრობა, შედარებით იაფი მუშახელი, მდიდარი ადამიანური რესურსები, გამოცდილება მრეწველობის სხვადასხვა დარგებში, განვითარებული ინფრასტრუქტურა როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე სასაზღვრო გამშვებ პუნქტებზე, ინვესტორებისათვის ხელსაყრელი დაბალი გადასახადები, სანდო და შედარებით იაფიკომუნალური მომსახურება (ელექტროენერგია, წყალიდაა.შ.) ამცირებს ბიზნესის წარმოების ხარჯებს და ბიუროკრატიულ ბარიერებს, რაც საქართველოს კონკურენტუნარიანს ხდის როგორც რეგიონში, ისე გლობალურად.

წარმოების შესაძლებლობების განვითარება საშუალებას აძლევს საქართველოს მოემსახუროს როგორც შიდა, ისე რეგიონულ ბაზრებს. საქართველოს ლიბერალური ეკონომიკური მოდელი, ვაჭრობის ღიაობა, თავისუფალი ვაჭრობის რეჟიმი რეგიონის ქვეყნებთან, ასევე ღრმა დ აყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულება ევროკავშირთან, კიდევ უფრო ამაღლებს საქართველოს პოტენციალს, რომ გახდეს რეგიონის გადამამუშავებელი მრეწველობის ცენტრი.

საპარტნიორო ფონდი მზადაა განიხილოს წარმოებასთან დაკავშირებულ პროექტებში ინვესტიციების ჩადების საკითხი, თუ ამ პროექტებს ექნება ჯანსაღი ბიზნესდინამიკა, იქნება ფინანსურად ეფექტური და შექმნის სამუშაო ადგილებს. ამასთან, ფონდი მოწადინებულია ხელი შეუწყოს კერძო საქმიანობას, ვიდრე ჩაანაცვლოს იგი, რაც უდაოდ მისასალმებელია.

ბიზნესის განვითარებისხელშესაწყობად ასევე მნიშვნელოვანი პროექტია „აწარმოე საქართველოში“, რომლის

ფარგლებში შესაძლებელია სახელმწიფოს მხრიდან ფინანსური დახმარება, ასევე, იაფი სესხის აღება და ბიზნესის განვითარება. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ბიზნესის განვითარებით დაინტერესებული ყველა ადამიანისათვის უნდა იყოს ეს პროექტები ხელმისაწვდომი და რეალურად უნდა შეეწყოს ხელი ბიზნეს აქტივობის ზრდას.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, ჯანსაღი ბიზნეს გარემოს უზრუნველყოფა, სტარტაპების განვითარებისათვის პირობების შექმნა, აუცილებლად იქნება იმის წინაპირობა, რომ გაუმჯობესდება ეკონომიკური მდგომარეობა, მუშახელი დასაქმდება და სოციალური მდგომარეობა ქვეყნის მასშტაბით გაჯანსაღდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. შანიძე გ. უცხოური ინვესტიციების როლი ბიზნესის განვითარებაში. კონფერენციის მასალები. ქუთაისის უნივერსიტეტის და საქართველოს სახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია. 2012 წ.
2. <http://www.geostat.ge/> - საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური
3. <http://www.economy.ge/?page=ecoreview&s=44> - საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო
4. <http://old.mof.ge/MacroEconomicBudget> - საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო

THE ROLE OF INVESTMENTS IN PROMOTING BUSINESS DEVELOPMENT

Resium

Developing business, mastering and introducing the scientific - technical progress and etc. is essential for the country's social-economic development, and investments have an important role in solving the set tasks.

The level of investments on its turn has a huge impact on the volume of national income. Investment policy on the modern stage will be under strict requirements. It must provide the increase of investment efficiency, their focus on those decisive skills which are essential for reaching the high effectiveness, balanced development of the economy, raise the national income and etc.

There are many ways to reach the increase of investment efficiency. They include a lot of spheres of economic life and represent the complex of technical, economic and organizational activities such as: perfection of the production structure. improvement of territorial distribution of economic potential, perfection of reproduction and technological structure of the investments, decrease of the deadlines for removal of expenses and etc.

There are following types of investors:

- Aggressive – investor, who is always ready to take a risk in order to get high dividends.
- Conservative – investor, who recognizes only widely acknowledged principles and hardly agrees on speculative deals.
- Foreigner – A foreign legal or physical person, a foreign state, an international organization, that is allowed to make an investment according to the laws of his country.
- Individual – investor, who is a physical person

Attracting investments is followed by the increase of productions, and the raise of gross domestic product is followed by the improvement of the country's economic situation, employment and etc.

In 2016 there was a direct foreign investment of 1565.9 million laris in Georgia. As the result business sector made the production of 34.2 billion laris and employed 631.3000 people.

EVALUATION OF COMPETITIVENESS OF PLACEMENT SERVICES BY THE EXAMPLE OF FIVE-STAR HOTELS

Competitiveness of the service is its ability to compete in the market with services-analogues with consumer-valued and consumer-specific characteristics in a given period of time.

The assessment of the competitiveness of the service is the definition of its level, which gives a relative characteristic of the ability of the service to meet the requirements of a specific market in this period, compared with the services of competitors.

In practice, the following assessment methods are used to assess the competitiveness of services [1, 2, 3, 4]:

1. A methodology for assessing the competitiveness of services through their rating (based on technical parameters).
2. A method for assessing the competitiveness of services by volume of sales. The essence of this technique is based on an indirect measurement of the volume of sales. It is assumed that the volume of sales of competitive services testifies to consumer preferences and can serve as a criterion of competitiveness.
3. Method of determination of the complex index of competitiveness on the basis of the differential method. This technique takes into account only the quality, but does not take into account other characteristics of the service.
4. Method of estimation of integral indicator of competitiveness level taking into account the cost of consumption. The criterion is a relative indicator, which reflects the difference between the analyzed tourist product from the competition service to the degree of satisfaction of a particular social need.
5. The method of comparative assessment of competitiveness on the basis of the integral indicator (comparison with the standard).

Competitiveness of the placement service should be investigated in terms of meeting the needs of the consumer, the correspondence of the services actually received with the expected.

Therefore, the assessment of the competitiveness of placement services will be based on the method of comparative assessment of competitiveness based on the integral indicator.

For better visibility, the methodology for assessing the competitiveness of services is shown in Fig. 1

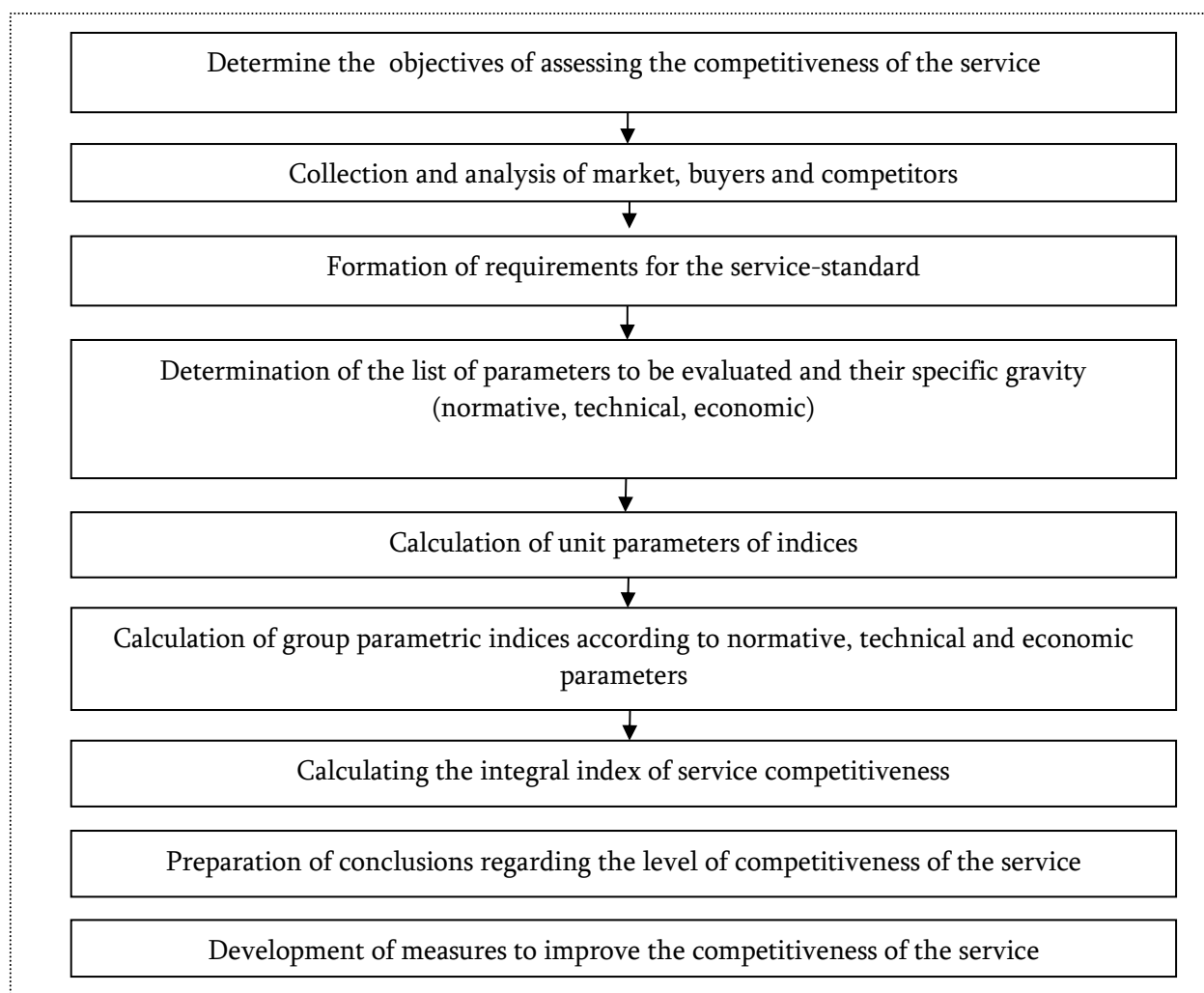

Figure 1 - Methodology for assessing the competitiveness of services based on the integral indicator

Step 1. The main objective of the study is to assess the level of competitiveness of accommodation services in five-star hotels from the point of view of consumers who visited these institutions. In order to identify the weaknesses of hotels and search for increasing the competitiveness of services by individual parameters.

Step 2. Collecting and analyzing market data.

The rating of the hotel's competitive advantage is based on the example of the double rooms of five-star hotels in Tbilisi: Hotels & Preferences Hualing Tbilisi, The Biltmore Hotel Tbilisi, Tbilisi Marriott Hotel, Ambassadori Tbilisi Hotel, Radisson BluIveria Hotel.

Characteristics of the parameters for which the estimated service in hotels is presented in Table 1. The assessment of the following parameters was assessed by polling customers of the above-mentioned hotels on a ten-point scale [5].

Table 1 - Characteristics of the parameters of the quality of service of five-star hotels on the example of double rooms

Parameters	Units of measurement	Hotels & Preference Hualing Tbilisi	The Biltmore Hotel Tbilisi	Tbilisi Marriott Hotel	Ambassadori Tbilisi Hotel	Radisson Blu Iveria Hotel
Purity	Points	9,2	8,6	8,3	8,9	8,2
Comfortable	Points	9	8,5	8	8,4	8,2
Location	Points	7,1	9,1	8,6	9,2	8,7
Convenience	Points	8,5	8	7,5	8	8,1
Service	Points	9	8,5	8,3	8,1	8,2
Relevance price / quality	Points	7,9	7,1	6,6	7,5	6,8
Free Wi-Fi	Points	9,1	8,7	5,7	8,9	8,8
Room price	Dollars	260	296	245	235	300

Step 3. Formulation of the requirements for the service-standard. The results of marketing research allow the marketing

department to formulate requirements for model-standard service. The list of parameters and their meanings for the ideal service model is shown in Table 2.

Table 2 - Characteristics of a model-standard of tourist product

Parameters	Weighing factor, %	Value of service parameters - benchmark (points)
Purity	20	10
Comfortable	15	10
Location	13	10
Convenience	8	10
Service	12	10
Relevance price / quality	22	10
Free Wi-Fi	10	10
Total	100	-

The price-standard two-seater number in a five-star hotel is accepted as the minimum price of a room in the studied hotels and is 235 dollars.

Step 4. Determine the list of parameters to be evaluated, and their specific gravity. Based on the above information, we can conclude that the following parameters need to be evaluated:

1) technical:

- cleanliness
- comfort;
- location;
- convenience;
- service;
- relevance price / quality;
- free Wi-Fi

2) economic:

- price.

Step 5. The calculation of unit parametric indexes is carried out according to the formula:

$$Q_i = P_i / P * 100 \quad (1)$$

where P_i - the first parameter of the real service provided;

P - a similar parameter of hypothetical service, which satisfies the needs of the consumer by 100%

For all indicators, the parameter is the better, the greater its value.

Calculated parametric indices for five-star hotels are listed in Table 3.

Step 6. Calculation of group parametric indices.

Group parametric index for technical (IGT) indicators of service placement:

$$IGT = Q_i * i \quad (2)$$

where IGT - group parametric index for technical indicators of service;

i - the specific weight of the i th technical parameter

Table 3 - Estimation of the competitiveness of the quality of service of five-star hotels on the example of double rooms in comparison with service-standard on a technical basis

Parameters	Weighing factor, %	Hotels & Preference Hualing Tbilisi		The Biltmore Hotel Tbilisi		Tbilisi Marriott Hotel		Ambassadori Tbilisi Hotel		Radisson Blu Iveria Hotel	
		Param. Index, %	Group parametric index, %	Param. Index, %	Group parametric index, %	Param. Index, %	Group parametric index, %	Param. Index, %	Group parametric index, %	Param. Index, %	Group parametric index, %
Purity	20	92	18.4	86	17.2	83	16.6	89	17.8	82	16.4
Comfortable	15	90	13.5	85	12.75	80	12	84	12.6	82	12.3
Location	13	71	9.23	91	11.83	86	11.18	92	11.96	87	11.31
Convenience	8	85	6.8	80	6.4	75	6	80	6.4	81	6.48
Service	12	90	10.8	85	10.2	83	9.96	81	9.72	82	9.84
Relevance price / quality	22	79	17.38	71	15.62	66	14.52	75	16.5	68	14.96
Free Wi-Fi	10	91	9.1	87	8.7	57	5.7	89	8.9	88	8.8
Total	100	598	85.21	585	82.7	530	75.96	590	83.88	570	80.09

Now we need to evaluate the competitiveness of the model of service, which is evaluated and competitor models according to all technical characteristics, having defined the group parametric index. The results of calculations are presented in Table3.

Under the same scheme, a group parametric index is calculated based on the economic parameter - the price.

$$IGE = Q_j * j \quad (3)$$

where IGE - group parametric index for economic features placement services;

j- specific gravity of j-th economic parameter.

For an economic feature, the parameter is the better, the smaller its value.

Calculations are presented in Tables 4 and 5.

Table 4 - Characteristics of a model-standard of accommodation services on an economic basis

Parameters	Weight factor, %	Value of parameters of the ideal product, USD
Price	100	235
Total	100	

Table 5 - Assessment of the competitiveness of the quality of service provision for five-star hotels on the example of double rooms compared to the service-standard on an economic basis

Parameters	Weight Index, %	Hotels & Preference Hualing Tbilisi	The Biltmore Hotel Tbilisi	Tbilisi Marriott Hotel	Ambassadori Tbilisi Hotel	Radisson Blu Iveria Hotel
		Group parametric index, %				
Price	100	149,4	170,1	140,8	135,1	172,4

Step 7. Calculation of the integral indicator of competitiveness

The integral indicator is calculated on the basis of group parametric indices by technical and economic indicators by the formula:

$$I_i = \frac{IGT}{IGE} \quad (4)$$

where IGT - group parametric index on the technical features of the service;

IGE - group parametric index on the economic feature of the service.

The results of calculations of group parametric indexes of the five investigated hotels are presented in Fig.2

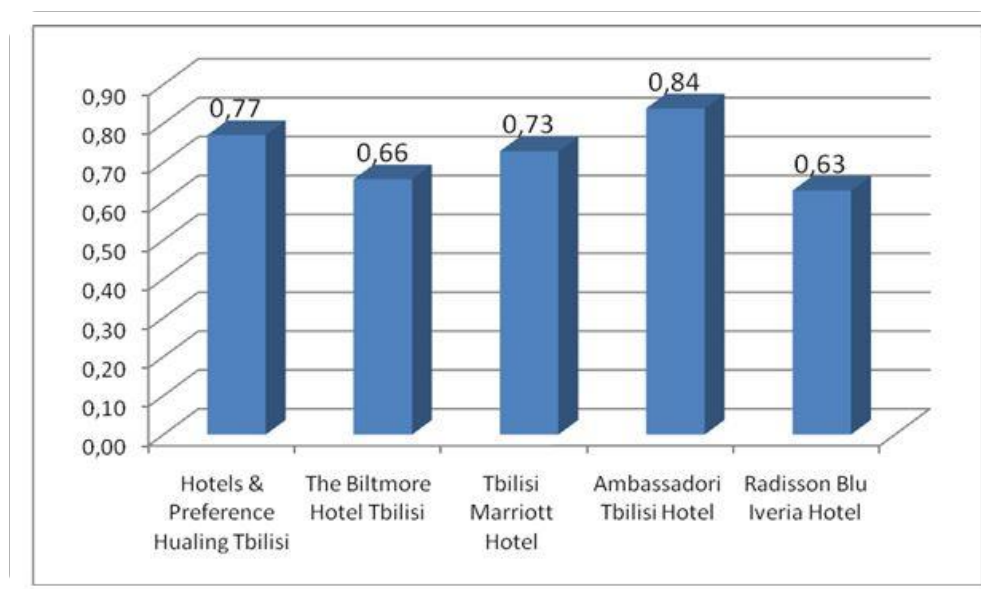

Figure 2 - Competitiveness level of five star hotel services by group parametric index

Step 8. Preparation of conclusions on the level of competitiveness of the service

The Ambassadors Tbilisi Hotel (0.84) has the highest level of competitiveness of accommodation services by the integral indicator. In order to increase the level of its competitiveness, the hotel needs to improve its service and comfort. The lowest level of competitiveness of the accommodation services by the integral indicator among the hotels studied is Radisson BluVeria Hotel (0.63) and The Biltmore Hotel Tbilisi (0.66). According to customers in hotels, the price of the room is overpriced, the quality of service is inadequate.

Step 9. Develop measures to improve the competitiveness of the service.

According to the research, which is based on customer score, each hotel can evaluate the provision of services by technical and economic components, analyze their parameters, and also assess the level of competitiveness of the service using a group parametric index.

References

1. Pavlova V. A. Estimation and Forecasting of Enterprise Competitiveness: Monograph / V. A. Pavlova - Dnipropetrovsk: Untitled A. Nobel, 2015. - 188 p.
2. Kobilyatsky L. S. Management of Competitiveness: Teach. Manual / L. S. Kobilyatsky. - K.: Foreign Trade, 2003. - 304 p.
3. Management of the competitiveness of the enterprise: teaching. Manual / S. M. Klymenko [and others]. - K.: KNEU, 2006. - 527 pp.
4. Estimation of the competitiveness of the goods on the basis of the integral indicator of competitiveness http://studopedia.com.ua/1_181194_otsInyuvannya-konkurentospromozhnostI-tovaru-na-osnovI-Integralnogo-pokaznika-konkurentospromozhnostI.html
5. <http://www.booking.com>

ღალი ჩაბეღიშვილი-აბლაძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტის
პროფესორი ბიზნესის მართვის კათედრის გამგე

ციფრული რევილუცია და ციფრული ეკონომიკის კონცეპტუალური საკითხები

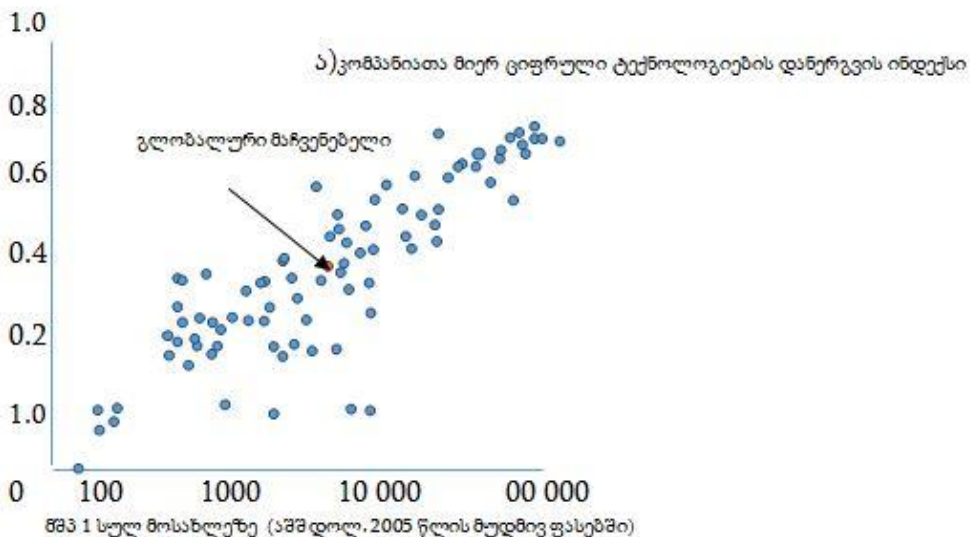
შესავალი

90-იანი წლების მიწურულს ციფრული ტექნოლოგიების სწრაფმა განვითარებამ ნახტომისებური ძვრები გამოიწვია მსოფლიო ეკონომიკაში. საზოგადოების ცხოვრებაში სულ უფრო მეტად შემოიჭრა მობილური ტელეფონები, ინტერნეტი. მართვის სრული ავტომატიზაციისათვის კომპანიებს საშუალება მიეცათ შეექმნათ ლოკალური ქსელი, რაც უფრო ეფექტიანს ხდის მათ მუშაობას, ხელს უწყობს ნებისმიერი ცვლილების მყისეულ გატარებას და რეალიზაციას კომპანიებში. კონკურენტებთან მიმართებაშიც გაჩნდა ახალი მიდგომა. ყველა კომპანია, ვისაც გააჩნდა ინფორმაციულ ტექნოლოგიებთან მისაწვდომობა და შესძლო მათი მიზნობრივი გამოყენება პოტენციურ კონკურენტებად მოიაზრებოდა. განვითარებად ქვეყნებში ციფრული ტექნოლოგიების სწრაფი დანერგვას ხელი ხეუწყო ფიჭური კავშირგაბმულობის განვითარებამ და ოპტიკურ-ბოჭკოვანი სისტემების გეოგრაფიული არეალის გაფართოებამ. 2000 წლისათვის განვითარებადი ქვეყნების მოსახლეობის 70 პროცენტზე მეტი მობილურ აპარატებს იყენებდნენ. ინტერნეტის მომხმარებელთა რიცხვი კი ბოლო ათწლეულში სამჯერ გაიზარდა. თუ 2005 წლისათვის ის 1 მლრდ-ის ტოლი იყო 2015 წლის ბოლოსათვის თითქმის 3 მლრდ ადამიანს მოიცავდა.¹

კავშირგაბმულობის სისტემების და ტელესაკომუნიკაციო საშუალებების სწრაფმა განვითარებამ გაამარტივა კერძო ბიზნესის ურთიერთობები. (სურ.1) მოხერხებული გახდა ფირმებს შორის ურთიერთობა; ინფორმაციის მიღება; გამოჩნდა უფასო ციფრული პროდუქტი, რის შედეგადაც მოხდა საზოგადოების, კერძო სექტორისა და სახელმწიფოს უფრო მყარი შეკავშირება.

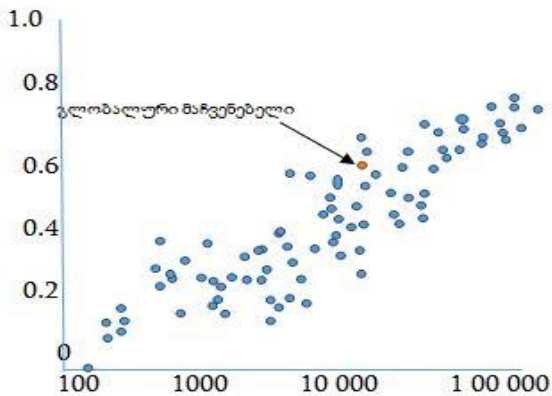
სურ.1

ციფრული ტექნოლოგიების გავრცელება მსოფლიოში*

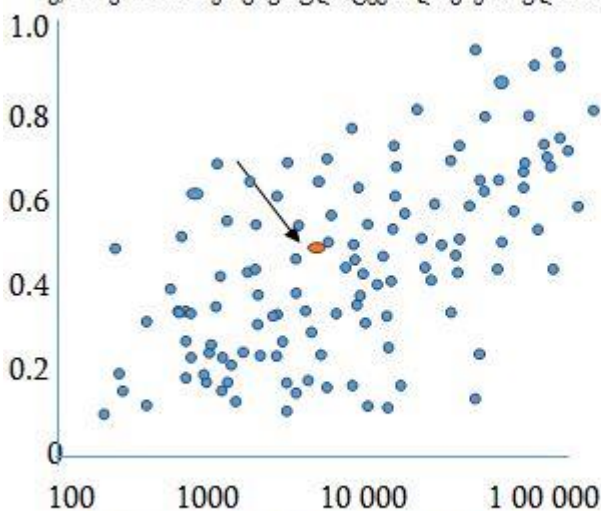
¹Digital Dividends – World development report 2016.p.2

ბ) ადამიანების მიერ ციფრული ტექნოლოგიების ფლობის ინდექსი

შპს 1 სულ მოსახლეზე (აშშ დოლ., 2005 წლის მუდმივ ფასებში)

გ) მთავრობის მიერ ციფრული ტექნოლოგიების ფლობის ინდექსი

შპს 1 სულ მოსახლეზე (აშშ დოლ., 2005 წლის მუდმივ ფასებში)

მიუხედავად ციფრული ტექნოლოგიების ფართოდ გავრცელებისა და საინფორმაციო-კომუნიკაციურ ტექნოლოგიებში (სკტ) ინვესტიციათა ფართოდ დაბანდებისა, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური პოტენციალის ზრდა კვლავ ნელი ტემპებით მიმდინარეობს და ბალანსი ამ ორ ელემენტს შორის დარღვეულია. ლოგიკურია, რომ ამ დროს ჩნდება კითხვები: უზრუნველყო სკტ-ში ინვესტირებამ ქვეყნების სწრაფი ეკონომიკური ზრდა? სამუშაო ადგილების, მომსახურების ხარისხის ზრდა? იღებენი კი რეალურად ქვეყნები შესამჩნევ ციფრულ სარგებელს?

მიმოხილვა

ტექნოლოგიას შეუძლია გახდეს გარდაქმნათა მამოძრავებელი ძალა. ციფრული იდენტიფიკაციის სისტემა წყვეტს რთულ საინფორმაციო პრობლემებს და ეხმარება დაინტერესებულ ხელისუფლებას უზრუნველყოს მოსახლეობის სოციალურად დაუცველი ჯგუფების ინტეგრაცია. კორპორაციათა შორის ელექტრონული ვაჭრობის პორტალი („ალიბა“) არსებითად ამცირებს დანახარჯებს კოორდინაციაზე და შესამჩნევად ზრდის ქვეყნის ეკონომიკას (მაგ. ჩინეთი). ციფრული საგადასმდელო პლატფორმა M-Pesa ავტომატიზაციის გზით ეფექტიანად იყენებს მასშტაბის ეკონომიას, რაც უზრუნველყოფს მასშტაბურ ინოვაციებს ფინანსურ სექტორში. ციფრული ტექნოლოგიები განვითარებას ხელს უწყობენ ინტეგრაციის გაძლიერებით, ეფექტიანობის ამაღლებითა და ინოვაციათა დანერგვით.

მსოფლიო მასშტაბით მრავალი მაგალითი არსებობს, რომლებიც ციფრული ტექნოლოგიების სარგებელზე მეტყველებენ, მაგრამ მიუხედავად ამისა, დღეს კიდევ რჩება დიდი ნიაწილი საზოგადოების საშუალო და დაბალი ფენისა, რომელთაც არ გააჩნიათ მისაწვდომობა ინტერნეტ რესურსებთან; ფირმებს შორის კავშირი უფრო მჭიდროა ვიდრე როდესმე იყო, მაგრამ ამან ვერ განაპირობა შრომის მწარმოებლურობის ზრდა. ციფრული ტექნოლოგიები ცვლიან შრომის ბაზარს და მთლიანად შრომის სამყაროს, მაგრამ შრომის ბაზარზე ადგილი აქვს პოლარიზაცია, სულ უფრო ღრმავდება დისბალანსი.

რატომ აქვს ადგილი სრულიად საპირსპირო სურათს? ციფრული ტექნოლოგიების ზრდა რატომ არ იწვევს პირდაპირპროპორციულად ეკონომიკური (ციფრულ) სარგებელის ზრდას? აღნიშნულის პირველი მიზეზი

დაკავშირებულია არასრულყოფილ ავტომატიზაციასთან; ხოლო მეორე კი კვალიფიცირებულ შრომაზე მოთხოვნაა, რომელთანაც ხელმისაწვდომობა ყველას არ გააჩნია. მეტ სარგებელს იღებენ უფრო განათლებულები და/ან მეტი კავშირების მფლობელები, ყოველივე ეს კი ზღუდავს ციფრული რევოლუციის შედეგების გავრცელებას. მესამე მიზეზი უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული რისკებია, რომელიც ასევე ზღუდავს ციფრული სარგებლის მიღებას.

ქვეყნის ციფრული განვითარების სტრატეგია მიმართული უნდა იყოს ზემოდ ხსენებულ ნაკლოვანებათა დაძლევაზე და მათ სწორ მართვაზე, რომელიც ქვეყნის სტრატეგიის შემადგენელი ნაწილი უნდა გახდეს სწორად უნდა განაწილდეს ინვესტიციები სამივე მიმართულებით.

დოკუმენტში „მსოფლიო განვითარების ანგარიში 2016“, რომელიც მსოფლიო ბანკის ექსპერტების მიერაა მომზადებული, აღნიშნულია, რომ კონკურენციის პირობებში უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად და სასურველი ციფრული დივიდენდების მისაღებად, ქვეყნებს უნდა გააჩნდეთ სწორად შემუშავებული და განსაზღვრული ციფრული განვითარების სტრატეგია. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში „საქართველოს 2020“ კი აღნიშნულზე, ერთი სიტყვაც არ არის ნათქვამი. ეს მაშინ, როცა ჩვენს ცხოვრებაში სულ უფრო ფართოდ შემოდის ციფრული მარკეტინგი; საზოგადოების დიდი ნაწილი სულ უფრო მეტად საუბრობს ციფრულ ეკონომიკაზე, როგორც კრიზისიდან გამოსვლის ინოვაციურ გზაზე; ციფრულ ფულზე - ფინთეკისა და ბლოკჩეინის სისტემებზე. აღნიშნულს ემატება „აღმოსავლეთ პარტნიორობის“ პროგრამის ფარგლებში „აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში ციფრული ბაზრების ჰარმონიზაციის (HDM)“ პროექტი, რომელიც მიზნად ისახავს, ევროკავშირისა და აღმოსავლეთ პარტნიორობის წევრი ქვეყნების ციფრული ბაზრების ჰარმონიზაციის ხელშეწყობას ერთობლივი პროექტების განხორციელებით დაეროვნული IT პოლიტიკის საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და ტექნოლოგიური სისტემების ჰარმონიზებას და ინტეგრაციას. პროექტის უზრუნველყოფისათვის შექმნილია EU4Digital Telecom ქსელები. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სააგენტო, HDM პროექტის საქართველოს მხრიდან კოორდინატორს წარმოადგენს.

დასკვნა

ციფრული ბაზრების ფორმირებისა და მათი განვითარებისათვის განვითარებად ქვეყნებში საჭიროა შემუშავდეს ციფრული განვითარების სტრატეგია, რომელიც კომპლექსურად უნდა მოიცავდეს ინტერნეტის მისაწვდომობის, სარგებლის გაფართოება-გავრცელებისა და რისკების (ინფორმაციის უსაფრთხოების) შემცირების საკითხებს.

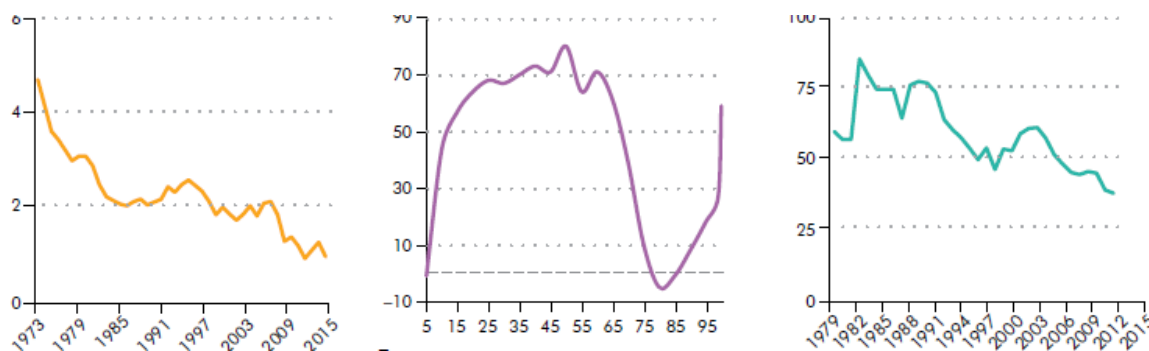
ინტერნეტი ქვეყნის მასშტაბით (და არა მხოლოდ რეგიონებს და/ან რაიონული ცენტრებისათვის) საზოგადოების ყველა ფენისათვის უნდა გახდეს მისაწვდომი. ეს კი გულისხმობს, რომ ის უნდა იყოს დაბალი ფასის შემცველი, ღია(ინფორმაცია გამჭვირვალე და განახლებული) და უსაფრთხო. უნდა დაიხვეწოს იდენტიფიკაციისა და აუტენტიფიკაციის სისტემები.

შედეგების(სარგებლის) გაფართოება-გავრცელებისათვის აუცილებელია ციფრული ბაზრის მონაწილეთა ინტეგრაცია ეფექტიანობის ამაღლებისათვის და ინოვაციათა ფლობისათვის.

ყოველივე აღნიშნული სასურველი შედეგის მომტანია, თუ პერფორმანტულად განხორციელდება ციფრული ბაზრის დინამიკის შესწავლა, ანალიზი, კონტროლი და ციფრული უთანასწორობის დასაძლევად მოხდება მისი სრულყოფა. „მსოფლიო განვითარების ანგარიში 2016“ (სქემა2)² მოცემულია გლობალური პერსპექტივების პესიმისტური ანალიზი, რომელიც ციფრული ტექნოლოგიების გავრცელებასთან არანაირ კავშირში არ არის.

სქემა 2

გლობალური პერსპექტივების პესიმისტური სცენარი

ა) გლობალური მწარმოებლობა

ბ) გლობალური უთანასწორობა

გ) გლობალური მართვა

მოცემული სქემა ეფექტიანია იქნება იმ შემთხვევაში, თუ მის ასამოქმედელად მოხდება სახელმწიფო და კერძო ინტერესების გაერთიანება (ფინანსური ინტეგრირება) ფინანსური ინვესტიციების წარმართვა არა მხოლოდ ციფრული

²* Digital Dividends – World development report 2016.p.3.

ტექნოლოგიების დანერგვაში, არამედ სისტემის ეფექტიან ფუნქციონირებაშიც. ეს კი, ჩვენი აზრით, გულისხმობს შემდეგი ამოცანების ერთობლივ გადაწყვეტას:

- საზოგადოების ინფორმირება ციფრული საზოგადოების ფორმირებისა და ციფრული ეკონომიკის მიმართულებით; ცნობადობის დონის ამაღლება;
- საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა;
- თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად, ინფორმაციული უსაფრხოების შესახებ კანონის შემუშავება
- ციფრულ ბაზართან დაკავშირებით ახალი/დამატებითი რეგულაციების შემუშავება;
- დასაქმებულთა კვალიფიკაციის ამაღლება;
- ახალი სამუშაო ადგილების წარმოშობა (საოჯახო ოფისი);
- ინვესტიციები ცოდნის გადაცემა/გავრცელებაში;
- მონაცემთა აღრიცხვიანობის სისტემის გაუმჯობესება -სწორი და სრული/განახლებული ინფორმაციული ბაზების წარმოება;

აღნიშნული ამოცანების ეფექტიანობის უზრუნველყოფა შესაძლებელი იქნება სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის ერთობლივი ძალისხმევით ერთიანი სოციალურ-ეკონომიკური სარგებლის გათვალისწინებით. აღნიშნული მიმართულებებით მუშაობაში თავისი სიტყვა უნდა თქვან ასევე საგანმანათლებლო სტრუქტურებმა(უნივერსიტეტები) და კვლევითმა ცენტრებმა. ამ კუთხით არ გამოვრიცხავთ, ასევე კლასტერული სტრუქტურების ამოქმედებას.

Lali Chagelishvili-Agladze

Doctor of Economic Sciences, Professor of Guram Tavartkiladze Teaching University
Head of Business Management Department

DIGITAL REVOLUTION AND CONCEPTUAL ISSUES OF DIGITAL ECONOMY

Resume

The development of digital technologies has led to great leaps in the world economy. In the life of society, mobile phones and internet take a great part. For full management autonomy companies had a chance to create a local area network that makes their work more effective. It encourages and facilitates any changes in companies.

The rapid development of communication systems and telecommunication equipment simplified private business relationships. Communication between firms and getting information became more flexible, easier. Free digital product appeared, and owing to it connection between public, private sector and the state became more solid.

Despite wide spreading of digital technologies and investing investment in information-communicative technologies, potential growth of economic of developing countries is still on the slow pace and the balance between these two elements is broken. Are real countries taking digital benefits? This issue concerns the report of this problem.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Acemoglu, Daron, Tarek Hasan, and Ahmed Tahoun. 2014. "The Power of the Street: Evidence from Egypt's Arab Spring." NBER Working Paper 20665, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
2. Aker, Jenny C. 2011. "Dial A for Agriculture: A Review of Information and Communication Technologies for Agricultural Extension in Developing Countries." *Agricultural Economics* 42 (6): 631–47.
3. Bennet, W. L., C. Breunig, and T. Givens. 2008. "Communication and Political Mobilization: Digital Media and the Organization of Anti-Iraq War Demonstrations." *Political Communication* 25 (3): 269–89.
4. Comin, Diego, and Bart Hobijn. 2010. "Technology Diffusion and Postwar Growth." NBER Working Paper 16378, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
5. Kosinski, Michal, David Stillwell, and Thore Graepel. 2013. "Private Traits and Attributes Are Predictable from Digital Records of Human Behavior." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 110 (15): 5802–05.

<http://www2.itif.org/2013-false-promise-data-nationalism.pdf>.

<http://www.kpcb.com/internet-trends>.

<http://dx.doi.org/10.1787/4bc7753c-en>.

დარეჟან ჩხიროძე

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

მანანა ბანძელაძე

ფილოსოფიის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ეკოტურიზმის ზნეობრივი საფუძვლები

ეკოტურიზმი მოიაზრება მოგზაურობა ამა თუ იმ ქვეყნის, გაცნობისა და დასვენების მიზნით. მასში იგულისხმება დასვენება ველურ ბუნებაში, რომელიც თანმიმდევრულად მოიცავს შემეცნებით. კულტურულ და ეკონომიკურ საქმიანობათა ერთობლიობას. ამ პროცესისადმი ყურადღება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დღეს თანამედროვე ურბანისტული განვითარების პირობებში.

არსებობს ეკოტურიზმის განვითარების სტატისტიკა, რომლის საშუალებითაც ვგებულობთ, რომ დღეს მოგზაურ ადამიანთა უმრავლესობას აინტერესებს არა ცივილიზებული სამყარო, არამედ სწორედ რომ ველური ბუნება, ეგზოტიკა. ეკოტურიზმის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია, ასევე, ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობა, მათი განათლება, ზნეობრივ შემეცნებითი პოტენციალის ამაღლება, ასევე ბიზნესის ხელშეწყობილი პირობების სრულყოფა. ყოველივე ეს თავისი არსით მჭიდრო კავშირშია ზოგადად განათლებასთან, განსაკუთრებით კი ზნეობრივ განათლებასთან. დიდია ზნეობის მნიშვნელობა მთლიანად საზოგადოების და მათ შორის ეკოტურიზმის სრულყოფის გზაზე.

ეკოტურიზმი ხელს უწყობს ცალკეული რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას, მოსახლეობის ეკონომიკურ ზრდას, ველური ბუნების დაცვას. ეკოტურიზმი მნიშვნელოვანია ჩვენი ქვეყნისათვისაც, სადაც მრავლადაა ბუნებრივი და მატერიალურ-კულტურული ძეგლები.

ეკოტურიზმზე საუბრის დროს ყურადღებას ამახვილებენ შემდეგ ძირითად ასპექტებზე:

1. მოგზაურობა ველურ ბუნებაში დასვენების მიზნით;
2. თავისუფალი დროის რაციონალური გამოყენება;
3. ბიზნეს მიზნები.

ეკოტურიზმის წარმატება ბევრადაა დამოკიდებული ტურისტული მარშრუტების სწორად ორგანიზებაზე, ასევე გასათვალისწინებელია ტურისტების მიერ სწორი ეთიკური ქცევების შემეცნება და მათი გამოყენება. ამის მიღწევის ერთ-ერთი რეალური გზაა სწორი აღზრდა-განვითარება.

ეკოტურიზმის განვითარება შეუძლებელია ადამიანის გარეშე. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია მათ გამოიყენოს ის ზნეობრივი ღირებულებები, რომლებიც წლების განმავლობაში ჩამოყალიბდა და განვითარდა. ზნეობრივი ღირებულების ცოდნა და პრაქტიკაში სწორად გამოყენება საჭიროა, როგორც სტუმრისათვის, ისე მანპინძლისათვის. სამყაროს მთავარი შემფასებელი ადამიანია, სწორედ ის განსაზღვრავს სამყაროსადმი აქსიოლოგიურ დამოკიდებულებას. იგი ბუნებასთან დამოკიდებულებებში მოქმედებს ზნეობრივი ღირებულებებით, რომლის მთავარი საყრდენი წერტილი ჰუმანიზმია. იგი განსაზღვრავს ადამიანის და ბუნების ურთიერთობის სისწორეს და აახლოებს ერთმანეთთან ისეთ ორ ურთიერთდამოკიდებულ სფეროს, როგორიცაა ეკოტურიზმი და ზნეობრივი ღირებულებანი.

ადამიანის უპირველესი ინტერესია სასიცოცხლო, ფიზიკური მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ამას გარდა, მას გააჩნია სულიერი ღირებულებანიც, რომლის ცენტრი ზნეობრივი ღირებულებანია. სწორედ, რომ ესაა ადამიანის კეთილდღეობის და ბედნიერების გარანტი. ზნეობრივი ღირებულებანი ეხმარებიან ადამიანს ერთის მხრივ, ფიზიკურ სამყაროსთან, მეორეს მხრივ, კი სხვა ადამიანებთან ურთიერთობაში. ზნეობრივი ღირებულებები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დღეს, XXI საუკუნეში, მზარდი ურბანიზაციის პირობებში, მაშინ, როცა ბუნებაში დასვენება მოგზაურთა მასობრივ ინტერესს წარმოადგენს.

ეკოტურიზმის სრულყოფილი განვითარებისათვის აუცილებელია გავრცელდეს ინფორმაცია ადგილობრივ მოსახლეობაში, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებში, ტურისტებში, დამყარდეს პარტნიორობა ორივე მხარეს შორის და ჩამოუყალიბდეს მათ მორალური და ეთიკური პასუხისმგებლობა და ქცევის ნორმები ბუნებრივი და კულტურული გარემოს მიმართ.

საერთაშორისო ორგანიზაციებმა შეიმუშავეს ეკოტურიზმის ცნებები. მათ შორის ერთ-ერთი მთავარია ზნეობრივი პრინციპები, სადაც გათვალისწინებულია, რომ გარემო არ დააზიანონ, შეიმუშაონ ადგილობრივი მოსახლეობის კულტურა და ეთიკა, პატივი სცენ მათ ზნეობრივ პრინციპებს.

რატომ ხდება განვითარების დღევანდელ ეტაპზე ეკოტურიზმით განსაკუთრებული დაინტერესება და რა ადგილი უჭირავს ამ კუთხით ზნეობას?

ეკოტურიზმი, ერთის მხრივ, ხელს უწყობს ადამიანისა და გარემოს ჰარმონიზაციას. მათ შორის ყალიბდება ბუნებასთან ურთიერთობის კულტურა; მეორე მხრივ, კი აუცილებლობით მოითხოვს ადგილობრივი პერსონალის ზნეობრივ აღზრდას, მათი მომსახურებების კულტურის შესაბამისობას საერთაშორისო სტანდარტებთან. ამ მხრივ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო-აღმზრდელობითი პროგრამების განვითარება, სადაც ყურადღება გამახვილებული უნდა იქნას ზნეობრივ აღზრდაზე. დღეს ყოველი განვითარებული ქვეყნის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულება სწორედ რომ ეკოტურიზმია.

თავის მხრივ, ეკოტურიზმი, როგორც დასვენების ერთ-ერთი ფორმა ხელს უწყობს ადამიანში ზნეობრივი ღირებულების სრულყოფას. ესენია: სტრესული სიტუაციების მოხსნა, ზნეობრივი და ესთეტიკური გემოვნების განვითარება.

ეკოლოგიურ ტურიზმს ხელს უწყობს სწორი ეკოლოგიური და ზნეობრივი განათლების სრულყოფა, სადაც იქნება აღნიშნული, რომ აუცილებელია ადგილობრივი ტრადიციების, ადათ-წესების, მორალური ქცევების პატივისცემა. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო დაწესებულებათა როლი. მათ უნდა შეიმუშაონ სწორი მეთოდები.

ზნეობრივი განათლება ეკოტურიზმთან მიმართებაში, თუნდაც, იმ კუთხითაა აუცილებელი, რომ მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს თან სდევს ისეთი რეგრესიული მოვლენები, როგორიცაა ჰაერში მომწამვლელი აირების ზრდა, გარემოს დაბინძურება, მიგრაცია, ბუნების გაჩანაგება. ყოველივე ეს აიძულებს ადამიანს მეტი იფიქროს ამ პროცესების ჰუმანიზაციაზე. პროცესის მართვის ზნეობრივ ასპექტებზე. აუცილებელი ხდება ეთიკური ღონისძიებების გატარება: გადასვლა სუფთა საწვავზე, მრეწველობის ნარჩენების მეორადი გადამუშავებაზე, განაშენიანებაზე და ა.შ. ეს აყალიბებს იმის შეგნებას, რომ ეკოლოგიური განვითარება ზნეობრივ მიზნებს უნდა ემსახუროდეს და ეკოტურიზმის ცენტრში იდგეს მხოლოდ კონკრეტული ადამიანი. ზნეობრივ ნორმების ცოდნა გასათვალისწინებელია ეკოტურიზმის განვითარებისათვის. საკითხისადმი ასეთი მიდგომა გამოიწვევს ტურისტული მომსახურების ინფრასტრუქტურის ფართო ქსელის შექმნას, მოსახლეობის ჩართვას ტერიტორიული მომსახურების სფეროში. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია სახელმწიფო პოლიტიკის, ცალკეული სამთავრობო და არასამთავრობო ასოციაციების განხორციელებული ღონისძიებანი, რომლებიც კონკრეტულ ზნეობრივ ნორმებზე იქნება დაფუძნებული სწორედ ზნეობრივი ნორმების გათვალისწინება გადაარჩენს გარემოს, აღმოფხვრის არაზნეობრივ ნორმებს და ბოროტებას, ხელს შეუწყობს მთლიანად საზოგადოების მორალურ გაჯანსაღებას და განავითარებს ეკოტურიზმს.

ეკოტურიზმის მდგრადი განვითარება მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესებთან ერთად თავის თავში ამავედროულად მოიცავს გარემოსდაცვის ინტერესების გათვალისწინებას. ტურისტისათვის მიმზიდველია საინტერესოა სხვა ინტერესების სფეროებთან ერთად ბუნებრივი გარემო ველური ბუნება, რომლითაც მდიდარია საქართველოს, თავად გახლდით მოწმე მესტიაში მოგზაურობისას ტურისტების გადაწყვეტილებისა ველურ ბუნებაში კარვებით ღამის გათევისა, აღსანიშნავია, რომ ეს ქმედება არ იყო გამოწვეული მათი ეკონომიკური მდგომარეობით, არამედ ველური ბუნების სიყვარულით, რომ სრულად შეეგრძნოთ ბუნების სიდიადე და მეტი დრო გაეტარებინათ ბუნების წიაღში, აღფრთოვანებული იყვნენ ჩვენი ლანდშაფტის მრავალსახოვნებით და თუკი ტურიზმის ერთერთი ძირითადი მამოძრავებელი ბერკეტი ველური ბუნება და მცენარეული საფარია, მაშინ ცხადია რომ მთავრობის პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ველური ბუნების განახლებასა და დაცვისაკენ. განსაკუთრებული ყურადღება ესაჭიროება ტყის საფარს გახშირებული ხანძრებიდან გამომდინარე. ბუნებას აქვს უნიკალური თვისება თვითაღდგენისა, მაგრამ ეს პროცესი საჭიროებს გარკვეულ პერიოდს, თუმცა არასოდეს არ არის გვიან როდესაც არსებობს სიცოცხლე და ჯანსაღი აზროვნება. გახშირებულმა ხანძრებმა კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრა ტურისტული კულტურის ამაღლებაში და ცივილური სერვისების დანერგვის აუცილებლობაში ამ მიმართულებით კერძოდ: მეტად სასარგებლო და და ამავედროულად პრევენციული იქნება თუკი ტყის მასივებთან გაკეთდება გამაფრთხილებელი ბანერები: ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე, რადაგანაც კომუნიკაციაში ეს სამი ენა დომინანტობს:

1. შევიყვართ ველური ბუნება
2. გვიყვარდეს ხეები (ეს წარწერა არის თონის მთაზე კ. პიტმოსზე
3. არა ჩაუმქრალ კოცონს!
4. ჩაუმქრალი კოცონი იწვევს ხანძარს!
5. ხანძარი საშიშია ადამიანისა და ბუნებისათვის! 3კმ ნლ;ნ
6. ხანძარი ცვლის კლიმატს!
7. ნუ დავანაგვიანებთ!
8. ტურიზმი თავისუფლება!
9. იყავი თავისუფალი, მხოლოდ ტურიზმის შეთიკურ ნორმებით!

ვფიქრობთ ასევე გარემოსდაცვითი ინტერესებიდან გამომდინარე სასურველი იქნებოდა ტურისტებისათვის დამატებითი სერვისი, როგორიცაა: სხვადასხვა ხელნაკეთ ნივთებთან ერთად, ნერგების შეთავაზება და იქვე გამოყოფილ ტერიტორიაზე დარგვის შესაძლებლობით, აღნიშნული შეთავაზება იქნება მოტივაცია იმისა რომ ეს ტურისტი აუცილებლად ისურვებს კვლავ ჩამოსვლას რათა საკუთარი თვალით იხილოს საკუთარი მინი შრომის შედეგი და თუკი გავითვალისწინებთ, რომ ამ სერვისით დაინტერესდება ტურისტების 50%, მაშინ წლებანდელი მონაცემებით ეს იქნება, დარგული ნერგი, რა თქმა უნდა ეს წინადადება იდეიის დონეზეა, საჭიროებს დამატებით ანალიზს, ორგანიზებას და მონიტორინგს. სანერგე მეურნეობის მოწყობა ფუნქციონირებას, სანერგე მეურნეობები თითქმის განადგურდა და ძირითადად კერძო

მესაკუთრეთა მფლობელობაშია, ასევე დასაორგანიზებელია დარგვისათვის საჭირო მოწყობილობები, სასურველია რეალიზაციაში ჭარბობდეს ქოთნის ყვავილები(თუკი პრობლემატური არ იქნება მათი ტრანსპორტირება), მაგრამ ვფიქრობ ეს გარკვეულ სარგებელს მოუტანს, როგორც მუნიციპალიტეტების შემოსავლებს, ასევე დაინტერესებულ კერძო პირებს, მით უფრო ბუნებას,

ესდამსგავსი ინიციატივები ხელს შეუწყობს ეკოტურიზმის განვითარებას და შესაბამისად ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებას და ეკოტურიზმის მდგრად განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია
2. McKercher, B. (1993) Some fundamental truths about tourism; Understanding tourism, its social and environmental impacts, Journal of Sustainable Tourism, 1 1, 6-16
3. არისტოტელე, დიდი ეთიკა, თბ., 1994
4. ბერდიაევი, ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში, თბ., 2003
5. ბასილაძე ნ., პედაგოგიკის საკითხები. ბათ., 1999
6. მეტრეველი მ., ტურიზმი, თბ., 2003.
7. შუბლაძე ვ., საქართველო და ტურიზმი. თბ., 2004

Daredjan Chkhirodze

Ph.D., Associated professor of Kutaisi University

Manana Bandzeladze

Ph.D., Associated professor of Akaki Tsereteli State University

MORAL TENDENCIES AND ECOTOURISM

Resume

Tourism (French word), means traveling in a given region, the country and the rest of the result.

Eco-Tourism is detained as wildlife adventure travel activities in the educational, cultural and economic relations. Its success depends on the presence of both wildlife and environmental protection measures in good organization.

Visual materials for students interested in appearing near the introductory text. At the same time consciousness of roots tourist elements. The teacher to understand the double standards of classical founded it.

Humans study the outside world. The more developed the society is, the wider this process gets. Thus, the role of ecological and ethical of the scientific – technical progress.

Ecological education determines the relationship between a person and the outside world. It helps to form a person's eco-culture, eco – consciousness that eventually leads to the developments of the society and its particular aspect – tourism.

The essential moral feature is ideological humanism. This is what relates together ethical and ecological knowledge, which finally helps the nature to survive, eradicates evil and increases our morality.

სერგო საბარაიშვილი

სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

მანანა კობახიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მასწავლებელი

რომანტიული ტური ქუთაისში

ქუთაისი ღირსეულ ადგილს იკავებს მსოფლიოს რომანტიული ქალაქებს შორის. რომანტიულ ტურში, მხატვრულად არის გადმოცემული ქუთაისის სიყვარულის ისტორიები შესაბამისი აუდიო და ვისდო გაფორმებით, რომელიც მოიცავს შემდეგ ობიექტებს: თეთრი ხიდი (სიყვარულის ხიდი) ვ. ანჯაფარიძის სკვერი (სიყვარულის სკვერი) ოქროს ჩარდახი, კლასიკური გიმნაზია ბულვარი, კათოლიკეების უბანი, ჯაჭვის ხიდი, ბაგრატის ტაძარი, უქიმერიონი, გალაკტიონ ტაბიძის ძეგლი, წითელი ხიდი და გაბაშვილის სახელობის კულტურისა და დასვენების პარკი.

ბევრს მოგვითხრობენ ლეგენდები ისტორიულ სიყვარულზე: ზღვისა და მიწის ზედისწერამ სწორედ ამ გასაოცარ ქალაქს მოიყვანა საბერძნეთიდან წამოსული ხომალდი „არგო“. ყველაზე დიდი საოცრება, რაც ბერძნებმა კოლხეთის სატახტოში იხილეს იყო აიეტის ასული – მედეა. ხომალდ „არგოს“ მეთაურმა იაზონმა ღვთაება ეროსის დახმარებით თავი შეაყვარა კოლხეთის მშვენიერს. სწორედ მედეასთან ერთად გაიტაცა იაზონმა ოქროს საწმისი მსოფლიოს ერთ-ერთ უძველეს ქალაქ ქუთაისიდან.

პირველი ობიექტია თეთრი ხიდი, რომელიც ქალაქის ორ ნაწილს ერთმანეთთან აკავშირებს. 1872 წელს საზღვარგარეთიდან ჩამოტანილი ლითონის ფორმებით განახლდა იგი, ეს ფორმები თეთრად იყო შეღებილი და სწორედ ამიტომ დაერქვა ამ ხიდსაც თეთრი ხიდი. აღდგენილმა და სახეცვლილმა თეთრმა ხიდმა უდიდესი ფუნქცია შეასრულა ქალაქისათვის. ამ ადგილს განსაკუთრებულია თვით ბუნებამაც შესძინა თეთრი ქვების სახით. ამბობენ, ამ ხიდიდან გასცქეროდა გალაკტიონი რიონის აზვირთებულ ტალღებს, აქ სეირნობდნენ ბოჰემური ცხოვრების ტკბობით ცნობილი ცისფერყანწულები და რაც მთავარია, ეს ადგილი იყო და არის შეყვარებულთა შეხვედრისათვის გამორჩეული, რამეთუ სიყვარულის სიმბოლოდ ხიდი აერთიანებს და აკავშირებს ორ გულს. ჭაბუკების სილადის და სიმკვირცხლის საზომიც ეს ხიდი ყოფილა. ლეგენდის მსგავსი ამბავიც არსებობს რეჟისორ კოტე მარჯანიშვილს თეთრ ხიდზე სეირნობისას უნახავს გასროლილი ისარივით მომართული ყმაწვილი როგორ დაეშვა ხიდიდან მდინარეში, სწორედ ეს იყო ბედნიერი შეხვედრა დიდ რეჟისორ კოტე მარჯანიშვილსა და დიდ მსახიობ გიორგი შავგულიძეს შორის.

სიყვარულის ხიდი სიმბოლურად უკავშირდება სიყვარულის სკვერს.

ეს ადგილი მონარქთა ეპოქაში სამეფო ბაღის ნაწილი იყო როგორც სკვერი კი მის მშენებლობა დაიწყო მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში. წარსული დიდების ნაშთად შემორჩენილი ეს ბაღი დღეს მოდერნიზებული და განახლებულია, 2008 წელს ამ სკვერს ეწოდა ცნობილი მსახიობის ვერიკო ანჯაფარიძის სახელი. ვერიკო ანჯაფარიძე კი ნამდვილი ქუთაისელი კნეინა ბრძანდებოდა. მას განსაკუთრებული სიყვარულის ისტორია აკავშირებდა მიხეილ ჭიაურელთან, წყვილმა ერთობლივად ისეთი შესანიშნავი ფილმები შექმნა, როგორებიცაა "დიადი განთიადი", "გიორგი სააკაძე", "ბერლინის დაცემა", "ოთარაანთ ქვრივი", "რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ" და სხვა. ამ ფილმებთან ერთად მათი სიყვარულიც ლეგენდად დარჩა.

ხელოვანი ადამიანისთვის სიყვარული შთაგონების წყაროა, თუმცა თითოეული მათგანი ამ გრძნობას სხვადასხვაგვარად აღიქვამს. ზოგისთვის ერთი პატარა ნაპერწკალია, რომელიც მალე ჩაქრება, ზოგისთვის კი - ერთ დიდ ცეცხლად აგიზგიზდება.

დღეს ეს სკვერი ახალგაზრდებისთვის დასვენებისა და განტვირთვის საუკეთესო ადგილია. სკვერს ქალაქის ყველაზე მაღალ უბან-გორასთან აკავშირებს 1960 წელს აგებული საბაგირო გზა. მათ ვისაც უყვართ სივრცე და მაღლიდან ჰორიზონტის ჭკრეტა, საშუალება ეძლევათ ისარგებლონ ამ მოსახერხებელი ტრანსპორტის სახეობით დატკბეს ქალაქის ულამაზესი ხედების ცქერით. ვერიკო ანჯაფარიძის სკვერი გვაკავშირებს იმერეთის მეფის რეზიდენცია - ოქროს ჩარდახთან.

XV საუკუნის ვენეციელი ელჩი და დიპლომატი საინტერესო ცნობებს გვაწვდის რიონის მარცხენა სანაპიროზე მდებარე სამეფო სახლის შესახებ. ამ ადგილის უფრო სრულყოფილი აღწერა აქვთ რუს ელჩებს, მათი ცნობით მეფეთა სასახლე აუშენებია იმერეთის მეფეს გიორგი მესამეს და იქედან მოყოლებული 1810 წლამდე აქ იყო იმერეთის მეფეთა რეზიდენცია. სასახლის წინ დგას „საქართველოს ხე პატრიარქად“ აღიარებული მრავალსაუკუნოვანი ჭადარი. იმერეთის სამეფო კარზე მოღვაწეობდა პოეტი ბესიკი, იგივე ბესარიონ გაბაშვილი, რომლის შემოქმედებაში დიდი

ადგილი უჭირავს სატრფიალო ლირიკას.

სკვერის გავლით გავდივართ ცისფერყანწელთა ქუჩაზე. 1915 წელს როდესაც ომით გათანგულ მსოფლიოს მოუშუშებელი ჭრილობები სტკიოდა, ქუთაისში პოეზიაზე და ხელოვნებაზე უზომოდ შეყვარებული გიმნაზიის კურსდამთავრებულები ტიციან ტაბიძისა და პაოლო იაშვილის თაოსნობით აყალიბებენ ლიტერატურულ გაერთიანებას სახელწოდებით

„ცისფერყანწელები“, უშვებენ ამავე სახელწოდების ჟურნალსა და აქვეყნებენ მანიფესტს თავიანთი ლიტერატურული ჟანრის შესახებ. ნაცრისფერ, მოსაწყენ, მდუნედ მიმავალ ცხოვრებაში ეს იყო ნათელი გაელვება და ერთგვარი თავშესაფარი მტკივნეული რეალობით დაღლილი სულისათვის. წარმავალ წუთისოფელს მარადიული დაუპირისპირეს, რომელიც ცისფერი ფერით გამოსახეს.

ცისფერყანწელთა ერთ-ერთ სულისჩამდგმელ ტიციან ტაბიძეს განსაკუთრებული სიყვარული აკავშირებდა „წითელ ქალიშვილ“-ნინო მყაჟვილთან. ადრე ამ ქუჩას ქარვასლას უწოდებდნენ, შემდეგ "გიმნაზიის, კომუნისტების პერიოდში "კარლ ლიბკნეხტის" ქუჩას ეძახდნენ.

ცისფერყანწელთა ქუჩის მშვენიერება აკ. წერეთლის სახელობის პირველი საჯარო სკოლა, იგი მემკვიდრეა არსებული კლასიკური გიმნაზიის.

შენობა შედგება 2 კორპუსისაგან, პირველი კორპუსი, რომელიც რუსთაველის ქუჩაზე მდებარეობს მე-19 საუკუნის მიწურულს აიგო, მეორე კი ლუკაშოვის პროექტით აშენდა მე-20 საუკუნის დასაწყისში. აქ აღიზარდნენ გამოჩენილი ქართველი მოღვაწეები, რომელთა სიები ამშვენებს ჩვენი ერის კულტურის ისტორიას: აკაკი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი, გიორგი წერეთელი, ვლადიმერ მაიაკოვსკი, ნიკო მარი, აკაკი შანიძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, ცისფერყანწელთა წარმომადგენლები: ტიციანი, პაოლო და მრავალი სხვა. გიმნაზია იყო ნამდვილი სამჭედლო ქართული გენიისა. როგორც აღვნიშნეთ ეს სკოლა აკაკის სახელს ატარებს, და მის სახელთან არის დაკავშირებული პირველი სრულმეტრაჟიანი დოკუმენტური ფილმი. "აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში." რომელიც გადაიღო პირველმა ქართველმა რეჟისორმა, ქუთაისის მკვიდრმა ვასილ ამაშუკელმა, ამ ფილმის ანალოგი ამიერკავკასიაში არ მოიძებნებოდა, მან მსოფლიო კინემატოგრაფიაში საპატიო ადგილი დაიმკვიდრა. ფილმის პრემიერა სწორედ აქ, კინოთეატრ „რადიოში“ შედგა 1912 წელს. აღნიშნული შენობა აგებული იქნა 1911 წელს ფრიკის პროექტით. კომუნისტების ეპოქაში კინოს სახელი შეუცვალეს და „კომუნა“ დაარქვეს, რესტავრაციის შემდეგ მან ძველი სახელი ისევ აღიდგინა.

კინო რადიუმის წინ დგას ერის სასიქადულო მამაულიშვილის, ექვთიმე თაყაიშვილის ძეგლი. კიდევ ერთი ლამაზი სიყვარულის ისტორიაა დაკავშირებულია ექვთიმესა და ნინო პალტაროვსკაიასთან.

სიყვარულისა და მეგობრობის მქადაგებელი პოეტის რუსთაველის სახელობის პროსპექტი გვაკავშირებს ქუთაისის ბალანჩივაძეების სახ. ოპერისა და ბალეტის თეატრთან, რომელიც გაიხსნა 1969 წელს, ქუთაისელი მკვიდრის ზაქარია ფალიაშვილის პირველი ქართული ოპერით „აბესალომ და ეთერი“.

შემდეგი ობიექტია ქალაქის ცენტრალური ბაღი. ქალაქის ბაღს ანუ „ბულვარს“

როგორც მას ძველად უწოდებდნენ, დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა და აქვს ქუთათურთათვის

დღეს მართალია ამ ბაღმა ძველებული კედმა დაკარგა, მაგრამ ქუთაისელებისთვის კოლორიტულ ადგილად რჩება. ბაღის მშვენიერება აკაკი წერეთლის, დები იშხნელების და ზაქარია ფალიაშვილის ძეგლი.

იქ, სადაც დღეს ოპერა, ბაღი და თვით მოედანია ადრე მთლიანად მოედანს ეკავა, რომლის აღმოსავლეთით სავაჭრო ადგილი იყო, შემდგომში როდესაც აქ ტაძარი „სობორო“ აიგო მოედანმა სრულიად სხვა სახე მიღო მას სობოროს სახელი ეწოდა შემდეგ პარიზის, ლენინის, სტალინის. 1989–1995 წლებში აქ დაიდგა ელგუჯა ამაშუკელის მიერ შექმნილი დავით აღმაშენებლის ძეგლი და მოედანსაც იმავე სახელი მიენიჭა, ძეგლის ადგილზე დღეს დგას ძველი კოლხური სუულატურებით დამშვენებული ფანტანი.

აქვეა ქუთაისის ლაღო მესხიშვილის სახელობის პროფესიული სახელმწიფო დრამატული თეატრის შენობა რომელიც ქართული არქიტექტურის შედევრია

კათოლიკეების უზნის გავლით გავდივართ ჯაჭვის ხიდზე, რომელიც უძველესია ქუთაისის ხიდებს შორის, აქ არის აღმოჩენილი V საუკუნის ხიდის ნაშთი. მე-19 საუკუნის ორმოცდაათიან წლებში, ჯაჭვებზე დაკიდებული ხის ფერმის აგების შემდეგ ხიდს დღევანდელი სახელი შეერქვა.

ჯაჭვის ხიდიდან 180 საფეხურიანი კიბით მოვხვდებით ბაგრატის ტაძართან. ეს კიბე ჩვენს ცნობიერებაში უმაღლეს ფილმ „საბუდარელ ჭაბუკს“ მოგვაგონებს, გვასხოვს ალბათ ჩხუბის ეპიზოდი, სადაც თებროლეს სიყვარულს ერთმანეთს ეცილებიან უმანგი და გოგიტა, ამ საფეხურების ბოლოს კი არქიელის გორაზე ჩვენ გველოდება ისტორიულ ქარტეხილებს გამოვლილი ბაგრატის ტაძარი.

„მოუარეთ საქართველოს“- გვთხოვდა ნიკო ლორთქიფანიძე, რა ვიცით რას გვეტყოდა დიდი წინაპარი განახლებული ტაძარი რომ ენახა, მაგრამ ფაქტია, ბაგრატის ტაძარი ინახავს კონკრეტულ თუ სავარაუდო ამბებს და ჩვენზე მოქმედებს მაშინაც კი როცა მათზე არ ვფიქრობთ. ეს არის შეგრძნება რიდისა მათ წინაშე, ვისაც ოდესღაც შეხება ჰქონია ამ ჩუქურთმებთან, ამ ნაგებობასთან რომელიც გვიკვალავს გზას ათასწლეულების სიღრმეში

ბაგრატის ტაძარი მდინარე რიონის მარჯვენა მხარეს მდებარეობს. ამ ადგილს ქალაქის ისტორიულ ნაწილს ეძახიან. ტაძარს გარშემო ქვის გალავანი უვლის, ხოლო აღმოსავლეთით ძველი ქუთაისის ციხის ნანგრევები ესაზღვრება. ანტიკური ხანიდან ამ ადგილას კოლხეთის მეფეების რეზიდენცია და აკროპოლისი იყო, რომლის ნაშთები არქეოლოგიური გათხრების შედეგად დღესაცაა შემორჩენილი.

ბაგრატის ტაძარი აგებულია მე-10 მე-11 საუკუნეების მიჯნაზე ბაგრატ მესამის მეფობაში, რომელიც

გაერთიანებული ფეოდალური საქართველოს პირველი მეფე იყო.

ბაგრატის ტაძარი არის სიყვარულის გამოხატვისთვის ყველაზე კარგი ადგილი, აქ შეიძლება 180 კიბე გამოვლილმა წყვილმა, მრავალ განსაცდელ ნახულმა გრძნობებმა ერთად მოიყაროს თავი და დაგვირგვინდეს ზეციური ძალების კურთხევით, ან თუნდაც რა არის იმაზე მშვენიერი შენს სულის ნაწილს შეჭვივო სიყვარული ამ დიადი ტაძრის შემყურემ. აქვეა ძველი ციხე-სიმაგრე "უქიმერიონი"

ჩვენი ტურის ბოლო ობიექტებია: წითელი ხიდი და გალაკტიონ ტაბიძის ძეგლი. სულით მედროშე პოეტი, ქუთაისს პარიზსაც უწოდებდა, რა თქმა უნდა, მუზის ოსტატი ამას ხუმრობით ამბობდა, მაგრამ არის ამ პარალელში რაღაც მისთვის დამახასიათებელი სიმბოლიზმი და იდუმალი აზრი.

ტურის მეორე ნაწილი გრძელდება კულტურისა და დასვენების პარკში სადაც გათვალისწინებულია რომანტიული საღამო, (ვიქტორინა, კონკურსი, მხატვრული კითხვა, ეროვნული და თანამედროვე ცეკვები და სიმღერები)

რომანტიული ანიმაციური ტურის შექმნის მიზანი არის მომავალ თაობებს შევავაროთ ჩვენი ტრადიციები და ფასეულობები, ამასთან ერთად გამოვიყენოთ ტურიზმის სფეროში რაც ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჯაოშვილის "ქუთაისი", თბილისი "მეცნიერება" 1989.
2. ძველი და ახალი ქუთაისი გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო 1973.
3. ჯავახაძე "ქუთაისი ჩემო დედაც". ქუთაისი 2012 წელი.

Sergo Tsagareishvili

Ph.D., Akaki Tsereteli State University Associate Professor

Manana Kobakhidze

Akaki Tsereteli State University Teacher

ROMANTIC TOUR IN KUTAISI

Kutaisi occupies a decent place among romantic cities. The fate of the sea and the land brought this awesome city to Argo, a ship that came from Greece, and his commander Iazon with the help of Eros helped her with the Mede of Aeet and the Golden Fleece from our city.

In romantic tour, the stories of love are presented with relevant audio and video concepts. The route includes the following objects: White Bridge - Golden Chardaze - First Public School - Boulevard - Chavchavadze Bridge - Bagrati Cathedral - Uchimerion - Red Bridge - G. Tabidze's monument - the park of culture and leisure.

The tour begins from the white bridge, which serves as a great function for the city. The natural beauty of this place is made of white stones, they say, from this bridge overlooking the waves of Galaktion Rioni, as well as the celebration of bohemian life. This place is distinguished for the love of a girlfriend, because the symbol of love - the bridge combines and connects two hearts.

The aim of creating a romantic animated tour is that we will love future traditions and values.

საგომო საბარეიშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ეკა ლეშავა

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ტურიზმის კორიფენი იმერეთიდან

გმირული წარსულისა და ზღაპრული ბუნების მქონე, ჩვენი სამშობლოს შვილებმა არაერთი ბრწყინვალე ფურცელი ჩასწერეს ტურიზმის მატარებელში. ჩვენ გვინდა წარმოგიდგინოთ იმერეთის მხარის გამოჩენილი ადამიანები, რომლებმაც დიდი წვლილი შეიტანეს საქართველოში ტურიზმის განვითარებაში.

გიორგი ნიკოლაძე - საზოგადო მოღვაწე, მეცნიერი, სპორტსმენი, ტურიზმისა და ალპინიზმის ფუძემდებელი საქართველოში.

დიდი ქართველი ეროვნული მოღვაწისა და მოაზროვნის ნიკო ნიკოლაძის ერთადერთი ვაჟის გიორგი ნიკოლაძის ცხოვრება და მოღვაწეობა, სამშობლოს კეთილდღეობისათვის, ახლის ძიებისათვის, ჯანსაღი ცხოვრების წესის დამკვიდრებისათვის ბრძოლა, სამაგალითოა ყველა თაობისათვის.

მშობლები ბავშვობიდანვე ამზადებდნენ თავისი მამულის სამსახურისათვის, სპარტანული აღზრდა, სიყმაწვილის წლებში მიღებული ზნეობრივი გაკვეთილები, სულიერი და ფიზიკური ძალების საოცარი ჰარმონია, თავის მშობლების შვილობაც ეხმარებოდა იმაში, რომ ეცხოვრა ადამიანთა შორის ჩვეულებრივი ადამიანური ცხოვრებით და ყოფილიყო ყველასათვის სიკეთის, რაინდობის, პროფესიონალიზმის და მამულიშვილობის იდეალი.

ხუთი წლის ყოფილა, დედას სტუმრად ილია ჭავჭავაძესთან რომ მიუყვანია. ბავშვი პოეტის მაგიდასთან მისულა. ილიას უკითხავს, რა გინდაო „კალამი, რომლითაც „შენ როსდა აყვავდები“ დაწერე „ – უპასუხია გიორგის. ილიას კალამი აუღია და მიუწოდებია „არა მე არ მინდა: – უთქვამს ბავშვს – თქვენთვის დაიტოვეთ და კიდევ დაწერეთ ასეთი ლექსები“.

პეტერბურგის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ მუშაობა დაიწყო დონეცკის მეტალურგიულ ქარხანაში და ხუთ წელიწადში მთელს დონბასში ცნობილ სპეციალისტად იქცა.

25 წლის ჭაბუკს უკვე მოწაფეები და მიმდევრები ჰყავდა, ხუთ ენაზე კითხულობდა და წერდა, ჩამოაყალიბა პოეზიის, მათემატიკისა და ტანვარჯიშის წრეები. ამ დროისათვის გიორგი ნიკოლაძე სახელგანთქმული ტანმოვარჯიშე იყო. სრულიად რუსეთის მრავალი პირველობის, სოფიის 1909 წლისა და პრადის 1912 წლის საერთაშორისო ასპარეზობათა პრიზიორი.

საქართველოში რომ დაბრუნდა, მან ერთდროულად რამდენიმე, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ დარგში დაიწყო მუშაობა. მისი სამუშაო ფრონტი მოიცავდა მათემატიკისა და ენათმეცნიერების, გეოგრაფიისა და მხარეთმცოდნეობას, მთასვლელობას, ტურიზმს, მასობრივ ფიზიკურ კულტურას.

გიორგი ნიკოლაძე იყო ქართული მათემატიკური სკოლის ერთ-ერთი მესამიერკვლე, თბილისის უნივერსიტეტში ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის შექმნის ერთ-ერთი ორგანიზატორი, ამ ფაკულტეტის სახელოვანი პროფესორი, მან გამოიგონა და შექმნა მსოფლიოში პირველი ელექტრომაგნიტურ პრინციპზე აგებული გამომთვლელი მანქანის თავის დროზე ერთ-ერთი ყველაზე სრულყოფილი მოდელი.

გიორგი ნიკოლაძის ხელმძღვანელობით შეიქმნა „რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონი“ და მათემატიკური ლიტერატურის ტერმინების ლექსიკონი. ქართულ ენაში მან შემოიტანა სიტყვები: დენი, წნევა, ტანვარჯიში, მთასვლელობა, თანრიგი და სხვა.

დღეს სპორტის ეპოქაში არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რა ბრძოლა გადაიტანა გიორგი ნიკოლაძემ და მისმა ჯგუფმა სპორტსაზოგადოებრივ შევარდენის წევრებმა სპორტის მასებში გავრცელებისათვის. ამისი ცოცხალი მაგალითი კი თვითონ იყო ჯანდონით სავსე ვაჟკაცი. ლონდონში ტანმოვარჯიშეთა საზოგადოება აღუფრთოვანებია მის გარეგნობასა და იარაღებზე ვარჯიშს. პრელაში „სოკოლის“ მეექვსე შევრებაზე ბადროს ტყორცნისას გადაღებული მისი ფოტოსურათი საფოსტო ბარათებად გავრცელებულა ჩხეთში.

უნივერსიტეტის პროფესორი ფიზიკულტურის მასწავლებლად მუშაობდა სკოლაში, სოფელ-სოფელ დაატარებდნენ ორმელსა და ტაიჭს და ხალხს უჩვენდნენ თავიანთ ხელოვნებას. სპორტის პროპაგანდის მიზნით გ. ნიკოლაძე უნივერსიტეტში ლექციების წასაკითხად მოკლე შარვლით დადიოდა.

თანამედროვე ტურიზმის ფუძემდებლად ითვლება გიორგი ნიკოლაძე რომელმაც 1921 წელს მოაწყო მასობრივი (145 კაცი) 2 დღიანი ტურისტული ლაშქრობა („გაფრენა“) 1922 წელს იგი აწყო 15 დღიან ლაშქრობას თბილისი - კოჯორი - ორბელი - ჩხიკვა - ტეთრიწყარო - ბოლნისი - ჩათახი - წინწყარო - ტაბახმელა - თბილისი. ლაშქრობაში მონაწილეობდა 21 კაცი.

1924 წელს დაარსდა საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოება, რომლის მთავლა-მგზავრობის

განყოფილებას ხელმძღვანელობს გ. ნიკოლაძე და რომლის თაოსნობით 1924 წელს რაჭა-ოსეთში განხორციელებული 25 დღიანი ტურისტული ლაშქრობით (მონაწილეობდა 19 კაცი) საფუძველი ჩაეყარა სპორტული ტურიზმის განვითარებას.

1923 წლის 28 აგვისტოს მცინვარწვერზე (5043მ) ავიდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა და მასწავლებელთა ჯგუფი (18 მთასვლელი) გიორგი ნიკოლაძის ხელმძღვანელობით. მან თავის დღიურში ჩაწერა „მრავალი წლის ოცნება ახდა: პირველმა ქართულმა ექსპედიციამ მცინვარწვერზე ოცგრადუსიან ყინვაში მწვერვალს მიაღწია.

მწვერვალზე ყველა მშვენივრად გრძნობდა თავს. დაღაღვის ნასახიც არავის ეტყობოდა და ყველა მხიარულად იყო.” ამ ასვლამ საფუძველი ჩაუყარა ალპინიზმისა და სამთო ტურიზმის განვითარებას საქართველოში.

1925 წელს გიორგი ნიკოლაძე სათვევში ჩაუდგა მეორე ექსპედიციას, რომელმაც მოახდინა ასვლა იალბუზზე (5621მ) 18 მთასვლელის შემადგენლობით, რომელთა შორის 5 ქალი იყო. იმ დღეს ქართული ალპინიზმის მეთაურს 37 წელი შეუსრულდა.

ნისლიანი მწვერვალების გარდა გიორგი ნიკოლაძემ ცხოვრებაში, მრავალი მწვერვალი დაიპყრო, საზღვარგარეთ მივლინებებში ყოფნისას მან ბრწყინვალედ, უმაღლესი წარჩინების დიპლომით დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია პარიზში, სორბონის უნივერსიტეტში. ასევე გამოაქვეყნა რამოდენიმე გეომეტრიული ნაშრომი, შემდგომ მოხსენებით გამოვიდა მათემატიკოსთა საერთაშორისო კონგრესზე იტალიაში, მონაწილეობა მიიღო სტრასბურგში გამართულ საერთაშორისო კონგრესის მუშაობაში.

პარიზში ყოფნისას დაუახლოვდა ჟორჟეტა დამბაშიძეს, ახალშეუღლებულებმა ველოსიპედით შემოიარეს საფრანგეთი. ასეთი იყო მათი საქორწინო მოგზაურობა.

გიორგი ნიკოლაძე ირგვლივ იკრებს თავის მოწაფეებს, დონბასში რომ გამოჩარდა, მისი წინადადებით იგება დიდუბეში საცდელი ქარხანა – მოსამზადებელი პოლიგონი ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხნისათვის. ის ხელმძღვანელობს საპროექტო სამუშაოებს, თავს დასტრიალებს მსენებარე ქარხანას და იქ მუშაც არის, ოსტატიც და ინჟინერიც. ლექციებს უკითხავს მომავალ მეტალურგებს, თბილისის უნივერსიტეტში თავისი ინიციატივით გახსნილ სამთო მეტალურგიულ განყოფილებაზე.

ქარხანაში ცდების ჩატარებისას საამქროში გავარვარებულ ღუმელთან მუშაობის დროს გაცივდა და ფილტვების ანთებით გარდაიცვალა ლეგენდად ქცეული გიორგი ნიკოლაძე. 43 წლის ასაკში წავიდა კაცი, რომლის შემართება, შეუპოვრობა, ბრძოლის წყურვილი და სამშობლოს სიყვარულის გრძნობა სამაგალითოდ დარჩა მომავალ თაობებს.

მისი თანამედროვენი იგონებენ როგორ იკრებდა გიორგი ნიკოლაძე ახალგაზრდობას აუდიტორიებში, საამქროებში, ექსპედიციებსა თუ სპორტულ დარბაზებში, როგორ აღვივებდა და ზრდიდა მათში საერთო სახალხო საქმისა და სამშობლოს სიყვარულის გრძნობას, მთელი სიცოცხლე როგორ მიუძღვებოდა მწვერვალებისაკენ, ზოგს მეცნიერების, ზოგს თეთრი მწვერვალებისაკენ, მაგრამ უკლებლივ ყველას – ზნეობრივი მწვერვალებისაკენ.

ჯუმბერ ლეჟავა-მსოფლიო მოგზაური, იუნესკოს მსოფლიო დესპანი, მსოფლიოს სპორტსმენი, გაეროს ბუნების დაცვის ელჩი, გინესის მრავალჯერ რეკორდსმენი, მსოფლიო ველომოგზაური, მოგზაური დიპლომატი.

ამჟამად საქართველოში ტურიზმი თვისებრივად ახალ საფეხურზე გადადის და ამ გარდამავალ ეტაპზე მრავალი წინააღმდეგობის გადალახვა უხდება. დღეს საქართველო აღიქმება, როგორც ახალი, ჯერ კიდევ უცნობი ქვეყანა და, ამდენად, საინტერესოა ყოველი მოგზაურისა თუ ტურისტისათვის.

თანამედროვე მოგზაურობა ჩვენთვის ასოცირდება, ჯუმბერ ლეჟავასთან, რომელიც გახლდათ იუნესკოს მსოფლიო დესპანი, მსოფლიოს სპორტსმენი, გაეროს ბუნების დაცვის ელჩი, გინესის მრავალჯერ რეკორდსმენი, მსოფლიო ველომოგზაური, მოგზაური დიპლომატი, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, ვახტანგ გორგასლის პირველი ხარისხის ორდერის კავალერი, მსოფლიო 2009 წლის ადამიანი, საქართველოს 2002 წლის ადამიანი, სპორტის დამსახურებული მუშაკი, მსოფლიო მრავალი ქალაქის, მათ შორის თბილისის საპატიო მოქალაქე, ნიკო ნიკოლაძისა და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის მედიკოსების მფლობელი, ევროპის ბიოგრაფიული ცენტრის გენერალური დირექტორის მოადგილე, 5 აკადემიის აკადემიკოსი, შეყვანილია ევროპის ბიოგრაფიული ცენტრის 400 წარჩინებულში, ამერიკის ბიოგრაფიის ინსტიტუტის მიერ კი – მსოფლიო 500 წარჩინებულთა სიაში და სხვა.

ჯუმბერ ლეჟავამ 1987 წელს გადატანილი მუცლის ღრუს მიმღე ოპერაციის შემდეგ შეიმუშავა ვარჯიშების საკუთარი სისტემა. 1990-1992 წლებში დაამყარა მსოფლიო და გინესის რეკორდები ჰორიზონტალური მდგომარეობიდან მკლავებზე აზიდვებში. 1993 წლის 13 აგვისტოდან 2003 წლის 3 ნოემბრამდე ველოსიპედით იმოგზაურა მსოფლიოს გარშემო : 3333 დღის განმავლობაში გადალახა აზიის, ავსტრალია-ოკეანეთის, ჩრდილოეთ და სამხრეთ ამერიკის, ევროპისა და აფრიკის 237 ქვეყანა და დამოკიდებული ტერიტორია, 2-ჯერ ეწვია ანტარქტიდას; გადაიღო 50.000-ზე მეტი ფოტო-კადრი და 200 სთ-ზე მეტი ვიდეო ფირი; შექმნა მოგზაურობის 7.000 გვერდიანი დღიური.

ველომოგზაური თავის მიერ დაარსებულ ჟურნალ "მოგზაურში" გადმოგვცემს სურვილებს : „ყოველთვის მინდოდა განსაკუთრებით საქართველოს მოქალაქეებისთვის მეკარნახა ჯანმრთელი ცხოვრების წესი, მინდა ჩემმა ერმა დაიბრუნოს ხანგრძლივი, ჯანმრთელი ცხოვრება, მინდა, რომ იგი ჩემი 237 ქვეყანაში მოგზაურობის დღიურების გაცნობით ეზიაროს მოგზაურობის ანბანს მაინც, რაც ასევე არის ჯანმრთელი ცხოვრების წესის დაცვის ერთ-ერთი სახე.“

მსოფლიო ველომოგზაურმა დაძლია დედამიწის ყველა სარტყელი, გადალახა ჯუნგლები, სავანები, მთათა

სისტემები, ვაკეები, ვულკანები, ტუნდრები, ტაიგები, არქიპელაგები, კუნძულები და ნახევარკუნძულები; გადასერა ოკეანეები, ზღვები, ყურეები, სრუტეები, ტბები, მდინარეები, მაღალი მოქცევის ადგილები... – " განმეცადა მოგზაურის ბედი" აცხადებს ველოსპორტსმენი ერთ–ერთ ინტერვიუში.

ჯუშმერ ლეჟავამ მოგზაურობისათვის პროგრამით გათვალისწინებულ რვაწლიან სვლაგეზში დაათვალიერა გასავლელ გზაზე არსებული ბუნებრივი და ისტორიული ძეგლები, რელიგიური ცენტრები, დედაქალაქები, სახელმწიფოს სამთავრობო შენობები, ნაციონალური მუზეუმები, უნივერსიტეტები, სკოლები, ბიბლიოთეკები, დრამატული, ოპერისა და ბალეტის თეატრები, გალერეები, სპორტული კომპლექსები, ზამთრისა და ზაფხულის ოლიმპიადების სპორტული ობიექტები და მრავალი სხვა ღირსშესანიშნაობა. შეხვდა სხვადასხვა ორგანიზაციების წარმომადგენლებს, კოლეგებსა და ცნობილ პიროვნებებს.

ჯუშმერ ლეჟავამ დიდი წვლილი შეიტანა ჩვენი ქვეყნის პოპულარიზაციაში, საქართველო მსოფლიოს გააცნო. შეიძლება ითქვას, რომ საკაცობრიო მნიშვნელობის ღვთიური მისია შესრულებული იყო, როდესაც გრენლანდიის "უკაცრიელობაში" მიაღწია. ეკვადორის უმაღლეს მწვერვალ ჩიმბურასოზე, ჩვენმა მოგზაურმა პერუელ და ინგლისელ მეგობრებთან ერთად საქართველოს დროშა ააფრიალა.

ჯუშმერ ლეჟავა არის ადამიანი, რომელმაც მოგვცა მაგალითი იმისა, თუ როგორ არ უნდა დავნებდეთ ვერაგ მტერს, ავადმყოფობის სახით და ჩვენი დიდი სურვილითა და მონდომებით, ჯანსაღი ცხოვრების წესის დანერგვით, აქტიური სპორტული ცხოვრებით, ველომოგზაურობით, როგორ შეიძლება, რომ ყველაფერი შეიცვალოს და სიკვდილის ზღვარზე მდგომმა, როგორ შეიძლება ფეხზე წამოდგე, შემოიარო მსოფლიო, დაიპყრო კონტინენტები, შეიცნო სიახლეები და გაილამაზო, გაიხანგრძლივო ცხოვრება.

ჩვენს სახელოვან მამულიშვილს ხომ სწორედ მოგზაურობამ, უცნობი სამყაროს შეცნობის სურვილმა გაუხანგრძლივა და გაულამაზა სიცოცხლე.

პეტრე ჭაბუკიანი - მხარეთმცოდნე, პედაგოგი, ისტორიული და ბუნების ძეგლების დამცველი, კარსტულ მღვიმეთა მკვლევარი.

პეტრე ჭაბუკიანი დაიბადა 1889 წლის 5 აგვისტოს ქუთაისში.

1919 წელს დაამთავრა იურიევის (ტარტუს) უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი, რის შემდეგაც მთელი ცხოვრება დასავლეთ საქართველოს ბუნებისა და კულტურის ძეგლების დაცვას მიუძღვნა. იყო ქუთაისის ისტორიული მუზეუმის უახლოესი თანამშრომელი და შემდეგ ბუნებისა და კულტურის ძეგლთა დაცვის მეთვალყურე. ის იყო პირველი ვინც მიწისაგან გაასუფთავა .

1924 წელს, პეტრე ჭაბუკიანმა ქუთაისში, თეთრამიწას გორაზე, ნეოლითური პერიოდის ნამოსახლარს მიაკვლია, სადაც ხუთი ათასზე მეტი კაჟისა და ქვის იარაღი მოაგროვა და ქუთაისის ისტორიულ მუზეუმს გადასცა. მანვე იპოვნა სათაფლიის ფერდობზე ე.წ. "ნაციხვარზე" ნეოლითური ხანის მცირერიცხოვანი ნაშთები. ამ აღმოჩენას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ვინაიდან ამით დადასტურდა რომ ქუთაისსა და მის მიდამოებში არამარტო ზედაპალეოლითის ადამიანი არამედ მომდევნო პერიოდის ნეოლითის პერიოდის ადამიანიც ცხოვრობდა.

1925 წლის 2 აგვისტოს ექვს მეგობართან ერთად პირველყოფილი ადამიანის სადგომის ძებნის დროს სათაფლიის ნაკრძალში აღმოაჩინა მღვიმეები, რომელიც მისივე ინიციატივით ბუნების კეთილმოწყობილ ძეგლად იქცა. პეტრე ჭაბუკიანის ძალისხმევით სათაფლიას მღვიმის მიდამოებში 400 ჰა კოლხური ტიპის ტყე ნაკრძალად გამოცხადდა.

1933 წელს აღმოაჩინა მიწაში ჩამარხული სამრეკლოს კარები და ივარაუდა , რომ ტაძრის ძირითადი ნაწილიც მიწაში უნდა ყოფილიყო ჩამარხული. გათხრებმა იმედეები არ გააცრუა და გაწმენდისთანავე გამოჩნდა ზაგრატის ტაძრის უდიდესი ნაწილი. სწორედ ამის შემდეგ იქნა შესაძლებელი ტაძრის საფუძვლიანი შესწავლა და გვემის აღდგენა.

1933 წელს პეტრე ჭაბუკიანმა სათაფლიას მღვიმის მახლობლად, ქვედა ცარცული პერიოდის მერგელოვანი კირქვის შრეებზე, დინოზავრების ნაკვალევი აღმოაჩინა. ნაკვალევი შემდეგ შეისწავლა აკადემიკოსმა ლეო გაბუნიამ, რომელსაც მონოგრაფია მიუძღვნა. ჭაბუკიანის სათაფლიას დინოზავრი-Sathapliasaurus Tchabukiani Gab. - ასეთი სახელწოდებით შევიდა ეს აღმოჩენა პალეონტოლოგიურ ლიტერატურაში.

პეტრე ჭაბუკიანი გარდაიცვალა 1982 წელს, დასაფლავებულია სათაფლიის ნაკრძალში.

გივი ყალაბეგიშვილი -

ტურიზმის პატრიარქი, ალპინისტი, სპელეოლოგი, გაჭირვების ტალკვესი, მთასვლელთა პაპა.

გივი ყალაბეგიშვილი სახელთან არის დაკავშირებული ტურიზმის განვითარება საქართველოში. მის მიერ შესწავლილი ტურისტული მარშრუტებით დაქსელილი იყო მამისონის და ქლუხორის გადასასვლელები, სამხრეთ დასავლეთ საქართველო ,გაგრისა და აჭარა- იმერეთის ქედები , ხვამლის მთა, რაჭა- ლეჩხუმი და სვანეთი.

მე-20 საუკუნის 70 - იან წლებში ევროპასა და ყოფილ საბჭოთა კავშირში ძალზედ პოპულარული იყო საწყალოსნო მარშრუტი მდინარე რიონზე, „არგონავტების ნაკვალეზზე“, ჭყვიშიდან ფოთამდე და საცხენოსნო მარშრუტი - „ საქართველოს მთებიდან შავი ზღვისაკენ“.

ბატონი გივი სიამოვნებით იგონებდა დიდი ილიას უკვდავსაყოფად ქართველ მწერალთა მოგზაურობას საგურამოდან მყინვარწვერამდე. სწორედ მაშინ უწოდა „ გმირთა ვარამის „ ავტორმა ლევან გოთუამ ბატონ გივის „ გაჭირვების ტალკვესი“.

გივი ყალაბეგიშვილმა მიწისქვეშა შეუენობი სამყაროს - მღვიმეებისა და გამოქვაბულების შემსწავლელ მრავალ ექსპედიციაში მიიღო მონაწილეობა, რაც სოფელ ყუმისთავის, „პრომეთეს „ უნიკალური მღვიმის აღმოჩენით დასრულდა.

ბატონი გივის ხელმძღვანელობით 1962 წელს იმერეთის მეფეთა რეზიდენციაში „ოქროს ჩარდახში“ ტურისტული კლუბი დაარსდა, რომელიც აქტიური დასვენებისა და მოგზაურობის კერად გადაიქცა . მისი თაოსნობით გაშენდა კემპინგის ტურისტული კომპლექსი , რომელსაც „ოაზისი“ ეწოდა.

მუდამ საქვეყნო საქმეებით დაკავებული, უცხოეთში მცხოვრებ თანამემამულეებთან კულტურული კავშირის საზოგადოების წარმომადგენელი და მთავარი მასპინძელი გახლდათ დასავლეთ საქართველოში .

1963 წელს ევერესტის პირველ დამყრობ ლეგენდარულ თენსინგ ნორგეს უმასპინძლა.

1980 წელს ოქროს ჩარდახში მიიღო თანამედროვე არგონავტების მეთაური , ცნობილი ინგლისელი მოგზაური ტიმ სვერინი.

მრავალი საინტერესო და შინაარსიანი ღონისძიების ინიციატორმა და ორგანიზატორმა, ტრადიციული ქართული სტუმარმასპინძლობის უბადლო მცოდნემ, ადამიანებთან ურთიერთობის შესანიშნავმა ოსტატმა, მთელი ცხოვრება მოძრაობასა და ახლის ძიებაში გაატარა, რომელიც სამაგალითოა მომავალი თაობებისათვის.

ზურაბ ჯავახაძე-

სპორტის მემკთიანე, ქუთაისის სპორტული მუზეუმის დამაარსებელი.

25 წლის წინათ ფალიაშვილის ქუჩაზე ჩვენი ქალაქის უმშვენიერეს კოლორიტს კიდევ ერთი ახალი სილამაზე შეემატა. გაიხსნა სპორტული მუზეუმი, რომელიც ერთ-ერთი პირველი იყო ყოფილი სსრ კავშირის მასშტაბით. მისი ღირსების ფუძემდებელი და ორგანიზატორი გახლდათ სპორტული ისტორიის დიდი მცოდნე, ფრიად ნიჭიერი ენთუზიასტი და თავისი ქალაქის მოტრფიალე ბატონი ზურაბ ჯავახაძე, რომელმაც წლების განმავლობაში კარდაკარ სიარულით შეაგროვა სპორტსმენების მიერ მოპოვებული მიერ პლანეტის სხვადასხვა სინჯის ოქროს, ვერცხლის და ბრინჯაოს მედლები, სუვენირები, დიპლომები, ვიმპლები, განსხვავებული სიდიდის და ღირებულების თასები, შეჯიბრებების პერიპეტიების ამსახველი ფოტოსურათები, ალბომები, პროგრამები და სხვა ნივთიერი მასალები მიღებული სხვადასხვა საერთაშორისო ტურნირებზე. ასე დაიბადა ჩვენს ქალაქში სპორტული დიდების მუზეუმი.

ქართველი ხალხი იამაყებს ქართული სპორტის გრანდებით, ვარსკვლავებით მაია ჩიბურდანიძით, ომარ ფხაკაძით, ქეთევან ლოსაბერიძით, თემურ აფხაზავათი, დავით ხახალაიშვილით, რევაზ საკანდელიძით, დავით გობეჯიშვილით, თინათინ ლეკვეიშვილით, რევაზ მოძუაშვილით, რამაზ შენგელიათი, თენგიზ სულაქველიძით და სხვა.

1974-1978 წლებში მუშაობდა ქუთაისის საექსკურსიო-სამოგზაურო ბიუროს დირექტორად, რომელიც დასავლეთ საქართველოს კურიერება. მისი ინიციატივით მრავალმა საწარმო კოლექტივმა თუ სკოლამ მოინახულა ჩვენი „ცა-ფირუზ-ზურმუხტოვანი“ მხარის სხვადასხვა კუთხე და აღფრთოვანებული დარჩა. 1978-1985 წლებში წარმატებით ხელმძღვანელობდა ქუთაისის ტურისტულ სასტუმრო „ხვამლს“ სადაც ატარებდა საინტერესო ღონისძიებებს. ყველაფერს აკეთებდა რომ იმერეთის მოსახლეობას ემოგზაურა საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში, ხოლო მოკავშირე რესპუბლიკებიდან თუ უცხოეთიდან ჩამოსულ ტურისტებს თანამშრომლებთან ერთად ნათელ წარმოდგენას უქმნიდა ძველი და ახალი ქუთაისის შესახებ.

ვინ იცის, წლების მანძილზე, დარსა თუ ავდარში, ქარსა თუ თოვლში, რამდენჯერ სტუმრებია პირადად ოჯახში სახელოვან სპორტსმენებს, უსაუბრია მათთან და სამუზეუმო ექსპონატები შეუგროვებია. განა მუხჩაუხრელი შრომისა და თავდაუზოგავი გარჯის ფასად არ არის მოკვლეული მასალები სახელოვანი ქართველ მოჭიდავეებზე ს. კაკაურიძესა და ლ. კახათელიძეზე, კალათბურთში ჰელსინკის ოლიმპიური თამაშების პრიზიორ ოთარ ქორქიაზე თუ ტანვარჯიშში მსოფლიო ჩემპიონ რ. სიხარულიძეზე, ველოსპორტში მსოფლიო და ოლიმპიური თამაშების ტრიუმფატორ ომარ ფხაკაძესა და კალათბურთში მიუხენის ოლიმპიადის გამარჯვებულ ზურაბ საკანდელიძეზე და სხვა მრავალზე.

2000 წელს ქუთაისის სამხატვრო გალერეაში ჩაატარა ოლიმპიური თამაშებისადმი მიძღვნილი გამოფენა თემაზე : „ათენიდან სიდნეიმდე“, სადაც წარმოდგენილი ოლიმპიადის ამსახველი მასალები .

ზურაბ ჯავახაძეს გამოცემული აქვს 850 საგაზეთო სტატია და 61 წიგნი , რომლებიც ასახავენ ქუთათურ სპორტსმენთა მიღწევებს : „სპორტული ქუთაისი“, ქართველი სპორტსმენები ოლიმპიურ სარბიელზე“, „რკინის გამკვეთი ფალავანი“, „ქუთაისი ჩემო დედავ“, „80 წლის გადასახედიდან“ და სხვა.

სპორტულ მუზეუმთან მოქმედებს ეროვნული ოლიმპიური კომიტეტის აკადემიის ფილიალი. ბატონი ზურაბი თავის ცოდნასა და გამოცდილებას უშუალოდ ახმარს მომავალი თაობის აღზრდის კეთილშობილურ საქმეს.

ბატონი ზურაბი ღირსების ორდენის კავალერია, საქართველოს ტურიზმის, სპორტისა და საკურორტო საქმის დამსახურებული მუშაკია. არის ამიერკავკასიის ხალხთა მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველოს მწერალთა, ხელოვანთა და მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, რუსთველოლოგი, ქუთაისის საპატიო მოქალაქე.

ქ. კემბრიჯის ბიოგრაფიულმა ცენტრმა ზურაბ ჯავახაძე ჩვენი პლანეტის 21-ე საუკუნის გამოჩენილ ადამიანთა რიცხვში შეიყვანა.

საქართველოში არსებული ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსებიდან გამომდინარე ტურიზმის დარგს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის. ჩვენი აზრით, იმერეთის ტურიზმის კორიფეთა მოღვაწეობა მომავალი წარმატებების საწინდარია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დ. გამეზარდაშვილი, ნიკო ნიკოლაძე – გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“ თბილისი 1983 წელი
2. გაზეთი „კომუნისტი“ – კაცი მწვერვალზე თბილისი 1983 წელი
3. <http://burusi.wordpress.com/2010/12/12/giorgi-nikoladze-2/>
4. გიორგი ნიკოლაძე „პირველი ქართული ასვლა მყინვარწვერზე“ – საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების მოამბე N1, 1924 წელი თბილისი
5. ჯუმბერ ლეჟავას ჟურნალი "მოგზაური" 2010-2011;
6. ლუარა სორდია "ქართველი მამულიშვილი მსოფლიოს გზებზე" 2012;
7. გვანცა და ბაქარ ბარბაქაძეები, ქრისტინე, ზურაბ და ნიკო ჯავახაძეები - ზურაბ ჯავახაძე 80 წლის გადასახედიდან. ქუთაისი 2016.

Sergo Tsagareishvili

Ph.D., Akaki Tsereteli State University Associate Professor

Eka Lezhava

Doctoral student at Akaki Tsereteli State University

EMINENTS OF TOURISM FROM IMERETI

Resume

With the heroic past and the fabulous nature, children of our homeland have written a lot of brilliant sheets in local tourism history. Among them are the people of Imereti:

Giorgi Nikoladze - son of Niko Nikoladze, a great Georgian national figure and public figure, scientist, athlete, founder of tourism and alpinism in Georgia, whose life and work are exemplary for all generations. (1888 - 1931).

Jumber Lezhava - Georgian sportsman, traveler and record player. In the years 1990-1992, the world and Guinness record. From August 13, 1993 to November 3, 2003, He traveled the bike around the world. (1939 - 2014).

Petre Chabukiani - teacher, educator, historian and natural monument protector, a karst cave researcher who discovered Sataplia cave in 1925 and footprints of dinosaur near Sataplia cave in 1933.(1889 - 1992).

Givi Kalabegishvili's name is related to tourism development in Georgia. It is worth mentioning the establishment of camping, tourist complex called "Oasis", the tourist club and the "OkrosChardakhi" (Golden Chard) in the summer residence of the old Georgian kingdom.

Zurab Javakhadze - sports chairman, founder of Kutaisi Sports Museum. Honorary Cavalier of the medal, Honored Worker of Georgian Tourism, Sports and Resort, etc. Kutaisi Honorary Citizen. The Cambridge Biographical Center has brought him into the 21st century eminent people.

Теа Цкипуришвили

Государственный университет Акакия Церетели, акад. Доктор

Малхаз Мебуришвили

Государственный университет Акакия Церетели, асоц. Профессор

Модели управления логистическими объектами и транспортными процессами в транспортно логистической системе

Назначением любой транспортно логистических систем (ТЛС) является транспортировка грузов от поставщиков до производителей готовой продукции, сырье или не законченные производство. Предлагаемый методический подход ориентирован на показатели, значения которых прямо или косвенно зависят от объемных и временных характеристик событий материально- грузовых потоков. Решение задачи анализа показателя завершается определением типов событий, информация о которых необходима для расчета значений показателя, который в дальнейшем используется для управления риском. Задача синтеза показателя заключается в построении его структуры с ориентацией на заданные типы событий, которые фиксируются системой сбора данных.

Методический подход базируется на двух концептуальных моделях. Первая модель - это пространственно-временная модель процессов перемещения и накопления подвижных объектов в ТЛС, интегрирующая три типа процессов: бизнес-процессы, физические процессы перемещения грузов и процессы обработки данных. Вторая модель является информационной моделью объектов и процессов в ТЛС, на базе которой формализуются пространственные отношения между объектами. Модель оперирует понятием элементарного события материального потока в ТЛС, которое играет ключевую роль в процедуре анализа показателей функционирования системы.

При радикальном изменении системы показателей существующей ТЛС учитывается одна из двух причин (или их комбинаций): 1) задаются новые показатели в связи с изменениями условий функционирования ТЛС: вводится новая система управления (например, на базе концепции ERP) или создаются новые кооперативные отношения между участниками процесса транспортировки (например, на базе концепции SCM); 2) вводится в эксплуатацию новая прогрессивная система идентификации транспортных средств, грузов и товаров (например, на базе технологии RFID), позволяющая фиксировать новые типы событий в ТЛС и повышать оперативность управления бизнес-процессами.

Протоколы событий, содержащие информацию о бизнес-процессах в ТЛС, могут создаваться путем фиксации событий как в реальных системах, так и в их имитационных моделях. Изложенные ниже базовые понятия и определения представлены в графических схемах(рис.1).

Рис. 1. Взаимосвязь трёх типов процессов в ТЛС , где

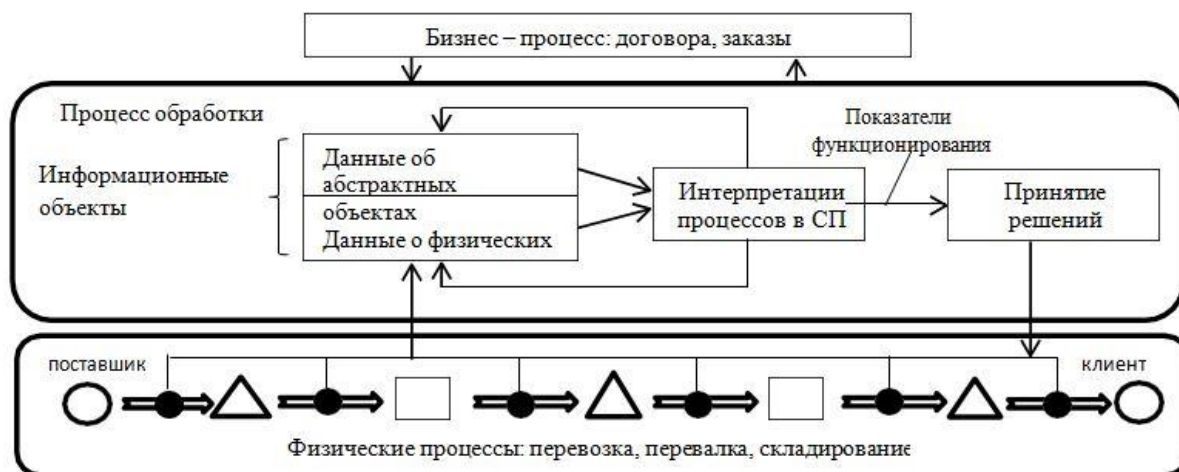
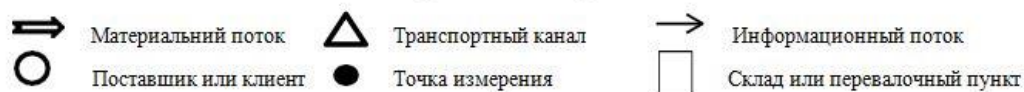

Рис. 1. Взаимосвязь трёх типов процессов в ТЛС , где

Функционирование первого типа - бизнес-процессов (БП) - рассматривается как процесс взаимодействия объектов. Функционирование БП можно представить в виде трех типов взаимодействующих процессов, показанных на рис.1. Каждому процессу соответствует один из трех типов (классов) объектов: а) физические (материальные) объекты; б) абстрактные объекты; г) информационные объекты.

Под физическими объектами понимаются как средства выполнения транспортно-складских операций, так и объекты логистики (грузы, товары и т.п.). На рис.1 показан также способ представления физических процессов в ТЛС, выбранный для данной методики в качестве базового. Только в промежуточных узлах данного графа (на складах, в перевалочных пунктах и транспортных каналах) могут на определенное время задерживаться (накапливаться) подвижные объекты (транспортные средства и грузы). Связи (стрелки) служат для отображения потоков мгновенных событий, заключающихся в переходах подвижных объектов между узлами графа. Можно выделить три класса абстрактных объектов, применяемых в ТЛС: бизнес-объекты; пространственные объекты; измерительные объекты.

Бизнес-объекты (договора, заказы, поставки и т.п.) служат для отображения результатов бизнес-процессов, которые предваряют любые процессы физического перемещения грузов. Каждое событие в грузовом потоке ТЛС при необходимости должно быть интерпретировано в терминах соответствующего бизнес-процесса, т.е. для него должно быть указано, например, имя заказчика, номер заказа, ответственный перевозчик и т.п.

Абстрактные пространственные объекты (грузовые объекты, объекты среды передвижения и среды хранения) задаются или как произвольные комбинации реальных физических объектов, или как их фрагменты. Объекты данного класса служат, прежде всего, для отображения реальной пространственной принадлежности всех видов физических объектов ТЛС. Абстрактные измерительные объекты содержат в себе описания методов и средств, с помощью которых фиксируются события в грузовых потоках ТЛС.

Основная часть информационных объектов создается внутри системы обработки данных (СОД) как отображения соответствующих физических и абстрактных объектов. Все изменения, происходящие с физическими или абстрактными объектами (возникновение или уничтожение, изменение местоположения), должны своевременно отображаться в соответствующих информационных объектах.

Базовые понятия рассматриваемой концептуальной модели удобно представить в виде логически связанной цепочки: объект, атрибут, состояние, событие и бизнес-процесс.

Атрибуты объектов ТЛС служат для отображения таких свойств этих объектов, которые предполагается учитывать как при концептуальном моделировании системы, так и при анализе ее показателей функционирования. Атрибуты объектов могут принимать как качественные, так и количественные значения.

Описание всех уровней пространственного расположения конкретного объекта производится следующим образом: например, "изделие А" может иметь, вид:

изделие А - упаковка Б - ящик В - поддон Г - контейнер Д - автомобиль Е -участок дороги между городами Ж и З.

Событие грузового потока заключается в появлении на конкретной связи в структуре ТЛС одного или нескольких подвижных объектов одновременно. Если на данной связи установлена точка измерения, событие фиксируется и информация о нем направляется для записи и интерпретации в СОД. Событие материального потока всегда сопровождается изменением по меньшей мере следующих атрибутов: пространственной принадлежности подвижного объекта и атрибута "состав" узлов структуры ТЛС, которые соединяет рассматриваемая связь.

Статическая модель данных о физических объектах ТЛС показана на рис.2, в которой пять видов информационных объектов (классов) соединены между собой отношениями пространственной

принадлежности. В любой момент времени атрибут "принадлежность" может указывать на один единственный идентификатор (ID). Это значит, что объект, имеющий атрибут "принадлежность", может входить в состав только одного отличного от него пространственного объекта, в структуре которого содержится атрибут "состав".

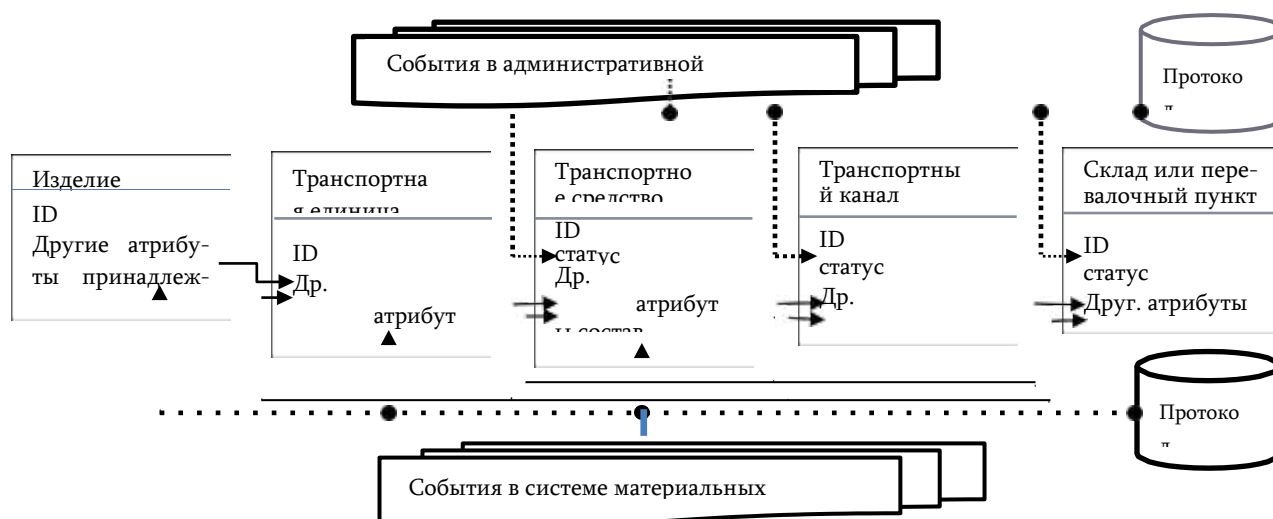

Рис.2. Статическая модель данных о физических объектах в ТЛС

Изделие есть неразделяемый объект, не способный вмещать в себя другие объекты. Изделие всегда является составной частью некоторой транспортной единицы.

Отдельно транспортируемое или хранимое изделие должно быть декларировано как транспортная единица, в состав которой входит единственное изделие. Если в каком-либо узле ТЛС изделие разделяется на составные части или физически соединяется с другими изделиями, то соответствующий информационный объект просто перестает существовать, а событие, связанное с его ликвидацией, отображается в структуре других технологически связанных с ним изделий. Обычным преобразованием является перенос изделия из одной транспортной единицы в другую.

Транспортной единице соответствует физический объект, отдельно учитываемый при выполнении операций транспортировки, перевалки или хранения. Атрибут "состав" является описанием всех расположенных в пределах данной транспортной единицы изделий или других транспортных единиц. Обычным стал случай, когда транспортная единица (упаковка, ящик, поддон или контейнер)

является пустой. Атрибут "принадлежность" указывает на место расположения транспортной единицы в текущий момент времени, причем в модели на рис.2 учитываются все четыре возможных случая:

Случай 1: Транспортная единица входит в состав другой, более крупной, транспортной единицы (например, ящик установлен на поддоне).

Случай 2: Транспортная единица установлена на транспортном средстве (например, контейнер установлен на автомобиле).

Случай 3: Транспортная единица отделена от транспортного средства, но остается в пределах транспортного канала (например, из-за поломки автомобиля контейнер оставлен на хранение в таможенном пункте).

Случай 4: Транспортная единица помещена в пункт долговременного или кратковременного хранения, т.е. находится на территории склада или перевалочного пункта (например, поддон находится в зоне хранения склада).

События в системе материальных потоков ТЛС, фиксируются с помощью соответствующих средств сбора данных. Обычно формат первичных сообщений является исключительно коротким.

Все события, сообщения от которых представляются в таком формате, относятся к элементарным событиям грузового потока ТЛС. Протокол элементарных событий, записанный в точках измерения, установленных на связях в структуре ТЛС, можно использовать для вычисления стандартных статистических показателей для трех, типов объектов: а) для связей в структуре ТЛС; б) для узлов в структуре ТЛС; в) для подвижных объектов, перемещающихся внутри структуры ТЛС.

На рис.3 показан фрагмент структуры ТЛС, содержащий один узел вместе с его входной и выходной связями.

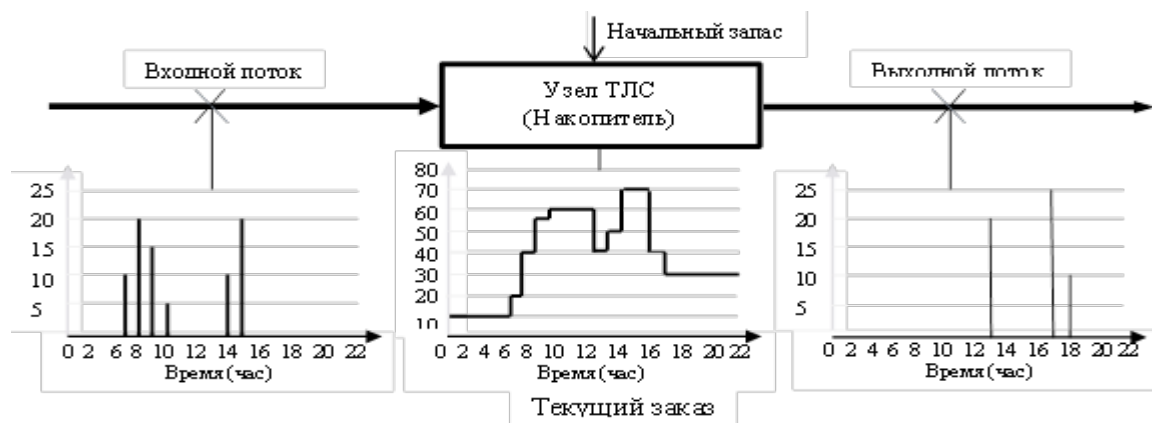

Рис. 3. Фрагмент структуры ТЛС, содержащий графики процессов для связей и узлов

С помощью данного рисунка подчеркивается тот факт, что динамика изменения уровня запасов в течение периода наблюдения определяется тремя факторами: входным потоком узла, выходным потоком узла и начальным уровнем запаса.

Процедуры анализа структуры показателя функционирования ТЛС в виде структурной блок-схемы показана на рис.4.

На основе протокола событий может выполняться объективная оценка показателей производительности транспортного процесса. Типичным может являться пример, когда требуется рассчитать средний коэффициент загрузки для группы автомобилей.

Этот показатель должен рассчитываться каждый раз по окончании очередной фазы обработки судна (разгрузки или загрузки), так как одно судно обычно обслуживает группа автомобилей. Формула расчета среднего коэффициента загрузки автомобилей в процессе разгрузки судна, ориентированная на использование данных, содержится в протоколе

событий. Подобным образом на базе протокола событий могут быть рассчитаны и другие показатели загрузки или производительности. Логист-аналитик может также модифицировать алгоритмы расчета показателей и даже вводить новые показатели без внесения изменений в систему регистрации первичных событий. Примерами может служить:

- последовательность внешних событий;
- прибытие и отбытие транспортного средства;
- процессы транспортировки и складирования только контейнеров определенной вместимости на территории терминала;
- этапы рабочего цикла конкретного контейнерного перегружателя.

Используя протокол событий, можно демонстрировать динамику процессов в форме компьютерной анимации или создавать на их основе ленточные диаграммы состояний, используемые для анализа и оценки рисков в ТЛС.

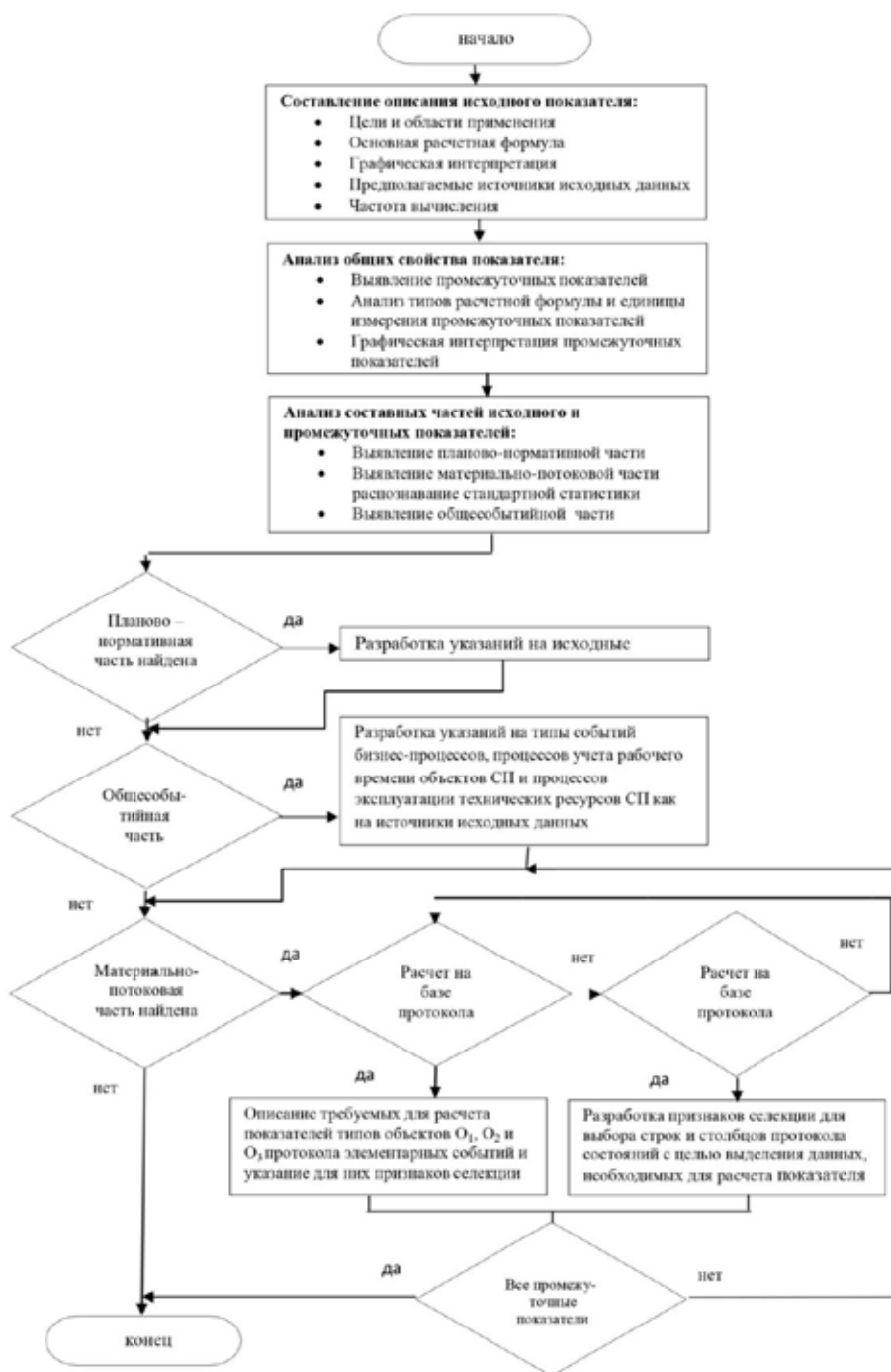

Рис.4. Процедура анализа структуры показателя функционирования ТЛС

Литература

- 1) Боцвадзе Л., Ерадзе К., Боцвадзе В. – Логистический менеджмент и моделирование. Тбилиси, изд. «дизайн экспресс», 2011 – 798 ст.
- 2) Миротин, Л.Б. Логистика интегрированных цепочек поставок: учебник/ Л.Б. Миротин., А.Г. Некрасов. – М.: Изд-во "Экзамен", 2003
- 3) Эффективность логистического управления: учебник/под общ. ред. проф. Л.Б. Миротина. – М.: Изд-во "Экзамен", 2004.–448 с.

Tea Tskipurishvili

Akaki Tsereteli State University, Academic doctor

Malkhaz Mebusrishvili

Akaki Tsereteli State University, Associate Professor

MANAGEMENT MODEL OF LOGISTICS FACILITIES AND TRANSPORT PROCESSES IN TRANSPORT AND LOGISTICS SYSTEM RESUME

The proposed methodological approach to a logistics facilities management system is focused on the indicators, the values of which depend directly or indirectly on volumetric and temporal characteristics of the events of material and freight traffic flows. The solution to the objective of the analysis of the indicator is completed by the definition of the types of the events, details of which are required for calculating the values of the indicator, which is then used for risk management. The indicator's synthesis problem consists in the construction of its structure, with a focus on the defined types of the events, which are fixed by data collection system.

Analytical procedures for the structure of performance indicators of transport and logistics system have shown that based on the event log, it is possible to perform objective assessment of the transport process productivity indicators. A common case can be the example, when an average load factor is to be calculated for the group of vehicles.

Cyber-Physical Systems as fourth industrial revolution

The Industrial Revolution is a concept and a development that has fundamentally changed our society and economy. The term “development” may seem to indicate some tardiness in the context of a “revolution,” which really signifies a rapid and fundamental change, but there is no doubt that major alterations occurred within a relatively short period. Industries arose and replaced small-scale workshops and craft studios. Textile and pottery factories were the first to recognize the new dawn, and a new infrastructure of canals and railway lines enabled efficient distribution. It was the transition from *industrious* to *industrial*, and the start of a boom for both.

From the first mechanical loom, dating from 1784, exactly 230 years ago, we can distinguish four stages in the ongoing process called the Industrial Revolution. That is the way we currently look at it. The first “acceleration” occurred toward the end of the 18th century: mechanical production on the basis of water and steam. We place the Second Industrial Revolution at the beginning of the 20th century: the introduction of the conveyor belt and mass production, to which the names of icons such as Henry Ford and Frederick Taylor are linked. Number three is the digital automation of production by means of electronics and it.

At present, we find ourselves at the beginning of this fourth stage, which is characterized by so-called “Cyber-Physical Systems” (cps). These systems are a consequence of the far-reaching integration of production, sustainability and customer-satisfaction forming the basis of intelligent network systems and processes.

Factory floors are already teeming with Internet “things.” In this context, one can think of microprocessors, which are the brains of digital devices and systems. They dovetail smoothly with conventional components, such as i/o modules. But the enormous Internet acceleration of industry comes from the explosive growth of digital devices from other disciplines. Video cameras, rfid readers, tablets, entrance tickets, etc. – all these kinds of Internet devices improve the quality, efficiency and security of production and process operations.

It is becoming easier to connect appliances, machines, things, complete factories and other industrial environments and processes to the Internet. The Industrial ip Advantage consortium (<http://www.industrial-ip.org>), established in 2013, is seriously engaged in this domain of expertise. Industrial ip aims to enable all industrial network infrastructures and applications to benefit from end-to-end Internet connectivity. In addition to ethernet connected to Industrial ip, there is also the Common Industrial Protocol (cip), which is geared to unified communications.

The greatest value of Industrial ip is the possibility it provides to process and analyze significantly larger information flows from production and auxiliary processes, so that companies can operate in a more flexible and innovative way.

Despite all the benefits of the Internet, there are still plenty of separate application networks active in the world of Industrial Automation. The Internet of Things & Services is responsible for stage 4, which is currently beginning to take shape. New business services are now being developed on the basis of their capacity to link the physical and virtual worlds. A marriage is a more romantic depiction, and particularly between Operational Technology – ranging from engines roaring, to people being transported to bread being baked – and Information Technology that supports our business processes.

Today, robots are present in large numbers only in industry. But industry without robots is now almost inconceivable. They do everything covered by the three Ds: *dirty*, *dangerous* and *dull* work. Robots do it tirelessly, and function with unprecedented precision and often power, which is of major importance to the durability and quality of products: ranging from baby nutrition to cars. In that respect, robots are better than humans, just as all the other non-automated tools that we have invented: from the saw to the electric screwdriver and the pneumatic hammer.

This is where we observe a crucial difference from normal tools: production robots are a part of industrial automation. Mostly they can be found in cages or behind a fence on the workfloor. This has to change, is the idea. Intelligent machines that can learn independently, that are flexible and take their environment into account, must be able to collaborate organically with their human colleagues.

At present, traditional industrial robots are evolving into assistants to humans. In accordance with the vision of the Fourth Industrial Revolution, humans and intelligent machines will jointly perform production tasks in the future. Sensors, cameras and self-learning software will be indispensable to this process. The leitmotiv is that robots will have to adapt to humans, and not vice versa. In fact, this principle must be implemented to the extent that the new generation of intelligent industrial robots will learn from their human colleagues who simply demonstrate the necessary actions.

In 1961, General Motors deployed the very first industrial robot. The first Unimate model weighed 1.8 tons. More than 50 years later, in 2013, almost 162,000 robots were sold worldwide, and in 2015 more than 1.5 million robots will be in use. After 50 years of classical industrial robotization, we are now on the brink of 50 years of collaboration with service robots. It is expected that, between 2016 and 2019, around 95,000 new-generation robots will be sold, with a total value of some 14 billion dollars.

The word *robot* has Czech origins: it was used in a science-fiction play in 1920, where it referred to human clones that were

raised to work. In May 2014, Marieke Blom, chief economist of the ING Bank, stated that the term “robot” refers to every reduction of human labor, with all the corresponding digital technology. This harmonizes with other common use of the word, as in *bots* and *robocop*. Bots are pieces of software with a certain goal, disseminated through digital networks. A robocop is a humanoid or android police super robot. In the latter case, the boundary between human and machine blurs, and it is unclear as to which side possesses more intelligence.

Robots, intelligence, automatons, reduction of human labor and mediation via tools, appliances, machines, industrial automation and office automation are widespread themes. In the MIT standard work *Introduction to AI Robotics*, an intelligent robot is defined as a *mechanical creature that can function autonomously*. “Mechanical” refers to the fact that a robot is built, constructed; “creature” signifies that it seems as if a robot has its own motivation and decision-making processes; and “functioning autonomously” means that an intelligent robot – in line with the Industry 4.0 vision – can perceive and act, and perhaps even reason, in the foreseeable future. Altogether, this goes further than traditional automation, which is directed toward the predictable repetition of actions, even if they are now becoming increasingly complex.

Adding this all up, it is apparent that the term “robot” is rather vague. It is definitely the case that, in robotic applications of varying natures, humans delegate certain sensory, mobile and intelligent qualities to machines. This is what the development of robotics is all about – regardless of whether or not they are humanoid or android. Delivering packages by means of drones, as Amazon has envisaged, is an example of an everyday service application.

Introduction to AI Robotics emphasizes the following five qualities of intelligent robots: mobility (legs, arms, neck, wrists), perception (sight, hearing, smell and touch), control via a digital central nervous system and a digital brain function, energy supply, and finally, communication via voice, gestures and hearing function. Unmanned vehicles on land, in the air and under water are important service applications outside the domain of industrial robots. But there are also modular robots under development, which can operate collectively, in swarms.

Currently, RoboEarth is building an Internet for robots and, via Industrial IP Advantage, the Internet of Things will enter the realm of industry. This justifies the conclusion that intelligent robots and robotothings will soon become a genuine force in society and will cooperate with humans – in whichever form they might manifest themselves in the future: as self-driving cars, as SwarmBots or as Baxter from the Rethink Robotics company.

Traditionally, the systems, processes and people within it and of it have been managed, controlled and governed independently of one another. The Internet of Things has brought greater interdependence. It has accelerated the development in which operational systems are becoming direct extensions of information systems, and vice versa. In most organizations, there is still too much of a barrier between the two envisaged partners, so relationship therapy is required. We see a recurrence of the problems in the following diagram of it and of operation in the energy market. The question as to who is actually responsible for of it is highly revealing.

If we examine the of it side of this energy supplier, we see a central control section where the Supervisory Control and Data Acquisition (SCADA) takes place, relying on the sensors that measure pressure and temperature, among other things. SCADA concerns the measurement and regulation of Industrial Automation and presents insightful analysis. It focuses on the collection, transmission, processing and visualization of metrics and monitors, data from machines in an industrial environment. This is all necessary to enable the network of people, processes and machines to function well. The following figure visualizes the process for a steam turbine.

This image demonstrates that SCADA is already a few decades old. To the visionaries who can already picture the Fourth Industrial Revolution, in around 2020 or so, SCADA and the addition of the Internet mark the transition from stage three to stage four on the production side of the energy branch. On the distribution side, we see energy suppliers developing their own smart thermostats and rolling out their own smart meters.

If we examine the figure in terms of end-to-end, the huge difference between these two worlds becomes very clear. At the forefront of the market, people are engaged in cutthroat competition with it, and new market players such as Google (Nest) are making their entrance. The app on the iPhone that receives data from the smart thermostat does not resemble the SCADA system of factory operation in any way whatsoever. On the production side, people are mainly looking for new possibilities to deploy sensors to protect assets and to implement better maintenance, or to communicate more quickly with people on the workfloor or in the field via m2m. The ultimate aim is enhancing safety and security, among other things. Finally, the smart grid will close the circle. Then realtime data from the consumption and domestic production of energy (by solar panels for example), in combination with data on energy in the battery of the electric car, can be coupled to this production side.

The University of South Australia performed research on the convergence, alignment and integration of it and of it. An important conclusion was that the integration of it and of it must never be the sole responsibility of the engineers. Either it is solely responsible or there is joint governance. With regard to the integration process, the study explicitly recommended focusing primarily on the entire end-to-end operation. Higher business objectives, regardless of how important they may be – such as security or legal issues – should not steer the integration process.

Organizations can plan convergence (“**pre-convergence**”) when a number of basic conditions have been met: universally accepted industrial standards are the norm, and there must be a corporate vision to analyze the business requirements and aims; several scenarios must be examined, and a convergence strategy must be developed.

Organizations must switch to **convergence** when there is consensus between the business and it. Convergence has been reached when all hardware is accessible via an IP address. Engineering and it will supply input for application development.

The next step after convergence is **alignment**. When all hardware can be accessed via the Internet, information and applications

must be aligned to one another. It is critical to design an architecture that charts the application and information landscape. Engineering and it collaborate here, with the assistance of external suppliers.

The final step is moving from alignment to **integration**. To gain competitive advantage and to save on costs, the planned architecture must be realized. This is done by integrating the various applications and information structures according to the plan.

This final point, about cost-savings and competitive advantage, is self-evident. We assume that researchers primarily wish to emphasize that good preparation is essential before undertaking action. This is something that people in the ot world are more accustomed to than people who are employed in the more opportunistic domain of it.

The smart grid, as we have already seen, covers an enormous program for which good collaboration, vision and alignment between it and ot are crucial. Not every initiative is of such magnitude. The telecom industry today provides many specific m2m solutions on a smaller scale. m2m is also a precondition for a smart-grid approach. But because all components of the grid must be able to communicate with one another, extra capability is required: a so-called “translation machine” that connects all m2m lines.

References

1. Murphy, R.R. (2000): “Slideset Introduction to ai Robotics,” <http://www2.hawaii.edu/~nreed/ics606/lectures/08Broboticsintro.pdf>
2. Nanyang Business School (2014): “Information Technology & Operations Management,” http://www.nbs.ntu.edu.sg/Faculty_Research/Academic_Divisions/it_%20Operations_Management/Pages/Home.aspx
3. Siemens (2013): “Industrie 4.0 – The Fourth Industrial Revolution’, <https://www.youtube.com/watch?v=hprurtornis>
4. Sjostrom, A. (2014): “Philips proves Internet of Things isn’t just for startups,” <http://andreassjostrom.com/philips-proves-internet-of-things-isnt-just-for-startups>
5. University of South Australia (2013): “Convergence, alignment and integration of Operational and Information Technologies in organisations with Engineering Asset Management functions,” <http://sim.unisa.edu.au/otandit.pdf>

ინფორმაციული

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ინფორმაციული

აკადემიური დოქტორი, მოწვეული სპეციალისტი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

უმალესი განათლების დაფინანსების თავისებურებები საქართველოში

თანამედროვე პირობებში უმაღლესი განათლების ეკონომიკა გამოხატავს ურთიერთობათა მთელ კომპლექსს, რომლის საგანს წარმოადგენს მატერიალური, ფინანსური და შრომითი რესურსების მოძრაობის კანონზომიერებათა შესწავლა. მან პასუხი უნდა გასცეს ისეთ კითხვებს როგორცაა: 1. როგორია განათლების სფეროში დაბანდებული რესურსების ეფექტიანობის კრიტერიუმები და გამოყენების ეფექტი; 2. როგორია არასაბიუჯეტო დაფინანსებათა წყაროები; 3. როგორი უნდა იყოს სახელმწიფოს პოლიტიკა განათლების სფეროში ინვესტორთა სტიმულირების თვალსაზრისით; 4. რა უფრო პრიორიტეტულია საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაფინანსება თუ საგანმანათლებლო მომსახურების მომხმარებელთა დაფინანსება; და ა. შ. ჩვენი მიზანია უმაღლესი განათლების დაფინანსების მთლიანი მოცულობაში სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წილის ანალიზის შესწავლა საქართველოში და კერძოდ აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში..

განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში უმაღლესი განათლებისა და კვლევის დაფინანსება სახელმწიფო პრიორიტეტს წარმოადგენს და უკანასკნელ პერიოდში ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. უმაღლეს განათლებასა და კვლევაზე განვითარებულ ქვეყნებში სახელმწიფო ბიუჯეტიდან საშუალოდ მშპ-ს 1.4-2.4% და მთლიანი საბიუჯეტო თანხების 3.1-4.2

% იხარჯება, რასაც მნიშვნელოვნად ჩამორჩება საქართველოს მაჩვენებლები. ვფიქრობთ, რომ ჩვენთან საშუალოვადიან პერსპექტივაში უმაღლესი განათლებისა და კვლევის დაფინანსებაზე მშპ-ს მინიმუმ 1.2%-ის და საბიუჯეტო თანხების 3% უნდა გამოიყოს.

სახელმწიფო ბიუჯეტიდან უმაღლეს განათლებაზე დანახარჯების ცალკე განხილვა შეუძლებელია კერძო დანახარჯების (მათ მიერ მოზიდული სახსრების) განხილვის გარეშე. ევროპული ქვეყნების უმრავლესობაში უმაღლესი განათლების დაფინანსების ხარჯების უდიდესი წილი მაინც სახელმწიფო ბიუჯეტზე მოდის. საშუალოდ ევროკავშირის ქვეყნებში მთლიანად უმაღლეს განათლებაზე გაღებული დანახარჯების 79.9% სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დინანსდება. სკანდინავიურ ქვეყნებში მაგალითად, ეს რიცხვი 90%-ს აღემატება. აღსანიშნავია, რომ იმ ქვეყნების უმრავლესობა, სადაც ეს მაჩვენებელი 70%-ზე დაბალია, ყოფილი კომუნისტური ბლოკის ქვეყნებია (პოლონეთი, ლიტვა, ბულგარეთი, ლატვია და კვიპროსი). თუმცა ევროკავშირის არც ერთ ქვეყანაში ეს მაჩვენებელი 55%-ზე დაბალი არ არის. რაც შეეხება აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტს, აქ სახელმწიფო ბიუჯეტის დაფინანსება 20.44%- დან (2012 წ.) გაიზარდა 50.1%-მდე (2016 წ.), რაც ძირითადად გამოწვეულია რიგი სპეციალობების პროგრამული დაფინანსებით. (იხ.ცხრილი 1.)

ცხრილი 1. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შემოსავლები 2012-2016 წწ.

(%)

მაჩვენებლები	2012	2013	2014	2015	2016
საბიუჯეტო სახსრები	3.44	2.50	2.70	0.60	2.40
სამეცნიერო გარანტები	3.50	1.80	3.90	3.80	3.90
სახელმწიფო და სასწავლო გრანტი	13.50	9.50	25.30	36.10	43.80
ფასიანი სწავლებიდან შემოსავლები	77.44	84.50	66.40	57.50	48.50
სხვა შემოსავლები	2.12	1.70	1.70	2.00	1.40
სულ	100	100	100	100	100

უნივერსიტეტების მწირი დაფინანსების პირობებში საუნივერსიტეტო კვლევების წარმოების ერთადერთ გზად კვლევითი გრანტების მოპოვება წარმოადგენს. სახელმწიფოსგან კვლევაზე დაფინანსების მიღების ძირითადი საშუალებაც განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ ჩატარებულ საგრანტო კონკურსში მონაწილეობის მიღებაა. ეს მაჩვენებელი აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შემოსავლებში 1.8-3.9 %-ის ფარგლებში მერყეობს. (იხ.ცხრილი 1.)

სახელმწიფო დაფინანსების ასეთ სიმცირეს შესაძლოა მკვეთრად უარყოფითი შედეგები ჰქონდეს როგორც ხარისხის, ასევე ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით. დაფინანსების სიმცირე ხელს უშლის უნივერსიტეტებში ხარისხის გაუჯობესებას – არსებული მწირი რესურსები ძირითადად პერსონალის ანაზღაურებასა და მიმდინარე ხარჯებზე მიდის. რაც შეეხება ხელმისაწვდომობას, როგორც ზემოთ ანალიზში ჩანს, საქართველოში უმაღლესი განათლების დაფინანსების ტვირთი ძირითადად კერძო პირებს – სტუდენტებს და მათ ოჯახებს აწევთ. სტუდენტთა დაფინანსების ამჟამად არსებული სისტემის პირობებში კი, როგორც ანალიზი აჩვენებს, სახელმწიფო დიდი ალბათობით აფინანსებს ფინანსურად უკეთ უზრუნველყოფილ სტუდენტებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მაჩვენებლის პირდაპირი შედარება ევროპული ქვეყნების მაჩვენებლებთან არ არის მთლად გამართლებული. საქართველოში დაფინანსების მექანიზმი არსებითად განსხვავდება ევროპის ქვეყნებში არსებული დაფინანსების მექანიზმისაგან. საქართველოში ვაუჩერული ტიპის დაფინანსება წარმოადგენს უმაღლესი განათლების დაფინანსების ძირითად და უკვე თითქმის ერთადერთ წყაროს. სხვა ქვეყნებში კი სტუდენტებისა და მათი ოჯახებისთვის გადაცემული თანხები კონკრეტულად მათი დახმარების (და არა უნივერსიტეტების დაფინანსების) საშუალებას წარმოადგენს. შესაძლებელია, უფრო გამართლებული იყოს ამ თვალსაზრისით საქართველოში სოციალური გრანტების მოცულობის შედარება სხვა ქვეყნების მიერ სტუდენტებსა და შინამეურნეობებზე პირდაპირი წესით გაცემულ დახმარებასთან.

სხვადასხვა ქვეყანაში უმაღლეს განათლებაზე გამოყოფილი სახელმწიფო დაფინანსების უმაღლეს სასწავლებლებს შორის განაწილების სხვადასხვა მოდელები მოქმედებს. სახელმწიფოები სხვადასხვა პრინციპით ხელმძღვანელობენ, როცა წვეტენ, თუ როგორ გაანაწილონ უმაღლეს განათლებაზე გამოყოფილი თანხა სხვადასხვა სასწავლებლებს შორის და რა ფორმით გადასცენ ეს თანხები მათ.

საქართველოში უმაღლესი განათლების დაფინანსების არსებულ სისტემას აქვს გარკვეული ძლიერი და უარყოფითი მხარეები. ძლიერ მხარედ შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ იმ დროს, როდესაც იგი ჩამოყალიბდა, მანამდე არსებული გაუმჭირვალე სისტემის ეფექტურ ალტერნატივას წარმოადგენდა. ის, რომ კერძო უმაღლეს სასწავლებლებსაც მიეცათ საჯარო დაფინანსების მიღების შესაძლებლობა, ასევე შეიძლება გარკვეულწილად პოზიტიურ ცვლილებად მივიჩნიოთ. რაც მთავარია, ცვლილების განხორციელების მთავარ მამოძრავებელ ძალას უმაღლეს სასწავლებლებს შორის კონკურენციის და შესაბამისად ხარისხის გაზრდის სურვილი წარმოადგენდა. თუმცა რეალობაში ასეთი ტიპის დაფინანსებას ბევრი უარყოფითი მხარე აქვს. პირველ რიგში უმაღლეს განათლებაზე სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხების სიმცირე გარკვეულწილად დაფინანსების ამ ექსკლუზიური მოდელის არსებობით აიხსნება – რადგან სახელმწიფო გრანტი სწავლების გადასახადს ფარავს, დაფინანსების მოცულობის გაზრდა ასევე გამოიწვევს სწავლების გადასახადის გაზრდას. გარდა ამისა, ასეთი მექანიზმით დაფინანსება იწვევს უმაღლესი სასწავლებლების მხრიდან იმ მიწოდების მოცულობის გაზრდას იმ პროგრამებზე, რომელზეც მოთხოვნა არსებობს და პირიქით, ნაკლებად პრესტიჟული პროგრამების მიწოდების შემცირებას. ხშირ შემთხვევაში კი სწორედ ეს ნაკლებად პრესტიჟული პროგრამები უფრო ძვირადღირებულია. 2011-2012 აკადემიურ წელს შემოღებული ცვლილების შედეგად ამ პრობლემის ხარისხი გარკვეულწილად შემცირდა, თუმცა კვლავ მნიშვნელოვან საკითხად რჩება. მესამე პრობლემა, რომელსაც დაფინანსების არსებული მექანიზმი ქმნის, არის კერძო უმაღლესი სასწავლებლების შედარებით პრივილეგიებულ მდგომარეობაში ყოფნა. კერძო უმაღლეს სასწავლებლებში სახელმწიფო გრანტის მქონე სტუდენტთა წილი სტუდენტთა მთლიან რაოდენობაში დაახლოებით იგივეა, რაც საჯარო უმაღლეს სასწავლებლებში. შესაბამისად სტუდენტთა რაოდენობის პროპორციულად ისინი სახელმწიფოსგან დაახლოებით იგივე ოდენობის დაფინანსებას იღებენ. სახელმწიფო ბიუჯეტიდან საბაზო დაფინანსების შემცირების და ფაქტიურად გაუქმების პირობებში სახელმწიფო სასწავლო გრანტი წარმოადგენს სახელმწიფოსგან დაფინანსების მიღების ერთადერთ საშუალებას. ამასთან, რადგან კერძო უმაღლეს სასწავლებლებს, საჯარო სასწავლებლისგან განსხვავებით შეუძლიათ ნებისმიერი მოცულობით სწავლების საფასურის დაწესება, მათი საერთო შემოსავლები მნიშვნელოვნად აღემატება საჯარო დაწესებულებების შემოსავლებს. მსგავსი ტენდენციები შეინიშნება კვლევის დაფინანსების სისტემაში. თუკი რეფორმამდე სახელმწიფო დაფინანსება სხვადასხვა სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებებს კვლევითი საქმიანობისათვის პირდაპირ გადაეცემოდათ წარსული გამოცდილების საფუძველზე, რეფორმის შემდეგ სახელმწიფო დაფინანსება სამეცნიერო კვლევების ჩასატარებლად თითქმის ექსკლუზიურად საგრანტო კონკურსის საფუძველზე გაიცემა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ვ. გოგისვანიძე. უმაღლეს სკოლაში კადრების მომზადების სრულყოფისა და პროგნოზირების ეკონომიკური ასპექტები - ქუთაისი: აწსუ. 2014.-158გვ.
2. ჩიქავა ლ., გოგისვანიძე ვ. განათლება, როგორც ინტელექტუალური დოვლათი და მისი როლი საზოგადოებრივი პროგრესის უზრუნველყოფაში. ქსტუ-ს შრომები № 8, -ქუთაისი: საქართველო. 2000. -გვ.150-158
3. www.atsu.edu.ge

Ineza Tsereteli

Doctor of Economic, Associate Professor, Akaki Tsereteli State University

Nino mushkudiani

Ph.D., Invited Specialist Akaki Tsereteli State University

THE PECULIARITIES OF FINANCING THE HIGHER EDUCATION IN GEORGIA

In modern conditions, the economy of education expresses the whole complexity of relations, the subject of which is the study of regularity of material, financial and labor movement. In the study “The peculiarities of financing the higher education in Georgia”, the peculiarities of financing and researching the higher education are discussed in relation to developed countries and based on comparative analysis with the data of Akaki Tsereteli State University. There are explained difficulties arising from the scarce financing of universities from the state, are formed the strengths and the weaknesses of the financing higher education system and are given recommendations that will support Georgia's higher education system, including Akaki Tsereteli State University.

საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის პრობლემები

სოციალური და ინტელექტუალური განვითარების ნაკლებობა პირდაპირ განსაზღვრავს ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის და განვითარების დაბალ დონეს საქართველოში. ფიქსირდებოდა არასაკმარისი სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური განვითარება, მნიშვნელოვანი სხვაობა ეკონომიკური ზრდის ფაქტორებს შორის, რაც აფერხებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებას, ინტეგრაციას მაღალანვითარებულ ქვეყნებთან. უპირატესობა უნდა მივანიჭოთ მაკროეკონომიკურ პოლიტიკას, ინვესტირებას ადამიანურ კაპიტალში, განათლების დონის ზრდაში, მეცნიერების განვითარებაში.

საკვანძო სიტყვები: ინტეგრაცია, გლობალიზაცია, კონკურენტუნარიანობა, ინვესტიცია

ინტეგრაცია მრავალწახნაგოვანი კატეგორიაა, რომელიც აჩქარებს ადამიანებს, ასევე სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობათა გაფართოებას, ერთიანი საინფორმაციო სივრცის, კაპიტალის, საქონლის, სამუშაო ძალის მსოფლიო ბაზრის ფორმირებას, ეკოლოგიური და სოციალური პრობლემების ინტერნაციონალიზაციას.

თანამედროვე პირობებში ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა მნიშვნელოვანწილად ინტეგრაციის, საყოველთაო გლობალიზაციის პროცესებით განისაზღვრება. ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური ზრდის პრობლემების შესწავლა და ანალიზი ერთ-ერთ ყველაზე უფრო აქტუალურ პრობლემად გადაიქცა. პროცესები სულ უფრო მეტად მოიცავს მთელს მსოფლიოს, მასში სულ უფრო მეტი ახალი სახელმწიფო ერთევა და სხვადასხვა საერთაშორისო პროექტების განხორციელებით კიდევ უფრო აქტიური მონაწილე ხდება თანამედროვე გლობალიზაციური პროცესებისა. [1] ამ მხრივ გამოწვევის არც საქართველოა.

მსოფლიო საზოგადოება და მათ შორის ქართველი ერი იმყოფება პოსტინდუსტრიული განვითარების ეტაპზე, რომელიც ხასიათდება მაღალგანვითარებული ქვეყნების ეკონომიკის გლობალური ინტეგრაციით. თანამედროვე პირობებში ძნელია ვიპოვოთ ისეთი ეროვნული მეურნეობა, რომელიც არაა ჩართული მსოფლიო მეურნეობის სისტემაში. გლობალიზაცია-ინტეგრაცია მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების შეუქცევადი ტენდენციაა, რომელიც ხასიათდება ეროვნულ ეკონომიკებს შორის ურთიერთდამოკიდებულებების ზრდის მარალი ხარისხით. ეს ურთიერთობები არის გლობალური ეკონომიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარების საფუძველი.

თანამედროვე ინტეგრაციის პროცესში კავასია აღმოჩნდა მსოფლიო მნიშვნელობის სტრატეგიულ ინტერესთა გადაკვეთის გზაჯვარედინზე. ერთის მხრივ “ნატოს წევრი ქვეყნები და ევროკავშირი, მეორეს მხრივ რუსეთი, ირანი და ჩინეთი.

ამ ფონზე საკმაოდ რთულია, მაგრამ აუცილებელია გლობალიზაციის მეტწილად დადებითი მხარეების ჩვენს სასარგებლოდ გამოყენება, რომლებიც ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის უმნიშვნელოვანესი საწინდარია.

კონკურენტუნარიანი პროდუქციის შექმნა, გაზრდილი საგარეო ვაჭრობა; ინფორმაციის მოძრაობის მაღალი ტემპი; ახალი იდეების ტექნოლოგიების, “ნოუ-ჰაუს” თავისუფალი გადაადგილება; საქართველოს მსოფლიო ეკონომიკასა და პოლიტიკასთან ინტეგრირების შესაძლებლობა; ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილის გათვალისწინება და ქვეყნის სასიკეთოდ გამოყენება, საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ზრდის პირობას წარმოადგენს. საქართველო ან ნებისმიერი სხვა ქვეყანა ეროვნულ თვითმყოფადობას, თავისებურებებს, კულტურას, ტრადიციებს, გამორჩეულობას, ეკონომიკურ სიმდიდრეს ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპებს ვერ შეინარჩუნებს თუ იგი გლობალიზაციის მიერ შემქმნილი საკაცობრიო სიმდიდრის მხოლოდ პასიურ მომხმარებლად იქცა. საქართველო უნდა გახდეს შემქმნელი მსოფლიო მნიშვნელობის პროდუქტის, ინოვაციების, გამოგონებების, რომლებზეც დიდი მოთხოვნა იქნება მსოფლიო ბაზარზე. [1]

საქართველოში ბევრი რამ გაკეთდა ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის, ეკონომიკური ზრდის ტემპების გასაზრდელად, მაგრამ ეს ბუნებრივია არაა საკმარისი იმისათვის, რომ საქართველომ თავისი მნიშვნელოვანი სიტყვა თქვას მსოფლიო ბაზარზე, დასძლიოს სიღარიბის და უმუშევრობის პრობლემები. სამწუხაროდ, საქართველოში დღემდე განხორციელებული მაკროეკონომიკური პოლიტიკა წინააღმდეგობრივია, დაუბალანსებელია. მეტად მნიშვნელოვანია ისეთი მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს მისი შემადგენელი ყველა ელემენტის დაბალანსებას. ეკონომიკური ზრდის პრობლემების შესწავლისა და გაანალიზებისას აქცენტირებული ყურადღება უნდა მიექცეს ეკონომიკური ზრდის ხარისხისადმი პრიორიტეტის მინიჭებას. მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ეკონომიკური ზრდა, არამედ ეკონომიკური ზრდის

ხარისხი, რომელიც მიიღწევა სოციალური, სტრუქტურული, ინსტიტუციური, ტექნოლოგიური განვითარების დაჩქარებით, თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით, ადამიანური კაპიტალის განვითარებით. მშპ-ის მაღალი ტემპით ზრდა ტრადიციული მიდგომებით, უპირატესად ფიზიკური კაპიტალის გამოყენებითაც შეიძლება. ასეთი მაღალი ტემპების მიღწევას მრავალი ქვეყანა ახერხებდა, მაგრამ თანამედროვე პირობებში ამ გზით ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის პრობლემები ვერ გადაწყდება, რადგანაც სასურველი სტრუქტურული გარდაქმნები, კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ექსპორტის სერიოზული გადიდება მაინც მიუღწეველი რჩება. ეკონომიკურ ზრდას საქართველოში აფერხებს არა თავისთავად მხოლოდ ინვესტიციების უკმარისობა, არამედ დანაზოგების, მოსახლეობისა და საწარმოების შემოსავლების სიმცირეც, რაც ძირითადად სამუშაო ძალის დაბალი პროდუქტიულობით, გამოშვებული პროდუქციის არაკონკურენტუნარიანობის შედეგია. ამიტომ ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების მთავარი ფაქტორია კონკურენტუნარიანი სამუშაო ადგილების შექმნა მაღალი კვალიფიკაციის მქონე კადრების მომზადებით, ანუ განათლების სისტემის პრიორიტეტული განვითარებითა და უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვით, ტექნოლოგიური მიღწევების ინდექსის ამაღლებით. ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების პრობლემების გადაწყვეტის მთავარი და ყველაზე ეფექტიანი გზა არის მუშათა კვალიფიკაციის, განათლების, ცოდნის ამაღლება, ანუ ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ინოვაციური სფეროს განვითარება. ინტელექტუალური და ინოვაციური განვითარება ფიზიკური კაპიტალის ხარისხის ამაღლებასაც იწვევს და ეკონომიკური ზრდაც კიდევ უფრო სტიმულირდება. პრიორიტეტი თავიდანვე უნდა მიენიჭოს ინვესტიციებს განათლებაში, მეცნიერებაში, ჯანმრთელობაში, სოციალურ ინფრასტრუქტურაში. [2]

აუცილებლად მიგვაჩნია მცირე და საშუალო ბიზნესის პრიორიტეტული განვითარების უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობაში, კვებისა და მსუბუქ მრეწველობაში, მრეწველობის მეცნიერებატექნოლოგიებში, მომსახურების სფეროში, ხელშეწყობა მასიმალურად მაღალხარისხიანი, კონკურენტუნარიანი პროდუქციის შესაქმნელად. მცირე ბიზნესის განვითარების უპირატესობა ის არის, რომ იგი დასაქმების პრობლემის გადაწყვეტის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. აქ ინვესტიციები, სამუშაო ადგილების ღირებულება შედარებით მსხვილ საწარმოებთან საგრძნობლად მცირეა, ხოლო უკუგება, შემოსავლიანობა და ეფექტიანობა - მაღალი, რაც ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას იწვევს. ამასთან ერთად, არანაკლები მნიშვნელობა აქვს სტრუქტურული ძვრების განხორციელებას რეალურ ეკონომიკაში, განსაკუთრებით ინფორმაციული და პოლიტიკური სექტორების განვითარების დაჩქარებას. ეს აუცილებელია არა მარტო ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისათვის, არამედ აგრეთვე განათლების, ინოვაციური სფეროს, ტელეკომუნიკაციების ინფრასტრუქტურის. მაღალშემოსავლიანი დარგების განვითარების უზრუნველყოფისათვის.

დღეს ყველაზე უფრო მთავარ საკითხად სწორედ ინსტიტუციური გარდაქმნების დაჩქარება გვესახება, კერძოდ საგადასახადო სისტემის სრულყოფა, გადასახადების მასტიმულირებელი ფუნქციის აღდგენა, მათი შემცირებისა და გამარტივების გზით, ხელფასების მატება, ჩრდილოვანი ეკონომიკის მინიმალურ ზომამდე დაყვანა. ჩრდილოვანი ეკონომიკის, კორუფციის, კონტრაბანდის დაძლევის გარეშე ქვეყანა ვერასოდეს ვერ გადაწყვეტს სიღარიბის პრობლემას, შესაბამისად დანაზოგების, ინვესტიციებისა და ეკონომიკური ზრდის სერიოზულად დაჩქარების პრობლემას. [3]

ამ მიზნების მიღწევა შესაძლებელი გახდება პროფიციტული ბიუჯეტით, მარტივი და დაბალი გადასახადებით, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვით, საკუთრების უფლების დაცვით, ლიბერალური სავაჭრო და სატრანსპორტო პოლიტიკით, ექსპორტის ზრდით, სოფლის მეურნეობის სექტორის კომერციალიზაციით, დასაქმებისა და დაგროვების სტიმულირებით, “მომავალი თაობების ფონდისა” და “სტაბილური განვითარების ფონდის შექმნით”.

მეტად მნიშვნელოვანია ასევე საგადასახდელო ბალანსის წონასწორობის მიღწევა, რომლისთვისაც აუცილებელია მისი კომპენსაციური პოტენციალის ამაღლება, პირველ რიგში ექსპორტის პრიორიტეტული გაფართოებით, საგარეო ვალის შემცირებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ფართოდ მოზიდვით. [2]

ექსპორტის სწრაფი ზრდა ეკონომიკური განვითარების დაჩქარების უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად გვევლინება. ამის შესაძლებლობას იძლევა საქართველოს გაწევრიანება მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში, რაც საერთაშორისო ბაზრებზე მაქსიმალურად შეღავათიანი პირობებით ზრდის მიღწევას საშუალებას იძლევა. მაგრამ ამისათვის აუცილებელია მსოფლიოს ბაზრებზე მაღალი ხარისხის კონკურენტუნარიანი პროდუქციის მიწოდება, ექსპორტის სერიოზული გაფართოება, ასევე საჭიროა ექსპორტის დივერსიფიკაცია. მაგრამ საქართველოს საკუთარი ინვესტიციური შესაძლებლობანი ძალიან მოკრძალებულია, ამიტომ ეფექტიანი ფულად-საკრედიტო და სავაჭრო პოლიტიკის განხორციელებით მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროდუქციის მასშტაბური წარმოება, ექსპორტის სერიოზული გაფართოება მხოლოდ საკუთარი ინვესტიციებით ვერ მოხერხდება. ამისათვის, როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, საჭიროა აგრეთვე უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ფართოდ შემოსვლა, რომელსაც თან ახლავს ყოველთვის უახლესი ტექნოლოგიები და მენეჯმენტი. ასეთი შემოსავლების მთავარი პირობაა ქვეყანაში ინსტიტუციური წესრიგის არსებობა, ჩრდილოვანი ეკონომიკის, კორუფციის დაძლევა, ინვესტიციური გარემოს ჩამოყალიბება. სხვა შემთხვევაში უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები საქართველოში მასშტაბით არ შემოვა, შესაბამისად ზრდის დაჩქარებისა და საგადასახდელო ბალანსის გაწონასწორების პირობები არ გადაწყდება.

ამგვარად, ეკონომიკური ზრდის პრობლემების დაძლევის მნიშვნელოვან მიმართულებად მიგვაჩნია ეკონომიკური ზრდის ხარისხისადმი პრიორიტეტის მინიჭება, სოციალური, სტრუქტურული, ინსტიტუციური, ტექნოლოგიური განვითარების დაჩქარება, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ადამიანური კაპიტალის განვითარება. წინა პლანზე უნდა გამოვიდეს ზრდის ხარისხის უზრუნველყოფი სოციალური, სტრუქტურული, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური პოლიტიკა. მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განმსაზღვრელ

პრიორიტეტად უნდა მივიჩნიოთ ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში, განათლების, მეცნიერების, ჯანმრთელობის სფეროების განვითარება, ადამიანის განვითარების პოტენციალის ინდექსისა და ტექნოლოგიური მიღწევების ინდექსის ამაღლება, რაც საქართველოში ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებისა და ჩამორჩენილობის დაძლევისათვის დამატებითი რესურსების უზრუნველყოფის მთავარი პირობაა. [3]

სწორედ ზემოთ ჩამოთვლილი პირობების რეალიზაციას შეუძლია მოიტანოს სისტემური მაკროეკონომიკური ეფექტი ზრდის ტემპისა და ხარისხის ამაღლების სახით. მრავალი ქვეყნის უახლესი გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ განათლების, სავაჭრო ლიბერალიზაციის, ტელეკომუნიკაციების განვითარებით შესაძლებელია ქვეყნის მშპ-ის საკმაოდ მნიშვნელოვანი ზრდა, ხოლო ინტიტუციური განვითარებით მოსახერხებელია ზრდის კიდევ უფრო მეტად დაჩქარება. ბოლო ათწლეულში მრავალი ქვეყანა ვითარდება ძალიან მაღალი ტემპებით. საქართველოსაც შეუძლია მიაღწიოს განვითარების ევროპულ სტანდარტებს, თუ იგი განახორციელებს სისტემურ მაკროეკონომიკურ პოლიტიკას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბრალავა ა. “ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია”. თბილისი. უნივერსალი. 2005. 155გვ.
2. ჭანია მ. „ეკონომიკური ზრდისა და საგადასახდლო ბალანსის პრობლემები პოსტკომუნისტურ საზოგადოებაში“ თბილისი. უნივერსალი. 2004. 200გვ.
3. ჭანია მ. “ეკონომიკური გარდაქმნები, სახელმწიფო პოლიტიკა და ეკონომიკური ზრდა” კულტურათაშორისი კომუნიკაციები, საერთაშორისო სამეცნიერო პერიოდული გამოცემა. თბილისი. 2011.

Maia Chania

Doctor of Economics, Assistant Professor of Sokhumi state University

Eliso Lanchava

Doctor of Economics, Assistant Professor of Sokhumi state University

PROBLEMS OF GEORGIAN ECONOMIC COMPETITIVENESS

Resume

On the background of world-active integration and globalization, Economic competitiveness, European and Euro-Atlantic integration process is important for Georgia, which is going through a critical phase.

The lack of social and intellectual development directly determines a low of economic growth and its quality in Georgia. Georgia is characterized with world competitiveness, competitiveness of growth, and current competitiveness, product efficiency, including low level of territorial intensification of industry. Insufficient institutional and structural development, high level of shadow economy and corruption, significant disproportion between the factors of economic growth are obviously watched in the country. In our opinion, it is necessary to assign highest priority of macroeconomic policy to the investments into the human capital, development of education, science, public health, increase of an index of technological achievements.

გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის საკითხისათვის

გაეროს კლასიფიკაციით ქვეყნები გარკვეული პოლიტიკურ-ეკონომიკური კრიტერიუმების მიხედვით დაყოფილია ჯგუფებად. ესენია: განვითარებული, გარდამავალი, განვითარებადი და ყველაზე ნაკლებად განვითარებული. აქედან საქართველო, ისევე როგორც სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნები მიეკუთვნება გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების რიცხვს.

პოლიტიკური, ეკონომიკური გარდაქმნების, სამოქალაქო ომის და ა.შ. მიზეზით გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებს შორის საქართველო თითქმის ყველაზე მეტად დაზარალდა. ექსპერტების დასკვნებით, 1989 წელთან შედარებით, 1996 წელს რეალური მშპ-ის წარმოების დონე ამ ქვეყნებს შორის ყველაზე დაბალი სწორედ საქართველოში იყო და იგი 1989 წლის მხოლოდ 20 პროცენტს შედგენდა, ანუ შემცირდა 80 პროცენტით.

საოცარია ქვეყნის ასეთი ზომით ნგრევა და განადგურება. ამ მასშტაბის ზიანი გერმანიასაც კი არ მოსვლია მეორე მსოფლიო ომის შედეგად. კერძოდ 1940-1944 წლებში გერმანიის და დიდი ბრიტანეთის მშპ არა თუ შემცირდა, არამედ გაიზარდა შესაბამისად 2,6 და 3,8 პროცენტით. ომის შედეგად ამ ქვეყნების მშპ მხოლოდ 1945-1947 წლებში შემცირდა: გერმანიის 63,2 %-ით, დიდი ბრიტანეთის - 3,4 %-ით.¹

განვიხილოთ რა მდგომარეობაა ეროვნული მეურნეობის ზრდისა და კლების ასპექტით გარდამავალი ეკონომიკის სხვა ქვეყნებშიც. ამ მხრივ შედარებით უკეთესი მდგომარეობაა ბალტიის ქვეყნებში, სადაც უკვე დაისახა მისი აღმავლობის ტენდენციები. ეს განსაკუთრებით იგრძნობა ესტონეთში. ყოველივე ეს აძლევს ესტონელს იმის საფუძველს, რომ საკუთარი თავი ბალტიისპირელ კი არა, სკანდინავიელ მოქალაქედ მიიჩნიოს, ანუ განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე მდგომად.

რაც შეეხება ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებს, აქ ეკონომიკურმა დაცემამ 1989-1997 წლებში საშუალოდ მხოლოდ 20% შეადგინა.² მსოფლიო ბანკის ექსპერტებისგათვლით, ახალი წვერი ქვეყნებიდან ყველაზე განვითარებული, სლოვენია, იმისათვის, რომ დაუახლოვდეს ევროკავშირის საშუალო ეკონომიკურ მაჩვენებელს, 20 წელი მაინც დაჭირდება, ხოლო ბოლო ადგილებზე მყოფებს - 40-50 წელი.

როგორც აღვნიშნეთ, ყველაზე მძლავრი ეკონომიკური დაცემა 1989 წლის შემდგომ პერიოდში 1996 წლამდე საქართველოში აღინიშნა. ტაჯიკეთსაც კი, სადაც სამოქალაქო ომი გაცილებით დიდხანს გრძელდებოდა, არ განუცდია ეკონომიკური მდგომარეობის ასეთი მკვეთრი გაუარესება. როგორც მსოფლიო ბანკის ექსპერტების ანალიზიდან ჩანს, ბოლო წლებში ყველა გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანა როდი ახერხებს რეფორმების განხორციელებასა და დაცემული ეკონომიკის აღდგენას.³ რეფორმებს დადებითი შედეგები მხოლოდ რამდენიმე მათგანში მოყვა. წარმატება განსაკუთრებით საგრძნობია ევროკავშირის ახალ წევრ ქვეყნებში, (მაგ. ხორვატია) სადაც ყოველწლიურად იზრდება ისეთი მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური მაჩვენებელი, როგორიცაა მშპ.. ანალიზით ირკვევა, რომ ასევე წარმატებულად ხორციელდებოდა რეფორმები ყაზახეთსა და ყირგიზეთში.

მშპ-ს ზრდის თვალსაზრისით განსაკუთრებით აღსანიშნავია ჩინეთი, რომელიც გარკვეული თვალსაზრისით, ასევე შეიძლება ჩაითვალოს გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნად. მართალია ეკონომიკური რეფორმები აქ ისეთი მაღალი ტემპებით არ ხორციელდება, როგორც ზოგიერთ სხვა ქვეყანაში. აქ კვლავ შემრჩენილია ერთპარტიული პოლიტიკური სისტემა. „თერაპია“ შოკის სახეს არ იღებს. მიხედვად ამისა ეკონომიკური ზრდა ჩინეთში საკმაოდ მაღალია. ბოლო წლებში აქ ეკონომიკური ზრდა საშუალოდ წელიწადში 10%-ზე დაბლა არ ჩამოსულა.

World Economic Forum-მა 2016 წლისთვის მსოფლიოს 10 ყველაზე სწრაფად მზარდი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების სია გამოაქვეყნა. სიაში შემავალმა ქვეყნებმა მაღალ ეკონომიკურ ზრდას უკანსაკნელ პერიოდში განხორციელებული რეფორმებითა და საკუთარი ქვეყნის მიმზიდველობის ზრდით მიაღწიეს.

ინდოეთის 2016 მშპ-ს ზრდა: 7.4% შეადგენს. პრემიერმინისტრ ნარენდრა მოდის მთავრობა ქვეყანაში რეფორმებს შედარებით დაბალი ტემპით ახორციელებს, თუმცა ანალიტიკოსების შეფასებით, ამ რეფორმების ეფექტურობა საკმაოდ მაღალია. გასული წლების მანძილზე ინდოეთის ეკონომიკაში მომსახურების სფერო დაწინაურდა. სამუშაო ძალა საკმაოდ არათანაბრად არის განაწილებული და არსებული ეკონომიკური ზრდა სექტორებს შორის მნიშვნელოვნად განსხვავდება. ქვეყნის მოსახლეობის დიდი ნაწილი აგრარულ სექტორშია დასაქმებული, სადაც შედარებით დაბალი

¹ ივ. კრუზე, მსოფლიო ეკონომიკა 1945 წლიდან ჩვენს დღემდე. მოსკ, 1996.. გვ. 6.

² ი. პ. გუროვა „მსოფლიო ეკონომიკა“. თბ, 2014. გვ. 21

³³ <http://pubdocs.worldbank.org/en/403551493655486153/Global-Economic-Prospects-June-2017-Europe-and-Central-Asia-analysis.pdf> ნანახია 24.10. 2017

ეკონომიკურ ზრდაა, რის გამოც ქვეყანას საყოველთაო სიღარიბიდან გამოსვლა უჭირს.

პაპუახალივინი 2016 მმპ-ს ზრდაა +16%. პაპუა ახალი გვინეის მოსახლეობის 85% აგრარულ სექტორშია დასაქმებული. დასაქმებულთა დარჩენილი 15% კი ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვან ნაწილს ქმნის. ახალ გვინეაში განსაკუთრებით სწრაფად მზარდია სამთო-მოპოვებითი სექტორი. ქვეყანა ოქროსა და სპილენძის ერთ-ერთი უმსხვილესი მწარმოებელია.

უზბეკეთი სადაც მმპ-ს 2016 ზრდა 7,6 %-ია, შუა აზიაში ნავთობისა და ბუნებრივი აირის ერთ-ერთი უმსხვილესი ექსპორტიორია. ქვეყნის შემოსავლების დიდი ნაწილი სწორედ რესურსებით ვაჭრობით გენერირდება. ასევე ქვეყანა ბამბის მეხუთე უმსხვილესი მწარმოებელია. უზბეკეთი ერთ-ერთი ყველაზე დახურული და კორუმპირებული ქვეყანაა.

თურქმენეთის - მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე ჩაკეტილი და კორუმპირებული ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა - 8 %-ია 2016 წელს და იგი ენერგომატარებლებით ვაჭრობას უკავშირდება.⁴ თურქმენეთის მსოფლიოში ბუნებრივი აირის მეოთხე უმსხვილესი მარაგი აქვს. თურქმენეთის ეკონომიკური ზრდა მის მიერ ჩინეთისთვის ბუნებრივი აირის მიწოდების ზრდას უკავშირდება. 2014 წელს ქვეყანამ 2010 წელს დასრულებული მილსადენის დატვირთვა 55 მილიარდ კუბურ მეტრამდე გაზარდა. თურქმენეთი ახალი ბაზრების ათვისებაზეც მუშაობს. უკვე დაგეგმილია ტრანსკავკასიური მილსადენის აშენება, რომელიც ავღანეთის გავლით შუააზიურ ბუნებრივ აირს პაკისტანსა და ინდოეთს მიაწვდის.

ეკონომიკური ზრდის მიხედვით პირველ ადგილზე **ეთიოპია**ა. ეს მაჩვენებელი 9,5 პროცენტს შეადგენს 2016 წლისთვის. ჩრდილოეთ აფრიკის ამ ქვეყანაში გასული ათწლეულის მანძილზე შობადობის ბუმი იყო, დღეისათვის ეთიოპიის მოსახლეობა 90 მილიონს აჭარბებს. ეთიოპიაში ეკონომიკის განვითარებას მთავრობის ყურადღება ვერ ექცეოდა, ქვეყანა საკუთარი ეკონომიკის განვითარებას პრაქტიკულად ახლა იწყებს. მისი მოსახლეობის მესამედი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ ცხოვრობს. ეთიოპიის ძირითად საექსპორტო საქონელს ყავა წარმოადგენს. გასულ წელს ქვეყნის ექსპორტი გაიზარდა და \$3.16 მილიარდი შეადგინა.

ის ქვეყნები, რომლებიც მმპ-ს მაღალი რეალური ზრდის ტემპით ხასიათდებიან განვითარებადი ქვეყნების სიიდან, განვითარებული ქვეყნების სიაში გადადიან. ამის კლასიკური მაგალითია იაპონია, სადაც რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე. 1890 წლიდან 2003 წლამდე პერიოდში \$1 280-დან \$28 620-მდე გაიზარდა.

ცხრილი 1

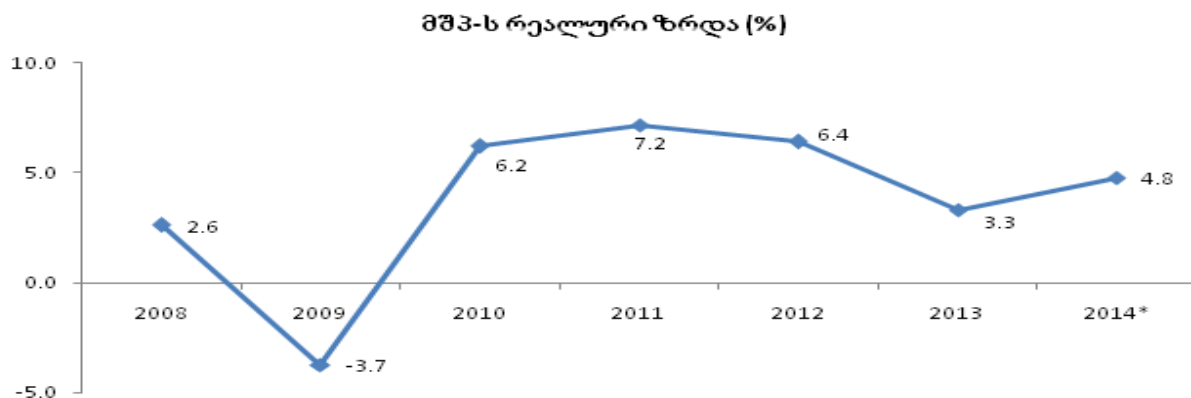
მთლიანი შიდა პროდუქტის დინამიკა საქართველოში

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
მმპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. ლარი	20743.4	24344.0	26167.3	26847.4	29150.5	31755.6	33921.6
მმპ-რეალური ზრდა (%)	6.2	7.2	6.4	3.4	4.6	2.9	2.7
მმპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), ლარი**	4675.7	5447.1	5818.1	5987.6	6491.6	8550.9	9117.7

წყარო: http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo

საქართველოს 2015 და 2016 წლებში მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებულ მაჩვენებლებში ასახულია მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მონაცემები. წინა წლების მაჩვენებლებში გამოყენებულია აღწერამდელი დემოგრაფიული მონაცემები. წინა წლების მოსახლეობის რიცხოვნობა, აღწერის მონაცემების გათვალისწინებით, დაზუსტდება 2017 წელს. აღწერამდე მოსახლეობის რიცხოვნობა შეადგენდა 4,5 მლნ კაცზე, აღწერის შემდეგ - 3,7 მლნ. კაცს.

ნახაზი 1

⁴http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo

საქართველოს ეკონომიკაში მდგომარეობის ასეთი გაუარესება განსაკუთრებით მრეწველობის დარგის სრულმა პარალიზებამ გამოიწვია. თითქმის 2-3 პროცენტამდე დაეცა ისეთი ტრადიციული ქვედარგი, როგორიცაა გადამამუშავებელი (მაგალითად საკონსერვო) მრეწველობა. 1996 წელს მრეწველობაში იმის მეხუთედზე არ იწარმოებოდა, რამდენიც 1990 წელს.

გარდამავალი ეკონომიკის პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უმრავლესობას, ბელორუსიის გარდა მდგომარეობა მრეწველობის სფეროშიარც შემდგომ პერიოდში გამოუსწორებია, რასაც ცხრილის მონაცემებიც ადასტურებს (იხ. ცხრ. 2).

ცხრილი 2

სამრეწველო პროდუქციის წარმოების მოცულობათა ზრდის ინდექსი

დსთ-ს ქვეყნებში (1991 წელი მიჩნეულია 100 %-ად)

ქვეყანა	1992	2000	2003
აზერბაიჯანი	70	35	40
სომხეთი	52	56	77
ბელორუსი	91	102	120
საქართველო	54	24	27
ყაზახეთი	86	59	80
ყირგიზეთი	74	42	45
მოლდოვა	73	38	58
რუსეთი	82	62	72
ტაჯიკეთი	76	42	58
უკრაინა	94	60	88
საშუალოდ დსთ-ში	82	61	74

წყარო (<http://siteresources.worldbank.org/INTTRANSITION/Newsletters/20561622/JanFeb2002.pdf>)

საქართველოში მრეწველობის დარგის ჩამორჩენა არა მხოლოდ უაღრესად საგრძნობი, არამედ რეკორდულიცაა. დსთ-ს სხვა ქვეყნებთან შედარებით აქ 2003 წელს იწარმოებოდა 1991 წლის შესაბამისი მაჩვენებლის მხოლოდ 27 %.

მიუხედავად შემცირებული ეკონომიკური ზრდისა ბიზნეს სექტორის ბრუნვა საქართველოში მაინც ზრდის ტრენდით ხასიათდება. ლარის გაცვლითი კურსი დოლართან მიმართებით კვლავ მაღალ ნიშნულზე რჩება. ბოლო პერიოდში ნაკლებად მერყევი გახდა, რაც მოსახლეობაში ინფლაციის მოლოდინს ამცირებს და მოთხოვნის ზრდისკენ უბიძგებს, რაც, თავის მხრივ, ეკონომიკური აქტივობის ზრდის საწინდარია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ივ. კრუზე, მსოფლიო ეკონომიკა 1945 წლიდან ჩვენს დღემდე. მოსკოვი. 1996 , გვ. 6
2. ი. პ. გუროვა „მსოფლიო ეკონომიკა“ თბ, 2014. გვ. 21
3. მოფლიო ბანკის ვებგვერდი <http://pubdocs.worldbank.org/en/403551493655486153/Global-Economic-Prospets-June-2017-Europe-and-Central-Asia-analysis.pdf> ნანახია 24.10. 2017
4. საქსტატის ვებგვერდი http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo

Irine Chanturidze

Akaki Tsereteli State University, doctoral candidate

FOR THE ECONOMIC GROWTH OF THE COUNTRIES OF TRANSITION ECONOMIES

Resume

Under UN-classification, countries are divided into certain political-economic criteria. These are: developed, transient, developing, and least developed. Georgia, as well as other post-Soviet states, belongs to the number of transitional economies.

Among the economies of the transition economy, due to political, economic transformation, civil war and etc. Georgia suffered almost the most. The reforms brought positive results in only a few countries. Success is particularly noteworthy in the new Member States of the EU, where every year grows such important macroeconomic index, as GDP. The reforms were also successful in Kazakhstan, Kyrgyzstan and Croatia. In terms of GDP growth, China is particularly noteworthy to be considered as a country of transition economics.

Such deterioration in the Georgian economy was caused by paralyzing of industry sectors. Such traditional field as the processing (eg canning) industry was decreased almost up to 2-3 percent. In spite of reduced economic growth, business turnover in Georgia still has growing trend. While the exchange rate of the lari remains high with the dollar, it has become less volatile lately. It reduces inflation expectations and pushes the demand for growth which, in turn, is a guarantee of economic growth.

თვითმმართველობების განვითარების პრობლემები საქართველოში

მსოფლიო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ სახელმწიფოს განვითარება ფაქტობრივად წარმოდგენილია ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარების გარეშე. ამიტომ უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ადგილებზე ისეთი სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხების ოპერატიულად და ეფექტურად გადაწყვეტა.

საქართველოს მუნიციპალიტეტების ეკონომიკური მდგომარეობის შემდგომი გაუმჯობესებისათვის საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან 1992 წლიდან მოყოლებული ქმედითი ღონისძიებები არ გატარებულა. ძალიან მნიშვნელოვანია სამომავლოდ როგორი სტრატეგია ექნება ცენტრალურ ხელისუფლებას აღნიშნული კუთხით და შეუწყობს თუ არა ცენტრალური ხელისუფლება ხელს მმართველობის მნიშვნელოვან დეცენტრალიზაციას.

ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების ეკონომიკის შემდგომი განვითარება წარმოდგენილია ცენტრალური ხელისუფლების მხარდაჭერის გარეშე. აღნიშნული მხარდაჭერა უნდა გამომდინარეობდეს ადგილობრივი თვითმმართველობების სპეციფიკიდან და მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოფდეს ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების საფინანსო-საბიუჯეტო დამოუკიდებლობის ზრდას, აღნიშნულმა მხარდაჭერამ საბოლოო ჯამში უნდა უზრუნველყოს ადგილებზე ერთ სულ მოსახლეზე საბიუჯეტო შემოსავლების გამოსაზრდება, რაც ცხოვრების დონის ამაღლების და სოციალური დაცულობის ერთ-ერთი ძირითადი ინდიკატორია.

ადგილობრივი თვითმმართველობების მომავალი განვითარებისათვის აუცილებელია გატარდეს მნიშვნელოვანი ღონისძიებები საკანონმდებლო დონეზე. განსაკუთრებით საბიუჯეტო მოწყობის კუთხით. საქართველოს საბიუჯეტო სისტემის სრულყოფისათვის მიგვაჩნია, გატარდეს შემდეგი სახის რეფორმები:

- სახელმწიფო აუდიტის დაახლოება თანამედროვე ევროპულ სტანდარტებთან;
- ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარების გეგმის შედგენა;
- ადგილობრივი ბიუჯეტის დაგეგმვისას ევროპული გამოცდილების გამოყენება;
- ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტისას მოქალაქეების მაქსიმალური ჩართულობა;
- ადგილობრივი ბიუჯეტით გათვალისწინებული ხარჯვითი ნაწილის მაქსიმალურად ტრანსფარანტულობა;
- ადგილობრივი თვითმმართველობების უმაღლეს საჯარო მოხელეების საქმიანობაზე მოქალაქეების მხრიდან კონტროლის მექანიზმების შემუშავება.

როგორც ცნობილია საქართველოს მუნიციპალიტეტების უმრავლესობა განიცდის ფინანსური სახსრების უკმარისობას, მნიშვნელოვანადაა შემცირებული მათი დამოუკიდებლობის ხარისხი, რაც გამოწვეულია, როგორც ობიექტური ასევე სუბიექტური ფაქტორებით. აღნიშნული კრიზისიდან გამოსასვლელად, აუცილებელია ადგილებზე გატარებულ იქნას შემდეგი ღონისძიებები:

- ა) ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარებაზე ორიენტირებული ინოვაციური პროექტების შედგენა და შესაბამისი ფინანსებით უზრუნველყოფა;
- ბ) ადგილობრივი საგადასახადო შემოსავლების დივერსიფიკაცია;
- გ) ადგილობრივი კულტურული პოტენციალის განვითარება;
- დ) სოციალური მომსახურების გაუმჯობესება, განსაკუთრებით ისეთ სფეროებში, როგორიცაა განათლება და ჯანმრთელობა;
- ე) ტურიზმის განვითარება ისეთ სფეროებში, როგორიცაა სპორტული, კულტურული, მომსახურების და ბიზნეს-ტურიზმი;
- ვ) ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების სატრანსპორტო-ლოჯისტიკურ ცენტრებად გადაქცევა;
- ზ) ადგილობრივი თვითმმართველობებში უცხოური, ცნობილი კომპანიების ფილიალების განთავსების ხელშეწყობა;
- თ) უცხოეთის ადგილობრივი თვითმმართველობებთან სისტემატური თანამშრომლობა;

საქართველოს მუნიციპალიტეტებში მიმდინარე პროცესებიდან გამომდინარე, ამ ეტაპისათვის მოსაწესრიგებელია არსებული საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც არ უწყობს ხელს ადგილობრივი თვითმმართველობების საბიუჯეტო დამოუკიდებლობის ზრდას და გამომდინარე აქედან მათ სწრაფ განვითარებას.

ამ ეტაპისათვის გასატარებელია შემდეგი სახის ღონისძიებები;

- 1) გადასახედია ამჟამად მოქმედი „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი“. გადასახედია მუნიციპალიტეტების დონეზე მმართველობაში ჩამოყალიბებული პარალელური სტრუქტურები, რომელიც წარმოდგენილია საკრებულოსა და გამგეობის სახით. ხშირ შემთხვევაში ადგილი აქვთ მათი ფუნქციების გაორებას, რაც მუნიციპალიტეტების განვითარებაზე ნეგატიურად აისახება და მათ საქმიანობას ხშირად არაეფექტურს ხდის;
- 2) ცვლილებები უნდა შევიდეს კანონში „საბიუჯეტო კოდექსის შესახებ“. რომლითაც რეგულირდება საგადასახადო შემოსავლების შესაბამის ბიუჯეტებში ჩარიცხვის წესები. მიზანშეწონილად მიმაჩნია, რომ ადგილობრივი ბიუჯეტებში ჩაირიცხოს ადგილობრივი თვითმმართველობების ტერიტორიაზე აკრეფილი ყველა სახის მოსაკრებელი, როგორც სახელწიფო, ასევე ადგილობრივი;

3) დასახვეწია კანონი „ინვესტიციების სახელმწიფო მხარდაჭერის შესახებ“. კანონით შეღავათები უნდა დაუწესდეს იმ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, რომლებიც განათავსებენ კაპიტალს ფინანსურად ნაკლებად უზრუნველყოფილი მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე;

4) აუცილებელია ადგილობრივ თვითმმართველობებში ჩამოყალიბდეს მართვის ისეთი სისტემები, რომელიც უზრუნველყოფს ადგილობრივ საჯარო მოხელეთა სისტემატურ გადამზადებას, როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ;

5) ადგილობრივმა მუნიციპალიტეტებმა უნდა შეასრულონ მაკოორდინირებელი ფუნქცია სერვისების მომწოდებელ კომპანიებსა (შპს „სოკარ-ჯორჯია გაზი“, სს „გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია“, სს „სილქნეტი“, შპს „ახალი ქსელები“, სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“) და ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებში მცხოვრებ მოქალაქეებს შორის;

6) აუცილებელია საკანონმდებლო დონეზე ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებს მიეცეთ უფლება, რომ ფლობდნენ ინფორმაციას მათ სამოქმედო ტერიტორიაზე განთავსებული ინვესტიციების, ასევე გასული კაპიტალის შესახებ;

7) მნიშვნელოვნად უნდა გაიზარდოს ადგილობრივი თვითმმართველობების კომპეტენციები ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მიმართულებით. ინვესტიციების განთავსებისას მაქსიმალურად უნდა იქნეს გათვალისწინებული რეგიონის სპეციფიკა და პრიორიტეტად მიჩნეული უნდა იყოს ადგილობრივი შრომითი რესურსების დასაქმება. აღნიშნული საკითხის მოგვარება ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებზე საჭიროებს მნიშვნელოვან საკანონმდებლო ცვლილებებს;

8) ძირეულად შესაცვლელია სახელმწიფო გადასახადების განაწილების ამჟამინდელი სისტემა. კვლევის შედეგებმა გვიჩვენა, რომ ამ ეტაპისათვის ადგილობრივ თვითმმართველობებში უნდა დარჩეს ხელფასიდან საშემოსავლო და მოგების გადასახადების 50% მაინც, თუნდაც ცენტრიდან მისაღები გათანაბრებითი ტრანსფერის შემცირების ხარჯზე. გადასახადების ასეთი განაწილება მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს მუნიციპალიტეტების ფინანსური ბაზის განმტკიცებას, რაც საერთო ჯამში მათ დამოუკიდებლობაზე დადებითად აისახება. მიუხედავად იმისა, რომ 2016 წლის 1 იანვრიდან მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტებში ირიცხება ინდივიდუალური მეწარმეების მიერ გადახდილი საშემოსავლო გადასახადი (გარდა დაქირავებული პირებისთვის გადახდილი ხელფასიდან დაქვითული საშემოსავლო გადასახადისა), ეს საბიუჯეტო დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფის მიმართულებით არსებულ მდგომარეობას მაინც ვერ აუმჯობესებს;

9) შესაბამის კანონებში ცვლილების შეტანის შემდეგ საჭიროა ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა მოახდინონ ისეთი სფეროებიდან გადასახადების ადმინისტრირება, როგორიცაა: ბინის და შენობის გაქირავება, ავტოსატრანსპორტო მომსახურება, რეპეტიტორების მომსახურება, ტაქსით მომსახურება და სხვა. ამჟამად ამ სფეროებიდან გადასახადების ადმინისტრირება შემოსავლების სამსახურის პრეროგატივაა. დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ზემოაღნიშნული სფეროებიდან ფაქტიურად არ ხდება ბიუჯეტის კუთვნილი გადასახადების ამოღება;

10) ცენტრალურ ხელისუფლებასთან კოორდინირებული ურთიერთობით სასწრაფოდაა დასაწყები მუშაობა „მუნიციპალური შესყიდვების“ შესახებ კანონის მიღებაზე. ამჟამად მოქმედი „შესყიდვების კანონი“ მნიშვნელოვნად აფერხებს მუნიციპალიტეტების საქმიანობას ადგილობრივი შესყიდვების ოპერატიულად განხორციელების მიმართულებით. კიდევ უფრო ცუდად არის საქმე ე.წ. „კონსოლიდირებული“ ტენდერის საშუალებით განხორციელებული შესყიდვებისას, რადგანაც კონსოლიდირებული ტენდერის ჩატარება შესყიდვების სააგენტოს მიერ ხორციელდება, რითაც მნიშვნელოვნად ილახება მუნიციპალიტეტების უფლებები, თავად განხორციელონ ადგილობრივი მნიშვნელობის საქონლისა და მომსახურების შესყიდვა;

11) ცენტრალურ ხელისუფლებასთან კონსულტაციის გზით, შესაბამისი ფინანსური უზრუნველყოფით, აუცილებელია უახლოეს პერსპექტივაში შეიქმნას მუნიციპალური პოლიცია, მუნიციპალური სახანძრო-სამაშველო სამსახური, მუნიციპალური სავადმყოფო, მუნიციპალური სასკოლო და სატრანსპორტო გაერთიანებები. ასეთი მიდგომები მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს ადგილობრივ სერვისებზე მოქალაქეების ხელმისაწვდომობის ზრდას, მნიშვნელოვნად გაიზარდება თვითმმართველობების მუშაობის ხარისხი და ანგარიშვალდებულება ადგილობრივი მოქალაქეების წინაშე აღნიშნული სერვისების მიწოდების მიმართულებით. ამჟამად ამ კუთხით მუნიციპალიტეტებში არსებული მდგომარეობა ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს;

12) თვითმმართველობებში უნდა გაიზარდოს მუშაობა ქალაქდაგეგმარებითი და მიწათსარგებლობითი საკითხების მოგვარების მიზნით. ამ კუთხით საქართველოს მუნიციპალიტეტებში დღეს არსებული მდგომარეობა მეტად სავალალოა;

13) ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ერთად მნიშვნელოვანი ნაბიჯებია გადასადგმელი ადგილობრივი სატრანსპორტო საქმიანობის რეგულირების მიმართულებით. სამომავლოდ საფუძველი უნდა ჩაეყაროს ასევე იმას, რომ მუნიციპალიტეტებს გააჩნდეთ საკუთარი ელექტროენერგიის წყაროები და საკუთარი წყალმომარაგება;

14) თვითმმართველობებში ფაქტობრივად არაფერი კეთდება იმ შენობების ხანმედგობის დადგენის მიზნით, რომლებიც განლაგებულია თვითმმართველობის ტერიტორიაზე და ეწურებათ ექსპლუატაციის ვადები. მოსახლეობის ნორმალური საცხოვრებელი პირობებით უზრუნველყოფის მიზნით ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ერთად საჭიროა ამ კუთხით შესაბამისი პრევენციული ზომების მიღება. დაგვიანებამ შეიძლება გამოუსწორებელ შედეგებამდე მიგვიყვანოს.

15) ჰარმონიული ურთიერთობების ჩამოყალიბების მიზნით თვითმმართველობებსა და ადგილობრივ მეწარმე-სუბიექტებს შორის უნდა არსებობდეს პარტნიორული დამოკიდებულება. მეწარმე-სუბიექტები უნდა გავხადოთ ადგილობრივი სოციალური პროექტების განხორციელების თანამონაწილეები. ასეთი მიდგომები მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს თვითმმართველობებში არსებული მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამოსწორებას და მოსახლეობის საერთო კეთილდღეობის ზრდას;

16) ადგილობრივ თვითმმართველობებს პერსპექტივაში შეუძლიათ მოახდინონ ადგილობრივი საწარმოების უზრუნველყოფა იაფი კაპიტალით, რაც გამოიხატება მათთვის სესხის, სუბსიდიის და სხვა გრანტების მიცემით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გველესიანი ე, რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების ძირითადი მიმართულებები (საქართველოს მაგალითზე), ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. ქუთ. 2009.
2. ჭიჭინაძე ბ. ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები., აწსუ გამომცემლობა. ქუთაისი, 2017.
3. ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი;
4. 2. საბიუჯეტო კოდექსი;
5. 3. www.mof.ge–საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ვებგვერდი;
6. 4. www.parliament.ge–საქართველოს პარლამენტის ვებგვერდი;
7. 5. www.geostat.ge–სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ვებგვერდი.

Boris Tchitchinadze

Doctor of Economics, The Lecturer of Kutaisi Ak.Tsereteli State University

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF SELF-GOVERNMENTS IN GEORGIA

In the direction of the development of the local self-governments many steps has been made and various reforms have been implemented for the last 25 years, but the social and economic state in the self-governments is still very difficult. For development of self-governments the proper laws are essential that shall significantly provide growing of budgetary independence of the self-governments. In the self-governments shall be implemented various target projects that shall promote growing of welfare of the citizens of Georgia. In spite of that the state in the self-governments is still very difficult the development potential still exists there.

Presently, the special complex issue is employment of citizens, creation of jobs, infrastructure development, improving investment environment and increasing tax revenues. If the central government doesn't take significant steps towards the development of self-governments in the shortest time, then the situation will become even more complicated which will eventually complicate the socio-economic situation of citizens living in the self-governments.

I believe that the central government will do everything in order to pursue a policy oriented on the development of the self-governments in the shortest time.

საფრანგეთის საჯარო მართვის სისტემა პოლიტიკური და ბიუროკრატიული ელემენტების გავლენის ქვეშ

საჯარო ადმინისტრაცია პოლიტიკური ნების გატარებისა და დემოკრატიის ფუნქციონირებისათვის უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტია, რომელიც ყველაზე უკეთ წარმოაჩენს ქვეყანაში არსებულ სიტუაციას და ხელისუფლების რეალურ სახეს, და რომელიც უნდა ერგებოდეს არსებული სისტემის იდეოლოგიას.

თანამედროვე ევროპულმა სტანდარტებმა და დაგროვილმა გამოცდილებამ ცხადყო, რომ სწორად ორგანიზებული და ფუნქციონირებადი საჯარო სამსახური დემოკრატიული სახელმწიფოს შექმნისა და ეფექტური მმართველობის განხორციელების წინაპირობაა. ამგვარი მმართველობის სისტემის ჩამოყალიბება კი მხოლოდ სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური ჯანსაღი გარემოს, მიუკერძოებლობის და არადისკრედიტული მენეჯმენტის საშუალებით არის შესაძლებელი. საზოგადოების თანამონაწილეობის ხარისხი და მასშტაბი მმართველობის განხორციელებაში მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სახელმწიფოსადმი და მისი ინსტიტუტებისადმი ნდობისა და რწმენის ხარისხზე. მოსახლეობის ნდობის კოეფიციენტს კი რამდენიმე ფაქტორი განსაზღვრავს, მათ შორის, გამჭვირვალობა, კანონიერება, პროფესიონალიზმის დაფასება, ხელშეწყობა, წახალისება, ობიექტურობა და ა. შ.

პოლიტიკის გავლენა ადმინისტრაციული ორგანოების ყველაზე დაბალ რგოლზეც კი დღემდე წარმოადგენს მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის პრობლემას. ბევრგან მოხელის კარიერა ჯერ ისევ პირდაპირ დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი პოლიტიკური პარტია გაიმარჯვებს სახელისუფლებო არჩევნებში, მოქმედებს პრინციპი - არჩევნების შემდეგ ნადავლი გამარჯვებულისაა და ის ალაფს თანამებრძოლებს უნაწილებს. აღნიშნული საბოლოოდ სერიოზულ ზიანს აყენებს არა მარტო ქვეყნის დემოკრატიულ იმიჯს, არამედ აკნინებს მოხელის მთავარ ფუნქციას, ერთგულად ემსახუროს საზოგადოებრივ ინტერესებს.

ეფექტური საჯარო ადმინისტრირების განხორციელებისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს მოხელის დაცულობას, რაც ბევრი ქვეყნისთვის ჯერ ისევ პრობლემური საკითხია. საჯარო მოსამსახურე არ უნდა იყოს დამოკიდებული ხელისუფლებისა და საჯარო სამსახურის ხელმძღვანელობის ცვლილებაზე. კარიერულ წინსვლაზე გავლენას არ უნდა ახდენდეს მისი პოლიტიკური გემოვნება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოხელე, მარტივი ფსიქოლოგიიდან გამომდინარე, იმის ნაცვლად რომ თავისი საჯარო ფუნქციებს ასრულებდეს, რაც საზოგადოებრივი კეთილდღეობისთვის განხორციელებულ ქმედებებში გამოიხატება, ის მუდმივად იმაზე ფიქრით იქნება დაკავებული, მაქსიმალურად შეუწყოს ხელი არსებული პოლიტიკური ძალის და ხელისუფლების ქვეყნის სათავეში დარჩენას.

ცუდი ის არის, რომ თავიანთი მიზნებიდან გამომდინარე პოლიტიკოსებს აწყობთ ასეთი დაკნინებული მოხელეები სახელწიფო აპარატში, და ყველანაირად ხელს უწყობენ ამ ტიპის საჯარო სისტემის ჩამოყალიბებას. ე.წ. "ადმინისტრაციული რესურსი" არჩევნებში წარმატების მოპოვების მნიშვნელოვანი გარანტიაა, თუმცა საკითხავია რამდენ ხანს გაძლებს ქვეყანა ასეთი ჩინოვნიკების ხელში და საბოლოოდ შედეგაა თუ არა როგორც პროგრესული, დამოუკიდებელი, თანამედროვე სახელმწიფო.

ზოგადად საფრანგეთის საჯარო სექტორის ქმედების იურიდიული საფუძვლები სამ მთავარ პრინციპზეა დაფუძნებული. ეს არის საჯარო სამსახურის ხანგრძლივობა; თანსწორობა საჯარო სამსახურში; და, მესამე მთავარი პრინციპი - ადაპტირება, რომლის თანახმადაც საჯარო სექტორი არ უნდა დარჩეს გაყინული ერთ ადგილას, არამედ ის უნდა იყოს მოქნილი სისტემა, რომელიც ვეხდავებ მიყვება საზოგადოების ევოლუციას და მას ყოველთვის ხარისხიან მომსახურებას შესთავაზებს.

პირველი საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელმაც ფრანგული საჯარო სამსახურის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი საფუძვლები მოაწესრიგა 1983-86 წლებში იქნა მიღებული. ისინი ფაქტიურად დღესაც ფუნდამენტალურ საკანონმდებლო ბაზას წარმოადგენენ. განხორციელებული უამრავი ცვლილების შემდეგ, საბოლოოდ მთავრობამ 1987 წლის 13 ივნისს მიიღო კანონი „ფუნქციონირების უფლებებისა და მოვალეობების“ შესახებ, რომელმაც ძირითადად შეცვალა ადგილობრივი ფუნქციონირების წონა ქვეყნის მართვის საერთო სისტემაში, მათი უფლება-მოვალეობების გაძლიერების მხრივ. ბოლო ათი წლის განმავლობაში საჯარო სფეროს მარეგულირებელმა კანონებმა, 44-მდე ნორმატიული აქტის თუ ბრძანების საფუძველზე, მრავალი ფრაგმენტული ცვლილება განიცადა, რომელიც არ იყო სისტემური ცვლილებისაკენ მიმართული და უფრო მეტად პოლიტიკურ ცხოვრებაში არსებული კონკრეტული მოცემულობიდან გამომდინარეობდა.

საზოგადოების მუდმივი ზეწოლისა და თანამედროვე ცხოვრების დაკვეთების ფონზე, დღეისთვის საფრანგეთმა მიაღწია იმას, რომ აქ საჯარო მოხელე წარმოადგენს პირს, რომელიც დასაქმებულია უვადოდ საჯარო სექტორში შემავალ კონკრეტულ ორგანოში და რომელსაც ადმინისტრაციული ორგანოს იერარქიის შესაბამისი რანგი გააჩნია. საფრანგეთში საჯარო მოხელედ დანიშვნა ხდება მუდმივად და მისთვის სტატუსის შეჩერებას წინ უნდა უძღოდეს მყარად არგუმენტირებული სერიოზული მიზეზი. როგორც წესი, მოხელისთვის სტატუსის შეჩერება ძირითადად გარკვეულ ასაკობრივ ზღვარზე მიღწევის შემდეგ ხდება, რაც პოლიტიკური წნეხისგან მეტ-ნაკლებად თავისუფალ საჯარო სისტემას უზრუნველყოფს.

საერთოდ, თუ ლოგიკას მივყევით, საჯარო სამსახურში თანამშრომელთა მიღება- გათავისუფლების სამართლიანი და გამჭვირვალე პროცედურების არსებობა, ნებისმიერი მთავრობის პოლიტიკურ ინტერესებში უნდა შედიოდეს, რადგან გამჭვირვალე საჯარო სისტემა წარმოადგენს იმის განმსაზღვრელ ფაქტორს, თუ რა ხარისხის სერვისს იღებს ამ ჯაჭვის საბოლოო მიზანი – მოქალაქე. ბუნებრივია, საჯარო სამსახურის პირადი და პარტიული ინტერესების მომსახურების ასპარეზად ქცევა, ზოგადსაკაცობრიო იდეალებისა და ღირებულებების დეფიციტს იწვევს, სადაც გამუდმებით ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების უგულვებელყოფა ხდება. საჯარო მოხელის მხრიდან პიროვნული პასუხისმგებლობის გაუცნობიერებლობა, ქვეყნის სამართლებრივ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებასა და მისი ჯანსაღი პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული მისწრაფებების რეალიზების ჯეროვან მომსახურებას აფერხებს.

ნოვატორი, ვისაც საჯარო სამსახურში პოლიტიკური პრინციპით თანამდებობების განაწილებაზე უარის თქმა საუკუნის წინ მოუწია, ამერიკის შეერთებულ შტატებში იყო. ყველაფერს იქიდან ჩაეყარა საფუძველი, რომ ამ მანკიერმა სისტემამ ამერიკის მეოცე პრეზიდენტი იმსხვერპლა, თანამდებობის მაძიებელმა სიცოცხლეს გამოასალმა ჯეიმს გარფილდს, რომელმაც მას სასურველი თანამდებობა არ არგუნა არჩევნებზე მხარდაჭერის სანაცვლოდ. შედეგად, 1883 წელს მიიღეს ე.წ. "პენდლტონის აქტი" (Pendleton Civil Service Reform Act), რომლითაც განისაზღვრა, რომ ფედერალურ სამსახურში თანამდებობები დამსახურების მიხედვით უნდა გაიცემოდეს და არა პოლიტიკური კუთვნილებისა. ეს მაგალითი გახდა ბევრი ქვეყნისთვის და დასაბამი მისცა საჯარო სამსახურის იმ მოდელს, რომელიც კარიერულ წინსვლაზე არის დაფუძნებული.

თავის დროზე ევროპის ქვეყნებში სახელმწიფოს ფორმირების ეტაპი აბსოლუტიზმის ეპოქაში მიმდინარეობდა, შესაბამისად, პოლიტიკური პატრონაჟი, ისევე როგორც დღეს განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობაში, შეიძლება ითქვას, რომ მმართველობის ერთადერთი ფორმა იყო. დღევანდელ სამყაროში, ისევე მთელი სიმძაფრით დგას რიგ ქვეყნებში პოლიტიზირებული საჯარო სამსახურის პრობლემა, და ეს ბუნებრივიცაა, რამდენადაც პოლიტიკური კრიზისი უმეტეს მათგანში ჯერ კიდევ არ არის დაძლეული.

კარიერული სისტემის მიხედვით დაუმუშავებელია პოლიტიკური ხელისუფლების შეცვლასთან ერთად აღმასრულებელი პირების სამსახურიდან გათავისუფლება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ ეს ყოველივე აუცილებელ ჰარმონიას დაკარგავს, საჯარო სამსახური სხვა პრობლემებთან ერთად თავისთავად დგება კორუფციის წარმოშობის დიდი რისკის წინაშე. ეს თავისთავად ხელს შეუშლის ჯანსაღ ეკონომიკურ კონკურენციას. ასევე საფრთხის შემცველია თავისუფალი ვაჭრობის განვითარებისა და სტაბილურობის შენარჩუნებასთან მიმართებაში, რაზეც ფაქტიურად ჯანსაღი საბაზრო ეკონომიკაა დამყარებული. დღეს საფრანგეთის ადმინისტრაციული სისტემა მთლიანად კარიერულ წინსვლაზეა დაფუძნებული. წლის განმავლობაში აქ, ცოდნისა და კვალიფიკაციის კრიტერიუმით განსაზღვრული, დაახლოებით ყველა კატეგორიის 500 000 ახალი კადრის აყვანა ხდება, რაც დღეში საშუალოდ 2000 საჯარო მოხელის დასაქმებას ნიშნავს. მათი უმრავლესობა დამწყებ ფუნქციონირებს წარმოადგენს და ისინი ამ სექტორში უკვე წლებით დასაქმებულ ადამიანებს ანაცვლებენ.

თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ოცდამეერთე საუკუნის საფრანგეთს, ისევე როგორც სხვა ევროპულ ქვეყნებს, აბსოლუტური დემოკრატიის სერიოზული პრეტენზია გააჩნია, ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ საჯარო სახსრების განკარგვა ხშირად ხდება საზოგადოებრივი ინტერესების საზიანოდ და პირადი ან ჯგუფური ინტერესების სასარგებლოდ, არც ისე იშვიათია პერიოდული გამოცემების პირველ გვერდზე. საერთოდ, კორუფცია სოციალურ ფენომენად იქცა, რაც დემოკრატიული ინსტიტუტების ეფექტურად ფუნქციონირებას აფერხებს.

თუ ჩავუღრმავდებით, კორუფციას საკმაოდ ფართო გაგება შეიძლება ჰქონდეს. ანალიტიკოსთა მოსაზრებით, ის სულაც არ ნიშნავს მარტო ქრთამის აღებას. ამის გარდა არსებობს პოლიტიკური და ბიუროკრატიული კორუფცია, ქრონიზმი - როდესაც ოჯახის წევრებისთვის პრივილეგიის მინიჭება ხდება საზოგადოების ხარჯზე. ამ მხრივ გამონაკლისს არც საფრანგეთი წარმოადგენს, რომელიც ბოლო პერიოდში სერიოზული სკანდალების ქარცეცხლში გაეხვია და „ზედა ეშელის“ კორუფციული საქმიანობა დღესაც აქტიურად რჩება საზოგადოების მუდმივი განხილვის თემად.

საინტერესოა საფრანგეთის ადმინისტრაციულ სისტემაში ადამიანური რესურსის გადანაწილების პრინციპიც. ის, რაც მას ამ მხრივ მეზობელი ქვეყნებიდან გამოარჩევს, წარმოადგენს საჯარო ფუნქციონირების დიდ წილს სახელმწიფო სამსახურში. საჯარო სამსახურში 5,65 მილიონზე მეტი დასაქმებული პირიდან 2,47 მილიონი ადამიანი სახელმწიფოს სამსახურშია, 1,98 მილიონი ტერიტორიულ ერთეულებში, ხოლო 1,18 მილიონი სოციალური უსაფრთხოების სისტემაში, მაშინ როდესაც ინგლისსა და გერმანიაში სახელმწიფო ფუნქციონირები უმცირესობაში არიან. ყველაფერი კი საფრანგეთის ცენტრალური პოლიტიკიდან გამომდინარეობს, და კიდევ ერთხელ უსვამ ხაზს იმ მოსაზრებას, რომ საფრანგეთის დეცენტრალიზაცია მითია და მიუხედავად მცდელობისა ქვეყანას ჯერ ისევ ვერ დაუღწევია თავი ისტორიულად მკაცრი ცენტრალიზაციისთვის.

ზოგადად, საჯარო ადმინისტრირების ცნება საფრანგეთში არსებითია. დაცული საჯარო მოხელე პოლიტიკური დებატების მუდმივი თემაა. თუმცა, მიუხედავად მკაცრი ანტიპოლიტიზირებული დოქტრინებისა, პრაქტიკაში მაინც იკვეთება სამსახურში მიღების სერიოზული უთანასწორობა. რაც იმაში გამოიხატება, რომ დღემდე მაღალ ეშელონებში თანამდებობებს ძირითადად ე.წ. ბურჟუაზიული წრიდან გამომავალი პირები იკავებენ. ფაქტიურად, თანდათან ჩამოყალიბდა მაღალი დონის ბიუროკრატიული ელიტის დინასტია.

საერთოდ, როდესაც საუბარი საფრანგეთის ადმინისტრაციულ სისტემას შეეხება, წარმოდგენილია გვერდი ავუაროთ ბიუროკრატიულ ელემენტებს და მათ გავლენას საზოგადოების ყოფიერებაზე.

ზოგადად ბიუროკრატია უფრო უნიტარული სახელმწიფოებისთვის არის დამახასიათებელი. ამიტომაც არის, რომ უმრავლესობა უნიტარულ ევროპულ ქვეყანაში, დღეს ბიუროკრატიის ფრანგული მოდელი მთელი ძალით ჰყვავის. თავად საფრანგეთი კი ღრმად ფესვებგადგმული ბიუროკრატიული სისტემის ეტალონს წარმოადგენს.

მე-18 საუკუნეში საფრანგეთში მკაცრი ცენტრალიზაციის პროცესი დასრულდა. მოხდა სახელმწიფო მართვის

აპარატის საზოგადოებისგან გამიჯვნა, რამაც საბოლოოდ პროფესიული ბიუროკრატის განვითარებას მისცა დასაბამი. მე-19 სუკუნეში მან განვითარების პიკს მიაღწია. ჩინოვნიკის პოსტი, რომლის დაკავებაც ისედაც მხოლოდ ბურჟუაზიის პრივილეგიურულ წევრებს შეეძლოთ, მემკვიდრეობითი გახდა. პოსტის მისაღებად ფართოდ გამოიყენებოდა ნათესაური კავშირები, სანაცვლო სამსახურის გაწევა, ქრთამის მიცემა და ა.შ. ძველი რეჟიმის უზარმაზარ ბიუროკრატიულ აპარატში თითქმის ყველა თანამდებობა იყიდებოდა.

მე-20 საუკუნის დასაწყისისთვის კი, სახელმწიფო ჩინოვნიკების განვითარების დაბალმა დონემ და მოხელეების რაოდენობის მატებამ, საჯარო სამსახურის პრესტიჟი საგრძნობლად შეარყია. ამასთან დაკავშირებით ამერიკელი პოლიტოლოგი ვ. შაპი აღნიშნავდა, რომ „პირველ მსოფლიო ომამდე მამა შვილს ეუბნებოდა: თუ კარგად არ ისწავლი მხოლოდ ბიზნესი დაგრჩება. ხოლო პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ ის უკვე აფრთხილებდა: თუ არ ისწავლი, იძულებული იქნები ჩინოვნიკი გახდეო“.

ფრანგული ბიუროკრატის ყოველდღიური ნიმუშებია მთავრობა, საავადმყოფოები, კორპორაციები, სასამართლოები, სამინისტროები, სკოლები და ა.შ. რომელთა ჩამოთვლაც ძალიან შორს წაგვიყვანს. აქ მოქმედი ჩინოვნიკები ერთი შეხედვით ბიუროკრატის იდეალურ ტიპებს წარმოადგენენ, რომლებიც პროფესიონალურ კვალიფიკაციასა და მოვალეობის გრძნობას ყველა დანარჩენზე მეტ უპირატესობას ანიჭებენ. მაგრამ რაც ყველაზე მეტად რთულად აისახება საზოგადოების ცნობიერებაზე, ეს არის ბიუროკრატია ჩინოვნიკის გულგრილობა, რომელიც არ გადის ჩარჩოებს მიღმა და ერთსახოვანი დამოკიდებულება გააჩნია ნებისმიერი შემთხვევის მიმართ.

მოუხედავად იმისა, რომ საფრანგეთში ხალხი და სამოქალაქო საზოგადოება არც ისე სუსტ ძალას წარმოადგენს, რომელსაც გააჩნია თავის დაცვის გარკვეული ბერკეტები, ბიუროკრატია აქ მაინც ხელისუფლების ყოვლად ძლიერ, ჩაკეტილ, იერარქიის კანონების მიხედვით მოქმედ მკაცრ მექანიზმად გვევლინება, რომელიც თავისი ქმედებით კანონსა და საზოგადოების წევრთა ნებაზე მაღლა დგას. როგორც არ უნდა გავამართლოთ, ფრანგული ბიუროკრატია მაინც რჩება ჩვეულებრივ ბარიერად საზოგადოებასა და ხელისუფლებას შორის.

გარდა ამისა, მართალია ბიუროკრატიული მექანიზმი საფრანგეთში აღიარებულია როგორც არსებული რეალობა, ადგილობრივი მთავრობა მას ჯერ კიდევ არ მიიჩნევს პრობლემად და მის წინააღმდეგ ბრძოლის არსებული სუსტი მცდელობებიც, რეალურად კიდევ უფრო ახალ ბიუროკრატიულ სტრუქტურებს აყალიბებს.

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ საფრანგეთის საჯარო სამსახური ზომიერად პოლიტიზირებულია. როგორც აღვნიშნეთ, მხოლოდ მაღალი რანგის თანამდებობის პირების (დაახლოებით 700 მოხელე) შერჩევა წარმოადგენს მთავრობის დისკრეციულ უფლებას, მათი პოლიტიკური შეხედულების გათვალისწინებით, რომელთა თანამდებობიდან გადაყენება შესაძლებელია მოხელის სამსახურიდან განთავისუფლებისთვის საჭირო აუცილებელი სერიოზული მიზეზის გარეშე. პრაქტიკულად ამ დონის მაღალი თანამდებობის პირების შერჩევა ისედაც პოლიტიკური გუნდიდან ხორციელდება. ხოლო რაც შეეხება დაბალი რანგის თანამდებობის პირებს, ისინი ნაკლებად არიან დამოკიდებული ქვეყანაში არსებულ პოლიტიკურ სიტუაციებთან.

თუმცა უნდა აღინიშნოს შემდეგიც, მართალია დეპოლიტიზირებული ადმინისტრაციული მენეჯმენტი თანამედროვე სტანდარტებზე მორგებული, დემოკრატიული, ცივილური სახელმწიფოს არსებობისთვის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა, მაგრამ არა ერთადერთი. ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ მხრივ წარმატების მისაღწევად მაინც საზოგადოებრივი ცნობიერებაა, რომელსაც ყველანაირი დაბრკოლების გადალახვა შეუძლია. ნამდვილი დემოკრატიის საწინდარს პროგრესულად მოაზროვნე, მაღალი თვითშეგნებისა და პოლიტიკური გემოვნების მქონე საზოგადოება წარმოადგენს, რომლის განუყოფელ ნაწილიცაა საჯარო ადმინისტრირების სფეროში დასაქმებული ადამიანური რესურსი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Wilson W., Study of Administration, Published in Sharitz J. M., Hyde Albert C., Parkers Sandra J., Classics of Public Administration, Thomson Edition, 2004.
2. დემოკრატიაზე გარდამავალი პერიოდი და აქტიური მოქალაქეობა: სატრენინგო მასალები / შემდგ.: მ. ბეგიაშვილი, დ. ბოსტოლანაშვილი, დ. ლეჟავა და სხვ. - თბ., 2007.
3. Jean-Marie Rainaud, La crise du service public français, PUF., Que sais-je ?, 1ère éd., 1999.
4. COLIN F., De la confiance dans les agents publics, AJFP 2006, n° 4
5. www.fonction-publique.gouv.fr

FRANCE'S PUBLIC MANAGEMENT SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF POLITICAL AND BUREAUCRATIC

Resume

Public administration is a very important tool for implementing a political will and functioning of democracy that can demonstrate the real situation of the country. By classic sense public service is considered the service in the state government and in the territorial government that is associated with executive functions.

The notion of public service in France is essential. Protected public servant is a permanent subject of political debate. If the person which is employed in the public service in France means that his position is permanent. Their conditions compared with private sector employees are stable and they are much more protected, because they are under the special protection of law.

The recruitment of public servant in France occurs by the competition, the essence of which to give everyone an equal chance. For these purposes, the career system is regarded as the most democratic and less discriminatory method.

One of the most serious problems of public administration in France remains still bureaucratic, that is a serious barrier between the public and the government.

ინფრასტრუქტურა, რომლის ტურიზმის განვითარების ფაქტორი ქუთაისში

რეგიონში ტურიზმის განვითარება მრავალ ფაქტორს უკავშირდება. უპირველესია ტურისტული რესურსების, პირველ რიგში კი რეკრეაციული რესურსების არსებობა.

ტერიტორიულ ერთეულებში ტურიზმის განვითარება იყოფა სტატიკურ და დინამიურ ფაქტორებად. სტატიკურს ქმნის ბუნებრივ-გეოგრაფიული ფაქტორები, რომელთაც უცვლელი მნიშვნელობა გააჩნიათ (მიმზიდველი ბუნება, კლიმატი, რელიეფი, მინერალური წყლები, მღვიმეები, კულტურულ-ისტორიული ძეგლები და ა.შ.). დინამიურს მიეკუთვნება დემოგრაფიული, პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და მატერიალურ-ტექნიკური ფაქტორები. შესაძლებელია მათი ცვლილების შეფასება დროსა და სივრცეში.

რეგიონულ ტურიზმზე გავლენას ახდენს ფაქტორები, რომლებიც აისახება დემოგრაფიული და სოციალური ცვლილებებით. ესენია:

- მოსახლეობის რიცხოვნობა;
- მარტოხელათა რიცხოვნობის ცვლილება;
- ოჯახის დაგვიანებით შექმნის ტენდენცია;
- უმცროს ოჯახური წყვილების რიცხოვნობა;
- იმიგრაციული შეზღუდვების შემცირება;
- პენსიაზე ადრე გასულთა რიცხოვნობა;
- სახელმწიფოს ინფრასტრუქტურული ძალისხმევა;

ეკონომიკაში არსებულმა კრიზისულმა მოვლენებმა და გარდამავალ პერიოდში ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებმა ეკონომიკურ და სოციალურ სფეროში განსხვავებული, არაერთმნიშვნელოვანი შედეგები მოგვცა და ამასთან, გააღრმავა რეგიონების უთანასწორობა.

მიუხედავად ტერიტორიის სიმცირისა, საქართველოში საკმაოდ მკვეთრად გამოხატული ტერიტორიული განსხვავებანი, რაც განაპირობებს კიდევ, მის რეგიონული თავისებურებებს. განსხვავება შეიმჩნევა როგორც ცალკეულ რეგიონებს შორის, ისე რეგიონის შიგნით, ტერიტორიულ ერთეულთა (თვითმმართველი ქალაქები და მუნიციპალიტეტები) მიხედვითაც⁵.

საქართველოს რეგიონებში საინვესტიციო საქმიანობის შესაფასებლად მნიშვნელოვანია განხილულ იქნას ინვესტიციების დაფინანსების წყაროები. აღნიშნული სტრუქტურით შეიძლება მსჯელობა რეგიონებში არსებული ეკონომიკური სუბიექტების ეკონომიკური ქცევის შესახებ, დაფინანსების რომელ წყაროზე აკეთებენ ორიენტაციას - სახელმწიფო სახსრებზე (საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო ფონდები) თუ უცხოური კაპიტალის მოზიდვაზე.

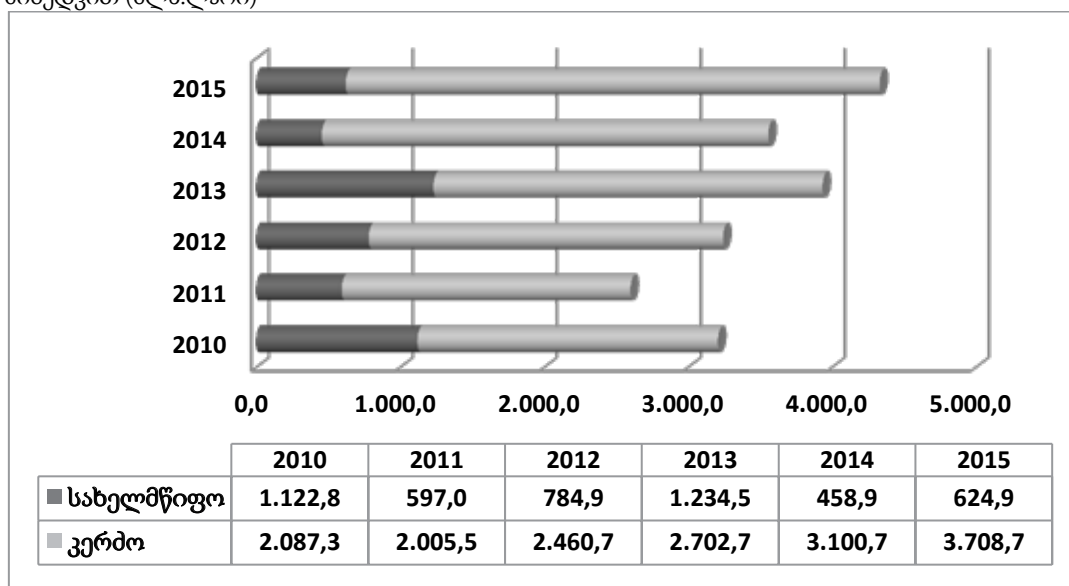
საქართველოში ყველა საინვესტიციო პროექტი ადგილობრივი ხელისუფლების დონეზე ძირითადად ხორციელდება რეგიონული განვითარების ფონდის (რფ) ან მუნიციპალური განვითარების ფონდის (მფ) მიერ. რფ აქცენტს აკეთებს გრძელვადიან და განვითარებაზე ორიენტირებულ თბილისის მიღმა არსებულ მზარდ და დინამიურ მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში ინვესტირებაზე⁶.

⁵ ღავთაძე გ., ჩიხლაძე ნ., იმერეთის მხარის ეკონომიკური განვითარების პირობები და პერსპექტივები. აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ქუთაისი, 2009 გვ. 20.

⁶ ჩიხლაძე ნ., რუსაძე ნ., საბიუჯეტო ინვესტიციების როლი რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენციის IEC 2015 „ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მოდელები: გუშინ, დღეს, ხვალ“ შრომების კრებული. ჟურნ. „ბიზნეს ინჟინერინგი“. ქუთაისი, 2015. <https://drive.google.com/file/d/0B3PZSQNPT43SWUtLSUszbkh6VFE/view?pref=2&pli=1>

ნახაზი 1

ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში 2010-2015 წლებში სექტორების მიხედვით (მლნ.ლარი)⁷

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები განსაზღვრავენ რეგიონული განვითარების პრიორიტეტულ ამოცანებს და ინვესტიციების როლს ამ ამოცანების გადაწყვეტაში, თუმცა, ეს არ ხდება რაიმე საფუძვლიან ანალიზზე დაყრდნობით. უფრო მეტიც, ზოგიერთი ადგილობრივი ხელისუფლება პასიურად მონაწილეობს ამ პროცესებში და არც საინვესტიციო პროექტების ინიციატორებად გვევლინებიან. უმეტესწილად, საჯარო ინვესტიციებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები ცენტრალიზებულია⁸.

2010-2015 წლებში ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციების დინამიკის განხილვა ცხადყოფს, რომ ამ პერიოდში საკმაოდ მაღალი იყო სახელმწიფო სექტორის ხვედრითი წილი (14-35%). ბუნებრივია, მაღალი ხვედრითი წილი ამ ინვესტიციებისა სწორედ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ხორციელდება. საანალიზო პერიოდში ეს მაჩვენებელი ყველაზე მაღალი იყო 2010 წელს - 35%, როცა ფიქსირებულ აქტივებში სახელმწიფოს მიერ ინვესტირებულმა თანხამ 1,12 მლრდ. ლარს გადააჭარბა (იხ. ნახ. 1). შემდგომ 5 წელიწადში კი ფიქსირდება სახელმწიფოს ხვედრითი წილის შემცირება 14,4%-მდე (624,9 მლნ.ლარი). 2010-2015 წლების ანალიზი ცხადყოფს დადებით ტენდენციებსაც:

- ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში ზრდის ტენდენციით ხასიათდება;
- ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციებისათვის დამახასიათებელია სახელმწიფო სექტორის ხვედრითი წილის შემცირება და კერძო ინვესტიციების ხვედრითი წილის ზრდა.

ცხრილი 1

ჯამური ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში 2010-2015 წლებში (მლნ.ლარი)

წელი	სულ	სახელმწიფო ინვესტიციების ხვ. წილი (%)
2010	3,210.1	35.0
2011	2,602.5	22.9
2012	3,245.6	24.2
2013	3,937.2	31.4
2014	3,559.6	12.9
2015	4,333.6	14.4

ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება საქართველოს რეგიონებსა და მსხვილ ქალაქებში ტურიზმის განვითარებისათვის სათავეს 2006-2007 წლებიდან იღებს.

„ქუთაისის მეორე დედაქალაქად გადაქცევის პროექტი“ 2007 წლიდან დაიწყო. პროექტში სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაახლოებით 30 მილიონი ლარი განისაზღვრა. ქუთაისის ისტორიული ცენტრის რეაბილიტაციის პირველ ეტაპზე 18 მილიონი ლარი დაიხარჯა. 38 ადგილობრივი მუნიციპალიტეტიდან 7 თავიდან აშენდა.

⁷ www.geostat.ge

⁸ საჯარო ინვესტიციების მართვა მუნიციპალურ დონეზე. The Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe. თბ., 2012. გვ. 5. <http://nala.ge/uploads/files/50042183a2a06.pdf>

ქუთაისის ისტორიული ნაწილის რეაბილიტაციის მეორე ნაწილისათვის 18 მილიონი ლარი გამოიყო.

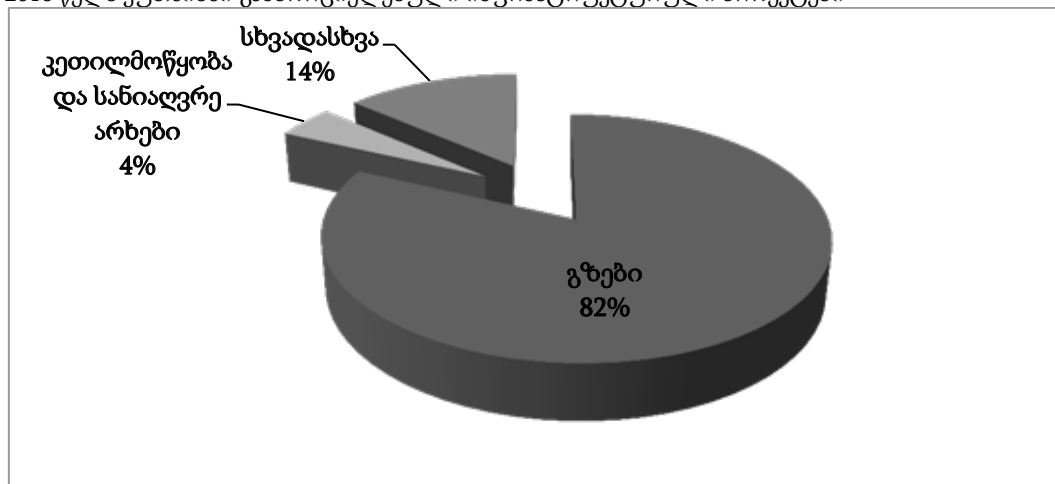
პირველ ეტაპზე ჩატარებული სამუშაოებიდან აღსანიშნავია:

- ისტორიული იერსახე სრულად დაიბრუნა ასევე წმინდა ნინოს სახელობის გიმნაზიამ - N3 საჯარო სკოლამ, რომლის პროექტი 1899 წელს ინჟინერმა ფონ-შულცმა შეადგინა.
- რეაბილიტაციის პროექტის ფარგლებში მთლიანად დაუბრუნდა ისტორიული სახე კინოთეატრ “რადიუმის” შენობასაც. სწორედ “რადიუმში” უჩვენა პირველად ვასილ ამაშუკელმა პირველი ქართული სრულმეტრაჟიანი დოკუმენტური ფილმი “აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში”, რომელსაც თავად აკაკი წერეთელიც ესწრებოდა.
- იმავე პერიოდის კიდევ ერთი კინოთეატრის “მონპლეზირის” ფასადი ამჯერად მხოლოდ თაღის სახით აღდგა;
- ისტორიული იერსახე სრულად დაიბრუნა მე-19 საუკუნის ქუთაისში არსებულმა სასტუმრო “ორიანტის” შენობამ, სადაც რეაბილიტაციის დაწყებამდე ქუთაისის N1 პოლიკლინიკა იყო განთავსებული;
- რესტავრაცია ჩაუტარდა ეროვნული ბანკის ქუთაისის ფილიალის შენობას, რომელიც 1894-96 წლებში ინჟინერ სახაროვის პროექტით აიგო.
- ამავე პერიოდში არქიტექტორ ტრეიერის პროექტით აშენდა ამჟამინდელი თოჯინების თეატრი, რომელმაც ასევე რეაბილიტაცია განიცადა;
- ისტორიული ზონის რეაბილიტაციის ფარგლებში აღდგა თეთრი ხიდი და მისი მიმდებარე ტერიტორია. თეთრი ხიდი ქუთაისში 1871-1872 წლებში ინჟინერ ზეზემანისა და პერეპის პროექტით აიგო. თეთრ ხიდზე სამანქანო გზა გადაიკეტა და იქ თბილისური შარდენის მსგავსად, ღია კაფე-ბარები მოეწყო.

2016 წელს ინფრასტრუქტურული პროექტებისათვის ქუთაისში 15,5 მლნ. ლარი დაიხარჯა. ძირითად მიმართულებებად განისაზღვრა: გზების შეკეთება, სანიაღვრე არხები, კეთილმოწყობის სამუშაოები, ნაპირსამაგრი სამუშაოები, მრავალბინიანი კორპუსების რეაბილიტაცია და სპორტული ნაგებობები. დასახელებული ღონისძიებები პირდაპირ თუ ირიბად უწყობს ხელს რეგიონში ტურისტული ინფრასტრუქტურის ფორმირებას.

ნახაზი 2

2016 წელს ქუთაისში განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტები

2016 წელს ქ.ქუთაისში შემუშავდა დოკუმენტი „ქალაქ ქუთაისის განვითარების სტრატეგია ქუთაისი 2021“. ტურიზმთან მიმართებით მასში ერთ-ერთი პროგრამის სახით შემუშავებულია „ქუთაისი - ტურისტთა ქალაქი“, რომლის ძირითად ამოცანებად განისაზღვრა:

- ქუთაისის, როგორც დასავლეთ საქართველოს ტურისტული ჰაბის ფუნქციის გაძლიერება;
 - ტურიზმის წილის გაზრდა ქალაქის ეკონომიკაში;
 - ტურიზმის სფეროში მოქმედი ინსტიტუციების საქმიანობის კოორდინაცია;
 - ტურიზმისა და ქალაქის მიერ სხვა მიმართულებებით განხორციელებულ აქტივობებს შორის სინერგიის გაზრდა;
 - ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და ახალი ტურისტული ატრაქციების შექმნა;
 - ქალაქისა და რეგიონის ტურისტული პოტენციალის პრომოუშენი.
- პროგრამის განხორციელებამ უნდა უზრუნველყოს შემდეგ შედეგებზე გასვლა:
- ქუთაისის ტურისტულ ჰაბად აღიარება რეგიონში;
 - საქართველოს მოსახლეობას შორის განცდის შექმნა, რომ ქუთაისში შეუძლიათ ნახონ საქართველო და ქუთაისიდან მსოფლიო;
 - ქუთაისში ვიზიტორთა რაოდენობის გაზრდა;
 - გაუმჯობესებული ტურისტული ინფრასტრუქტურა და ტურისტული ინფორმაცია;
 - ქალაქის იმიჯის გაძლიერება;
 - ქალაქის იმიჯის ფორმირება, რომელიც ვიზიტორებისთვის უზრუნველყოფს თავისუფალი დროის გატარებისა და დასვენების მიმზიდველ და მრავალფეროვან საშუალებებს;
 - ქალაქის ეკონომიკის ზრდა.
- საზოგადოდ, ტურიზმის ინფრასტრუქტურა მოიცავს:

- ტუროპერეტივინგის ინფრასტრუქტურას;
- სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურას;
- სასწავლო ინფრასტრუქტურას;
- საინფორმაციო ინფრასტრუქტურას;
- სამეცნიერო ინფრასტრუქტურას;
- სავაჭრო ინფრასტრუქტურას;
- საწარმოებს, რომლებიც ტურისტული მოთხოვნის საჭიროებს აწარმოებენ.

თანამედროვე პირობებში ტურიზმის ინფრასტრუქტურის ფორმირებაში გადამწყვეტი როლი ეკისრება ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრებს. საქართველოში სულ 22 ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრია.

ბოლო პერიოდში ტურიზმის ინფრასტრუქტურის შესაქმნელად ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო ქუთაისში ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრის ფორმირება. ეს არის ქალაქის ცენტრში განთავსებული ოთხსართულიანი შენობა რომლის საერთო ფართი 1000 კვ. მეტრია.⁹

ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრის მიერ ტურისტებისთვის შეთავაზებული პროდუქტებია:

- ინფორმირება არსებული ტურისტული დანიშნულების ობიექტების შესახებ, როგორცაა: განთავსებისა და კვების ობიექტები, სატრანსპორტო საშუალებები და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მიმოსვლის განრიგი, მუზეუმები, გალერეები, ღვინის საწარმოები, ღვინის მარნები და სხვა;
- ინფორმირება ღირსშესანიშნაობებისა და ტურისტული ადგილების შესახებ, როგორცაა: ტურისტული ღირსშესანიშნაობები, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები, დაცული ტერიტორიები, ეროვნული პარკები, კურორტები და სხვა;
- ტურისტის ინტერესიდან გამომდინარე ტურისტული მარშრუტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება და ტურის დაგეგმვაში დახმარება;
- ინფორმაციის მიწოდება მიმდინარე და დაგეგმილი ღონისძიებებისა და ფესტივალების შესახებ (ეროვნული, კულტურული, გასართობი, სპორტული და სხვა);
- საპრომოციო-ბეჭდვითი მასალის გავრცელება (რეგიონისა და ქალაქის რუკები, ბროშურები, გზამკვლელები და სხვა).

ამდენად, მიგვაჩნია, რომ რეგიონებში ტურიზმის განვითარება უნდა დაეყრდნოს მისი პრიორიტეტული სახეებისა და ფორმების განვითარებას, რაც საშუალებას მოგვცემს კომპლექსურად გამოვიყენოთ არსებული რესურსები. გარდა ამისა, ტურიზმის განვითარება დამოკიდებულია ტურისტული ცენტრების ხელმისაწვდომობაზე, ტრანსპორტისა და კომუნიკაციების, საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურის გამართულობაზე.

Nino Khazaradze

Doctor of Economics, Associate Professor of Kutaisi University

INFRASTRUCTURE AS A FACTOR FOR TOURISM DEVELOPMENT IN KUTAI SI

Resume

The manifestations of crisis in the economy and processes occurring in the country during the transition period yielded various and ambiguous results in the economic and social field, and at the same time deepened disparity between regions. The overview of dynamics of investments in assets fixed in 2010-2015 reveals that the public sector's share was high enough during this period (14-35%).

In 2016, GEL 15,5 million were spent on infrastructure projects. The following areas were defined as the major directions: repair of roads, storm sewage, work for the improvements, shore protection works, rehabilitation of apartment buildings and sports facilities. These measures contribute directly or indirectly to tourist infrastructure development in the region.

In 2016, a document "Kutaisi 2021 - Development Strategy" was drawn up in Kutaisi. Within this document, the program "Kutaisi – a city for tourists" has been developed as one of the tourism-related programs.

⁹ არის თუ არა ქუთაისის ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრი ყველაზე დიდი ცენტრი საქართველოში?
<http://www.newpress.ge/aris-tu-ara-qutaisis-turizmis-sainformacio-centri-yvelaze-didi-centri-saqartveloshi>

Профессиональная этика и этикет работников туризма

История гостеприимства со времен античности и до наших дней отражает все самое лучшее и худшее, что мог бы иметь человек. Первый опыт цивилизации свидетельствует о том, что гость всегда был объектом всяческого внимания и даже религиозного почитания. Диапазон профессий, нужных в индустрии туризма, очень велик. Однако основной чертой всех, кто работает в сфере туризма, является постоянное общение с людьми со всеми его положительными и отрицательными аспектами. Поэтому тот, кто хочет работать в сфере туризме, должен обладать такими качествами, как терпение, общительность, доброжелательность, терпимость, выносливость. Слово «сервис» стало общепонятным, мы переводим его как «обслуживание», но это не совсем точно. «Сервис» – это умелое обслуживание, приносящее удовольствие и удовлетворение. Только профессиональная подготовка и большая практика в состоянии обеспечить работнику турфирмы квалифицированное решение всех вопросов обслуживания: спокойствия и уверенности в трудной обстановке, быстрого принятия решений, умение сделать так, чтобы клиент думал, что он прав, даже тогда, когда он не прав. В международном туризме качественная сторона обслуживания туристов – одна из актуальных проблем. На международных туристских рынках качества услуг и культура обслуживания – самое мощное оружие в конкурентной борьбе. Цель турфирмы – удовлетворить потребности гостя. Гость – постоянный покупатель или заказчик, который приобретает и потребляет туристские услуги.

Профессиональная этика.

Профессиональная этика представляет собой систему моральных принципов, норм и правил поведения специалиста с учетом особенностей его профессиональной деятельности и конкретной ситуации. Профессиональная этика должна быть неотъемлемой составной частью подготовки каждого специалиста. Профессиональные этики, как правило, касаются лишь тех видов профессиональной деятельности, в которых наличествует разного рода зависимость людей от действий профессионала, т.е. последствия или процессы этих действий оказывают особое влияние на жизнь и судьбы других людей.

Роль этики и этикета в деятельности работников турфирмы.

Среди основных факторов, образующих и организующих совместную деятельность людей, особое место принадлежит этике и этикету. Этика изучает мораль и нравственность, этикет представляет собой выработанные годами (а, иногда, и веками) правила поведения людей в процессе общения. Моральные качества человека, стоящего во главе какого-либо коллектива (организации, предприятия), определяют как взаимоотношения людей, находящихся у него в подчинении, так и успех общего дела. Не исключение и сфера цивилизованного туристического бизнеса, подлинный и прочный успех в которой во многом зависит от нравственных качеств и этической компетентности администраторов и менеджеров турпредприятий.

Правила поведения работников сферы туризма

Поведение человека – это совокупность поступков, совершаемых им при взаимодействии с социальной средой (обществом). Поведение человека характеризует его потребности, вкусы, взгляды, особенности темперамента и характера, личность в целом. На поведение человека накладывает отпечаток не только тип его нервной деятельности, но и сиюминутное состояние. Бывает, что спокойный уравновешенный флегматик иногда впадает в состояние аффекта и ведет себя весьма агрессивно. В некоторых случаях активный и энергичный холерик становится неуверенным и подавленным. Большое значение в регулировании поведения играют эмоции и чувства. В основном поведение человека определяется общественными условиями жизни, спецификой профессионального труда.

Поведение человека, как сложное, многогранное явление, включает в себя оценку ситуации общения, прогноз её развития и выработку ответного действия. Так, взаимодействуя с посетителем, работник контактной зоны решает ряд профессионально-этических задач, например:

- оценку своей осведомленности о запросах клиента;
- выбор способа подхода к нему (установление контакта);
- определение своей линии поведения в целом.

Именно в линии поведения четко прослеживается нравственная ценность отдельных поступков. Продавцу надо так строить свою линию поведения, чтобы завоевать доверие, расположить к себе клиента. Особенно тщательно надо выбирать линию поведения при обслуживании малокультурного посетителя, поскольку при взаимодействии с ним не исключены неожиданные осложнения.

Человек должен хорошо знать, что от него ожидают окружающие, когда он выступает исполнителем той или иной роли. Работник должен правильно взаимодействовать и с так называемыми трудными клиентами. При их обслуживании работник должен быть дипломатичен, не поддаваться эмоциям.

Работнику важно внимательно выслушать запросы посетителя и только потом грамотно проинформировать его. Если клиент находится в нерешительности, следует в его адрес высказать такую фразу: «Если вы расскажете о своих пожеланиях, тогда я смогу подобрать вам то, что вы желаете». Не следует злоупотреблять профессиональными выражениями, поскольку для большинства клиентов они мало что значат. В разговоре с клиентом нужно избегать негативных высказываний, также не

следует навязывать тот или иной товар (услугу). Конечно, при этом допустимо отметить определённые преимущества товара (услуги). После приобретения товара (услуги) имеет смысл проинформировать клиента о том, какие преимущества он получает, приобретая товар (услугу) в данном месте.

Бывает, что клиент уходит от вас, ничего не приобретая. При этом он может сказать, к примеру, что здесь очень высокие цены. И в этом случае работник должен оставаться спокойным и хладнокровным. Ему следует завершить обслуживание такой возможной фразой: «К сожалению, сегодня я вам ничего другого предложить не смогу. Приходите к нам, пожалуйста, в другой раз».

Помимо деловой компетентности, надо уметь производить на посетителя приятное впечатление. Это, как утверждают психологи, во многом достигается умелым контактом взглядов. Если на лице работника безразличие и скука, то клиент понимает, что здесь он лишний, поэтому работник всегда должен выглядеть доброжелательным, с приветливой улыбкой на лице. Уметь выслушать клиента – это большое искусство, которое дано, к сожалению, не очень многим.

Профессиональное поведение работника контактной зоны должно отвечать следующим требованиям:

1) доброжелательность и радушие. Они требуют высокой нравственности и душевной учтивости. Доброта подкупает людей, располагает их друг к другу. В ответ на радужное, теплое отношение большинство посетителей ведут себя аналогичным образом. Чтобы вызвать расположение клиента, надо показать ему искреннюю заинтересованность в его заботах и пожеланиях. Доброжелательность работника во многом определяется и тем, в какой форме ведется разговор с клиентом. Для облегчения контакта с клиентом следует умело использовать различные средства общения: мимику, жесты и даже позы. Радужное обхождение доставляет клиенту радость, повышает его жизненный тонус. Вступая в общение с клиентом, работник контактной зоны обязан помнить, что он не просто предоставляет услугу, а от него во многом зависит и настроение клиента.

2) Приветливость, вежливость. Приветливость продавца вызывает удовлетворительно клиентов чувство симпатии к нему. Обслуживающему персоналу необходимо относиться ко всем клиентам одинаково вежливо, но с каждым общаться по – разному, учитывая его индивидуальность. Вежливость – это норма общения с посетителем, показатель внимания к нему. Вежливость – это своего рода амортизатор между несхожими характерами, привычками, взглядами. 3) Обходительность, любезность. Под обходительностью понимается такой уровень нравственного поведения, который поддерживается без контроля сознания, в силу привычки. У обходительного работника органично сочетается богатое внутреннее содержание (внутренняя культура) с хорошими манерами, достойным внешним обликом (внешняя культура). Обходительность работника контактной зоны – это и умение сопереживать клиенту. Она несовместима с навязчивостью и назойливостью, противостоит черствости и формализму в общении. Любезность проявляется в готовности работника сделать больше, чем он обязан в соответствии с должностными инструкциями. Обходительность и любезность не позволяют работнику вступать в пререкания с клиентом.

4) Сдержанность, тактичность. Сдержанность – это умение контролировать свое настроение и чувства. Работникам никогда не следует принимать на свой счет неприветливое поведение посетителей. Надо помнить, что есть люди, обладающие такими чертами, как сварливость, недоверчивость и т.д. Общаясь с подобными клиентами, работник должен оставаться невозмутимым, сохранять бодрое расположение духа. Это и будет его эмоциональной защитой от выпадов малокультурных заказчиков

5) Заботливость. Она проявляется, прежде всего, в добросовестном отношении к делу. Работник обязан внимательно выслушать клиента, дать полезный совет.

6) Мастерство. Профессиональное мастерство позволяет работнику подходить к труду творчески, быть не просто исполнителем, а виртуозом своего дела. Настоящий специалист сразу поймет, чего хочет клиент, даже если тот не совсем ясно и точно излагает свои пожелания. Существует внешне проявление мастерства – это отсутствие суеты при обслуживании клиентов.

7) Эрудированность. Работник – «визитная карточка» предприятия сервиса. Его профессиональные знания, широта кругозора во многом определяют репутацию всей сферы сервиса. Ведь о работе того или иного предприятия клиент нередко судит, основываясь лишь на впечатлении о знаниях и умениях работника контактной зоны.

8) Владение навыками воспитательной работы. В воспитательной работе с малокультурными клиентами следует избегать прямого осуждения их поступков. Здесь работник может воздействовать лишь личным примером тактичного и деликатного поведения. Наблюдая работу высококвалифицированного обслуживающего персонала, клиенты зачастую подсознательно овладевают хорошими манерами, учатся науке «как надо себя вести». Конечно, в воспитательной работе недопустима недоброжелательность, унижение человеческого достоинства клиента. Однако работники, видя бесхозяйственность или некомпетентность клиента, стремятся оказать на него воспитывающее воздействие.

9) Умение пользоваться улыбкой. Улыбка – это символ высокой профессиональной культуры поведения работника. Улыбка способна успокоить даже возбужденного клиента

Профессиональная этика работников гостиничных предприятий

Профессиональная этика - правила поведения, которые определяют конкретный тип нравственных взаимоотношений в той или иной сфере деятельности. Профессиональная этика работников индустрии гостеприимства связана в первую очередь с культурой обслуживания. Целым спектром положительных качеств должны обладать работники сферы гостеприимства. Деловитость, единство слова и дела, сознательность, честность, организованность, уважение, вежливость, приличные манеры, выдержка, корректность, тактичность, терпимость. Встречая иностранных туристов, нужно проявлять гостеприимство, но делать это с достоинством, уважая нравы и обычаи своей страны. Одно из значений слова "культура" -

высокий уровень развития, умения. Культура обслуживания – это и безупречная честность и точность, умение ценить время других людей и свое собственное, способность скрыть в присутствии гостей свое плохое настроение или занятость.

Руководитель отеля должен выполнять главные требования служебного этикета: определить верный стиль взаимоотношений в коллективе, быть образцом добросовестного отношения к делу. Совершенствовать культуру обслуживания невозможно без повышения квалификации, овладения передовыми методами труда. Внешний вид персонала включает форменную одежду, значок с указанием должности, имени и фамилии. Форменная одежда метрдотеля отличается особой отделкой или включением в комплект фрака, смокинга. Умение "разгадать" психологию гостей – существенный элемент профессиональной этики. Важный залог повышения культуры труда – заинтересованность персонала в своей работе.

Тактичный человек передвигается и ведет себя скромно, никогда не тревожа и не раздражая. Он не подчеркивает своего превосходства или общественного положения. Он не напыщен и не развязен, приспосабливается к любой обстановке, всегда считает с окружающими и ситуацией. Тактичный человек не демонстрирует своей неприязни к тому или иному человеку и не проявляет чрезмерной симпатии, которая может поставить в неловкое положение других. В связи со спецификой обслуживания в гостинице существуют некоторые исключения из общепринятых форм проявления вежливости. Так, например, швейцары, подносчики багажа не должны при приветствии первыми подавать руку, снимать головной убор, так как он является принадлежностью форменной одежды, подчеркивающей, что в данное время лицо находится при исполнении служебных обязанностей. Швейцары обязаны приветствовать гостя стоя либо поклоном, либо словами приветствия. Подносчик багажа, приветствуя гостя, немедленно предлагает свои услуги поднести его вещи, не дожидаясь просьбы, но не следует, однако, вырывать вещи из рук, забирать и нести их без согласий владельца. В светлое время суток гостя приглашают пройти в номер первым, представитель гостиницы, если это необходимо, входит вторым. Если в номере темно, работник гостиницы заходит первым, зажигает свет и приглашает гостя. Не нужно долго задерживаться в номере. Следует предложить гостю оказать необходимые услуги, пожелать ему хорошего отдыха и после этого покинуть номер.

В период проживания, если гость находится в номере, персонал не должен заходить туда, даже если это связано с плановой уборкой номера. В тех случаях, когда посещение номера вызвано крайней необходимостью (аварией, нарушением правил проживания и т. д.) или просьбой гостя, следует постучать в дверь или позвонить по телефону, спросив разрешения войти. Если ответа не последовало, повторный стук или звонок допустим лишь через несколько минут (3-10 минут) в зависимости от срочности и необходимости...

Гостиничный работник должен воспитывать в себе сдержанность – умение управлять своими эмоциональными реакциями, не допуская развития отрицательных эмоций под влиянием огромного разнообразия характеров встречающихся людей. Недопустимы проявления усталости, инертности, невнимательности, а также излишней возбужденности и резкости не только в самих выражениях, но и в тоне речи, в движениях, эмоциях, мимике, иронии. Все это может оскорбить и унижить другого человека, а также и достоинство самого работника гостиницы.

Для престижа гостиницы и ресторана очень важна такая форма этикета, как пунктуальность. Пунктуальный – очень точный, аккуратный в исполнении услуг служащий. Все встречи, проводы, заказы транспорта, доставка завтрака, обеда в номер, побудка должны делаться вовремя. Чем больше клиентура, тем более точными должны быть служащие гостиницы. Пунктуальный и тактичный служащий заблаговременно уберет номер, приведет себя в порядок. Нет более бестактного отношения к клиентам, чем опоздавшая услуга.

Этические нормы и принципы в ресторанном бизнесе

Официант является наиболее представительным сотрудником из всего обслуживающего персонала ресторана, на которого возлагается огромная ответственность за первое впечатление клиента о ресторане, за получение приятного времяпрепровождения в ресторане и за появление желания у клиента как можно чаще посещать данное заведение, ему необходимо элементарно соблюдать основные нормы служебной этики.

Официант в ресторанном сервисе обязан быть образцом высоконравственного поведения, для него недопустимо пренебрежение нормами морали и этики ради увеличения своего престижа, профессионального уровня или благосостояния.

Профессия обязывает официанта быть интеллигентным человеком, быстро ориентироваться и разбираться в людях, способствовать созданию в ресторане непринужденной, свободной обстановки, в которой каждый посетитель чувствовал бы себя желанным гостем. В зависимости от того, каков внешний облик официантов, их манеры, как они держатся, у посетителей складывается первое впечатление от ресторана. От того, насколько официант встретит приветливо, доброжелательно, с какой интонацией он скажет посетителю «Здравствуйте», зависит установление контакта между ним и гостем. На официанта возлагается ответственность, за полноту удовлетворения его запросов, за получение им наслаждения от проведенного в ресторане времени и желание посещать ресторан снова и снова.

Приобретение работниками туристического бизнеса выше описанных навыков будет направлено на улучшение качества и культуры обслуживания, что в свою очередь послужит привлечением в страну ещё большего числа туристов из разных стран для ознакомления с древнейшей культурой нашей страны. Богатая история, памятники старины, народный фольклор – всё это поможет скорому превращению страны в туристическую державу, поскольку на сегодняшний день развитие туризма возведено в ранг национальной политики Грузии.

Литература:

1. Логинова А.Ю., Гутгарц Р.Д. Кадры из жизни менеджера по персоналу. - М., 2004.
2. Журавлёв П.В., Карташов С.А., Маусов Н.К., Одегов Ю.Г. Технология управления персоналом.
3. Андреева И.В. Этика деловых отношений: Учебное пособие. – СПб: Вектор. 2007
4. Ботавина Р.Н. Этика деловых отношений: Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика. 2002
5. Андреева И.В. Этика деловых отношений: Учебное пособие. – СПб: Вектор. 2007
6. Семенов А. К., Маслова Е. И. Этика менеджмента: Учебное пособие. — 2-е изд. — М.:
7. Эмили Пост, Этикет, Рипол, Москва 2003
8. Ричард Т. Де Джордж, Деловая Этика, Прогресс, Москва, 2003.

Avtandil Khachapuridze

State University of AkakiTsereteli. Teacher of the Department of Tourism and Landscape Architecture

PROFESSIONAL ETIQUETTE AND ETIQUETTE OF TOURISM WORKERS

Resume

Professional ethics is a system of moral principles, norms and rules of behavior of a specialist, taking into account the characteristics of his professional activities and the specific situation. Professional ethics should be an integral part of the training of each specialist. The content of any professional ethics consists of general and private ethics. General principles of professional ethics, based on universal norms of morality

In the restaurant service, the importance of ethical principles is felt not only in the interaction of workers with consumers, but also between employees. At the enterprise, the moral climate acquires special importance, where there are no conflicts, there are no humiliated, irritated, indifferent employees and everyone treats each other with respect, understanding. Since the waiter is the most representative employee of all restaurant attendants, who is responsible for the first impression of the client about the restaurant, for having a pleasant pastime in the restaurant and for the desire of the client to visit this institution as often as possible, he needs to observe elementary norms service ethics.

მაკა ხეხურონი

გარემოს ინჟინერიისა და უსაფრთხოების დოქტორი. აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნარჩენების მართვა მუნიციპალურ დონეზე - მშვანე ეკონომიკის მნიშვნელოვანი სექტორი

მშვანე ეკონომიკა 21-ე საუკუნის ბიზნეს შესაძლებლობაა. მსოფლიოს განვითარებათან ერთად ტექნოლოგიურ-ეკონომიკური პროგრესი გარდაუვალია, პარალელურად გეომეტრიული პროგრესით იზრდება მოთხოვნილებანი ყველა სახის რესურსებზე, მიმდინარეობს ბიოსფეროს გლობალური დაბინძურება, ატმოსფეროს გაჯერება მავნე ნივთიერებებით, ჟანგბადის რაოდენობის შემცირება. გარემოს გლობალური დაბინძურება კი იწვევს კლიმატის ცვლილებას. იგი ზემოქმედებს ატმოსფეროზე, ნალექების წარმოშობაზე, იწვევს ტემპერატურის ცვლილებას. ყოველივე კი მიუთითებს იმაზე, რომ გარემოს გლობალური ცვლილებები არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომლის წინაშეც დღეს დგას საზოგადოება, ამიტომ განსაკუთრებით დიდ აქტუალურობას იმენს რესურსების ეფექტურად გამოყენება, ნარჩენების მინიმიზაცია, წარმოების შეკრული ციკლის დანერგვა, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება, მოსახლეობისათვის თანაბარი ხელმისაწვდომობა სუფთა სასმელი წყლისადმი, ეკოლოგიურად ჯანსაღი საკვები პროდუქტებისადმი, დასვენების, რეკრეაციის, ჯანმრთელობისა და ცხოვრების ხარისხის ამაღლებისადმი – დღის წესრიგში დადგა მშვანე ბიზნესის განხორციელების აუცილებლობა. სწორედ იმაში გამოიხატება გარემოსადმი თანამედროვე მიდგომა, რომ მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი განხორციელდეს მდგრადი განვითარების პრინციპების გათვალისწინებით, რომ ჩვეულებრივი ბიზნესი გავხადოთ უფრო „მწვანე“ და, უფრო „სამართლიანი“.

მდგრადი განვითარება ეფუძნება ეკონომიკას – ჰარმონიულად შეთავსებულს დემოკრატიულ საზოგადოებაში ადამიანის უფლებების დამცავ ეკოლოგიურ უსაფრთხოებისა და სოციალური სამართლიანობის პრინციპებთან. მდგრადი განვითარება უახლოეს და შორეულ პერსპექტივაში უალტერნატივო გზად ესახება კაცობრიობას ლოკალურ, ეროვნულ თუ გლობალურ დონეზე. გარემოს დაცვის პროგრამის მშვანე ეკონომიკურ ინიციატივის განმარტებით „მშვანე ეკონომიკის შედეგია ადამიანის გაუმჯობესებული კეთილდღეობა და სოციალური თანასწორობა, რომელიც აგრეთვე მნიშვნელოვნად ამცირებს გარემოსდაცვით რისკებს და ეკოლოგიურ დეფიციტს“.

როგორც მიმდინარე ტენდენციები აჩვენებს, მსოფლიოს ბევრი ქვეყანა აქტიურად მიისწრაფვის მშვანე ეკონომიკის დანერგვისაკენ. მაგალითად, ჩინეთში წარმატებულად ხორციელდება განახლებადი ენერგიის წყაროების მოძიება. გეგმის თანახმად, ჩინეთის მთავრობა იმედოვნებს, რომ 2020 წლისათვის ძირითადი ენერგიის დაახლოებით 16 პროცენტს სწორედ რომ განახლებადი წყაროებიდან აწარმოებს. უგანდაში მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა სოფლის მეურნეობის წარმოების ორგანული ფერმერული მეურნეობით ჩანაცვლების მიზნით, რაც ძალზედ მომგებიანია როგორც ქვეყნის ეკონომიკისათვის, ასევე საზოგადოებისა და გარემოსათვის. უგანდაში უარი ეთქვა ისეთი სინთეტიკური მასალების გამოყენებას, როგორიცაა შხამ-ქიმიკატები, პესტიციდები და სასუქები. ეს ქვეყანა ყველაზე მცირე რაოდენობის სასუქს მოიხმარს მსოფლიოში. ინდოეთის ურბანული განვითარების სამინისტროს მიერ ხორციელდება სპეციალური პროგრამა, რომელიც გამიზნულია ეკოლოგიურად სუფთა ინფრასტრუქტურის შექმნასა და გაუმჯობესებაზე.

გარემოს დაცვის სპეციალისტები მშვანე ეკონომიკაში ექვს მთავარ სექტორს გამოყოფენ:

1. განახლებადი ენერგია (მზის, ქარის, გეოთერმული, საზღვაო, მათ შორის ტალღების, ბიოგაზის და სითბური უჯრედების ენერგია);
2. მშვანე შენობები (ენერგიის მშვანე მოდიფიკატორები, მშვანე პროდუქტები და მასალები);
3. სუფთა ტრანსპორტი (ალტერნატიული საწვავი, საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, ჰიბრიდული და ელექტრო სატრანსპორტო საშუალებები);
4. წყლის მენეჯმენტი (წყლის და წვიმის გამწმენდი სისტემები, შიდა წყლის ლანდშაფტი, წყლის გამოყენება);
5. ნარჩენების მენეჯმენტი (უტილიზაცია, მუნიციპალური ნარჩენი მასალების გამოყენება, ნიადაგის ნაყოფიერების გაუმჯობესება, გაწმენდა);
6. მიწის მენეჯმენტი (ორგანული სოფლის მეურნეობა, ურბანული ტყეები და პარკები, ტყეების განაშენიანება).

საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ნარჩენების მართვის ისეთი სისტემის შექმნა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება მსოფლიოს ყველაზე განვითარებული ქვეყნების ანალოგიურ სისტემებთან, საკმაოდ რთული და ხანგრძლივი პროცესია.

ბევრ ქვეყანაში, მაგ. დანიაში, ნარჩენების მართვა საჯაროა, მაგრამ გარკვეული მომსახურებები კერძო სექტორზეა გადაცემული. ზოგიერთ ქვეყანაში ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება პრივატიზების ან კერძო კომპანიასთან მომსახურების ხელშეკრულების საგანია, ნაგავსაყრელების მოწყობასა და ოპერირებაზე კი საჯარო სექტორი ზრუნავს. რიგ ქვეყნებში ჯერ კიდევ არის ღია კერძო ბაზარი ნარჩენების მართვისთვის. თუმცა, კერძო კომპანიებისთვის საინტერესოა მომგებიანი გეოგრაფიული ტერიტორიები, სადაც მეტია დიდი მოგების მიღების შესაძლებლობა და ამ პირობებში სასოფლო დასახლებები ხარისხიანი მომსახურების გარეშე რჩებიან.

რაც შეეხება საქართველოს, ნარჩენების მართვის სფეროში საქართველო ორი ძირითადი საერთაშორისო კონვენციის

მხარეა. კერძოდ ბაზელის კონვენციის „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვასა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“ და სტოკჰოლმის კონვენციის „მდგრადი ორგანიზებული დამზინმურებლების შესახებ“.

ქვეყანაში შექმნილია საფუძველი ნარჩენების მართვის სისტემის ეტაპობრივი ჩამოყალიბებისა და განვითარებისთვის, საუკეთესო საერთაშორისო გამოცდილებისა და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სიტუაციის გათვალისწინებით.

დღეისთვის საქართველოში დაახლოებით 900 000 ტონა საყოფაცხოვრებო ნარჩენი წარმოიქმნება. ნარჩენების შეგროვება, ძირითადად, დიდ ქალაქებში ხდება, სადაც მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება შედარებით ახალი საშუალებებით ხორციელდება, მაშინ როდესაც პატარა ქალაქებსა და სასოფლო დასახლებებში ნარჩენების ტრანსპორტირება, ასეთი მომსახურების არსებობის შემთხვევაში, ხორციელდება მოძველებული სატრანსპორტო საშუალებებით.

დღეისათვის საქართველოში არ არის ჩამოყალიბებული ნარჩენების მართვის დაგეგმვის სისტემა და არც ამის სამართლებრივი ვალდებულება არსებობდა „ნარჩენების მართვის კოდექსის“ მიღებამდე, რომელიც ძალაში შევიდა 2015 წლის 15 იანვარს.

მიუხედავად იმისა, რომ კოდექსის თანახმად, მუნიციპალიტეტები ვალდებული არიან, შეიმუშაონ მუნიციპალური ნარჩენების მართვის გეგმები, ხოლო კომპანიები (რომლებიც წარმოქმნიან კანონით დადგენილ ზღვრულ რაოდენობაზე მეტ ნარჩენს) ვალდებული არიან შეიმუშაონ კომპანიის ნარჩენების მართვის გეგმები, მუნიციპალიტეტებისა და კომპანიების უმრავლესობას არ გააჩნიათ აღნიშნული გეგმები, თუმცა, დონორთა მხარდაჭერით აღინიშნება გარკვეული აქტივობები ამ მიმართულებით.

არ არსებობს სრული მონაცემები წლიურად წარმოქმნილი სამედიცინო, ცხოველური და სხვა

ზოგიერთი (მათ შორის სპეციფიკური) ნარჩენის რაოდენობის შესახებ. ზოგიერთი სპეციფიკური ნარჩენი, როგორცაა ნარჩენი ზეთი, პლასტიკი და შეფუთვის ნარჩენები, შეზღუდული რაოდენობით რეციკლირდება კერძო კომპანიების მიერ.

საქართველოში სუსტად არის განვითარებული ნარჩენების პრევენციის, ხელახალი გამოყენების, რეციკლირებისა და აღდგენის პრაქტიკა. მონაცემები ამ მიმართულებით ძალიან მწირია. ქვეყანაში ფუნქციონირებს ნარჩენების გადამუშავების რამდენიმე ობიექტი და დღემდე არ არსებობს ნარჩენიდან ენერგიის აღდგენის საწარმო.

წახალისების ზომების და ნარჩენების პრევენციისა და სეპარირების ხელშეწყობი მექანიზმების არარსებობა ზღუდავს ხელახალი გამოყენებისა და რეციკლირების შესაძლებლობებს საქართველოში. არ არსებობს სრული ინფორმაცია, წარმოქმნილი, შეგროვებული, ტრანსპორტირებული და დამუშავებული ნარჩენების შესახებ მონაცემთა შეგროვების სისტემა და, შესაბამისად, ეროვნული მონაცემთა ბაზა. ასევე, არ არსებობს სპეციფიკური ნარჩენების წარმოქმნისა და დამუშავების შესახებ სისტემური ანგარიშგების მექანიზმი და, შესაბამისად, ინფორმაცია ასეთი ნარჩენების წარმოქმნის, სახეობებისა და მახასიათებლების შესახებ ხელმისაწვდომი არ არის.

იმისათვის, რომ საქართველო გახდეს ნარჩენების პრევენციისა და რეციკლირებაზე ორიენტირებული ქვეყანა, აუცილებელია გატარდეს ნარჩენების პრევენციის, ხელახალი გამოყენების, რეციკლირებისა და აღდგენის ღონისძიებები, უზრუნველყოფილ იქნეს მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვება საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, დაინერგოს ნარჩენების სეპარირება, ხარჯების სრული ამოღება პრინციპით „დამზინმურებელი იხდის“ (ნარჩენების მართვის ხარჯების, მათ შორის შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების ხარჯების დაფარვის ვალდებულება დაეკისროს თითოეულ დამზინმურებელს).

შესაბამისად აუცილებელია მუნიციპალიტეტების შესაძლებლობების გაძლიერება. გრძელვადიან პერსპექტივაში მუნიციპალიტეტებმა შესაძლებელია სრული პასუხისმგებლობა აიღონ მუნიციპალური ნარჩენების მართვაზე. ამასთანავე, მათ შეუძლიათ შექმნან და მართონ მუნიციპალური ნარჩენების მართვის ერთობლივი სისტემა. ასეთი ნარჩენების განთავსება ნებისმიერ შემთხვევაში რისკის შემცველია გარემოსთვის. ქვეყანაში ნარჩენების მართვის თანამედროვე მოდელის დანერგვა ხელს შეუწყობს ნარჩენების რესურსად გამოყენებას. ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების განთავსების შემცირების შედეგად, შემცირდება სათბურის ეფექტის მქონე აირების გამოყოფა, რაც დღევანდელ დღეს განსაკუთრებული პოლიტიკური განხილვის საგანია.

ქვეყანაში ნარჩენების მართვის თანამედროვე მოდელის დანერგვა ხელს შეუწყობს ნარჩენების რესურსად გამოყენებას. ნარჩენების წყაროსთან სეპარირება კი - რეციკლირების განვითარებას, ასევე სამედიცინო და სპეციფიკური ნარჩენების უსაფრთხო მართვას.

საქართველოს მიერ დასახული მიზნებისა და ამოცანების მიღწევა - დაკავშირებული ნარჩენების მართვასთან, საკმაოდ ძვირადღირებულია. თუმცა, სარგებელი, რომელიც მიიღება ნარჩენების სწორი მართვით და შესაბამისად, ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოზე მიყენებული ზიანის თავიდან აცილებით, ასევე, მისი როგორც რესურსად გამოყენების პრაქტიკის დანერგვით, გაცილებით დიდია გრძელვადიან პერსპექტივაში.

ნარჩენების განთავსება ნებისმიერ შემთხვევაში რისკის შემცველია გარემოსთვის. დღესდროებით საქართველოში საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი მხოლოდ ოთხი ნაგავსაყრელია (ერთი კერძო და სამი სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული). ნარჩენების წყაროსთან სეპარირება ხელს შეუწყობს რეციკლირების განვითარებას, ასევე სამედიცინო და სპეციფიკური ნარჩენების უსაფრთხო მართვას, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია პროფესიული ჯანდაცვისა და უსაფრთხოების, ასევე ტრანსპორტირების თვალსაზრისითაც. ინსინერაციის ან/და თანაინსინერაციის დანერგვით მოხდება ენერგიის აღდგენა, ნაცვლად ენერგიის მოხმარებისა, მაგალითად სამედიცინო ნარჩენების თერმული დამუშავების შემთხვევაში.

გარდა ამისა, სუფთა საცხოვრებელი და დასასვენებელი გარემო, ზოგადად, ხელს შეუწყობს ქვეყანაში ტურიზმის უკეთ განვითარებას.

ამრიგად, 2014 წელს ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებისა და ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების ხელმოწერის შედეგად საქართველო ევროკავშირთან ინტეგრაციისა და ჰარმონიზაციის ახალ ეტაპზე გადავიდა, ნარჩენების მართვის რადგან ასოცირების ხელშეკრულება ფარავს თითქმის ყველა გარემოსდაცვით მიმართულებას. გარდა ამისა, გვთავაზობს გზებს არსებული გარემოსდაცვითი სტანდარტებისა და ნორმების ეტაპობრივი მოდერნიზებისა და განახლებისათვის, რაც იქნება ევროკავშირის დირექტივებისა და რეგულაციების შესაბამისი.

საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების თანახმად 2019 წლიდან მუნიციპალიტეტებს სეპარირებული შეგროვების სისტემის ეტაპობრივი დანერგვის ვალდებულება ეკისრებათ, ხოლო 2025 წლისთვის ქალაქის, მინის, მეტალისა და პლასტიკის წარმოქმნის წყაროსთან სეპარირების სისტემის ჩამოყალიბება.

ამ ვალდებულების შესასრულებლად უმნიშვნელოვანესია მთავრობის, არასამთავრობო სექტორის, სამეცნიერო წრეების, მასმედიის როლი, კერძოდ აუცილებელია საზოგადოების ხელშეწყობა გარემოსდაცვითი ინფორმაციის მიღებაში, მდგრადი განვითარების შესახებ ცნობიერების ამაღლებაში. განათლების დონის ზრდა და უნარების განვითარებაში ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგია
2. ნარჩენების მართვის კოდექსი
3. მწვანე ალტერნატივა. „იაზროვნე გლობალურად, იმოქმედე ლოკალურად!“

Maka Khetsuriani

Ph.D., Associated Professor of Akaki Tsereteli State University

INTRODUCTION OF NEW APPROACHES TO WASTE MANAGEMENT ON THE MUNICIPAL LEVEL – ESSENTIAL SECTOR OF GREEN ECONOMY

Resume

In 2014, as a result of signing the Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Agreement with European Union, Georgia shifted to the new stage of integration and harmonization with the European Union since the Association Agreement covers almost all the environmental directions. Besides, it offers the ways to gradually modernize and update the existing environmental standards and norms relevant to the regulations and instructions of the European Union.

International experience suggests that waste management is a complex process and creating the management system consistent with the analogous systems of the most developed countries of the world, is a long process.

According to the Association Agreement of Georgia with the European Union, from 2019 the municipalities are responsible to gradually introduce Separate Collection System and by 2025 to introduce separate collection system for the production source of paper, glass, metal and plastic.

To meet this obligation, the role of NGOs, science groups and mass media is important as they assist the society to get the information on the environmental issues, raise their awareness on the sustainable development, improve their level of education and develop their skills in waste management.

მირზა ხიდაშელი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

საქართველოს საბანკო სექტორის ტენდენციები და გამოწვევები

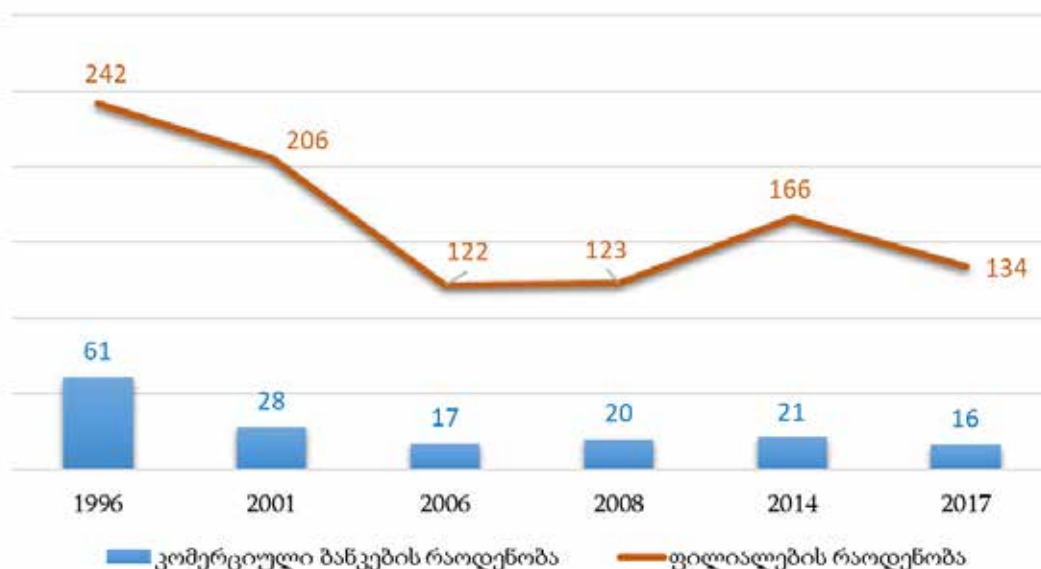
თანამედროვე საქართველოს საბანკო სექტორის ისტორიის ათვლა 1989 წლიდან იწყება. 1989 წელს დარეგისტრირდა პირველი კომერციული ბანკი, ხოლო საქართველოს უზენაესი საბჭოს მიერ 1991 წლის 2 აგვისტოს მიღებული „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ კანონის საფუძველზე (სსრკ სახელმწიფო ბანკის ბაზაზე) შეიქმნა საქართველოს ეროვნული ბანკი. სექტორის განვითარების საწყის ეტაპს ხშირად ახასიათებენ როგორც ქაოტურ პროცესს თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შემოადინებული ეტაპი კარგა ხანია წარსულს ჩაბარდა და დღეს მის წინაშე სულ სხვა გამოწვევები დგას.

საბანკო სექტორისა და მისი აქტივების სტრუქტურა

2014 წლის მდგომარეობით საქართველოს საბანკო სექტორში 21 კომერციული ბანკი ოპერირებდა. 2015 წელს მათი რაოდენობა 19-დამ შემცირდა.[1] 2017 წლის ოქტომბრის მდგომარეობით საქართველოს საბანკო სექტორში 16 ბანკი ოპერირებს (იხ. ნახ. 1).

კომერციული ბანკების რაოდენობის დინამიკა საქართველოში

ნახაზი 1

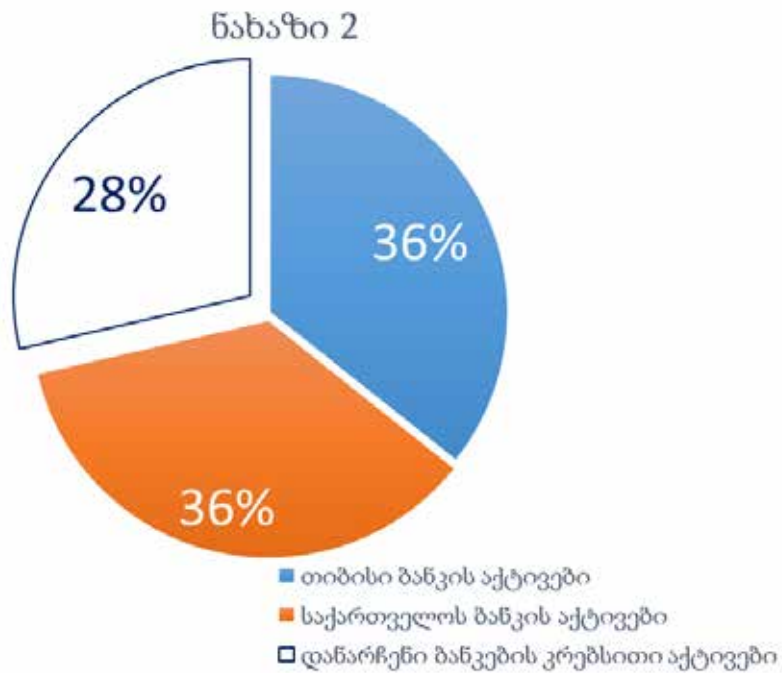

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

საქართველოს საბანკო სექტორი ორი უპირობო დომინანტი ჰყავს, თიბისი ბანკისა და საქართველოს ბანკის სახით. მათი აქტივების ჯამი დაახლოებით 21,5 მლრდ ლარია, რაც საბანკო სექტორის აქტივების 72%-ს შეადგენს (იხ. ნახ. 2).[2] მათ გარდა სექტორში კიდევ 14 ბანკი ოპერირებს, რომელთა აქტივების ჯამიც 8,6 მლრდ ლარს უტოლდება.[3] რაც, საშუალოდ, ერთ ბანკზე გაანგარიშებით 0,6 მლრდ ლარის ტოლია. მოცემული 14 ბანკიდან, თუ საშუალოს გამოვთვლით, თითოეულის აქტივები თიბისი ბანკის (ასევე საქართველოს ბანკის) აქტივების მხოლოდ 6%-ს შეადგენს. მიუხედავად საქართველოს ეროვნული ბანკის მცდელობებისა განუხრელად და დროულად დანერგოს ბაზელი III-ის მიხედვით გათვალისწინებული საზედამხედველო ჩარჩო, სექტორში არსებული კონცენტრაციის მაღალი დონე უთუოდ ზრდის სექტორის სისტემურ რისკებს.¹⁰

აქტივების განაწილება ბანკებს შორის

¹⁰ უფრო დაწვრილებით იხ. **ხიდაშელი მ.** ნაწილობრივი დარეგულირების სისტემის ფუნდამენტური პრობლემები. <http://atsu.edu.ge/EJournal/BLSS/eJournal/Papers/KhidasheliMirza.pdf>

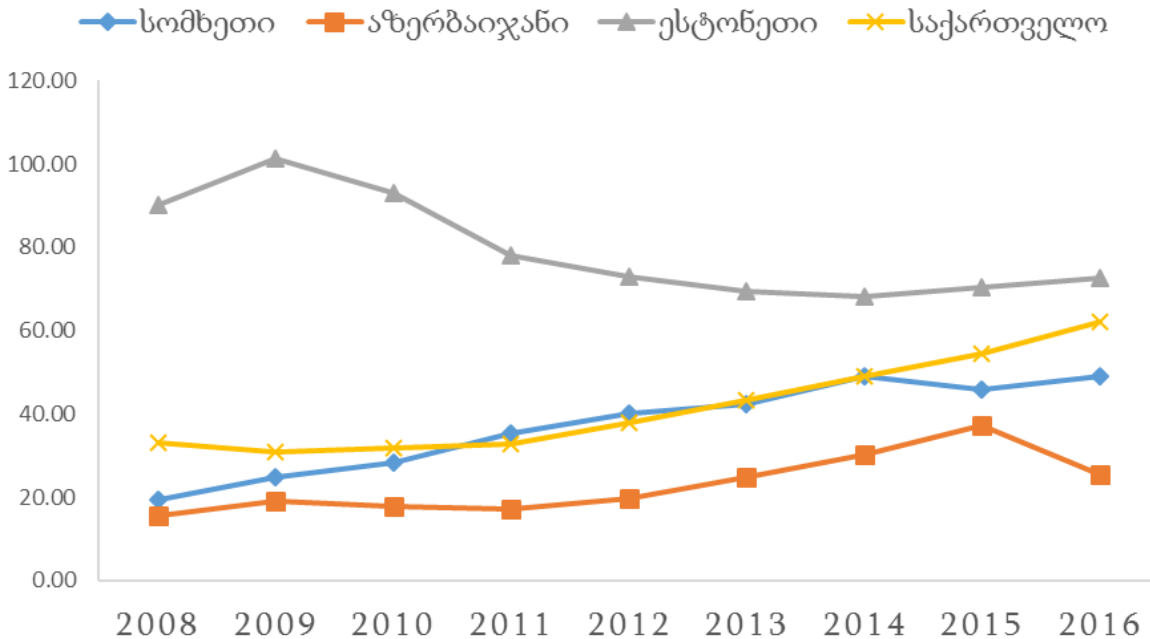
წყარო: სს თბისი ბანკისა და სს საქართველოს ბანკის ბალანსი

ფინანსური სიღრმე (სესხები/მშპ)

საფინანსო სექტორისა და ეკონომიკის ურთიერთქმედების ამსახველ ერთ-ერთ ყველაზე თვალსაჩინო პარამეტრს წარმოადგენს ფინანსური სიღრმე. მსოფლიო ბანკის მიერ აღიარებულია, რომ მოცემული პარამეტრი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს, როგორც სიღარიბის შემცირებაზე, ასევე ეკონომიკის ზრდაზე გრძელვადიან პერიოდში. თუმცა ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ მასაც აქვს ე.წ. ზედა „ზღვარი“, რომლის შემგომ მოცემული პარამეტრი უკვე ზრდის რისკებს, როგორც ეკონომიკაში ასევე საბანკო სექტორში. ძირითადად ასეთ ზღვარს წარმოადგენს 200%-იანი ნიშნული. სწორედ, ამ ნიშნულთან ახლოს მდგომმა მიიღეს პირველი და ყველაზე მძიმე დარტყმა 2008 წლის საფინანსო კრიზისის დროს.

ფინანსური სიღრმის მაჩვენებლის მიხედვით საქართველოს კავკასიაში საუკეთესო პოზიციას აჩვენებს 62,05%, მაშინ როცა 2011-2012 წწ ჩვენ ჩამოვრჩებოდით სომხეთის ანალოგიურ მაჩვენებელს (იხ. ნახაზი 3). პოსტ-საბჭოთა სივრცეში ესტონეთს ერთერთი ყველაზე განვითარებული საფინანსო სისტემა გააჩნია. 2009 წელს ჩვენსა და ესტონეთს შორის, ფინანსური სიღრმის მიხედვით არსებული განსხვავება დაახლოებით 70 ერთეულს შეადგენდა. 2016 წლის მდგომარეობით ეს განსხვავება დაახლოებით 11 ერთეულია, ხოლო ჩვენი განვითარების ტრენდი აღმავალი.

ნახაზი 3.
კერძო სექტორის დაკრედიტება / მშპ (%)

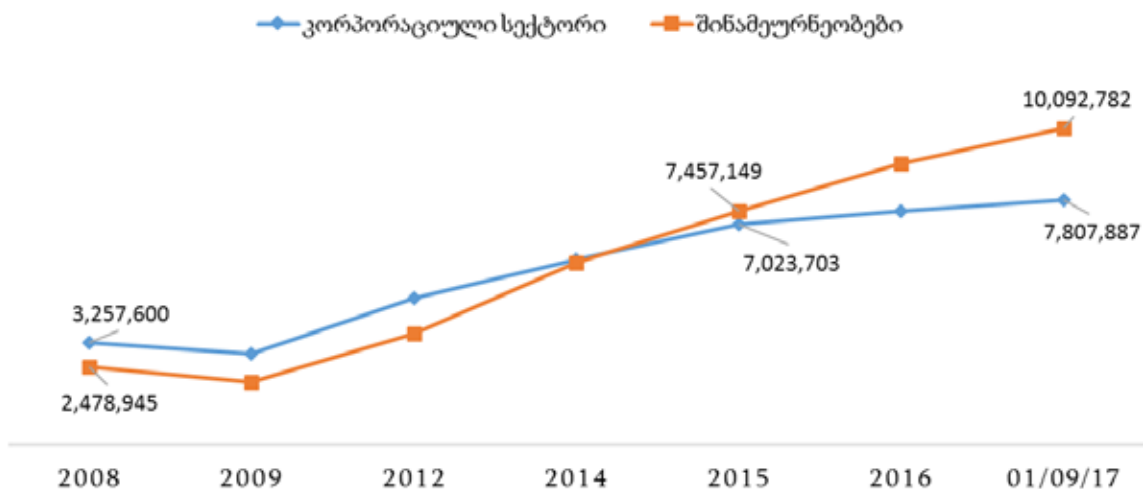
წყარო: მსოფლიო ბანკი

საბანკო სესხების სტრუქტურა

2017 წლის პირველი სექტემბრის მდგომარეობით, საქართველოს საბანკო სექტორის წინაშე რეზიდენტების დავალიანება 17,99 მლრდ ლარს შეადგენს. საყურადღებო ფაქტია, რომ ამ ვალდებულებების ნახევარზე მეტი (56%) შინამეურნეობებზე მოდის. 2008-2012 წლებში საბანკო სექტორის საკრედიტო პორტფელში კორპორაციული სესხების წილი სჭარბობდა შინამეურნეობების წილს, თუმცა 2014 წლიდან ტენდენცია შეიცვალა და 2015 წელს, ამ უკანასკნელმა 433,5 მლნ. ლარით გადააჭარბა კორპორაციულ სესხებს (იხ. ნახ.4).

უნდა აღინიშნოს, რომ 2016 წლის მონაცემებით, ეკონომიკის მთლიანი გამოშვების (34,2 მლრდ ლარი) მხოლოდ 3,5% (1,2 მლრდ ლარი) მოდის შინამეურნეობებზე. როგორც წესი, პროდუქციის გამოშვების გარდა, საოჯახო მეურნეობებზე გაცემული სესხების მომსახურება ხელფასისა და ფულადი გზავნილების სახით მიღებული შემოსავლების გამოყენებით ხდება. 2017 წლის სახელწმიფო ბიუჯეტის მიხედვით დარიცხული ხელფასის სახით მიღებული შემოსავლები 12 მლრდ ლარს შეადგენს, ხოლო ჩამორიცხული ფულადი გზავნილების მოცულობამ 2017 წლის სექტემბრის ჩათვლით 996 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა.

ნახაზი 4. დაკრედიტების დინამიკა სექტორების მიხედვით
[ათას ლარებში]

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

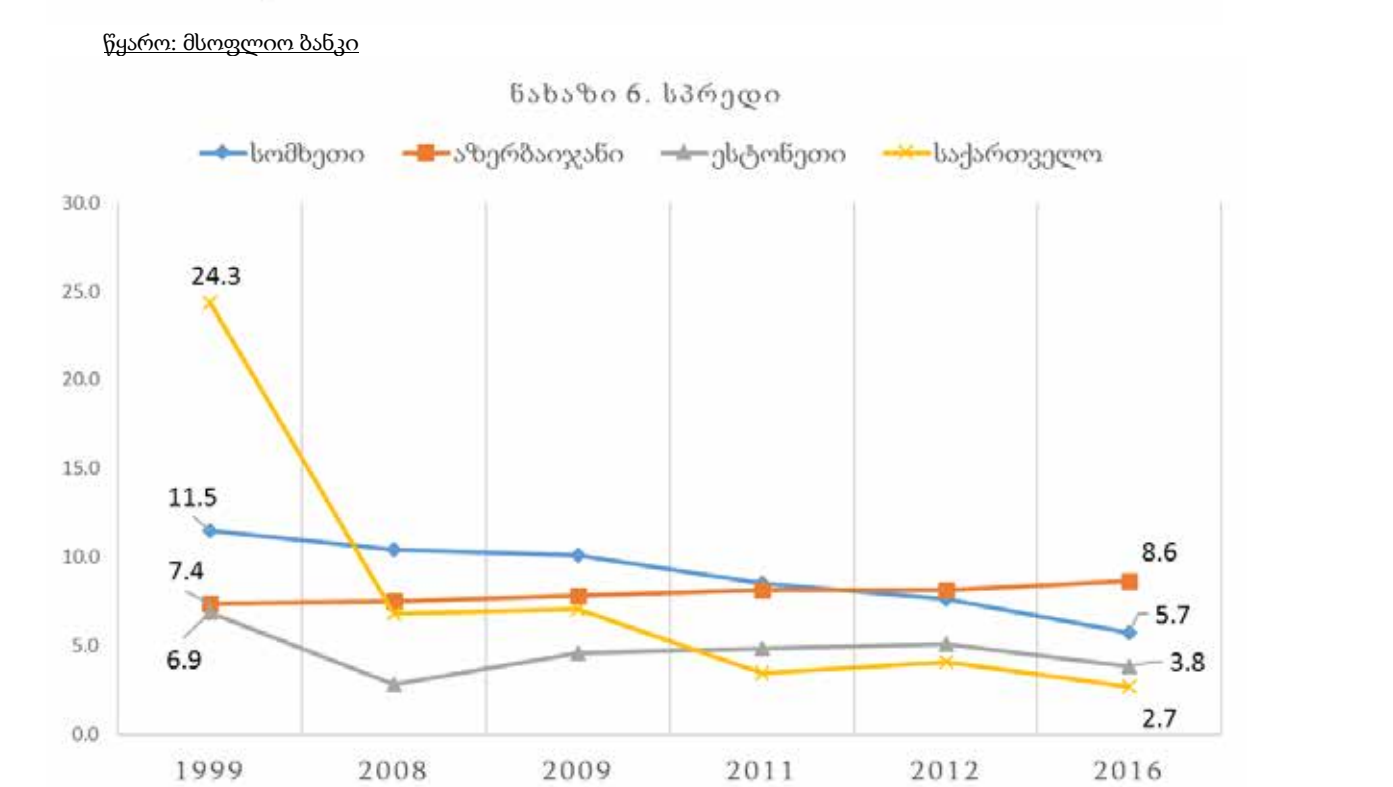
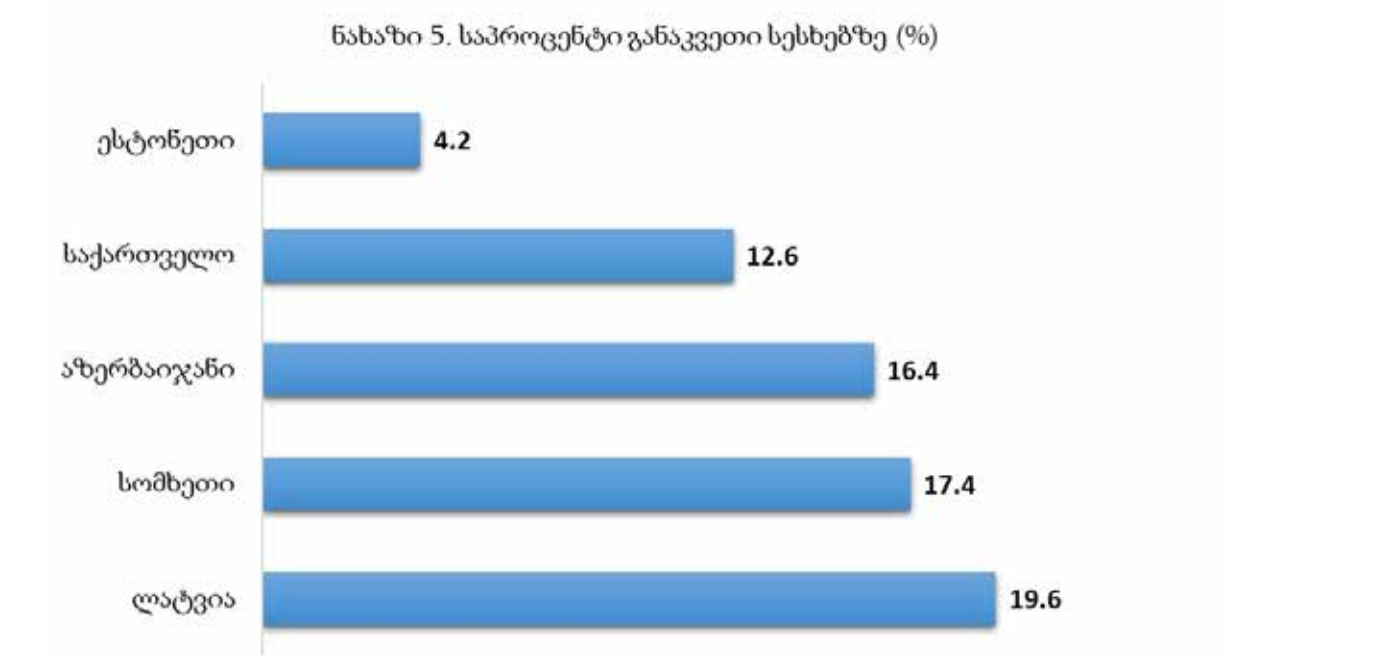
როგორც სტატისტიკიდან ჩანს, საოჯახო მეურნეობების წინაშე არსებული საკრედიტო ვალდებულებების

მომსახურების ძირითადი წყარო ხელფასები და გზავნილებია. საოჯახო მეურნეობების მიერ გამოშვებული პროდუქცია ძალიან მცირეა როგორც მშპ-სთან ასევე მათ წინაშე არსებულ საკრედიტო ვალდებულებებთან მიმართებაში.

საპროცენტო განაკვეთი სესხებზე და სპრედი

როგორც საბანკო სექტორისათვის, ასევე ეკონომიკისათვის კრიტიკული მნიშვნელობის მატარებელია საპროცენტო განაკვეთები სესხებზე. რაც უფრო დაბალია იგი, მით უფრო მაღალია „გაყიდვები“, ანუ ეკონომიკის დაკრედიტების მთლიანი მოცულობა და ეკონომიკური ზრდის ტემპი. ამ პარამეტრის მიხედვით (იხ. ნახ. 5) საქართველო საუკეთესოა (12,6%) კავკასიაში, ასევე აჭარბებს ლატვიას (19,6%), თუმცა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ესტონეთს (4,2%).[4] საკითხის არსებითი განხილვისთვის აუცილებელი განვიხილოთ სპრედის მაჩვენებლებს შორის განსხვავება. სპრედი გვიჩვენებს დეპოზიტებზე არსებულ სარგებლის განაკვეთსა და სესხებზე არსებულ საპროცენტო განაკვეთს შორის სხვაობას.

რაც უფრო დაბალია სპრედი, მით უფრო სრულყოფილია ფასწარმოქმნის სისტემა სექტორში, რაც ცალსახად მიუთითებს კონკურენციის მაღალ დონეზე. სპრედის მიხედვით საქართველო არა მხოლოდ მეზობელ, არამედ ბალტიის ქვეყნებსაც ჯაბნის.

წყარო: მსოფლიო ბანკი

თუ სესხების სიიფით ესტონეთი ზუსტად სამჯერ ჯაბნის საქართველოს, სპრედის მიხედვით საქართველოს უპირატესობა 1%-ზე მეტია (იხ. ნახ. 6). რადგან სპრედი არ არის საქართველოში არსებული, შედარებით მაღალი საპროცენტო განაკვეთის გამომწვევი ფაქტორი, მაშინ უპრიანია განვიხილოთ თავად ბანკების მეორე მოზიდული ფინანსური რესურსების ღირებულება. დეპოზიტებზე არსებული სარგებლის განაკვეთი საქართველოში შედარებით მაღალია და ამას სპრედისა და სესხის პროცენტის მაჩვენებლების შეპირისპირებაც ადასტურებს. ასევე მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქვეყნის გარედან მოზიდული რესურსების სიმცირე, რომელიც თავის მხრივ დიდწილად დამოკიდებულია ქვეყნის სუვერენულ რეიტინგზე. სუვერენული საკრედიტო რეიტინგის მიხედვით (იხ. ცხრ.1). საქართველო მეზობელ აზერბაიჯანსაც კი ჩამორჩება.[5]

ცხრილი 1.

სუვერენული საკრედიტო რეიტინგი

	Moody's	S&P	Fitch
ესტონეთი	A1	AA-	A+
აზერბაიჯანი	Ba2	BB+	BB+
საქართველო	Ba2	BB-	BB-
სომხეთი	B1		B+

წყარო: <https://countryeconomy.com/ratings>

ეს პარამეტრები აუცილებლად საჭიროებს კორექტირებას, რადგან სუვერენული რეიტინგების შედგენისას გადამწყვეტ მნიშვნელობას ეკონომიკური თავისუფლება და დემოკრატიის დონე ასრულებს. ევროკავშირთან ასოცირების მქონე ქვეყნის გათანაბრება აზერბაიჯანთან არარელევანტურია. საქართველოსგან მკვეთრად განსხვავებული და დადებითია ესტონეთის სუვერენული საკრედიტო რეიტინგი. შესაბამისად, სესხებზე არსებულ საპროცენტო განაკვეთებს შორის საქართველოსა და ესტონეთში არსებული სხვაობა სწორედ მოცემული რეიტინგების არაპირდაპირი შედეგია, რის გამოც საქართველოს რეზიდენტ საბანკო ინსტიტუტებს არ აქვთ წვდომა იაფ საკრედიტო რესურსებზე ქვეყნის გარეთ.

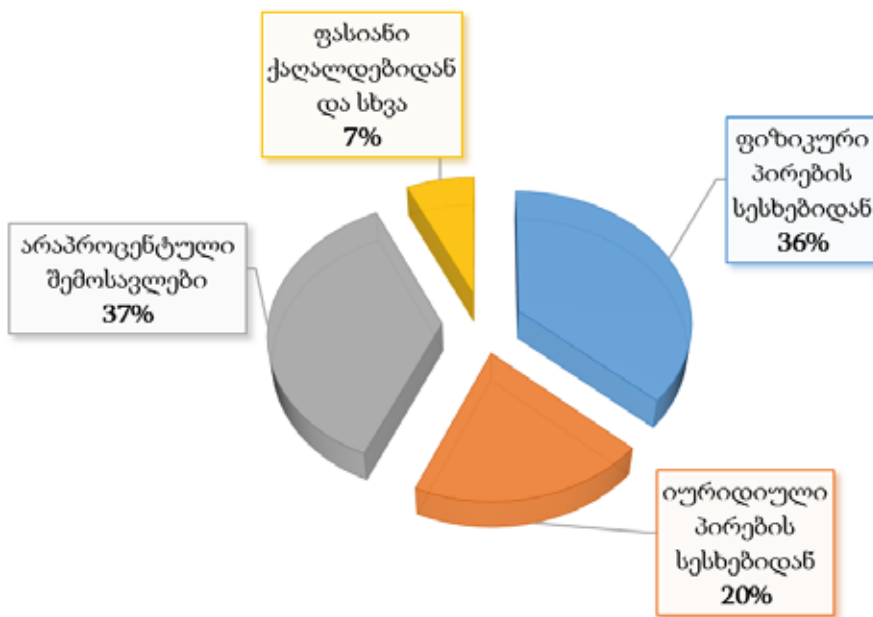
საბანკო სექტორის შემოსავლები და მისი სტრუქტურა

2017 წლის იანვარ-აგვისტოში საქართველოს საბანკო სექტორის მიერ მიღებულმა შემოსავლებმა 2,8 მლრდ ლარი შეადგინა. საინტერესოა, რომ შემოსავლების უდიდესი წილი არაპროცენტულ შემოსავლებზე (1,02 მლრდ ლარი) და ფიზიკური პირების სესხებზე (1,01 მლრდ ლარი) მოდის. მოცემული კომპონენტების ჯამი, მთლიანი შემოსავლების 73% შეადგენს. იურიდიული პირების სესხებიდან მიღებული შემოსავლები კი 0,6 მლრდ ლარი იყო (იხ. ნახ. 7).

შემოსავლების მოცემულ სტრუქტურაში საყურადღებოა იურიდიული პირებზე გაცემული სესხებიდან მიღებული შემოსავლების დაბალი დონე, ხოლო ფიზიკური პირების სესხებიდან მიღებული შემოსავლების მაღალი დონე. განსაკუთრებით იმ ფონზე, რომ შინამეურნეოების წილი მშპ-ში ძალიან დაბალია (3,5%) და შესაბამისად ფიზიკურ პირებზე გაცემული სესხების მომსახურების დიდ ნაწილი ხელფასებზე მოდის. უმჯობესია საბანკო სექტორის შემოსავლების სტრუქტურაში მეტი წილი იურიდიული პირების სესხებიდან მიღებული შემოსავლებზე მოდიოდეს და მცირე არაპროცენტულ შემოსავლებზე. საბანკო სექტორის შემოსავლების მოცემული სტრუქტურა არაჯანსაღია და არ იძლევა მდგრადი განვითარების საშუალებას გრძელვადიან პერიოდში.

ნახაზი 7. საბანკო სექტორის შემოსავლების სტრუქტურა

[იანვარი აგვისტო 2017 წ.]

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

დასკვნები

როგორც ზემოთ განხილულმა პარამეტრებმა გვაჩვენა, საქართველოს საბანკო სექტორში მიმდინარე გამსხვილების პროცესის მიუხედავად კონკურენციის დონე კვლავ მაღალია. მოცემულ შეფასებას ადასტურებს სპრედის დაბალი მაჩვენებელი, რომელიც მიგვითითებს, რომ დეპოზიტებზე არსებულ სარგებლის განაკვეთსა და სესხებზე არსებულ საპროცენტო განაკვეთებს შორის სხვაობა მინიმალურია არა მხოლოდ რეგიონის დონეზე, არამედ ბალტიის ქვეყნებთან მიმართებით. მიუხედავად სექტორში არსებული მაღალი კონცენტრაციისა, თანამედროვე საკრედიტო სისტემა იმდენად გლობალური და მოქნილია, რომ სექტორში მომუშავე სუბიექტების რაოდენობის შემცირება პირდაპირ გავლენას ვერ ახდენს კონკურენციაზე.

ასევე დადებითი ტრენდი აქვს ფინანსური სიღრმის მაჩვენებელს, თუმცა სექტორის საკრედიტო პორტფელისა და შემოსავლების სტრუქტურამ აჩვენა, რომ მიუხედავად აბსოლუტურ მაჩვენებლებში დაფიქსირებული ზრდისა დაბალია კორპორაციული კრედიტების და შესაბამისად მათგან მიღებული საპროცენტო შემოსავლების წილი. შესაბამისად, საბანკო სექტორის საკრედიტო პორტფელი სტრუქტურა მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის, ფინანსური სიღრმის მაჩვენებლისა და ზოგადად საბანკო სექტორის მდგრადი განვითარების პერსპექტივებს. მიუხედავად ბაზელის კომიტეტის მიერ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების დანერგვისა, კვლავ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს კონცენტრაციის მაღალი დონესექტორის, სადა აქტივების უდიდეს ნაწილს სულ ორი საბანკო ინსტიტუტი ფლობს. ბაზელი I და II-ის მიერ შემოთავაზებულ ჩარჩოებს, ხელი არ შეუშლია 2008 გლობალური საფინანსო კრიზისის განვითარებისთვის. როგორც წესი ბაზელის რეკომენდაციები წარმოადგენს პასუხს უკვე განვითარებულ და არა მოსალოდნელ კრიზისებზე. შესაბამისად, მიმაჩნია, რომ სექტორში კონცენტრაციის ზრდის დონით გამოწვეულ საფრთხეებს სრულად ვერ აღმოფხვრის ბაზელი III-ის საზედამხებდევლო ინიციატივები.

სექტორის შემდგომი განვითარების გზაზე უმნიშვნელოვანესი დაბრკოლებაა სუვერენული საკრედიტო რეიტინგების არაადეკვატურად დაბალი დონე, რაც რეზიდენტ ბანკებს არ აძლევს საშუალებას წვდომა ქონდეთ იაფ საკრედიტო რესურსებზე. ეს უკანასკნელი კი არსებითი ფაქტორია საქართველოს საბანკო სექტორისა და ეკონომიკის შემდგომი განვითარებისათვის.

ლიტერატურა

1. საქართველოს ეროვნული ბანკი - წლიური ანგარიში
2. საქართველოს ეროვნული ბანკი - მონეტარული და საბანკო სტატისტიკის ბიულეტენი
3. სს თიბისი ბანკისა და სს საქართველოს ბანკის 2016 წლის ბალანსები
4. მსოფლიო ბანკის სტატისტიკური მონაცემები
5. <https://countryeconomy.com/ratings>

Mirza Khidasheli

Doctor of Business Administration Associate Professor of Kutaisi University

TRENDS AND CHALLENGES OF BANKING IN GEORGIA

Banking is one of the most developed business in Georgia. We have 16 banks with total assets of 30.1 bln GEL. Two of them are presented at London's stock exchange "prime listing". The sector overcome 2008 financial crisis without significant losses and breaks. National Bank of Georgia is successfully adopting all kind of regulation and supervision practice from the Basel III. Despite the merging process in the sector, the business environment has competitive nature. The spread, percentage gap between deposits and loans are the lowest (2.7%) not only in the Caucasus but also in Baltic states. The financial depth (bank loans / GDP) has positive trend and the highest (62.5%) level in region.

Beyond positive results and achievements, the sector has some critical challenges. First should be mentioned an inadequate high level of sovereign credit rating. Therefore, banks from Georgia cannot borrow the cheap resources abroad. High interest rate on loans is damaging the loan portfolio structure, where share of corporate loans are second, after household loans. These problems are reflected in structure of the revenues. The leading sources of the cash inflows are: interest from household loans (36%) and non-interest incomes (37%).

ემბარ ჯულაყიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი

ელიზბარ ბარბაქაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორანტი

გადაწყვეტილების მიღების ინტენსიურობა და მენეჯერული აზროვნების დეფიციტი

გადაწყვეტილების მიღება ნიშნავს გავანალიზოთ მიზნის მიღწევის ყველა შესაძლო ალტერნატივა, მოვახდინოთ მათი იდენტიფიცირება სასურველ მდგომარეობასთან მიმართებაში, ჩამოვაყალიბოთ ყველა კონკრეტული ქმედება ცალკეული გადახრების (პრობლემების) აღმოფხვრის უზრუნველსაყოფად, რომლის საფუძველზე უნდა შეიქმნას თანმიმდევრული, სრული სამოქმედო გეგმა დასახული მიზნის მისაღწევად. ანუ, შეიქმნას გეგმა, რომელიც სრულად ასახავს ორგანიზაციის რეაქციას მის შიგა და გარე გამაღიზიანებელზე. ასეთი გამაღიზიანებლები კი, დროთა განმავლობაში, არა თუ მცირდება, არამედ უფრო და უფრო იზრდება. შესაბამისად, მენეჯმენტის განვითარების თანამედროვე ეტაპის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია - გადაწყვეტილების მიღების ინტენსიურობის ზრდა. იგი განპირობებულია იმით, რომ ორგანიზაციები, როგორც ღია სისტემა, იძულებულნი არიან უზრუნველყონ გარემო ფაქტორების სწრაფი ცვლილებების მიმართ იდეალური ადაპტაცია, რომელსაც იგი აღიქვამს უკუკავშირის მეშვეობით და რომელიც გვიჩვენებს მართვის ობიექტის პარამეტრების მიზნებიდან გადახრას, რაც თანამედროვე მენეჯმენტის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს.

ამრიგად, პრობლემა იმაშია, რომ დღეს ორგანიზაციის მართვის პროცესში უფრო ხშირად იქმნება მიზნებისა და სიტუაციების წინააღმდეგობა, რომლის სწორი გადაწყვეტა განსაზღვრავს მენეჯერის სამოქმედო კურსის სწრაფი შეცვლის აუცილებლობას. ამ ფაქტის გამომწვევი მრავალი მიზეზი არსებობს. თუმცა, მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია: გლობალური კონკურენცია; წარმოებული პროდუქციის (მომსახურების) ასორტიმენტის ინტენსიური გაფართოება; ტექნოლოგიათა სწრაფი განახლება; საქონლის (მომსახურების) შემცირებული სასიცოცხლო ციკლი; კომბინირებული პროდუქციის წარმოება და მომხმარებელზე გაზრდილი ორიენტაცია [2; 5, გვ. 23].

გლობალური კონკურენცია. თანამედროვე ეტაპზე, თითქმის ყველა ორგანიზაციას შესაძლებლობა აქვს სწრაფი რეაგირება მოახდინოს მსოფლიო ბაზრებზე მომხმარებელ ცვლილებებზე ბევრად უფრო ჩქარა, ვიდრე ეს აქამდე იყო შესაძლებელი. შესაბამისად, ნებისმიერი ორგანიზაცია, მიუხედავად მათი სიძლიერისა, მოულოდნელად დიდი საფრთხის წინაშე კი აღმოჩნდეს, თუ მუდმივად თვალყური არ ადევნა კონკურენტებს და სასურველი მიზნების ფორმირებისას არ გაითვალისწინა მათგან რეაგირების შედეგები. ანუ, იმის შედეგად, რომ ორგანიზაციებს შეუძლიათ სწრაფად მოახდინონ რეაგირება მათ სამოქმედო ბაზარზე არსებულ წარმოებისა და გასაღების პირობების შეცვლაზე, შეიძლება ითქვას, რომ კონკურენციამ დღეს მიიღო გლობალური ხასიათი.

პროდუქციათა ასორტიმენტის გაფართოება. ფაქტიურად, ესეც კონკურენციული ბრძოლის გამწვავების შედეგია. დღეს, ყველა ორგანიზაცია ცდილობს, მაქსიმალურ დონეზე უზრუნველყოს მომხმარებელთა თუნდაც მცირე ჯგუფის მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ანუ, თითოეული მათგანი ცდილობს შექმნას კონკურენტებისაგან განსხვავებული პროდუქცია (მომსახურება). ეს კი, ბუნებრივია, იწვევს ბაზრისათვის სულ უფრო მეტი ახალი საქონლისა თუ მომსახურების შეთავაზებას.

ტექნოლოგიათა სწრაფი განახლება. ფაქტია, რომ თანამედროვე, სწრაფად ცვლად კონკურენტულ გარემოში, ინოვაციები დიდხანს ვერ ინარჩუნებს მის სიახლეს. მათი ყველა განახლება კი - ახალი ტექნოლოგიაა, რამაც აუცილებელი გახადა ტექნოლოგიური განვითარებისათვის თვალყურის დევნება და მათი პროგნოზირება.

საქონლის სასიცოცხლო ციკლის შემცირება. ტექნოლოგიური ცვლილებების დაჩქარების ერთ-ერთი შედეგია ასევე - საქონლის სასიცოცხლო ციკლის შემცირება, რაც შესაბამისად ზღუდავს ახალი საქონლის შემუშავებისა და ბაზარზე გასვლის ვადებს. მაღალი ტექნოლოგიების ინდუსტრიაში დაუწყრელი კანონია, რომ პროექტის 6 თვით დაგვიანება, შესაძლოა პროდუქტის შემოსავლის წილის 33%-ით შემცირება გამოიწვიოს [3, გვ.10].

კომბინირებული პროდუქციის წარმოება. აღსანიშნავია ისიც, რომ ზემოაღნიშნული ახალი ტექნოლოგიებისა და მათ საფუძველზე შექმნილი პროდუქცია, სულ უფრო და უფრო კომბინირებული ხდება. ანუ, ერთმანეთს შეერწყმის ისეთი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, რომლებიც უახლოეს წარსულში, შეიძლება ითქვას, რომ წარმოუდგენელიც კი იყო, რაც შესაბამის ცვლილებებს იწვევს სამომხმარებლო ბაზარზე. მაგალითად, დღეს მობილური ტელეფონი, გარდა მისი ძირითადი დანიშნულებისა, შეიძლება გამოვიყენოთ ტექსტური შეტყობინების გასაგზავნად, კალკულატორად, მაღიძვრად, ფოტოაპარატად, ვიდეოკამერად, პლანშეტურ კომპიუტერად და ა.შ.

მომხმარებელზე გაზრდილი ორიენტაცია. ორგანიზაციათა შორის გაზრდილი კონკურენცია იწვევს მომხმარებელთა გემოვნებაზე ორიენტაციას. საქმე იმაშია, რომ დღეისათვის მომხმარებელი იძენს არა ყველა პროდუქტსა თუ მომსახურებას, არამედ იგი მოითხოვს მასზე მორგებულ პროდუქტს, რომელიც აკმაყოფილებს მის სპეციფიკურ მოთხოვნებს.

შესაბამისად, იმისათვის, რომ მივიღოთ სწორი გადაწყვეტილება, აუცილებელია მისი ობიექტური შემადგენლები

(მიზანი, სიტუაცია, შესაძლებლობა, პრობლემა, ალტერნატივა, რისკი და სხვა ნებასა და ცნობიერებაზე დამოუკიდებელი ფაქტორები) მივიღოთ ადეკვატურად, რაშიც ბუნებრივია, მნიშვნელოვანი როლი გააჩნია მენეჯერის ცოდნას, უნარებს, ჩვევებს, გამოცდილებას, მის პროფესიულ მახასიათებლებსა და პიროვნულ თვისებებს.

ბუნებრივია, ეფექტური იქნება ისეთი გადაწყვეტილება, როცა ორგანიზაცია იქნება წარმატებული, ხოლო მისი თანამშრომლები - კმაყოფილნი თავისი სამუშაო პირობებით. როგორც პიტერ დრუკერი აღნიშნავს - „კარგი გადაწყვეტილების მიღება მნიშვნელოვანი უნარია ყველა დონეზე“ [1, გვ. 31]. ჩვენი აზრით კი, ასეთ მენეჯერს ორგანიზაციის წარმატებული მართვის საქმეში უნდა გააჩნდეს მინიმუმ სამი თვისება მაინც. ესენია: კრიტიკული აზროვნება, მიზანდასახულობა და მასზე კონცენტრირება და საკუთარი შესაძლებლობების სწორი გათვლის უნარი.

კრიტიკული აზროვნება. კრიტიკული აზროვნება ეხმარება მენეჯერს, ობიექტურად გაანალიზოს არსებული ინფორმაცია და მიუყვებოდეს შეფასოს სიტუაცია, შეიმუშაოს ყველა შესაძლო ალტერნატივები, სწორად შეაფასოს ისინი და მიიღოს გადაწყვეტილება სასურველი მიზნებისა და ღირებულებების საფუძველზე.

მიზანდასახულობა და კონცენტრაცია - ეს არის მენეჯერის ისეთი თვისება, რომელიც ეხმარება მას წარმატების მიღწევის საქმეში. მიზანდასახულობა ეს არის მიზნის სწორად განსაზღვრის და გათვლის უნარი. ხოლო კონცენტრაცია ეს არის მიზნისკენ სწრაფვის სურვილი და ენერგია, რომელიც გამოიყოფა ამ მომენტში. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ კონცენტრაცია არ გულისხმობს ზედმეტ დარწმუნებას საკუთარ ძალებში. ეს არის კონცენტრაციის სწორი გადატანა საკუთარ შესაძლებლობებზე [6, გვ. 72].

საკუთარ შესაძლებლობათა სწორი გათვლა. შესაძლებლობები არ არის მხოლოდ ის, რისი გაკეთებაც შეგვიძლია, არამედ ეს არის სწორად შეაფასო მდგომარეობა და წარმოაჩინო შენი შესაძლებლობები საუკეთესო მხრიდან. ანუ, შესაძლებლობის სწორი გათვლა არის მენეჯერის ცოდნის, უნარის, კომპეტენციის მსგავსი ცნება, რომელიც წარმოაჩენს მას წარმატებულ ადამიანად [4, გვ. 106].

ამრიგად, მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ყოველთვის დამოკიდებულია შემოქმედებით აზროვნებასთან, რის გამოც მენეჯერს მოეთხოვება თავისი საქმის ღრმა ცოდნა და შემუშავებული გადაწყვეტილების მაღალი მეცნიერულ-პრაქტიკული დონის უზრუნველყოფა. ფაქტურად, იგი განსაზღვრავს ორგანიზაციის წარმატება-წარუმატებლობას.

იმ მიზნით, თუ რამდენადაა წარმატებული გადაწყვეტილების მიღების უნარები თანამედროვე მენეჯერებში, ჩვენ, ქ. ქუთაისსა და იმერეთის მხარეში ჩავატარეთ გამოკითხვა მცირე საწარმოთა მესაკუთრეებს (მენეჯერებს) შორის მის განკარგულებაში (მმართველობაში) არსებული ბიზნესის პერსპექტივებსა და წარმატებებზე. გამოკითხული იყო 300-ზე მეტი რესპოდენტი. აღსანიშნავია, რომ ამ გამოკითხვებში სრულად იყო ჩართული აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების ბაკალავრიატის დამამთავრებელი კურსის სტუდენტები და ამავე სპეციალობის მაგისტრები, რომლებიც წინაწარ კარგად ინფორმირებულნი იყვნენ ანკეტის თითოეული პუნქტის არსსა და რესპოდენტისთვის სავარაუდო პასუხების გააზრებაში.

კითხვაზე - **გაქვთ თუ არა სურვილი გააფართოოთ თქვენი ბიზნესი**, ანუ მიიღოთ მეტი შემოსავალი, დადებითი პასუხი გასცა რესპოდენტთა 99%-მა. ამასვე ადასტურებს მეორე კითხვის პასუხიც. კერძოდ, როგორ ფიქრობთ, ბიზნეს-საქმიანობა, რომლითაც თქვენ ხარ დაკავებული მიეკუთვნება ისეთ საქმიანობას, რომელიც მზარდია (დროთა განმავლობაში მასზე მოთხოვნა გაიზრდება), დადებითი პასუხი გასცა რესპოდენტთა 38%-მა; სტაბილურია (საკმაოდ ხანგრძლივად უცვლელი იქნება) - 61%-მა; მომავლადგია (მაღე დადგება ის დრო, როცა ასეთი ბიზნესი აღარ იარსებებს) - მხოლოდ 1%-მა.

კითხვაზე - **პირველ რიგში, რა გიშლით ხელს გააფართოოთ თქვენი ბიზნესი**, გამოკითხულთა უდიდესმა უმრავლესობამ (78%) უპასუხა, რომ მისთვის ხელშემშლელია - „ფინანსური რესურსების“ უკმარისობა; „დაქირავებული პერსონალის დაბალი კვალიფიკაცია“ - 12%. ხოლო, ისეთი ფაქტორი, როგორიცაა „მენეჯერული კომპეტენცია (გამოუცდელობა, არასაკმარისი ცოდნა)“, რესპოდენტთა მხოლოდ 4%-ს მიაჩნია ხელშემშლელად. „სხვა ფაქტორები“ კი - 6%.

არადა, კითხვაზე - **„თქვენს მიერ დამატებით დაბანდებული (ინვესტირებული) ყოველი ლარის რამდენ პროცენტს შეადგენს მოსალოდნელი წლიური მოგება“**, იგივე რესპოდენტთა 42% ასახელებს არა ნაკლებ 50%-ს, 37% - 100%-ზე მეტს, ხოლო 5% კი ვარაუდობს, რომ მიიღებს 150%-ზე მეტს.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ თუ გამოკითხულთა უდიდესი უმრავლესობა, კერძოდ კი 84% თვლის, რომ მის ბიზნესში ინვესტირებული ყოველი ლარი წლის ბოლოსათვის მოიტანს ანა ნაკლებ მის ნახევარს. ფაქტია, იგი ბევრად აღემატება სადღეისო საბანკო კრედიტის პროცენტს, რაც გვამღვს იმის მინიშნებას, რომ დღეს მცირე ბიზნესის განვითარების პრობლემა - მენეჯმენტის დეფიციტია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მექვაბიძე რ. გადაწყვეტილების მიღების ტექნოლოგია პრაქტიკაში. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2014 წ. - 379 გვ. <http://files.gu.edu.ge>
2. რამიშვილი ბ., სტრატეგიული მენეჯმენტი, თავი I. სტრატეგიული მენეჯმენტის არსი და მნიშვნელობა, თბილისი, 2013 წ. old.press.tsu.ge/GEO/internet
3. სულაბერიძე მ. პროექტის მენეჯმენტის საფუძვლები, თბილისი 2008 წ. <http://www.gtu.edu.ge/publishinghouse/electronulebi.htm>
4. ჯულაყიძე ე. მენეჯმენტის საფუძვლები, ქუთ., გამომც. „ხანძთა, 2013 წ. - 365 გვ.
5. ჯულაყიძე ე. პროექტების მენეჯმენტი, ქუთაისი, აწსუ, 2014 წ. - 208 გვ.
6. ჯულაყიძე ე. ლიდერობა და მოტივაციის მართვა, ქუთაისი, აწსუ, 2014 წ. -168 გვ.

Emzar Julakidze

Doctor of Economics, Professor, Akaki Tsereteli State University

Elizbar Barbakadze

Ph.D student in Business Administration, Akaki Tsereteli State University

INTENSITY OF DECISION-MAKING AND DEFICIT OF MANAGERIAL THINKING

Resume

Rise of the decision-making intensity is an important feature in development of the modern management. It is due to the fact that organizations today are forced to provide an ideal adaptation to rapid changes of different factors which is perceived with its feedback such as global competition; Intensive enhancement of product range; Rapid upgrade of technology; Reduced life-cycle of goods; Production of combined products and increased customer orientation. Consequently, the manager's knowledge, skills, habits, experiences, also professional characteristics and personal qualities have decisive role in developing of a valid decision.

For this purpose, how often small business managers have successful decision making skills our studies show that management deficits today's problem of small business development.

ემზარ ჯულაყიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ეკონ. აკად. დოქტორი, პროფესორი

შალვა ჯულაყიძე

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის ეროვნული თავდაცვის აკადემია,
ეკონომიკის დოქტორი, ასოც. პროფესორი

მენეჯერული პრობლემების მათემატიკური მოდელირება

„მენეჯერება სხვა არაფერია, თუ არა აზროვნების ყოველდღიური სრულყოფა“ [1] - აინშტაინის ეს სიტყვები თანაბრად ეხება ყველა მენეჯერებს, მათ შორის მენეჯმენტსაც. მაგალითად, თუ ცნობილი მენეჯერი ისააკ ნიუტონი, მეჩვიდმეტე საუკუნეში, დაინტერესდა ხიდან მოწყვეტილი ვაშლის ვარდნის პროცესის გამოწვევი მიზეზით, ანუ იკვლევდა გრავიტაციის ძალას, მენეჯერებიც აკვირდებიან მის ბიზნეს-გარემოში მიმდინარე მოვლენებს, მომხმარებელთა მოთხოვნებს, ფასებს, ინფლაციას, დაქვემდებარებული პერსონალის მოტივაციის დონეს და ა.შ. და, თუ მან დაინახა გარკვეული კავშირი სხვადასხვა მოვლენას შორის, ეს არის მენეჯმენტის მენეჯერება. თუმცა, არის ერთი დაბრკოლება, რომელიც ართულებს მენეჯერული პრობლემების ასეთ გადაწყვეტას. საქმე იმაშია, რომ ნიუტონს ბევრჯერ შეეძლო ვაშლი ჩამოეგდო ზემოდან, ადამიანებზე კი ექსპერიმენტის ჩატარება არ შეიძლება. საქმე იმაშია, რომ ადამიანებთან არამართებულმა ექსპერიმენტმა შეიძლება გამოუსწორებელი შედეგები მოგვიტანოს. ამიტომ მენეჯმენტს, როგორც მენეჯერებას, საკმაოდ ახასიათებს არსებულ პრობლემათა მოდელირება. მისი მეშვეობით კი - შესაძლებელი ხდება რეალურად არსებული სიტუაციის გამარტივება, რაც მენეჯერს იმის შესაძლებლობას აძლევს, რომ უკეთ გაერკვეს მის წინაშე მდგომი პრობლემის არსი და შეიმუშაოს ადეკვატური მმართველობითი გადაწყვეტილება.

მარტივად თუ ვიტყვით, მოდელი არის სამართავი ობიექტის, სისტემის წარმოდგენა ისეთი სახით, რომელიც თითქმის რეალურად აღწერს მას, მაგრამ არ ჰგავს მას მთლიანობაში. იხილავს რა ეკონომიკურ მოდელებს, როგორც სწორი დასკვნების გამოტანის მნიშვნელოვან წინაპირობას, გრეგორი მენქიუ აღნიშნავს, რომ „ადამიანთა ანატომიის შესწავლისას ყველას გვინახავს ადამიანის ჩონჩხი, გულის, ფილტვების, თირკმლების, კუჭის მოდელები. ეს მოდელები ანატომიის მასწავლებელს საშუალებას აძლევს მარტივად და გასაგებად აუხსნას მოსწავლეებს თუ როგორ ფუნქციონირებს ადამიანის სხეულის ესა თუ ის ნაწილი და როგორ ურთიერთქმედებენ ისინი ერთმანეთთან. სინამდვილეში სრულ მოდელს მრავალი დეტალი აკლია და ბოლოს და ბოლოს ის ცოცხალი ადამიანი არ არის“ [2., გვ. 21]. ანალოგიურად, როდესაც მენეჯმენტში მოდელების გამოყენებაზე ვსაუბრობთ, აქაც მთავარია გამოვყოთ ყველაზე მნიშვნელოვანი და მთელი აქცენტი გადავიტანოთ მასზე. ხოლო, არამნიშვნელოვანს არ მივაქციოთ ყურადღება, ისევე როგორც ანატომიის ლექციაზე წარმოდგენილ ჩონჩხს აკლია ბევრი კუნთი და კაპილარი. ანუ, „მოდელირება გახდა აუცილებელი იმიტომ, რომ ... რეალურ გარემოსთან მანიპულირება ან ძალიან რთულია და ძვირი, ან კიდევ შეუძლებელი“ [2., გვ. 22].

ბუნებრივია, მოდელის სწორი აგებისათვის უნდა დადგინდეს მოდელირების ძირითადი მიზეზი, განისაზღვროს მისთვის საჭირო ყველა ინფორმაცია და ინფორმაცია, რომელიც უნდა მივიღოთ ამ მოდელის გამოყენებით. ამასთან, თუ მოდელის აგების პოტენციური ხარჯები აღემატება მისი მეშვეობით მისაღებ შედეგებს, ის სასარგებლო წვლილს ვერ შეიტანს ორგანიზაციის წარმატებაში. საჭიროა ასევე, მოდელის რეალურ სამყაროსთან შესაბამისობის ხარისხის დადგენა. ანუ გაირკვეს, არის თუ არა ჩართული მოდელში რეალური სიტუაციის ყველა არსებითი ხასიათის პრობლემა. წინააღმდეგ შემთხვევაში მასზე დაყრდნობით მიღებული გადაწყვეტილების საიმედოობა დაბალი იქნება [5., გვ. 72].

ამრიგად, მოდელის ძირითადი დანიშნულებაა მოდელზე ექსპერიმენტის ჩატარების, ანალიზის და შესწავლის შესაძლებლობა, რაც ხშირად შეუძლებელია ჩატარდეს თვით საკვლევ ობიექტზე. ამიტომ, მოთხოვნები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს მოდელები და მასთან დაკავშირებული პრობლემები, ჩვენი აზრით, შემდეგში მდგომარეობს:

- **მოდელის პრაგმატულობა.** მოდელი უნდა შეესაბამებოდეს იმ გარემოს, რომლის შესწავლაც გვინდა. აღნიშნული გარემო სხვა არაფერია თუ არა რეალური სამყარო. მოდელის პრაგმატულობა გულისხმობს იმასაც, რომ თავად გარემო უნდა უწყობდეს ხელს მოდელის ფუნქციონირებას. ანუ, არა მხოლოდ მოდელი უნდა იყოს გარემოსთან შესაბამისობაში, არამედ გარემოც უნდა უწყობდეს ხელს მოდელის (სისტემის) ფუნქციონირებას.

- **მოდელის სიმარტივე.** მოდელი უნდა იყოს მარტივი, ადვილად უნდა ხდებოდეს მისი აღქმა იმ პირთათვის, რომელთაც უხდებათ მისი რეალიზება. ფაქტია, რომ მოდელი ვერ შეძლებს რეალობის სრულყოფილად ასახვას, მაგრამ იგი გარემოს ძირითად თავისებურებებს მაინც უნდა ასახავდეს.

- **მოდელის ადეკვატურობა.** ეს მოთხოვნა გულისხმობს იმას, რომ მოდელს უნდა შეეძლოს გაამართლოს მოდელირების მიზანი და დააკმაყოფილოს მისდამი წაყენებული მოთხოვნები.

ბუნებრივია, მოდელის გამოყენება მმართველობითი გადაწყვეტილების ხარისხის გაზრდის წინაპირობა უნდა იყოს. ფაქტიურად, მისი შედეგი უნდა იყოს სასურველი მიზნის მიღწევის სტრატეგიის, ანუ მმართველობითი მეთოდის დადგენა. მეთოდი - ეს არის სასურველი მიზნის მიღწევის, კონკრეტული მმართველობითი ამოცანის გადაწყვეტის საშუალება, სინამდვილის პრაქტიკული და თეორიული შემეცნების ხერხებისა და ოპერაციების ერთობლიობა [4].

გადაწყვეტილებების შემუშავების თეორიაში მეთოდთა მრავალფეროვან ჯგუფებს გამოყოფენ. თუმცა, ყველაზე მეტი გამოყენება მაინც მათემატიკურ მეთოდებს აქვს, რომელიც იძლევა საშუალებას გამოვთვალოთ (შევიმუშაოთ) გადაწყვეტილების საუკეთესო ვარიანტი ოპტიმალური კრიტერიუმების მიხედვით. ამასთან, სამეურნეო პრაქტიკაში გვხვდება, როგორც ერთფაქტორიანი, ასევე მრავალფაქტორიანი მათემატიკური დამოკიდებულებები. მაგალითად, ახალი გზის გაყვანის კრიტერიუმები შეიძლება იყოს: მისი ფუნქციონალურობის შესაძლებლობა, ტექნიკური მხარე, გამტარიანობა, უსაფრთხოება, ეკონომიურობა, გეოგრაფიული გარემო და მრავალი სხვა. როგორც წესი, თითოეულ კრიტერიუმს თავისი გამოხატული მნიშვნელობა გააჩნია. სწორედ ამ მრავალი კრიტერიუმის ანალიზის შედეგად ვღებულობთ გზის ოპტიმალურ ვარიანტს, რომელიც შემდგომ გადაწყვეტილების მიღების საფუძველი ხდება [3., გვ. 100]. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ უფრო მეტად ერთფაქტორიანი დამოკიდებულებები გვხვდება [6., გვ.38]. მათ შორის კავშირი შეიძლება იყოს: ალტერნატიული, საფეხურიანი, წრფივი (სწორხაზოვანი), პროპორციული ან მრუდწირული (ამოზნექილი, ჩაზნექილი).

მაგალითად, როგორც სამეურნეო პრაქტიკაში, ასევე ადამიანთა ყოველდღიურ ცხოვრებაში საკმაოდ ხშირია ალტერნატიული გადაწყვეტილების მიღების პრაქტიკა. მარტივად - „კი“ ან „არა“. აღნიშნულის საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ უმაღლესი სკოლის არც თუ ისე შორეული წარსულის მაგალითი სტუდენტთა ცოდნის შეფასების შესახებ, როდესაც გამოიყენებოდა „ჩათვლა“ ან „არჩათვლა“. კერძოდ, თუ სტუდენტის ცოდნა მის კრიტიკულ ზღვარზე მეტი ან ტოლი იქნებოდა, მაშინ „ჩათვლა“ თუ ნაკლები - „არჩათვლა“.

ცოდნის შეფასებისა და საერთოდ, გადაწყვეტილების მიღების ასეთი მოდელის ერთადერთი უპირატესობა მდგომარეობს მის სიმარტივეში, ნაკლოვანება კი იმაშია, რომ ორივე ინტერვალში შეფასება არ ითვალისწინებს ცოდნის დონის ცვლილებას (რამდენად მეტია ან ნაკლებია იგი კრიტიკულზე). ანუ, ალტერნატიული შეფასება (ჩათვლა/არჩათვლა) ვერ უზრუნველყოფდა სტუდენტთა დაინტერესებას სრულყოფილად შეესწავლა საგანი. ამიტომაც, იგი უგულებელვყავით.

ცოდნის დონის ინტერვალთა გაზრდა და თითოეული ინტერვალისათვის შესაბამისი შეფასების დაწესება გარკვეულწილად ამცირებს ალტერნატიული შეფასების ნაკლოვანებას. ასეთ შემთხვევაში ცოდნის შეფასება ატარებს საფეხურიან ხასიათს. ფაქტიურად, სადღეისოდ მოქმედი ცოდნის შეფასების მოდელი 7-საფეხურიანია (F – ჩაიჭრა, თავიდან უნდა გაიაროს საგანი; FX – ვერ ჩააბარა, გამოცდის გადაბარების უფლებით; E – საკმარისი; D – დამაკმაყოფილებელი; C – კარგი; B – ძალიან კარგი; A – ფრიადი).

ჩვენი აზრით, ცოდნის შეფასების ასეთი მეთოდიც ვერ უზრუნველყოფს სტუდენტთა უწყვეტ დაინტერესებას ცოდნის სრულყოფილობის პოზიციიდან. რა თქმა უნდა იგი მიიღწევა ერთი ინტერვალიდან მეორეში გადასვლის შემთხვევაში, მაგრამ ნაკლებად ითვალისწინებს ცოდნის სრულყოფილობისადმი დაინტერესებას ცალკეულ ინტერვალში. მაგალითად, სტუდენტის ცოდნას ვაფასებთ 85 ქულით, ის კი გვთხოვს დაეუსვას დამატებითი კითხვები, არა იმდენად იმისთვის, რომ გაზარდოს მისი შეფასება ორი-სამი ქულით, არამედ იმისთვის, რომ გადავიდეს შეფასების უფრო მაღალ საფეხურზე.

ზოგადად, აღნიშნული პრობლემიდან გამოსავალი მდგომარეობს იმაში, რომ გავზარდოთ საფეხურების რაოდენობა, ე.ი. ყოველი ინტერვალი, თავის მხრივ, დავეყოთ კიდევ რამდენიმე ინტერვალად. მაგრამ ფაქტია, იგი სრულყოფილად მაინც ვერ აღმოფხრის აღნიშნულ ნაკლოვანებას. ხოლო, მიღებული ბევრი ინტერვალის კიდევ შემდგომი დაყოფა მიგვიყვანს ცოდნის შეფასების და საერთოდ, გადაწყვეტილების მიღების სწორხაზოვან (ან პროპორციულ) მეთოდად, სადაც შედეგი (ფუნქცია) იზრდება (მცირდება) იმავე ტემპით, როგორც იცვლება მართვადი ცვლადი (არგუმენტი). ანუ, იგი შეიძლება იყოს როგორც ზრდადი, ასევე კლებადი. სწორხაზოვანი და პროპორციული ფუნქციის უპირატესობა მდგომარეობს მის უბრალოებაში, გაანგარიშების სიმარტივეში. ამიტომ ასეთ ფუნქციებს ფართო გამოყენება აქვთ სამეურნეო პრაქტიკაში. მაგალითად, შრომის ანაზღაურების პირდაპირი სანარდო სისტემა; ქონების გადასახადი; საშემოსავლო გადასახადი (ამასთან, თუ დადგენილია დაუზღვრავი მინიმუმი, გადაწყვეტილება იქნება სწორხაზოვანი).

სამეურნეო პრაქტიკის თანამედროვე ეტაპზე ფართო გამოყენება ჰპოვა ასევე - ე.წ. მრუდწირულმა ფუნქციებმა, რომლებიც, თავის მხრივ, შეიძლება დავყოთ როგორც ამოზნექილი და ჩაზნექილი ფუნქციები.

ფუნქციის ჩაზნექილობის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ სასურველი შედეგის (ფუნქციის) ზრდის (კლების) ტემპი წინ უსწრებს მართვადი ცვლადის (არგუმენტის) ზრდის (კლების) ტემპს. ჩაზნექილი ფუნქციის გამოყენება საფუძველად უდევს მაგალითად, შრომის ანაზღაურების სანარდო პროგრესულ ფორმას. მისი ამოცანა მდგომარეობს იმაში, რომ გარკვეულ შემთხვევებში, მკვეთრად გაიზარდოს პერსონალის დაინტერესება შრომის ნაყოფიერების ზრდაში. ამასთან, აუცილებელია ვიცოდეთ, რომ დიდხანს და ბევრგან მისი გამოყენება არაეკონომიურია, რადგან ბოლოს და ბოლოს ასეთი გზით მიღწეულ ეფექტს გადაფარავს მასზე გაწეული დანახარჯები.

შედარებით მეტი გამოყენება აქვს ამოზნექილ ფუნქციებს. მასში სასურველი შედეგის (ფუნქციის) ზრდის (კლების) ტემპი ჩამორჩება მართვადი ცვლადის (არგუმენტის) ზრდის (კლების) ტემპს. მის მაგალითს წარმოადგენს საწარმოებში მოქმედი სანარდო პრემიალური ანაზღაურება. ან კიდევ, მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მოქმედი საშემოსავლო გადასახადის დარიცხვის პროგრესული ფორმა, რომლის მიხედვითაც, დარიცხული ხელფასის ზრდასთან ერთად, უფრო მეტი ტემპით იზრდება გადასახადი, თუმცა, ხელზე ასაღები ხელფასის ზრდადობა მაინც შენარჩუნებულია.

ფაქტიურად, მენეჯერული პრობლემების გადაწყვეტის გზაზე მენეჯერი, მეტ-ნაკლები დოზით, იყენებს ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ მოდელსა და მეთოდს, რომლის საფუძველზეც აყალიბებს მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღების სპეციფიკურ გზას - მისი შემუშავების მეთოდოლოგიას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

7. ალბერტ აინშტაინის ცნობილი გამონათქვამები. <http://intermedia.ge>
8. გრეგორი მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, გამომცემლობა „დიოგენე“, 2008 წ. – 846 გვ. www.ru.scribd.com/doc
9. მექვაბიძე რ. გადაწყვეტილების მიღების ტექნოლოგია პრაქტიკაში. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2014 წ. – 379 გვ. <ftp://files.gu.edu.ge>
10. ქერქაძე ნ., ვარდანაშვილი ი., ხუნდაძე ც. მეთოდოლოგია და მეთოდი. <http://blog.crrc.ge/2012/08/blog-post.html>
11. შუბლაძე გ., მღებრიშვილი ბ., წოწკოლაური ფ. მენეჯმენტის საფუძვლები. თბ. : უნივერსალი, 2008 წ. - 288 გვ. <http://www.bpa.ge/elwigni>
12. Трофимова Л.А., Трофимов В.В. Методы принятия управленческих решений, Санкт-Петербург, Изд-во «Санкт-Петербургского государственного университета Экономики и Финансов», 2012 г. <http://z0081.narod.ru/mpur.pdf>

Emzar Julakidze

Akaki Tsereteli State University, Academic Doctor of Economics, Professor

Shalva Julakidze

Davit Aghmashenebeli National Defense Academy of Georgia,
Doctor of Economics, Associate Professor

MATHEMATICAL MODELING OF MANAGERIAL PROBLEMS

Resume

Management, as a science, is quite characterized with modeling the problems that need to be solved, this gives the manager the opportunity to understand better the essence of the problem that he faces and develop an adequate decision. Naturally, for building the model in the right way should be identified the real reason for modeling and defined all the necessary information for this process and the information which we would like to use by using this model. The mathematical models, that allow you to calculate the best option according to optimal criteria, are still mostly used in decision-making theory. In addition, one-factor and multifactor mathematical relativities are found in economic practices, and relationship between them may be: optional, stepped, rectilinear, proportional or disproportionate.

